

20/
/450

Jan z Żmigroda Stadnicki
w dniu Imienin X. Jerzemu
Lubomirskiemu Offiarował
W Krakowie dnia 24 kwietnia
1856. Roku –

Porządku

SĄDOW MIEYSKICH

CZESC PIERWSZA.

O Práwie, y rożnośći Praw.

WZ káżdemu Sądowi przynależy Práwo: przystoyna rzecz iest náprzod wiedźieć / opisánie práwá / y rożnośći iego: áby káżdy Sędźia wiedźiał / iákim práwem ma te sądźić / ktorzy są pod władzą á zwierzchnośćią iego: áby też poddáni ználi / ktorym práwem máią być sądzeni: y wedle ktorego práwá / spráwiedliwośći swey v zwierzchniego Páná ábo v Sędźiego swego domagáć się máią. Ponieważ też iásna rzecz iest / iż rożne stany ludźi / rożne práwá máią / y rożnemi się Práwy sądzą.

Iuris. descriptio. Práwo tedy/ ieſt Náuká ktora wiedźie ku wſzelkiey poczćiwośći/ á odwodźi od káżdey niepráwośći/ áby przez táką náukę y ſkutek iey/ zuchwálſtwo złych ludźi hámowáne było/ á miedzy dobremi niewinnosć w beſpieczeńſtwie trwáłá.

Summá praw wſzytkich. Tey náuki tá Summá ieſt/ áby káżdy poczćiwie żył/ bliźniego nie obrażał/ káżdemu co ieſt iego dał. Abo práwo ták ſie inſzym ſpoſobem opiſuie: ieſt Poſtánowienie ſpráwiedliwośći od zwierzchniego Páná/ ná poddáne ſwoie/ ku chwale Bożey/ ku poczćiwemu żyćiu/ á záchowániu pokoiu poſpolitego.

Diuiſio Iuris. Zwierzchni ten to Pan/ ieſt ábo Bog/ ábo Przyrodzenie/ ábo Człowiek. A dla tego práw[illegible] iákie: Boże/ Przyrodzone/ Ludzkie.

Diuinum Ius. Boże Práwo ieſt/ ktore Pan Bog ſam poſtánowić raczył/ ktore ſie zámyka w Stárym y w Nowym Teſtámenćie. A iáko Pan Bog ieſt nalepſzy/ nayświetſzy/ y naſpráwiedliwſzy/ przed ktorym wſzytko Stworzenie vpada: Ták też práwo iego ieſt naylepſze/ nayświetſze/ y nayſpráwiedliwſze: ktoremu wſzytkie Práwá vſtepuią/ y vſtepowáć máią/ by też były nadawnieyſze/ zá długim zwyczáiem chowáne:

Acto: 5. 1. Cor: 3. Abowiem wieceyeſmy powinni Páná Bogá ſłucháć niż ludźi. A Mądrość tego Swiátá głupſtwo ieſt v Bogá.

Práwo

Naturale.

Práwo przyrodzone ieſt / do ktorego ſámo Przyrodzenie/ bez żadnego czyiego poſtánowienia wiedzie. To práwo/ nie tylko ſámemu człowiekowi właſne ieſt: ále káżdemu żywemu ſtworzeniu/ ktore ſie rodzi: iákoż z tego práwá pochodzi złączenie przyrodzone ku rodzeniu ſobie podobnego: z tego wychowánia dźieći. Co też w niemych źwierzetách widzimy być / y inne rzeczy zá ſámym przyrodzeniem idące.

Humanū. Humani Iuris diuiſio.

Ludzkie Práwo ieſt / ktore od ludzi bywa poſtánowione / dla záchowánia ſpolney miłośći / y pokoiu poſpolitego. To práwo ieſt dwoiákie/ Duchowne y Swieckie.

Spirituale.

Duchowne / ktore od Papieżá y od Biſkupow dla rządzenia Rzeczy Kośćielnych ieſt vczyniono.

Seculare.

Swieckie / ktore od Ceſárzow y od Krolow dla rzeczy Swieckich bywa poſtánowiono. Tym Perſonam dwoiákim/ Pan Bog w Zborze ſwoim dał / rożną moc ku rządzeniu y obronie Kośćiołá ſwego świętego / Biſkupom miecz Duchowny/ Słowo Boże/ gladium Spiritus, quod eſt Verbum Dei. Ceſárzom y Krolom Swiecki. A názywáią te dwá mieczá Mocámi: ábowiem iáko świecckim mieczem złoczyńce bywáią karáni / ták też Duchownym mieczem obłedliwi do Kośćiołá Chrześćiáńſkiego bywáią przywodzeni.

Secularis Iuris diuiſio. Gentium.

Swietckie Práwo/ ieſt rozmáite: Przodkiem to ktore ieſt wßem narodom poſpolite: ktore Láćinnicy Gentium zową. Od przyrodzonego te rożność ma/ iże przyrodzone wßytkim rzeczom żywiącym właſne ieſt: á to Gentium, tylko ſámym ludziom: iáko ſłużbá ku Pánu Bogu/ poſłußeńſtwo Rodzicom y Oycżyznie: ábyſmy gwałtu y krzywdy czynić nie dopuśćili/ gwałtowi ſie ſprzećiwiáli. Z tego też práwá zá potrzebámi ludzkimi vroſły Vmowy/ Tárgi/ rozmáite Kontrákty/ Kupowánie/ Przedawánie/ Naymy/ towárzyſtwá/ Imienia trzymánie/ budowánie/ Walki/ Obroná/ Przymierze/ Poſelſki pokoy/ rozdzielność ludzi/ ſtánowienie Kroleſtwá/ Gránice/ Páńſtwá/ ʒc.

Prouinciale.

Ziemſkie Práwo ieſt/ ktore ludzie iednego Kroleſtwá ábo Kráiny/ miedzy ſobą trzymáć poſtánowili/ iáko ieſt Práwo Ziemſkie Polſkie Stanowi Rycerſkiemu dáne: iáko też ieſt práwo Ziemſkie Száſkie/ ktore zową Speculum Saxonum.

Militare.

Woienne Práwo/ ieſt obyczay ſtoczenia walki/ czynienia Przymierza/ wyßćie przećiw nieprzyiaćielowi zá znákiem/ kárność przewinienia woiennego/ ſtopnie doſtoieńſtwá/cześć/ iáko gdy Koroná ábo Láncuch złoty bywa dány/ rozdzielenie nábytego Státku/ wedle ſtanu perſon/ y wedle pracey.

Zakupne Prawo / ktore Láćinnicy zową Feudale, iest gdy Rycerskiemu człowiekowi zá woienną służbę bywa dáne iákie Imienie / czásem do żywotá / czásem też do Potomkow tegoż pokolenia: tym sposobem / áby własność tego imienia zostáłá przy pierwszym własnym Pánie. A vżywánie tylko przy tym / ktoremu iest dáne: áby ztąd czynił iáką posługę krolestwu / ábo iákiemu páństwu / ábo pánu onego Imienia. Feudale, als Manskie.

Mieyskie Prawo iest / ktore káżde Miásto sobie ku vżywániu własnemu postánowiło / iáko názywamy Prawo Rzymskie / Mieyskie / ktorego Rzymiánie vżywáią: iáko też iest Prawo Máydeburskie / ktorego Kráków y insze Miástá w Krolestwie Polskim vżywáią. To Prawo Máydeburskie (iż sie nieco o nim szerzey powie) Otto wielki / Cesarz Rzymski / záłożywszy y zbudowawszy Miásto Máydeburg w Sáskiey ziemi / Roku od Národzenia Syná Bożego / 947. Mieszczánom dał wedle ich woley / y wedle rády stárszych / z wiádomośćią y przyzwoleniem Stolice Papieskiey: z porádą też Książąt Rzeszę Niemieckiey: częśćią z pospolitego práwá Sáskiego zebráne: częśćią z ich własnych Vstaw y Wielkierzow stánowione. Ktore práwo potym Kázimierz Wielki / Krol Polski / z przyzwoleniem Rády swoiey / y wszytkiego Krolestwá Ciuile. Origo Iuris Maydeburgensis. Ius Maydeburgen.

 lestwá

Polonis à Casimiro Rege datum.

leſtwá przyiał / á w Mieśćiech y we Wśiách chowáć postánowił / Roku od Národzenia Chryſtuſowego 1356. ku pożytkowi Poddánych kroleſtwá swego. A dla tego nie miáłoby iuż być zwáne Mieyſkie Máydeburſkie: ále Ius Municipale Polonicum, to ieſt Mieyſkie Polſkie Práwo: gdyż ie ſobie iuż Mießczánie w Kroleſtwie Polſkim máią zá Práwo swoie: y ſámi też Máydeburczánie / wziąwßy od Ottoná Ceſárzá Rzymſkiego Práwo to / nie zwáli go práwem Ceſárſkim / áni Ottonowym / ále Máydeburſkim: iże go w Máydeburgu vżywáli. A ponieważ go też wßyscy Mießczánie y Wieyſki lud w Kroleſtwie Polſkim mießkáiący / we wßytkich poſtępkách práwnych vżywáią / y wielka część ich po Polſku ku ſpráwiedliwośći Polſkiey ieſt nápiſána / y z Polſki do Niemiec Appellácye nie idą / áni śię też Polacy Niemcow w Práwie rádzą: ſłußnie tedy nie Niemieckim / ále Polſkim Mieyſkim ma być zwano.

Poloni à Iure Cæſareo communi liberi.

Tu też mamy wiedzieć / iże Sáſka ziemiá / y Polacy ſą wolni od práwá poſpolitego Ceſárſkiego: ábowiem oni máią Práwo swoie / Státutá y Przywileie. Sáſſowie od Ceſárzá Konſtántyná y Károluſá. Polacy od Káźimierzá Wielkiego / od Włádyſłáwá Jágiełłá / y od inßych Krolow Polſkich y Kśiążąt / ná wieki nádáne. A wßákże gdy

ná co

ná co nie máią Práwá pisánego w Kśięgách Práwá Máydeburskiego/ ku rozstrzygnieniu spráwy/ o ktorą prza iest/ y gdźie nie stawa przywileiow/ vćiekáią śię do Práwá Cesárskiego. Sądzą też czásem wedle zwyczáiu zdawná wźiętego/ ábo wedle podobney spráwy/ ktora śię przedtym v Sądu toczyłá.

Summá wszytkich Praw wedle Rozdźiału wyzszey opisánego.

Práwo
- Boże.
- Przyrodzone.
- Ludzkie.
  - Duchowne.
  - Swietckie.
    - Wszem Narodom pospolite.
    - Ziemskie.
    - Woienne.
    - Zakupne.
    - Mieyskie.

O Per-

O Personách Sądowi przynależących. Naprzod:

O Sędźim.

WErsony Sądowi przynależące / bez ktorych Sąd być nie może / te są: Sędzia / Powod / y Strona obwiniona. Są też y inne Persony / bez ktorych ácz może być Sąd / wszákże przydáne ku Sądowi / łátwieyszą y snádnieyszą spráwę / á dokonánie / Sądu czynią: iáko są Pisárze / Prokuratorowie / Swiádkowie / Podwoyscy, etc.

Sędzia tedy / iest Persona ktora rozsądek wydawa o iákiey spráwie / miedzy dwiemá spor wiodącymi: á rzeczony iest z Łácińskiego słowá Iudex, iákoby dawáiący á powiádáiący Práwo ludziom spráwiedliwie. Iure Municipali articulo 18. Glos.

Iáki ma być Sędźia.

SEdzia powinien mieć w sobie te cnoty: boiaźń Bożą / prawdę / mądrość / rostropność / mierność: przećiw wszytkim rowną miłość / Práwá vmieiętność / możność. A ma sądźić bez kwápliwośći /

pliwości/ bez gniewu/ nienawiści/ miłości/ przyiáźni / boiáźni/ dárow: ábowiem dáry záslepiáią oczy mądreg człowieká/ y przewrácáią spráwiedliwość ludzką. Rzczemu iest przykład o iednym Krolu Perskim/ ktory/ gdy się dowiedział: iż ieden Sędzia w Azyey Zizánnes/ dla przedárowánia źle sądził: kazał go zábić/ skorę z niego odrzeć/ y rozbić ią ná mieyscu onego Sędziego zábitego. Ná ktore mieysce / ábo stolec / wsádził potym syná iego Othaná / tym sposobem: áby ná onę skorę Oycá swego pátrząc / wiárował się pilnie tego / áby też ná tákowe karánie nie przyszedł. Zámknął te wszytkie cnoty Sędzieg ieden Philozoph we trzech rzeczách/ pisząc ták Lácińskim iezykiem: Tribus rebus persona boni Iudicis sustinetur: Vt is sit iustus, & prudens, vt si non pecunia, at saltem sit amicis potens, vt is neque propter iniustitiam fallat, neq; propter stultitiam erret, neq; propter impotentiam coactus metu, Ius deserat, & iniquum decernat. Descriptio boni Iudicis.

Trzebá też áby Sędzia nie tylko te rzeczy w sobie miał / ále też wymowność/ státeczność/ osoby poważność: ná ktoregoby ludzie/ iáko Horátius powiáda/ iáko ná Bogá pátrzyli: á w rosterkách / w zwádách/ w niezgodách/ onego się iednym weyzrzeniem strácháli. Iáko to Wergilius pieknie opisał temi słowy.

Ac veluti magno in populo cùm sæpè coörta est
Seditio: sæuitque animis ignobile vulgus. &c.
Tum pietate grauem, ac meritis si fortè virũ quem
Conspexére, silent, arrectisque auribus astant.
Ille regit dictis, animos & pectora mulcet.

Sędźia winien sądźić wedle Prawá.

WSzelki Sędźia powinien vmieć Práwo/ á sądźić wedle pisánego Práwá: á niekiedy też wedle zwyczáiu dawnegò zá Práwo wźiętegò. Wyrok ábo skazánie ma wydáć wedle własności y przyrodzenia spráwy/ wedle powieśći stron/ y wedle ich wywodow ná Sądźie okazánych: nie według swey własney wiádomośći/ ábo sumnienia/ choć żeby też sumnienie swoie ináczey miał spráwione. Abowiemby iuż tego nie wiedźiał iáko Sędźia/ ále iáko Bog. Ma tedy osobliwe sumnienie y wiádomość odłożyć ná stronę/ y wedle sądowych spraw sądźić. Abowiem y Pan Chrystus/ ácz wszystko wiedźiał/ wszákże żadnego potępić niechćiał/ áżby pierwey słusznemi dowody był pokonány. Speculo Saxonum libro 2. artic. 1. 41. Ale o tym będźie Sadká niżey.

Przyczyny, przez ktore kto nie może być Sędźiem.

TRzy rzeczy są ná przekáźie/ áby kto nie był Sędźiem: Przyrodzenie/ Práwo/ Żeńska płeć.

Z przyro-

Z przyrodzenia Sędziem nie bywa: ktory iest szalony/ ná rozumie zeszły/ Miesiecznik/ niemy/ slepy/ głuchy/ y ktoryby nie doszedł dwudziestego y iednego roku. Práwo zábránia być temu Sędziem/ ktory iest klętym/ wywołánym/ odszczepieńcem wiáry Chrześciáńskiey/ Zydem/ bezecnym/ nie z Małżeństwá národzonym: ábowiem wedle Práwá/ áni tym ktorzy iaką złośćią ábo szkárádośćią żywotá są pokaláni: y ktorych niesławá łączy od zgromádzenia poczćiwych ludźi/ vliczki żadnego dostoieństwá nie máią być otworzone.
Też Niewiástá Sędzim być nie może: ábowiem Niewiásty od wszelkich Vrzędow Mieyskich są od łączone/ przeto ná sobie żadnego Przełożeństwá mieć nie mogą/ áni żądáć/ áni sie zá kim przyczyniáć/ áni przez sie spráwowáć/ áni Rzecznikámi być.

O Rádźie Mieyskiey.

Ktorzy máią być w Ráde obieráni.

DLa pożytku Mieyskiego/ máią być obieráni w Ráde ludźie dobrzy/ mądrzy/ Lat zupełnych/ przynamniey we dwudźiestu y w piąći lat: w Mieśćie osiedli: wszákże nie bárzo bogáći/ áni też vbodzy/ ále śrzedniego stanu: ábowiem bogáći á możni/ częstokroć Arist: 4. Politicorum.

zwykli Rzeczpospolitą vćiskáć/ y niszczyć: vbodzy zásie/ iáko łácni/ żadnego pożytku nie czynić. Ale śrzedni ktemu są naspośobnieyszy/ ktorzy ná swym przestawáiąc/ cudzego nie pożądáią/ á Pospolitą rzecz nád własną przekłádáią. Iure Municipali Art. 44. Glos. Nádto máią być z práwego Małżeństwá národzeni/ domá záwżdy mieszkáiący/ dobrey sławy/ Bogá sie boiący/ spráwiedliwość y práwdę miłuiący/ kłamstwá y złość w nienawiśći máiący. Táiemnic Mieyskich nie obiáwiáiący/ w słowiech y w vczynkách stali/ łákomstwem sie brzydzący/ dárow nie náśláduiący/ mierni/ nie piiánice/ nie dwuiezyczni/ nie pochlebcy/ nie błaznowie/ nie nátretowie/ nie cudzołożnicy/ nie oni ktorych żony rządzą/ nie lichwiarze/ nie fałszerze/ nie zwádliwi. Abowiem/ zgodą máłe rzeczy mnożą sie/ á niezgodą wielkie niszczeią. Też nie ma być ná to obieran człowiek obcy y z inszego práwá/ y komu by było dziewiećdziesiąt lat. Iure Mũ. art. eod.

Vrząd Rádźiecki y władza.

Burmistrzá z Rádą Vrząd/ ná tym iest/ przynamniey raz w tydźień/ ábo ilekroć potrzebá przyniesie/ ná Ratusz sie schodźić: o pospolitym dobrym rádźić: Pospolitą rzecz pomnażáć/ á szkodom ktoreby ná pospolitą rzecz miáły przyśdź/ zábiegáć:

spory

spory nowo wszczęte vgadzáć y rozsądzáć: wedle nawyższego rozumu y baczenia swego opátrowáć: áby drogość iedzenia y picia w mieście nie byłá. Przekupnie ktorzyby przeciw Rádzieckiemu skazániu/ ábo pospolitey vchwale wykraczáli/ karáć: ábowiem/ snadź przez te nawiecey drogość bywa: przeto ná nie to Práwo iest Iure Municipali Artic: 44. vstáwione: Qui Reuenditores contra Statuta Ciuitatis excesserint, aut Consulum Decreta violauerint, idque contra illis probatum fuerit, ex parte Ciuitatis demerentur cutem & crines, aut. 36. solidis se eliberare poterint: to iest/ ábo ie v pragi bicia ábo pieniężna wine 24. groszy przepadáią. Wszákże to bywa ná woley Burmistrzá coby chćiał wziąć: y iest tá vstáwá ná nie wedle Práwá/ Iure Munic: artic: 19. áby tych rzeczy ktoreby zás mieli przedáwáć/dotąd nie kupowáli/poki znák ná Rynku stoi ná to nástáwiony. Nád to/ Piekárzow/ Rzeźnikow/y Kácżmarzow máią dogledáć: Miáry káżde y Wagi niespráwiedliwe: wszelkiego iedzenia y picia/ y Kupiey wszelkiey obáczáć: áby Korce y inne Miáry pod Mieyskim znákiem były/ ktore Hetman Mieyski/ ábo ten ná ktorego ten Vrząd osobliwie przynależy/ ze dwiemá z Rády często opátrowáć powinien/przynamniey ná Miesiąc raz. Iure Municipali artic: 19.

☞ Też ná Vrząd Rádźiecki przynależy: rosterkow w Mieśćiech nie dopuszczáć/Sierot y Wdow vćiśnienia w spráwiedliwośći bronić: gry szkodliwych y nieuczćiwych/ iáko kart/ kostek/ y innych ktoreby sie nie godźiły/zábraniáć y wykorzeniáć. A cobykolwiek ná Ratuszu/ w zgromádzeniu/ z wiádomośćią/y przyzwoleniem stárszych z Pospolstwá vrádzono/ y zámkniono było/ stále pod vłożoną winą ma być chowano. Abowiem co stárszy vczynią/ drudzy chowáć powinni.

Też Ráycy powinni ná káżdy rok przed stárszymi y czelnieyszymi z Pospolstwá liczbe czynić ze wszytkich wźiętych dochodow Mieyskich.

Ráyce przysięgáią ná káżdy rok/ gdy znowu bywáią obieráni: strzedz poczćiwośći/ pomnożenia pożytkow/ y Práwá Mieyskiego/ ták iákoby nalepiey ználi á mogli/z pomocą y porádą stárszych: nie opuszczáiąc tego/ dla miłośći/ vprzykrzenia/ gniewu/dárow/ etc. iáko niżey opisano: wszyscy iedną przysięgą/podniowszy dwá pálcá ku Słońcu: á Imie swoie káżdy swey osoby wymieniwszy/y mowiąc temi słowy niżey opisánemi. Iure Mun:art:44.

Przyśięgá Rádźiecka.

IA A.B.C.D. Przyśięgam Pánu Bogu Wszechmogącemu, y Naiáśnieyszemu Pánu nászemu

Krolowi Polskiemu, y też wßytkiemu Pospolstwu Miástá tego, bydź wiernym, y spráwiedliwość rownie wßytkim, ták bogátym iáko vbogim: Sąśiádom y gośćiom, czynić y mnożyć: á niespráwiedliwość tępić y nißczyć. Praw, Przywileiow, poczesnośći y też Pospolitego pożytku Miástá strzedz y mnożyć, iáko nalepiey będę vmiał y mogł: Táiemnic Mieyskich nikomu nie ziáwiáć, słowem ábo vczynkiem. Rosterkow w Mieśćie nie dopußczáć: śierot y wdow podług swey możnośći bronić. A tego niechcę opuśćić, dla przyiáźni, mierźiącki, boiáźni, dárow, ábo inney rzeczy. Ták mi Pánie Boże pomagay.

O Woyćie.

WOytá Łáćinnicy zową Aduocatus, ále nie włáśnie: Abowiem Aduocatus, gdybyś chćiał práwie wyłożyć / y wedle Práwá Cesárskiego / nie ieſtći Woyt / ále Patronus seu defensor causarum, aut qui consilio adest in aliqua causa: to ieſt / Rzecznik ábo Obrońcá. A Woyt / Iudex seu Præfectus iudicij. Przeto y z Niemiec wielekroć / gdy Woytowie swoim imieniem listy pißą: nie kłádą Aduocatus, ále / Iudex iuratus Ciuitatis, &c. Wßákże co przez długi czás wchodźi w obyczay / to zá winę nie bywa poczytano / iáko w rzeczy / ták też w słowiech.

Co ná Woytá przystoi nawięcey báczyć.

WOyt y káždy inny Sędzia/gdy śiedzi ná sądzie/ to ma naprzod báczyć á pilnie rozmyslác/iże ná Stolcu Božym śiedzi:áby dobrze á spráwiedliwie sądził/ ták bogátego iáko vbogiego: áby w wysłuchániu obudwu stron/ iednákim/ łáskáwym/ łácwym/ á chutliwym był: nie z gniewu/ nie z nienawiśći sądził: ábowiem gdźieby inaczey było/ żeby sie ábo w pychę podniosł/ ábo dla łákomstwá á gniewu od Spráwiedliwośći vniosł: Spráwiedliwośći nie czynił: wiedźieć ma zápewne/ iże go Pan Bog wszechmogący czásu dniá ostátecznego srogo zá to sądźić będźie. Speculo Saxonum libro 2. artic: 41. Et Isa: cap: 5. Væ, inquit, illis qui iustificant impium propter munus, iusticiam autem iustorum auferunt ab eis. A mimo to/ ieśli sie wedle Vrzędu swoiego iáko przystoi nie záchowywa/ á spráwiedliwośći nie czyni: te winę y tu ná sobie odnośi/ iż sie sstawa krzywoprzyśiężcą/ Vrząd tráći/ szkodę ćierpiącemu nágradza/ y inne zapłáty ná sobie odnośi/ opisáne Iure Munic: artic: 11. Glos. Et Speculo Saxon. libr: 2. articulo 13. Przeto też Woyt gdy bywa obierány/ táką Przyśięgę czyni.

Przyśięgá Woytowska.

IA N. przyśięgam Pánu Bogu wszechmogącemu, y Naiáśnieyszemu Pánu nászemu, Krolowi Polskiemu, y temu Miástu: Iż chcę wierzen bydź ná Sądźie moim, y sądźić iednákim obyczáiem, ták bogátego iáko vbogiego, ták Sąśiádá iáko gośćiá: śierot y wdow, ktore pożądáią spráwiedliwośći, bronić chcę, iáko ia z swego nawyższego smyslu mogę bácżyć y rozumieć. A tego opuśćić niechcę, dla miłośći, gniewu, boiáźni, przyiaćielstwá, nieprzyiaćielstwá, łáski, przyiáźni, złey woley, dárow, pożytkow. Ták mi Pánie Boże pomoż, ktory też w dźień Sądny mnie y wszytek Swiát sądźić będźiesz.

Woyt ná Sądzie nie náyduie Sentencyey, áni vvynálezioney gáni.

SEdzia wedle Práwá Mieyskiego ná Sądzie nie ma wynáydowáć Sentencyey: to iest / ma Przyśiężnikow o Sentencyą pytáć / ktorzy mu ią potym zmowiwszy sie / máią przez stárszego opowiedzieć: á on ią ma wydáć / ták iáko mu opowiedzą. Speculo Saxonum libro 3. articulo 30. Iure Municipali articulo 14. Glossa. Nápisano támże: Iż też áni Sentencyey wynálezioney ma gánić. Ale to ták ma być rozumiano / podług wy-

kłádu támże opisánego: Nie iżby miał ná wszytkie Ortele ábo Sentencye przyzwaláć/ ále iż żadnego człowieká ku szkodzie nie ma przywodźić / áni vćiskáć Ortelmi niesłusznemi/ ktoreby były przećiw iego baczeniu y sumnieniu: tedy ma Przysiężniki vpomionąć/ áby sie lepiey zmowili/ábo ná inny czás wydánie Sentencyey odłożyli: powiedziawszy im też zdánie swoie/ktore v siebie vważył/ ná ten czás gdy sie pierwey zmawiáli: ábowiem ták wiele idźie o iego sumnienie / iáko inszych ná Sądźie siedzących: przeto gdy wydawa Sentencyą/ ták mowi: Pánowie dáią zá Práwo/ y ia z nimi.

O winách Sedźiego, ktore sie nawiecey tráfiáią.

NA Sądźie Woyt zá słowne przewinienie / bierze z przewinioneẽ winy pięć groszy y szelag. Iure Municip: art:46. Abo iáko iest kedy obyczay wedle pospolitey vchwały: trzy grosze y szelag. Tákże gdy kto pozwány ná Wyłożony ábo potoczny Sąd nie stánie: ilekroć nie stawa/ tyle winę wyższey opisáną przepada. Abowiem gdy kto ná wielki Burgrábski Sąd nie stánie: czterdźieśći groszy winá ná tákiego iest opisáná: o czym szerzey masz niżey nápisano przy Burgrábskim Sądźie / zwłaszczá o zbiciu álbo zránieniu kogo pod wywołánym Sądem. Ale gdy iedná stroná ábo iey Prokurator ná-

iedzie druga strone przy Sadzie / slowy nie vczciwymi / swarliwymi / niesławe iáka niosacemi / ná ten czás gdy prza z soba máia / á Sadby to slyszał: tedy przepada wine Woytowi y Przysieżnikom / iedne tylko: to iest / dwádzieściá groszy y pieć y szelag. Zá rostrwáwienie iednego / Winá iest Sedziemu dwádzieściá groszy y pieć y szelag. Zá sinarane / pieć groszy y szelag. Gdy kto skazániu Sadowemu dosyć nie vczyni / czásu wedle skazánia zámierzonego / pieć groszy y szelag / totiens quotiens.

Tych win / y wszelákich innych Sedzia nie ma odpuszczáć dla trzech przyczyn: Pierwsza / iże winá iest iákoby nieiákie nágrodzenie ábo karánie zá krzywde Boża / dla wystepku ludzkiego vstáwione: áby przez to gniew Boży był vblagan. Iure Munic: arti: 54. Wtora / iż gdyby winá nie byłá brána / powáżność y vczciwość Sadu niszczáłaby. Trzeciá / áby sie ludzie wystrzegáli od wietszey szkody. Spec: Saxon: lib. ij. articu. 41. Wszakże też przy karániu pienieżnym / Sedzia ták wiele ma pámietáć ná miłosierdzie iáko ná spráwiedliwość: zwłaszczá nád vbogim człowiekiem. Nápisano Spec: Sax: lib. 3. art: 64. Mulcta non est remittenda, nisi paupertas hoc ipsum persuaserit. Abowiem wiele ich iest / co zá okazániem łáski / y zá łáskáwym vpominániem / po miernym karániu / rychley sie lepsza /

niż zá karániem niemiłośiernym: y owszem co nád sobą miłośierdźia nie znáią / Sędźiego przeklináią / y gorszemi sie ostawáią. Bo ták mowią pospolićie: Bym to był wiedźiał / ábym ták miał wiele dáć / przyćiągnąłbym go był lepiey / y przytłukł: ále sie popráwie potym / odważę iescze táką winę. A co więtszego / drugi z niemiłośiernego karánia / w rospácz przychodźi / y wiele złego sobie y innemu myśli. A ták tá spráwá przy karániu / wiele zależy ná rostropnośći Sędźiego.

Sędźia Złoczyńce ná Rękoiemstwá nie ma dáwáć.

SĘdźiemu przy rękoiemstwie to trzebá wiedźieć: áby Złoczyńcę ná świeżym vczynku poimánego / ktory gárdło zásłużył / ná Rękoymie nie dawał. Iure Munic: artic: 117 dla tego / iże zá rękoiemstwem Mężoboycá / iuż karánia ná gárdle vchodźi / y oná srogość Práwá nád nim vstawa / tylko Rękoymia Głowę płáći / iesli Złoczyńcá zbieży: á Sędźia ma tego pilnie przestrzegáć / áby źli byli karáni: zábiegáiąc temu / áby sie złość nie mnożyłá ná świećie: áby Pan Bog gniewáiąc sie ná złośći ludzkie / nie karał niewinnych przy winnych. Spec: Saxo: lib: 1. arti: 62. Wszákże też támże opisána iest Náuká Sędźiemu / gdyby tego Mężoboycy życzył / áby był wolen / iáko sie ma záchowáć / á iáko ma być w tym

ostrożny /

ostrożny/ áby vszedł domniemánia z strony łákomstwá. Ale to y Sędziemu iest rzecz bespiecznieysza/ y Pospolstwu vżytecznieysza/ gdy zły człowiek/ zá swoy zły vczynek bywa karan. Abowiem tu sie ostawa Bożey woley dosyć/ ktory każe złego gładzić z pośrzodku dobrych: ostawa sie y Práwu pisánemu dosyć/ ktore toż roskázuie/przez to sie pokoy pospolity mnoży: y sámemu to Złoczyńcy bywa zdrowiey/ gdy przez to czesne karánie wiecznego vchodzi. Ira enim omnipotentis Dei mitigatur, cùm hic pro meritis peccator corrigitur. Iure Municipali articulo 17.

Sędzia/ kiedy może sądzić ludzi z inszego Práwá/ masz nápisano niżey w drugiey części/ przy Gośćinnym sądzie spráwá. Iure Munic: artic: 28.

Ná Sędziego przynależy dáwáć Rzecznikà Białymgłowam: Ludziom niedołężnym/ sierotom: y tym ktorzy od kogo bywáią mocą á gwałtem vćiśnieni. Speculo Saxonum libro 1. articulo 46. Gloss.

Sędzia o dług ktory ze gry rośćie/ nie sądzi: wyiąwszyby kto potym zápłáćić obiecał: Abowiem tu nie szłáby iuż spráwá ábo spor o dług ze gry/ ále z obiecáney zapłáty. Speculo Saxonum libro iij articulo 6. Iure Municipali articulo 103. & 104.

O Przyśiężnikách.

O Powinowáctwie ich.

PRzyśieżnicy ábo Łáwnicy są persony ná sądzie siedzące/ ktorzy wysłyszawszy/ á dobrze wyrozumiawszy spráwę obudwu stron/ sentencyą Sędziemu przez swoie porządne Wotá náyduią/ pod tym zwierzchnim kształtem: nie máiąc głowy nákrytey czapką/ nie w rękáwicách/ w płaszczu/ nie z bronią żadną/ ná Czczo/ śiedzęcy. Spec: Saxo: lib.3. art.69. Wszákże tych Ceremoniy zwierzchownych nie wszytkich záchowywáią/ á w tym nic nie grzeszą: zwłaszczá gdy tych rzeczy gruntownieyszych pilnie przestrzegáią/ ktore sie przez te zwierzchowne znaczą: támże ná mieyscu wyższey námienionym opisáne/ in Glosa: to iest/ áby spráwiedliwośći nie zákrywáli/ złośći ludzkiey nie ochylali: sámi bez wszelkiey nágány żyli: dárow/ ktore spráwiedliwość przewracáią/ y Sędzie záślepiáią/ nie bráli: od występku/ o ktory drugiego sądzą/ áby wolni byli: bo to pewna/ iż złodziey złodzieiá nie rad sądzi. Nád to/ áby sądzili z vprzeymey oycowskiey miłośći/ nie z gniewu/ nie z nienawiśći/ nie zá dáry/ trzeźwio/ z dobrym baczeniem/ nie kwápliwie. Przeto ich przysiegá táka iest.

Przyśięga Przyśięźnikow.

IA N. przyśięgam Pánu Bogu wszechmogącemu, Iż w Sądźie ná ktory iestem wysádźon, Sędźiemu Miástá tego, y wszytkim ludźiom, ták bogátym iáko vbogim, ták Gośćiom iáko Mieszczánom, chcę práwy á spráwiedliwy Ortel náydowáć, y wydáwáć, według nalepszey bácznośći y rozumu moiego, y Stolcá Przyśięźniczego, podług Práwá Máydeburskiego, y Przywileiow, y Wielkierzow Mieyskich. A tego niechcę opuśćić, dla miłośći, boiáźni, gniewu, y inszych rzeczy. Ták mi Pánie Boże pomagay, ktory też mnie w dźień Sądny y wszytek Swiát sądźić będźiesz.

Wiele ma bydz Przysięznikovv.

W Máydeburgu Jedenaśćie Przyśięźnikow bywáią obieráni/ á Woyt dwánásty: iákoż wedle Práwá tylko ich ma być. Iure Mun:art.10. Ktora liczbá/ znáczy/ Jedenaśćie Zwolennikow Páná Chrystusowych/ krom Judaszá/ ktory Páná wydal: á Woyt dwánásty/ znáczy Zbáwićielá nászego/ ktory był głową Zwolennikow. ☞ To podobieństwo Sássom zostáwione iest ná pámiątkę wiáry Chrześćiáńskiey/ skoro śię ná wiárę náwroćili: iże ná Sądzie iedennaśćie Przyśięźnikow ma być/ á Woyt dwánásty. Ale w innych Miásteczkách/

czkách/nie potrzebá ták wiele Przysiężnikow: ábowiem y w Máydeburgu/ ieśli Sąd ma być gáion/ dosyć ich bywa śiedm ábo przynamniey ßeść. A w inßych mieśćiech/ okromia Máydeburgu/ kedy tylko ßeść Przysiężnikow bywa: dosyć ieſt dla gáienia Sądu czterey ábo przynamniey trzey: co chowáią z ſtárego zwyczáiu/ ktory iuż zá Práwo máią. Iure Municipali articulo 16.

O Młodßym Przyśiężniku.

PRzysiężnik młodßy: to ieſt/ Nowo obrány/ ieſt ſprawcą ſpraw Przysiężnicych: przeto záwżdy ma być obliczny/ y oczekáwáć drugich Przysiężnikow. Jeſt też iákoby Podſkárbi Sądowych dochodow/ ktorymi śię Przysiężnicy ná káżde Suche dni dźielą/ ábo innych czáſow wedle zwyczáiu. Iure Municipali articulo eodem, in Gloſſa.

O Dochodźiech Przyśiężnicych.

DOchody Przysiężnice/ ſą opiſáne Iure Munic: art. 11. & 16. Gloſ. iáko w Máydeburgu zá káżdym ſkazániem/ káżdemu Przysiężnikowi od Ortelu płácą po ßelągu: á Piſárzowi dwá ßelągi. Ius, inquit, Scabinorum iſtud eſt, cum profertur Sententia, quòd cuilibet eorum vnus ſolidus: Notario verò duo ſolidi dantur. wßákże w tey mierze wiecey

zwyczáiu ábo włásnych Vstaw wszedy násládują/ nizli tego opisánia: co iednák nie ma być gániono/ á zwłasczá tám gdźie te dochody ták są rozmierzone/ iż káżdemu wedle pracey dźiał idźie/ iáko ná wielu mieyscách/ten iest dobry á spráwiedliwy obyczay: Iż cokolwiek płácą v Sądu/ kłádą przed Przysiężniki: Potym po Sądźie/ trzeci grosz Pisárzowi z onych pieniędzy oddźieláią/ iáko więcey nád wszytkie Persony Sądowe prácuiącemu: á ostátkiem się sámi z Woytem rownie dźielą. Ktemu Woyt winy bierze/ á nikt inny: iákoż wedle Práwá Woytowi przynależą/ nie komu innemu. Bo w Práwie/ gdźiekolwiek będźiesz czytał o winách/ ktore stroná zá iáki wystepek przepada/ wszedy naydźiesz nápisano: Iudici mulctam. A osobliwie Spec: Sax: lib. 2. art. 42. Iure Mun: art. 54.

O Pisárzu Mieyskim.

PIsarz iest Personá iáwna/ godna: Przysięgą w Mieśćie obwiązána: ku spisowániu Spraw Sądowych iásnymi/ własnymi/ nie trudnymi/ y wyrozumnymi słow...

Pr...

Pánom Ráycom, y wßytkiemu Pospolstwu Miástá tego, w Vrzędźie moim Pisárskim, ná ktory iestem wybran, wiernym być: y táiemnych rad mieyskich, ktore poznam ábo ktorych mi się zwierzą, nikomu nie obiáwiáć: Rzeczy te ktore się przy Sądźie dźieią, wiernie według mego náywyzßego rozumu chcę nápisáć y czytáć, ták vbogiemu iáko bogátemu. A tego niechcę opuśćić, dla miłośći, boiáźni, nienawiśći, gniewu, przyiáźni, dárow, y innych rzeczy: Ták mi Pánie Boże pomagay.

Winá zá fałeszne pisánie.

PIsarz/ ktoryby nápisał niesłußny Zapis ábo List: rękę tráci ktora go nápisał. A gdźieby zfałßował Kśiegi Mieyskie: zostawa się bezecnym/ y krzywoprzysiężca: á bywa karan ogniem. vt in lib. 1. Cap: de Mu: conceßi: lib. 10. Wßákże w Práwie Sáskim Ziemskim/ y Mieyskim Máydeburskim/ o iáwnych Pisárzoch y ich Pisániu/ nie iest ták pilne stáránie y dogladánie. Abowiem wßel- ...śánia/ bywáią vmocnione y potwierdzo- ...ábo Sadowa.

...iedbáłośći/ kto-

...áyce z Wor-

opiłymi Furfánty ßkolnymi: nie rozumieiąc co ná Pisárzá zależy/ y iáko Spráwy Mieyskie zstrony Vrzedu są ważne. Znáią to dobrze Przysieżnicy ná wyżßym Práwie zásádzeni/ gdy czásem z Appellácyey/ ktore do nich z Miásteczek ßłą/ żadney státeczney spráwy wziąć nie mogą/ áni czásem baczą gdźie iey iest początek/gdźie śrzodek/ gdźie dokonánie/ iákich dowodow ktora stroná vżywáłá / ná czym swoie rzecz nawiecey sądźiłá/iáko skazano. A wiele ná tym zależy: gdy sie kto do wyżßego Sędźiego odzywa: trzebá dáć státeczną á zupełną spráwę swey rzeczy. Tákże w Appellácyey/postepek spráwy trzebá spisáć wßytek bácznie á porządnie. Naprzod żáłobę/ potym odpowiedź: iáko zás Powod odpowiedź zbiiał: iáko skazano: iákich Dowodow ktora stroná vżywáłá: z iákich Ksiąg: od dawnegoli czásu. In summá/ wßytkę spráwę/ od początku áż do końcá. A iesli też co czytano v Sądu z ktorych Ksiąg / ku tey Spráwie / to názad po skazániu ma być nápisano. A ták wßytkę spráwę státecznie nápisáną ze wßystkiemi dowody / trzebá w zupełności odesłáć do wyżßego Práwá/ áby żadney stronie nic sie nie vbliżyło. Czuią sámi Ráyce/ Przysieżnicy/ y Mießczánie ná Miásteczkách / niedbáłości często wielkie záwstydzenia/ nowki / y ßkody z niespráwnego pi-

sánia: á wżdy o to niedbáią/ iákoby godnego á stá-
tecznego Pisárzá opátrzeniem słusznym przy sobie
záchowáli / ktory gdy iest godny/ vczćiwy/ státe-
czny/ trzeźwi: okrasą/ á kleynotem iest Mieyskim.
ná Mistrzá szkolnego ten vrząd wkłádáią/ ná kto-
rego dosyć pracey iest/gdy rząd Kośćielny y szkolny
dobrze wiedźie/ ćwicząc dźiatki Mieyskie/ Náśie-
nie Rzeczypospolitey / w boiáźni Bożey / w náu-
kách wyzwolonych/ y w innych rzeczách/ iego V-
rzędowi przystoynych. Przeto/ gdźie godny Pi-
sarz być nie może / lepiey iest áby wszytkie spráwy
Sądowe y Zapisy / wyrozumnym włásnym ięzy-
kiem pisáne były / z powieśći ktorego męzá rostro-
pnegŏ náSądźie śiedzącego. Abowiem z Láćińskie-
go niespráwnegŏ pisánia/wielkie często spory miedzy
niebogoboynemi Prokuratormi rostą/gdźie słowo
ábo wyrozumienie wątpliwe vłápić mogą/á ná nie
iáko kot ná mysz dybią/ przez co wielekroć spráwie-
dliwość tępią y przedłużáią: nie ináczey iáko łáko-
my Bárwierz mogąc rychło vleczyć ránę / gnoi ią/
áby zá dłuższym leczeniem/ więtszą zapłátę wźiął.

O Prokuratorách.

PRokurator/ iest Persóná/ ktora cudze sprá-
wy / z poruczenia Páná / ábo iáko mowią/
Principałá swego/ spráwuie.

Prokuratorá może kto vſtáwić / ták we wſzytkich ſwoich ſpráwách poſpolicie / iáko też w iedney oſobliwie.

Prokuratorski Vrząd, pocżćiwy y potrzebny.

PRokuratorowie / ſą bárzo w Rzeczypoſpolitey potrzebni / y Vrząd ich ieſt vczćiwy: Aby ktorzy ſwey rzeczy ſpráwowáć / ábo przy niey być niechcą / ábo nie mogą / ábo też ſámi ſpráwić nieumieią: przez inſze ſpráwowáć / y ſpráwiedliwośći ſwey dochodźić mogli. Przeto ſą vſtáwieni dla poſpolitego pożytku / Práwu y poſpolitemu człowiekowi ná poſługę: áby przez nie ták Powod iáko y Odpor / ſzkod ſwych przeſtrzegáli. A ſą iákoby ſądowi Rycerze: ábowiem iáko Rycerz waleczny / pokoiu poſpolitego mieczem broni: ták Prokurator dowćipem ſwoim ſpráwiedliwość mnoży / á nieſpráwiedliwość tłumi. A Rzeczpoſpolita nie tylko obroną waleczną / ále też y práwy bywa vmocniona. Poczćiwa tedy rzecz ieſt mieć Vrząd Prokuratorſki / gdy go kto dobrze vżywa / á ſpráwiedliwey rzeczy dopomaga. Iure Municipali artic. 42. Speculo Saxonum libro 1. artic: 60. lib. 3. artic: 14.

Kto ſobie R[illegible]ecznika iáwnie od Vrzędu vproſi / iuż ſam [illegible] Sądem mowić nie ma: wſzákże / gdyby go [illegible] ſpytał / ieſli ná ſłowá ſwego Pro-

kuratorá przyzwala/ ábo nie: powinien odpowiedzieć/ ábo ná zmowe y ná poráde odstąpienia v Sędziego żądáć może/ ábo skazánie nágánić wedle Práwá. Speculo Saxonum lib. 1. articulo 62. Prze te przyczyne/ gdy Pan ná słowá swego Rzecznik á nie przyzwala/ może ie odmienić/ y nie przyiąć ich przed skazániem. Speculo Saxonum lib. 3. articulo 14. Iure Municipali articulo 42.

Ludziom zacnym á wysokiego stanu/ przystoyna rzecz iest mieć Prokuratorá swego/ dla vczćiwośći: iże też oni pospolitą rzeczą są zábáwieni/ y dla innych przyczyn w Práwie opisánych. Speculo Saxonum lib. 3. articulo 30.

Zdrádliwego Prokuratorá winá.

PRokurator gdyby w spráwie swego Principałá zdrádliwie postepował/ iżeby sie dobrowolnie przezwyciężyć dopuśćił/ ábo przenáiety od kogo/ wywiedziawszy sie wszytkich wywodow y obrony Principałá swegó/ do przećiwneyby strony przystał/ á iego rzeczy bronił/ ku szkodzie pierwszego/ Páná swego: karánie iego iest/ że sie ostawa bezecnym. Speculo Saxonum libro 1. articulo 60. Glos. in fine. Przeto Prokuratorowie w Krákowie/ tym sposobem ná káżdy Rok przysięgáią/ áby tym pilniey powinowáctwo swoie baczyli/ á ná nie pámiętáli.

Przy-

Przysięga Prokuratorska.

IA N. przysięgam Pánu Bogu wszechmogącemu, Iż sądowi chcę być posłuszen w tych rzeczách, wktorychem wedle práwá powinien: A iże Urząd moy Prokuratorski, szczerze, wiernie, pilnie, zupełnie, bez odwłok, nie vmyślem rozmnożenia rosterkow, sprawowáć chcę. Rzecz ták od Powodney strony, iáko Odporney przyięta, wedle dowćipu moiego, wedle sumnienia, y wedle nalepszey rády bronić będę: A poznawszy rádę iedney strony, drugiey tego nie obiáwię áni się ku niey skłonię, ále przy pierwszey do skończenia práwá stáć chcę. Listownych dowodow od Principałá mego mnie podánych, y porády, y rozmow, w spráwie mnie zwierzoney, żadnemu nie obiáwię: á zwłaszczá stronie przećiwney, áni Prokuratorowi iey, áni pomocnikom, słowem, pismem, vkazániem, áni przez się, áni przez inego: á ku szkodźie Principałá moiego, nie dopuszczę się dobrowolnie przewyćiężyć. Y insze wszytkie rzeczy chowáć chcę, ktore ná dobrego, wiernego Prokuratorá y obrońcę przynależą. A tego niechcę opuśćić, dla miłośći, przyiáźni, dárow, zysku, ábo iákiey inney rzeczy. Ták mi Pánie Boże pomagay.

Prokuratorskiey.

NApisano Spec: Saxon:lib:1.artic:60. Iże Prokurator zá pracą swoie/ ktorą podeymuie w sprawowániu rzeczy od kogo/słusznie ma mieć zapłátę: iáko y náuczeni w práwie/ Rády swey vżyczáć mogą zá zapłátę: ábowiem niż sie tego náuczyli/ pracą też około tego niemáłą podieli / z niemáłym nákłádem. A ták słuszna rzecz iest/ áby też ztąd pożytek mieli. Ale iże tákich Prokuratorow wiele było/ (dziś niewiem ieśli są) ktorzy niemáiąc boiáźni Bożey przed oczymá/wstydu przed ludźmi/ miłości ku bliźniemu/bez wszego miłosierdzia/od tych od ktorych rzecz mowili/ niesłuszną/ nie zárobioną/ á niezwyczáyną zapłátę bráli. Przeto tákiemu ich łupiestwu/ Krol Iego Miłość sławney pámięci Zygmunt / tego Imienia pierwszy/ vstáwą swoią ráczył zábieżeć / áby Prokuratorowie zá swą pracą/ zámierzoną zapłátę mieli: to iest/ od Szperunku/ od Vstawánia sądow/od Odkłádu spráwy ná iny czás/ po iednym tylko groszu. A od spráwy iednego dniá przed sądem / tylko cztery grosze. A ták ile dni spráwuie/ tyle kroć cztery grosze ma wziąć/ nie więcey. Bo nápisano: Sufficiat vnus grossus, sufficiant grossi quatuor. Zábieżano też y práwem pisánym. Spec: Sax: lib. 1. artic. 60. gdzie nápisano in Glos. Causidici pro vnaquaque causa centum solidos accipere possunt. Przeto też wiele ludzi/ dla

Ták

ták wielkiego kosztu y nakłádow / opuszczáli spráwiedliwość swoie / z wielką szkodą á krzywdą swoią : to iest / dla kosztu ábo łupiestwá Prokuratorskiego / nie Sadowego. Abowiem nakłády przed práwem / od Zapisow / od Skazánia / od Minut / y od innych spraw Sadowych / rowna á pobożna y zámierzona płacą odpráwi. Ale niepobożnemu á niebogoboynemu Rzecznikowi / kiedyś stá ábo dwu nie obiecał / á ktemu przez wszytek czás pokiś sie práwował / iáko wieprzá nie tuczył / ábo sie z nim tym cobyś práwem wygrał / rozdzielić ná poły nie obiecał : mowić nie vmiał : niedbále twoie rzecz spráwowáł : Rok chcąc przemieszkał : ná zmowie z twoim Aduersarzem przeciw tobie był : dobrowolnie sie przezwyciężyć dał. Obaczył to ieden człowiek zacny / w Práwie Mieyskim biegły / á tego snadź wszytkiego dobrze świádomy / ktory w swoich Ksiąškách nie dawno o tym nápisał temi słowy : Causidicorum, tanta est rapacitas, quòd in vna causa, maiora sunt eorum impendia, quàm quæ per omnem litem, apud omnium Iudicum Subsellia insumuntur. Wszákże też tu ma być báczność / iáko mowią Discrecia, ná pilnego Rzecznika / zwłaszczá gdy mu poruczysz iáką wielką / trudną / á záwikłáną spráwę : w ktorey ábyć dobrze posłużył / musi twoie Listy czytáć : ciebie o twoiey rzeczy długo kążące-

go/á czásem też báiącego/słucháć/Prawie pisánego się dokłádáć/ nie iedney Księgi w Prawie przeględáć/ od iednego Sędziego do drugiego biegáć/áby tobie dobrze posłużył. W tákiey trudney á vpleciony spráwie/nie trzebá się oględáć ná Vstáwę wyższey námienioną: Abowiem nie wieleby ich nálazł/ coby się tobie tákiey pracey około twey spráwy zá cztery grosze podzieli. A trzebá też tego przestrzegáć/ ábyś krom Rzecznika/ vchodząc słusznego nakłádu nań/ y ná Práwo/ większey swoiey spráwiedliwośći nie vtrácił/ nie vmieiąc swey rzeczy sam spráwić/y niewiedząc coby tobie z Práwá przysądz miáło. A rzecz pewna iest/ iże się nie możesz zostáć/ iedno przy tym co iest wedle práwá (czego ty nie tráfisz/ ieslis się tego nie vczył) wyiąwszyby gdzie Pánowie ábo Vrzędnicy/ y inni Sędziowie/ więcey się z poddánemi gwałtem obchodzili/ á ná dáry ábo ná poczty więcey/niż ná spráwiedliwość pátrzyli: tám y Prokurator nie pomoże.

O Powodney Personie.

POwodem názywáią tę Personę/ ktora przed Sądem żáłuie ná kogo/ chcąc go mieć od niego.

Káżdy Powod Winowáyce swego winien szukáć w

káć w własnym práwie iego/iáko iest Regula Iuris, Actor sequitur forum Rei.

Powodowi co przynależy obaczáć niż się wda w Práwo.

NA Powod / cztery rzeczy należą przegledáć niż się wda wpráwo/wedle náuki vczonych w práwie. Pierwsza: iżeby się z przyiacioły dobrze porádził y rozmyslił / ieśliby mu byłá rzecz vżyteczna/ poczynáć práwem przećiw swemu Adwersarzowi/ ábo nie. Wtora: áby się dobrze obaczył/ ieśli tego może dowieźdź ná co się bierze/ świádectwem słusznym/ ábo Listy Vrzędowemi pod pieczęćią: ábo náostátek przysięgą/ieśli iemu przyidźie wedle Prá wá. Trzećia: áby sobie świádki zgotował/ á pilnie się wystrzegał/ żeby od nich zdrádliwą obietnicą nie był oszukan. Czwarta: áby pierwey łáskáwie vpomionał onego/ przećiw komu chce czynić/ żeby sam z śiebie spráwiedliwość vdziałał. A gdźieby niechćiał: tedy Powod gdy iuż ma żáłowáć/to też pilnie ma rozmyśláć / áby spráwiedliwą rzecz przećiw poważnemu záczynał / áby bliźniego swego w prozne nakłády/y ku przyśiędze nie w wiodł. Speculo Saxonum lib: 2. articulo 41.

Záklętemu Powodowi nie winien się nikt spráwowáć.

POwodowi zákletemu/ pozwána strona nie powinná odpowiádáć / ták w Práwie Duchownym iáko y Swieckim/ czegó Sędziowie powinni przestrzegáć/ áby zákletemu Powodowi nie dopuscili spráwy żadney v Sądu/ y ná innych mieyscách/ gdźie bywa Rádá o pospolitey Rzeczy.

Powod pozwawszy, gdy nie stánie, co tráći.

POwod/ gdyby pozwawszy kogo / sam nie stánął: Tedy on Rok tráći / ná ktory pozwał / y nakłády powinien odłożyć stronie pozwáney: to iest / gdy strona pozwána stánie ná Roku / y pilność swoię da zápisáć.

Powod záwżdy ma być gotow.

POwodowi/ Odwłoki ku zgotowániu ná swą spráwę nie bywáią dáne: Abowiem powod ná káżdym stopniu práwá / y ná poczatku / ma być z swoią rzeczą gotow/ ze wszytkiemi dowody swemi ważnemi á gruntownemi.

O Odporney, âbo pozwáney Personie.

ODporna strona tá iest/ przećiw ktorey bywa skárgá v Sądu. A tá Láćinskim słowem bywa názywána Rea, nie od winności/

nośći / ále od rzeczy / ktorey dochodzą ná niey Sądownie.

Pozwánemu co przyſtoi báczyć.

POzwánemu to nawiecey przyſtoi / gdy będźie obżáłowan: áby nie ináczey iedno iáko Rzecz ieſt / wedle Páná Bogá / wedle ſumnienia dobrego / prawdę zeznał / co żáłuiącemu winien. Speculo Saxonum lib. 2. articulo 41.

Záklęty pozwány, może ſię bronić práwem.

ODpórna ſtroná záklęta / może ſie w Práwie bronić: ále pozywáć y ſwey krzywdy dochodźić nie może: y winná ſie káżdemu vſpráwiedliwić.

Pozwánemu kiedy Odwłoki nie idą.

ODporowi w niektorych ſpráwách Odwłoki ná rozmyślánie nie bywáią dáne: iáko gdy ieſt rzecz máła: ábo o bićie / á ktemu miedzy vbogiemi perſonámi / ktore Sędźia zárázem wyſłyßawßy żálobę y odpowiedź / rozſądźić może: Aby ich ſpráwowánie nie weßło w wielkie nakłády. Gdy też rzecz ieſt przećiw podeyźrzánym Opiekunom / y w innych ſpráwách opiſánych. Speculo Saxonum lib. 2. articulo 3. Gloſ.

O Rzemiesłnikách, y o posłuszeństvvie Zvvierzchnosci Rádzieckiey.

RZemieślnicy / y wszyscy w pospolitości Mieszczánie / powinni posłuszni być zwierzchności Rádzieckiey/á nie wybiiáć sie z ich posłuszeństwá: choćby też Miásto było wolne/y innego Páná nád soba wyższeg mieli/ áby swoiey przysiedze dosyć czynili. Iure Mun: art: 19. Glos. Powinni też w swych Cechách schadzki miewáć/á stárße Mistrze miedzy soba obieráć/ktorzyby mieli moc wystepne káráć/y innych Mistrzow z swego Cechu dogledáć: áby fałß á oßukánie w niwczym nie było: áby miedzy wßytkiemi spráwiedliwa robotá/ y pobożne przedawánie było. Rzeźnicy/áby wrzedliwego ábo skłotego y ktorymkolwiek innym obyczáiem niezdrowego bydłá nie bili/ y nie przedawáli/ pod wina wedle pospolitey Vchwały vłożona. Y o innych rzeczách powinni pilnie rádzić/ktoreby w poruczeństwie z strony pożytku Mieyskiego mieli. A iesliby ktory rostkazániu swych Stárßych sie przećiwiał/ á bárzo spornym y nie vkárnym sie okazał/tákiego Stárßy máia Rádzie opowiedzieć/ ktorego potym Rayce wedle zasługi powinni kárać/y zá wielkości wystepku

z Rzemiesła zrzucić. A gdyby potym zrzucony/ zásie zá łáską Rádziecką/ y zá przyczyną ich/ ná Rzemiesło był przyiet: Rzemiesło bedzie mogł robić/ ále potym żadnego w Cechu nie może winowáć/ áni do Cechu miedzy Mistrze przychodzić/ áni świádkiem być/ áni vrzedu żadnego ná sobie mieć. Iure Municipali articulo 44. Wyimuiąc te Cechy z tego porządku/ ktorzy osobliwą Prærogátywą y przywileiem od przodkow Jego Kro:M. ábo od ktorego zwierzchniego Páná swego/ są nádárzeni y opátrzeni. Te wszytkie rzeczy/ y inne támże opisáne/ áby tym pilniey były przestrzegáne: Tedy stárszy Mistrzowie wszelkiego Cechu/ w ten sposob przysięgáią.

Przyśięgá Stárszych
z Cechovv.

MY N. N. przyśięgamy Bogu wszechmogącemu, y Pánu náßemu N. P. Ráycom: y wßytkiemu Pospolstwu Miástá tego: Iże Cech náß, wiernie á sprawiedliwie rządźić chcemy: Rzemiesłá náße spráwnie robić, y innych Mistrzow Cechu náßego, w robotách pilnie á wiernie doględáć, áby wßytkim pospolićie, iáko bogátemu táko vbogiemu, iednáko á pobożnie robiono y przedawano: żadną nową Vstáwą nikogo

kogo nie vćiążáiąc: Cudzołostwo kárić: rosterkom zábiegáć, y innych wßelákich wyſtępkow á zbytkow zábrániáć. Pánom Ráycom posłußnymi być záwżdy we dnie y w nocy, we wßytkich potrzebách, ktoreby się ku pożytkowi Mieyskiemu ściągáły: nieposłußne á nieukaráne im opowiádáć. A co nam z strony Rzeczypospolitey będźie poruczono: pilnie o tym rádźić, y ná to przyzwáláć co wyżße głowy vchwalą. Ták nam Pánie Boże pomagay. etc.

Przyśięgá nowego Mieſzczàniná, gdy przyimuie Mieyskie Právvo.

IA N. *przyśięgam Bogu wßechmogącemu: Iż chcę być wierny y posłußny Rádźie tego Miástá, ná ten czás, y nápotym będący, we dnie y w nocy. Táiemnic pospolitych, á nawięcey ktore są Miástu pożyteczne, nikomu nie ziáwiáć: A ktoby się przećiwił Pánom Ráycom, y pospolitemu dobremu, y spráwiedliwośći, tákiemu niechcę pomágáć, ále go poniżyć, y tego nie táić: y to wßytko czynić y pełnić: co zależy ku pożytku y rozmnożeniu Miástá. A ieśliby kto co niespráwiedliwego o Rádźie mowił, temu według możnośći moiey chcę się sprzećiwić: á gdźiebym się nie mogł sprzećiwić y obronić, tedy oświádczywßy obiecuię to im powiedźieć. Ták mi Pánie Boże pomagay.*

Przy-

Przyśięgá Sług Mieyskich.

JA N. przyśiegam Pánu Bogu wszechmogącemu / Iże Pánom Ráycom Miástá tego / chcę być wierzen y posłuszen w służbie moiey ná ktorą iestem przyiet: to wszystko pilnie spráwowáć y opátrowáć / co mi od ich M. roskazano bedźie. A ieślibym się iákich táiemnic Mieyskich dowiedźiał: tych żadnemu nie obiáwię. Ale cobym rozumiał przynależeć ku pożytkowi Mieyskiemu: ktemu się záwżdy stárániem moim / ile bede mogł / przykłonić chce: á tego nieprzestáne czynić/dla miłośći/nienawiśći/przyiáźni/ábo dárow. Ták mi Pánie Boże pomagay.

O Podwoyskim.

PODwoyski ma być obieran przez Woytá y Przyśieżniki / z ośiádłych ludźi: Wszákże nie bárzo zacnych / coby miał przynamniey puł Lanu ośiádłośći. Speculo Saxonum libro 3. articulo 61.

Porządek przy obierániu Podwoyskiego.

POdwoyskieg z tą Ceremonią Creuią: Sędźia powiedźie go zá rekę ku mieyscu Sądowemu/ y każe mu siedźieć przećiw swemu mieyscu ná stoł-

ku nákrytym poduszká ábo wezgłowiem/ á położy krzyż ná łonie iego. Speculo Saxon: lib: 3. artic: 56. Potym mu wyda Rotę przyśiegi iego/ temi słowy.

Przyśięgá Podwoyskiego.

IA N. przyśiegam Bogu wszechmogącemu/ Pánom Ráycom/ Woytowi y Przyśiężnikom/ y wszytkiemu Pospolstwu Miástá tego/ ták bogátym iáko vbogim/ ták Mieszczánom iáko Gośćiom: Iże chce być wiernym w służbie moiey/ gdźie bedę postan: spráwiedliwie Arestowáć: pilnie pozywáć: Prawdźiwe sperunki y pozwy zeznawáć: á wźiąwszy od iednego ná pozew/ od przećiwney strony nań nie bráć: vczćiwośći sądu przestrzegáć/ y w innych posługách memu vrzędowi przystoynych/ wierzen być. Ták mi Pánie Boże pomagay.

☞ A gdźieby w ktorym Mieśćie wiecey sług Woytowskich było/ z ktorychby był ieden stárszy/ á zacnieysze posługi ná sobie nośił: tedy przyśięgá iego ma być táka.

Przyśięgá przednieyszego Sługi Woytowskiego.

IA N. przyśięgam Bogu wszechmogącemu/ iże Pánu Woytowi y Pánom Przyśiężnikom/

chce

chcę być posłuszny y wierny w służbie moiey: gdzie będę posłan z vrzędu moiego / sprawiedliwie Areštowáć / pilnie Pozwy listowne oddáwáć / prawdziwie Szperunki y pozwy zeznáwáć. A wziawszy od iedney strony ná odniesienie Pozwu / od przeciwney strony nie bráć: vczćiwośći sądu przestrzegáć. A iesliby/m kogo obaczył v sądu nie obyczáynie / nie vczćiwie / á nie wedle Práwá / y iákimkolwiek obyczáiem / nie przystoynie sie záchowuiącego / ták przećiw stronie / iáko przećiw sądowi: ná tákiego chcę instygowáć zárázem przed sądem. Wszytkie Vrzędowe dochody / y winy wszytkie / sprawiedliwie y pilnie wypomináć y spełná Sędziemu oddáwáć / á żadnemu nic nieprzeglądáć / zá żadną przyiáźnią / ábo dárem. Y w innych posługách á spráwách / vrzędowi moiemu przystoynych / chcę wierzen być. Ták mi Pánie Boże pomagay.

Po przysiędze / nákaże mu Sędzia przez Wyrok / pokoy pospolity: ábowiem wedle Práwá / Podwoyski nie ma z bronią chodźić. A tám iuż będzie miał moc z rozkazánia Sędziego pozywáć / áreštowáć / y inne rzeczy podług swey przysięgi czynić / kromia wszelkiego przenágábánia. A gdyby go kto obráźił słowem ábo ręką: nágrodzenie iemu ma być we dwoy nasob więtsze / niż innemu. A iesliby go kto zábił / zapłátá też zá głowę we dwoy nasob

Pokoy Podwoyskieg.

 więtsza

więtsza/ niżzá inna persone/wedle stanu iego. Speculo Saxonum libro 1. articulo 8.

O świádectwie Podwoyskiego.

PODwoyski swym świádectwem stoi zá dwu świádkow: zá iednego z strony siebie/á zá drugiego z strony vrzędu swego. A to sie rozumie/gdźie ma być spráwá iáka wywiedźiona świádectwem śiedmi meżow: ále gdźie dwiemá ábo trzemi / zá iednego waży. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

Podwoyski co powinien mieć w sobie.

PODwoyski chceli być mian práwie zá postá Bożego/iáko iest w Práwie opisány/ma mieć w sobie trzy rzeczy. Naprzod/áby złoczyńcow nie karał áni dręczył z nienawiśći / ále tylko z miłośći spráwiedliwośći. Wtore/ áby to czynił ná posługe bliźniego swego/ przećiw ktoremu on złoczyńcá wystąpił. Trzećie/áby to czynił dla Bogá/to iest/ áby przez one pomstę/ gniew Boży był vbłagan: áby też zá onym karániem / występni więtszego sie karánia wystrzegáli. Spec: Sax: lib: 3. artic: 56.

O Káćie.

KAt/ Persona nad złoczyńcą sprawiedliwość skutkiem okazuiąca: aczkolwiek imie prawie v wszytkich Ludzi na sobie nienawisne niesie: dla tego/ iż vrząd iego zda się być lekki/ sprosny/ okrutny/ a krwawy. A wszakże vczynkiem swoim/ na sumnieniu nic nie grzeszy/ ani przed świátem/ ani przed Bogiem/ ktory iest początkiem wszytkiey sprawiedliwości. Abowiem co czyni/ wszytko za skazaniem sprawiedliwości/ nie za żadzami swemi czyni/ y owszem wedle Pawła S. iest sługą Bożym/ sługą Sprawiedliwości/ y Vrząd iego iest barzo potrzebny. Abowiem nicby po prawie pisanym na złodźieie: nic na cudzołożniki: nic na zboyce: nic na meżoboyce: nic na inne złoczyńce/ by nie było tego/ ktoryby nad nimi to prawo skutkiem wypełniał. Frustra enim Leges feruntur, si desint qui administrent & exequantur. Przeto z strony tey potrzeby/ Kat iest y ma być w obronie krolewskiey/ y innych Przełożonych/ áby mu dla takiey (iako mowią) sprosności Vrzędu iego/ żaden gwałtu nie czynił. Pisze Iodocus Damuder: w Ksiażkach in Praxi rerum criminaliũ. Vrząd iego na tym iest/ áby exekucyą czynił nad złoczyńcą/ wedle przewinienia rozmaitym karaniem/ y rożną śmiercią. Ktore karania Przełożeni wynayduią/ y z ka-

żnią ná złoczyńce wedle Práwá: Aby sie złość nie mnożyłá ná świećie / ábo sie drudzy kárnośćią ich / ná to pátrząc / báli: wedle Pismá świętego: Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorē habeant. Ale iż Kátowie / Oprawcy / Ceklarze / w wielkiey nienawiśći y zelżywośći v ludźi bywáią: to nie przychodźi y przychodźić nie ma z strony ich vrzędu: ále ztąd iż vrzędu swego źle vżywáią: nie z miłośći bliźniego / nie z żalem / nie z lutowániem / zá czymby mogli mieć przyiaźń ludzką / iże sie z złoczyńcámi nie ináczey iedno iáko z innemi bestiámi obchodzą biiąc / poszczypkuiąc / tárgáiąc nielutośćiwie / morduiąc niezwyczáynie / odźieráiąc: iescze to sobie poczytáiąc zá chwałę / gdy tyráństwo nád człowiekiem / ktory też iest stworzeniem Bożym / okázuią: iżby tylko chući á żądzy swey / nie rozumowi ábo spráwiedliwośći / dosyć vczynili. Z strony tedy vrzędu swoiego / Kát gdyż przed świátem áni przed Bogiem nic nie grzeszy: zelżywośći nie ma żadney / y z Kośćiołá Chrześćiáńskiego dla tego nie ma być wyrzucon / ále ku świątośćiam y innym obrzędom Kośćielnym ma być przypuszczon.

O Zydźiech.

Zydom ktore rzeczy są z Práwá zábronione.

Zydom

Zydom te rzeczy są z Prawá zábronione. Naprzód / iż żaden Chrześciánin nie ma z nimi ieść áni pić. 2. Zadnego vrzędu nie máią mieć / ná ktorymby nád Chrześciány mieli być przełożeni. 3. Lekárstwá nie máią być od nich bráne. 4. W wielki Piątek nie máią z domow wychodźić / áni okien mieć otwártych. 5. Chrześciániná nie máią mieć zá sługę. 6. Szkoł y Bożnic nowych nie zákłádáć. 7. Nie máią też z żadną bronią chodźić / á to ná ich pohánbienie / iże oni z swoią máiętnośćią są pod mocą Chrześciánow. Speculo Saxon: lib: 3. artic: 2.

Nápisano támże o Duchownych / iáko się máią záchowáć / chcąli być miáni v ludźi w powinowátey vczćiwośći: iże też zbronią nie máią chodźić: szat kosztownych: ostrog pozłocistych nie nośić: do Kárczmy nie chodźić: z cudzemi żonámi nie mieszkáć: gry nie pátrzáć: około łowow się nie báwić: iástrząbow / ogárow / nie chowáć / y innych rzeczy nieprzystoynych się wiárowáć: ktore ia tu opuszczam / áby kto nie mniemał / żebym duchowne ábo vczyć / ábo z niewiernymi Zydy złączáć miał / co mnie nie przystoi / iedno mieć ie we wszelákiey powinowátey vczćiwośći / iáko nápisano: Qui benè præsunt, duplici honore sunt digni. A ná drugim

mieyscu:

mieyscu: Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, &c. A zwłaszczá gdy tu tylko tá iest intencya moiá/ ábym krotko wypisał o Personách Mieyskiemu Sadowi przynależących/ począwszy od nawyższey áż do naniższey. Aczkolwiek też Zydowie nie sa pod mieyska władza/ wszákże iż w Prawie mieyskim o nich/ społem też y o Duchownych nápisano: chćiałem y to ná krotce tu przypomnieć.

Sposob pokonánia Zydá w świádectwie.

ZYd gdyby miał pokonáć świádectwem Chrześćiánina/ to ma vczynić ze dwiemá Chrześćiány/ y z iednym Zydem. A Chrześćiánin Zydá/ z iednym Chrześćiáninem y z iednym Zydem. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

Przyśięgá Zydowska.

ROtá przysiegi Zydowskiey/ wedle niektorych náuki/ Tá iest:

☞ Jáko mi ten winę dáie/ iżebym iemu w tym N. krzywdę vdziałał: tego nie iestem winien. Ták mi Pánie Boże pomagay/ ktory stworzył/ Niebo/ Ziemię/ ziołá y inne rzeczy/ ná Niebie/ ná Powietrzu/ w Morzu/ ná Ziemi/ y moy Zydowski Zákon vstáwił.

Niektorzy mienia/ iże Zydowie máia Przysięgę

czynić ná Księgách Moyzeszowych/ przed ich Bożnica/ stoiac bossemi nogámi/ trzymáiac łáncuch ábo wrzećiadz/ ktorym drzwi v Bożnice záwieráia/ ta Rota.

☞ Ták iáko mi wine dáie/ izebym miał być winien vczynku tego/ ábo był dłużen: tego nie iestem dłużen. Ták mi Boże pomagay/ ktory Niebo y Ziemie/ y wszytkie inne rzeczy stworzył. A ieśli niespráwiedliwie przysiegam/ áby mie Pan Bog zátrácił/ ktory w Korabiu osmioro ludzi czásu Potopu záchował. A ieslim iest fałszywy w tey przysiedze moiey/ áby mie Pan Bog zágubił/ ktory Sodome y Gomore piekielnym ogniem spalił: áby mie Pan Bog pohánbił/ktory z Moyzeszem ze krzá ognistego mowił. A ieslim w tym iest niespráwiedliwy: áby mie Pan Bog zátrácił/ ktory Moyzeszowi Zakon dał/y pálcámi włásnemi ná Tablicách kámiennych nápisał. Aby mie Pan Bog zágubił/ ktory Fáráoná w Czerwonym Morzu stárł/y Zydy do ziemie obfituiacey Miodem y Mlekiem/ przewiodł. A ieśli niespráwiedliwie przysiege mowie: áby mie Pan Bog stłumił/ ktory czterdźieśći lat ná puszczy Zydy karmił. Aby mie náostátek do piekłá z ciáłem y z duszą posłał/ ná wieczne potepienie. Iure Municipali articulo 139. Wszákże tu w tey Roćie opisáney przysiegi/ káżda iedne czastke Pátrz drugiey przy-

ábo dwie może bráć / y rozumieć zá cáłą przysięgę: z wymienieniem rzeczy / o ktorą ma być przysięgá / Glos. ibidem.

Xiegi w trzećiey części.

O zastáwnych y o przedánych rzeczách krádzionych Zydowi.

Zyd gdźieby Kielichy / Kśięgi / ábo iákie vbiory Kośćielne kupił / ábo iemu były zástáwione / á nie mogł istcá mieć: tedy ma być osądzon iáko złodźiey. Wszákże Zydowie rzeczy krádźione / ále nie Kośćielne / mogą kupowáć / y pieniedzy swych zá nie dánych nie tráca: á to dla tego / áby rzeczy krádźione / mogły być łátwiey nálezione. Speculo Saxonum libro 3. articulo 7. Nápisano támże: iż rzeczy Kośćielne z pewnych przyczyn mogą być przedáne / ále nie Zydom: to iest / gdźieby potrzebá vkázowáłá ná wykupienie y wyzwolenie niewolnikow / záchowánie á podpomożenie ludźi vbogich.

A ieśliby Zyd inne rzeczy nie Kośćielne kupił / ábo mu były zástáwione nie skrycie / choćby były krádźione / summy swoiey nie tráci / gdy tego sámotrzeć dowiedźie przysięgą / iż to kupił / ábo iż mu zástáwiono w tey summie / o ktorey powiáda. A gdźieby świádkow coby z nim przysięgli nie mogł

mieć /

mieć/ summe tráći. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

Miedzy Zydem á Chrześćiáninem / żadne małżeństwo być nie może: A ieśliby sie złaczyli w małżeństwo / nie ináczey máią być sądzeni / iedno iáko w cudzołostwie mießkáiacy.

Zyd Chrześćiániná ná swoie Sekte náwrácáć nie ma: A gdzieby náwrácał / ma być mieczem karan.

Zydá y odßczepieńcá wiáry Chrześćiáńskiey / káżdy w káżdey spráwie / blizßy iest pokonáć świádectwem.

Zyd / Pogánin / Heretyk / Chrześćiániná o cudzą krzywdę nie może winowáć / ále o swoie ktorą sam ćierpi / skárżyć może.

Ieśliby Zyd swoie rzeczy włásne z Fánty czyiemi sobie zástáwionemi / przez ogień / ábo przez gwałt iáki vtráćił / ábo by mu ie vkrádziono / á Chrześćiáninby go o swoie rzeczy zastáwne gábał / chcąc ie wykupić: tedy Zyd z strony Fántow / Przysięgą bywa wolen.

Státut Koronny.

Státut o Zebrakâch.

Joan: Albertus Petri: 1496.

Iż około Żebrakow w Miásteczkách/ná dobrym rządzie bárzo schodźi / á wiele się pod tym żebráczym płászczem / złodźieystwá y innego łotrostwá zákrywa: przypisałem náostátek tey częśći ten Státut o Żebrakách: ktory iest/ áby żebracy w Mieśćiech/ w Miásteczkách/ y we Wsiách/ pod pewną liczbą / á pod znákiem Plebánim / ábo Rádźieckim chodźili. A ktorzyby byli krom znáku / ći máia być Stárośćie wydáni / á obroceni ná robotę Zamkową. Wszákże ktorzyby robić nie mogli: tym Przełożeni mieyscá onego mogą dáć świádeczne listy / zá ktoremiby mogli bespieczniey bez znákow indźie iáłmużny prosić.

Porządku

Porządku
SĄDOW MIEYSKICH
CZĘSC WTORA.
O Rożności Sądow Mieyskich/ á Naprzod
O Burgrábskim wielkim Sądzie.

W Mieyskim Práwie są rożne Sądy: iest inny Sąd wielki Burgrábski/ inny Wyłożony/ inny potoczny ábo potrzebny.

Burgrábski wielki sąd/ trzykroć do Roku bywa. Pierwszy/ w dzień świętey Agáty. Drugi/ trzećiego dniá po ś. Janie Krzćićielu. Trzeći/ w Oktawę ś. Márćiná. A ieśliby ktory z tych to sądow przypadł ná dzień święty/ tedy on sąd iuż ginie. Iure Municipali artic: 45.

Tákowe sady nawyższy Sedźia w Máydeburgu spráwuie: ále w Krákowie y we Lwowie / ná mieyscu Burgrábie wedle stárego zwyczáiu / Burmistrz siada / ábo ieden z Rády / ktorym Burmistrz zásádźi mieysce swe: á ná mieyscu Szołtysá Woyt / bez ktorego Burgrábiá żadnegò sadu mieć nie może.

Wywołánie wielkiego. Sadu.

TEn Sad / przedtym niżli bywa / dwie Niedźieli przez Podwoyskiego iáwnie ma być wywołan.

Pozywánie ná wielki Sad.

NA ten Sad / Pozew przynamniey przed trzemá dniomá vprzedźić ma / przez sługe Vrzędowegò / z námienieniem sadu tego. Ale ná insze sady / Pozew może być tegoż dniá kiedy sad iest / wszákże przedtym niżli Práwo śiedźie.

Gáienie wielkiego Sadu.

TEn Sad / ták bywa gáiony. Naprzod Burgrábiá spyta Szołtysá / ieśli czás iest zágáić sad? Co gdy Szołtys odpowie / iż czás iest. Spyta potym / ieśli pokoy sadowi przykázáć ma / y inne rzeczy ktore z Práwá máia być przykazáne? Odpowie Szołtys / iż ma pokoy przykázáć wedle Práwá. A ták Burgrábiá zágái sad / y przykaże pokoy temi słowy mowiac: Gdyż mi z Práwá nákazano iest / iż

czás zágáić sąd wielki Burgrábski / y przykázáć te rzeczy / ktore wedle Práwá przykazáne być máią. Tedy ia przodkiem mocą Páná Bogá wszechmogącego / potym mocą Oświeconego Páná nászego / Królá J. Mił: y Rády iego / mocą Burgrábstká y Szołtysią / mocą Pánow Przysiężnikow / y wszystkiego Pospolstwá / gáie wam Sąd Wielki: y przykázuie pokoy Páná Bogá wszechmogącego / pokoy Náiásnieyszego Páná nászego / Królá Jego M. Ten pokoy iesliby kto nieuczćiwym słowem / ábo ktora inną krzywdą náruszył / przećiw drugiemu w spráwie iego: ábo iesliby popędliwemi słowy przećiw vczćiwośći Sądu co rzekł: tákowy pieniężną winą karan bedźie. A iesliby groźną ábo zbroyną reką wystąpił / tedy iáko Pan Bog y Práwo nákaże. Potym obroćiwszy sie do Przysiężniká młodszego / miánuiąc go imieniem włásnym rzecze: Pánie N. ieslim wedle biegu Práwá zágáił Sąd / y pokoy przykazał / ktory w tym to Sądźie káżdy chowáć ma / ábo co iest wedle Práwá? Y bedźie mu skazano / iże Sąd iest dobrze zágáiony / y wedle Práwá pokoy przykazány.

☞ Niewiem zkąd weszło w obyczay w wielu Miásteczkách / iże Przysiężnicy / ták ten Sąd wielki / iáko y inne Sądy / schyliwszy sie wszyscy zá stołem / poszeptem gáią / iż żaden tego nie słyszy. A ná nie-

ná niektorych też mieyscách / ácz głosem ále niewyrozumnym iezykiem: co záprawdę rzecz iest nie bárzo przystoyna. Abowiem nierozumnym iezykiem do ludu mowić / nic innego nie iest / iedno prozno słowá ná wiátr puszczáć / á práwie sie błaznem vkázowáć. Dla tego y ś. Páweł powiádá / Ieślibym ia niewiádomemi iezyki mowił / á prostacyby przyszli / izali nie rzeką / iż ten száleie? Et si incertam vocem tuba dederit, quis apparabitur ad bellum? Przez to też wielekroć sądowi ná powinowátey vczćiwośći schodźi / gdy drugi nie słysząc / ábo też nierozumieiąc tego gáienia / łátwie słowem wystąpi y vczynkiem. Acz káżdemu sądowi / y káżdey zwierzchnośći / krom gáienia / vczćiwość przystoi czynić: wszákże te śrzodki ku powáżnośći y vczćiwośći sądowey dźiwnie káżdego pobudzáią. Przetoby przystało / nie poszeptem ále głosem / y wyrozumnym wszem iezykiem to sprawowáć / iáko v Niemcow po Niemiecku / ták v Polakow po Polsku / dla pospolitego człowieká / á nie wstydźić sie swego iezyká / y owszem go ozdabiáć / im nawiecey być może.

1. Cor: 14.

Obwieszczenie Pospolstwu Sądu wielkiego.

GDy iuż ták Sąd Burgrábski bedźie zágáiony / potym

potym sługá Vrzędowy z rozkazánia Burgrábie/ Szołtysá/ y Przysieżnikow/ wedle zwyczáiu miá- stá Krákowá/ opowie głosem wszytkiemu Pospol- stwu/ iże ná tym Sądzie spráwy/ ktore sie ná wy- łożonych y potrzebnych Sądziech poczęły/ á ná dzi- sieyszy dzień przypádły/ mieyscá nie máią/ y sądzo- ne nie będą: spráwy też po vmárłey ręce/ spráwy o mnieyszą summę niż czterdzieśći groszy/ spráwy o nieuczćiwość ábo zhańbienia/ spráwy żadnego z Przysieżnikow ná ten czás ná Sądzie siedzących. A potym káżdy w spráwách swoich/ záchowawszy zwyczáyną vczćiwość Sądu tego/ postępowáć może. Iure Municipali articulo 16.

☞ Jest zwyczay dobry/ y ma być pilnie przestrze- gány/ iż przed tym Sądem/ niż kto pocznie swoie rzecz spráwowáć/ przodkiem bierze dozwolenie od Burgrábie y od Szołtysá/ áby mogł to mowić/ co- by spráwnie mowić miał/ y ná innych Sądziech: przodkiem mowi/ Pánie Woyćie sprzyiay mowić. Abo iáko indziey iest obyczay/ Pánie Woyćie do- puść spráwy/ etc. Tákże ná tym Sądzie/ y ná ká- żdym innym/ nie godzi sie żadnemu spráwę máią- cemu/ gdy ią zácznie z stroną od Sądu odchodzić/ krom dozwolenia Sędziego. A gdy otrzyma do- zwolenie ku odstąpieniu/ potym przystąpiwszy/ niż swoie rzecz spráwowáć pocznie/ dziękuie Sędziemu

Pánie Woyćie sprzyiay mowić.

zá ono dozwolenie. Mowie / iest to obyczay dobry / y pilnie ma być przestrzegány: Abowiem zá tą Przemową wyższey námienioną / y zá tym porządkiem / bywa zachowána vczćiwość Sądu / iż ieden drugiemu nie przerywa spráwy / káżdy bywa státecznie wysłuchan / wołánie niepotrzebne bywa hámowáne / gdy żadnemu nie godźi sie mowić / krom dozwolenia Sędźiego / káżdy sobie poważnie / vczćiwie / á státecznie poczyna / nie ináczey / iáko przed sądem Bożym: Abowiem káżdy Sędźia ná mieyscu Bożym śiedźi / á dla tego ma być názywan Pánem. Iure Mun: art: 8. Spec: Sax: lib: 3. art: 52. A ieśliby też ktorego Prokuratorá ábo strone / dla iákiego przewinienia skarano winą / Tedy sie mu to ośtánie wedle iego sámego osądzenia / gdyż sobie tego tylko żądał sprzyiáć mowić / coby spráwnego było. A ták tey Ceremoniey Sądu Mieyskiego / żaden nie ma być przećiwny. Abowiem ná ktorych Sądźiech tego nie vżywáią / to iest / gdźie wszytkim wolno rázem mowić / káżdy báczyć może / iáka tám vczćiwość / iáka poważność / wszytkim to iest iáwno / iż czásem przed wielkimi á niepotrzebnemi tumulty / Sędźia niewie kogo pierwey słucháć ma / gdy wszyscy rázem wołáią / ieden zdawam in contumacia, drugi in lucro, in euasione, zdawam / nie zdawam / pußczam / nie dopußczam: Pánie Se-

nie Sedźia godźi się/ nie godźi się. A drugiegoby ták mogli zmyć bez ługu / gdy przed tymi tumulty nie będzie słyszał gdy go przywoływáią. Ktore tumulty áby w Mieyskich Sądziech nie były/ przeto te porządki záchowywáią. Sąd przodkiem gáią mocą Bożą / mocą Krolá Jego Mił: y przez Dekret pokoy/y wszeláką vczćiwość przykázuią/ y winámi ná to vłożonemi karzą káżdego/ ktoby się nie vczćiwie á nieporządnie ták iáko się godźi spráwował : kczemu iest osobliwie Instigator Officij.

Poważność wielkiego Sądu.

POważność tego Sądu táka iest / iże ná nim stronie Pozwáney/ żadna odwłoká/ żadnym obyczáiem nie bywa dána:ále okrom wszelkiey rzeczy wymyśloney / ná żáłobie strony skárżącey / obwiniony zárázem poki Sąd trwa/ odpowiádáć / to iest/ znáć ábo przeć powinien / o co będzie obwinion : ieśliby znał/ tedy zapłátá do zachodu słońcá ma być skazána: á ieśliżeby przał/przysięgá ná trzećí dźień bywa przysądzona/ ábo ná bliski Szołtysi Sąd/ iáko kedy iest obyczay.

Spráwy wielkiego Sądu.

WSzystkie krzywdy ábo występki/ktorychby się kto dopuśćił/czternaśćie dni przed tym niż táki

Sad przypádnie/ osobliwie zástepowánia ná drogách/náiáchánia ná dom/gwałty Pánienskie/Burgrábiá sadzi. Wßákże to rozumieć mamy/ wedle zwyczáiu rozmáitych Miast. Abowiem w Krákowie y we Lwowie/ gwałty Woyt z Przysięzniki zwykł sadzić. Ná tym też Sadzie bywáia Zapisy/ przedawánia/ y wzdawánia Jmienia stoiacego/ zeznánia długow/ vgody/ y inne kontrákty. Nád to/ná tym Sadzie Wielkim/ w máłych Miásteczkách/ y ná Wsiách/ bywa bádánie (co zowa Rugiem) o záchowániu obyczáiow y wystepkow kázdego Mießczániná/ ábo też Wieyskiego ludu/ gdzie wystepni iáwnie bywáia karáni/ iesliby kto iáwnie przeciw Bożemu przykazániu/ ábo vstáwom Kosciołá Chrześciáńskiego wystapił. A gdyby wystepny okazał sie nie vkaránym/ bywa z Pospolstwá wyłaczon/ iáko párßywa Owcá: áby potym swym złym życiem/ inßych w Mieście ábo we Wsi przemießkiwáiacych/nie zgorßył. A iesliby sie látwi ku karániu okázował/ vpokarzáiac sie y vniżáiac/ tedy láskáwßym karániem/ to iest/ ná pieniadzách/ ábo siedzeniem/ ma być karan.

Rug.

☞ Przy tym Sadzie/ oprocz tego Rugu/ snadź by też nie wádziło/ y dobrze przystało/ áby przy oblicznośći wßytkieg Pospolstwá/ Przywileie mieyskie co potrzebnieyße/ o ktorych przynależy wßyst-

kiemu

kiemu Pospolstwu wiedźieć przez Pisárzá / wyrozumnym wszem Językiem / były czytáne: żeby Mieszczánie wiedząc ie / tym pilniey ich przestrzegáli / y wedle nich się záchowywáli. Abowiem przytráfia się wedle przygod y gwałtow w Mieśćiech / ktoreby wedle Przywileiow mogły być słusznie háimowáne / y inne porządki / mogłyby pilniey wedle Przywileiow być przestrzegáne. Ale gdy ie tylko Przełożeni przy sobie máią / á inszym ich nie oznáymuią / przetoż y Pospolity człowiek / nie záchowuie się wedle nich: A ztądże też wiec bywa / iż Ab ingratis tolluntur beneficia. Boto iest nieiákie okazánie niewdźięczności / y iákoby wzgárdzenie / gdy kto Przywileiu / ábo iákiego dobrodźieystwá nádánego sobie od Páná swego nie vżywa.

Czás czekánia káżdego Sądu.

WSzyscy ludźie iednego Práwá / iáko mowią / pod iednym Dzwonem / nie dáley máią Sądu czekáć / iedno od wschodu Słońcá áż do Południá: przyczyná tego iest / Iż káżdy Sąd trzeźwo ma być spráwowan. Spec: Sax: lib: 3. art: 61.

Zdánie wielkiego Sądu.

GDy iuż Burgrábiá ma wstáć z mieyscá Sądu swego / zda w moc Sądy wszytkie Woytowi y

przyśiężnikom/ przez Imię Bogá Oycá/ y Syná y Duchá świętego. Potym Szołtyśi Sąd bywa po Burgrábſkim we dwu Niedźiel. Iure Municipali articulo 45.

O Szołtyśim Sądźie.

SZołtys ábo Woyt/ też trzy Sądy do roku miewa: Z ktorych pierwßy wedle zwyczáiu Miáſtá Krákowá/ bywa w Piątek po Trzech Krolách. Drugi/ w Piątek po Przewodney Niedźieli. Trzeći/ w Piątek názáiutrz po Bożym Ciele. A po tákowych Sądźiech wielkich ſwoich Woyt z Przyśiężniki/ ſpráwuie Sądy ſwoie przez dwie Niedźieli. A ieśliby Sąd iego ná ktory dźień święty przypadł/ tedy názáiutrz ábo ná trzeći dźień może być przełożon. Iure Muni: artic: 47. A te Sądy poſpolićie zową Wyłożonemi/ o ktorych niżey máß máło ßerzey piſano.

O Winách Burgrábskiego y Szołtyśiego Sądu.

WInáBurgrábi/gdy kto wyſtąpi przećiw vczćiwośći Sądowey ſłowem/ábo zá iákie niepoſłußeńſtwo/ ieſt opiſána wedle Práwá. Iure Munic: artic: 46. Et Spec: Sax: lib: 3. art: 64. Sześćdźieśiąt ßelągow/ktore wedle dáwnego zwyczáiu Łáwniczego Sądu Krákowſkiego / licząc kożdy ßeląg po

lag po dwunaście pieniedzy/ vczynia großy czterdzieści. A Szołtysia Winá zá tákież przewinienie/ ośm ßelagow: ktore tymże ráchunkiem/ vczynia pięć großy y ßelag.

Winá Burgrábſka wedle Práwá/ ma być płácona w ßeść Niedziel: wßákże przewiniony/może ia rychley odpráwić/ ieśli chce. Ale po ßeści Niedzielách/ przedłużyć nie może/ wyiawßy by to było ná łáſce Sedziego.

W Krákowie tákże/ Burgrábſka winá wedle Moderácyey/ gdy kto pozwány ná Wielki Sad nie ſtánie/ ábo ſie czego nieuczćiwego v Sadu dopuśći/ ábo po wywołániu Sadu tego/ przez dwu Niedzielny czás/ komu krwáwa ráne záda/ ták Meżczyznie iáko Białeygłowie/ ieſt zá káżde tákie przewinienie po czterdzieśći großy. Z ktorych Win/ Burgrábiá pierwßa ná ſwa ſtrone bierze/ Láwnicy w ſpolny dział wtora/ á Szołtys wßytkie inne ile ich bedzie. Ale krom tego czáſu wywołánia wielkiego Sadu/ gdy kto kogo ráni/ badź meżczyzne/badź też Białagłowe: Woyt bierze großy dwádzieśćiá y pięć y ßelag. A zá proſte zekrwáwienie ktore vłomnośći ábo oßpecenia nie ponośi/ tylko pięć großy y ßelag.

Wßákże około tákich ran/ w Práwie poſpolitym ßerzey ieſt opiſano/ á bárzo potrzebnie: Bo

iáko

Winá zá rány ßkodliwe y Wárgielt.

iáko ſą rozmáite rány/ iedne ßkodliwe/ drugie nie ßkodliwe: á tráfiáią ſię też rozmáitego ſtanu ludźiom/ czáſem zacnieyßym/ czáſem podleyßym: Ták też rozmáita ieſt winá zá nie opiſána/ y rozmáite ſtronie nágrodzenie/ co zową Wárgieltem. Jáko/ ktoby komu ránę zádał w głowę/ w twarz/ ná oczu/ ná vßu/ ná rękách/ w nogi/ ktorymbykolwiek obyczáiem/ bądź ćiętą/ bądź ßtychem/ bądź pchnieniem/ bądź tłuczeniem zá tákie rány ßkodliwe/ ktore slepotę ábo chromotę/ ábo iáką inną vłomność á oßpecenie ćieleſne przynoßą/ Sędźiemu ma być płácono ßeśćdźieśiąt ßelągow á ſtronie obrázoney połowicę Wárgieltu/ ktory z cáłego poznaß: ábowiem cáły Wárgielt wedle vczonych w Práwie/ czyni dwádźieśćiá Złotych Ryńſkich w Monećie/ ktore przychodzą ku wadze dwudźieſtu złotych Polſkich ná Monetę. Ale zá proſte zekrwáwienie/ ktore żadney vłomnośći nie nieśie/ zá sine rány/ zá guz: gdy mieyſce od vderzenia ſpuchnie: Nád to/ gdyby kto komu łeż/ ábo inne nieuczćiwe ſłowo zádał/ ábo włoſy z głowy ábo z brody wyrwał: Tu ſtronie obrázoney płáći ßelągow trzydźieśći/ ktore wedle ráchunku námienionego/ czynią großy dwádźieśćiá/ á Sędźiemu ośm ßelągow/ ktore czynią großy pięć y ßeląg. Spec: Sax: lib: 2. art: 16. Tákie odpráwienia Wárgieltow/ rozumieią ſię z ſtrony

Cáły Wárgielt.

Winá zá rány ßkodliwe y Wárgielt.

Winá o nieuczćiwość.

Meżczy-

Mężczyzny: ábowiem Białychgłow Wárgielt/ wßedy wedle Práwá iest połowicą mnieyßy niż Mężczyzny. A gdyby kto kogo obráźił nie z przygody/ ále z chući á ze złośći/ ten nie tylko Wárgielt námieniony stronie powinien opráwić/ ále też y lekárstwá Bárwierzowi zápłáćić. Nádto/ obrážonemu zámießkánie y ßkody/ ktoreby mu ztąd vrosły/ nágrodźić winien/ wedle rozeznánia á ßácunku Sędziego. Co y práwem Bożym iest opátrzono: Jáko gdyby kto iákiemu Rzemieślnikowi dobremu/ábo Pisárzowi/ábo Málárzowi rękę vćiął/ ktorą on sobie żywność zárabiał: powinien iest ránnemu poki będźie żyw/ ná káždy rok tyle płáćić/ ile on robotą swoią y dowćipem ná káždy rok mogł nábyć. Wßákże ránny pierwey ma przysiądz/ iáko ták wiele mogł zárabiáć. Co wßytko zależy ná rostropnośći Sędźiego/ ktory się ma w tákowych rzeczách dokłádáć Práwá pisánego/ gdźieby co w pospolitey vchwale ábo w moderácyey miánowićie opisáno nie było. Jáko o rozmáitym Wárgielćie wedle ludźi rożnego stanu nápisáno/ Speculo Saxonum lib: 3. artic: 45. lib: 2. artic: 16. y ná innych mieyscách. Bo Sędźia powinien to wiedźieć/ á pilnie tego przestrzegáć/ áby żadnego áni więtßą áni mnieyßą winą nie karał/ iedno iáko w Práwie nápisáno. Czego ia tu teraz nie wypisuię wßyst-

Winá zá obráženie ze złośći.

Exo: 21.

kiego / folguiąc częścią krotkiemu pisániu / częścią trudnościom Vrzędu moiego. Ieśliby sie też przydáło / iżby kto miał wiele ran zádánych / tylko zá iedne ráne nawiętsza / połowicá Wárgieltu obráżonemu idzie / á Sędziemu groszy czterdzieśći. Abowiem gdyby cztery ábo pięć ran miał opłácáć / káżda ráne połowicą Wárgieltu / przenosiłoby to cáły Wárgielt : to iest / zapláte człowieká zábitego.

☞ Te pieniężne karánia / y nágrodzenia stronie obráżoney / dla tegȏ są wynálezione dowćipem ludzkim / áby pokoy pospolity był záchowan / áby ieden drugiego nie obrażał. Ale ten dowćip iest nád Práwo Boże / ktore każe áby káżdy trácił ząb zá ząb / oko zá oko / rękę zá rękę / gárdło zá gárdło. By tu Práwo Boże záchowano / odrzuciwszy ludzkie Vstáwy ná stronę / byłby więtszy pokoy / nie byłyby ták wielkie bitwy / rosterki / mordowánia / niezgody / iákie widzimy. A zá tą przyczyną wielekroć / iż gdy komu łátwie o pieniądze / waży sie drugiego zá ledá krzywdą vbić / zábić / krew przelać / y w innym łotrostwie swey woley dosyć vczynić.

O Wyłożonym Sądźie.

WYłożony Sąd / to iest / ktory bywa czásow wedle Práwá zámierzonych : á idzie swoim postępkiem záwżdy przez dwie Niedzie-

li / poczawszy od swoich czásow z Práwá ábo też z zwyczáiu ktorego Miástá vłożonych. Jáko wedle zwyczáiu Miástá Krákowá / pierwszy Wyłożony Sad / w pierwszy Piatek po trzech Krolách: Tákże idzie záwżdy przez dwie Niedzieli / áż do Niedziele Stárego Miesopustu / ile dwu Niedziel ostawa. Potym w pierwszy Piatek po Przewodney Niedzieli / áż do Niedziele ktora zowa Krzyżowa. Potym názáiutrz po Bożym Ciele / áż do Niedziele Adwentowey. Ná niektorych mieyscách do świetey Málgorzety. A potym w Piatek po świetym Bártłomieiu / áż do Adwentu. A ieśli z tych to Sadow Wyłożonych ktory przypádnie ná dzień świety / tedy bywa przełożon ná inny dzień. Ieśli też ktorego Wyłożonego sadu zaymie ábo zaydzie dwu niedzielny czás / ktory bywa przed káżdym wielkim Sadem od wywołánia / iáko iest wyższey opisano: tám iuż Wyłożony Sad dla wielkieg° Sadu Burgrábskiego ginie / áż potym w swoie klobe po drugich dwu Niedzielách wpádnie / od pierwszego Piatku ktory bedzie po wielkim sadzie; á to ma być rozumiano ták / ieśli nie zágrodza drogi czásu wyższey námienione: iáko Niedzielá Stárego Zapustu / Niedzielá Krzyżowa / Niedzielá Adwentowa. Bo te Niedziele czynia wolności od Sadow / áż do czásow Sadom wyższey náznáczonych.

Czás Wyłożonych Sadow / wedle zwyczáiu Miástá Krákowá.

Czemu zowa Wyłożonym.

¶ Zá długim zwyczáiem przyszło/ iż ten Sad zowa Wyłożonym/ iákoby ná pewne á nieomylne czásy vłożonym/ á prawie zámierzonym: nie ináczey/ iáko w Ziemskim Polskim Prawie Sady/ ktore zowa Roki/ pewnych czásow wedle Státutu opisánych bywáia/ áby ná tych Sadziech káżdy spraw swych pilnował/ á żaden sie niewiádomościa niewymawiał. A dla lepszey pewności y więtszey wiádomości/ tedy ná táki Sad Wyłożony/ trzykroć tegoż dniá poránu dzwonia.

Pozywánie ná Wyłożony Sad.

NA ten Sad/ może pozwáć tegoż dniá ktorego ma być obchodzon: wszákże przedtym niż bedzie zágáion. Abowiem gdy iuż Sad zágáia/ Pozew nic nie waży.

Gáienie Sadu Wyłożonego.

SAd Wyłożony/ tymże obyczáiem przez Woytá iáko y Burgrábski/ bywa gáiony: Abowiem gdy iuż Ławnicy ná Sadzie zásieda/ Tedy Woyt zwykł pytáć Stárszego Przysiężniká: Gdyż dzisia iest dzień Wyłożonego Sadu/ iesli czás iest zágáić Sad? Co gdy mu bedzie skazano/ tedy postapi dáley tymże obyczáiem/ iáko wyżsey nápisano przy Burgrábskim Sadzie. A iesliby Sad był nie w ten dzień/ ktory iest Wyłożonemu Sadowi náznáczony/

czony/ále z potrzeby/ (ktory Sąd pospolićie zową potocznym ábo potrzebnym) Tedy Sędzia inny postępek będzie chował. Abowiem ták ma pytáć: Gdyż wedle potrzeby żądáią Sądu / mali być Sąd zágáion? A Stárszy Przysieżnik skáże/ iże ma być zágáion. Dáley Sędzia záchowa się w zágáieniu ná tym Sądźie / iáko wyższey iest opisano. Iure Municipali artic: 16. Speculo Saxonum lib: 3. artic: 61. A ma Sądy gáić pod tymi okolicznośćiámi: ná mieyscu bespiecznym/iáwnym/niepokątnym/kżdemu obránym/ráno/ gdy słońce wznidźie/trzeźwo/nie w dźień święty. A powinien iest ná Sądźie śiedźieć do Południá/ dáley nic.

Spráwy Wyłożonego Sądu.

NA Wyłożonych Sądźiech/ bywáią sądzone spráwy wszelkie/ták te ktore się śćiagáią ná persone/ iáko y te ktore ná rzecz/ták vczćiwe/iáko y sromotne: to iest/ około dźiedźictwá/ dárow/ spadkow/ długow/ krzywd/ złoczyństwá/ tárgi/ vmowy/ obwiązánia około wszelkich rzeczy ruchomych y nieruchomych/ Zdawánia Dźiedźictwá/ Zapisy Dárow/ y wszelkich obowiązkow: á osobliwie/ Zdawánie Imienia stoiącego.

Obyczay Zdawánia Imienia stoiącego.

PRzy tym Sądźie/chowáią zwykłą Ceremonią/

opiſána Iure Munic: art: 20. Iż gdy kto przedawa Imienie ze wßytkim Práwem ſwoim / iáko ſam trzymał / á zeznawa to iáwnie przed Sądem: Tedy Sędźia potwierdzáiąc ono kupno / bierze czapkę od tego ktory przedáie / á kłádźie ią ná głowę tego ktory ono Imienie kupuie. Abo iáko indźie ieſt obyczay / źieloną rozgę kupuiącemu w rękę dáie / opowiedáiąc naprzod głoſem on odſtępek temi ſłowy: Pan N. zdawa Dom / Własność / ábo Dźiedźictwo ſwoie / ná tym á ná tym mieyſcu leżące / ze wßytkim Práwem / Páńſtwem / Dochody wßytki / Pánu N. w tychże Gránicách / iáko ſam do tego czáſu miał y trzymał / y iáko nań po śmierći tego N. przypádło / ábo iáko doſtáł od tego N. A ták z Vrzędu moiego / wedle Práwá / tákie kupno vtwierdzam / y vmacniam / y opowiádam wßytkim iáſnie to zdánie / po pierwße / po wtore / po trzećie / po czwarte mimo práwo. Przeto pytam ná Práwie / kto tu kolwiek teraz ieſt v Sądu / á milczy / nic ſię temu nie ſprzećiwia / ácz potym ná wieczne czáſy milczeć nie ma?

Czapká.

Zielona rozgá.

Potym ſtárßy Przyśiężnik ták ſkaże: Gdyż tu ći ktorzy v Sądu ſą obliczni milczą / á Sentencyą y Ortel ſłyßąc / przedánie ábo dar widząc / nic ſię nie ſprzećiwiáią / dla tego ſłußnie ná potomne czáſy milczeć máią wedle Práwá. Potym Sędźia

włoży czapkę ná kupuiącego/ iáko wyżſzey powiedźiano/ y tym znákiem ono Kupno/ dar/ ábo odſtępek/ vtwierdźi y vmocni. A gdy ſię to iuż oſtánie/ (ácz tego w Krákowie nie chowáią/ ále ieſt w Práwie opiſano) potym kupuiący ono Imienie/ będźie żądał áby mu było dano w wiązánie w nie/ co mu będźie przez wyrok nákazano. A ták Sędźia z Przyśiężniki poydźie do Domu onego kędy ma być w wiązánie/ y rzecze kupuiącemu (ktory będźie ſtał ná ten czás przed Domem) wźiąwſzy go zá rękę/ temi ſłowy: Potwierdzáiąc ten dar ábo zdánie/ ktore ſię tobie dźiś v Sądu oſtáło/ w to Imienie/ ábo dźiedźictwo ćiebie w wiezuie/ y w ręce zá włáſność tobie podáię/ wedle ſkazánia ſądowego. Ktore w wiązánie potym będźie w Księgi Sądowe zápiſano. Te wzdánia/ iáko y Gáienie Sądow/ przyſtoi áby były włáſnym/ wyrozumnym wſzem ięzykiem ſpráwowáne: ábowiem iáko ſię kto ma będąc v Sądu/ onemu wzdániu ábo odſtępkowi przećiwić/ choćby go dolegáło/ gdy Sędźia nierozumnym ięzykiem do ludźi przyſłucháiących táko mowi: Kto teraz milczy/ áby wiecznie milczał? To pewna/ iż milczeć muśi/ gdy nie wie co mowić: Y ſámby Sędźia milczał/ gdyby do niego nierozumnym ięzykiem mowiono.

Obroná tego obyczáiu przy Zdániu Imienia.

TA Ceremonia około zdawánia Imienia/ wzietá iest z stárodawnego zwyczáiu / ktory był chowan miedzy Ludem Izráelskim.

Ruth: 4. Nápisano w Ksiegách Ruth / iż gdy ieden drugiemu Práwá swego odstepował / áby ono odstapienie ábo zdánie moc wziełо / tedy ten ktory przedawał Imienie / zzuwał bot ábo trzewik z nogi swoiey/ y dawał go kupuiacemu/ przed dzieśiacmi Meżmi Stárszymi onego Miástá / pod ktorego Iurisdicya było Imienie. A to było świádectwo wzdánia Imienia w ludu Izráelskim / o czym kto chce/ może szerzey w Ksiegách wyższey námienionych czytáć. V nas/ ácz w tym iest nieiaka odmiáná / wszákże to snadź żadnego nie obráżi / gdy mu miásto botá czapke ná głowe włoża/ ábo rozge zielona w reke podádza. Nápisano też Iure Mun: art:20. Iztá około zdánia Ceremonia ztad poszłá/ gdy Enoch syn Kaimow zbudował był Miásto/ y postánowił to/ áby żaden nikomu nic nie brał/ coby własna praca nábytego miał. A ieśliby kto chćiał co przedáć/ábo iákim obyczáiem swoie Imienie od śiebie oddalić / tego też nie mogł vczynić / ážby od Páná swego znák przyzwolenia przyniosł / to iest/ Grosz/ ná ktorym był wybit obraz Krolewski/ przez

Marginalia: Obyczay stárego zakonu zdawánia Imienia. — Iure Munic: articulo 8.

co on

co on przedawáiący znáczył/iż to z wolą Páná swe- go czynił/ y posłuszeństwo przećiw niemu tym po- kázował. Przeto te porządki máią być chowá- ne/ niedbáiąc nic ná one/ ktorym więc nieiáko wádzą: Abowiem tych to czásem obrażą/ ktorzy nie doczytáli/á zá iáką przyczyną co postánowiono pilnie się nie przypátrzyli.

Wieleby'm rzeczy mogł okázáć/ ktore z Práwá Bożego grunt máią: ále folguiąc krotkiemu pisá- niu opuszczam. Wszákże ieszcze iedno przywiodę/ około dawnośći/ co Łáćinnicy zową Præscriptio, też z Práwá Bożego. Nápisano in Lib: Leuit. Ktoby przedał dom w Mieście/ może go odkupić poki rok nie przeminie. A ieśli w rok nie odkupi/ tedy on kupiec będźie trzymał Imienie y potomko- wie iego wiecznie. Leu: 25. Præscriptio.

Przyczyny przez ktore Rodźicy mogą Dźieći wydźiedźiczyć z Imienia.

PRzyczyny przez ktore Oćiec Syná z Imienia wy- dźiedźiczyć może/te są. Pierwsza/ Ieśliby Ro- dźicom swoim iáki gwałt ábo krzywdę vczynił/ á- bo ie bił/ ábo w wielką szkodę iákim oskárżeniem/ ábo dobr rozpraszániem przypráwił. Druga/ ie- śliby ie o gárdło winował z vczynku iákieg/ktory- by nie był przećiw Krolowi/ábo Pospolitey rzeczy.

Trzecia / Jesliby z niecnotliwemi ludźmi / z Błazny/ z Kosterámi obcował/ á w tym długo trwał. Czwarta/ Jesliby sie około Czárnoksiezkiey náuki / ábo Czárow obierał. Piata / Jesliby Rodzice otruć chćiał. Szosta / Jesliby z Mácocha swoia/ ábo z Miłośnica Oycowska rzecz miał.

Siodma/ieśliby Oyca w niewoli bedacego/Rekoiemstwem ábo Długiem ná swa Persone przyietym / ileby mogł / nie wyzwalał: wßákże to tylko o Meżczyznie ma być rozumiano. Osma/ Jesliby Rodzicowi swemu zábraniał Cory ábo Wneczki wydáć zá Mąż/ wedle możności iego. A Corá ieśliby też zá wola Oycowska/niechciáłá iść zá Mąż/ áleby sie vdáłá ná Friie / też może być wydziedziczona. Dziewiata/ Jesliby o Oycu ná rozumie zeßłym pracey nie miał. Dziesiata / Jesliby Odßczepieńcem wiáry Chrześciáńskiey był. Jedenasta / Jesliby gwałtem Jmienie zá żywotá Oycowskiego posiadł. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 17.

O Potocznym Sądźie.

Potoczne Sady o ruchome Jmienie.

POtoczny Sad / ábo iáko zowia potrzebny/ iest ten / ktory okrom vłożonych pewnych dni/ ná żadánie czyie / o Jmienie ruchome bywa: gdyby iáka potrzebá do tego przyćiskáłá: to

iest/ ábo niemoc/ ábo stárość/ ábo rychła spráwiedliwość/ ábo co innego tákiego. Też w osobnym Domu niemocnego/ku vczynieniu Testámentu. A ku tákiemu potocznemu Sądowi/ dosyć iest dwá ábo trzey Przysiężnikow z Woytem/iesli ich ná ten czás nie może być więcey. Przed ktorym sądem/ rzeczy spráwowáne máią być tákowey mocy/ iákoby się przed Gáionym Wyłożonym Sądem działo. Wyiąwszy spráwy około Jmienia stoiącego/ ktore tylko przed Gáionym Wyłożonym Sądem máią być spráwowáne/ ná zwykłym á wszytkim wiádomym/nie pokątnym mieyscu. A wszákże gdyby ná innym odmiennym mieyscu miał być sąd/ to może być/ ále ták/ iżeby to Sędzia pierwey opowiedział przez Podwoyskiego iáwnie/ z námienieniem przyczyny/ dla ktoreyby to przemienienie mieyscá ku sądowi było. Iure Municipali articulo 10. in fine Glossæ. Et Spec: Saxon: lib: 3. artic: 61.

Przy potocznym Sądzie pozywánie/ gáienie Sądu/ y záchowánie wszelákiey vczćiwośći/tákże ma być rozumiano/ iáko y przy Wyłożonym Sądzie/ wyższey opisánym.

Spráwy tego Sądu/ są pospolićie o ruchome Jmienie: wszákże y o stoiące Jmienie mogą być ná tym Sądzie Zápisy/ przedánia/ obowiązánia/ vgody/ y inne Kontrákty/ iáko y przed Wyłożonym Sądem: Spráwy potocznego Sądu.

Sadem: okrom wzdánia / ktore tylko ná Wyłożonym Sadźie ma być.

O Gośćinnym Sądźie.

Gośćiem kto ma być rozumian.

GOśćiem v Sadu ten iest/ktory ták dáleko mieszkánie ma / iż iednego dniá do Sadu przysdź nie może. A iesliby mu stroná wiáry w tym nie dáłá/ by miał być Gośćiem/ tedy tego będźie powinien przysięgą dowieśdź/ y iáko ták dáleko mieszkánie ma / iż iednego dniá do sadu przysdź nie mogł. Iure Municipali articulo 46.

Ná gośćinny Sad, Sędźia záwżdy ma być gotow.

GDy Mieszczánin ná Gośćiá/ ábo Gość ná Mieszczániná/ o Dług ábo inne rzeczy żáłowáć ma: Sędźia káżdego dniá ku Sadowi powinien być gotow: á ku swemu Sadowi / dosyć ma trzech Przysiężnikow/ ieśli ich wiecey nie może być. Zapłátá Gośćinnym Práwem / ma być skázowána do trzećiego dniá.

Zapłátá Gośćinnym Práwem.

Gośćie przed obcym Sędźiem nie winni odpowiádáć.

GDy obiedwie stronie są Gośćmi / nie powinni przed Sędźiem inszey Iurisdicyey/to iest/inszego Práwá/ odpowiádáć. A to ták ma być rozumiano/ ieśli

no / ieśli obwiniony ták ieſt osiádły w ſwym Práwie / żeby ſię oná osiádłość ták dáleko wynosiłá / iáko ieſt Dług / o ktory ieſt obżáłowan. Iure Municipali artic: 68. Wſzákże pozwány y do obcego Sędziego powinien ſtánąć / wedle Regul Práwnych / In Ius vocati erant, Foro te para. A ſtánąwſzy / do ſwego Práwá wyiąć / ábo ſłuſzną przyczynę powiedzieć / przeczby nie winien odpowiádáć.

Gość przed obcym Sędźiem winien odpowiádáć z pewnych przyczyn.

POzwány w inſzym Práwie powinien odpowiádáć z pewnych przyczyn. Naprzod: Jeśliby Imienie miał w onym práwie / tedy ile z ſtrony imienia winien odpowiádáć. Wtore: Jeśliby tám co wyſtąpił / támże ma być karan / wedle pospolitey przypowieści: Gdzie kto zgrzeſzy / tám pokutuie. Trzecie: Gdzie kto Hándel wiedzie / ábo ſię zádłuży / y płácić zápiſze. Czwarte: Gdzie kto ſkárży / tám też ſtronie pozwáney / ieśliby od niey o co był obwinion / ma odpowiádáć: co w Práwie zowa / per modum reconuentionis. Iure Municipali artic: 28. Speculo Saxon: lib: 1. artic: 61 lib: 3. artic: 79.

Lib: 3. articulo 25.

Winá, kto Sąśiádá ſwego niepotrzebnie pociąga w inſzym Práwie.

OSiádły kupiec / gdyby od Sąśiádá ſwego ná

drodze był hámowány/ á przyzwány do obcego sędźiego o Dług/ á on pozwány wybilby sie słusznemi przyczynámi do Práwá swego: Tedy temu pozwánemu/ gdyby przed własnym Sędźiem o to czynił/ ma być nágrodzona szkodá y lekkość od onego/ przez ktorego był ná drodze niepotrzebnie gábány ábo Arestowány. Ktorey rzeczy ten to pozwány ma mieć świádectwo od obcego sędźiego/ do swego Sędźiego/ przez list otworzysty/ ábo Minute oney spráwy/ ktoraby okazał własnemu Sędźiemu przećiw stronie/ieśliby tey lekkośći przáłá. Iure Municipali articulo 68.

O Gorącym Práwie.

GOrące Práwo iest/ktore wszelkiego czásu/ y w Swieto/ y czásow záwieszonych od Praw bywa/ gdy iáki złoczyńcá ná iásnym á świeżym Złoczyństwie/ iáko mowią/in manuali &recenti facto,będźie vłápiony/ták iżby mu szło o gárdło/ iáko ná złodźieystwie/ ná łupiestwie/ ná morderstwie/ ná mężoboystwie/ ná gwałceniu pánieńskim/ ná zápaleniu domow/ ábo przy iákimkolwiek innym zgwałceniu pokoiu pospolitegŏ/ bądź ręką/ mieczem/ ogniem/ y ktorymkolwiek innym obyczáiem. In Mu:art:114.& 115. Między

dzy złoczyństwo też poczytáią / kiedy kto rzecz kradzioną ma w swoim schowániu / do ktoreg sam nosi klucz / wyiąwszy by rzecz kradziona ták máła byłá / iżeby oknem mogłá być wrzuconá. Wszákże y około wielkich rzeczy náyduie się / iż nie káżdy to złodziey v kogo rzecz kradzioną náydą / chociáby ták wielka byłá / iżby oknem nie mogłá być wrzuconá. Bo ma zá sobą táki wiele obron wedle Práwá / iáko nápisano Iure Mu:art:92.&135. Spec:Sax:lib:2.ar:36. Gorące Práwo / gdy kogo zá świeżá poimáią / zwłaszczá ná Mężoboystwie á ná Gwałcie / trwa cztery á dwádzieściá godzin. A gdy minie Gorące Práwo / tedy (oprocz słuszney przyczyny / iżby ná ten czás przeciw tákiemu nie możono postąpić) o gárdło iuż tákiemu nie idzie / ále płácić á dosyć czynić ma Wárgieltem w Práwie opisánym / wedle stanu.

Nie káżdy złodziey / v kogo kradziona rzecz nayda.

Sposob odwodu y pokonánia ná gorącym Práwie.

NA tym Sądzie Złocyńcá ná świeżym vczynku poimány / zárázem bywa sądzon. A iesli będzie pokonány przez powodną stronę Swiádectwem siedmi Mężow / ábo się sam przed Sądem zezna / zárázem ná gárdle bywa karan co zásłużył. Iure Munic:art:36. Spec: Sax:lib.1.art:70.66.lib.2.art:10. Ale będzieli táki człowiek nie ná świeżym złoczyństwie

ſtwie wźiety/ ná ktoreg ſkárgá o złoczyńſtwo przed tym nie przychodźiłá / y nic tákowego nie było nań ſłycháć : tedy on ieſt bliżſzy ſam ſie odwieśdź przyśiegą/ niżliby go żáłuiący miał pokonáć. Iure Mu. art. 76. Ale kiedyby ſkazano iż obwiniony bliżſzy ſie odwieśdź Przyśiegą/ gdy żáłobá wyſzłá gołemi słowy/ żadnym dowodem nie potwierdzonemi : á ten to obwiniony / czáſu náznáczonego nie oddałby przyśiegi: tedy żáłuiącemu Wárgielt przepada/ á Sędźiemu wine/ dáley nic. Iure Municipali articulo 91. in Gloſſa.

Własność Gorącego Práwá.

TEgo Sądu/ trzy ſą własnośći przy Złoczyńcy. Pierwſza/ iże poimány zá gorącá/ nie może być dan ná Rekoiemſtwo : Rok inny iemu nie ma być náznáczony/ ále zárázem ma być ſądzon / y wnet iesli będźie pokonány/ ma być ſkaran / co záſłużył wedle Práwá : á niewinny/ zárázem ma być wolno puſzczon. Spec:Saxon: lib: 1. artic: 55. & 66. Iure Mun: art: 27. Wtora/ iże poimány nie może przeć swoiego vczynku: ábowiem powodna ſtroná bliżſza ieſt go pokonáć / iáko wyżſzey o tym. Trzećia/ iże ktorekolwiek ſkazánie przećiw niemu wynidźie / tego nie może nágánić / áni od niego áppellowáć. Spec. Sax. lib. 2. art. 12. A tu wedle tych

własno-

własności / Złoczyńcy to Prawo bywa Gorące: bo mu więc w natęższy mróz bywa gorąco.

Sędzia / gdyby nie był ná ten czás domá / á przytráfiłáby się táka spráwá o złoczyństwo / tedy Mieszczánie ábo Wieyscy ludzie / wedle swego widzenia obieráią Sędziego / ktorego Láćinnicy zową Gograuius. Ale pospolićie stárszy Przysieżnik Woytowskie mieysce wszędy zásiada.

O PoWołániu Mężoboyce.

POwołánie / iest Sentencya ábo skazánie Sędziego / wydáne ná kogo / dla nieposłuszeństwá ábo występku iákiego. Iure Municipali articulo 5. Glos.

Sposob powołánia Mężoboyce.

POwołánie zbiegłego Mężoboyce ná świeżym vczynku / iáko Láćinnicy mowią / in recẽti facto, ták bywa. Przed Gáynym Sądem / przyiaćiel nabliższy / á zwłasczá Mężczyzná / człowieká zámordowánego / obżáłowawszy Mężoboyce przez swego Prokuratorá / o zámordowánie przyiaćielá swoiego: będzie żądał naprzod / áby mu sługá z Vrzędu był przydan / ku przywołániu Mężoboyce / co go doydzie przez sądowny wyrok. Sługá tedy z Vrzędu przydány / poydzie naprzod ná ono mieysce

gdźie śię zámordowánie ſtáło / y przywoła mężoboyce głośem wielkim / miánuiąc go włáſnym imieniem y przezwiſkiem / áby ſtánął do práwá przećiw temu N. A gdy go iuż ták po pierwſze przywoła / wroći śię do Sądu / y zezna ono przywołánie / ktore zá pytániem Prokuratorá będźie potwierdzone przez sądowny wyrok. Potym Prokurator będźie śię ná mężoboyce przypowiádał / żáluiąc nań o zámordowánie człowieká niewinnego. Drugi raz ſługá tákże iáko pierwey z Vrzędu ná żądánie Prokuratorá przydány / przywoła mężoboyce w pośrzod drogi / miedzy mieyſcem Sądowym / á miedzy onym gdźie śię zámordowánie ſtáło: przywoła tákże v ćiáłá trzeći raz / y czwarty nád práwo v Sądu / zeznawáiąc zá káżdym rázem przywołánie. Táka ſpráwá przywołánia / przypowiádánia / y obżáłowánia / będźie przez cáłą godźinę. A gdy ták iuż trzy rázy y czwarty mimo práwo / przywołány mężoboycá nie ſtánie / Prokurator ná dochodzeniu godźiny ták będźie pytał: Ponieważ tu ten N. przywołány po pierwſze / po wtore / po trzećie / po czwarte mimo práwo / obżáłowány o táki mord / nie ſtánął / ácz nie ma być poniżono práwo iego? Zátym Woyt z Przyśiężniki powſtawſzy / y podniozſzy káżdy práwą rękę / á ſpuśćiwſzy dwá pálcá ná doł / ſkaże go ná vpad / y poniży práwo iego / ták mowiąc /

á zá

á zá Woytem też wßyscy Przysiężnicy mowić będą / powtarzáiąc trzykroc znowu słowá niżey nápisáne/ z wymienieniem meżoboyce własnym imieniem y przezwyskiem.

Gdyż tu N. obżáłowány przed Sądem o zámordowánie tego N. przywołány po pierwße/ po wtore / po trzecie / po czwarte mimo práwo / nie stánął áni przez sie/ áni przez swego mocnego człowieká. Przeto o tákowy mord vpadł iest w swey rzeczy/ y práwo iego ponizamy / Zone iego skázuiemy być Wdową / Dźiatki sierotámi / y bierzemy od niego práwo iego: á dáiemy go w moc nieprzyiaćielom iego / dotąd poki ku swemu práwu nie przyidźie. Gdyż tu ⁊c. Senteneya iego Powołánia.

Formá Zapisu tego Powołánia.

CORam hoc Iudicio comparens personaliter laboriosus ADAM N. ingenui olim ABEL N. nuper interfecti parens, quæstus est aduersus CAYMVM N. & eius complices. Quia ille præfatũ Abel miserabiliter, nullam penitùs ob causam trucidauit, de viuoq; mortuum fecit, postulans vt ex sententia Iudicij daretur illi Præco, eum ipsum CAYMVM vocaturus, vt coram IVDICIO comparens sese de eiusmodi insinuatione purget: cui per Iuridicam sententiam datus est Præco iuratus N. cuius publicis

vociferationibus ipſe homicida,ſecundùm Iuris obſeruantiam vt ſe Iudicio ſiſtat, vocatus & accerſitus eſt. Primùm in loco, quo homicidium patratum eſt. Secundò in medio viæ. Tertiò circa cadauer feretro impoſitum. Quartò ex ſuperabundanti,coram Iudicio. Qui quidem CAYM, cum ſolenni more aduociferatus, neq; per ſemetipſum, neq; per plenipotentem comparuiſſet, Supranominatus Adam aduerſus eum propoſuit, quod prædictum Abelem nullam penitus ob cauſam immaniter trucidaſſet, & ex viuo mortuum feciſſet: Itaq; poſtulabat per ſententiam decerni, ex quo idem homicida toties ad purgandum vocatus non comparet, vt in cauſa commiſſæ cædis condemnaretur. DECRETVM EST: Quandoquidem Adam aduerſus CAYMVM propoſuit, quòd prædictum ABELEM miſerabiliter trucidaſſet. Qui quidem CAYM per Præconem iuratum ad iuſtificandum ſeſe aduociferatus, neque per ſe, neque per ſuum plenipotentem comparuit. Proinde ob patratum homicidium per Sententiam condemnatus eſt, ſuccubuitq; in hac cauſa commiſſæ cædis de forma Iuris. Deinde per Iudicem & Scabinos conſueta Iuris Teutonici Maydeburgeñ ſolennitate & vigore banitus & proſcriptus eſt. Cuius vxor pronunciata eſt vidua, & liberi orphani, ipſe etiam alienatus eſt ab amicis, &

traditus

traditus hostium arbitrio atque voluntati, donec purgando sese, Ius suum recuperauerit, & ad pristinum restitutus fuerit.

Obroná tego Porzadku w Powołániu.

ACzkolwiek przećiw tákiemu Porzadkowi Powołánia niektorzy mowią y pißą/ powiádáiąc ie być máłey ważnośći: dla tego/ iże Mężoboycá powołány/ nie bywa oblicznie pozywan trzykroć/ tylko przywoływan/ obyczáiem wyżßey opisánym. R biorą sobie ná pomoc Práwo pisáne/ z textu Speculo Saxonum libro 1. articulo 67. gdźie ták iest nápisano: Qui tribus Edictis citatus, in causa quæ mortem vel membri amissionem inferat, proscribi poterit.

Ktore práwo nie ináczey rozumieią/ iedno o oblicznym pozywániu. Ale ći wßyscy nie dobrze sie tu podobno wßytkim słowom w tym Práwie przypátrzyli/ w ktorych miánowićie wyrázono obyczay pozywánia/ gdy położono / tribus Edictis citatus: gdźie sie nie okázuie áby oblicznie miał być pozywan/ ále per Edictum.

Abowiem w káżdym Práwie rozmáity iest obyczay pozywánia. Naprzod/ gdy persone nieosiádłą ábo práwem przekonáną biorą. Wtore/ gdy Sędzia słudze swemu roskázuie kogo pozwáć v- Pozywánie rozmáite.

 stnie.

ſtnie. Trzećie/przez Liſtowny Pozew. Czwarte/ przez przylepienie Liſtownego Mándatu/ ná drzwiách zbiegłeg człowieká/ábo ná Ratuſzu/ábo ná innym iákim iáwnym mieyſcu/ z ktoregoby to ku wiádomośći zbiegłego rychley przyśdź mogło. Ktory Pozew/ vczeni w práwie zowa per Edictũ: á bywa poſpolićie ná perſonę zbiegłą/ ktora nie ma mieſzkánia ſwego/ ábo ſię kryie / ták iż iey ná oblicżny Pozew trudno doſtáć. Piąte/ bywa przez iáwne przywołánie / co zową per proclama. A ták/ gdy w práwie wyżſzey námienionym ſtoi: Qui tribus Edictis citatus non comparuerit, dáie znáć áby Mężoboycá był pozwan przez przylepienie Mándatu Sędźiego ná iákim mieyſcu iáwnym.

A iże w Krákowie mężoboycá tym obyczáiem nie bywa pozywan per Edictum, iedno przez przywołánie: toć ſię wſzytko wśćiąga ku temuż práwu námienionemu: dla tego/ iż Pozew per proclama, może być záwżdy zá tákimi przyczynámi/ zá ktoremi bywa Pozew per Edictum. Co ieſt opiſano in Legibus, á wſpomina Robert. in libello, qui inſcribitur, Lumen Aduocatorũ, De Citationibus. Quòd in omnibus caſibus, in quibus Lex permittit fieri Citationem per Edictum, in illis etiam Citatio fieri poteſt per proclama. A w tey mierze ieſzcze ſłuſzniey y pewniey przez przywołánie: bo gdy nie káżdy v-

mie czy-

mie czytáć / rychley sie to zbiegłego może donieść/ kiedy głos wołáiącego sługi przychodźi w vszy y tych ludźi co czytáć nie vmieią. Przeto ten postępek pozywánia mężoboyce przez przywołánie / iest wedle práwá/ zwłaszczá gdy ten kto kogo zámorduie / záwżdy sie práwá chroni / y ná obliczny pozew go niedostánie. Z ktorego porządku powołánia y ten niemáły pożytek przychodźi w pospolstwie / iż drudzy pilnie przysłucháiąc tákiego ogromnego powołánia/ zá boiáznią będą sie tym czuyniey wystrzegáć piiáństwá/łotrostwá/przymowek/rosterkow/ zwad / y innych wiele przyczyn/ przez ktore do mężoboystwá wielekroć látwie sie drogá podáie. Oderunt enim peccare mali formidine pœnæ. A w tym sie pokoy pospolity mnoży. Poniewaz też iednák y on mężoboycá ktory sie kryie ábo zbieży / iuż przez zbieżenie swoie niemáły dał znák do tego / że iest onego mężoboystwá winien / ábo iáką przyczynę do niego dał/gdy sie iuż chroni Sądu/wątpiąc o swey spráwiedliwośći. Et Reipub: maximè intereſt, nè ſcelera maneant impunita. Ktorym znákiem zbieżenia/Pan Bog iescze od stworzenia świátá/wszytkie mężoboyce pod persona Kaynową náznáczył/ mowiąc: Przeklęty iesteś ná świećie / ziemiá sie otworzyłá/y przyięłá krew Brátá twego z rąk twoich/ kiedy będźiesz spráwowáł ziemię / nie da tobie

Pożytek tákiego Powołánia.

Gene: 4.

Owo-

Owocow swoich / bedźieß sie błąkał / y bedźieß vćiekał. A ták gdy sie mezoboycá kryie / ábo zbieży / á zbieżenie y tułánie / znák iest mezoboystwá: słußnie go iuż iákoby zá winnego / ták przez przywołánie pozywáią y powoływáią. Gdyż też to powołánie nic mu ßkodźić nie może / ieśli máiąc List Gleytowy / ábo sobie od Sedźiego ziednawßy pokoy pospolity / okaże potym niewinność swoie / y vspráwiedliwi sie káżdemu wedle práwá / ktobykolwiek nań o to mezoboystwo foldrował. Abowiem też w powołániu pod tym oblikiem skázuią. Dáiemy go w moc nieprzyiaćielom iego / y poniżamy go póki ku práwu swemu nie przyidźie. Przeto też opisány iest porządek / iáko sie kto ma od powołánia wyzwolić / ieśli bedźie niesłußnie powołány. Abowiem sie to tráfia / iż y Powod czásem niesłußnie kogo winuie / y świádkowie niespráwiedliwie świádczą. Spec: Sax: lib. 2. art. 4. Iure Munic: art: 113.

Powołány, ktorym porządkiem przychodźi ku Práwu swemu.

POwołány / tym porządkiem przychodźi ku Práwu swoiemu. Ziednawßy sobie Gleyt / ábo pospolity pokoy od Sedźiego / áby bespiecznie krom wßelkiego przenágábánia niewinność swoie okazał: stánie przed Zágáionym Sądem / y bedźie sie opowiádał /

wiádał / iż tu iáwnie przed Sądem gotow się vspráwiedliwić/y niewinność swoie vkázáć/nie tylko temu kto go dał o to N. mordowánie powołáć/ ále y káżdemu ktobykolwiek go o to N. Mężoboystwo winował. A ták naprzod okaże list Gleytowy/ ieśli go ma / okaże też powołánie: będzie potym żądał sługi z Vrzędu ku przywołániu onego kto go dał powołáć/ ieśli go ná pozew obliczny nie może mieć / y wszytkich innych do przywolywáć/ ktorzyby nań chcieli fołdrowáć. Sługá tedy sądownym wyrokiem przydány/przywoła go ná onym mieyscu gdźie się zámordowánie stáło / opowiádáiąc to głosem/ iż ten N. ktory był powołány/stoi przed Sądem / gotow się vspráwiedliwić káżdemu / ktobykolwiek chćiał przećiw niemu czynić/ o zámordowánie niebosczyká N. Obwoła też y Gleyt iego: potym się wroci do Sądu ku zeznániu onego przywołánia. Vczyni ták sługá z Vrzędu przydány drugi raz w pośrzod drogi/ vczyni trzeći raz gdźie ćiáło stało/y czwarty raz v Sądu. A ten ktory się spráwuie/będźie się opowiádał przed Sądem przez cáłą godźinę/iż się gotow káżdemu vspráwiedliwić. A gdy żaden przećiw niemu fołdrowáć nie będźie/ przedsię v sądu vkaże niewinność swoie przysięgą ábo innemi dowody/z ktoremi się był nágotował. Nád to/ rękoiemstwo postáwi ośiádłe

Speculo Saxon: libro 3. artic: 17.

ludźie/ tym sposobem/ ieśliby sie kto przećiw niemu ozwał o toż Mężoboystwo/ ná trzech sądźiech po-tym blisko będących / áby był gotow odpowiádáć wedle Práwá/ iáko nápisano Iure Munic: artic: 113. Potym Przysiężnicy powstáną z Woytem/ y káżdy podniozszy dwá pálcá práwey ręki wzgorę/ iáko ná-pisano támże: Quòd Iudex cum verbis & digitis eundem absoluet, ták powołánego przywroca ku práwu swemu/ y podwyższa Práwo iego/ mowiąc trzykroć zá Woytem słowá powołániu przećiwne. Gdyż tu ten N. stánąwszy przed sądem: okazał we-dle práwá niewinność swoię/ chcąc sie káżdemu spráwić o zámordowánego N. ktorego przyiaćiele przywołáni/ po pierwsze/ po wtore/ po trzećie / po czwarte mimo práwo / áni przez sie/ áni przez mo-cnego człowieká nie stáneli. Przeto tego N. przy-wracamy ku práwu swemu/ y powyższamy Prá-wo iego/ bierzemy go z rąk nieprzyiaćioł iego/ y dá-iemy go przyiaćielom iego.

Potym ná bliskich trzech sądźiech / ktore bywá-ią przez dwie Niedźieli/ zá Rękoiemstwem wyższey námienionym/ będźie sie oświádczał iáwnie/ iż o to Mężoboystwo ktobykolwiek go winował/ gotow káżdemu odpowiádáć/ y káżdemu sie vspráwiedli-wić: y będźie sobie dawał tákowe oświádczenie zá-pisowáć. A gdy sie żaden ná tych trzech sądźiech

przećiw

przećiw niemu nie ozowie/ tám iuż ma być wolny ſkazan przez ſądowny wyrok/ zupełnie/ doſtáteczznie/ wolny od wßelákiego nágábánia/ ták dobry/ y w teyże poczćiwośći/ iáko pierwey był przed powołániem.

Inna drogá ku wyzwoleniu z powołánia.

POwołány kto będźie/ á chce by to poczćiwośći iego nie ßkodźiło/ dwoiá drogá ieſt ku temu. Pierwßá/ ziednáć ſie przez Przyiaćielá ſwegǒ z temi/ ktorzyby nań mieli fołdrowáć. Druga/ być wolen z ſtrony ſądu. A tu ták poſtąpi/ pozowie ſtronę fołdruiącą/ ktora náto ma być pierwey vmowiona y ziednána/ áby nie ſtánęłá: á gdy pozwány nie ſtánie/ tedy od oney ſpráwy iuż vpada/ á powołány z ſtrony Sędźiego bywa wolen: pozwány tylko Sędźiemu winę przepada/ ktorą powołány rad zań zápłáći. O tym ßerzey czytay Specu: Saxo: lib: 3. art: 18. Gloſſæ.

Trwáiący w powołániu Rok y ßeść Niedźiel co ćierpi.

W Powołániu/ ktoby Rok y ßeść Niedźiel trwał/ Jmienie iegǒ ná Krolá ábo ná dźiedźicznegǒ Páná przychodźi/ á ſam iuż y wolnośći/ y práwo/ y poczćiwość/ y gárdło tráći. Spec: Sax: lib: 1. art: 38. Iure Mun: art: 5. art: 68. & 71. Jeśli przećiw niemu po-

tym práwie będźie postąpiono / gdy powod ná to instiguie / ábo sędźia / wyższemu sędźiemu ná Instygácyą strony to powołánie oznaymi. Spec. Sax. lib. 1. art. 71. Wszákże też to bywa ná łásce zwierzchniego Páná / iże powołány po czáśie námienionym / może być przywrocony ku práwu swoiemu / y wyzwolić się od onego powołánia. Spec. Saxon. lib. 3. art. 17. in Glossa. Ale to iuż poczćiwośći iego będźie szkodźiło / przez to / iż ono powołánie ták długo ćierpiał / á nie wyzwolił się z niego: bo tym vkázał wzgárdę przećiw Krolowi / ábo swemu Sędźiemu zwierzchniemu / iż ták długo w tym leżał / tylko w zdrowiu swoim iuż będźie bespieczen. Speculo Saxonum libro 1. articulo 38.

Dźiedźicy powołánego, iáko Imienia dochodzą, ieśli będźie wźięto ná Krolá.

POwołánego Imienie / iesliby ná Krolá było wźięte / Dźiedźicy powołánego ták go doyśdź mogą / gdy poki Rok y Sześć Niedźiel nie wynidźie przysięgą v Krolá iże oni oycowskiego vczynku / áni rádą / áni żadną inną pomocą / nie są winni. A iesliby tego Rok y Sześć Niedźiel vczynić omieszkáli / dźiedźictwo tráca: wyiąwszy by się słuszną iáką przyczyną záłożyli / dla ktorey tego ták długo ćierpieli:

ktorey przyczyny powinni też dowieśdź. Nápisano Spec: Sax: lib: 1. art: 38.

Powołánemu żaden nie powinien ná Sadzie odpowiádáć/ ábo się vspráwiedliwiáć ná żadne żáłoby: ále powołány káżdemu się vspráwiedliwić powinien. Spec. Sax. lib. 3. art. 16. Iure Mun. art. 4.

O záwieszonych Dni od Praw, ktore zową Feriæ.

DNi w ktore żadne Sady nie idą/ są troiákie. Naprzod/ Swiętá ku chwale Bożey od Kośćiołá vstáwione. Drugie/ ktore bywáią z roskázánia Krolewskiego/ ábo ktorego zwierzchniego Páná/ ku pospolitemu rádowániu: to iest/ gdy się Krolowi Syn národźi/ gdy Zone poymie/ gdy go Koronuią/ ábo gdy nád Nieprzyiaćielem zwyćięstwo otrzyma. Trzećie/ ktore bywáią vstáwione czásu żniwá/ áby káżdy przez żádnego przeszkodzenia/ vrodzay ktory mu Pan Bog dał/ z pola spráwił/ áby sobie z látá gotował/ czegoby źimie pożywał. Wszákże y tego czásu/ strony ktore nie odwłoczną spráwiedliwość chcą mieć/ mogą się sądźić z spolnego zezwolenia. Feriæ.

Te dni wszytkie wyższey opisáne/ od praw wolne/ dla tego są vstáwione/ áby ludźie od kłopotow Práwnych sobie spoczyneli/ á ku potrzebom du-

ßnym / ku vżytkom też ćielesnym / iako ku robоćie / y nábywániu śie máietnośći skłonili.

Wßákże gdźieby byłá pilna potrzebá / iáko są Testámenty / y inße chorych ludźi sprawy y potrzeby / świeże złoczyństwá: tedy ná tákowe dni od praw záwießone / Sędźia nie ma mieć żadnego baczenia / ále y w dźień świety ná sąd ma być gotow. Abowiem w vczynkách miłośiernych / y w potrzebách wielkich / nie ma być tá rożność dni chowána. A gdźieby iáka sądowa sprawá / kromia potrzeby wyzßey námienioney w te dni záwießone byłá / tá nic nie waży / áni skazánie / iesliby iákie záßło. Spec. Sax. lib. 2. art. 10.

Porządku
SĄDOW MIEYSKICH
CZĘSC TRZECIA.
O Postępku Sądownym/ á Naprzod:
O Pozwie.

O Pozwie/ áczem w Wtorey Części nieco dotknął/przy obronie powołánia zbiegłego mężoboyce: ále iż Pozew wszelkiego Sądownego postępku iest gruntem/ á ná słusznym pozywániu wiele zależy. Zdáło się zá rzecz potrzebną/ ábym tu przed Postępkiem Sądownym o Pozwie nieco szerzey przypisał/ co iest Pozew/ y iáko w káżdym Práwie iest rozmáity Pozew/ y co w Pozwie nawięcey trzebá baczyć.

Pozew tedy/ iest wezwánie persony wedle Prá-

Opiſánie Pozwu.

wá/ przez przyśiegłego ſługe Mieyſkiego/ przed obliczność Sędziego.

O rożnośći Pozwow.

POzew/ vczeni w Práwie opiſuią być pieciorá ki. Naprzod vſtny ábo ſłowny/ kiedy Sędzia roſkaże ſłudze ſwemu Vrzędowemu/ áby ſtronie náznáczył czás (ktory zową Rokiem) ſtánąć przed śię náprzećiw komu.

Citatio verbalis.

Drugi ieſt liſtowny/ gdy Sędzia poruczy ſłudze/ áby pozew nápiſány ſtronie oddał. Táki Pozew ná ludzi ná mieyſcu mieszkáiące nie ieſt z potrzeby: ábowiem to ieſt ná woli Sędziego/ kázáć pozwáć żywym głoſem/ ábo piſmem/ okrom pewnych przypadkow/ w ktorych Liſtowny pozew ieſt potrzebny/ zwłaſzczá gdy iáka ieſt oſobá zacna/ choćia też tuteczna. Jáko na niektorych mieyſcách dla vczćiwośći/ wedle Przywileiow/ ábo Wielkierzow/ ábo też zwyczáiu dawnego/ Ráyce/ Ludzie Rycerſkiego Stanu/ ktorzy pod Mieyſką władzą Imienie máią/ Liſtownym pozwem pod Pieczęćią Woytowſką/ przez ſługe Mieyſkiego/ ták bywáią pozwáni. Nobilis vel Famate N. dignemini coram Iudicio noſtro Ciuili N. quod feria N. ante meridiem celebrabitur, comparere: ad inſtantiam Famati N. Datum N. Anno N. Die N. Sub Sigillo Aduocati Ciuilis, Ciuitatis N.

Citatio literalis.

Jeśliby

Jeśliby też ná ten czás strony / ktora ma być pozwána / nie było w Mieście / ábo w tym Powiećie / ábo w Krolestwie: tedy Woyt dáie Woźnemu Ziemskiemu przyśiegłemu / moc ku pozywániu tákowym Listownym Pozwem / ábo innym / iáko kedy zwyczay y potrzebá nieśie.

S. G. Woyt przyśiegły Miástá N. oznáymuie tym to pisániem káżdemu / komu to przynależy wiedźiec: Iże ná żadánie tego N. dałem y dawam zupełną moc N. Woźnemu Ziemskiemu przyśiegłemu / vkázyćielowi Listu tegó / áby on ná mieyscu sługi mego Vrzędowego pozwał oblicznie Szláchetnego N. náprzećiw wyższey námienionemu N. ktory nań chce żáłowáć przed Sądem nászym Mieyskim / o dług N. ábo o Dźiedźictwo N. tu pod nászym Práwem Mieyskim leżące / áby stánął przez się / ábo przez swego mocnego człowieká / przed Sądem nászym / ktory będźie w ten dźień N. po Swiętym N. bliski przed Południem / ná mieyscu zwykłym Sądowym. Aby ná żálobę iego wedle Práwá nászego odpowiádał: o tym wiedząc / gdźieby nie stánął / iże przećiw iemu będźie postąpiono / co iest wedle Práwá. Ná ktorey rzeczy lepszą wiárę y świádectwo / Pieczęć Vrzędu mego iest przyćiśniona. Dat. N. Anno N. Die N.

Trzeći Pozew bywa ná kształt Mándatu Sędźiego / *Citatio per Edictum.*

dziego/ktory Pozew vczeni w Prawie per Edictum zowa: á bywa ná ten czás/ kiedy kto nie może być pozwan/ áni oblicznie/ áni Listownym Pozwem/ kiedy sie kto krycie/mieszkánia swego nie ma/ ábo kiedy mieysce ná ktorym przemieszkawa iest niebespieczne/ kiedy też są Adwersarze nieznáiomi/ ábo personá zbiegła. Ná tákiego Pozew ná kształt Mándatu nápisány/ z wyrázeniem Roku ná dzień dwudziesty ábo trzydziesty wedle woley Sedziego/ ma być przybit przy obliczności dwu ábo trzech swiádkow/ná Ratuszu ábo ná drzwiách onego/ktory ma być pozwan/ ieśli dom ma/ ábo ná Bránie/ ábo ná iákim innym mieyscu/ z ktoregoby to ku wiádomośći strony rychley przyśdź mogło. Táki Pozew iáko długo ma stać przybity/ ná woley iest Sedziego: á dosyć ná tym/ kiedy sługá przysięgły zezna/ iże go przybił ná tym á ná tym mieyscu/ choć nie zezna iáko długo przybity trwał.

Citatio per proclama.

Czwarty Pozew bywa przez przywołánie/ co vczeni w Prawie zowa per proclama, kiedy Podwoyski wielkim á wyrozumnym głosem ná Rynku ábo ná Vlicy przywoływa kogo/ áby do Sądu stánał. A táki Pozew może być zá tymiż przyczynámi/ zá ktoremi Pozew bywa per Edictum. Też w ten czás kiedy kto dziedzictwo zmárłego przyiaciela przyiete/ zás dla długow wielkich/ ták spełná iá-

ko przyiął puśćić chce: tám Creditorowie / iże ich pospolićie wiele bywa táiemnych / máią być tákim przywołániem pozwáni z námienieniem Roku we trzy Mieśiace. Kiedy też máią kogo w wiezowáć w Imienie sierotki / ktory lat y obrony żadney nie- ma / y przyiaćiele iego są nieznáiomi: tám máią być wszyscy iego krewni przywołániem przypozwá- ni / áby ſtáneli ku obronie sieroty / ieśliby ſie one- mu w wiązániu czym przećiwić mogli. Ale te rze- czy z ſtrony sierot zależą ná opátrznośći Rádzie- ckiey / ktorzy ſą ſupremi omnium orphanorū tutores.

Piąty Pozew ieſt / kiedy perſonę imuią: táki Pozew z wiádomośćią á z dozwoleniem Sędziego w ten czás bywa / kiedy kto ieſt nieosiádły / niepo- ſłuszny / ábo dłużnik w zbieżeniu podeyźrzány / á w płacey niepewny. O czym Sędzia ma mieć doſtá- teczną ſpráwę. A to ſie rozumie w ſpráwách ktore nie náruszáią vczćiwośći / co zową in Ciuilibus. Ale w ſpráwách o złoczyńſtwo / ktore zową Crimi- nales, Sędzia nie oglądáiąc ſie ná przyczyny ná- mienione / záwżdy perſonę ma roſkázáć wziąć do więzienia. Citatio perſonalis, ſiue realis.

W Liſtownym Pozwie co trzebá baczyć.

LIſtownego Pozwu / te ſą okolicznośći grun- towne / ktore trzebá Powodowi pilnie báczyć / áby ná Pozwie były wyrázone. Imię y przezwiſko

onego kogo pozywáią/ przećiw komu/ o co/ gdźie/ ná ktory dźień. A iżby przez sie ábo przez włásnego Prokuratorá/ ábo mocnego człowieká stánął.

W káżdym Pozwie co napotrzebnieyszego báczyć.

W Káżdym Pozwie trzy są rzeczy ktore napotrzebniey máią być obaczáne. Jedná z strony Sędźiego/ á druga z strony sługi Urzędowego. Z strony Sędźiego/áby pozywánie było zá dozwoleniem iego. Wszákże to ná wiele mieyscách wedle pospolitego zwyczáiu/ w Mieyskich Spráwách chowáią/iże przysiegli słudzy/ktorym wiárá bywa dána/mogą pozywáć ná żądánie tylko strony/krom dozwolenia Sędźiego. Z strony sługi dwie rzeczy: Jedná/áby pozwał: Druga/ áby Pozwánie záwżdy v Ksiąg zeznał. Abowiem Contumácya pozwánego/ nie może sie innym obyczáiem słuszna okázáć/iedno z tákiego wyznánia zápisánego w księgách. A ztądże też ieśli Sędźia skázuie co przećiw niepostusznemu/ zá niepostuszeństwem iego/ pierwey niżliby sługá Pozew zeznał/ tedy y skazánie ono/ y wszytek postępek nic nie wáżą/ ieśli pierwey nie będźie zeznánia Pozwu sługi przysięgłego. Ktore zeznánie może być przed sámym tylko Pisárzem w niebytnośći Sędźiego. A ták te dwie rzeczy z strony sługi/ w káżdym Pozwie są ták potrzebne/

iż y ſkazánie/ y poſtepek/ y przezyſki bez nich bywáią nikczemne: wyiąwſzy/ by ſtrony bez pozwu dobrowolnie ſie Sędziemu ná rozſądek dáły.

Obyczay pozywánia.

IEśli kto kogo pozwáć chce/ potrzebá ieſt/ áby ten obyczay záchował. Naprzod/ ma iśdź do Sędziego żądáć áby ſługi dożyczył ná pozwánie ſwego winowáyce: á Sędzia ma ſpytáć/ o coby go miał pozwáć: on powie/ o dług/ ábo o ktorą inną krzywdę. Sędzia potym obaczywſzy perſonę/ ktora ma być pozwána/ ieśli ieſt pod władzą iego/ dopuśći mu pozwu przez ſługę Vrzędowego. A iesliby ſie ſtrony zátym zgodźiły/ máią przyśdź do Sędźiego/ y podźiękowáć/ opowiádáiąc zgodę: bo gdy ták vczynią/ iuż Sędziemu żádney winy nie przepádną. Iure Municipali articulo 47. Gloſ.

Czás pozywánia.

POzywánie/ ma być miedzy wſchodem á záchodem ſłońcá/ w domu tego ktory ma być pozwan/ ábo ná iákim mieyſcu ſłuſznym: nie w dźień świety/ nie w nocy/ nie w Kośćiele/ nie ná Cmyntarzu/ nie ná Krolewſkim páłacu/ nie ná weſelu/ nie w łáźni/ nie w domu nierządnym.

Pozwánego winá gdy do Sądu nie stánie.

POzwány gdyby do Sądu nie stánął/ winę Sędziemu przepada/ pięć groszy y szeląg/ ábo iáko kedy Vchwałá pospolita niesie/ Spec: Saxon: lib: 3. artic: 6. A ku odpowiedzi nie bywa przypuszczon/ áż te winy y nakłády stronie Powodney odłoży/ wedle ráchunku Sędziego ábo Pisárskiego. Speculo Saxonum libro 1. articulo 67.

Nieposłuszeństwo pozwánego rozmáite.

NIeposłuszeństwo pozwánego/ nie tylko się w ten czás rozumie/ kiedy pozwány do Práwá nie stánie/ ále y w ten czás/ gdy stánawszy nie oposwiáda się: áni ná żałobę odpowiáda. Kiedy też odstąpi od Sądu/ bez dozwolenia. Kiedy się kryie áby go nie pozwano. Kiedy wedle skazánia Sędziego stronie nie vczyni dosyć.

Karánia nieposłusznego.

KAránia pozwánego/ zá rozmáite nieposłuszeństwá/ te są w práwie opisáne. Winy Sędziemu odprawienie. Nakłádow Powodowi odłożenie. Wedle przezyskow fántowánie. W Imienie w wiązánie. Z ziemie wywołánie.

Postę-

Postępek Práwá przećiw pozvvánemu, gdy do Sadu nie stavva.

JEsliby pozwány ná pierwszym Roku do Sadu nie stánał: Powod przypowiádáiac sie nań przed Sadem poki Práwo siedzi: vstánie przećiw iemu pierwszy Sadowny Rok/ ná ktorym da zápisáć Contumácya / to iest/ nieposłuszeństwo pozwánego/ z námienieniem długu ábo inney rzeczy/ o ktoraby nań żáłował/ gdyby stánał/ y koszt oney rzeczy / z wyznániem też sługi przysiegłego Vrzedoweg/ iże go pozwał oblicznie. Potym Powod da go pozwáć ku wtoremu bliskiemu Sadowi / á iesliby nie stánał/ tedy tymże sposobem Powod vstánie Rok przećiw iemu/ y da zápisáć Contumácya iego o rzecz w pierwszey Contumácyey námieniona/ z wyznániem też sługi Vrzedowego/ iż go pozwał. Tymże obyczáiem trzeći raz ma vczynić. Speculo Saxonum libro 1. articulo 67.

☞ Jest ná niektorych mieyscách zwyczay zá práwo wźiety/ iż gdy kto raz bedźie oblicznie pozwan/ nie trzebá go drugi raz y trzeći oblicznie pozywáć/ tylko w mieszkániu iego przed czeládźia to opowiedźieć przez sługe Vrzedowego / áby do práwá stánał. A słusznie to bywa: ábowiem złego dłużniká raz obli-

Opowiádánia miásto pozywánia słuszne.

raz oblicznie pozwánego/ ná drugi y trzeći obliczny pozew mogłby nigdy nie wyšpiegowáć/ gdyby śie iuž chronił vchodząc ná śie przezyſkow ábo przewodu práwá/ wedle troiákiego pozwánia oblicznego. Acz niektorzy przećiw tákiemu opowiádániu mowią y piszą: ále nie máią zbytnie o co vćiążáć/ ponieważ iednák káždy wedle práwá wszelkiego/ powinien do Sędziego ná iedno wezwánie ábo roſkazánie ſtánąć. A ieśli śie kto ſądzi ná práwie piſánym/ iž reus ma być ter citatus, powiádáiąc/ iżby nie było w práwie piſánym nigdźie denunciatus: niechay ten weyźrzy w Glozę Specu: Saxon: lib: 2. articulo 14. tám obaczy iž śie ná tym bárzo myli.

Pomocne rzeczy.

Ieśliby tedy pozwány trzeći raz nie ſtánął/ potym ná žądánie powodu/ po czytániu z Kśiąg tákiego troygá iego niepoſłuszeńſtwá/ Sędzia go ſkáže ná vpad: záchowawszy mu iescze pczwarte wnieśienie pomocney rzeczy/ to ieſt/ przyczyny słuszney dla ktorey nie ſtánął kiedy go pozywano: co zową Legale Impedimentum. ktorey przyczyny/ ieśli nie wnieśie ná bliſki Sąd we dwu Niedźielách: tedy Powod da to ſobie zápiſáć. Potym ná innym Sądźie ná žądánie ieǧ gdy śie ták iuž z Kśiąg okáže/ iže pozwány pomocney rzeczy/ iáko mu było záchowáno nie wnioſł: tákowego Sędzia ſkáže ná fántowánie/ to ieſt/ áby iuž pozwány w tym długu o

Fántowánie.

gu o

gu o ktory ták iest przezyskan / był fántowan y ciągan przez Sługi Vrzędowe. A gdzieby Fántu nie wydał / to iest / iákiey rzeczy / ktoraby dług przezyskány ważyłá / y osiádłości by nie vkazał / áby był do Vrzędu wźięt / y záchowan ták długo / ážby Powodowi w przezyskánym długu dosyć vczynił. Spec. Saxonum libro 3. articulo 39.

Zátrzymánie.

Táki Przewod Práwá / gdy iuż ná kogo wynidźie / Sędźia ná żądánie Powodu obaczywszy iesli Przezyski dobre / będźie winien Powodowi spráwiedliwość vczynić z Pozwáneg / wźiąwszy z niego winy: zá káżde niepostuszeństwo po piąći groszy y po szelągu / ábo iáko iest kedy obyczay / wedle pospolitey vchwały. Spec. Sax. lib. 3. art. 39.

Exekucya z przezyskow rożna wedle rożnych żáłob.

Ieśliby skárgá byłá trzykroć o Imienie stoiące / á pozwány nie stánąłby / tedy Powodowi ma być przysądzono w wiązánie w iego Imienie / ktore Powod będźie trzymał rok y sześć niedźiel: á nie ma być z niego ruszon / ážeby był Práwem o to pociągnion / choćby ie też zá niesłusznym obżálowániem posiadł. Potym Dłużnik przez on czás może odeprzeć włásność swoie y otrzymáć: zápłáciwszy Powodowi dług y nakłády Práwá. Spe. Sa. li. 1. ar. 70.

Ale iesliby byłá táka żáłobá / ktoraby się miáłá śćiągáć ná gárdło porwánego: tám Pozwány nie ma być z sámego nie stawánia osądzon / ážeby się

wyczynku swoim ábo wyznał/ábo słusznym dowodem był pokonan. A ztądże też chociáby Złodziey ná kogo zeznawał złoczyństwo / y śmierciąby to swoią potwierdzał: tedy ten ná kogo zeznawa / bliższy się odwieśdź przysięgą: wyiąwszy by iákie inne znáki były do tego. Spec. Sax. lib. 3. art. 39.

O Pomocney rzeczy w Práwie, co zowią Legale Impedimentum.

LEGALE Impedimentum, w Práwie zową / słuszną iáką przyczynę / ktorą się pozwány może wymowić / przecz ná Roku náznáczonym nie stánął / ábo sądownemu skazániu dosyć nie vczynił. Te przyczyny są pospolicie cztery w Práwie opisáne. 1. Niemoc ták ciężka / przez ktoraby do Práwá przyśdź nie mogł. 2. Więzienie. 3. Pielgrzymowánie / ieśliby nie był przedtym zápozwány. 4. Wypráwá Woienna. W tych przyczynách y inne się słuszne zámykáią / przez ktore pozwány stánąć nie może: iáko iest wylanie wod gdy przebyć nie może: ábo gdy koniá stráci / ábo ná kupiectwie w innych ziemiách będzie.

Rzeczy pomocne.

Ieśliżeby tedy ktora z tákich przyczyn zászłá: iuż pozwány ná tym nic nie będzie szkodowáł / gdy nie stánie: á táką przyczynę ná bliski Sąd / po chorobie

swoiey/

swoiey / ábo po wyściu z więzienia / ábo po Pielgrzymowániu / ábo po odpráwie Woienney / przypozwawszy strone oznaymi / y wedle Práwá (Jesli Powod powieści iego wiáry nie da) Przysięga oney Przyczyny potwierdzi. A gdzieby przekázę swoię przez Posłá oznaymił / tedy y Poseł powieści swey powinien przysięgą popráwić / będzieli Powod po nim tego żądał / áby przysiągł / iáko iego Pan ták bárzo chor iest / iż do Sądu przyśdź nie może. Abowiem to ná woli iego iest / komu w tym wiáry niechce dáć: ieśli Posłowi / zárázem oddá przysięgę: á ieśli pozwánemu / tedy czásu wyższey námienionego / post cessationem causæ ad primum Iudicialem terminum: to iest / ná bliski Sąd po vstániu oney przyczyny / ktora mu ná przekáżie byłá / iż do Sądu ná czás wedle pozwu náznáczony nie stánął / á to przypozwawszy strone. Spec. Sax. lib. 2. art. 7. Iure Mun. art. 47. A ieśliby strony powodney / ktora ná nim Práwo przewodziłá / nie mogł dostáć ná pozwánie / ku wniesieniu rzeczy pomocney. To sługá Woytowski ma v Ksiąg zeznáć / á zeznánie iego ma być zápisáne / áby to było Vrzędowi iáwno.

O Fântowániu.

FAnt/ iest rzecz ktora sie dłużnik wierzycielowi swemu w długu broni/ gdy czym innym płácić nie ma. A zowa go też zakłádem.

Słudzy Vrzędowi/ żadnego dłużniká fántowáć áni ciążáć nie máią/ áże prawem przezyskánego y skazánego ná Fántowánie/ z wiádomością á z dozwoleniem Sędziego. Speculo Saxonum libro 1. articulo 53. Et libro 3. articulo 56.

Sposob dochodzenia długu ná przezyskánym dłużniku.

ISciec/ ábo Wierzyciel/ ktorego Łácinnicy Creditor zową/ długu swego dochodźić ma przodkiem ná ruchomych rzeczách dłużnikowych/ potym ná stoiącym Imieniu iego. Agdźieby Imienia stoiącego y ruchomego nie było/ tedy ná personie dłużniká/ ktory ma być przez Vrząd ták długo záchowan/ áż Powodowi w długu wedle przezyskow dosyć vczyni/ ábo go Powod wolno pusci. Iure Municipali articulo 27. Może też Iściec dłużniká swego ná iáką robotę ieśli chce przyiąć/ á coby zárobił/ to iemu ná dług ma wyrážić. Spec: Saxo: lib: 3. artic:39. A ieśliby dłużnik iákie rzeczy podłe miásto zapłáty dawał/ á Powodby rozumiał o nim/ iżby co lepszego miał: może dłużniká ná to przywieśdź/ áby przysiągł/ iáko nie ma srebrá/ złotá/ gotowych

pieniedzy / ábo innego lepszego Fántu / ktorymby dług mogł záplácić.

Czás odkupienia Fántu.

DŁużnik gdy sie Istcowi Fántem broni w długu: ma czás z Práwá sześć niedziel ku odkupieniu Fántu swegŏ: á iesli go wsześć niedziel nie odkupi: iuż Isiec (gdy dłużnikowi wedle Práwá bedzie odpowiádał v sadu trzykroć w onych sześć niedzielách / záwżdy we dwu niedziel / po sobie idacych / aby Fánt wykupił / ábo dług płácił) może táki Fánt przedáć pod swiádomem dobrych ludzi / wedle oszácowánia tych ktorzy sie ná tym znáia. A gdzieby on Fánt wynosił sie kosztem nád dług / ostátek dłużnikowi ma wrocić. A iesliby też Fántu ku opłáceniu długu nie ostawáło: Iściec ostátká ná personie ma szukáć. Czego wszytkiego powod ma sie v Sadu domowić / áby mu to było nákazano przez Sadowny wyrok. Spec: Sax: lib: 1. art: 70. Wszákże iesli Pozwány dopuści Istcowi Fánt / ktorym sie iemu w płáceniu długu broni / przedáć: może sześci niedziel ku przedániu nie czekáć.

Fántu Iściec dłużnikowi nie płáci, gdy mu z przygody zginie.

FAntu przyietego od dłużniká kto dobrze strzeże / ták pilnie iáko swey własney rzeczy / á potymby

mu go vkrádziono/ábo mu iáko z przygody zginał: iuż go płácić nie powinien/ áni dziedzicy iego: gdy tego dowiedzie Przysiega/ iż mu go vkrádziono/ ábo mu zginał/ y strzegł go ták pilno iáko swego włásnego. A to przez te przyczyne: iż Fánt dla pożytku obudwu stron bywa: bo go Dłużnik dáie áby mu pieniedzy wierzono/ á Jściec go też bierze/ áby w swoim długu był pewien y bespieczen. Speculo Saxonum lib. 2. artic: 60.

Kto komu swey rzeczy pożyczy/ á tenby zás sobie pożyczona innemu zástáwił: Tedy ten czyiá iest/ nie v innego iey ma szukáć/ iedno v tego komu iey zwierzył: wyiawszy by mu one rzecz vkrádziono/ tedy sie iey może iać v kogo ia zástánie. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

Wierzyćiel/ Fánt winien Dłużnikowi táki wroćić/ iáki od niego przyiał/ nie nákázony/ ábo koszt iego zápłáćić. Spec. Sax. lib. 3. art. 5.

Koń ábo inne źwierze w Fánćie dáne/ ieśliby zdechło/ tedy ten kto ie przyiał/nie bedzie go winien płáćić/ieśli tego iáko práwo niesie dowiedzie/iż sie to bez winy iego/ y bez żadnego oszukánia sstáło. Wszákże summe w ktorey ono źwierze zástáwne miał/ tráci: wyiawszyby inna vmowe okolo tego z Dłużnikiem miał. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

Czás ku zapłáćie Długow.

DŁużnik / ktory zezna dług: zapłátá bywa ſkázowána. Naprzod / do dwu niedźiel: á ieśli we dwu niedźielách nie vczyni dosyć / tedy do tego dniá: potym do trzećiego dniá: potym do dwu dniu: náoſtátek do słońcá zachodu. A ilekroć ſkázániu Sądowemu dosyć nie vczyni / tylekroć Sędźiemu zwykłą winę przepada. A gdźieby y Sędźiemu winy / y długu wierzyćielowi ſwoiemu zá ſántowániem nie odpráwił / ániby osiádłośći / áni Rękoymi miał: iuż kedykolwiek może być poiman. Iure Mun: art: 93. Wßákże to poczćiwośći iego nic nie będźie ßkodźiło / gdy zá niedoſtátkiem rękoiemſtwá będźie do więzienia wźięt. Iure Mun: art: 27.

Dług rozmáitym ſię obyczáiem rozumie.

DŁużnikiem kto bywa / z wiela obyczáiow. Naprzod: gdy v kogo co pożyczy: gdy zá kogo ręczy: gdy co kupi: gdy obieca zá kogo dług płáćić. Abowiem to ieſt rzecz przyrodzona y vczciwa / obietnice dobra wypełnić. Kiedy też Dłużnik da ná ſię Szultbryff / ábo ſię Sądownie zápiße. Iure Municipali articulo eodem.

O Rękoiemſtwie.

RĘkoymie ſą dwoiácy. Jedni/ co zá kogo przed Sądem ręczą/ ták w ſpráwách vczćiwych iáko też hániebnych/ w ktorych/ obwinionemu idźie o gárdło. A tácy nie mogą ſię od Rękoiemſtwá wyzwolić/ ále powinni zá ſtronę wyręczoną tylą ſummę płáćić/ iáko ręczyli. Drudzy ſą: co nie przed Sądem ręczą: á ći ieśli ſię Rękoiemſtwá záprzą/ mogą przyśięgą z niego wynidź/ gdźieby ná nie dowodu nie było. Spec: Sax: lib: 3. art: 9. Et Iure Mun: art: 27. & 117.

Náuki Rękoymiom opiſáne w Práwie.

NAuki Rękoymiom te ſą opiſáne w Práwie.

Pierwſza: iże Powod/ ábo Creditor, ktory wierzył długu: powinien pierwey ſzukáć y winowáć ſwegȏ dłużniká/ ieśli go może ná Pozew doſtáć/ niż Rękoymiego. Fideiuſſor enim moleſtari non debet, quàm diu principalis haberi poterit. A gdźieby dłużniká nie mogł doſtáć/ á w Krolewſtwie go nie było: tedy rękoymia ma czás ku poſtáwieniu iego/ ośmnaśćie niedźiel: á ieśli ieſt w Krolewſtwie/ ſześć niedźiel. Wtora: Wierzyćiel ná ſwego dłużniká dobrá/ nie pierwey ſię ma tárgáć y imowáć ſię ich/ áżby pierwey przećiw Rękoymiemu Práwem czynił. Trzecia: Jeśliby dłużnik pieniądze obiecał á nie miałby ich/ ále ma dobrá ſto-

iące ábo ruchome / tedy innemi dobrámi ma czynić zapłáte: á przez to bywa wolen. Czwarta: Ieśli Rekoymiey iest więcey/ ktorzy spolną reką reczyli/ ktorykolwiekby z nich dług zápłácił / wszytkie inne wyzwala: wszákże przećiw drugim ktorzy z nim reczyli / záchowawszy sobie przećiw nim Akcyią/ może czynić co ná ich cześć przyidzie. Piąta: Wierzyćiel ktory swego dłużniká zakład ma/ nie może rekoymi gábáć/ ážby im on zakład oddał. Szosta: Ieśli miedzy Kreditorem á dłużnikiem odmieniłby sie Kontrákt / y odnowił krom przyzwolenia Rekoymiego/ tedy przez to odnowienie/ Rekoymia od Rekoiemstwá bywa wolen. Spec: Sax: lib. 3. artic: 9. Iure Mun: art: 31. & 117. Siodma: Po śmierći Rekoymiego / brzemie Rekoiemstwá spada ná dźiedźicá iego. Wszákże to Spec: Sax: lib: 1. art: 6. in Gloss. ták miárkowano: iż sie to ma rozumieć/ ieśli zmárłemu Rekoymiemu były dáne pieniądze w depozyt od onego zá kogo reczył: ábo ieśli przećiw zmárłemu Rekoymiemu / o tákie Rekoiemstwo czyniono.

Rekoymia przećiw temu zá ktorego reczył, może czynić z pewnych przyczyn.

Rekoymia przećiw Dłużnikowi zá ktorego reczył / w te czásy może czynić o reczony dług. Naprzod: Ieśli od dawnego czásu iest dłużen. 2. Ie-

sli máietność swoie vtraca. 3. Jeśli Rekoymia skazan iest / áby płácił Kreditorowi. 4. Jeśli ná poczatku Rekoiemstwá táka zmowá byłá / áby go wyzwolił z Rekoiemstwá / gdyby w nim wiecey niechćiał być. In Sum. Ray.

O rękoiemstwie w spráwách vczćiwych y hániebnych

REkoiemstwo w spráwách vczćiwych Mieyskich / ćieższe iest niżli w hániebnych: gdzie komu idzie o gárdło: prze te przyczyne / iże w spráwách ktore czći nie náruszáia / Rekoymia musi wszytkie brzemioná Dłużnikowe ná sie przyiąć. Ale w spráwách o gárdło: zápłáći wszy Powodowi głowe wedle opisánia Práwá / co zowa Wárgieltem: iuż Rekoymia od wszytkiey spráwy bywa wolen: y owszem / gdźie Rekoiemstwo zaydźie: iuż oná srogość Práwá nád Rekoymiem vstawa / ktora sie nád Mężoboyca wściagáć miáłá. Przeto tu Sędźia bárzo ma być ostrożny / áby przez tákie Rekoiemstwá źli ludźie karánia nie vchodźili. Spec: Sax: lib: 1. art: 65. Iure Mun: art: 31. Abowiem y złoczyńce ná świeżym złoczyństwie poimáni / ná Rekoiemstwo nie máia być dáni. Iure Mun. artic. 117.

Rekoiemstwo spolney reki.

GDy ich wiele zá iednego recza spolna reka / á iednegoż z nich pozowa: tedy pozwány muśi wszytek

tek

tek dług płácić. Wßákże to ták ma być rozumiano: ieśliże towárzyße iego społem ręczący/ ábo nie zápłácili/ ábo Kreditor nie może ich dostáć: ábowiem/ieśli ich może dostáć/káżdy muśi swoię cześć płácić. Spec. Sax. lib. 3. artic. 85. Iure Munic. art. 31.

Rękoiemstwá zá Dłużniká zmárłego.

IEśli kto zá Dłużniká obwinionego/ á ießcze w długu nie przekonánego ręczył/ á w tymby on Dłużnik vmárł: tedy Rękoymia od rękoiemstwá bywa wolen/ ieśli okaże iż Dłużnik vmárł. Speculo Saxonum libro 3. articulo 10.

Obroná Rękoymiego po zmárłym Dłużniku.

REkoymiemu/ ná ktorego brzemioná Dłużnikowe spadáią/ godzi śie vżywáć wßytkich obron Práwá/ y wßytkich odmow/ odporow/ ktorych miał vżywáć Dłużnik/ by był nie zmárł. Iure Municipali articulo 34. Glos.

Ktorzy máią Osiádłość/nie powinni w Spráwách swych żadnego rękoiemstwá stronie stáwiáć. Speculo Saxonum lib: 2. articulo 5.

Rękoiemstwo ku przyśiędze zá zmárłego Dłużniká.

REkoymia ktory zá Dłużniká ręczył ku oddániu przyśiegi/ á on Dłużnik nie oddawßy przyśie-

gi zmárłby/ powinien ieſt przyśięge wypełnić/ ábo Rękoymia ábo dźiedźic zmárłego Dłużniká. Ale iż ku zbáwieniu nie ieſt rzecz beſpieczna przyśięgáć komu o rzeczách niewiádomych/ dla tego opiſány ieſt kßtałt przyśiegi Spec. Saxon. lib. 3. articulo 11. iáko Rękoymia ma przyśiądz á iáko Dźiedźic. Rękoymia ták przyśięże: iże ia wierzę/że niebośczyk tákiego długu Powodowi nie ieſt dłużen. A Dźiedźicy: iż my o tym długu nic nie wiemy. A gdźieby Rękoymia dla obráżenia ſumnienia ſwego przyśięgi niechćiał podiąć/ tedy bywa ſkazan w onym długu/ ktorego zásię od dźiedźicow zmárłego będźie ßukał tyle ileby przyſądzono.

O Więźieniu.

Więźienie ieſt dwoiákie/ iedno kiedy kogo do ciemnice wſádzą/ábo w pęto okowáią. Drugie/ kiedy kto winowáyce ſwego zá ſuknią ábo ktorym innym obyczáiem trzyma/ áby mu nie vćiekł. Speculo Saxonum libro 2. articulo 34.

Powod ktory da kogo do więźienia/ powinien ieſt odpowiádáć wßytkim ktorzyby kolwiek o Więźnia mowić y wyzwolić go chćieli. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

Więźień wypußczony z więźienia/ gdy iáka vgode

gode z strona vczyni dobrowolnie około rzeczy o ktora siedział: powinien one vgode pełnić. Bo vgoda táka moc ma iáko y dekret/ od ktorego nie áppelluia / choćby też był niesłuszny á niespráwiedliwy. A gdźieby iáka vgode zá przymuszeniem vczynił / obiecuiac pewna Summe: tákiey vgody nie powinien trzymác / ieśli przysięże iż te vmowe vczynił zá boiáźnia więzienia y zá przymuszeniem. Promissa enim & Iuramenta contra Iuris ordinem facta, tenere non oportet. Spec: Sax: lib: 3. artic: 41.

Sędźiego winá gdy Więźień vćiecze z więźienia.

IEśliby kto ná czyie instygácya dan był do kaźni pospolitey / z pomoca práwá / ná obżáłowánie o dług ábo o iáka inna rzecz ktoraby nie wiodłá ná gárdło/á Więźieńby z wię ienia vćiekł: Sędźia obwiniony o to / będźie wolen gdy sam przysięże iż Więźień bez iego winy ábo iákiey przyczyny vćiekł. Ale ieśliby dan był do więźienia o złoczyństwo / zá ktorymby więźniowi szło o gárdło / tám Sędźia przysięga nie może być wolen: Ale powinien to będźie onemu / ktory go dał do więźienia / nágrodźić cáłym Wárgieltem/ieśli Więźniowi szło o gárdło: á ieśli szło o rekę/tedy połowica wárgieltu/ á przećie przysiadz musi/ iż bez winy iego Więźień vćiekł / gdźieby mu stroná w tym wiáry nie

 dálá.

dáłá. Iure Municipali articulo 17.

Postępek Práwá przećiw stronie pozwáney gdy do Sądu stánie.

Iure Municipali artic: 23.

Powod ná pierwszym Roku poki Práwo siedźi/ dopyta sie naprzod tego przez Sądowny wyrok/ wedle Práwá. Spec. Sax. li.1. art.61. Glos. áby go iego Princypał zástąpił/ ieśliby w czym wystąpił: potym przestrzegszy sobie opráwy/ dowody/ y głowną żáłobę: powinien iest pozwánemu dobrowolnie ziáwić o co go pozwał/ ktore dobrowolne ziáwienie pozwány może ieśli chce záraz zá głowną żáłobę przyiąć/ y odpowiádáć ábo żądáć odwłoki do drugiego Sądu przez dwie niedźieli/ ku ziednániu sobie Rzecznikả/ co go ma doyśdź wedle Práwá. A gdy wynidą dwie Niedźieli/ tedy pozwány przez sie ábo Prokuratorá swego/ vdźiáławszy opráwy wedle Práwá/ ma słucháć głowney żáłoby/ ktorą stroná Powodna vczyniwszy tákże opráwy/ wyda z potrzebnymi dowody swymi/ potwierdzáiąc przez nie żáłobę swoię pierwszą/ ábo dobrowolne ziáwienie pierwey vczynione/ da stronie odporney zá głowną żáłobę/ ktorą pozwány wysłyszawszy/ może iescze chceli sobie wziąć do dwu Niedźiel ná odpowiedź.

wiedź. Abowiem podług Práwá Sáskiego Niemieckiego/odwłoká stronie Pozwáney bywa dána ku odpowiedźi tylko ad bina proxima Iudicia, to iest do czterech Niedźiel/ná ziednánie Prokuratorá y ná odpowiedź. Specu. Saxon. lib. 2. articulo 2. A wedle Práwá Cesárskiego dwádźieśćiá dni. Przyczyná tego iest/ iż Powod dosyć długi czás miał ku rozmyślániu ná żáłobe. Tákże też trzebá pozwáney stronie czásu ku rozmyśleniu ná odpowiedź. Quod enim licet Actori, licet & Reo. Może też zárázem pozwány chceli od Powodu żądáć Gwaru/ ktory iemu winien Powod po żáłobie vczynić. A gdy Powod Gwar vczyni/ iuż stroná odporna dálszey odwłoki mieć nie może/ ále zárázem przestrzegszy sobie dowody/ świádectwá/ y wszystkie rzeczy pomocne/ będźie winien ná żáłobe odpowiádáć. A te odwłoki máia się rozumieć w spráwách vczćiwych/ gdźie rzecz idźie o dług/ o Imienie/ co zową in Ciuilibus, Ale w spráwách ktore zową Criminales, gdźieby komu szło o gárdło/ zwłaszczá in recenti facto, żadne odwłoki nie bywáia dáne/ zárázem poki práwo śiedźi ná żáłobe winien odpowiádáć.

☞ W Krákowie ten iest z dawnego zwyczáiu wodwłokách wźięty postępek/iże pozwány ná pierwszym Roku wysłyszawszy dobrowolne ziáwienie/ bierze

Dylácya podług zwyczáiu

Miástá Krákowá.

bierze sobie do dwu niedziel ná Rzecznitá/ co mu przez wyrok bywa dano. Potym po czytániu z Ksiag Spráwy/iáko było dano ná Rzecznitá/do drugich dwu niedziel ná zmowe. Agdy drugie dwie niedzieli wynida/ Oprawy sobie czynia obiedwie stronie po czytániu z Ksiag oney spráwy/iáko było dano ná zmowe. Po Oprawách támze zárázem Powod wedle pierwszey zaloby ktora z Ksiag da czytáć/ w dobrey woli ziáwi y popráwić może iesli co ma. Co wysłyszawszy pozwány/ ieszcze do dwu niedziel sobie bierze ná zmowe po oprawách. A gdy te trzecie dwie niedzieli wynida/ powod głowna zálobe czyni/to iest onego dobrowolnego ziáwienia/ ktore golemi słowy ná poczatku vczynil/ potwierdza Vrzedowemi listy/ swiádectwy/ y inszemi dowody/ ktore ku swey rzeczy nalepsze może mieć. A wysłyszawszy głowna zálobe pozwána stroná/ ieszcze czás do dwu niedziel otrzymawa ná odpowiedz: dálsze odwłoki iuz nie ida. Wszákże pozwány ná kázdym tákim stopniu/ może odpowiádáć y swoie rzecz skończyć iesli chce. A dla tego Powod ná kázdym Terminie bywa ábo ma być z swoia rzecza y z dowody gotow/ áby mu stroná odpowiedna Gwarem nie zásłoczyłá.

Dylácya ná Prokurátorá.

Dylácya ná zmowe.

Dylácya po Oprawách.

Głowna zálobá.

Dylácya po głowney zálobie.

Ten postepek ácz ták dálece nie iest wedle Práwá/ wszákże ile bacze zá wielkimi potrzebámi á zá

wázne,

ważnemi spráwámi w wiedzion iest w obyczay. Abowiem w Krákowie iáko w przednieyszym Mieście w Krolestwie Polskim / miedzy zacnemi osobámi / y o wielkie rzeczy bywáią tákie spráwy / ná ktore stroná obwiniona/przez táki czás ieszcze sie ledwie może zgotowáć / gdy sobie dowody z inszego Krolestwá/ Páństwá/ z innych miast/ z wielkimi nakłády y trudnościámi iednáć musi. Ktory postepek y vbozszych Person máło obraża. Abowiem tym czásem nie przychodząc do skończenia Práwá/ mogą sie strony poiednáć/ pogroziwszy sobie máło Práwem y nakłádem práwnym. Bo vporni Litygántowie ták sobie czesto mowią: Chceć sie práwá ziemną / dámći go dostátek / odważyłem ná cie sto złotych/ nie vstąpieć kroku. Rzecze druga stroná: Nia go tobie dam dostátek/odważyłem ná cie dwie/ nie vstąpieć ná piądź/náuczymy sie práwá. Ale táki spor rzadko ku dobremu przychodzi. Lepsza bywa zgodá bez nakłádow / trudnośći / zámieszkánia: Quoniam dubius est semper euentus litis. Bo niewiedzieć komu pádnie cetno/ komu licho/ y iáko sie długo powlecze Práwo: iákoż czásem y do dwudziestu lat sie powlecze/niż ku skończeniu przyydzie. A ták w tych dylácyách mnieyszych / strony rozmysláiąc to sobie á pilnie vważáiąc/mogą sie zgodzić/ y ieden drugiemu nieco vstąpić.

Te odwłoki wyższey ták wedle Práwá iáko y wedle zwyczáiu Miástá Krákowá opisáne/ záchowywáią sie tylko miedzy Sąsiády á nie miedzy gośćmi. Aczkolwiek y miedzy gośćmi tyle też idzie odwłok/ ále przez trzeći dźień / nie przez dwie niedźieli. A Appellácya do wyższego Práwá miedzy Gośćmi dźiewiątego dniá. O czym bedźie niżey przy Appellácyách.

Dylácye miedzy Gośćmi.

O wybiciu rozmáitym, ktorym sie pozwány stánawszy do Práwá może od spráwy Sądowey wyiąć, iáko Láćinnicy zową.

Exceptiones.

Excepcye.

Alias Odpor / Wyiećie / Odmowá.

EXceptio, to sie Polskim iezykiem rozumie/ Odpor ábo przyczyná iáka słuszna / prze ktorey żądánie ábo wtoczenie przećiw Personie/ może sie kto wybić od spráwy Sądowey. A przynależy Excepcya stronie pozwáney/ iáko replica to iest odpor ná Excepcyą stronie powodney. Spec: Sax: lib: 3. articulo 16.

Excepcye Práwem Mieyskim wszytkie máią być ná iednym Roku żądáne / ile ich kto ma. Abowiem po odpowiedźi ná żáłobe vczynioney / iuż mieyscá nie máią / wszákże niektore y po odpowiedźi mieysce máią / iáko gdy iest Powod klety / ábo Prokurator fałszywy. etc.

O dwoiákim Wybićiu.

EXcepcya iest dwoiáka: Jedná/ ktora odwłacza tylko spráwe ná inny słuszny czás wedle Prá- wá/ iáko gdy sobie kto bierze Fryst do Prokurato- rá/ ábo ná odpowiedź: ten Łáćinnicy zowa Dilatoriam exceptionem. Druga iest/ ktora gáśi y ni- szczy spráwe/ iáko gdy ná ćie záłuie o pewny Dług/ á ty mi okázuiesz y dowodźisz iżeś mi sie vspráwie- dliwił/ ábos mi przysiega wyszedł / iuż moie żáło- be przećiw sobie niszczysz: te Łáćinnicy zowa Peremptoriam exceptionem. Exceptio dilatoria. Exceptio peremptoria.

Wybićie z strony Powodu.

PRzećiw Powodowi te sa Excepcye/ przez kto- rych żądánie / odporna stroná może mu nie od- powiádáć/ áni sie z nim w rzecz wdáć. Jeśli iest wywołány/ ieśli bezecny/ieśli klety/ ieśli dźiećie/á- bo sierotá bez Opiekuná/ ieśli márnotrawcá/ kto- remu dla łotrostwá odiete sa dobrá ku száfowániu/ ieśli iest szalony / głuchy / niemy / bez Sprawce á Rządźićielá swoiego/ieśli Niewiástá bez Mężá/á- bo Opiekuná swoiego.

Wybićie z strony Prokuratorá.

PRokurator ten rzeczy spráwowáć nie może/ ktory iest klety / ná poczćiwośći iáka zmázá ná-

 ruszony/

rußony/młodßy niż 21. lat/ieśli iest Xiądz/Mnich/ ieśli ßalony/ieśli o iáki hániebny vczynek obwiniony/ieśli od Páná swoiego nie ma słußney Plenipotencyey ábo poruczeństwá/iáko sie godźi wedle Prá wá: ieśli go v Pręgi bito/ieśli wiáry nie chowa/ieśli kogo zdrádźił. Ktorzy są názwáni iednym Láćińskim słowem/Iure priuati, podług wykłádu Spe: Sax: lib: 3. art: 16. Gloss.

Wybićie z strony Sędźiego.

SAdźić nie może ieśli iest podeyźrzány/ klęty/ wywołány / krzywoprzysiężcá / iáką niesławą zmázány/ głuchy/ ßalony/ od dostoieństwá dla iákiey ßkárádości oddalony/ Heretyk / Zyd / Niewiástá / nieprzyiaćiel od Adwersarzá iáką przyiáźnią/ námową/ naymem/ boiáźnią/ obietnicą/ nákázony/ieśli krewny/ieśli nie ma Pâná Bogá przed oczymá/ ieśli brákuie Personámi. ⁊c.

Wybićie z strony Iurisdicyey.

POzwány/ieśli nie iest pod władzą oney zwierzchności Mieyskiey / gdźie iest pozwan / może sie wyiąć do Práwá swegó: iáko iest Xiądz/Mnich/ Rycerski człowiek/Student/oprocz przyczyn wyżßey opisánych przy Gośćinnym Sądźie.

Wybićie z strony mocy.

Pleni-

PLenipotencya ták odbić może / ieśli iest niedostáteczna / ieśli wobec we wßytkich sprawách vczyniona / á rzecz osobliwey mocy ktemu potrzebuie/ ieśli sie też wściaga ku iedney cześci sprawy/ nie ku wßytkiey. Jeśli tylko podána iest ku czynieniu przećiw komu/ á nie ku bronieniu: iáko mowia Láćinnicy/ ad agendum, non ad defendendum: ábo ieśli moc iest odieta komu przez Principalá/ábo sam Plenipotent moc dobrowolnie spuśćił.

Wybićie z strony Pozwu.

POzew ták zbić może / ieśli iest ná mieysce niebespieczne / morem zárážone / ieśli w świeto pozwano / ieśli ná dzień świety Rok náznáczono/ ieśli w Lázni/ w Kośćiele/ ná Cmyntarzu/ ná Krolewskim Pálacu. etc.

Wybićie z strony Swiádkow, iest niżey miedzy Sadownymi dowody nápisáne.

Skutek tych Wybicia ábo Odporovv.

SKutek y pożytek tych wßytkich Odporow ten iest/ Jże káżdy przez nie może swa spráwe odwlec / ábo sie vwiárowáć Persony Sedziego / á zwierzchnośći iego/ ábo odpedzić od Akcyey/Prokuratorá/ Powod/Swiádká/ ábo Akcya od Powodu przećiw sobie żádána zágásić/iáko iest Exceptio peremptoria. Spec: Sax: lib: 3. artic: 16.

O Zágruntowániu spráwy przed Sadem, co Łáćinnicy zowa Litis Contestatio.

Litis Contestatio.

LItis Contestatio, iest głowney rzeczy gruntowne wtoczenie przed Sad od obudwu stron / przez żałobe y odpowiedź. Narratio enim cum contradictione faciunt Litis Contestationem. Spec: Sax: lib. 2. art: 2.

Co to iest wdáć sie w Práwo.

GDy kto wysłyszawszy żałobe / przećiw niey vczyni odpowiedź / iuż sie wdawa w Práwo / iáko zowa / Litem contestatur, áprobuiac y dawáiac mieysce zwierzchnośći Sedziego nád soba / od ktorego sie iuż wyymowáć nie może. Nam per Litis contestationem Reus subijcitur Iudici. Wszákże w tey mierze / nie ledá odpor strony odpowiedney zá odpowiedź ma być poczytány / ále ten tylko ktory iest Práwie ná żałobe vczyniony. Abowiem poki sie kto odpowiedźi zbrania przez iáki odpor / ieszcze nie odpowiáda. Quàm diu me non debere respondere defendo, tàm diu non respondeo. Ná przykład: Gdy ná mie żáłuiesz o Dług / á ia powiádam iżesmy obádwá innego Práwá / y żadam być odeslan do swego Sedziego / tu ieszcze nie iest

odpo-

odpowiedź/ ále zbraniánie odpowiedźi. Spec: Sax: lib: 2. art: 9. & lib: 3. art: 30. Ale kiedy ták mowie/ iżem ten dług winien ábo nie winien/iuż práwa iest ná żálobe odpowiedź/ przez ktora onemu Sędźiemu ná rozsądek śie poddawam. A ták w tey mierze pozwány kiedy śie niechce z powodem wdáć w Práwo/ ma pilno báczyć co ma mowić/ áby mowá iego nie byłá poczytána zá gruntowna odpowiedź ná żálobe. Bo práwa odpowiedźia ná żálobe/ pozwány iuż śie wdawa w rzecz/y ápprobuie nád sobą zwierzchność onego Sędźiego/ przed ktorym śie sądźi/ y oná spráwá spada po nim ná iego Dźiedźice/iż muszą ná mieyscu iego odpowiádáć. Per litis enim contestationem perpetuatur actio, fitque transitoria ad hæredes.

Gdy śie kto v Sądu ná swey powieśći omyli/ iże nie z vmysłu rzecze/ może śie popráwić bez szkody swey. Spec: Sax: lib: 1. art: 61.

Kto poczyna odpowiádáć/ á Spráwáby śie nie skończyłá/ ále ná inny czás byłáby odłożona: ieśli ná on czás z odkłádu przypádły/ pozwána stroná nie stánie/ iuż iáko pokonána vpada w swey rzeczy. Spec: Sax: lib: 2. artic: 9.

O Spolnym obudwu stron vspráwiedliwieniu przed iednym Sędźiem, co Láćinnicy zową Reconuentio.

REconuentio się rozumie / gdy Stroná odpowiedna wysłyszawszy żałobę / żąda przed odpowiedźią swoią / áby się mu też Powod vspráwiedliwił w tym / o coby go potym winił.

Postępek około spolnego vspráwiedliwienia.

W Tey spráwie o spolnym vspráwiedliwieniu / podług Práwá Mieyskiego táki postępek iest: Gdy ná mię kto żáłuie / y przykażą mi odpowiádáć: tedy przed odpowiádániem będę pytał / ácz mi się też Powod nie ma vspráwiedliwić o cobym go obwinił. Skaże Sędźia iże się będźie powinien vspráwiedliwić. A ták gdy iuż obwiniony spráwi się Powodowi / y będźie wolen od niego / támże też może ná Powodną stronę żáłowáć. Spe. Sax. li. 1. ar. 61.

Wszákże w pewnych spráwách támże opisánych / spolne vspráwiedliwienie nie bywa przed iednym Sędźiem / zwłaszczá w spráwách Duchownych / o wiárę / o Dźieśięćiny / o dawánia Beneficiy / o Małżeństwo. etc.

Persony Duchowne / iáko Xięża / Mnisży / ieśli przed

śli przed Práwem Swietckim ná kogo żáluią/ támże też obwinionemu powinni odpowiádáć/ o coby ná nie żáłowáł/ krom rzeczy wyżßey námienionych/ Práwu Duchownemu włáśnie przynależących. Speculo Saxonum lib. 1. art. 61.

Rękoiemstwo w społnym vspráwiedliwieniu.

ODporna strona wysłyßawßy żáłobę/ może żądáć od Powodu/ ktory nie iest osiádły Rękoiemstwá/ o to áby mu sie też vspráwiedliwił/ o coby mu winę dał/ y o nakłády áby mu ie zápłáćił/ gdźieby Práwem nic ná nim nie wygrał. Powod też może żądáć Rękoiemstwá od obwinioney strony nieosiádłey/ o dostánie Práwá/ o nakłády/ y o dosyć vczynienie rzeczy osądzoney. Spec. Sax. lib. 1. articulo 61. & libro 3. articulo 13.

O Opráwâch.

OPráwy zową/ przestrzeżenie w Práwie obudwu stron/ ták Powodney iáko Odporney. Powodney przed głowną żáłobą/ Odporney przed głowną odpowiedźią. Ktore Opráwy/ obiedwie stronie mogą sobie vczynić ná iednym Roku ieśli chcą/ tym sposobem.

Naprzod/ Prokurator Powodney strony będźie pytał ná Práwie. Acz iego Principałá Opráwy nie

wy nie máią doyśdź / ábo co iest wedle Práwá. Skaże mu Sędzia ták: Gdyż Prokurator strony Powodney/w czás y w godzinę żąda sobie Opraw w spráwie swoiey potrzebnych / tedy go máią doyźdź wedle Práwá. A ták Prokurator Powodney strony po pierwsze to sobie opráwi / ieśliby rzeczy swego Páná do końcá słusznie á vżytecznie (czego Boże vchoway) przewieźdź nie mogł/ áby on przez wtorego / trzećiego/ czwartego / y tyle ileby było potrzebá/ Prokuratorá ábo też sam przez się/ zá porádzeniem y lepszą spráwą rzecz swoię dokończyć/y ku skutkowi przywieźdź mogł. Skaże Sędzia/iże co Prokurator strony Powodney wedle biegu Práwá nászego Mieyskieg Máydeburskiego/sobie opráwia y przestrzega/to go ma doyśdź wedle Práwá.

Opráwy po pierwsze.

Wtore / tenże Prokurator przestrzeże y opráwi sobie / áby wedle swey potrzeby / mogł mieć słuszne odwłoki ku okazániu dowodow swoich/ná odstąpienie/ ná porádzenie/ przestrzeże świádectwá żywych ludzi/ Aktá/ Listy Krolewskie/ vczćiwey rády/ Gáynego Sądu/ y wszelkiego Vrzędu/ ták tego iáko innego Krolestwá y Páństwá/ Reyestrá/ Chyrográphá/ y wszytkie inne dowody/ iákimkolwiek obyczáiem ku swey spráwie przynależące. A gdy to sobie w czás y w godzinę przestrzeże / będzie pytał ná práwie. Aczby tego on y Principał iego

Opráwy po wtore.

otrzymáć

otrzymáć nie miał/ábo coby było ná Prawie. Skaże mu Sędzia iáko iest wyższey opisano.

Trzecie/ tenże Prokurator opráwi y przestrzeże sobie/ ieśliby co nowego ábo trudnego od strony w odpowiedzi vsłyszał/ áby mogł mieć Fryst ábo czás ná zmowe/ ná porádzenie/ do dwu Niedziel z swym Principałem. Co też przez skazánie Sędziego otrzyma. Tymże obyczáiem stroná odporna ábo iey Prokurator Opráwy sobie vczyni/ áby go też to wszytko doszło/ co stronę Powodną ieśliby co nowego przed żáłobą y po żáłobie vsłyszał/ áby mogł mieć ná porádzenie do dwu Niedziel/ y inne wszytkie rzeczy w Opráwách Powodu opisánych. Opráwy po trzecie.

W zapisániu tákich Opraw/ Pisárze wielekroć sie niepotrzebnie báwią/ gdy te wszytkie przestrzeżenia wypisuią. Ale dosyć iest ná tym/ gdy ták zápisze: Decretum est parti Actoreæ, omnes reformationes, iuxta cursum Iuris Teutonici Maydeburgensis, permitten: esse de forma Iuris. Decretum est quoque parti respondenti. &c. Abowiem iuż zá tym skazániem/ krotko sie wszytko zámknie/ co ktorey stronie iest potrzebá/ Wedle biegu Práwá Maydeburskiego. A iże Opráwy máią być czynione/ nápisano Iure Mun. art. 23. Gloss. quæst. 1. de Gerada.

Po Opráwách stroná Odporna/ ábo głowney

żáłoby słucháć ma / ábo dobrowolne ziáwienie zá głowną żáłobę przyiąć. Co vczyniwszy / może od Powodu żądáć Gwaru / ieśli chce.

O Gwarze.

GWar / iest nieiákie wedle Práwá Rękoiemstwo ábo zástąpienie / ná żądánie pozwáney strony / od Powodu vczynione / dla vwiárowánia iákiey szkody y trudnośći.

Gwar iáko bywa czynion.

GWar tym sposobem bywa czyniony. Prokurator pozwáney strony / wysłyszawszy dobrowolne ziáwienie / ábo głowną żáłobę / będźie pytał ná Práwie temi słowy: Gdyż iuż moy Principał dobrowolne ziáwienie od powodney strony przyimuie / zá głowną żáłobę / pytam ná Práwie. Acz powod Gwaru niema podnieść / ábo co iest ná práwie? Skaże Sędźia / Iże Powod ma podnieść Gwar wedle práwá.

Dáley stroná Odpowiedna pytá / iáko rychło ma táki Gwar podnieść? Skaże Sędźia / Iże poki práwo śiedźi. Spyta potym / iáko wedle práwá táki Gwar ma podnieść? Skaże Sędźia / Iże známieniem pálcá / to iest / podniozszy pálec wielki práwey ręki / vwiniony w rękaw / ták iżby go było do-

ło dobrze widáć. Powod tedy vczyniwszy Gwar/ spyta ná prawie/ieśli go dobrze á sprawnie vczynił? Skaże Sędzia / Iż dobrze vczynił. Będzie pytał náostátek / ieśli czás iest spuśćić Gwar? Skaże Sędzia / Iże czás iest spuśćić wedle Práwá.

Białagłowá ieśli iest Powodem/ tymże sposobem Gwar vczyni/ále przez Opiekuná z práwá potwierdzonego. Speculo Saxonum lib. 1. artic. 46.

☞ Zá długim vżywániem weszło w obyczay/ iże Gwar podnieśieniem pálcá wielkiego/ vwinawszy go w rękaw czynią: Co sie wiele ludźiom pátrzáiącym ná to zda być mieiákim szyderstwem / iákoby dudká zá wiechą vkázował. Abowiem y wiele mieyscom o Gwarze w práwie opisánym / gdy sie kto pilnie przypátrzy / obaczy iż sie wiecey śćiąáią ku obiecániu Gwaru/nizli ku tákiemu podnaszániu: To iest/áby stroná Powodna/miásto tákiego podnieśienia Gwaru / podániem ręki Sędziemu/ obiecáłá stronie pozwáney Gwar/ známionuiąc przez to podánie ręki / iż chce chowáć te wszytkie rzeczy / dla ktorych Gwar iest vstáwion/ y co známionuie.

Co známionuie Gwar.

Skutek Gwaru ten iest / iż kto go vczyni / iuż wiecey swey żáłoby nie może poprawowáć áni odmieniáć. Iuż żadnych dowodow ku po- Skutki Gwaru trzy. 1. 2.

twierdzeniu żáłoby swoiey nie może dáć czytáć/ ktore mu było wolno przed Gwarem vkázowáć/ wyiawszy te ktorych przed Gwarem ku podpárćiu żáłoby vżywał/ może po Gwarze ku replikom vká-
3. zowáć. Náostátek pozwána strone/ ieśliby ia kto inny o tez rzecz potym gábał/ o ktorą on żáłował/ zástepowáć bedźie powinien/ y inne skutki Gwaru czynić/ opisáne Speculo Saxonum libro 1. artic. 63. & libro 2. articulo 15. Iure Munic. artic. 35. & 41.

Obręczenie Gwaru wymyślone.

§ A niektorzy Prokuratorowie/ ktorzy od strony pozwáney spráwuiąc rzecz/ żądáią od Powodu/ áby obręczył Gwar/ gdy go vczyni/ co iest od nich wymyślono nie wedle Práwá: ále złym vmysłem/ áby Stronę Powodną od spráwy swey odegnáli. Abowiem tym obyczáiem vbogiego Człowieká/ gdy nie ma ktoby zań Gwar obręczył/ łátwie od spráwy iego odżenie. To tedy ponieważ iest z wielkim vbliżeniem spráwiedliwośći/ á nie według Práwá/ nie ma być dopuszczono/ áni w obyczay w wodzono.

O Odpowiedźi.

dpowiedna stroná ma pilnie baczyć/ áby swey niewinnośći y spráwiedliwośći/ nadźe/ z dobrym rozmyslániem/ y z dobrą

porádą

porádą broniłá: áby ſie głupią ſwoią odpowiedźią nie záwiodłá. A dla tego beſpiecznięy ieſt mieć Rzecznika ſpráwnego/ á ktemu cnotliwego. Abowiem przez ſwoie niebáczną odpowiedź/ łátwie może w błąd wpáść/ y ku ſzkodźie ſie przywieść. Speculo Saxonum libro 1. articulo 62.

Odpowiedź dwoiáka.

ODpowiedź po żáłobie ieſt dwoiáka. Jedná/ gdy ſie pozwány zbrania áby nie odpowiádał: á to w ten czás bywa/ kiedy przećiw Powodowi odporną/ iż ieſt powołány/ ábo klęty/ ábo Sierotá bez Opiekuná/ ábo iż ná dźień świety od niego ieſt pozwány/ ábo iż oná ſpráwá byłá przed tym v Sądu/ y ſkończyłá ſie/ przez Wyrok ábo przez vgodę/ ábo iż ſie rzecz toczy pod tym Sędźiem/ pod ktorego władzą ſtroná odpowiedna nie ieſt/ ábo kiedy Powod nań żáłuie iezykiem ktorego on nie rozumie: ábowiem Sądownie żaden nie ma być przymuſzon ku odpowiedźi/ ążby dobrze wyrozumiał co mu zádáią/ y o co nań żáłuią. Wſzákże Powod może innym iezykiem żáłowáć/ á pozwány też innym odpowiádáć/ w ten czás gdy ſie obádwá rozumieią/ ábo przez ſie/ ábo przez ſwoie Rzeczniki. Spec. Sax. lib. 3. art. 71. Y zá innymi odpory/ wyżſzey przy mieyſcu o Wybićiu opiſánymi/ z ktorych Reſponſio per exceptiones.

gdy po-

gdy pozwány iedne ábo więcey ma/ może sie obronić áby nie odpowiádał.

¶ Druga iest Odpowiedź/ gdy kto práwie á gruntownie ná żálobe odpowiáda/ przez co sie iuż z Powodem w rzecz wdawa/ iáko mowią/ Litem conteſtatur. Spec. Saxon. libro 3. articulo 30.

Responſio ad propoſitiones.

KTo pocznie ná żálobe odpowiádáć/ á ſpráwá sie nie ſkończy/ ále bedźie ná inny czás odłożona/ potymby ná dźień z odkłádu przypádły nie ſtánał/ tedy iuż ten to ktory począł odpowiádáć/ ma być zá przekonánego ſkazan. Spec. Saxon. libro 2. articulo 9. ále wyższey o tym.

ODpowiedney ſtronie práwo záwżdy iest przychylnieyſze niż Powodowi. Iure Municipali articulo 35. & 38. Gloſ. A ztądże ieśliby kto był o złoczyńſtwo poiman/ á nie ná świeżym vczynku/ iáko mowią/ nie zá gorącá/ tedy obwiniony bliższy iest sie odwieśdź/niżby kto miał pokonáć. Ius enim fauorabilius eſt ad conſeruandum, quàm ad condemnandum. Iure Municipali art: 32.

O Dowodźiech ktoremi ſtrony ſvvoię rzecz v Sądu tvvierdzą.

DOwod przeciw Stronie ná Sądźie/ bywa rozmáitym obyczáiem/ przez świádki/ przez

własne strony obwinioney zeznánie / przez Vrzedowe listy / przez przysiegę.

O Swiádkách.

Swiádek / iest Persona pozwána / ktora świádectwo prawdy wydawa ná sadzie pod przysiega. Káżdy świádkiem bedzie / ktorego słuszna przyczyná od tego nie odwiedzie. Dowod. 1.

Przyczyny prze ktore kto nie może świádczyć.

PRzyczyny od Swiádectwá odwodzace / te sa.

¶ Naprzod / látá z strony młodości / ktoby był młodszy niż czternaście lat / ná wydánie świádectwá nie ma być przypuszczon. A to sie ma rozumieć w spráwách vczciwych / o Dług ábo o Jmienie. Ale w spráwách hániebnych / gdzie idzie komu o cześć ábo o gárdło / żaden świádectwá wydáć nie może / ktoryby był młodszy niż dwádzieściá lat. Młody.

¶ A z strony stárości / ktoby miał siedmdziesiat lat / świádczyć nie może. Stáry. ¶ Sługá też zá Pánem świádczyć niema / dla tego / iże zá boiáźnia Páná swego / częstokroć prawdy zámilczeć musi. Sługá. ¶ Niewiásty te świádczyć nie moga: ábowiem one sa odmienne w słowiech / á świádectwá rożne wydawáia / y żadna ich spráwá Sadowna bez Opiekuná nie iest ważna. Niewiástá. Jáko też przećiw temu / świá-

dectwem nie mogą być pokonáne: bo ony nieumieią sie szkody vwiárowáć/ y Práwá vmieć nie są powinne. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 46. Wyiąwszy by w spráwie o Mężoboystwo/ ábo iesliby co przećiw Rzeczypospolitey ktora broiłá: tedy Swiádkámi może być pokonána. Może sie też odwieśdź siedmią świádkow obwiniona o złoczyństwo/ iesliby byłá dána ná Rękoiemstwo. Iure Municipali artic. 22. 91. Spec. Saxon. lib. 1. artic. 21.

Bezecni etc.

¶ Bezecni/krzywoprzysiężce/złodzieie/łotrowie/ ktorych v Pręgi bito/ ábo sie od tego odkupili: kupieżce/świętokupcy/zdrayce/ błaznowie/mężoboyce/ wywołánie do roku y do sześci Niedziel ćierpiący/świádkowie przenáieći/ y pospolićie ktorzy iáką szkárádośćią żyćia są pomázáni/ ábowiem hániebnym ludziom / wszytkie vczćiwe spráwy bywáią zábronione.

Vbodzy Kostrowie.

¶ Też nie świádczy vbogi sprosny/ to iest/ ktoryby był kosterá/piiánicá/nierządny/ dlátego/ iże táki bywa podeyzrzány/ by nie był przenáiety.

Zydowie etc.

¶ Zydowie/ Pogáni/ Odszczepieńcy/ nie mogą być świádkámi przećiw Chrześciánom: á iesliby sie przydáło iżeby Zyd miał świádczyć przećiw Chrześciáninowi/to ma vczynić ze dwiemá Chrześciány y z iednym Zydem: á Chrześciánin przećiw Zydowi może świádczyć z iednym Chrześciáninem / iáko iest wyższey o tym: A ktoby Swiádkowi iá-

wi iáka niegodność ku świádczeniu zádał / tákiey ma zárázem dowodźić. Spec.Sax. lib.1.art.51.Glos.

Czás wiedźienia Swiádkow.

SWiádki káżdy wieść ma wdawszy sie iuż w Práwo: wszákże gdzieby tego byłá słuszna przyczyná / może ie przedtym wieść: iáko gdyby sie bał áby Swiádek nie zmárł / ábo ieśli stáry / ieśli chory / ábo sie ná Woyne gotuie: y dla innych przyczyn / o ktorych pisze Alcyatus. A komu skaza dowod ná świádki / będzie miał sześć Niedźiel ku wiedźieniu ich. Może ie też zárázem wieść ieśli chce. Iure Municipali artic: 75. A gdyby ná Roku náznáczonym zámieszkał ich wieść / vpada w swey rzeczy / y Sędziemu winę przepada / dla swego kłamstwá / iż tego nie dowiodł ná co sie brał. Speculo Saxonum libro 1. articulo 53. Wszákże może sie záłożyć pomocna rzeczą / ktorey będźie powinien potwierdźić przyśiegą / ieśli mu stroná wiáry w tym nie da. To vczyniwszy / otrzymawa ieszcze dwie Niedźieli ku wiedźieniu Swiádkow: dálszey odwłoki iuż mieć nie może. Iure Municipali articulo 32.

Wiele ma być Swiádkow.

W Káżdey spráwie / dosyć iest mieć dwu ábo trzech Swiádkow / wedle Pismá ś. In ore duorum vel trium, stat omne verum testimonium.

Wßákże w pewnych sprawách wedle Práwá/ potrzebá iest wiecey: iáko w sprawách hániebnych/ w sprawách po vmárłey rece/ Spec: Sax: lib: 1. artic: 6. trzebá siedmi Swiádkow. A swiádectwem iednego żaden nie bywa pokonan/ wedle pospolitey powieśći: Vox vnius, vox nullius. Wßákże w sprawách ktore nie niosą wielkiey ßkody/ y iednemu Swiádkowi wiárá bywa dáná: iáko Pásterzowi/ około ßkody ktoraby sie przez bydle w stádzie sstáłá: ábowiem częstokroć sam przy pásieniu bywa. Speculo Saxonum libro 2. articulo 54.

Obyczay wiedźienia Swiádkow.

KTo tedy chce wieźdź Swiádki/ ma ie pozwáć/ y strone przećiw ktorey Swiádki wiedźie/ áby tego przysłucháłá. A gdy iuż ná Roku stáną/ powod opowiedźiawßy ie/ bedźie żadał/ áby byli do Kołá ku mieyscu Sadowemu wpußczeni y wysłucháni. Potym Swiádkowie/ káżdy z osobná ku wysłuchániu/ przykłádem Dánielá Proroká/ ma być przypußczan/ á niż pocznie świádczyć/ tedy ná roskazánie Sedźiego/ ábo Stárßego Przysiężniká/ przysiężże temi słowy: Ja N. Przysiegam Pánu Bogu/ wßytkę prawdę powiedźieć w tey sprawie/ ktora iest miedzy temi N. N. stronámi: á tey prawdy niechce táić/ dla przyiáźni/ nienawiśći/ dárow.

Dan: 13.

Przysiegá świádkow

row. Ták mi Boże pomagay. Abo miásto tákowey przysiegi/ iáko w Krákowie ten iest obyczay/ z roſkazánia Stárszego Przysieżniká / podniesie dwá pálcá y zás ſpuści: Potym Stárszy Przysieżnik rzecze Swiádkowi/záchowawszy vczćiwość káżdemu wedle ſtanu iego: Pod tą Przysięgą ktorąś vczynił ku Pánu Bogu/ y ku Vrzędowi/ ábyś w tym prawdę zeznał/ o co ieſteś pozwan: y inne nápominánie może vczynić wedle ſwey roſtropności/ wiodąc go ktemu / áby prawdę zeznał wedle Páná Bogá y ſumnienia ſwego. Po tákim vpominániu/ Swiádek będźie powiádał / á Piſarz ma pilnie ſpiſowáć wszytkie słowá iego. A gdy ſię iuż wszyſcy Swiádkowie odpráwią: Piſarz ná żądánie Powodu / będźie zárázem iáwnie czytał ich świádectwá.

O Pytániu przy słuchániu Swiádkow.

PRzy ſłuchániu Swiádkow / niektorzy ten obyczay chowáią / co też iest wedle Prawá / Spe: Sax: li: 2. art. 22. Iż Sędźia pyta od Swiádkow/ mieyſcá/ czáſu/ godźiny/ kiedy ſię tá ſpráwá dźiałá o ktorey świádczy/ ieſli też to ſam widźiał/ ábo o tym ſłyszał/ y innych okoliczności/ ktore ſtroná Powodna Sędźiemu potáiemnie dáie ná kárćie ſpiſáne/ wedle żáłoby á potrzeby ſwey: co Łáćinnicy zową Interrogatoria. Ale ten obyczay nie wszy- Interrogatoria circa Examen Teſtium.

dy chowáią / iuż ná tym Sędźia y strona przestawa/kiedy świádek obowiązány przysięgą/świádczy wedla sumnienia swego / to co nalepiey wie w oney spráwie. Wßákże ná długą powieść Swiádkow / Sędźia nie ma się oględáć / ále rzeczy tylko gruntownieyße obáczáć/á ku spráwie/o ktorą przą idźie / pilnie á bácznie stosowáć. Pißę Alcyatus.

Odmowy przećiw Swiádectwu.

ODmowy w świádectwie / mogą być ná przećiw tym Personam/ ktore są wyżßey opisáne: miedzy ktore / też poczytáią Mnichá / Xiedzá / y Niewiásty/ iże świádczyć niemogą/ wßákże w pewnych tráfunkách świádczą: iáko gdy rzecz iest o dźiećięćiu / ieśli iest chrzczone/ ieśli się żywo národźiło / ábo nie. Spec: Sax: lib: 1. art: 33.

Ktore świádectwo bywa ważne.

SWiádkowie ieśli się w powieśći swey zgadzáią / tákie ich świádectwo bywa ważne/ á żadney odmowy niemáß przećiw niemu.

A gdyby sobie w rzeczy przećiwni byli / żadnemu wiárá nie bywa dána.

SWiádek/ ieśli sam sobie w swey mowie iest przećiwny/ ábo w iednym prawdę powie/á w drugim nieprawdę/ tákowy bywa od sądu odłączon.

Powieść

POwieść Swiádkow wątpliwa/záwżdy przez tego przećiw komu świádectwo iest wiedźiono/ ma być wykłádána. Abowiem kto czego dowodźi/ ma iáśnie á otworzyśćie bez żadney wątpliwośći dowodźić: gdźieby ináczey było/ tedy on Dowod trudny á wątpliwy/ nic nie waży. Spec: Sax: lib: 1. art: 15. Glos.

O świádectwie Dłużniká przećiw Kreditorowi.

DŁużnik/ gdy mieni iże Dług swemu Wierzyćielowi zápłácił/ ma tego dowieźdź sámotrzeć ze dwiemá Swiádki/ ktorzy przy zapłáćie byli. Speculo Saxonum libro 2. articulo 6.

IAkim Dowodem Powod náprzećiw obwinioney stronie Długu ábo inney swey żáłoby podpiera: Tákowym odwodem/ obwiniony przæc Długu bronić sie ma. Ná przykład przećiw obligácyey Vrzędnie zápisáney/ Quitem Vrzędnie zápisánym/ przećiw Chyrográffowi/ Qwitem włásney ręki/ábo też Vrzędnym. Przećiw Swiádkom/ świádectwem tyle Person ile ich Powod miał. A gdźieby tego obwinony nie okazał/ tedy wedle Dowodu Powodowego w swey rzeczy vpada. Ale przećiw tákiemu porządkowi Práwá/temi czásy dłużnikowi o dług Chyrográffem zápisány przy-

Dowod przeciw Chyrográffowi nieſłuſzny.

ſiege ſámotrzećiemu dopuſzczáią. Zkad przychodźi/ iże Chyrográffy máley wagi bywáią/ nád ktore ku Dowodowi niewiem możeli być co ważnieyſzego. A złego ſumnienia Dłużnikowi/ nic nie łátwiey iedno zapłáte mienić / ná przyśiege ſie bráć / powiádáć iż zádźierżány Chyrográff / á ku ſwey przyśiedze dwu chłopu / ábo ile potrzebá/ ſobie ziednáć y przenáiać/ktorzy áni ná Bogá/áni ná ſwe ſumnienie nie baczac/ tylko propter mammonam iniquitatis, z nim krzywoprzyśiegáią. Acz niektorzy powiádáią/iże z tákimi chłopy ku przyśiedze dobrze ieſt/gdy Kredytorowie czeſtokroć wźiawſzy zapłáte wedle Chyrográffu od Dłużniká ſwego / Chyrográff v śiebie zátrzymawáią. Ale tá potrzebá/ v tákich Krzywoprzyśiezcow niechay mieyſce ma. Wſzákże Dłużnik ktory ták niedbáły ieſt/iże zápłáciwſzy dług / zapłáty ſwey od Kredytorá Quitu nie bierze: gdyby raz ábo dwá tákowa niedbáłość z ſwa ſzkoda odnioſł / byłby potym w ſwey ſpráwie czuynieyſzy. Abowiem co ieſt łátwiey iáko Quit nápiſáć: á ku zápłáceniu żadnego przyſtoynieyſzego dowodu nie ieſt przećiw Chyrográffowi/ iáko Quit / ábo włáſna reka / ábo Vrzednie nápiſány. Powiáda Juſtiniánus: Nihil tam naturale eſt, quam eodem genere quodque diſſoluere, quo colligatum eſt. Z ktorey Sentencyey Juſtiniánowey okázu-

Naiemni świádkowie.

Dowod przećiw Chyrográffowi ſłuſzny.

okázuie się/iże dowod zapłáty przećiw Chyrográffowi nie przez świádki/ ále przez Quit ma być. Ale to mędrszych rozsądkowi niechay będzie zostáwiono.

GDy Powod gołemi słowy žáłuie/ obwiniony z žáłoby iego Przysięgą się swoią wybiie.

O Wyznániu Pozwánego.

WYznánie/iest pewna á iásna odpowiedź/ ábo zezwolenie strony Odpowiedney/ná žáłobę strony Powodney/ przed włásnym Sędziem vczynione. Dowod 2. przećiw stronie.

SKutek zeznánia ná Sądzie ten iest/ iż odporna stroná/ gdy zeznánie vczyni/ iuż Powod od potwierdzenia swey žáłoby bywa wolen. Vbi enim adest Rei confessio, non est necessaria Actoris probatio.

OBwiniony z zeznánia swoiego/ iuż bywa mian zá przekonánego. Spec. Saxon. lib. 2. artic. 18. & 22. Glos. Confessus pro victo habetur. Propria Rei Confessio.

ZŁoczyńcá/ gdy swoy zły vczynek zezna/ ma być wedle przewinienia skazan: wszákże to zeznánie/ gdy się wściąga ku karániu ná gárdle/ ma być nie poniewolne/ nie mękámi wydławione/ ále dobrowolne przed Sądem. Wyiawszyby przed mę-

kámi były inne pewne licá / ábo znáki onego złoczyństwá zeznánego. Spec: Sax: lib: 2. artic: 18. O czym iest w czwartey cześći Szerzey.

Wyznánie kiedy nie iest ważne.

ZEznánia te nie są ważne. ¶ Naprzod / Gdy śierotá krom opiekuná zeznawa: ábowiem śierotá wedle lat nie wie co czyni. Kto też zeznawa zá boiáźnią śmierći ábo mąk / wyiawszy by w onym zeznániu trwał. ¶ Item, Kto zá sobą ku swemu pożytkowi zeznawa. Szalonego zeznánie też nic nie waży. ¶ Item, Z omylności iákiey vczynione / ztądże czásem przed skazániem może być odmienione. ¶ Item, Obwiniony o Cudzołostwo / gdy iest przez przyrodzonych narzedow ktemu / zeznánie iego nic nie waży. ¶ Item, Zeznánie ktoreby było przećiw Práwu.

O Liśćiech.

Dowod 3. przećiw stronie.

LIst / iest pisánie Vrzędowe ku wywiedzieniu á potwierdzeniu iákiey spráwy vczynione. Tákowe Listy Láćinnicy zową czworákim nazwiskiem / Instrumenta, Documenta, Munimenta, Probationes: dla tego / iże stroná przez nie w spráwie swey bywa náuczona / vpewniona / y przećiw swoiemu Adwersarzowi obronna.

O Iá-

O Iáwnych y Osobliwych Liściech.

Listy dwoiákie. Listy sa dwoiákie / Iáwne y Osobliwe.

Iawne. ¶ Iáwny List iest / ktory reka Iáwnego Pisárzá bywa nápisány/ábo podpisány/ábo pieczeciá Vrzedowa zápieczetowány. Ktory też pod Imieniem Sedziego bywa widywowány / to iest przepisány. Nád to/ktory v Sadu przy Aktách bywa pisány. Ktory też ma w sobie podpisánie trzech ábo dwu swiádkow / choćby od osobliwey persony był nápisány. W tey liczbie poczytáia Ksiegi z Mieyskiey Káncelláryey/vkazáne zá wyznániem Sedziego ábo Pisárzá / iż mieyskie sa. Też káżde pisánie / ktoremu wedle zwyczáiu mieyscá bywa wierzono/ zá iáwne bywa poczytano.

Osobliwe. ¶ Osobliwy zásie List iest / ktory od osobliwey persony / nie Iáwnego Pisárzá reka bywa pisány: iáko iest Chyrográff/Auszczug/ to iest/wypis z Regestru. List własney reki do kogo pisány/ ktory názywáia Missiwa. Iáwnemu Listowi bywa wiárá dána/ ále ták/ieśli sie ná nim falß iáki nie okaże. A ztadże Listy gdy do Sadu bywáia przyniesione / pilnie máia być obaczone y czytáne/ ieśli tám

Podeyźrzenia Listow Iáwnych. co niemáß wyskrobánego / ábo miedzy liniámi pisánego. A ieśliby literá ná mieyscu ßkodliwym byłá odnowiona/ ktoraby iákie podeyźrzenie przyno-

śiłá/ táki List ma być odrzucon. Spec: Sax: lib: 2. artic: 42. Osobliwemu też Listowi dáią wiárę w ten czás/ gdy bywa vkazány przećiw onemu ktory go pisał/ á nie przy sie pisánia swego: ábowiem kto sie przy/ iż nie iest pismo iego/ táki ma przyśiądz sámotrzeć iż ono pismo nie iest iego/ áni Pieczęć iego/ áni kiedy było: gdy to vczyni/ będźie wolen. Spec. Sax. lib. 1. artic. 15. in glos. in fine. Wszákże wedle práwá Duchownego y Cesárskiego/ táki bywa pokonány przez świádki y przez przyrownánie Liter.

Kto sie przy ręki własney.

O Pieczęćiách.

Pieczęći dwoiákie.

W Ieczęći są dwoiákie: Iedne ważne/ ktore do Listu przykłożone potwierdzáią wszelką sprawę: iáko są Pieczęći Krolewskie/ Mieyskie/ y wszelkich person ná Vrzędźie będących/ w spráwách ktore sie przed ich Sądem toczą. Drugie nieważne/ ktore żadney rzeczy wieczney potwierdzáć nie mogą: iáko są Pieczęći osobliwych Person.

PIeczęć troiákim obyczáiem bywa nágániona. ¶ Naprzod/ Ieśli Napis ná niey iest práwie zágłádzony. ¶ Wtore/ Ieśli Pieczęć nárzezána ábo nałamána. ¶ Trzećie/ Ieśli nikomu nieznáioma. Speculo Saxonum lib: 2. articulo 42. Et Sum: Ray.

O Przy-

O Przyśiędze.

WRzyśiegá komu iest nákazána / maią v- Sowrod 4.
czynić wedle sumnienia dobrego / áby iá-
ko w sercu rozumie / ták vsty wyznał: z
dobrym rozmyślániem / z dobrą bácznośćią / sprá-
wiedliwie: áby nie obráźił przodkiem Páná Bogá /
biorąc imie iego nádáremno / potym bliźniego swo-
iego / vszkadzáiąc go niespráwiedliwą przysiegą ná
máietnośći iego / náostátek sumnienia swego / po-
tepiáiąc sam siebie. Ma ná ten czás mieć ná do-
brey bácznośći przykazánie Boże: Nie bierz ná dá-
remno Imienia Bożego. Abowiem kto bierze ná
dáremno Imie Boże / á swego fałszu nim potwier-
dza / pewna á nie omylna rzecz iest / iż pomsty od
Bogá nie vydzie. Nápisano w Zakonie Bożym:
Non habebit insontem Dominus eum, qui assum- Exo: 20.
pserit Nomen Domini Dei sui frustra. A mimo to /
wedle Práwá / Krzywoprzysiezcá ostawa sie beze-
cnym / á ku świádectwu / y ku żadnemu Dostoień-
stwu nie bywa przypuszczon. Spe: Sax: li: 2. art: 11.

Przyśięgá iáko ma być oddána.

PRzyśiegá / wedle żáłoby / ma być oddána. Iure Mun: art: 98. ¶ Ná przykład / Jesli kto

o Dziedzictwo iest obwinion / ták przysięże: Iże Dziedzictwo o ktore iestem obwinion / mam od tego N. kupione / ábo dárowne: ábo z Spadku Oyczystego dostąpione / etc. ¶ A ieśli o Meżoboystwo / tedy táka rota przysięże: Jákom iest obwinion przez tego N. iżebym przyiacielá iego / ábo brátá N. zábił / ábo ránił / tego vczynku nie iestem winien. Ták mi Pánie Boże pomagay.

Przyśięgá Swiádkow twierdzących Głowną Przyśięgę.

Compurgatorum iuramentum.

PRzyśięgá Swiádkow / ktorzy drugiego Przyśięgę potwierdzáć chcą: ktorych Łáćinnicy zową Compurgatores, tákowa ma być: Przyśięgá ktorą vczynił ten N. około dárownego Jmienia / ábo zádánego sobie meżoboystwá N. iest prawdziwa y spráwiedliwa. Ták mi Pánie Boże pomagay. Dla tego ći społem przyśięgáiący máią być tákowi / ktorzyby dobrze ználi tego zá ktorym przyśięgáią / y záchowánia iego dobrze byli świádomi / áby táka przyśięga swoia / Páná Bogá / y sumnienia swego nie obrażáli. Spec. Sax. lib. 1. art. 39. Nie z onych liczby / ktorzy snadź zá Kufel piwá / á zá pare groszy / przyśięgliby iż Bogá niemász ná niebie / nie rozważáiąc sobie co iest przyśięgá / á iáko P. Bog Krzywoprzyśięzce srodze záwżdy karał / y karze.

O czym

O czym dosyć świadczą Historye/ták Pisma świetego/ iáko y świeckie.

Przyśiegá Pomocnikow.

PRzyśiegá onych ktorych winuią/ Iżeby mieli dáć przyczynę złego vczynku/ táka bywa: Iáko mi winuią/ iżebym ia ku temu mężoboystwu rády y pomocy dodawał/ y miałbym o tym wiedźieć/ tego nie iestem winien. Ták mi Pánie Boże pomagay. A oni zás ktorzy z nim przyśięgáią/ ták będą mowić: Przyśięgá ktorą ten vczynił/ iże nie był ku pomocy temu mężoboystwu/ iest sprawiedliwa y prawdźiwa. Tákowe wszytkie Przyśiegi/ máią być wedle skazánia/ wedle żáłoby/ odmieniwszy rzeczy persony/ co ma być odmieniono.

O Przyśiedze ná Roku nie oddáney.

IEśliby kto Przyśiegi/ sobie o cokolwiek przed Sądem przysądzoney/ ná Roku náznáczonym nie oddał: táki iuż w długu/ ábo w iney rzeczy/ o ktorą był obwinion/ y w winie Sędźiemu vpada/ ieśliby się iáka pomocna przyczyna wedle práwá nie obronił/ przecz ná Roku Przyśiegi oddáć nie stánął. A gdźieby obwiniona stroná gotowa byłá przyśiądz/ czásu náznáczonego/ ná mieyscu zwyczáynym Sądownym/ á Powodby Przyśiegi nie przyimował/ ábo przytym nie był/ iuż obwiniona

strona od Przysięgi bywa wolna / y od Długu / y od wszytkiey rzeczy / o ktorą była obżałowána. Speculo Saxonum libro 2. articulo 11.

Czás oddánia Przyśięgi.

Czás oddánia Przysięgi / trwa do południá w dzień ku Przysiędze nákazány. Przeto strona ktora ma czynic Przysięgę / pilnowáć tego ma do południá / ná mieyscu zwykłym gdźie przysięgi oddawáia. A gdyby strona / ktora ma przysłucháć Przysięgi nie stánęłá: tedy da pilność swoie zápisáć / á strony przeciwney niepilność. Tymże sposobem druga strona ktora ma przysięgi przysłucháć vczyni / gdyby oná ktora ma Przysiądz nie stánęłá.

Postępek przy oddániu Przyśięgi, gdy obiedwie stronie stáną.

Jeśli ná Roku Przyśiędze náznáczonym / obiedwie stronie stáną / ták Powodna iáko Obwiniona: Prokurator strony ktora ma oddáć Przysięgę / ták rzecze: Pánie Sędźia / wedle dźisieyszego Roku / ten stoi N. gotow Przysięgę vczynić / y żąda áby mu rotá nákazáney Przysięgi byłá rozpowiedźiána: y pyta ná prawie / ácz to ma być? Skaże Sędźia / iż to ma być. Potym Dekret z Ksiąg ábo z Minuty będźie czytány / y rotá Przysięgi przez Pisárzá ma być rozpowiedźiána. Dáley będźie

pytał

pytał Prokurator / ácz iego Principałowi nie ma być dopuszczono przestrzedz te wszytkie rzeczy/ktore przy tákiey spráwie máią być przestrzeżone: á zwłaszczá iesliby przysięgi wedle biegu Práwá zárázem wypráwić nie mogł / ilekroć sie może popráwić? Skaże Sedzia/ iesli stroná iest Pánieńska płeć/ iże sie może popráwić/ ile iey bedzie potrzebá. A iesli Mężczyzná / tedy do trzećiego rázu: ktory gdyby powtore y potrzećie przysięgi nie wypełnił / y słusznie nic oddał/ iuż dáley słow swych popráwowáć nie może / á zá káżdym Przysięgi powtorzeniem/ Sedziemu wine przepádnie. Dáley bedzie pytał Prokurator/ iáko do znáku Męki Páńskiey/ Principał iego ku oddániu Przysięgi przystapić ma? Skaże Sedzia/ Iż poklęknawszy. Spyta ieszcze/ ácz iuż czás położyć pálce ná znáku Męki Páńskiey? Skaże Sedzia/ Iże czás. Tu mamy wiedzieć / iże iesli Mężczyzná Przysięge przed Sadem vczynić ma/ słusznie może pálce ná Krzyżu położyć/ y zdiać bez dozwolenia Sedziego: á przez to nic nie vtraca/ y Sedziemu winy nie przepada. Iure Mun: art: 97. Dáley Prokurator bedzie pytał/ iesli iuż czás Przysięge oddáć? Skaże Sedzia/ iż czás. Przytym Prokurator tey strony ktora ma Przysięgáć / gdy iuż ták ku Przysiedze bedzie spráwioná / może słusznie bez winy prosbe vczynić do strony przysię-

gi przysłucháiącey / áby iego Principałowi przysięgá byłá odpuszczona. Ktora ieśli z przyzwoleniem Sedziego bedzie odpuszczona: tedy iuż stroná bedzie wolna od tego / o co byłá obwiniona / y winy Sedziemu nie bedzie winná dáć. A ieśli Przysiegá bez przyzwolenia Sedziego bedzie odpuszczona / (ábowiem snadź Sedzia rzecze / możesz odpuśćić Przysiege Práwu memu nie szkodząc) tedy Sedziemu wine da. Iure Mun: art: 98.

¶ Jeśliby záś stroná Przysiegi odpuśćić niechćiáłá / bedzie ia powinien vczynic wedle Dekretu y żáłoby / iáko iest wyższey opisano. A wypełniwszy słusznie Przysiege / bedzie Prokurator pytał ná Práwie: ácz iuż słusznie y wedle biegu Práwá Przysiegá iest wypełniona? Skaże Sedzia / iż słusznie y wedle Práwá. Dáley bedzie pytał / ácz iuż czás z znáku Meki Páńskiey pálce zdiąć? Skaże Sedzia iż czás. Potym bedzie pytał / ácz iuż czás wstáć? Skaże / iż czás. Ná ostátek spyta / ieśli iuż o te rzecz o ktorą był od strony obwinion / ma mieć iákie vćierpienie? Skaże Sedzia: Gdyż o to N. w swey odpowiedzi mienił / iż tego nie winien / y Przysiege iemu przysądzoną wedle Práwá oddał / dla tego ma być wolen od spráwy tákowey / y żadnego dáley o te rzecz vćierpienia nie ma mieć wedle Práwá.

☞ Ten postepek około Przysiąg / ná wielu mieyscách

ścách ieſt ábrogowány / á ná wielu go też przeſtrzegáią / á ile bacżę / dobrze to czynią. Abowiem te Ceremonie / ktore ſie tu dzieią przez pytánia y ſkázowánia / mogą drugiego ſumnienie zmiękczyć / ku ſkruße przywieśdź / y od Przyśiegi odwieśdź / ktore iednák nigdy nie bywáią bez obráženia Máieſtatu Bożego z iedney ſtrony / ábo tey ktora wiedźie ná Przyśięgę / iż źle wiedźie / ábo tey ktora przyśięże / ile źle przyśięże. Chowáią w innych ſtronách więtße przy tym Ceremonie: iáko gdy kto ma przyśiądz / prowádzą go ná Rynek ábo ná Pole / do znáku Męki Páńſkiey / idźie przy nim Kápłan / rozważáiąc mu co ieſt Przyśięgá / iáko Pan Bog Krzywoprzyśiężce karze / nioſą przed nim znák Męki Páńſkiey / dzwonią we wßytkie dzwony / áby ták przed oblicznośćią wielu ludźi przyśiągł / ná iákim mieyſcu wzgorę wydánym / áby był widźian od wßytkich ludźi. Co ſie ießcże bárzo rzadko przytráfia / muśi być ſpor o wielką rzecz / iżby ſie táka przyśięgá tráfić miáłá: nie ták iáko tu ná wielu mieyſcách w Polßcże / ták ſie te Przyśięgi ſpoſpolitowáły / iż rzadki tydźień / ktoregoby nie były. Abowiembyteż wielekroć nie zá przyczyną ábo zá námową niebogoboynych Prokuratorow / ktorzy chcący myto więtße od Principałá ſwoiego otrzymáć / y nakłády ná przezyſtáney ſtronie pozyſtáć /

 wiodą

wiodą stronę swoie ná przysięgę/ nie máiąc więcey ná swoim ięzyku przedánym/ iedno to: Przysięż/ nic to nie iest/ iákobyś Paćierz zmowił. Iustè iurare, est Deum orare. Nie rozważáiąc namniey/ ieśli spráwiedliwie ma przyśiądz ábo nie. ¶ Pisze Pierius Valerius, Iż ná niektorych mieyscách/ á zwłaszczá w Inflantćiech był ten sposob przysięgi/ Iż ten ktory miał przysięgáć/ musiał rospalone żelázo/ wyięte z pośrzod węgla gorąiącego w ręce bráć/ y ták śię przed Sędziem/ y przed stroną żáluiącą vkázáć. Iesliżeby od onego żelázá namniey nie był obrázon/ iuż śię sstawa wolnym iáko niewinny. A gdźieby onego żelázá rospalonego w ręce wźiąć niechćiał/ iuż w onym o co go winowano vpadał/ y był mian zá winnego y przekonánego. A iże tá przysięgá nie byłá ku zdrowiu bespieczna: tedy ten ktory miał przysięgáć/ przyprawiał śię ktemu przedtym posty/ spowiedźią/ przyięćiem świątośći Ciáłá y Krwie Páńskiey. A v nas gdy kto przysięgáć ma/ nic innego niemász iedno Prokurator spyta: Może kleknąć? może. Może dwá pálcá położyć? może. Może wstáć? może. Przeszedł? przeszedł. Wolen? wolen. Tákże drugi bywa wolen/ iże vbogiego człowieká z Máiętnośći wyprzysięga. Záprawdę by też ten obyczay około przysiąg tu w Polszcze chowano/ o ktorym powiedźiałem wyższey: iżniemáiąc drugi áżeby go wiecznie

Libro: 40. Hieroglificorum.

cznie w pole ábo ná Rynek wiedziono / zkądby sie nigdy nie wrocił / iednákoby sie ich wiele vchodząc gniewu Bożego / záchowuiąc Sumnienie dobre. A w zgodzie/ w miłości Chrześciáńskiey mieszkáliby/ wiáruiąc sie trudności / y nakłádow/ zámieszkánia/nie prágnąłby ieden drugiego Máietności/ nie wieleby było bogaczow z przysiąg / káżdyby ná swym skromnie przestał / z poczćiwośćią á z dobrym sumnieniem/ co mu Pan Bog dał. Bo Salomon powiáda: Melius est pugillus cum requie, quàm plena vtraq; manus cum labore & afflictione animi. Wszákże to przełożonych opátrzności niechay będzie poruczono.

O Wolności Przyśięgáiącego.

W Práwie/ gdy ieden drugiemu zdawa przysięgę / iuż nie może dáley przećiw niemu czynić w oney spráwie/ ieśliby przysiągł. Przyczyná tego iest/ iż przez przysięgę ostał sie wolen. ¶ Nie może też powod przećiw niemu czynić o krzywoprzysięstwo / ábowiem tá iuż spráwá nie iemu przynależy/ ále Pánu Bogu ktory zna sercá ludzkie / to ma być poruczono. Spec: Sax: lib: 2. art: 34. lib: 1. art: 18.

Gdy sie przyśięga odwieśdź nie może.

O Wszytkie krzywdy ná ktore Dowod iest / żaden nie może Przysięga odeyźdź. A gdźieby nie

było żadnego dowodu / tedy obwiniony rychley się może odwieśdź Przysięgą / niżby go Powod miał pokonáć: przyczyną tego iest / iż Práwo przychylnieysze iest stronie obwinioney / niż Powodney. Ius fauorabilius est Reo, quam Actori. Speculo Saxonum libro 1. articulo 18. Glos.

PRzysięgę Plenipotentowi od Páná swego sprawuiącemu przysądzoną / Pan á nie Plenipotent ią oddáć powinien. Spec. Sax. lib. 2. art. 42. A gdy też bywa Niewieście Przysięgá przysądzona / nie Opiekun iey przez ktorego spráwuie / ále sámá przysiądz ma. Pzza / odpowiedź / żáłobá iey ma być przez Opiekuná. Spec. Sax. lib. 1. articulo 46.

NA Przysięgę żaden się nie ma bráć / áż gdźieby innych dowodow nie stawáło: Spec: Saxon: lib. 1. art. 18. to iest / gdźieby nie mogł mieć Swiádkow / ábo Vrzędownych Listow pod Pieczęćią / ábo Ksiąg Vrzędownych / y innych ważnych dowodow / ktorym bywa wiárá dána.

Przyśięgá Zydowska, nápisána w Kronice Czeskiey, z Práwá Iustyniana Cesárzá.

ZRd káżdy ma przyśięgáć sámowtor. Ten ktory będźie przyśięgał / ma stać bossymi nogámi / tylko w koszuli / ná świniey skorze nowo odártey:

á drugi

á drugi Zyd będźie stał ná ziemi przećiwko iemu/ twierdząc iego przysięgę.

Rotá tego ktory będźie przyśięgał.

JAkom iest obwinion od tego N. o Máiętność iego / o Kleynoty / o Száty / iáko on twierdźi przećiw mnie w swoiey żáłobie/ábych ie k sobie przyiął / ábo ie miał / y o nich wiedźiał. Przysięgam Pánu Bogu/ktory stworzył niebo y źiemię/ y wszytkie rzeczy ktore w nich są. Przysięgam przez wszytkie Imioná iego święte/ ktore nápisał Moyżesz sługebnik iego. Przysięgam przez pięćiory Księgi Moyżeszowe/ w ktorych iest nápisáne Dźieśięćioro Przykazánie iego / ktore sam Bog práwą ręką nápisał / á mnie niespráwiedliwie przysięgáć zákazał: iże ia tey Máiętnośći nie mam / áni Kleynotow / áni Szat / iżem ich áni od tego N. áni od żadnego innego (ták iáko mię winuie) ku sobie nie przyiął/ ánim tego miał / áni mam / áni o tym wiem. Ták mi pomoży Bog ktory iest początkiem y dokończeniem/ ktorego Imię Adonáy.

Potym drugi Zyd przećiw niemu stoiąc, ták ma mowić.

N. Jákoś Przysięgę vczynił / że tego N. máiętnośći/szat/ kleynotow N. nie masz / ániś miał / ániś iey k sobie od niego / áni od kogo innego nie przyiął/ áni

iał/ áni w swych skrzyniách/ y w gmáchách áni w swoiey ziemi nie chował/ áni żadna czeladź twoiá. Jeśliżeś spráwiedliwie przysiągł/ ták tobie Pánie Boże pomoż/ ten ktory stworzył z niczego niebo y ziemię/ gory y przepáśći powietrza y wody/ drzewá/ liśćia/ y trawę/ y ciebie. A ieśli niespráwiedliwie á krzywie przyśięgasz/ day Pánie Boże tobie zá błogosłáwieństwo przeklectwo/ áby twoiá modlitwá ktora iest w Księgách Táffrkássym nápisána/ tobie nieużyteczna byłá/ áby ná ćie żadna miłość Boża nie przyszłá/ ábyś vsechł iáko Gory Gelboæ/ ktore przeklął Dawid/ ná ktorych zábit iest Saul y trzey synowie ieg: áby ná ćie przyszedł Málchimelech/ áby ná ćie przestąpił Trad Náámánow/ iáko ná sługę Elizeuszowego Gezy: áby ná ćie przyszłá Jszkopá ná twą żonę/ y ná twe dźieći/ y ná twoy wszytek rod.

Przeklectwo strászliwe/ zá przyśięgę niespráwiedliwą.

Jeśliże niespráwiedliwie przyśięgasz/ day Bog áby ná ćie spádłá siárká/ smołá/ y ogień pałáiący/ iáko spádłá ná Sodomę dźiewięć dni y dźiewięć nocy: áby ćię spalił ogień/ iáko Nádábá y Abiu/ iáko pięćdźieśiąt Mężow ná Modlitwę Eliaszá Prorocká: áby ziemiá twey niespráwiedliwey przyśięgi nie zniosłá/ ále ćiebie iáko Dátháná y Abironá żywego pożárłá.

Jeśliże niespráwiedliwie przyśięgasz/ day Pan

Bog áby twoie dźieci / y przyiaćiele twoi / y narod wßytek twoy nie przyßli miedzy Dźiedzictwo Abráhámowe / á ty ábyś nigdy nie przyßedł do Jeruzalem: á Moyzeß w przyßłym żywoćie áby tobie nie dał pożywáć Szerábárá á Leuiáhám. Ták tobie pomoż Pan Bog wieczny / ktorego Jmie święte Adonáy. Amen.

O Ortelu.

ORtel / Sentencya / Skazánie / zá iedne rzecz iest / gdy Sedźia wysłuchawßy obudwu stron żáłobe / y odpowiedź / y wywody / wyda Wyrok / ktorym iednego czyni wolnym / á drugiego winnym. Spec: Sax: lib: 1. artic: 62. A ma wydáć Wyrok zá temi okolicznośćiámi / przed południem / śiedząc / ná czczo / nie w dźień święty / záchowawßy przy tym porządek Práwá / przy obecznośći obudwu stron / á nie wedle swey wiádomośći. Speculo Saxonum libro 3. articulo 69.

Okoliczność Ortelu.

Sędźia ieśli ma sądźić wedle swey wiádomośći.

RZeczono iest / Jż Sedźia ma sądźić wedle obudwu stron Wywodow. Bywa tu gadká miedzy wielmi / iesli Sedźia ma sądźić wedle swey wiádomośći / czyli z powieśći á wywodu stron. Ná przykład: Winuia kogo o Mężoboystwo / á Sedźia wie człowieká być niewinnego / á obwi-

niony ná żáłobę nic nie odpowiáda/ zá ktorym milczeniem zda sie iż ná obżáłowánie przyzwala. Acżkolwiek tu rozumieią ich wiele/ iżeby Sędzia więcey miał sądzić wedle swoiey pewney wiádomości/ niżli z wątpliwey stron powieści: áby sie nie zdał być Piłatem/ ktory fałszywie Zbáwicielá nászego wydał/ wiedząc/ iáko pismo świádczy/ iż go Zydowie z nienawiści wydáli. Wszákże więcey ich ták zámykáią y rozumieią być rzecz bespiecznieysza/ áby Sędzia sądził wedle powieści stron/ y wedle wywodow. Abowiem w ten czás Sędzia iest persona iáwna/ ktoremu z własney persony nie przynależy w oney sprawie nic wiedźieć/ y owszem gdyby z własney wiádomości sądził/ mogłby sie omylić/ y stronam wiele vbliżyć/ mniemáiąc áby o tym dobrą á pewną wiádomość miał. Spec. Sax. lib. 2. art. 41. Ale Sędzia ktory ma przed oczymá Páná Bogá/ ktory prawdę y spráwiedliwość święta miłuie/ pámiętáiąc ná to/ iż go też Pan Bog w dźień sądny będźie sądził: ieśliby miał co wątpliwego/ y swemu sumnieniu przećiwnego/ tedy dla lepszego vznánia prawdy/ spráwę onę ná inny czás odłoży/ zwłaszczá gdźie idźie rzecz o zágubienie człowieká/ non ex recenti facto, zá ktorego Pan Chrystus żywot swoy ták iáko y zá onego Sędźiego wydał.

¶ Rzeczono iest wyżsey/ Iż sentencya ma

być wydána przy oblicznośći stron. Abowiem gdyby Powod nie stánał ku wydániu Sentencyey/ stroná Odporna da mu Kontumácyą/ to iest/ iego nieposłuszeństwo zápisáć / dla ktorego iuż Powod muśi znowu pozwáć strone będźieli chćiał / zápłáćiwszy iey pierwey Nakłády Práwne. A gdyby obwiniony nie stánał ku wydániu Sentencyey/ vpada w tym o co nań żałowano: á to dla tego/ iż iuż vczynił odpowiedź. Spec: Saxon: lib: 2. artic: 9. Abowiem ieśliby odpowiedźi stroná ieszcze nie vczyniłá/ Powod ią będźie przezyskował dáley wedle Práwá / iáko wyższey nápisano.

Strony w czym vpadáią / gdy ktora ku słuchániu Orzelu nie stánie.

¶ Rzeczono też / (wysłyszawszy obiedwie stronie.) Jest ktemu przykład piekny o Krolu Alexándrze/ktory ilekroć sie przydáło/iżby Powod ná Sądźie rzecz swoie powiádał w niebytnośći oney strony ná ktorą żáluie / iednym go tylko vchem zwykł słucháć/ á drugie reką zátuláć / dáiąc przez to znáć/ iże drugie vcho ku słuchániu drugiey strony chował. Co przynależy ná dobrego Przełożonego / á spráwiedliwego Sędźiego. Dał tu przykład Krol Alexánder wszytkim Sędźiom / áby obiedwie stronie ku wysłuchániu rownie przypuszczáli. Jákoż v Atheniénczykow Sędźiowie obráni/ ná to nawiecey przysięgáli / podług Práwá pisáne, o sądźić / á obiedwie stronie zárowno słucháć. Mogą sie tu

Sędźiemu przystoi obiedwie stronie słucháć.

obaczyć ći Przełożeni / ktorzy vbogiego człowieká z prostey tylko czyiey powieśći / á z swey nienawiśći / ábo z vporu / wnet zdádzą do więzienia / wnet mowią: Biegay wskok po tego Chłopá / á prosto z nim do Rábatá.

Rożność Ortelow.

ORtel ábo Sentencya iest dwoiáka. ¶ Iedná / ktora bywa wydána nie o głowną rzecz / o ktorą żáłuią / ále sie przetoczy z przypádłey gadki / ktora od Prokuratorow bywa wrzucona miedzy początek á dokonánie spráwy / iáko około Mocy / Odwłok / Opraw / Gwaru / Odmow / etc. Táka Sentencyą Łáćinnicy zową Interlocutoriam aut accessoriam. ¶ Druga Sentencya iest / ktora bywa z żáłoby á práwey odpowiedzi wydána: ktora iuż w sobie zámyka wolność iedney strony / á drugiey winność á vpad. Táką Sentencyą zową Łáćinnicy Diffinitiua.

Accessoria Sentencia.

Diffinitiua Sentencia.

O Appellácyách.

Ppellatio, zową odezwánie od obćiężliwego skazánia niższego Sędziego / do wyższego / dla popráwienia tego / coby od niższego prze nieumieiętność / ábo nieopátrzność / ábo też iáki vpor / było opuszczono / z vbliżeniem iedney strony.

Czás Appellácyey.

OD Sentencyey obćiążliwey / zárázem ma być áppellowano do wyższego Sędziego / podług porządku Práwá. A od ktorey Sentencyey zárázem poki Práwo śiedźi nie áppelluią / tá przychodźi w rzecz osądzoną / y czyni Práwo miedzy stronámi. Spec. Sax. lib.2. art.6. Iure Mun. art.10. 11. & 13. Aczkolwiek to Práwo wielom nieiáko iest obćiążliwe / gdy ieden bez rozmyslenia / bez rády przyiaćielskiey / y tych co śie w Práwie rozumieią / zárázem ma áppellowáć / zwłaszczá ten ktory iest ták niedowćipny / iż áni rzeczy oney sentencyey / áni słow zárázem nie poymie. Wszákże iż to iest wedle Práwá / ták musi być trzymano. Przeto według Práwá Cesárskiego / dozwolono dźieśieć dni ku áppellowániu / y ktemu iesliby co przed pierwszym Sędźim było opuszczono / mogą obiedwie stronie przed wyższymi Sędźiámi / od ktorych śie iuż nie godźi áppellowáć / dołożyć y okázáć.

Od Sentencyey zárázem ma być áppellowano.

Dokąd ma być porządnie Appellowano.

APpellácya w Krolestwie Polskim z Miast y z Miásteczek / ná Práwie Niemieckim záśádzonych / przodkiem idźie do Práwá wyższego ná Zamku Krákowskim záłożonego / przez Kazimierzá Wielkiego / świętey Pámięći Krolá Polskiego. A

od Práwá Wyższego / iuż do nawyższego Sędziego / do Máiestatu Krolewskiego / ábo do Kommissarzow sześći Miast / ná to vprzywileiowánych: Iure Mun. art. 11. in Glos. margi. ktorzy ku rostrzygnieniu tákowych Appellácîy / trzykroć sie schodzą ná Ratusz Krákowski do Roku / ná Gromnice / ná S. Stánisław w Máiu / y ná S. Michał / po dwu z Rády z tych Miast / z Krákowá / z Sącza / z Kázimierzá / z Bochnie / z Wieliczki / z Ilkuszá.

Ale w Rusi / z Miast y z Miásteczek áppelluią do Rádziec Lwowskich / dla tego / iż we wszytkiey Ruskiey Ziemi / Lwow iest Miásto naprzednieysze y nagłownieysze. A słusznie to bywa / Bo y wedle Práwá / ktoreby Miásto w ktorey Prowincyey było głownieysze y przednieysze / to ma być głową Praw / innym Miásteczkom y Wsiom. Iure Mun. artic. 11. & 12. Glos. A zás od Rádziec Lwowskich do Práwá wyższego Máydeburskiego Zamku Krákowskiego / á potym do Máiestatu Krolewskiego / ábo do Kommissarzow sześći Miast.

Czás ku wyprawieniu Appellácyey.

Dálszy dzień wyprawienia Appellácyey.

KV wypráwieniu á skończeniu Appellácyey / ktora idźie ná wyższe Práwo / dálszy dźień iest sześć Niedźiel / licząc ten czás od tego dniá / w ktorey sie stánie Appellácya. Iure Mun: art: 11. Spec: Sax: li:

1. art. 2. & lib. 2. art. 12. A záśie od Sentencyey Wyższego Práwá/ do Kommissarzow sześci Miast wyższey miánowánych / skłádáią czás v Wyższego Práwá / ná pierwsze ich ześćie ná Ratusz Krákowski / wedle opisánia wyższego. A ieśli do Królá/ tedy w sześć Niedziel: co ma być rozumiano / gdyby był w Ziemi: ábowiem gdy nie iest w Ziemi / tedy w ośmnaśćie Niedziel.

Ale Práwem Gośćinnym ku wypráwieniu áppellácyey do Wyższego Práwá / czás iest dziewieć dni: od Sentencyey Wyższego Práwá do Królá/ tákże dziewieć dni/ ieśli iest w Ziemi: á ieśli nie iest w Ziemi / tedy troiá dziewieć dni. Appellácya gośćinnym práwem.

Jeśli od káżdey Sentencyey ma być Appellowano.

Káżdy ktory sie rozumie być iákim niespráwiedliwym skazániem obćiążony / w káżdey spráwie od káżdego vćiążenia może áppellowáć 2. q. 6. c. Omnis oppressus. Wszákże tu Sędziowie máią pilnie przestrzegáć / áby niepotrzebnych áppelláciy nie dopuszczáli/ á zwłaszczá tám/ gdźie Sentencya iest Accessoria: to iest/nie o głowną rzecz iesżcze wydána. Bo drugi będźie áppellował / nie dla iákiey obćiążliwośći/ iedno iżby vbogiemu człowiekowi z vporu swego/ á z dostátku pieniędzy / spráwiedliwość

Appelluiąca stroná/ ma przysiądz iáko nie dla przewlaczánia áppelluie.

wość przedłużał: á przez ten czás niż sie skończy spráwá/ pożytkow sie z Imienia názobał. A snadźby tu Powod nie bárzo sumnienia swego obráźił/ gdyby in friuolis Appellationibus (mowie/ gdźie iáwna rzecz iest/ iż sie kto do Wyższego Sędźiego nie potrzebnie odzywa) stronie áppelluiącey niechćiał w tym wiáry dáć/ iáko dla obćiążliwośći/ ábo dla vbliżenia swey spráwiedliwośći/á nie dla przewłoczenia tylko áppelluie/ áby ná to przysiągł. Przez toby sie zábiegáło niepotrzebnemu przewłaczániu spráwiedliwośći ludzkiey. To też iest wedle Práwá Feu. c. 70. Et Speculo Saxonum libro 2. articulo 12.

Obyczay Appellowánia.

Postępek.

PO wydániu Sentencyey/ stroná ktora sie rozumie być obćiążona/ będźie sobie żądáłá od Sędźiego dozwolenia ná odstąpienie/ y ná porádzenie/ ieśli ma od oney Sentencyey áppellowáć/ ábo nie. A gdźieby odstąpiwszy nie wroćiłá sie/ tedy Powod da iey przywołáć trzykroć/á żeby przystąpiłá do Práwá/ przyimuieli Sentencyą ábo nie. Ieśliby sie nie wroćiłá poki Práwo śiedźi/ tedy oná Sentencya przychodźi w rzecz osądzoną/ y czyni Práwo miedzy stronámi. A ieśliby sie ku áp-

pellowániu postąpi: Pánie Sędzia/ Princypał moy przodkiem dźiekuie zá dozwolenie ku odstąpieniu/ y ku porádzeniu/ Sentencya tá widźi sie mu być obćiążliwa/ nie przyimuie iey zá Práwo/ y zákłáda sie pieniądzmi do Komory Jego Krol: Mił. ćiągnąc sie tám gdźie sie spráwnie ćiągnąć ma: y pytá ná Práwie/ ácz go Appellácya y dálszy dźień nie ma doysdź. Co mu Sędzia nákaże. Spec. Sax. lib. 2. art. 12. Iure Mun. Art. 74. Potym strona áppelluiąca położy przed Sąd Kopę/ ábo (iáko iest kędy obyczay) trzy złote/ z ktorych w skrzynce Przysiężniczey zostáią pięć y dwádźieśćiá Groszy/ á z tych potym Przysiężnicy biorą Groszy dwádźieśćiá w spolny dźiał ktorzy przy áppellácyey byli/ á Woyt pięć: to iest/ ieśli potwierdzą ich Sentencyą ná Wyższym Práwie: ábowiem ieśli nie potwierdzą/ tedy stronie ktora áppellowáłá/ te pięć y dwádźieśćiá groszy wracáią. Insze pieniądze od trzech Złotych/ obracáią część ná Pisárzá/ część do Wyższego Práwá/ część Słudze ktory Rotuł odnośi/iáko kędy zwyczay nieśie. Może też sobie strona áppelluiąca przestrzedz/ ieśliby sie z Appellácyą rychley niż sześć Niedźiel wynidą mogłá zgotowáć/ áby ią mogłá odpráwić. Co mu Sędzia przez Sentencyą nákaże/ iż może vczynić/ przypozwawszy strone wedle Práwá. Potym przysiężnicy/ spisány

przy áppellowániu.

przez Pisárzá wszytek postępek oney Spráwy/ odesłą wczás do Wyższego Práwá przez Posłá swe-go/ ze wszytkimi dowody ktorych obiedwie stronie vżywáły/nic nie opuszczáiąc/ á to zápieczętowawszy w swoy List ná cáłym Arkuszu ták nápisány/ ieśli chcą po Łácinie.

FAMATIS & Prudentibus DOMINIS, Aduocato Prouinciali, & SCABINIS Iuris supremi TEVTONICI MAYDEBVRGEN: CASTRI CRACOVIEN: Amicis charissimis & honorandis.

PRudentes ac Honorati Domini, amici charissimi ac honorañ: Salutem & omnem fœlicitatem cum omni gratificandi studio. Habita est coram Iudicio nostro actio inter N. ab vna, & inter N. partibus ab altera, occasione N. Deinde Sententiam nostram, quam inter partes pronunciauimus, prædictus N. pro Iure non suscepit, verùm ad Ius supremum Teutonicum Castri Crac. D. Vestrarum appellauit, id quod ex processu causæ, quem præsentibus inclusum transmittimus, D. Vestræ rectius cognoscent. Proinde D. Vestras rogamus, vt nos de Sententia sua secundùm Iuris formam velint reddere certiores. Dat. N. à prolatione Sententiæ, Feria &c.

Scabini Ciuitatis N.

Otworzenie Rotulu przynieśionego od Wyższego Práwá.

ROtuł od Wyższego Prawa / na dalszym dniu przyniesiony / nie indzie ma być otworzono / iedno na mieyscu Sądownym Przysiężniczym / przy obliczności obudwu stron.

A ieśliby ta strona ktora appellowała nie stanęła na dalszym dniu / y Rotułu by nie wniosła: tedy druga strona da swoie pilność zapisać. Potym na drugim bliskim Sądzie będzie pytać / acz ono skazanie / od ktorego strona appellowała / a Appellacyey swoiey nie dokończyła / nie ma w swey mocy zostać? Skaże Sędzia / Iż iuż ma w swey mocy zostać y wniśdź w rzecz osądzoną. Wszakże ieśliby się iaka pomocna przyczyna wymowiła / przecz Appellacyey na dalszym dniu nie odprawiła / nic na tym nie traci. Speculo Saxo. lib. 2. artic. 12. Glos.

Postępek strony ktora na dalszym dniu z appellacyey stánie przeciw tey ktora nie stánie.

A gdyby strona appelluiąca stanęła / a przeciwneyby strony nie było / tedy ta appelluiąca / da także pilność swoie zapisać / y da przypozywać stronę przeciwną powtore / y potrzecie / ku otworzeniu Rotułu. A gdzieby przeciwna strona tak powtore / y potrzecie przypozwana nie stanęła / y poczwarte pomocney przyczyny nie stania nie wniosła: iuż Sentencya Wyższego Prawa ma być otworzona y czytana. Ktora ieśli będzie ku szkodzie strony v Sądu będącey / a ku pożytkowi oney ktorey nie będzie: tedy ta ktora nie stawała / Prawo

swoie tráci/ dla swey niewdźięczności. Iure Municipali artic: 11. A iesliby obiedwie stronie stánely/ tedy ná żadánie ich / z roskazánia Sedziego / Rotul ma być przez Pisárzá Mieyskiego otworzon / y Sentencya iáwnie czytána przed Sadem. Od ktorey iesli żadna stroná nie áppelluie / wnidźie w rzecz osadzona / vczyni Práwo miedzy stronámi. A iesliby ten przećiw komu iest wydána / rozumiał być sobie obćiażliwa / y chćiał od niey áppellowáć/ tako bedźie postepował: Pánie Sedźia/ Sentencya Wyzszego Práwá/ widźi mi sie ku mey spráwiedliwośći być obćiażliwa/ ktorey zá Práwo nie przyimuie/ ále od niey áppelluie do Krolá Iego Miłośći/ (ábo) do Kommissarzow szesći Miast/ tám gdźie spráwnie áppellowáć mam/ pytáiac ná Práwie/ ácz mie to niema doysdź? Skaże mu Sedźia/ Iż go to doysdź ma. Skaże też ná pytánie iego/ Iż táka Appellácya odpráwić ma/ ná pierwsza sessya Kommissarzow szesći Miast. Tám záśie Przyśieżnicy zápieczetowawszy tákże iáko y pierwey / wszytek postepek spráwy oney / z Sentencya Práwá Wyzszego / stronie áppelluiacey oddádza/ zápráwiwszy w swoy List táko nápisány / iesli do Krolá poydźie Appellácya.

SERENISSIMO ac INVICTISSIMO PRINCIPI & DOMINO, Domino SIGISMVNDO

AVGV-

AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIÆ, Magno DVCI Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazouiæ, Samogitiæ, &c. DOMINO & Hæredi, Domino colendissimo.

SERenissime ac Inuictissime REX Domine, Domine clementissime, post humillimòrum obsequiorum nostrorum ac subiectionis nostræ accuratam commendationem. Cùm causa inter Famatum N. ac vna, & inter N. partibus ex altera, occasione mille florenorum, per Appellationem ad examen Iuris supremi Teutonici Maydeburgeñ Castri Crac: deuoluta, ac tandem in termino diei vlterioris sex septimanarum eiusdem Iuris supremi sententia coram Iudicio nostro lecta fuisset. Eandem prædictus N. grauatum se esse asserens, pro Iure non suscepit, verum ad Sacram Maiestatem V. R. appellauit. Cui Appellationi nos deffereñ. eandem causam ad audientiam V. S. M. R. tanquam ad Dominum nostrum clementiss. & Iudicem superiorem, cum præsentibus Literis nostris, & Rotulo totius eiusdem causæ, in vtroq; iudicio agitatæ, remisimus. His nos gratiæ S. M. V. R. humillimè commendamus. In præmissorum fidem Sigillo nostro præseñ: roborauimus. Actum & datum N. Die. Anno &c.

Eiusdem S. M. V. R.

Humillimi Subditi, & obsequentiss. Seruitores,

Scabini Ciuitatis N.

☞ A ieśli do Kommissarzow ßeści Miast poydzie Appellácya / ták list będzie nápisány.

SPectabilibus DOMINIS sex Ciuitatum CONSVLIBVS, COMMISSARIIS Priuilegiatis, Dominis & Amicis obseruandiss.

SPectabiles Domini, Amici charissimi & honorañ: Salutem ac felicitatem. Cum causa inter N. ab vna, & inter N. partibus ab altera, occasione N. per Appellationem ad Ius supremum Teutonicum Maydeburgeñ: Castri Cracou: esset deuoluta, ac tandem in termino diei vlterioris sex Septimanarum eiusdem Iuris supremi sententia coram Iudicio nostro lecta fuisset, confirmans Sententiam nostram. Eam prædictus N. grauatum se esse asserens, pro Iure non suscepit, verùm ab ea ad D. Vestras vtpote Priuilegiatos Commissarios sex Ciuitatum appellauit. Cui quidem appellationi, nos vt par est defferen: eam ipsam causam, vna cùm Rotulo, ad Tribunal D. Vestrarũ remisimus. Quas feliciter valere exoptamus. Dat. Die. Anno, &c.

Scabini Ciuitatis N.

Pod Appellácyą nic nie ma być znawiano.

APpellácya poki się nie skończy / poty w spráwie oney nic nie ma być przez Sędziego poczytano / áni przez stronę znawiano. Spec: Sax: lib: 2. art: 12. & 13. Et Iure Munic: artic: 17.

Od kto-

Od ktorych Sędziow Appellácya nie idźie, á w ktorych ſpráwách.

APpellowáć żaden nie może od Dekretu Krolewſkiego/ od Dekretu Kommiſſarzow ßeści Miaſt/ od Sentencyey Jednáczow/ ktore ſobie ſtrony z ſpolnego zezwolenia biorą. W ſpráwách też hániebnych/ gdźieby komu ßło o gárdło / to ieſt/ ten złoczyńcá ná ktorego ieſt złoczyńſtwo iáwne meżoboyſtwá / cudzołoſtwá/ gwałtu/ morderſtwá / y innego ktorego hániebnego vczynku/ktoryby złoczyńcá był pokonány iáſnemi dowody / áboby ná świeżym złoczyńſtwie był poimány/ ábo ſie ſam wyznał/ tákowy áppellowáć nie może / ále zárázem nád tákim Exekucya wedle zaſługi ma być vczyniona. L. Obſeruare. C. Quorũ Appell. in hæc verba: Ne quis homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorũ, itemq; eorum, qui manifeſtam violentiã commiſerunt, argumentis conuictus, Teſtibus ſuperatus, voce etiam propria vicium ſceluſq; confeſſus, audiatur appellans, &c. Ale ná kogoby nie było nigdy nic tákiego ſłuchano / zá coby miał być godźien karánia ná gárdle/ áboby nie był poiman ná świeżym złoczyńſtwie / ábo dowodu nań ſłußnego nie było/ tákowy może ſie bráć do wyżßego Sędźiego/ y nie ma mu to być broniono wedle Práwá. L. Eos. C. de Ap-

W ſpráwie o gárdło kiedy może być áppellácya.

de Appel. & Consult. & eodem titu. L. Si quis. Abowiem iesli w tych spráwách máłych / ktore są o iáki Dług / ábo o troche Imienia / godzi sie áppellowáć: á czemuby sie też tám nie godziło / gdzie idzie o gárdło vbogiemu człowiekowi / zá ktorego Bog Ociec Niebieski / Syná swego iednorodzonego Páná nászego Jezu Chrystá / ná okrutną śmierć rownie wydał / iáko zá nabogátszego. Wszákże przez ten czás niż sie skończy Appellácya / ma być w więzieniu trzyman.

Przeto Sędzia w tákowych spráwách nie ma sie ná człowieká skwápiáć / iáko ieden nadobnie vpomina / De Officio Principis temi słowy pisząc:

Sit piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox.
Indoleat, quoties cogitur esse ferox.

Skazánie Jednáckie nie iest ważne / iesli nie będzie pod zákłádem wydáne. Speculo Saxonum libro 2. articulo 11. Glos.

O Exekucyey rzeczy osądzoney.

Exekucya / iest vczynienie spráwiedliwośći Powodowi nád stroną obwinioną / wedle osądzoney rzeczy / ábo wedle Práwá pisánego / áby ono Práwo ábo skazánie / swoy skutek

wźięło przez sługi Vrzędowe z rozkazánia Sędźiego. Abowiem káżde skazánie y káżde Práwo bywa prozne/ ktore skutku swoiego nie weźmie. Frustra enim feretur leges, frustra Decreta, si debitum non consequuntur executionis effectum. A dla tego Sędźia ma pilnie przestrzegáć/ áby przewrotni ludźie ládá iákiey przyczyny wrzuceniem/ drogi do tego nie zágradzáli / żeby Powodowi spráwiedliwość wedle skazánia nie miáłá bydź vczyniona.

Sposob Exekucyey.

SRzodki/ ktoremi przekonány Práwem/ ku dosyć vczynieniu ma bydź przywiedźion / te są. Winá pieniężna/ Fántowánie/ w Imienie w wiązánie/ Rekoiemstwo: náostátek gdźieby przekonány Práwem/ roskazániu Sędźiego dobrowolnie nie był posłuszen/ ábo sie sługom Vrzędowym sprzećiwiał: tedy zbroyna ręká á gwałtem ma bydź do więźienia wźięt/ y tám poty záchowan / á żeby osądzoney rzeczy dosyć vczynił. Wszákże stroná/ choć iest Práwem przekonána/ ma bydź obsyłána ku dosyć vczynieniu/ z właszczá ktora nie iest zbiegła/ áby sobie zá iákie vblizenie á zá ćiężkość nie poczytáłá / gdyby sie czym przećiw onemu skazániu záłożyć á sczyćić mogłá. Bo iednák może bydź wiele przyczyn/ ktore Sędźiego od Exekucyey skazánia mo-

Rzeczy od exekucyey odwodzą, &c.

ga odwieść. Jáko gdyby strona obwiniona vkazálá vgodę/ o też rzecz o ktorą skazánie wyszło/ ábo gdyby dowiodłá záplácenie długu/ ábo iesliby dłużnik wolał gotowemi pieniądzmi dobrowolnie záplácić/ niż sobie lekkość przez Ceklarze z roskazánia Sędziego dáć czynić. Bo to iuż bywa lekkość niemáła/ gdy kogo odchodzić nie każą/ gdy Ceklarze kogo obstąpią/ á potym go niepoczćiwie do więzienia prowádzą/ gdźie więc drugiemu duszno bywa/ gdy świátłá mało widźi/ á bacy około niego latáią/ żáby skaczą/ táko się więc nie dobrze wyspi/ y w głowie dźiwne się mu sny roią/ zwłasczá gdy komu rzeką: Non exibis hinc, donec reddideris ad minimum quadrantem.

Porządek Exekucyey rzeczy osądzoney.

Stopnie w płaceniu długu.

W Spráwie/ ktora się ná Persone wśćiąga o dług/ o obietnice/ ábo o ktorą iną rzecz/ przynależy ná Sędziego/ áby przekonánego Práwem naprzod vpomionał/ żeby skazániu dosyć czynił.

Ruchome imienie.

¶ A iesliby gotowych pieniędzy nie miał/ tedy pierwszy stopień ku płaceniu iest/ ruchoma máiętność/ miedzy ktorą naczynie ku spráwiániu roley przynależące/ nie ma bydź poczytáne: bo tego Dłużnik wierzyćielowi nie powinien wedle Práwá w Fáncie wydáwáć. Zwyczay też niesie/ Iż Dłużnik

pierwey

pierwey niż śie pocznie ruchomym Fántem wyzwáláć/ Przysięgę czyni/ iż nie ma złotá/ śrebrá / gotowych pieniedzy. ¶ Wtory stopień iest ku płáceniu/ Imienie stoiące/ iáko role/ Domy/ ⁊c. w ktore wierzyćiel zá skazániem Sądownym/ przez Vrząd ma bydź wwiązan. Iure Mun: art: 27. &29. Stoiące Imienie.

¶ Trzeći stopień iest/ odkazánie v kogo Długow iásnych/ pewnych/ á istotnych/ ktore też miásto Fántu wedle práwá máią bydź poczytáne. ¶ Czwarty stopień iest: iż Dłużnik Wierzyćielowi od Sędziego w moc bywa podan wedle Práwá: ále tego zwyczay nie nieśie/ áni nośić ma/ dla tego: iż też wedle Práwá żadnemu śie nie godźi mieć osobliwego więzienia ná Dłużniká: y przećiw Práwu iest: áby kto będąc wolen/ miał bydź niewolnikiem. Długi.

¶ Ostátni stopień iest/ więzienie Persony/ gdy niemász Imienia áni ruchomego/ áni stoiącego/ áni Długow pewnych ku zapłáćie/ áni Rękoiemstwá. Więzienie Persony.

¶ Ieśliby tedy Dłużnik Fánty ruchome w długu dał: te máią bydź przez Sędziego/ ábo przez te ludźi ktorzy śie ná nich znáią/ oszácowáne: zwłasczá gdy są Fánty w rozmáitych á Cudzoziemskich Towárách. Iure Municipali art: 27. Speculo Saxonum libro 1. articulo 70.

Fántu/ Wierzyćiel powinien ták pilnie strzedz y chowáć/ iáko swey własney rzeczy. Wszákże

Strácenie Fántu.

gdźieby Wierzyćielowi zginał z przygody/ ábo mu go vkrádźiono/ ábo zgorzał/ tedy Dłużnik ná tym ßkoduie: á on komu był dan/ nie powinien zá to odpowiádáć. Ale przedśie przyśiądz ma/ iż śię to bez winy y bez przyczyny iego sstáło. Speculo Saxonum libro 3. articulo 5.

O Fánćie, z ktorego Roczny pożytek idźie.

W Fánćie/ kto trzyma Imienie ſtoiące: iáko Folwárki/ Winnice/ y inne Imienie/ z ktoregoby ná káżdy Rok pewny pożytek brał/ tám Wierzyćiel ony pożytki ná głowną Summę wyrażáć ma: á gdy głowną Summę wybierze: iuż Imienie Dłużnikowi wolno puśćić powinien. Libro 1. 2. C. De Pig.: act. Ale dźiśieyßych czáſow/ łákomſtwo ták ſie w Ludźi wkorzeniło/ iż żaden Wierzyćiel vżytku/by go też wdwoy y wtroynaſob nád głowną Summę wybrał/ nie wyraża ná poczet głowney Summy: ná co ſobie ieſcze Dłużniká mocno vwiąże/rozmáitemi Condycyámi/ Vmowámi/Zapiſy dźiwnemi á nieznośnemi. Dokłáda tego miánowićie w Zapiśie temi ſłowy: Non defalcando vſum, fructum, ad ſummam principalem.

O Fánćie z ktorego pożytek nie idźie.

FAnt ieſli pożytku nie nieśie/ z ktoregoby Wierzyćielowi mogło ſie doſyć sſtáć w długu: iuż

w tey mierze Wierzyćielowi ma bydź dan / ktory Fánt Wierzyciel zá Rękoiemstwem ma ná iáwnym mieyscu / trzykroć przez dwie Niedźieli ku przedániu okázowáć: opowiádáiąc stronie káždym rázem przez sługę Vrzędowę / iesliby Fánt swoy odkupić chćiáłá: á potym Opowiádániu / iesliby Dłużnik Fántu swego niechćiał wykupić: iuż Wierzyćiel táki Fánt może przedáć temu ktoby go lepiey zápłáćił / oszácowany przez Sędziego / ábo przez Ludźi ktorzy sie nátym znáią. A iesliby kupcá ná Fánt nie było: iuż Sędźia po onych sześći Niedźielách Wierzyćielowi Fánt ku otrzymániu przysądźi ná poczet dosyć vczynienia. A gdźieby onego Fántu ku opłáceniu nie stawáło: ma dáley Personę fántowáć. O czym też masz wyższey przy Fántowániu nápisano / Folio 109.

O Nakłádách Prawnych.

Strona Práwem przekonána / powinna zápłáćić Nakłády Práwne / stronie / ktora swoie rzecz pozyskuie Práwem / wedle pospolitey Reguły Práwney: Victus victori in expensis litis condemnatur. A to dla tego / áby vporni ludźie powśćiągáli sie od niepotrzebnych swarow y kłopotow: á żeby ludźiom niewinnym trudnośći

nie żądawáli/ á w Nakłády prozne/ y ku zámieszkániu swoiego obeścia nie przywodźili. ¶ A tu naprzod tá stroná ktora o Nakłády pozywa/ ma okázáć przed Sądem / iáko pozwána stronę pierwey Práwem przewyćiężyłá w głowney rzeczy. Co Sędźia pilnie ma baczyć iesli ták iest.

Płácenie Nakłádow wedle Práwá.

NA wszystkie Nakłády/ Dowod wedle Práwá/ iest Przysięgá tey strony ktora o nie żáłuie. L. Properandum C. de Iudicis. Wszákże Sędźia pierwey ie ma spráwiedliwie oszácowáć/ względem Person y tey spráwy o ktorą się práwo toczyło. Potym stroná szukáiąca Nakłádow: popráwi tego przysięgą / iáko nie mniey ná práwo nákłożyłá/ niż przez Sędźiego iest oszácowano y moderowano. Ile tedy Nakłádow stroná szukáiąca ich poprzysięże/ tyle stroná obwiniona powinná ie zápłáćić. Ale tu pospolićie nie wiecey szácuią Nakłádow/ iedno te ktore się w Vrzędowych Księgách náyduią: to iest/ od Pozwow/ od Skazánia/ od Zápisow/ od Wypisow/ od Oświadczenia/ od Dekretow y Mándatow krolewskich/ od Apellowánia: co nie wielką Summę czyni. A od tego co vbogi człowiek kłoszáiąc często zá Dworem/ nákłoży ná Porádniki swoie w Práwie/ ná Prokuratory/ co w drodze strawi/ nic w szácunek nie kłádą/ ná ktory koszt

Dowod/ ná nakłády práwne przysięgá.

Zwyczáyny ráchunek nakłádow

nawiecey

nawiecey wynidzie. Bo nakłády Sadowe y Pisárskie/rowna płaca odpráwi: ále Prokuratorowi w ktorym ná schyłku cnoty / á ná vbogie ludzi nic niemász bácznośći: iáko mu ná pierwszym potkániu nie vkażesz pary Dukatow/ gárncá Winá z dobrym Łosośiem ná obiad nie poślesz: ledwie z toba słowo przemowi. A poki sie práwuiesz / ieśli nie bedźie widźiał częstey poczty / podárzenia/ częstowánia: bárzo zlenieie w twey spráwie y zgłupieie: ieśli w nim nie bedźie dobywał Rozumu częstemi Złotemi/ Tálermi/ Kleynoty/ Kunámi/ Lisámi/ y innemi poczćiwemi vpominki. Przetoby około Nakłádow lepiey násládowáć vczonych w Práwie/ ktorzy opisáli/ áby powod Nakłády swe po oszácowániu Sędźiego poprzyśiegał. Wszákże to Przełożonych rostropnieyszey bácznośći niechay bedźie poruczono. Aczkolwiekby podobno ten sposob był ćiężki temu kto ma Nakłády płáćić/ álebysie potym drugi náuczył/ iże sie lepiey kázdemu dobrowolnie/ niż poniewolnie vspráwiedliwić/á dáć co czyie iest/ bez trudnośći/ bez Práwá. Chcesz sie nie przywodźić w Nakłády/ nie wydźierayże nikomu/ płáć coś komu winien/ vczyń sam z siebie spráwiedliwość/nie prágni cudzego. Iáko pismo swięte vpomina: Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. &c.

O Szpe-

O Szperunkách.

Arest. SZperunk / ábo Areſt / ieſt zapowiedź Perſony ábo Dobr iey / vczyniona przez ſługę Vrzędowego / z rozkazánia onego Sędziego / pod ktorego władzą Perſoná y rzecz iey ieſt / áby zápowiedne rzeczy ták długo były w pokoiu / áż do roſtrzygnienia Práwem z Areſtatorem zátuiącym.

SZperunk / iż miedzy ludźmi nienawiść mnoży / y nieiáko lekkość wyrządza: nie ma bydź ládá dla przyczyny przez Sędziego dopuſczon: poniewaſz ſie godźi miedzy ludźmi miłość mnożyć / á niemiłość tępić.

Szperunk ná ośiádłe ludźie nie ma bydź.

SZperunk przodkiem ma bydź ná Rzecz: potym ná Perſonę. Ale y Perſony poważne / á ośiádłe nie máią bydź Szperunkámi vćiążáne / áni dobrá ich: czego Sędzia ma pilnie przeſtrzegáć. Perſony záſię nie ośiádłe / lekkie / iáko ſą Gracze / Rſtoerowie / Piiánice / Márnotrawcy / y ktorychby dobrá długu nie wynośiły / máią bydź Areſtowáne y dobrá ich. Wſzákże też pierwey dobrá ieſli ſą / potym Perſoná.

Szpe-

Szperunk ná Ziemiáńskie poddáne nie ma być.

Szperunku Sędzia Mieyski nie ma dopuszczáć w Mieściech y w Miásteczkách ná Ziemiáńskie poddáne / áni ich pozywáć / áni hámowáć / o żaden dług / iákimkolwiek obyczáiem winny / choćiaby też w Księgách Mieyskich był zápisány / ábo nie zápisány. Ale komu iest krzywdá od czyiego Poddánego / ma go szukáć ná Dziedzinie iego / y támże po nim spráwiedliwośći żądáć v iego Páná: ináczey ktoryby Mieszczánin czynił: przepada sześć Grzywien pieniędzy: połowicę stronie / á połowice Stárośćie: iáko to iest opátrzono Státutem Koronnym / Alberti Regis, in Anno 1496.

Náuká, gdy się kto imuie Koniá, y innych rzeczy.

Imuie się kto Koniá / ábo iney rzeczy sobie vkrádzioney / ábo zgubioney: ma się naprzod dobrze przypátrzyć y obaczyć / ieśli iest iego: potym się iąć Vrzędownie / z wiádomośćią y z dozwoleniem Sędziego wedle Práwá. Abowiem / gdyby się rzeczy iął iáko swoiey / á tegoby nie dowiodł: Winę Sędziemu przepada. O tym sobie szerzey czytay / Spec: Sax: lib: 2. artic: 36.

I Mowáć sie ieden ma tych rzeczy/ ktore w sobie rożność máią: iáko bydle/ śátá/ y inne tym podobne. Ale w ktorychby rożnośći nie było/ tych sie imowáć nie może: iáko pieniedzy/ o ktorych pospolićie mowią/ iż licá nie máią. Lib. eod. art. eod.

Obroná temu v kogo się ima rzeczy.

OBroná tego v kogo sie ima koniá/ ábo inney iákiey rzeczy/ tá iest: ábo powie żem to kupil/ iże mi dárowano/ iżem pożyczył. A ták sie ná Istcá bedźie brał/ ktorego winien miánowáć/ y stáwić ná czás z Práwá sobie náznáczony. A ieśli go nie stáwi czásu z Práwá náznáczonego/ rzecz tráći/ y winę Sedźiemu przepada. Abo powie/ iżem sam vchowal to zwierze/ sam te rzecz vrobil, A tego bedźie bliższy dowieśdź przysiegą/ iáko Dzierżawcá oney rzeczy. Spec: Sax: lib: 1. art: 15. Iure Mu: art: 132.

☞ Rzecz krádźiona/ dawnośćią nigdy nie ginie. Speculo Saxonum libro 2. articulo 36.

Postepek około Areśtowánia Koniá.

ZApowiáda kto Koniá czyiego w swym dlugu: ieśli ten ktorego iest Koń/ do trzećiego dniá nie bedźie o to czynil/ strony nie przypozowie/ áby sie iey spráwil: tedy Arestator przed Sedźiem to opowie/ y bedźie żądał: gdyż Koń iest rzecz sámá sie-

bie tra-

bie trawiąca / to iest / więcey może strawić niż sam kosztuie / á zapowiedźi trzeći dźień przeszedł / áby mu Koń był przysądzon ku przedániu / pod świádomem dobrych ludźi / ná tym sie znáiących / stronie to opowiedźiawszy. A ileby długu swego ná Koniu nie doiał / áby ná personie szukał. Co Arestatorá ma doysdź przez Sądowny wyrok.

In seruandis equis crescens expensa.

A Restuie kto Dłużnikowi swemu pieniądze ábo iáki státek v kogo / á Dłużnik záśie gdy pozywa Arestatorá trzy kroć / ku wyzwoleniu swego státku z zapowiedźi / chcąc sie mu vspráwiedliwić: á pozwány nie będźie stawał. Tedy státek árestowány ma być z Arestu wolny.

☞ Krákowiánie máią swoy Wielkierz około czynienia Arestow: ná dobrá zmárłego Dłużniká / y zbiegłego Dłużniká: y iáko Arestator Sądy ostrzegáć ma. Jákiego záśie długu iákim porządkiem / ná dobrách zmárłeǵ Dłużniká doydźie / choćiaby Dźieći onego zmárłego lat nie miáły: á iákiego nie doydźie áż Dźieći do rostropnych lat doydą. O tym kto chce wiedźieć / á komu iest tego potrzebá / może sie támże z Polskiego y z Láćińskiego Wielkierzá dostátecznie náuczyć / gdźie o tym iest szeroko pisano.

Zapowiedź Vrzędna / powinien káżdy przyiąć zá roskazániem Sędźiego / ná swego Gośćiá / Komorniká / y ktoregokolwiek Dłużniká / nád kto-

Areſt káżdy przyiąć winien.

kym ma władzą iakąkolwiek w domu swoim. A gdzieby nie przyiął / ſkłáda mu ſługá Vrzędowy Rok ná pewny czás do Práwá od Areſtatorá / áby przed Sędziem powiedział / przecz ná roſkazánie iego Zapowiedzi nie przyiął. W ktorey przyczynie / ieśli mu Areſtator wiáry nie da / powinien tego będzie popráwić przysięgą.

O pierwośći Areſtu.

GAdká bywa miedzy Areſtatormi ztąd. Vczyni kto pierwßy Areſt ná dobrá swego Dłużniká zgołá / nie máiąc długu swego żadnym Zapisem obligowánego: vczyni też potym drugi / máiąc dług Chyrográffem ábo iákim innym Vrzędowym dowodem opisány / kto z tych przodkiem dochodzi długu z dobr áreſtowánych / czyli ten wtory Areſtator zá pierwośćią długu swego / czyli pierwßy Areſtator zá pierwośćią Areſtu swego? Odpo: Iże pośledni Areſtator zá pierwośćią swego długu / y zá lepßośćią práwá swego pierwey. Abowiem Zapowiedź nic Práwá nie przydáie nikomu / iedno tylko czyni pohámowánie ſtátku cżyiego / á żeby był w pokoiu do roſtrzygnienia Práwem / kto ma lepße Práwo. A iż sie wiec po śmierći Dłużniká vganiáia do Areſtu chcąc mieć przodek: to dla tego bywa / iż iednák czáſem y zá pierwośćią Areſtu doſtawa

drugi

drugi długu przed drugimi Arestatormi/ w ten czás gdy inszy Arestatorowie zápisánego pierwey długu iákim dowodem nie okaza.

Kráwcowi gdy sukno vkrádną, przećiw komu Pan ma czynić.

DAkto do Kráwcá robić Suknia / á przytráfi sie / iż złodziey vkrádnie sukno/ y będzie poiman z suknem: kto ma foldrowáć ná Złodzieiá? Kráwiec czyli Pan onego sukná/ ábo przećiw komu ma Pan czynić? Odpow: Ná woli iest tego ktorego iest sukno / czynić chceli przećiw Kráwcowi ktoremu sukno dał y zwierzył / chceli przećiw złodzieiowi o złodzieystwo.

Wszákże to Práwo ták sie miárkuie: ieśli Kráwiec sukno zápłáci Pánu/ tedy Kráwcowi przynależy spráwá przećiw złodzieiowi: á ieśli nie zápłáci/ tedy Pánu ktorego iest sukno. Speculo Saxonum libro 2. articulo 60. Glos.

O Inwentarzách.

INwentarz / iest Vrzędne popisánie Rzeczy nálezionych ná Dziedzictwie / ábo w mieszkániu zmárłego / ábo też Dłużniká / zá pewnym przewodem Práwá choć nie zmárłe-

go/ vczyniony przez Dziedzicá/ ábo Opiekuny Dzieci ktore lat nie máią.

Kto ma czynić Inwentarz.

OPiekun przyrodzony/ powinien vczynić Inwentarz/ y viśćić sierotom ich dobrá/ áby im tego nie vtrácił: y owßem nie może śie wdáwáć w opiekę poki Inwentarzá nie vczyni: Spec: Sax: lib: 1. artic: 23. chybá w rzeczách ktore odwłoki nie ćierpią. Spec: Sax: lib: 1. artic: 11. Glos. Ale ći opiekunowie ktore Oćiec vstáwi mimo przyrodzone swoie dźieciom swoim/ ći nie powinni Inwentarzá czynić: iż nie sámi śie w to wdawáią/ ále ie Oćiec vstáwił/ y wierzył im tego: á ták spráwá opieki wßytká ná ich wierze należy.

Czás ku czynieniu Inwentarzá.

Czás ku czynieniu Inwentarzá.

DZiedzic/ powinien vczynić Inwentarz/ trzydźiestego dniá po śmierći zmárłego/ ábo trzydźiestego dniá od tego czásu/ ktoregoby śie poznał być Dziedzicem: pißą niektorzy/ iże dźieśiątego dniá: wßákże może rychley/ y owßem im rychley vczyni/ tym lepßey sławy y domniemánia bedźie v ludźi: zwłaßczá v przyiaćioł zmárłego/ w vczynieniu zupełnego á spráwiedliwego Inwentarzá. Speculo Saxonum libro 1. articulo 6.

☞ Tuby przystało ná te ktorzy śie opiekáią śierotámi/

támi / zábiegáć y rádźić pilnie około tego / áby pieniądze gotowe / y wßystkie rzeczy ruchome / po śmierći zmárłego zostáłe / zupełnie á spráwiedliwie były popisáne. Abowiem drugi / niż záczynie Inwentarz czynić / połowice indźie wynieść może / ku wielkiey ßkodźie y vbliżeniu vbogim śierotom: ponieważ Vrząd nic innego nie może pisáć / iedno co vkaża. A przedśię iednák Opiekun ábo Dziedźic / záwżdy sobie ma zá słußną obronę przećiw śierotom y Kreditorom (gdy mu w czym wiáry nie dáią) przez to / iż vczynił Vrzędowny Inwentarz: á ono snádź tym Inwentarzem Pan Opiekun dobrze opiekł y ożegł vbogie śieroty / ábo Dziedźic oßukał Kreditory. A niewiem by tákich wiele nie ználazł / co tylko Opiek ßukáią / z nich żyią / á bárzo ich prágną / chodząc dom od domu / á pilnie przeglądáiąc gdźie ktora Bábá iuż głową trzęsie / á drżąc się nápiia. A ták przystałoby ná to ktorzy się zową y są supremi omnium orphanorum tutores, w to weyźrzeć y rádźić / á żeby spráwiedliwie Inwentarze były czynione. Ktorymby to sposobem miáło być / iż káżdemu wolno powiedźieć widzenie swoie / gdyby go spytano / ia co rozumiem / powiem.

Niedbáłość koło Inwentarzow.

Tym sposobem / gdyby zárázem po śmierći zmárłego / po ktorym Inwentarz ma być czyniony / rzeczy były Vrzędownie zámknione y zápieczę-

towá-

towáne áż do popisowánia: ktemu ten co dáie spisowáć / zwłaszczá ná ktoregoby było iákie domniemánie / áby pierwey przysiągł Vrzędowi / iáko spráwiedliwie wszystkie rzeczy dáie popisowáć: á iáko o tym nie wie nic / áby co ná stronę odeszło / ábo przez kogo wyniesiono było.

Wszákoż to tym ktorym przystoi około tego rádźić / niechay będźie poruczono: Ja tylko chćiał krotko vpomionąć / iż to iest w Pospolitey rzeczy wielka szkódá / niespráwiedliwe Jnwentarze / przez co vbogie Sieroty często wiele szkoduią / iż rzadko ku swemu przychodzą: zwłaszczá gdy ktemu Páni Wienna niespráwiedliwym á wielekroć poprzysiężonym Wiánem ostátek zágárnie.

Pożytek Inwentarzá.

POżytek Jnwentarzá ten iest: Jż Dźiedźic ktory go vczyni / nie może być vciążon w płáceniu długow zmárłego / iedno poki sstawa dobr iego. A gdźieby Jnwentarzá Opiekun nie vczynił / tedy Dźiedźic bliższy iest przećiw iemu przyśiądz / iż ták wiele było iáko żáłuie. Spec: Sax: lib: 1. art: 11. Glos. ¶ A ieśliby kto żáłował ná Dźiedźicá / iże więcey dobr zostáło / niżli zeznał ábo popisał / á tegoby nań dowiedźiono: tedy dwoiáko dług zmárłego płáćić powinien. Speculo Saxonum libro 1. articulo 6. Iure Municipali articulo 26.

Opie-

O Piekunowi ten iest pożytek Inwentarzá / iż sierotom gdy dorosta lat nie powinien sie więcey vspráwiedliwić z rzeczy náleżionych / iedno wedle Spisánia Vrzędowego Inwentarzá: á iákie dobrá ná ten czás wziął kiedy opiekę przyiął / tákie powinien wroćić. Iure Municipali articulo 26.

O Drzewie Krewnośći.

Krewnośc / iest powinowáctwo iedney Persony ku drugiey / gdy iedná rodzi sie od drugiey / ábo dwie od iedney. A názywáią Krewnośc / od społecznośći y iednośći krwie / iże Persony ktore sobie są krewne / máią miedzy sobą społną krew / gdy sie z iedney krwie rodzą: iáko też Láćinnicy zową Consanguinitas, quasi sanguinis vnitas. A ztądże też Bękárći / wedle Práwá Mieyskiego máią krewne / ále po Wrzećienie / nie po Mieczu: to iest / krewne z strony Mátki / nie z strony Oycá. Abowiem gdy Bękárći nie máią Oycá pewnego / y tákiego iákiegoby sie godziło mieć: przeto też Krewnych po Oycu nie máią. — Krewni. — Bękárći nie máią Oycá.

☞ Drzewo Krewnośći / iest wymálowánie / Drzewu przyrodzonemu podobne / máiące w sobie Pień y Rozgi: to iest początek rodzáiu / Linije proste y pobocznie / rozmáitemi stopniámi rozdźielne / w ktorych Persony rozmáitą krewnośćią są spo- — Wyrozumienie Drzewá Krewnośći.

ione. ☞ Pień tu rozumiey/ tę Personę od ktorey Krewni poszli. ☞ Stopień rozumiey liczbę/ iáko ktora Persona dáleko iest od drugiey/ miedzy ktoremi bywa pytánie: iáko gdy spytáią: W ktorym stopniu iest Práwnek od Dziádá? powiesz/ iż w Czwartym. Bo od Dziádá/ ten idzie Rząd Person: Dziad/Oćiec/Syn/Wnek/Práwnek. Abowiem w Liniey prostey/ ile iest Person/ o ktorych bywa gadká aż do ostátniey/ tyle iest stopniow/ odiąwszy iedne personę. ☞ Linia prosta/ ktora w tym Drzewie Krewnośći widziß/ począwszy od wierzchu od persony Práprádziádá/ áż ná doł do persony Práprávnnká. Tá sie ná dwoie dzieli.

Ascendentium.

¶ Jedná iest Person wzgore idących Przodkow náßych/ ták Męzczyzny iáko y białey płći/ co Láćinnicy zową Ascendentium, od ktorychmy poszli/ iáko są: Oćiec/ Mátká.

Pater. Mater.

Dziad/ to iest mego Oycá ábo Mátki Oćiec. — Auus.

Bábá/ to iest mego Oycá ábo Mátki Mátká. — Auia.

Prádziad/ iest mego Dziádá ábo Báby Oćiec. — Proauus.

Przedbábá/ iest mego Dziádá ábo Báby Mátká. — Proauia.

Práprádziad/ iest mego Prádziádá ábo Przedbáby Oćiec. — Abauus.

Práprábábá/ iest mego Prádziádá ábo Przedbáby Mátká. — Abauia.

¶ Po Práprádziádu Polacy inym Osobam wyzßey

ßey idącym nie máią imion / názywáią ie pospolicie Oycámi ábo Stárßemi. Ale Łácinnicy máią / Atauus atauia, Tritauus tritauia, dáley też nic. Tákże dálße Osoby názywáią pospolitym słowem / Maiores nostri, Progenitores nostri.

☞ Druga Linia prosta / iest person ná doł idących / ták Meżczyzny iáko y białey płci: ktore Łácinnicy zową Descendentium, ktore od nas pochodzą: iáko są / Syn / Corá. Descendẽtium. FILIVS. FILIA.

Wnek / ktory sie rodzi od mego Syná ábo od Dziewki. Nepos.

Wneczká / ktora sie rodzi tákże od mego Syná ábo od Dziewki. Neptis.

Práwnek / ktory sie rodzi od mego Wneká ábo od Wneczki. Pronepos.

Práwneczká / ktora sie tákże rodzi od mego Wneká ábo Wneczki. Proneptis.

Práprawnek / Práprawneczká / ktore sie rodzą od mego Práwneká ábo Práwneczki. Abnepos. Abneptis.

¶ Po Práprawneku Polacy innym Osobam ná doł idącym nie máią przezwisk / názywáią ie pospolicie / Dzieci: Łácinnicy máią / Atnepos atneptis, Trinepos trineptis. Dálße też pospolicie názywáią / Minores, Posteri.

☞ Linia pobocznia / ma w sobie Persony / ktore áni sie od nas rodzą / áni my od nich / ále od iedney

Collateralium. krwie z námi pochodzą: ktore Láćinnicy zową Collaterales, aut Transuersales: ták z práwey strony po mieczu/ iáko z lewey po Wrzećienie: iáko są z☞ Z

Frater. Soror. Patruus. Amita. Práwey strony: Brát/ Siostrá. Stryy / to iest Oycow brát. Y Wuy/ to iest Mátczyn brát.

Ciotká iest Oycowá ábo Mátczyná Siostrá. Acz te obiedwie Personie/ iednym Polskim słowem Ciotká zową / ále Láćinnicy rożność w tym máią: bo Siostrę Oycowę Amitam, á Siostrę Mátczynę Materteram názywáią.

Patruus magnus. Stáry Stryy/ iest mego Dziádá Brát. Y Stáry Wuy/ iest mey Báby Brát.

Amita magna. Stára Ciotká/ iest mego Dziádá y moiey Báby (Siostrá.

Propatruus. Stárszy Stryy/ iest mego Prádziádá Brát.

Proamita. Stársza Ciotká / iest mego Prádziádá Siostrá: co drudzy zowią Przestryiec/ Przećiotká.

Fratres sororesque Patrueles. Stryczni Brácia ábo Siostry / ktorzy się rodzą odedwu Brátow.

Amitimi & Amitimæ. Ciotczoni Brácia ábo Siostry / ktorzy się rodzą odedwu Siostr.

Nepos ex fratre. Synowiec / iest Syn od mego Brátá.

Neptis ex fratre sorore. Synowicá / iest Corá od mego Brátá.

☞ Z Lewey strony: Siostrá.

Auūculus. Wuy / to iest Mátczyn Brát.

Matertera. Ciotká / to iest Mátczyná Siostrá.

Auūculus magnus. Stáry Wuy / to iest stárey Mátki Brát.

Stára Ciotká / iest stárey Mátki Siostrá.
Stárszy Wuy / ábo Przedwieć / iest Brát Przedbábin. Stársza Ciotká / ábo Przedćiotká / iest Siostrá Przedbábiná.
Ciotczoni Bráćia y Siostry / od obudwu siostr.
Synowiec / Syn od Siostry.
Synowicá / Dziewká od Siostry.
☞ Linia Poboczna / iest też dwoiáka: iedná iest rownych Person w Stopniách / á druga nie rownych. ¶ Rowna Poprzecznych Linia iest / gdy persony o ktorych bywa gadká ná rownym stopniu. sa od spolnego Pniá / to iest od Rodzicá: iáko iest Brátow Wnek / Siestrzyná Wneczká.
¶ Nierowna Poprzecznych Linia iest / gdy persony o ktorych bywa pytánie / ná nie rownym Stopniu sa / od spolnego Rodzicá: to iest / Brátow Práwnek / á Siestrzyná Wneczká.

Porzadek Spadkow.

KV Spadkowi / po vmárłym ktory Testámentu nie vczynił / iest czworáki Stopień. ¶ Ná pierwszym stopniu sa Dzieci. ¶ Ná wtorym Rodzicy. ¶ Ná trzećim Persony poboczne / o ktorych powiedziano wyszey. ¶ Ná czwartym / Maż z Zona / ktorzy po sobie Spadek biora / gdy niemász áni Rodziców / áni Dzieci / áni Bráciey / áni Siostr /

Matertera magna.
Proauunculus.
Promatertera.
Consobrini.
Consobrinæque.
Nepos ex Sorore.
Nepos ex Fratre.

y innych ná doł y wzgorę y popżzek idących. ¶ Náostátek / ieśli tych wszytkich ná czterech stopniách okazánych niemász / tedy Spadek ábo Jmienie zmárłego / przynależy do skárbu Krolewskiego.

Descendētium successio.

☞ Wszyscy tedy ktorzy idą ná doł / iáko są / Syn Dziewká / Wnek Wneczká / Práwnek Práwneczká / ták Mezkiego iáko Zeńskiego plemienia: ktorzyby z tych po zmárłym bliższy byli / spadek zá rowno biorą przed temi wszystkimi Personámi / ktore idą wzgorę / y przed pobocznemi. Spec: Sax: lib: 1. artic: 3. & 17. Et lib: 3. artic: 76. Gloss. lib: 2. artic: 23. Et Iure Municipali articulo 3. in Gloss. A ztądże sie okázuie / iż Synowie y Corki po śmierci rodzicow swoich / wszytkiego Jmienia rowny dział biorą / y z rownego sie działu weselą. Wyiąwszyby z nich niektorzy odpráwieni byli / ktorzy / ieśliby rowny dział z nieodpráwionemi chćieli bráć / tedy pierwey to powinni pod Przysięgą położyć co wźięli / toż będą ku działowi przypuszczeni. Chybá iż nie odpráwieni mogliby dowieść Swiádkámi / iże sie wyrzekli z dobr Oyczystych y Máćierzystych. A czego odpráwieni nie winni ku działowi kłáść / nápisano Spec: Sax: lib: 1. artic: 10. 13. Iure Munic: artic: 57. Jáko gdy kto po Zenie weźmie / áboby co spráwionego / ábo dárowánego od Rodzicow zá dobrego ich zdrowia miał / iáko Konie / Zbroie / Száty y in-

ty y inne rzeczy: ieśliby też co wysłużył/ ábo ná woynie zyskał. Tákże Dziewká/ co iey iest od Rodziców dano ku iey ochędożności/ w szátách/ w sprzęcie domowym/ tego nie powinna kłáść: ábo co też wysłuży.

☞ Ná teyże Liniey prostey/ Person ná doł idących/ Persony ktore są ná bliższym stopniu od zmárłego/ biorą Spadek przed temi ktorzy są ná dálszym stopniu. Wyiąwszy by Rodzicy tych to ktorzy są ná wtorym stopniu/ zmárli á nie odpráwieni byli: tedy oni ná mieyscu Rodziców swoich zmárłych/ biorą Spadek po Dziádu/ y po Bábie/ z drugimi Dziedzicmi/ tyle ile Rodzicy ich mieli bráć gdyby byli żywi. Speculo Saxo: libro 1. artic: 17. Co Łácinnicy zową/ Iure repreſentatiuo: Quòd Nepotes repræſentant perſonam Parentum, in Succeſsione poſt Auum vel Auiam in linea recta. Ktore Práwo tylko idzie miedzy tymi personámi/ co są ná prostey Liniey.

¶ A ieśliby kto zmárł/ á Synowby też nie było/ ábo Dziewek/ áleby miał Wneki ábo Wneczki: tedy Wnekowie y Wneczki/ tymże sposobem biorą Spadek przed temi co idą wzgore/ y przed Pobocznemi.

¶ A gdy niemász dzieci ábo wnekow/ y innych ná doł idących/ tedy spadek przychodzi ná bliższą Perso-

Aſcendentium ſucceſſio.

Persone miedzy tymi co wzgore ida / tym sposobem: Gdyby kto zostáwił Oycá/ tedy Ociec bierze Spadek y przed Mátka/ y przed innemi wszytkiemi Gornemi y Pobocznemi. Tákże też gdyby Oycá nie było/ Mátká bierze przed innymi wszytkiemi wzgore y poprzek idacymi. Spec: Sax: lib: 1. artic: 17. Ale wedle Práwa Cesárskiego / Ociec/ Mátká / z Brácia y z Siostrámi/ zmárłego Syná Spadek zárowno biora. A ták poki Person ná doł y wzgore idacych sstawa / poty pobocznie Persony bywáia wyłaczone wedle Práwá.

Collateralium successio.

¶ A gdy Synow y Rodzicow y innych Krewnych ná doł y wzgore idacych niemász: Tedy Spadek przychodzi ná Pobocznie Persony/ktoreby sie w Stopniách okazáły być bliższe po zmárłym/ o ktorego Dziedzictwo idzie. Spec. Sax. lib.1. art.3. Qui se in proximiore gradu, huic de cuius hæreditate agitur probauerit, præfertur ei, qui vlteriorem obtinet gradum. Miedzy ktorymi to pobocznymi/ bliższy sa Brácia y Siostry/ y ich Dzieci.

☞ A tu trzebá wiedzieć/ Iże Brácia y Siostry / ktorzy sa iednego Oycá y iedney Mátki/ ktore Łácinnicy zowia / integri fratres, & integræ sorores, bliższy sa ku wszelkiemu Spadkowi nád Brácia y Siostry od iedney Mátki á od innego Oycá/ ábo od iednego Oycá/ á inney Mátki / ktore zowa

medij

medij fratres, medij sorores. A gdźieby záśie dźieci zmárłego Brátá ábo Śiostry / ktorzy są iednych Rodźicow / zostáli: tedy spułbráćia ábo spułsiostrámi / zárowne Spadek z niemi biorą. Speculo Saxonum libro 2. articulo 20.

¶ Po Bráciey záśie y po Śiostrách iednych Rodźicow / y po ich dźieciách / bywáią przypuszczeni ná Dźiedźictwo dźieći od iedney Mátki / ábo od iednego Oycá: ktorych záśie dźieći bliższe są ku spadkowi nád Stryie y nád Wuie.

¶ A gdy niemász Bráciey / Śiostr y ich dźieci ábo Wnekow: tedy po Spadek przychodzą inszy / ktorzy byli ná bliższym stopniu / iáko są Stryiowie / Wuiowie / Ciotki / ich Synowie / Wneki Wneczki. A ktorzyby ná iednym stopniu bliższym społem náleżieni byli / á tegoby dowiedli: rowny dźiedźictwá dźiał biorą / wedle Textu Spec: Sax: lib: 1. cap: 17. z Niemieckiego ták iáśnie wyczerpnionego: Non extantibus, neq; fratribus, neque sororibus, omnes qui se in vno cognationis gradu esse probauerint, æquam hæreditatis portionem percipiunt.

¶ Potym gdy tych wszytkich Krewnych wyzszey námienionych nie będźie / tedy Mąż z Zoną po sobie spadek biorą. A iżby po sobie mogli słusznie bráć / potrzebá iest / áby było miedzy nimi práwe á słuszne Małżeństwo / wedle Kośćiołá Chrześćiáń-

Mariti & vxoris successio.

 skiego

skiego złączone/ ktoregoby trwáło áż do śmierći: ábowiem gdźieby rozwod záßedł/ tákowy Spadek mieyscá nie ma.

Fisci successio vltima.

¶ A gdy niemáß Przyiaćioł y Zony/ tedy spadek przynależy do skárbu Krolewskiego/ ktory iuż iest ostátecznym Dźiedźicem. Iure Mun: art: 59.

Sacerdotum & Monachorum successio.

KSiądz ieśliby vmárł krom testámentu/ á dobrá po nim zostáły z dochodow Kośćielnych nábyte/ spadek po nim nie indźie iedno do Kośćiołá przynależy. A ieśliby one dobrá były z iego Oyczyzny/ ábo po ktorym Przyiaćielu przypádłe/ ábo robotą iego włásną/ ábo Rzemiesłem nábyte: tedy ná Przyiaćiele przypadáią. Co ma być rozumiano o tych Kśiedzách/ ktore zową świeckimi/ nie o Mnichách. Abowiem iáko Mnich z bráćią nie dźiedźicy/ ták też po Mnichu żaden spadku nie bierze. Bo Mnißy wyrzekli śie świátá/ y są vmárli świátu: á vmárły żaden spadku nie bierze/ iedno żywy. Wyiawßy by ktorzy w Dźiećiństwie z przymußenia/ábo z iákieg przyludzenia/ ábo z namowy do Klasztorá wstąpili: bo ći mogą wynisdź: á ták Dźiedźictwá nie trácą. Spec: Sax: lib: 1. arti: 25. & lib: 2. art: 22. Wßákże w tey mierze zacnym y vczonym w Prawie ludźiom/ nie zda śie być zá słußną rzecz/ áby Mnißy Dźiedźictwá po swym Krewnym nie mieli bráć: Mieniąc/ Ieśliże Niewiástá

Mnißy nie dźiedźiczą.

Mnißy kiedy dźiedźictwá nie trácą.

ktora

ktora się niepoczćiwie rządzi/ dla swey niepoczćiwości Dziedzictwá nie tráći: á czemuby Mnich ktory się ná służbę Bożą vda/ tráćić miał? Tum quòd Statuta Laicorum, non ligant Ecclesiasticas Personas. A podpieráią tego Práwem Duchownym y Cesárskim.

¶ W dochodzeniu á otrzymániu Dziedzictwá/ niemász áni też ma być żadney rożnośći miedzy Mężczyzną á żeńskim plemieniem: ábowiem iáko ku rozmnożeniu Rodzáiu obudwu Pan Bog stworzył: ták też Práwo w bliskośći imienia czyni ie rowne: oprocz Gierády á Hergewetu. Bo Gieráde/ to iest/ sprzet y vbior niewieśći/ wedle práwá (ácz niesłusznie gdy się kto przypátrzy) bliższa po zmárłey Niewieśćie bierze. A Hergewet/ to iest/ Zbroie/ bliższy po zmárłym Mężu. Powiedziáłem iże niesłusznie/ to z tego przykłádu káżdy obaczyć może. Vmrze ktora bogáta Białagłowá/ ktorey máietność wszytká práwie w tey to Gierádzie/ w Bryndách kosztownych zależy/ zostáwi Syná iednego ábo dwu/ ktorzyby słusznie á spráwiedliwie Máietność Mátki swey wszytkę po śmierći iey mieli bráć/ tu wedle Práwá Máydeburskieg̃/ nie własni Synowie biorą/ ále białagłowá/ ktoraby byłá oney zmárłey krewna bliższa/ choć będźie dobrze dálsza/ ná trzećim y ná czwartym stopniu/ niż Syn wła-

Gieradá.

Hergewet.

Práwo niesłuszne o Gierádzie.

ſny. Tu w tey mierze ieſt wielka nieſpráwiedliwość / á nieznośne okrucieńſtwo nád włáſnymi Dziećmi / gdy ná to pátrzą / á práwie im to co ich ieſt włáſnego z rąk wydźieráią. Przeto Krákowiánie tákowe Práwo o Gierádzie (ktore też tu maß ná dole przypiſáne) częśćią miárkowáli / częśćią ábrogowáli / ktorych przykłádu by inne Miáſtá náśládowáły / vmnieyßyłoby ſie kłopotow / á wielkieg zákrwáwienia miedzy Przyiaćioły. Dobrzeby tedy áby to Práwo w pcſpolitośći ták ſtało / áby Mężczyzná z białągłową ſpadek wßytkich rzeczy rowno po przyiaćielu bráli. Aby / iáko nie wßedy wiedzą co ieſt Gieráda / co ieſt Hergewet / tákże rzecz z nieznáiomośćią nazwiſkow zginełá / á z gruntu zgłádzona byłá / áby bez tego brákowánia Hergewetu y Gierády / bliſkość w ſtoiącey y ruchomey máietnośći rowno bráli. Obaczáią te trudnośći y nieſpráwiedliwośći wiele przyiaćioł / ktorzy máią przed oczymá Páná Bogá / á zgodę miłuią : y wiele ich naydźie / ktorzy bez tego brákowánia Gierády / rowno ſie wßytkim cokolwiek ieſt dźielą ćicho / bez kłopotow / ták / iż Woyt o tym nie wzwie.

Artykuł Krákowiánow o Gierádzie.

KJedy Zoná ktoregokolwiek Mießczániná z świátá zeydźie / zoſtáwiwßy dźieći / Syná ábo Dźiewkę / iednego ábo wiecey : tedy wßyſtek Grat y Szczebrzuch / ktorymkolwiek imieniem może być

miáno-

miánowány / ná żadnego inszego / iedno ná męża y dzieci iey (ktoregokolwiek stanu będą) ma przysłu- szeć / wszytkie insze tey vmárłey Przyiaciele / Siostry / y bliższe oddaláiąc. A po śmierci tych to dzieci / to wszytko iáko iest wedle Práwá przy Oycu ma zo- stáć. ❡ A iesli Zoná vmrze nie zostáwiwszy pło- du: tedy to wszytko co ku Gierádzie należy y przy- słusza / co oná w dom do Męża wniosłá / á tych rze- czy czásu żywotá od siebie nie oddaliłá / ábo daw- nością czásu sie nie skáziły / to Siestrze iey ábo bliz- szey przyrodzoney / przez Męża iey ma być wydano. Domowy Sczebrzuch / we złocie / we srebrze / Kleynotách / Pieniądzách gotowych / y wszytkie inne rzeczy od máłá do wielá / coby ku Gierádzie nie przysłuszáły / przy Mężu tey vmárłey máią zostáć: o ktore żadnego nágabánia od iey bliskich nie ma mieć. Ale to po swey woli obroci gdzie chce / niko- mu liczby nie czyniąc z tego.

❡ To też postrzegáiąc / że Siostrá tá ábo przy- rodzona / ktora tákową Gierádę będzie bráć chćiá- łá / Mężowi tey to vmárłey z tákowych rzeczy / ma zostáwić co Práwo obmawia: to iest / łoże vsłáne / y inne rzeczy w Práwie opisáne.

Item, Te rzeczy wszytkie / ktore mąż żenie przed ślubem ábo po ślubie kiedykolwiek ku poczćiwości iey spráwił / we złocie / srebrze / száciech / kleynotách /

vpominkách / y wszytkich innych rzeczy / żadnych nie wyymuiąc / to nie ma być miedzy Gierádą policzono: ále po śmierći Zeniney Mąż to wszytko przy sobie záchowáć ma / iáko swe własne: á żądnemu nie ma być zá to powinien odpowiádáć.

¶ A iesliby sie przydáło / żeby Mąż pierwey vmárł niżli Zoná / choćia zostáną ábo nie zostáną Dzieći: Gierádá ábo też sprzet wszytek ktory z sobą Zoná wniosłá / y to co iey Mąż przed slubem y po slubie dał / kupił / spráwił / we złoćie / srebrze / kleynoćiech / w száciech / y w innych rzeczách / ktore ktemu należą: przy zostáłey Wdowie máią zostáć / y po swey woli może ie obroćić / ꝛc.

O Przyiaćiołach po Małżeństvvie.

Affines. PRzyiaćioły po Małżeństwie Láćinnicy zową Affines, ták po Mężu iáko y po Zenie: ztąd: iż / dwá domy / to iest / dwá rożne rodzáie w iedno przyiaćielstwo iákoby ku iednemu końcowi / zá onym małżeństwem sie schodzą / áż do Czwartego pokolenia. A tu trzebá wiedźieć / iż przyiaciele mey Zony á moi przyiaćiele / nie są sobie przyiaćiele z strony mego Małżeństwá / to iest / nie są Affines iáko Láćinnicy zową: tylko przyiaćiele

mey

mey żony/ mnie są przyiaciele po małżeństwie: tákże też moi przyiaciele/ są mey Zenie przyiacielmi z strony Małżeństwá. A ztądże to iest/ iże Ociec y Syn iedney Fámiliey/ mogą poiąć w małżeństwo mátkę y corę iey drugiego rodzáiu: tákże dwá bráciá mogą poiąć dwie śiestrze. Ale mąż z przyiaćioł żony swey nie może żony poiąć/ áż do czwartego pokolenia. Tákże też Niewiástá/ nie może bráć Mężá z przyiaćioł Mężowych áż do czwartego pokolenia.

Jmioná przyiaćioł po Małżeństwie.

☞ Mąż z Zoną/ są gruntem Przyiaćielstwá po Małżeństwie. Maritus. VXOR.

Swiekier/ iest żony mey Oćiec. Ale dziś pospolićie Oycem zową wedle zwyczáiu/ á nie Swiekrem: tákże Swiekrá mey Zony Mátká. Socer. Socrus.

Zięć/ mey Dziewki Mąż. Gener.

Cyeść/ Syná mego Zoná. Nurus.

Dziewierz/ iest Brát mężow. Leuir.

Jątrew/ Zoná mego brátá: zową też Brátową. Fratria.

Swieść/ Siostrá mężowá. Glos.

Szwak/ iest Siestrzyn mąż. Sororius.

Pásierb/ Syn mey żony od pierwszego mężá/ ábo syn mego mężá od pierwszey żony. Priuignus.

Pásierbicá/ Dziewká mey żony od innego mężá. Priuigna.

Vitricus. Oyczym / Mąż wtory moiey mátki.

Nouerca. Mácochá / iest żoná Oycowá wtora dziećiom od Pierwszey żony.

Sponsus. Oblubieniec / Nowożenia / Pan młody.

Sponsa. Oblubienicá / Páni młoda.

Paranymphus. Dziewosłab.

Porzadku

Porządku

SĄDOW MIEYSKICH

CZĘSC CZWARTA.

O Kárności Złoczyncow/ á naprzod O Męczeniu ich.

Porządek około Męczenia Złoczyńcovv.

SPráwe około Męczenia y rozmáitey śmierći rożnych Złoczyńcow Ludźie w Práwie náuczeni/ bárzo ßeroce á potrzebnie nápiſáli/ nie bez przyczyny. Abowiem gdźie idźie o zdrowie vbogiego człowieká/ zá ktorego iednorodzony Syn Boży dał ſię vmęczyć: tám trzebá nawiętßey náuki/ y nawiętßego porządku á pilności/ áby człowiek bez litośći Sędziego/ bez bá-

cznośći/ bez dobrego rozsadku/ iáko inna bestya nie zginał. W czym záprawdę w Miástách/ w Miásteczkách/ máły iest porządek/ większy snadź tám gdźie sie spráwá toczy o trochę zgniłey máietnośći/ niż tám gdźie vbogiego człowieká ćiáło szárpáią/ tárgáią/ ćiągną/ pieką/ męczą: wielekroć tylko przy obecznośći iednego ábo dwu opiłych Ceklarzow/ gdźie rzadko bywa człowiek poważny á báczny/ ktoryby wielkość á potrzebę męki wyrozumiał: ktoryby też personę y znáki ku wydániu ná mękę rozeznał/ y spráwiedliwośći w tym doyźrzał. Sam przy tym okrutny Kát/ á ieden ábo dwá opili Ceklarze bywáią: z ktorych potym wyznánia/ człowiek bywa ná śmierć skazan. Te rzeczy potrzebuią pilnego wypisánia. Ale iże vmyśliłem potym osobne kśiążki o tym pisáć: tu ná ten czás coby sie potrzebnieyszego być zdáło/ ná koniec krotko przypiszę.

Co trzebá baczyć przed męczeniem Złoczyńcow.

PRzed męczeniem Złoczyńcow/ te rzeczy trzebá pilnie baczyć. ¶ Naprzod/ áby żaden w Kátowskie ręce ná mękę nie był zdány/ ażby były pewne á dostáteczne przećiw niemu znáki złoczyństwá/ á dowody nieiákie. Abowiem męká/ ácz kolwiek ku wybádániu prawdy bywa przydána/

wszákże

wszákże rzecz iest ku zdániu ná śmierć nie pewna/ krewka/ y Sędziemu ku zbáwieniu niebespieczna: gdy niektorzy Złoczyńce ták są twárdego przyrodzenia/ iże ná nich nic nie wymeczy: á drudzy zásię są ták miekkiego á niećierpliwego przyrodzenia/ iż wolą ládá co powiádáć/ niż okrutne meki ćierpieć. A ztąd bywa/ iże ich wiele niewinnych powoływáią. Napisał to y Augustyn S. Vbi non sunt præsumptiones, semiplenæ probationes, certa indicia, non est inducenda quæstio.

¶ Druga/ áby złoczyńcá ná mekę nie łátwie áni skwápliwie od Sędziego był zdawan/ by też y znáki ktemu przywodziły: iedno w ten czás/ gdźieby inszym lżeyszym sposobem/ to iest/ łáskáwym vpominániem ábo pytániem/ prawdá nie mogłá sie okázáć: gdźie też są iáwne dowody przećiw złoczyńcy/ ábo sie sam dobrowolnie zna/ ábo znáć krom meki obiecuie/ tám meki nie trzebá: oprocz żeby ná co innego zá dostátecznymi znáki á nieiákimi dowody był podeyźrzány/ czegoby dobrowolnie znáć niechćiał/ ábo towárzystwá nie powiedźiał. Kiedy złodźiey ma być meczon.

¶ Trzećia/ á żeby złoczyńcá/ ktoryby iuż ná śmierć miał być wydan/ toż zeznał po mece názáiutrz przed zgromádzeniem wszytkiey Rády/ dobrowolnie z roskazánia á łáskáwego pytánia Sedźiego/ co ná mece zeznawał: ábowiem przez to

bywa potwierdzone wyznánie wymęczone. A ztądże Testáment Złoczyńce zá poruczeniem Burmistrzá támże v Rády táko przez Pisárzá bywa pisány / y v Gáynego Sądu iáwnie czytány / tym kßtałtem: Iż ten N. rodem z N. stánąwßy przed námi dobrowolnie zeznał / iż vkradł/ wydárł/ wyłupił/ zábił/ spalił/ ꝛc. y z tym idźie ná Sąd Boży/ ktorego Práwu wáßemu poruczamy.

W dźień Swięty godźi się zdáć ná męke.

Iáwni Złoczyńce / y w dźień Swięty mogą być ná męke wedle Práwá dáni / y w dźień Wielkonocny / y Bożego Národzenia: dla tego / áby sie Lotrowskie rády y zdrády długo nie táiły / przez ktorych niepoznánie / mogłoby sie sstáć wielkie á ßkodliwe zámießkánie ku zábieżeniu wielkim niepokoiom / ßkodom/ niebespiecznośćiom/ záchowániu zdrowia ludzkiego/ y pokoiu pospolitego. C. De Ferijs. L. Prouinciarum Præsides.

Z Łodźiey/ gdyby kogo powołał/ y śmierćią swoią zápieczętował: tedy powołány może sie odwieść swoią przysięgą: oprocz żeby nań był iáki inny dowod ábo świádectwo. Speculo Saxonum libro 3. articulo 39.

Znáki ku zdániu ná męke ktore są pewne.

Znáki/

ZNáki / zá ktorymiby złoczyńcá miał być zdan ná męki / nie są opisáne / ktoreby były pewne á dostáteczne. Ale te záleżą ná vznániu / ná woli y ná sumnieniu mądrego á rostropnego Sędziego. Wszákże tá wola / rozeznánie y sumnienie Sędziego tákie ma być / ktoreby było Práwu á spráwiedliwości przystoyne. Abowiem ináczey niceby nie ważyło.

☞ Nápisał Iodocus Damuderius w Ksiązkách de Praxi rerum Criminalium, z Práwá Cesárskiego przykłády / z ktorych może się náuczyć / ktore znáki są dáleko od męczenia odwodzące / á ktore blisko ku męce wiodące / ktore nablizey.

Dáleki znák iest / gdy ták mowią: Słycháć iż zábił. Bliższy iest znák / gdy mowią: Ten był wielkim á wiecznym nieprzyiácielem zábitego często go zábić groził / często mu odpowiádał. Wszákże y te znáki iescze nie są tákie / zá ktorymiby kto miał być zdan ná męki. Nablizszy y napewnieyszy znák iest / gdy táko mowią: Tego widziano gdy z gáiu wyskoczył gdzie ciáło zábitego leżáło / ten miał miecz goły w ręku: gdy go vyzrzano / zblednał / do Klasztorá vciekał. Tákowe nablizsze znáki / dwiemá godnymi á niepodeyzrzánymi Swiádki potwierdzone / są dostátecznie wiodące ku męce / y owszem iednym Swiádkiem potwierdzone / ták godnym / Znáki mężoboystwá.

ná ktoregoby námnieysza mákulá podeyźrzenia nie byłá/ zwłaszczá gdy ták świádczy iż go widział kiedy ránił. Tákże o Złodzieiu może być rozumiano/ gdy mowią: Podeyźrzány to Młynarz/ vbogi iest/ rad się w drogie száty vbiera/ ták wiele nie zárobi: te znáki są dálekie. Bliższe/ gdy v kogo widzą rzecz krádzioną. Nabliższe/ y nadostáteczznieysze/ gdy go widzą z krádzioną rzeczą vćiekáiącego/ z mieyscá gdźie rzecz vkrádziono.

Znáki złodźieystwá.

Ná Cudzołostwo / ten znák iest dáleki: gdy powiádáią/ iż się rádźi widzą/ iż się miluią. Bliższy/ gdy kto chodźi do cudzey żony w dom / kiedy mężá domá niemász. Nabliższy á pewny / kiedy go z cudzą żoną ná iednym łożu zástáną.

Znáki Cudzołostwá.

¶ Vćiekánie iáśnie dowiedzione/ pewny znák iest winnośći / zwłaszczá tám gdy kto iesżcze nie obwiniony / iedno tylko iż iest powieść o nim / zá dotknieniem sumnienia / boiąc się vćieka.

Vćiekánie złoczyńce.

¶ Wsádzony do kaźni / opátrzony dobrze / gdyby się wyłamał/ á do Kośćiołá vćiekał/ ábo ná inne bespieczne mieyscá/ ku záchowániu zdrowia swego/ znák iest pewny ku zdániu ná męki.

¶ Osłáwiony o iákie złoczyństwo / gdyby się przedkim zeznał tám kędy ná stronie / nie v Sądu: á tákowe zeznánie byłoby iednym godnym Swiádkiem

Zeznánie złoczyńce nie przed Sądem.

kiem potwierdzone / tákowy podáie do siebie znák niemáły ku mece.

¶ Sámá goła powieść / nie iest znák pewny ku zdániu ná mekę: quia fama est res fragilis & perniciosa, oprocz tego / gdyby byłá mocna / gwałtowna / á nieodmienna.

Sławá.

¶ Odmienność mowy / kłamstwo / boiaźń / záiakánie / drżenie / są znáki / nieiáka droge ku mece podáiące / ktore ná Sedziego przynależy pilnie obaczáć / y terminowáć / áby mu potym nie było zádano: iż niesłusznie człowieká zdał ná meki. Boby to musiał meczonemu nágradzáć / gdyby okazał swoie niewinność. Tákie wszytkie znáki iáko wyżey námieniono / záleżą ná bácznym á rostropnym vznániu Sedziego: áby wielkości wystepku / tráfunki / rozmáitości znákow / y inne okoliczności dobrze á pilnie obaczał / áby też miał báczność ná stan Persony. Abowiem inaczey ma być meczon młody / á inaczey stáry: inaczey mdły / inaczey duży: inaczey kochánek / inaczey nie kochánek: inaczey Szláchcic / inaczey Mieszczánin / inaczey Chłop. A nákoniec / Sedzia ták sie w ten czás przeciw człowiekowi ma stáwić / áby sie wiecey widział być łáskáwym Sedziem / niż okrutnikiem: pámietáiąc iż też człowiek iest.

Mowá odmienna. Kłamstwo. Boiaźń.

Rożność mąk wedle rożności person.

Persony od męki wolne.

ZAden / ná ktorego są pewne dowody á znáki / nie może być wolen od męki / iedno ten / ktorego Práwo pisáne czyni wolnym: iáko są Doktorowie / Rycerze / Przełożeni ná wielkie dostoieństwa / Vrzędnicy ludzi wielkich stanow / y Vrzędnicy Mieyscy poki są ná Vrzędzie: Principum Officiarij, Ciuitatum Rectores, officiorum suorum durante tempore. Młodszy niż czternaście lat / ktorzy v Pręgi miotłámi máią być karáni: Stárzy / ná pámięci / y ná rozumie zeszli: Niewiásty brzemienne / ážby po porodzeniu moc wzięły. Wszákże są tákie występki / zá ktorymi áni persony przerzeczone od męki bywáią wolne: iáko iest występ przećiw Krolowi / przećiw Pospolitey rzeczy: co zową Łácinnicy / crimen læsæ Maiestatis: to iest / gdy się kto co tákiego dopuśći / coby było przećiw Krolowi y bespieczeństwu iego: gdy náprzećiw stáźie ábo vpadku mieyskiemu co broi: gdy ku nieprzyiaćielowi się skłoni: gdy nieprzyiaćielowi zbroią / pieniądzmi / rádą / y ktorymkolwiek inszym sposobem przećiw swemu Pánu dopomaga: gdy poddáne / źiemie ktemu przywodźi / áby były Krolowi przećiwne: gdy rosterk w mieśćie czyni / áby ktory przełożony był zábit: y inne tym podobne. Też nie czy-

Crimen læsæ Maiestatis.

ni

ni nikogo wolnym od męki / wydánie á zdrádziectwo Oyczyzny swey: podánie miast / zamkow Nieprzyiacielom / ktożkolwiekby był tákim.

O rozmáitych mękách.

W Rzßey námieniony Author / wypisał o rozmáitych mękách / ktore Złoczyńcom bywáią zádawáne / więcey z wymysłow Sędziow niebácznych / á z okrućieństwá Kátowskiego / niż wedle Práwá: iáko / wodą / octem / laniem wrzącego oleiu w gárdło smárowániem śiárką / smołą gorącą / słoniną / głodem / prágnieniem wielkim / przyłożeniem ná pępek myßy / śierßeni ábo iákich innych iádowitych chrobakow nákrytych bánką / á żeby ták gdy by wyniśdź nie mogli / ćiáło ćierpiącego dręczyli: iáko też gdy Złoczyńcę ku łáwie przywiążą / nogi iego słoną wodą námáżą / potym kozę przywiodą / ktora rádá sol iada / áby pięty onego Złoczyńce lizáłá: ktory bol powiádáią być okrutny / bez obráženia ćielesnego. Opisuie támże niektore męki wedle Práwá miánowićie / przez ćiągnienie powrozmi / gdy nágo złoczyńcá (wßákże wstyd przyrodzony máiąc nákryty) ná wezßey łáwie niż ćiáło iest / bywa pod páchę przez pierśi przywiązan / potym wielkie pálce v nog bywáią związáne / á powroz od nich około ośi v kołá okręcą / áby ták obrácániem kołá

ciáło złoczyńce ku wypowiedzeniu prawdy było ciagniono. Niektorym też / ktorzy ná meki máia być dáni / pierwey wßytkie włosy brzytwa ogola / dla opátrzenia / áby iákich kunßtownych pomocy we włosiech nie miał: według Czárnoksieſtwá / ábo Czárow inych / zá ktoremi wiec żadney meki nie czuia. Przydáie ná oſtátek ſwoie widzenie: áby złoczyńcá przed innemi mekámi naprzod był bit miotłámi / mieniac / że zá doświádczeniem przez tákie karánie / rychley złoczyńcá powie ſwoie przewinienie / niż zá mekámi wyżßey opiſánemi. In Summá / áby tákie meki były żądáne / żeby ciáło było bez obráżenia wielkiego / y bez vłomności. Abowiem / gdyby ſie tráfiło / iżby złoczyńcá dla meki wielkiey vmárł: Sedzia byłby bárzo podeyźrzány / iákoby mu tákie meki żądáwáć roſkázował / nie wedle Práwá ábo zwyczáiu / nie zá miłościa ſpráwiedliwości / nie z miłosierdzia / nie z bácznośći á z madrośći: ále z gniewu á z nienawiśći / áby ták z iego ſámego vporu człowiek zginał. Byłby mowie Sedzia w tákim podeyźrzeniu / iesliby ſie ſłußnie nie wywiodł / iż w tey mierze náſládował Práwá ábo zwyczáiu / łáſkáwośći / máiac Páná Bogá przed oczymá / y ſpráwiedliwość iego. O tym komu trzebá wiedzieć ßerzey niechay czyta v tegoż Authorá.

Złoczyńca, o co ma być pytan ná mece.

ZŁoczyńcá wedle Práwá nie ma być ná mece o wiecey rzeczy pytan/ iedno o ktore iest oskárżon/ á o ktore nań słycháć: z tey przyczyny: iże ná meki żaden nie ma być zdan/ kromia vprzedzáiących znákow: iáko wyższey o tym.

Miedzy wiela złoczyńcámi, ktory ma być pierwey męczon.

GDy wiele Złoczyńcow o ieden występ ná mekę máią być zdáni: Sedzia ten ma porządek chowáć: áby tego pierwey kazał męczyć ktoregoby rozumiał być ku powiedzeniu prawdy skłonnieyszego. Jáko/ ieśli oćiec z synem ma być męczon: pierwey syn przy obliczności oycowskiey/ ábo też w niebytności z wiádomośćią iego: dla tego/ iż oćiec zá żáłośćią syná swoiego/ rychley sie skłoni ku wyznániu/ niż zá włásnymi mekámi. A ieśli żoná z mężem: pierwey żoná: dla tego/ iż Niewieśćia płeć bedąc mdleyszey nátury/ y nie tak ćierpliwey/ rychley może być przywiedziona vpominániem/ y mekámi ku wyznániu/ niż mąż.

O Powtarzániu męki.

ZŁoczyńcá/ ktory raz dla iákiego podeyźrzánego występku/ słusznie á dostátecznie wedle Prá-

wa był męczon/ (ktora dostáteczność ná vznániu Sędziego zależy) á ná męceby nic nie zeznał: iuż o tenże wystepek/ drugi raz nie ma być męczon: oprocz żeby sie iákie nowe znáki pewne nań wynurzyły/ ktoreby były godne ná zdánie powtore ná mękę/ wedle wyższego opisánia. Wszákże y zá pierwszymi znáki/ może być dan powtore ná mękę/ gdy iest iásny iego vczynek/ świádectwem dwu godnych ludzi ták dobrze dowiedziony/ iż o nim Sędzia żadney watpliwośći nie ma: tylko po Złoczyńcy zna/ iż vczynku swego/ więcey z krnąbrnośći á z zátwárdzenia/ niż z niewinnośći przy.

Złoczyńcá/ gdy zna vczynek swoy ná męce/ á po męce go przy: może być powtore męczon ku pierwszemu zeznániu: ále lżey niż pierwey. A ná wtorey męce gdyby nie zeznał/ ále stale przał: iuż trzeći raz nie ma być męczon.

Złoczyńcá gdy kogo ná męce wyda/ tedy wydány ma być poiman. Wszákże to wydánie ábo powołánie/ nie iest dostáteczny znák/ á żeby powołány miał być zdan ná mękę/ ieslize przećiw niemu nie będźie innych znákow/ ábo dowodow. Abowiem powołánie wiele kroć bywa stąd: Iż/ Gaudium est miseris, socios habere pœnarum. A Reguła też iest Práwna: A tormentis incipiendum non est, priusquam præcedant certa indicia.

Powołány/ ma być poimany.

Przystoi

☞ Przystoi też Sędziemu / pierwey niż Złoczyńcę zdaná męki / bádáć się pilnie czásu / iáko dawno Złoczyńcá kradł / zbijał / etc. y inne łotrostwo płodził: ieśli w leśie przemieszkiwał / ábo nie. A to ktemu / áby wiedźiał iáko wielkie męki ma rostkázáć iemu zádáwáć. Abowiem wiele ich náydźie / ktorzy będąc w towárzystwie / przemieszkiwáiąc w leśiech / w gáiách / społem sobie męki zádawáią / y ćwiczą się ná wyćierpienie rozmáitych mąk / áby potym gdyby byli poimáni / mocne męki wyćierpieli / krom wyznánia złych vczynkow / y towárzystwá swego: co z wyznánia złoczyńcow poznano. Złodźieyskie kunszt.

O Rozmáitey Smierći rożnych. Złoczyńcovv.

Jáką śmierćią ktory Złoczyńcá ma być karan: wypisano Spe. Sax. lib. 2. art. 13. 16. 36. to iest: Złodźiey ma być obieszon. Zdraycá / Rozboynik / Lupieżcá / w koło wplecion. Mężoboycá / Gwáltownik Pánien / y ktoryby ná Cudzołostwie był poimány: tákowi máią być śćięći: iáko nápisano / Raptores virginum honestarum vel ingenuarum, siue desponsatæ fuerint siue non, vel quarumlibet viduarum: capitis supplicio puniuntur. Odszczepieniec wiáry Chrześćiáńskiey / ma być spa-

Złodźiey. Zdraycá. Rozboynik Lupieżcá. Mężoboycá. Cudzołoźnik. Gwáltownik Pánieński. Odszczepieniec.

Czárownik Zadáwcá iádu.

lon. Táż śmierćią ma zginąć Czárownik / y ktoby komu iad zádał.

Karánie Heretyká / wedle Státutu Koronnego / y Práwá Duchownego.

¶ O karániu Heretykow (iż z innych Praw máluczko ßerzey powiem) iest też srogi Státut Koronny / Królá Władysłáwá Iágiellá / vczyniony Roku 1424. gdźie iáśnie opisano: áby Heretykowie naprzod mieczem byli karáni: potym też więtße im karánie iest náznáczone: áby nie ináczey / iedno iáko występuiący przećiw Máiestatowi Krolewskiemu byli karáni: to iest / nie tylko ná gárdle / ále y ná máiętności / ktoraby po zámordowánym Heretyku do skárbu Krolewskiego byłá przyłączona. Nád to: dźieći onego Heretyká / wiecznie by były bezecnymi: á ku żadnemu dostoieństwu / áby nie były nigdy obieráne.

¶ Práwo záśie Duchowne ná Heretyki iest lżeyße. In C. ad abolendam de Hæreticis. gdźie nápisano / áby Heretykowie ktorzyby doświádczeni byli w odßczepieństwie / ieśliby śie chćieli błędu swego odprzyśiądz / vchodzą karánia. A potym ieśliby w toż odßczepieństwo wpádli: tedy z Práwá Duchownego bywáią podáni Zwierzchnośći Swietckiey / áby byli mieczem karáni. Wßákże ich synowie nie bywáią bezecni / iáko Práwem Polskim. A gdźie karánie zá iákie złoczyństwo nie iest opisáne / tám złoczyńcá ma być karan wedle vznánia Sędźiego /

dźiego/ ktore więcey sie skłániáć ma ku łáskáwośći/ niż ku okrućieństwu. Abowiem Práwá ná Złoczyńce są vczynione / áby zá boiáźnią ich / zuchwáli ludźie od złych vczynkow sie hámowáli / á niewinni áby w bespieczeństwie á w pokoiu mieszkáli.

O Złodźieystwie.

Złodźieystwo iest dwoiákie: Jáwne y Táiemne. Jáwne: gdy Złodźiey ná złodźieystwie ábo ná onym mieyscu gdźie kradł / będźie poimány/ w domu/ w ogrodźie/ ábo w Winnicy / etc. ¶ Táiemne / gdy Złodźieiá nie poimáią ná złodźieystwie / áni ná onym mieyscu gdźie kradł: ále gdy rzecz kradźiona táj: ábo gdy zá czyią rádą y pomocą ośtáło sie złodźieystwo. Jáwni złodźieie / wedle Práwá Cesárskiego bywáią karáni/ Nágrodzeniem rzeczy vkradźioney czworáko. Táiemni/ dwoiáko. Też wedle Práwá Bożego / w stárym Zakonie / nágrodzeniem rzeczy kradźioney dwoiáko/ czworáko / pieciorako / y siedmioráko. A ieśliby nie miał czym nágrodźić / tedy go záprzedawano. Ale wedle Práwá Sáskiego Maydeburskiego / Złodźiey ma być obieszon.

Złodźieystwo iáwne

Táiemne.

Exod: 22. Prou: 6.

Karánie v Prági.

IEśliby kto vkradł/ coby trzy Złote ábo wyższey ważyło/ ma być obieszon. Bo áczkolwiek tám mowi de Tribus solidis Spec: Saxon: lib: 2. artic: 13. Wszákże Solidum wykłáda Złoty/ z Łáćińskiego słowá wywodząc/ à soliditate auri. A ieśliby rzecz kradźiona mniey niż trzy Złote ważyłá/ á kradźiestwoby sie sstáło we dnie: v Prągi ma być bit/ y włosy máią być oberznione: co zową Łáćinnicy/ pœnam in cute & crinibus. Ktore Práwo około obrzynánia włosow/ (pisze támże) ná ten czás było dáne/ kiedy ludźie długie włosy nosili: potym kiedy krotkie włosy poczęli nosić/ tedy káwálec vchá ábo nosá miásto włosow vrzynáią: á ieślizeby vchá nie miał/ ná twarzy bywa náćechowan: y názwano to potym pœnam in cute & carne: non in crinibus. Iure Municipali articulo 38.

Obrzezánie vszu miásto włosow.

Czysty frymárk.

Pœna in cute & carne.

Pœna in crinibus.

Ktore Złodźieie Cechuią.

TE Złodźieie ktorzy we dnie kradną/ mieszki/ wácki/ káletý kryiomie rzężą/ ták znáczą. Zá pierwszym kradźiedztwem ie ná twarzy cechuią. Zá wtorym/ obiedwie vszy vrzynáią. Zá trzećim/ krzyż ná czele żelázem wypaláią: á zá káżdym rázem miotłámi ie v prągi biią. Tákie cechowánie ná Złodźieiách dla tego bywa/ áby ie ludźie ználi/ á ich sie strzegli. A ieśliby sie ktory dáley co tákiego dopuśćił/

ścił/ iuż ma być powrozem ná ſzubienicy nácechowány/ áby wiecey ludziom nie ſzkodził: gdyż ſie zá troiákim ták ſromotnym karániem nie vpámietał/ iuż máła nádzieiá o nim áby ſie miał polepſzyć. Iure Mun: art: 38. A tá ieſt przyczyná/dla ktorey złodzieie wieſzą/ á Niewiáſty topią/ ábo y inną śmiercią wedle zwyczáiu ktorey kráiny trácą/ iż gdyby nie byli śmiercią karáni/ máłaby nádzieiá po nich byłá vpámietánia polepſzenia/ by też naſrozſzym karániem kromia śmierci byli karáni: ktore karánia oni częſtokroć ſobie zá śmiech máią/ y zá nic nie ważą. Co mądrzy á báczni Sedziowie obaczywſzy/ wynáleźli ten obyczay/ áby ták byli karáni/ iákoby tego wiecey nie czynili. Wſzákże Sedzia przy złodzieiách ma pilnie báczyć potrzebę/ vboſtwo/ czás/ rzecz krádziona: ieśli vmyślnie kradł/ábo zá potrzebą wielkiego głodu/ieśli z vprzeymey złości/ z zwyczáiu/ z nieopátrzności/ y inne okoliczności/ zá ktoremi złodziey może ſie czáſem wymowić. Abowiem ieśli zá przywiedzieniem głodu/ nie vmyſłem zdradzieckiego zyſku/ coby tylko ku ziedzeniu ábo piciu/ może ſie nieiáko obmowić: poniewaz też czytamy o tym: Iż dla wielkiey á oſtátniey potrzeby/ Rodzicy záprzedawáli Dzieći ſwoie/ y zábiiáli ie ku ziedzeniu/ á to ieſt wietſzy wyſtępek.

Czemu złodzieie wieſzą/ á niewiáſty topią.

¶ Ktoby rzecz krádzioną/ ábo łupy przechowywał/

wał/ ábo rády y pomocy ku kradźiectwu dodawał: przeświádczony/ táż śmierćią iáko y złodźiey ma być karány. Eodem, libro 2. articulo 13.

O Rzeczách odiętych Złodźieiowi przy poimániu.

PRzy karániu Złoczyńcow/ Sędźia ma pilnie baczyć/ áby też y tym nie przepuszczał/ ktorzy w ten czás kiedy Złodźieie imuią/ rzeczy przy nich náleźione/ sobie biorą/ y inne ktore im Złodźieie vkázuią. Abowiem Oprawcy/ Ceklarze/ Cechmistrze/ y inni Vrzędnicy ktemu przynależący/ gdy imuią Złodźieie/ częstokroć ich ze wszystkiego odźieráią. Nád to ieszcze od nich pytáią: ieśliby kedy co wiecey krádźionego záchowáli: to wszystko sobie przywlaszczáią/ niewiem ktorym innym práwem/ iedno łupieżnym: choćia też ták dobrze z wyznánia złodźieyskiego/ iáko z swey właśney wiádomośći/ wiedzą czyie są one rzeczy przez nie odebráne. Dobrze czásu swego postánowiono było to Práwo/ ktore Lorichius w swych Kśięgách wspomina: że rzeczy ktorekolwiek przy Złodźieiu poimánym zástawano/ Vrząd zábierał: á to w ten obyczay/ áby w obce ręce co nie zábłądźiło/ gdyby káżdemu wolno było przywłaszczáć sobie co nie iest iego. Potym wracano one rzeczy záchowáne/ gdy sie kto do nich ozwał/ á dowiodł/ iż iego są. Ale teraz/ cokolwiek

przy Złodzieiu zástána / to nie ináczey swym włásnym być mienia: iákoby tego z własney Oyczyzny swey zá Dziedzictwem dostáli. Przeto Diogenes Philosoph / gdy vyzrzał czásu iednego tych Pánow ktorych Grekowie ná Seymie wálne od siedmi Miast syłáli / á oni wiodą iednego / co był z Skárbu złotą flászę vkradł: powiedział: Iż / Wielcy złodzieie máłego wiodą. Y dzisieyszych czásow tákowi w Przypowieść przychodzą: iż gdy máłe Złodzieyki wodzą ábo wieszą / sámi zá więtsze Złodzieie bywáią miáni / przez tákowe odzieránie á przywłaszczánie cudzych rzeczy. Przeto Vrzędnicy winniby tego przestrzegáć / áby tácy łupieżni słudzy byli karáni / áby rzeczy krádzione przez nie odięte / własnemu Pánu były wrácáne.

O Cudzołostwie.

Cudzołostwo / iże występ iest bárzo szkodliwy / złączenie Małżeńskie targáiący / nád ktore żadne inne złączenie Pánu Bogu nie iest wdzięcznieysze: áni ku ziednániu przyiacielstwá / żadney drogi niemász snádnieyszey / iáko Małżeństwo święte. Ktore pożytki / ponieważ sie przez Cudzołostwo porą / á wiele złego z Cudzołostwá płynie: Przeto Pan Bog w Stárym Zakonie / Cu-

dzołożniki y Cudzołożnice / śmierćią kàráć roſkazał / mowiąc: Si dormierit Vir cum Vxore alterius, vterque morietur. .i. adulter & adultera: & auferetur malum de medio. A v Ezechielá Proroká / ſtrászliwe á ogromne karánie Cudzołożnikow y Cudzołożnic ieſt náznáczone / Mieczem á kámionowániem / Ku ktoremu karániu Bożemu / ludźie náuczeni w Práwie przykłániáiąc ſie / vſtáwili też Cudzołożniki mieczem káráć / niemniey dla niezliczonych złych rzeczy / ktore ztąd pochodzą: to ieſt / Krzywoprzyśięſtwá / fałszywe świádectwá / gwałty / krzywdy / zdrádliwe oszukánia prawdźiwych Dziedźicow / porubſtwá / nierządy / y innych wiele złych rzeczy: iáko też y dla sámego tego sproſnego przed Pánem Bogiem / á hániebnego w swey náturze vczynku. W'szákże dźiśieyszych czáſow v wielu przełożonych Cudzołoſtwo ieſt zá máłe przewinienie / dla tego / iż ſie ſpoſpolitowáło. A wiele ich ſnadź ieſt / ktorzy ie beſpiecznie popełniáią / krom żadnego nárusʒenia ſumnienia ſwego / y krom żadney kárnośći. Nic ich nie ruszáią przykłády / z ktorych ſie vczymy: iáko Pan Bog ſrogo karał Cudzołoſtwo. Czytamy iż dla iednego tylko Cudzołoſtwá / pobito było ludźi sześćdźieśiąt y trzy Tyśiące / bóiuiących w pokoleniu Beniámin. A dla zgwałconey Dyny Corki Iákobowey / wszyſtkie Sychymity

Deut: 22.
Ezec: 16.
Iudit: 15. & 20.
Gen: 14.

pozábiiano: ſtádá ich rozebrano / żone/ dźieći/ w niewola pobrano: Miáſto zburzono. Czytamy też/ iż Cudzolożniki/ y wßytkie nieczyſte ludźie/ bedźie ſadźil Pan Bog/ Kroleſtwá Bożego nie ogladáia. Scortatores, adulteri, non poſsidebunt regnum Dei. Scortatores, adulteros, iudicabit Deus. A wżdy ich to nic nie rußy / wżdy przecie Przełożeni nie karza. Abo też ſnadź dla tego/ iż ták ſámi czynili/ ábo czynia. Przeto iáko inne złośći zá niekárnośćia mnoża ſie/ ták też y cudzołoſtwo. Nápiſano Eccle: 8. Quia non proferetur cito contra malos Sententia, ideò abſq; timore filij hominum perpetrant mala. A ták ná karánie Cudzołożnikow / nie mniey ße trzebá mieć Przełożonym baczenie / iáko y ná inych Złoczyńcow / wedle Práwá Bożego y ludzkiego. Wßákże tákie okrutne karánie Cudzołożnikow / Duchowne y Mieyſkie Práwo nieiáko vśmierzyło: iż wedle Duchownego Práwá / Cudzołożniki ábo z Zboru Wiernych wylaczáia/ ábo rozwodza. A wedle Práwá Mieyſkiego / głodem/ wygnániem/z Poſpolſtwá wylaczeniem/tych zwłaßczá ktorzy ſa vbożßy: á bogátße wina pieniężna/ ábo innym karániem/ wedle vznánia Przełożonych karza. Niektorzy chcac áby przedśie karánie Cudzołoſtwá wedle dawnych Praw trwáło: vſtáwili áby Cudzołożnik mieczem był karan/ wedle Prá-

1. Cor: 6.
Hebr: 13.

wá. Qui in adulterio fuerit deprehensus, capite plectitur. Speculo Sax: libro 3. artic: 1. lib: 2. art: 13. A Cudzołożnicá/áby byłá v Prągi bita/ y od práwá Małżeńskiego oddaloná. In Summa, Práwo nigdźie nie czyni Cudzołożnikow od karánia wolnych/ choćby też ná mieyscá bespieczne vciekáli/ áni w Kośćiele/ áni ná Cmyntarzu/ áni w Klasztorze.

Mąż gdyby Cudzołożniká zástał v swey Zony. co ma czynić.

MAż ieśliby v Zony Cudzołożniká zástał/ á nie mogłby go poimáć/ może go ránić/ ábo zábić/ ktemu iest Práwo 12. Táb. Mœchum in adulterio deprehensum necato. Spec: Sax: lib: 1. art: 50.

IEśliby się przydáło/ iżby Mąż máiąc Zonę swoię w Cudzołostwie podeyzrzáną/ y vpomniałby Cudzołożniká trzykroć przed świádkámi/ áby iego żenie dał pokoy: á potymby go zástał z nią mowiącego táiemnie w domu swoim/ ábo w domu onego cudzołożniká/ ábo kedy ná pospolitym iáwnym mieyscu/ może go własną ręką zábić. A ieśliby go ná innym mieyscu nálazł z żoną gadáiącego: tedy trzech Swiádkow wezwawszy/ ktoremiby dowiodł/ że z żoną gadał/ ma go Sędziemu oznaymić/ ktory go potym wywiedziawszy się prawdy/ ma wedle Práwá karáć. Libro & articulo eodem. Articulo 37.

Mąż, kiedy Zony o Cudzołostwo nie ma kárác.

MAż nie może Zony kárác o cudzołostwo / áni przećiw niey czynić / w pewnych przypadkách.

¶ Naprzod / gdy też sam Cudzołożnikiem iest. Bo Kruk Krukowi oká nie kluie. ¶ Wtore / ieśli iey przyczynę iáką do tego dał. ¶ Trzećie / ieśli z nią nie mieszka / á oná mniema iżby zmárł.

¶ Czwarte / ieśli to zá przymuszeniem vczyniłá / nie z chući / nie z woley swey / ále zá gwałtem.

¶ Piąte / ieśli Cudzołożnicá mniemáłá być swym Mężem / przez iákie oszukánie Persony: co Łácinnicy zową / Fraudulentum concubitum per deceptionem Personæ. Co może poznáć z tego przykłádu: Sempronius rozmiłował sie iedney Pánny: y żądał Zony Mewiusowey / áby mu ią ku iego woli ziednáłá: co Zoná Mewiusowá obiecáłá vczynić / á obiecawszy y nie vczyniłá: ále sámá pewnego czásu ná pewne mieysce wedle zmowy wnocy przyszłá / á ná onym sie łożu położyłá / gdźie Pánná być miáłá. Sempronius oszukány / z niewiádomośći z Zoną Mewiusową spał / mniemáiąc áby z Pánną. Tu Sempronius z strony żáłuiącego Mewiusá nie winien cudzołostwá / ále Páni Mewiusowá.

¶ Szoste / ieśli po cudzołostwie z nią mieszka: ábowiem przez to / zda sie przyzwaláć ná iey vczynek.

Znáki przez ktore poznáć Cudzołożniká.

Iże Cudzołostwá pospolicie w táiemnośći bywáią / ták / iż Máż trudno sie ma dowiedźieć o Cudzołożniku y o Cudzołożnicy. Náuczeni w Práwie y tego nie opuśćili / opisáli znáki przez ktore to może poznáć. ¶ Naprzod z strony mieyscá / áby ten komu to przynależy wiedźieć / obaczył mieysce gdźie te pare zástał: ieśli w ciemnym / ieśli ná widocznym / ieśli ná świeconym: ábo nie ná świeconym mieyscu: ábowiem ná mieyscách poświeconych nie bywa podeyzrzenia ná Cudzołostwo.

Id verum est scilicet.

¶ Wtore / ma być baczenie Persony: ieśli Krewny ábo Obcy / ieśli Duchowny ábo Swietcki: ábowiem ná Krewnego / ná Xiedzá / ná Mnichá / nie iest podeyzrzáne Cudzołostwo. ¶ Trzećie / może poznáć z spráwy á postáwy oney pary podeyzrzáney / ieśli sie obłápiáią / cáłuią / często rozmawiáią / á k sobie vśmiecháią / ⁊c.

O Mężoboystwie.

Mężoboystwo troiákie.

Mężoboystwo iest troiákie: ¶ Naprzod / zábiie kto kogo / áby Imienie iego wydárł y posiadł / ábo / by ich wiele pozábiiał: táki koniem około Rynku ma być włoczon / potym w koło wplećion.

¶ Wtore / zábiie ieden drugiego z nieprzyiáźni iákiey: táki ma być mieczem karan. ¶ Trzecie Mężoboystwo iest / gdy zábiie kogo w obronie swoiego zdrowia / ábo z przygody: iáko / gdyby zrebuiąc drzewo / podrożnego człowieká zábił / ábo strzeláiąc ná ptaká / á nie z chućiby to vczynił: táki ieśli świádki ma swey obrony á przygody / sámotrzeć przysięgą się wyzwoli / odpráwiwszy Wárgielt: to iest / zápłáćiwszy głowę wedle Práwá. Przeto tu Sędzia (ktory winien Sądźić wedle Práwá) ma być w tym opátrzny / á iásną spráwę mieć / ieśli z woley á vmysłu Mężoboystwo się sstáło. Abowiem ieśli vmyślnie: tedy Mężoboycę ma ná gárdle karáć wedle Práwá. A ieśli przygodnie / ná Wárgielt skázáć. Iure Mun: art: 38. Spe:Sax: lib: 2. articulo 13. & 38. Rozmáitego Mężoboystwá rozmáita śmierć. Przygodne Mężoboystwo.

¶ Wárgielt w Práwie zowią nágrodzenie / ábo zapłátá iákiey szkody ábo przewinienia / wedle opisánia w Práwie. Wárgielt.

Karánie tego, ktoby zábił Oycá ábo Mátkę.

KToby zábił Oycá / Mátkę / Syná / Dźiádá / Bábę / Brátá / Siostrę / Krewnego swego: ábo by do teg iáką przyczynę dał: táki zászyty w skorę ábo w wor / ze psem / z kurem / z iászczurką / z mál-

pa/ ktore z tych ná ten czás może mieć / w Rzekę ma być wrzucon/ y vtopion.

Pies. ¶ Ze psem / dla tego / iż ten zły człowiek nie znał vczćiwośći / ktorą był powinien Rodźicom swym wyrzedźáć/záślepiony nie ináczey iáko pies ktory sie ślepo rodźi / á do dźiewiątego dniá nie widźi.

Kur. ¶ Kur / znáczy wysoką á hárdą myśl iego/ ktorą miał przećiw Rodźicom swoim / ábo Krewnemu swemu. ¶ Jászczurká. Jászczurká znáczy nieszczęśliwość Rodźicow. Bowiem Jászczurká sámiec/ gdy sie z sámicą schodźi/ głowę swoię w iey vstá włoży/ ktorą potym sámicá w sobie vgryźie. A Jászczurczętá gdy sie máią wylągnąć / wygryzáią sie z żywotá sámice / tákże y sámicá zdechnie.

Málpá. ¶ Málpá záśie / iáko sie przypodoba spráwom ludzkim/y podobieństwo człowieká spráwámi swemi okázuie / á człowiekiem nie iest : tákże też ten zábiiácz zdá sie być człowiekiem / ále wedle vczynku nie iest : dla tego / iże zábićiem Rodźicow swoich / nie ludzki / ále wiecey niż bestyálny vczynek popełnił. Speculo Saxo: libro 2. artic: 14.

Auxiliatores. POmocnicy ku Mężoboystwu / tákim karániem máią być karáni / iáko y głowny Mężoboycá. A pomocnicy máią być rozumiáni / ktorzy sie ná Mężoboystwo iednostáyną rádą á pomocą spiknęli y ziednoczyli. Spec: Sax: lib: & articulo eodem.

Mężo-

Mężoboycá kiedy o gárdło nie ma być sądzon.

MĘżobycá / ieśli pierwey niżby go kto o mężoboystwo winił / dobrowolnie do Sądu przyidźie / znáiąc vczynek / chcąc się vspráwiedliwić / y wywieśdź niewinność swoię / iż się to zá wielką potrzebą w obronie przydáło: tákiemu iuż Sąd nie idźie o gárdło: ále przećię ma być skazan ná pokup Sędźiemu y Stronie: to iest krewnym zábitego ná Wárgielt: ku ktorego bróniu przyrodzeni zmárłego / trzykroć máią być pozwáni. A ieśliby nie stáneli / pokoy broniącey się stronie / ktora przygodę swą okazáłá / ma być nákazan przez Sądowny wyrok: y od płácenia dotąd ma być wolná / áż Krewni zmárłego / Práwem tego będą dochodźić od niego. A ieśliby zábity ieszcze nie pogrzebiony do Sądu był przynieśion / á ná Mężoboycę żáłowanoby: tedy obwiniony / dla tego / iż pierwey do Sądu / czuiąc niewinność swoię / dobrowolnie stánął / bliższy się odwieśdź y zmárłego pokonáć wedle Práwá. Speculo Saxon: lib: 2. artic: 14. lib: 1. artic: 64. Ktore omawia / iże káżdy bliższy iest zdrowie y dobrá swoie obronić / niżliby go kto miał pokonáć.

PAnná ábo Niewiástá / gdyby z rospuszczonemi włosy przyszłá do Vrzędu / żáluiąc ná kogo o gwałt sobie vczyniony / ofiáruiąc się tego do-

wieśdź świádkámi/ktorzy wołánie iey słyszeli: á obwiniony przyszedłby pierwey do Vrzędu dobrowolnie/ nie związány/ nie poimány/ chcąc wywieśdź niewinność swoie/ wedle Práwá. Tedy obwiniony zá tákowym wolnym przyśćiem do Vrzędu/ bliższy sie odwieśdź sámosiodm/ niżby go Białagłowá o gwałt miáłá pokonáć. Abowiem Práwo záwżdy iest przychylnieysze stronie obwinioney/ niż żáłuiącey. Iure Municipali articulo 38.

Ktorzy od Mężoboystwá máią być wolni, ábo lżey karáni.

OD Mężoboystwá bywáią wymowione te persony. Naprzod:

Dźieći. ¶ Dźieći/ktore ieszcze baczenia á rozumu nie máią/ áni co iest złość á zdrádá nie znáią. Ale ieśliby iuż znáło co iest źle/ tedy máią być karáne: wszakże táskáwiey dla młodośći/ ktora ich vczynek nieiáko omawia. Abowiem niektore dźieći/ zwłasczá złego wychowánia/ máią czásem ná złe wiele rozumu. Pisze ś. Grzegorz w niektorym Dyálogu: Iże Dyabeł iednemu Oycu wyrwał dźiećie w piąći lećiech z rąk/ gdy przyśięgáło á bluźniło Páná Bogá: coby był Pan Bog nie dopuśćił/ by było ono dźiećie co iest źle nie rozumiáło. A dźiećie ma być rzeczono/ poki nie doydźie śiedmi lat.

Item,

¶ Item, Ludzie Stárzy / ktorzy przez wszytek czás żywotá swego / záwżdy bez nágány pobożnie żyli / á z ludźmi státecznemi y z cnotliwemi obcowánie mieli: tákowe ich życie bárzo im pomaga / áby zá Mężoboystwo od śmierci byli wolni. Stárzy.

¶ Szaleni / ktorzy nie wiedzą co czynią: ábowiem ná swym szaleństwie dosyć karánia máią. A człowiekowi vdręczonemu / więtszy smutek y vdręczenie nie ma być przydáne. Afflictio, non est addenda afflictio. Ale iesliby Szalony zábił przed tym niż szálał / y w ten czás gdy száleie / ma być iáko inny karan. Szaleni.

¶ Ktory się porywa ze snu / podobny szalonemu / ábo wielce piiánemu: ále to ták ma być rozumiano: Jesli się mu to porywánie nigdy nie przydawáło / á tego do siebie pierwey nie znał. Abowiem iesli to pierwey czuł do siebie / y z tákiego porywánia snu / ábo z tákiego záchwycenia á száleństwá ludźiom szkodził: winien iest Mężoboystwá. Bo czásu dobrego baczenia / powinien się był opátrzyć / áby sám sypiał w dobrym zámknieniu: ábo by się kazał dowieśdź do Kłozy. Porywáiący się ze snu

¶ Item, Piiánice / ktorzy ku Mężoboystwu vmyslnie piiánstwem się nágotowáli / áby Mężoboystwo zá więtszą wymowką popełnić mogli: ábowiem ták często mowią / muszę sobie nań podpić. Piiáni karánia zá zły vczynek / dla piiáń-

stwá nie wolni.

Wßákże te obmowe ták rozumiey / iże żadnego piiáństwá niemáß tákiego / ktoreby zupełnie od złego vczynku omawiáć ábo wolnego czynić miáło: iedno tylko srogość Sędziemu w karániu nieiáko zámierza. Ebrietas enim qualiſcunq; non excuſat à toto, eos tamen excuſat à tanto. A piiáństwo też tu rozumiey tákie / ktoreby było ták wielkie / iżeby człowiekowi rozum á bácznosć odieło.

Z przygody zábiiáiacy.

¶ Item, Ktorzy ſie dopußcza Mężoboystwá nie z chući/ nie z vmyſłu / nie z vprzeymey złośći/ ále z tráfunku / przez iákie nießcześćie / w kunßtćie/ we grze/ w roboćie/ ták iżby z onego niebácznego obrážénia/ potym obrážonego śmierć záßłá. Abowiem te przygody á tráfunki częſtokroć zrzadzeniu á przeyźrzeniu Bożemu przypiſuia. Et fortuitum caſum, nullum humanum conſilium præuidere poteſt: Ná przykład: Gdyby kto iáchał ná płochym koniu/ktoregoby wodzá hámowáć nie mogł / á dźiećieby ná łonie mátki porážił: Abo przy gräniu piły / gdyby ieden drugiego gonił / á w vćiekániu noge złamał/ y vmárł.

Przykład przygodnego Mężoboyſtwá.

¶ Item, Ktorzy zábiiáiá dźieći dźiwnie ſie rodzace / nie wedle wyobráżenia Ludzkiego / ále ná kßtałt iákiey Beſtyey. Abowiem y tákie nie máia być chrzczone / ále zárázem zádawione / ábo ktorymkolwiek obyczáiem máia być zátrácone. Ktore dźi-

Zábiiácze dźieći / ná kßtałt beſtyey rodzacych ſie.

re dziwne rodzenie (iż sie to trochę od rzeczy odstą- piwszy powie) pospolicie sie figuruie w żywocie Mátki/ z zápátrzenia iákiey Bestyey/ á z zámyślenia o niey czásu poczęcia. Co sie snádnie okázuie z Hi- storyey o Iákobie Gen: 30. Ktory chcąc iżby sie mu od trzody iednákiey bárwy Owiec/ rożney bárwy Owce mnożyły: nákłádł do korytá z ktorego nápa- wano/ rozg rozmáitey bárwy/ áby Owce przy nápa- wániu ná nie sie zápatrzáły: ták zá onym zápátrze- niem sie stáło/ iż Owce rożney bárwy sie rodziły. Ztąd też niewiásty z cudzołostwá często rodzą dzie- ci podobne Mężom swoim: ábowiem w ten czás ná Męzá wspominálą/ gdy czynią co nie przystoi.

¶ Item, Ktory po Mężoboystwie popełnionym wytrwał dziesięć lat/ wolny iest od śmierci: y ow- szem ieśliby dwádzieściá lat przetrwał/ nie ma być iuż o Mężoboystwo winowan. A te dwie omo- wie/ ku záchowániu przyiaciół są bárzo pomocne.

¶ Item, Oprawcy/ Ceklarze/ y inni słudzy V- rzędowi/ ktorzy Złoczyńce w poimániu zá potrze- bą zábiiáią. Abowiem ieśliby sie Złoczyńcá mo- cnie á gwałtownie bronił/ czyniąc sługom gwałt/ á nie mogłby być poiman: Tedy w tey mierze Prá- wo dopuszcza Sługom Vrzędowym áby Złoczyń- ce lepiey zábili/ niżliby zá zły vczynek nie miał być karány. Oprawcy.

¶ Item, Sa niektorzy / co ták rozumieią / áby ten Mężoboycá miał być wolen od śmierći / ktory innych zá obietnicą wolnośći wiele łotrow wyda. Wszákże Sędźia tákiemu przepuszczáć nie ma: ábowiem tym ksztáłtem / nie ośtáłoby śię Práwu Bożemu y ludzkiemu dosyć.

¶ Brzemienna Niewiástá obżáłowána / może być záráżem ſkazána ná karánie wedle przewinienia: ále po ſkazániu ma być wolno záchowána do tego czáſu áż porodźi. Abowiem dźiećię zá występek Mátczyn nie powinno nic ćierpieć. Potym po porodzeniu / ma być ſkarána wedle rzeczy oſądzoney / co záſłużyłá. Speculo Saxonum libro 3. artic: 3. Iure Municipali articulo 96.

O Przygodnym Mężoboyſtwie.

PRzygodę zową Łáćinnicy / Caſum & euentum fortuitum, gdy śię co złego przytráfi / o czym śię żaden nic domniemáć nie mogł / áby śię to ośtáć miáło.

CIeśle / Murárze / y inni Rzemieślnicy / ábo ich pomocnicy / ieśliby kogo zrzuceniem ná doł iákiey máteryey obráźili ábo zábili / niewinni ſą Mężoboyſtwá áni obráżenia: ále ták / ieśli tego nie vczynili ze złośći / z nienawiśći / ábo z iákiey nieprzyiáźni: ieśli też przedtym oznaymili wołániem ſwym /

áby ludźie przechodzący ná ten czás sie wárowáli / á gdźie kápie nie przechadzáli. Gdźieby też Rzemieslnicy ná gorze będąc / vstáwicznieby mieli wołáć / dosyć im iest przed mieyscem niebeſpiecznym rośćiągnąć ſznur / ábo iáki inny znák wielki á dobrze znáczny postáwić / według zwyczáiu Miástá: ták iuż Rzemieslnik nie będźie mogł być winowan o czyie obráżenie ábo zábićie / choćby też wołániem żadnego znáku nie dał. ¶ Toż ma być rozumiano o tych / ktorzy strzeláią z łukow / z kuſz / z ruſznic / wſzędy zwłaſzczá w Ogrodźie / ná Celstaćie / ábo ná innym mieyscu ná to vprzywileiowánym. Jeśli przed strzelániem vpomináli przechodzące / áby sie wárowáli. ¶ Toż o Zawodnikách / ktorzy koni probuią: A pospolicie o wſzytkich / ktorzy sie báwią około Rzeczy vczćiwych ku czynieniu dozwolonych / w ktorychby kogo z tráfunku zá nieſczęśćiem / mogł obrážić ábo zábić: tákowi nie winni są áni obráżenia / áni zábićia / pod Kondicyámi wyżſzey námienionemi. Wſzákże máią być karáni / wedle vznánia Sędźiego: áby potym ostrożniey ſzy byli.

O vznániu wielkiego y máłego przewinienia.

Iże zá więtſzym przewinieniem człowiek ma być więcey słuſznie karan / zá mnieyſze / mniey. Náuczeni w Práwie / ku vznániu tákiego máłego y

wielkiego przewinienia / opiſáli przykłády / kłádąc rożność inter dolum malum, culpam latam, culpam leuem & leuiſsimam, inter caſum euentumque fortuitum.

Dolus magnus.

¶ Przykład ad dolum malum ten ieſt: Ieśliby Złoczyńcá vćiekał do czyiego domu / áby tám był beſpieczen / á Goſpodarz onego domu / okázuiąc ſie być iego Przyiaćielem / przyiałby go w dom ſwoy / potym drzwi po nim zámknął / á okno mu otworzył / ktorymby vćiekł: á goniącychby Nieprzyiaćieli w dom nie puśćił. Tu ieſt wielka chytrość á oßukánie drugiego: co zową dolum malum, & dolum peſsimum calliditatis, fallaciam, machinationem ad circumueniendum alterum.

Lata culpa.

¶ Przykład ad latam culpam: Gdyby Cieślá ábo Murarz / zrzuceniem z gory iákiey máteryey kogo zábił / nie opowiádáiąc nic przed zrzuceniem / á powiádałby potym / że o tym zwyczaiu ábo o Práwie nie wiedźiał / áby miał głoſem pierwey zrzucenie opowiádáć / ábo y znák ſtáwiáć. Tu ieſt wyſtep wielki / ktory zową latam & grauiſsimam culpam: gdyż powinien był to wiedźieć o czym wiedzą wßyſcy / y rozumieć to o czym rozumieią wßyſcy / ábo ich wielka część rozumie / á iemu to zwłaßczá wiedźieć przyſtało. Przeto bywa winien táki wßyſtkiego coby ſie kolwiek złego przez zrzucenie ie-

nie iego zostało / y wymowić sie niewiádomośćia nie może.

¶ Lżeyſze ieſt przewinienie: Gdy kto wiedząc czyie przyſzłą ſzkodę / Bliźniego od niey nie przeſtrzeże niedbáłośćią ſwoią / y mogąc ſie iey pomoc vwiárowáć / nie pomoże. Tu ieſt leuis culpa v ludźi / ále przed Bogiem grauis, dla niemiłośći / ktorą tu vkazał przećiw Bliźniemu. Gdyż Pan Bog nád inne rzeczy nawięcey roſkazał miłość ku Bliźniemu / mowiąc: Mandatum do vobis, vt diligatis in vicem. Ktora miłość ná tym ſie zámyka / áby ieden drugiemu wſzytkiego dobrego życzył / rády dobrey w potrzebách dodawał / wedle możnośći zápomagał / cudzego nie żądał / ná ſwym ſkromnie przeſtawał / nikogo nie oſzukał / Spráwiedliwość we wſzyſtkim záchował. Sic non creſcerent immenſa volumina Legum, non creſceret in Orbe dolus. Ztądby ſie mnożył pokoy poſpolity / ztąd miłość ku Pánu Bogu: ktoremu niechay będźie cześć y chwałá ná wieki.

A M E N.

Leuis culpa.

Dokończenie.

Reiestr ábo ráczey Summáriusz

rzeczy opisánych w tym Porządku ná cztery Częśći rozdźielonym, ile káżda Część w sobie zamyka: iák w pospolitośći wedle Tytułow głownieyszych, iáko w osobliwośći innych Praw y postępkow, ktore się pod Tytułmi głownieyszemi zámykáią. Dla łátwieyszego náleźienia.

CZĘSC PIERWSZA.

CZESC WTORA.

O Rożnośći Sądow Mieyskich.

Gorące

Listo-

Wiele

O Wyznániu Pozwánego 145.

O Przyśiedze 149.

O Ortelu 161.

Płácenie

CZĘSC CZWARTA.

O Kárnośći Złoczyńcow.

O Cudzołostwie 227.

O Meżoboystwie Támże.

Koniec Reiestru.

Sentencye z Pismá Swiętego zebráne, ktore ná mieyscách Sądowych pospolićie bywáią pisáne, áby z nich ták Przełożeni ná Sądźiech, iáko inne Persony Sądowi przynależące, przed oczymá záwżdy Powinnośći swoie mieli, á wedle nich sie z roskazánia Bożego záchowywáli.

SAPIEN. VI.

AVdite Reges, & intelligite: discedite Iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudinem, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est á Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cùm essetis ministri Regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis Legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende & citò apparebit vobis, quoniam Iudicium durissimum, in his qui præsunt, fiet.

Słuchayćie Krolowie/ á rozumieyćie: Vczćie sie Sędźiowie kráin źiemie. Nakłonćie vszu wszyscy/ ktorzy maćie pod swoią mocą wielkość ludu/ á kocháćie sie w Narodźiech: iże wam dána iest moc od nawyższego Bogá/ ktory będźie pytał o wászych spráwách/ y będźie sie bádał o myślach wászych. Abowiem gdyśćie byli sługámi Krolestwá iego/ niesprawiedliwieśćie sądźili/ ániśćie strzegli Zakonu spráwiedliwośći: áni wedle woley Bożey chodźiliśćie. Strászliwie á rychło okaże sie wam Pan Bog/ ábowiem nasrozszy Sąd będźie nád temi/ ktorzy są Przełożeni.

II. PARALIP. XIX.

Videte quid faciatis, non enim hominis exercetis Iudici-

um, sed

um, sed Domini, & ipse vobiscum est in iudicio. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio: nec cupido munerum.

Krol Jozaphát/ gdy iednego cżásu postánowił Sedźie we wszytkich Mieściech/ w Zydostwie: ták do nich mowił. Bacżcieś co cżynić macie: ábowiem nie ludzki Sąd spráwuiećie/ ále Boży/ á on z wámi iest ná Sądźie. Niechayże będźie boiaźń Boża z wámi/ á z pilnośćią wszytko spráwuyćie. Abowiem v Páná Bogá nászego/ nie iest złość/ áni brákowánie person/ áni chćiwość dárow.

DEVTERON. I.

Audite illos, & iudicate eos iustè, siue Ciuis sit ille, siue Peregrinus. Non agnoscetis personas in Iudicio, ita paruum audietis vt magnum: nec reuereamini cuiusque personarum, quia Dei Iudicium est.

Słuchayćie ich/ á sądźćie ie spráwiedliwie: Choć iest Mieszczánin/ choć Pielgrzym/ choć Sąsiad/ choć Przychodźień. Nie będźiećie brákowáć Personámi ná Sądźie/ ták máłego będźiećie słucháć iáko y wielkiego. Nie będźiećie się bać żadney persony/ ábowiem Sąd Boży iest.

JEREM. XXII.

Facite Iudicium & Iustitiam, vi oppressum liberate de manu calumniantis: Aduenam, Pupillum, Viduam, nolite contristare, neq; opprimatis iniquè, & sanguinem innocentem ne effundatis.

Czyńcie Sąd á Spráwiedliwość: vćiśnionego gwałtem z rąk potwarce wybawćie. Przychodnia/ Sieroty/ Wdowy/ nie zásmucayćie/ áni vćiskayćie złośćiwie: krwie niewinney nie przelewayćie.

EXODI XXIII.

Pauperis non misereberis in Iudicio.
Nád vbogim nie bedźieß miał lutośći ná Sadźie.

DEVTERON. XVI.

Non accipies munera, quia excœcant oculos Sapientum, & deprauant causas iustorum.

Nie bedźieß brał Dárow / ábowiem dáry záślepiáia oczy madrych / y przewracáia / á tepia rzecz ſpráwiedliwych.

EXOD: XXII.

Viduæ & Pupillo non nocebitis, si læseris eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio: & erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli.

Wdowie y Sierocie ßkodźić nie bedźiećie: ieśli ich obráźićie / beda wołáć do mnie / á ia wyſłucham wołánie ich: rozgniewam ſie / y pobiie was mieczem: á beda Zony wáße Wdowámi / y ſynowie wáßy śierotámi.

PSAL: LVII.

Rectè iudicate Filij hominum.
Spráwiedliwie ſadźćie Synowie ludzcy.

DEVTERON. XXVII.

Maledictus qui peruertit Iudicium Aduenæ, Pupilli, & Viduæ.

Przeklety ieſt ktory przewraca Sad Przychodniá / Sieroty / y Wdowy.

EXOD: XXII.

Maleficos ne patiaris viuere super terram
Złoczyńcom nie dopußczay żyć ná świećie.

DEVTER: XIII.

Auferes malum de medio vestri.

Zgłádźiſz złego z pośrzodku was.

DEVTER: V.

Teſtis mendax peribit.

Kłamliwy Swiádek zginie.

PROVER. XXI.

Qui cuſtodit os ſuum & linguam ſuam, cuſtodit à tribulatione animam ſuam.

Kto ſtrzeże vſt ſwoich y iezyká ſwego: Strzeże od záſmucenia duſze ſwoiey.

PSAL. XXXIII.

Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.

Powśćiągay iezyká ſwego ode złego/ á vſtá twoie niech nie mowią zdrády.

EXOD: XX.

Non loqueris falſum teſtimonium contra proximũ tuum.

Nie bedźieſz mowił fałſzywego świádectwá náprzećiw bliźniemu twemu.

LEVIT: XIX.

Non periurabis in Nomine Domini.

Nie bedźieſz krzywo przyśięgał przez Imię Páńſkie.

DEVTER: V.

Non erit impunitus, qui ſuper rem vanam nomen Dei aſſumpſerit.

Nie vydźie karánia káżdy ktory bierze nádáremno Imię Boże.

PSAL: XIV.

Qui iurat proximo ſuo & non fallit, promiſſionem habet, quod in Domini Tabernaculo habitabit, & in monte ſancto eius requieſcet.

Kto

Kto przyśiega Bliźniemu swemu á nie zdradza: te ma obietnice/ iże w Páńskim Przybytku mieszkáć bedzie/ y ná Gorze iego świetey odpoczywáć bedzie.

ROM: XIII.

Omnis potestas à Deo. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, & damnationem sibi acquirit. Vis autem non timere potestatem, bonum fac. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat.

Wszelka zwierzchność iest od Bogá. A ták kto sie sprzeciwia zwierzchnośći/ Bożemu zrządzeniu sie sprzećiwia/ y potepienie wieczne sobie iedna. A chcesz sie nie bać zwierzchnośći/ czyń dobrze. Jeśli źle bedźiesz czynił/ boy sie. Abowiem nie bez przyczyny miecz nośi.

Artykuły
PRAWA
MAYDEBVRSKIEGO,

Ktore zowią

Speculum Saxonum.

Z Láćińskiego iezyká ná Polski przełożone / y znowu drukowáne. Roku Pán: 1629.

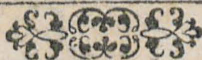
W KRAKOWIE,
W Drukárni Fránciszká Cezárego / Roku Páńskiego / 1629.

Przedmowá do Czytelniká.

Czkolwiek wiele Artykułow opuſzczono ktore w Prawie ſą, á nie czeſto áni záwſze ſie przytráfiáią. Drugie też nie ſą potrzebne ku ſpráwom Obywátelom tu Koronnym: niektore też nie ták ſzeroce opiſáne, iáko w Prawie ſtoią. Wſákże ták wſzytko nápiſano, iż káżdy wyrozumie iáko ktora rzecz skázáć ma. A gdźieby też tego potrzebá, tedy w Láćińskim Exemplarzu to naydźie coby ſie opuśćilo ex induſtria: *tylko te ſą opiſáne Artykuły, ktore poſpolićie á obecnie ſię przygadzáią, á ktore Ludźie obecnie przed Sąd przywodzą, á do Práwá ſię vćiekáią. A przeto áby w Miáſteczkách, gdźie dobrych Práktykow niemáſz, tákże też Szláchtá y Vrzędnicy, ktorzy Imienia ſpráwuią, á miedzy Ludźmi á poddánymi Spráwiedliwość ich rozeznawáią, áby rzeczy te ktore ſię obecnie miedzy Ludźmi przygadzáią, vmieli á wiedźieli iáko ſądźić, á ſpráwiedliwość vznawáć máią, áby nie z głow ſądźili, ále*

wedle Práwá piſánego, gdyż káżda rzecz ktora ſie wedle porzadku z Práwá dźieie, tedy ſie ſpráwiedliwie dźieie: á co nie wedle Práwá, to iuż krzywdá á nieſpráwiedliwość: y z dobrym ſumnieniem to być nie może, gdy kto nie wedle Práwá ſadźi, bo ſie może omylić y obładźić, á z niewinnego winnego vdźiáłáć, á z winnego niewinnego, ábo temu przyſadźić, kto do czego ſpráwiedliwośći nie ma, á tego odkázáć ktory ſpráwiedliwość ma: O co ſie trzebá Páná Bogá bać, ktory roskazał ſpráwiedliwie ſadźić: Iuſte Iudicate filij hominum. *Y ná drugim mieyſcu:* Dum tempus accepero, iuſtitias veſtras iudicabo. *A ták kto ſie niechce omylić, tedy ſie Práwá piſánego dźierżeć, á wedle iego ſadźić. Ták czyniac, nikomu ſię w iego ſpráwiedliwośći nie vbliży, á ſumnienia też złego nie bedźie mieć potrzebá, ponieważ to ieſt* Regula Iuris: Quod Iure fit, iuſte fit, &c.

ARTY-

ARTYKVŁY Práwá Máydeburskiego.

O Spadkách, á o Bliskośćiách.

W Rodzáiu poki ſą ći / co idą ná doł / iáko Synowie / Bráćia / Siostry / ieden po drugim / bo ſą w iedney Liniey / Dziewki / Wnekowie / Práwnekowie / poki iedno proſtey Liniey oſtawa w Rodzie: ci biorą Spadek ieden po drugim. Ale gdy tych nie oſtánie / co idą proſtą Linią / tedy przed tymi bliżſzymi co z boku idą / biorą ći / ktore zową po Láćinie Aſcendentes, iáko ieſt Oćiec / Mátká / Dziad / Bábá / etc. Ci biorą ſpadek przed tymi przyrodzonymi / co z boku przychodzą / á nie z proſtey Liniey Rodzáiu idą. vt de hoc Speculo Saxon: lib: 1. artic: 17. & Iure Municip: artic: 63.

MIedzy Pobocznymi / y Striy / y Wuy / ábo Ciotká przychodzą po Spadek: Tedy ktorzy ſą iednákiey bliſkosci / rowni ſobie w Rodzie / biorą iednáko Spadek przed dálſzymi: wſzákże Synowcy / Sieſtrzeńcy / ktorzyby zoſtáli po Rodzi-

cách swych / máią to Práwo rowno z Striymi / y z Ciotkámi / iákoby też byli żywi Rodzice ich: máią też bráć Spadek rowny / tyle ileby ná Oycá ábo ná Mátke ich przyśdź miáło. Bo Rodzice ich / Práwo im swe przyvmieráią. Spec: Saxon: libro 1. artic: 17. Et Iure Municipali artic: 66. in Glossa. Et Speculo Saxon: lib: 1. articulo 5.

WNękowie / gdy zostáną po Dziádu / gdy im też Oćiec vmrze / w Dziedzictwie z Striymi / y z Ciotkámi zdawná y teraz bráli dźiał / á Wnękowie po Dziewkách nie bráli: A wszákoż to iuż skázono / y ták iuż po Dziewkách / iáko po Syniech biora bliskość Wnękowie. Abowiem nie iedno Mężczyzná ábo Białagłowá / sámi ku rozmnożeniu Rodzáiu: Ale iáko Bog / y Mężczyzne y Niewiástę stworzył / ku Rodzáiowi / Ták też oboim w bliskośći Imienia ma być rowność záchowána. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 5. Et ad idem lib: 2. artic: 20. Et libro 1. artic: 3. & artic: 17. Et Iure Munic: artic: 63.

POtomstwo ieden po drugim / tedy sie iuż w siodmym Rodzáiu kona: Bo tám iuż Rodzay przestawa. Spec: Saxon: libro 1. artic: 3.

ZOne z Dziećmi gdy kto po sobie zostáwi Mátke ich / kiedy te Dzieći zeydą przez plodu / á Mátká ich ie przeżywie / tedy nikomu nie przyvmiera / y nikt inny nie będźie po nich spadku brał w dziedzi-

cznym ich Jmieniu/iedno Mátká ich włásna. Speculo Saxonum libro 3. artic: 38.

DZieći ktore ma kto z nieslubna Zona/ ieśli ia potym poymie/ tedy iuż tákie Dzieći sa iáko y te/ co sie w Małżeństwie vrodza/ y biora Dziedzictwo z tymi/ co sie z Małżeństwá národziły. Bo iuż Małżeństwo ácz sie potym ostánie/ vczyni ie iáko z poslubney Zony. Spec. Saxon. lib. 1. artic. 51.

IMienia áni Działu/ nie biora z Bráćia Kárłowie/ áni Kárlice/ Szaleni/ Głuchowie: ále sie tákimi opiekáć máia. Spec: Sax: lib: 1. artic: 4.

MAż gdy vczyni Zenie swey Dożywoćie ná Jmieniu/ iesliby Dzieći iey pomárły/ ktorym ono Jmienie należáło: tedy tákie Dziedzictwo ábo Własność/ po nich przypada Mátce ich/ ktorey w łono tákiego Jmienia swego przyvmieráia. Iure Municipali articulo 57.

RZeczy/ ktoreby zostáły po ktorym Rzemieslniku/ á zwłaszczá ku Rzemiesłu należace/ tedy nie ida ná kogo innego/iedno ná Potomki ábo bliższe: á Zoná do tego nie ma nic/ áni to do Gierády przysłuße: oprocz tego Naczynia/ ktorymby sámá Zoná robiłá/ tedy to ku Gierádzie przysłuße: iáko iest Tkáckie naczynie. Iure Munic: artic: 23. in Glossa.

POtomkowie/ ktorzy po Oycu/ ábo po Mátce ostawáia/ ktorzy nie sa z Jmienia odpráwieni

zá żywotá Rodźicow swoich/ Tedy biorą Imienie przed tymi / ktorzy iuż są od swych Rodźicow odpráwieni / że iuż wezmą odpráwę od nich zá cześć ich / á że iuż mieszkáią káżdy ná swym chlebie. Speculo Saxonum lib: 2. artic: 20. & libro 1. articulo 13. Iure Municipali articulo 57.

☞ A iesliby tácy odpráwieni/ chćieli dźiał mieć/ wszytko pod przysięgą powinni położyć co wźięli / á wszytko w dźiał puśćić. vt de hoc Spec: Sax: lib: 1. artic: 13. R powinni ie będą z sobą w dźiał wpuśćić/ ći co nie byli odpráwieni: oprocz żeby sie vkázáło/ żeby sie przed tym z Imienia wyrzekli / tedy dźiału bráć nie mogą. Wypisano też rzeczy / ktorych nie powinni kłáść w dźiał/ ći co są iuż odpráwieni: iáko gdy co ktory po żenie weźmie / ábo gdźie Ociec ábo Mátká dádzą Synowi ábo Dźiewce Száty/ y inne rzeczy/poki w zdrowiu są. Co też zyszcze ábo wysłuży ná Walce/ ⁊c. vt de hoc Spec: Saxon: lib: 1. artic: 10. Et Iure Municipali articulo 57. Et Speculo Saxonum lib: 2. articulo 20.

POtomkowie ktorzy zostáną w Imieniu / iesli ieden z nich vmrze: Drudzy ktorzy zostáną Bráćia ábo Siostry/dźielą Imienie miedzy sie. Ale sie to rozumie / gdźieby Mátki żywey nie mieli / ná ktorą po Dźiećiách Imienie spada/ gdy ktore z iey Dźieći zeydźie bez płodu. Iure Municipali artic: 57.

Imie-

IMienie gdy miedzy sobą Bráćia ábo Siostry dzielą / stárszy dzieli / młodszy wybiera. Speculo Saxonum libro 2. articulo 29.

GDy vmrze Niewiástá / Jmienie iey ná Dzieći przypada. A ieśli Dzieći iey pomrą / tedy ono Jmienie ná Oycá ich przypada: á przyrodzeni z strony Mátki / po tákich Dziećiách nie biorą Spadku gdy Oćiec żyw / iedno Oćiec: Toż też y o Mátce ma być rozumiano / że po tákich Dzieciách nie bierze nikt Spadku / iedno Oćiec y Mátká poki żywi: gdźie ieden z nich zeydźie / bierze drugi z tych: Jáko sie to nápisáło. vt de hoc Speculo Saxonum libro 1. artic: 17. Et Iure Municipali articulo 63.

VMrze kto / ktory nie ma áni Bráciey / áni Siostr rodzonych z oboich Rodzicow: tedy bliższy / co są w rowney Liniey / ták z Rodzáiu Oycowskiego iáko y Mátczynego / rownym Práwem biorą Jmienie / ktorego im przyvmrą. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 17. & Iure Municipali artic: 63.

JEśli kto Spadek bierze / ktory iest z innego Práwá / z inney Jurisdicyey: ma postáwić Rekoymie ábo sie viśćić / ieśliby kto bliższy ozwał sie do tego Jmienia / á odźierżał ie z Práwá / iż to co bierze ma záśie wroćić. A to iest z Práwá y z zwyczáiu / dla vchronienia nápotym trudnośći.

DZiećinne wszytkie rzeczy/ktore w Imieniu Dzie-ćinnym zostawáią/ tedy ták Mężczyzny iáko Białegłowy rowny Spadek y rowne Práwo máią: oprocz Gierády á Hergiewetu. Speculo Saxonum libro 1. articulo 27.

CI ktorzy w Potomstwo iákie wchodzą/ że biorą Imienie/ ábo Dziedziczne: ábo Niewiásty ktore biorą Gieráde/ ábo Potomkowie co przychodźi ná nie Hergiewet/ tedy to czynić powinni: Naprzod kto Dziedzictwo bierze/ długi powinien płáćić. Spec: Sax: lib: 1. artic: 6. Gieráde Niewiástá ktora bierze/ powinná łoże vstáne dáć Mężowi vmárłey Zony: po ktorey Gieráde bierze. Speculo Saxonum lib: 3. artic: 38. Kto bierze Hergiewet/ to iest Zbroie/ bliższy ktoremu sie dostánie Miecz/ to iest stárszy miedzy Bráćią/ ten iáko Opiekun/ powinność te ná sobie niesie/ że powinien w Sądźie bronić sieroty tey ktorą sie opieka. Iure Municipali articulo 26. Et articulo 49.

RVchome rzeczy/ Mąż po Zenie bierze/ y iemu ich przyvmiera: oprocz Gierády/ gdźieby tego nie oddáłá zá żywotá z przyzwoleniem Mężowym. Speculo Saxonum libro 1. articulo 31. Et libro 3. articulo 76.

O Niewiastách, y o Dźiewkách, á o Gierádźie.

MAz po Zèniney śmierci/ wßytkie rzeczy ruchàiace bierze: oprocz Gierády/ te bierze co nablizßa w Rodźie vmárłey Niewiásty: mimo tez własne Syny iey/ blizßa w Rodźie Gierádę bierze/ y nie może iey nikomu/ áni Mezowi/ Testámentem oddáć/ á od blizßych w Rodźie oddalić: á inne rzeczy ruchome/ tedy Mąż po Zenie bierze. Specu: Saxon: libro 3. artic: 76. & articu: 80. Speculo Saxonum lib: 1. artic: 31. & artic: 20.

GJerádá to ieſt/ co te rzeczy do niey przyſłußáią/ ßáty Niewieśćie/ kráiáne ábo iuz poczęte/ Sukno ábo Płotno / y te rzeczy ktore ku Niewieśćiemu vbiorowi náleżą/ ábo czego zá Męzá vżywáłá. Ale gdźieby Mąż kupczył Suknem ábo Płotnem/ choćiaby poczęte było/ tedy to nie idźie Zenie/ ále Potomkom / ábo blizßym vmárłego: tylko ſie to rozumie o tych rzeczách kráiánych/ ktoreby nie ku Kupiectwu należały/ ále tylko ku chodzeniu/ á vżywániu Domowemu. ¶ Tez do Gierády przyſłußáią/ konie ktorymi robiono/ krowy/ wieprze/ y inne rzeczy: iáko gesi/ kury/ ſkrzynie / ſkrzynki máłe/ złoto ná nićiách/ wezgłowia/ poduſzki/ prześćierádłá/ rzeczy łáźienne/ len/ pierśćienie/ ktorych zá Męzá vży-

zá vżywáłá: wieńce/ Kśiegi/ ná ktorych śie Niewiásty modlą/ zwierćiádłá. Iure Municip: artic: 23. & artic: 57. Et Speculo Saxonum libro 1. articulo 24.

DZiewká ktora ostawa w domu v Rodzicow/ á nie wyprawiona od nich/ tedy po Mátce bierze Gierádę: á tá co iuż wypráwiona/ nie ma z nią bráć Gierády/ dla tego/ iż tá co iuż wypráwiona/ wźiełá iuż wypráwę swą/ á tá czekáłá y ku śkodźie y ku pożytku: Bo snadźby też tákich rzeczy nic nie zostáło. A ták cokolwiek tákich rzeczy weźmie/ nie powinná tego z Siostrą dźielić. Spec: Saxon: lib: 1. art: 5. & Speculo Sax: lib: 2. art: 19. & lib: 1. art: 13.

MAż Zony swoiey śáty/ ieśliby zá iey zdrowia ábo żywotá/ zá potrzebą zástáwił/ potym Zoná vmrze/ á bliższa domaga śię Gierády: Mąż powiáda że zá potrzebą zá zdrowia Zony swey śáty zástáwił/ y pieniądze w chorobie iey strawił: bliższaby śie przedćie dopieráłá/ gdyż śie zna/ że on zástáwił/ á nie Zoná iego: ieśli ma dosyć czynić zá to ábo nie? Mąż przedśie to powiáda co pierwey/ że zá potrzebą/ á zá zdrowia Zeninego zástáwił/ á że ią tym żywił: ieśli Mąż może dowieść onym v kogo Száty zástáwiono/ że zá zdrowia Zeninego Száty zástáwił: tedy tá/ ktora śie Gierády domaga/ ma sámá sobie wykupić: á Mąż w tym nie powinien śkodowáć. vt de hoc Speculo Saxo: lib: 1.

artic:

artic: 24. A iż ná potrzebe Zenine to vtráćił á záſtá- wił: ieśli mu nie wierzą/ Przyśięgą tego ma pode- przeć że ták ieſt. Iure Municipali articulo 23.

NIewiáſtá/ gdźieby oddáłá Gieráde ná śmier- telney pośćieli/ ponieważ nie może nic czynić przez Mężowego przyzwolenia: á ták Mąż ma o- pátrzyć/ áby ſie nic ku ſzkodźie iey potomſtwu nie dźiało: á gdźieby ſie ſtało/ powinien o to odpo- wiádáć. Bo iáko Mąż Zonie powinien w choro- bie opátrzyć/ we wſzytkich potrzebách/ ták też po- winien opátrzyć á nie dopuśćić/ áby ſie co ſtáło ku ſzkodźie Potomków w tych rzeczách ktore po śmier- ći iey ná nie przypadáią. Abowiem Zoná oprocz Mężowey woley/ áni żadna śierotá kim ſie opieká- ią/ nie mogą nic dáć bez woley ſwego Opiekálnká: á coby ſie w tey rzeczy ſzkody ſtáło/ tedy Opiekun powinien to opráwowáć: iáko o tym Spec: Saxon: lib: 2. art: 38. A nie wymowi ſie tym Opiekun/ żem nie był/ ábom nie wiedźiał/ gdyby ſie śierotom ſzko- dá ſtáłá: Bo powinien wſzytko opátrzyć/ áby prze iego niedbáłość á nieopátrzenie/ śierotće ktora ſie opieka/ ſzkodá ſie niedźiałá. A co ſie Gierady do- tycze/ Tedy ieśli odpowie że nie był/ nie wiedźiał: y niżli domá był/ tym iuż były te rzeczy przez Ká- płaná wynieśione/ ktoremu to Zoná dáłá/ dla mi- łośiernego vczynku: tedy bliżſzy będźie Práwem

tego oderſdź/ á nizli go máia w tym pokonáć. A Gierády/ to ieſt tych rzeczy/ iuż nie v Męża/ ále v tego v kogo rzeczy ſą/ ma bliżſza dochodźić. Specu: Sax: lib: 1. art: 11. Et Iure Mun: art: 23. Et Speculo Saxonum libro 1. articulo 24.

GIerády/ iáko ſie nápiſáło/ że żaden nie ma bráć/ iedno bliżſza Niewiáſty tey/ ktora iey odumiera. A ieśli Niewiáſtá/ po ktorey Gierádá zoſtánie/ nie zoſtáwi Dźiewki po ſobie/ á ma Syná żaká ktoryby iuż Akolitem był/ ten bliżſzy będźie Gieráde wźiąć nizli Sioſtrá Máteczyná/ ábo inna bliżſza. Ale gdyby ſie záśie w inny Stan odmienił/ tedy powinien záśie Gieráde wrocić. Ieśliżeby dźiewká byłá/ á Syn też żak Akolit/ rowno táki Brát z Sioſtrą Gieráde weżmie: Iáko o tym Spec: Sax: lib: 1. articul: 5. A iáko przychodźi ná bliżſze po Niewieśćie Gierádá/ ták iáko iuż opiſano/ co ku niey przyſłuſze: Ták też po Meżu/ gdyby Synow nie miał/ ná iego bliżſzego przychodźi Hergiewet/ to ieſt/ Miecz/ Zbroiá co nalepſza ná iednego człowieká/ Koń co lepſzy z Siodłem. O te wſzyſtkie rzeczy/ gdyby Wdowe/ vmárłego Mężá Zone winiono/ czegoby z tych rzeczy nie miáłá/ Przyśiegą odeydźie. A gdźieby ich kilká było Bráciey rownych w Práwie ku tym rzeczom/ Stárſzy miecz weżmie/ á drugiemi rzeczámi rowno ſie dźielić będą. Spec: Sax:

Sax: lib: 1. art: 22. Et Iure Mun: art: 25. A tych rzeczy nie zowią nigdy inędy Gieráda / ábo Hergiewetem / iedno po śmierći tych ktorzy tego odymrą: dla tego / iżby wiedźieć co bliższey ábo bliższemu ma być dano / á co ná nie przychodźi. Bo zá żywotá nie zowią iedno káżdą rzecz swym imieniem / száty szátámi / zbroie zbroią: y wolno poki kto żyw swym száfowáć. vt de hoc Iure Municipali articulo 23.

☞ Nieśli kupi suknią dźiś / á potrzebá mu iutro / może ią przedáć ku swey potrzebie. Tákże też Mąż Zbroie: tylko ná śmiertelney pośćieli oddáć tego nie może / co zá żywotá máiąc / á dobrego zdrowia miał á chował áż do choroby. A ták w chorobie tego vtráćić nie ma áni może / y nikomu oddáć / ku szkodźie tym ná ktore to przypada / y po śmierći iego nie ma nikt tego bráć / iedno bliższy / iáko sie nápisáło. Iure Municipali articulo 65.

GIerády áni Dźiedźictwá Zoná Mężowi nie może wzdáć / bez przyzwolenia Dźiedźicow á Potomkow. Tákże też mąż żenie. Speculo Saxon: lib: 1. art: 31. Et Iure Mun: art: 65. Et artic: 26.

ZOná ieśli ma od Mężá swego zápisáne opátrzenie do żywotá / iáko to zowią Łáćinskim iezykiem / Prouisionem vitæ: tedy żywność domowa / coby ią ku żywnośći ná ieden rok nágotowano / przychodźi iey wszytkiego polowicá. A gdźieby tá-

kiego opátrzenia do żywotá nie miáłá/ tedy vżywáć tego ma / iedno poty poki w Jmieniu siedzi / á poki iey z Jmienia Dziedzicy nie wyprawia. Spe: Sax: lib: 1. art: 22. & art: 24. Et Iure Mun: art: 24.

ZOná / ktoraby po Mężu swoim zostáłá Brzemienna / ná Pogrzebie mężá swoiego / ábo też trzydźiestego dniá potym / ma to vkázáć że iest brzemienna: A gdy sie tákie Dźiecię vrodźi / po Oycowskiey śmierći / gdźieby Dźieći Mężá iey / temu to pośledz narodzonemu / częśći iego dáć niechćiáły / tedy ma dowieśdź cztermi mężmi/ y dwiemá niewiástámi/ co iey w pologu służyły przy národzeniu tego dźiećięćiá: ktore dźiećię ieśli vmrze/ Mátce w łono przyumiera. A gdźieby do Kośćiołá doniesione potym vmárło/ tedy w tákiey mierze Kápłani/ Mnisy/ Niewiásty/ świádczyć mogą / że go żywego widźieli. A ták ztąd máią bráć rádę niewiásty / áby przy Pogrzebie / ábo trzydźiestego dniá opowiedźiáłá / że ią mąż brzemienną odvmárł: á Niewiástá może płod nośić w żywoćie dźieśięć Mieśięcy y dwá dni / á nie dłużey. Speculo Saxonum libro 1. articulo 33. Et Iure Municipali articulo 96.

GDyby kto Małżeństwo z Zoną brał / z ktorąby pierwey nie mieszkał / izby ią z brzuchem poiął / Tedy ten płod ktory sie vrodźi / gdy w małżeństwo wstąpią przed czásem / tákże też ktore sie vrodźi po

śmierći

śmierći Oycowſkiey pozniey / Tedy nie ſą zupełnego Práwá áby bráły ſpadek z inemi dobrze národzonemi. Spec: Sax: lib: 1. art: 36. Et Iure Mun: arti: 96.

ZOne gdy mąż poymie / á z nią nic nie weźmie / ſamby też nic nie miał / á potymby ſie ſpołu dorabiáli / tedy żoná po mężowey śmierći czwartą część bierze / y Gieráde / á trzy częśći ná Potomki mężowe. vt de hoc Iure Mun: art: 22. & Speculo Saxonum lib: 1. artic: 21. & articulo 24.

ZOná poki mąż żyw nie ma władzey / áni w Poſágu / áni w ſtráwnych rzeczách / to ieſt / in vtenſilibus: ále wſzytko v mężá zoſtawa / áż po śmierći mężowey / toż bierze. Iure Municipali articulo 24.

NJewiáſty żadney przeświádczyć nie może: ále bliżſza ſie ſámá odwieść / gdy ią o co winuią. Speculo Sax: lib: 1. art: 46. & lib: 2. art: 63.

NJewiáſtę ábo dźiewkę ktoby zgwałćił / tedy táka ktoreyby ſie to ſtáło / ma to zárázem obwołáć / y przed Vrzędem opowiedźieć. A ieśliby w polu ábo w leśie ſie iey to ſtáło: Tedy z kimby ſie potkáłá / ma ſwoy Gwałt oświádczyć / y ma iśdź do Wśi ábo do Miáſteczká bliżſzego / á tám ma ſwoy Gwałt obwołáć / opowiedźieć y oświádczyć. A táki káżdy Gwałtownik / by też iáwnie podeyzrzána Niewiáſtę zgwałćił / tedy ná gárdle ma być karan. Spec: Sax: lib: 2. art. 64. Et Iure Mun: art: 38.

NIewiáſty máią mieć Opiekuny/ ku ſpráwowániu wſzytkich rzeczy: Abowiem przodkiem dla tego/ że świádectwem nie mogą być pokonáne. Wtore/ że przez ſie/ iedno przez Opiekuná/ nie mogą nic zápiſáć/ ábo dáć: áni też w ſwey odpowiedźi/ nie mogą ſzkody żadney nieść. Też Práwá vmieć nie powinny/ á iżby ich też do Sądu nie powłaczano: á ták ie w tym czczą/ gdyż káżdy woli mężczyznę o ktorąkolwiek rzecz vpomionąć/ niżli Niewiáſtę/ y świádectwem go przyſtoyniey pokoná/ niżli niewiáſtę: dla tego/ że ſie Niewiáſty ſzkody ſtrzedz nie vmieią. Speculo Saxon: lib: 1. art: 46.

NIewiáſty w Práwie rzeczy mowić nie mogą/ áni ſámy przez ſie nic czynić/ iedno przez Opiekuná. Speculo Saxonum libro 2. articulo 63.

MAż Zenie gdy viśći Rekoiemſtwem/ że iey ma Opráwę vczynić/ gdy mu Poſag po niey dádzą/ w tym nie wiánowawſzy iey vmrze: Zoná zoſtáła po nim/ vpomina Rekoymie: Rekoymie ácz nie przą że ręczyli/ gdy Poſag zápłácą. A ponieważ Poſágu nie zápłácono/ tedy iey też Opráwá nie ma być przez nie zápłácenie Poſágu vczynioná: Ná co bliżſza oná Niewiáſtá ſámoſiodmá dowieśdź/ że Poſag po niey dano/ á zápłácono: á niżliby przećiw iey dowodźić miano/ że nie dano/ y Wiáno nie tylko zápiſáne/ ále przed ludźmi ktorzyby to wedle Prá-

wá

wá świádczyli / obiecáne: Tedy blizſza oná tego dowieść / á nizli ia Przyiaćiele mężowi o to przeświádczyć máią. Iure Municipali articulo 22.

NIewiáſtá gdźieby też poćiągnełá Práwem Potomki mężá ſwego / że wnioſłá do mężá ſwego / Summe iáką pieniędzy: Tedy Potomkowie blizſzy dowieść / iáko po vmárłey ręce / że nic nie wnioſłá / nizliby oná miáłá dowieść ná wniesienie: oprocz izby ią chćieli ná dowod z świádki iáko po vmárłey ręce puśćić. Iure Municipali articulo 22.

ZOná bez mężowego przyzwolenia nie może nic vtráćić: tákże też y mężowi dáć bez przyzwolenia Dźiedźicow. Abowiem to Imienie ktore Zoná ma / nie inego Práwá do tego mąż ma iedno iáko Opiekun. A ten kim ſię opiekáią / nie może nic dáć / żeby mogło byc domniemánie / że iáką chytrośćią podſzedł ábo mocą wyćiſnął: choćby też to przed Práwem Zoná vczyniłá / weſołą twarzą / tedy to ważyć nic nie ma: iáko o tym w Práwie Ceſárſkim. Et Iure Municipali art: 26. & Spec: Saxon: lib: 1. artic: 31.

NIewiáſtá ktorey mąż odvmrze brzemienney / tedy nie może być z Imienia rugſoná / áż Dźiećie porodźi: dla tego / że to co w żywoćie nosi / tedy ieſt Potomek á Dźiedźic onego Imienia. Speculo Saxon: lib: 3. articulo 38. Et Iure Munic: artic: 96.

NJewiástá / to iest żoná v meżá / ácz ieszcze mąż żyw / może sie Wiáná swego domagáć / gdyby mąż vtracał / ábo iákożkolwiek ku vbostwu idźie / z tey przyczyny / áby śiebie / Meżá y Dźieći żywiłá. A wszákoż nie może tego przedáć / áni zástáwić / áni dárowáć / poki mąż żyw. vt de hoc Speculo Saxonum libro 1. artic. 20. Et Iure Municipali artic: 22.

DZiewká / ktoraby byłá wyposáżona przez Oycá y przez Mátkę / tedy iesliby sie nie wyrzekłá z Imienia / ma mieć rowny dźiał z Bráćią ábo z Siostrámi: Ale to co pierwey wźiełá / chceli mieć dźiał / tedy powinná położyć w rowny dźiał / to co wźiełá. Speculo Saxonum libro 1. articulo 13. Et Iure Municipali articulo 22.

DZiewká wyposáżona / tedy nie bierze Gierády / to iest Niewieściego sprzetu: iedno tá co domá iest / táka Gieráde sámá bierze: á nie powinná iey dźielić z Siostrą zá mąż wydáną. Iure Municipali artic: 27. Et lib: 1. articulo 5. Speculo Saxonum.

NJewiástá ktora sie niepoczćiwie chowa / tráci dobrą sławę / ále Imienia nie tráci: Abowiem tá przyczyná tego iest / że gdźieby dźiedźictwo străćiłá swoie / dáłáby sie iey przyczyná / że z vbostwá mogłá nie przestáć sromotnie żyć. A wszákoż że to rozumie o wolnych Niewiástách / że Dziedźictwá nie trácą. Ale Meżátká / ktoraby miáłá od meżá

dożywo-

dożywotna Opráwe ábo opátrzenie / tá tráci máiętnośc swoie / gdźieby to ná nie przewiedźiono. Speculo Saxonum libro 1. articulo 5. Et Iure Municipali articulo 22.

O Przedawániu y o kupowániu Imienia: y o Wzdániu Práwá.

Dźiedźicznego Imienia nie może nikt przedáć / á oddalic od swego Potomstwá / tego w ktore też sam wnidźie / po Przodkách swych: oprocz tego / gdyby ktory syn ábo dźiewká / bili Oycá ábo Mátkę: ábo gdyby sie Rodźicy zstárzeli / iżby ich niechćieli chowáć / żywić: ábo iżby ie z Imienia wypadzáli / ábo ktorymkolwiek obyczáiem o gárdło ich stáli. Tedy z tych przyczyn mogą od nich oddalic Imienie Rodźicy ich: ále inák nie mogą. A choćiaby przedał ábo oddalił / tedy gdy oni nie przyzwolą / tedy Wzdánie nic nie waży: ále co kto sam kupi / czego nábędźie / to może bez przyzwolenia Dźiedźicow á Potomkow swych / przedáć y dárowáć komu chce: á ma te moc mieć w Práwie: oprocz kto dźieci własnych Potomkow swych nie ma / iedno Bráćia / tedy wolno mu swe przedáć / bez przyzwolenia Bráckiego. Speculo Saxonum libro 1. articulo 17. in Glossa. & libro 3. articulo 83. & libro 1. articulo 52. & libro 1. articulo 84.

GDyby kto ktora rzecz przedał / á przed Sądem nie wzdał: á ten komuby przedano / byłby tego w dzierżeniu / á zásieby tego dochodził / á przałby że nie przedał / gdyż tego w Księgách niemáß: tedy ten kto dzierży / bliżßy ieſt dowieść że to kupił / świádki / przysiega / niżliby tego dowodzić miał / że nie przedał / ábo nie dárował. Abowiem ten ktory ieſt w dzierżeniu / lepße Práwo zá ſobą ma / niżli ten co go o to gába / ábo pozywa: Bo Powod nie ma zá ſobą wiecey / iedno Przysiegę á Swiádki / ktorymiby chćiał dowodzić: A ten kogo winią / ma zá ſobą dzierżenie / przysiegę / y dowod przez świádki / iáko kupił ábo mu dárowano: á dowod ſámotrzećiemu przychodzi. vt de hoc Speculo Saxonum libro 1. articulo 15. & libro 2. articulo 36.

GDzieby też było wątpliwe Práwo / ták Powodowe / iáko też tego Pozwánego co dzierży: tedy dzierżawcy ſkázuią dowod / dla tego / że lepßa Kondicya tego co dzierży / niżli tego co nie dzierży. Speculo Saxonum libro 3. articulo 4.

DZierżenie to vtwierdza Práwo káżdemu / ktoby iákie miał: z ktorego żaden nie może być rußon / iedno Práwem przewyćiężony. Speculo Saxonum libro 2. articulo 24. & libro 3. articulo 83. Et Iure Municipali articulo 29.

Ktoby

KToby Jmienie przedał / á bronić był powinien / iesliby bronić nie mogł / przećiw temu ktoby o to czynił Jmienie: tedy ten komu Jmienie przedał / powinien Jmienie wroćić / swe pieniądze záśie wziąwszy co zá to dał. Iure Municipali articulo 116. Et Speculo saxonum libro 1. artic: 9. Et libro 3. artic: 35.

ZAden nie może lepszego Práwá innemu spuśćić / iedno iákie sam ma. Iure Municipali articulo 23. Et articulo 29.

JMienie gdyby kto przedał / oprocz przyzwolenia Dziedzicow / ná ktore Jmienie spáść ma: Tedy tákie przedánie nic nie waży / oprocz kto kupi sam nábędzie / to może przedáć bez przyzwolenia. A gdy Dziedzictwo / ábo Jmienie komu wzdawáią v Práwá / á ći ktorymby tá rzecz należáłá / będąc przy Práwie milczeliby / á nie mowiliby áni przećiwili się temu: tedy potym przećiw temu iuż mowić nie mogą.

☞ W Práwie też Máydeburskim / kto co sobie przed Práwem opráwi á záchowa / to mu w Práwie ma iśdź. Speculo Sax: lib: 1. artic: 52. Et Spec: Sax: lib: 2. artic: 6. Et Iure Municipali artic: 20.

DZiedzictwo ábo Jmienie / ieśli kto dawa ábo zápisuie: tedy to przed Práwem ma być vczyniono / dla tego / áby te rzeczy porządnie szły / y dostátecznie mogły być doświádczone / y dowie-

dzione / gdzieby tego potrzebá byłá. Iure Municipali articulo 55. & articulo 20. & articulo 140.

IMienie gdyby kto komu obiecał wzdáć / á w tymby vmárł nie dokonawszy tego / nie powinien tego Syn dzierżeć: Bo bliższy sie zostáć w Imieniu Oycowskim / niżli ten co kupił. A wszákoż pieniadze wróćić powinien / ktoreby Oćiec zá to wziął. Speculo Saxonum libro 1. articulo 9. A wszákże sie to ma rozumieć / coby sam nábył á przedał: gdyż innego Dziedzictwá nie może przedáć bez przyzwolenia Potomkow włásnych.

IMienie iáko iest dwoiákie / Dziedziczne y Ruchome: ták też dwoiáka spráwá około niego. Dziedzictwá / á tego co ku dziedzictwu należy / tego bez przyzwolenia włásnych Potomkow nie może nikt oddáć. Ruchome rzeczy / ktore z mieyscá ná mieysce mogą być przeniesione / te oddáć káżdy może ábo przed Sądem / ábo Testámentem: oprocz Gierády á Hergiewetu. A to sie ma rozumieć / gdy kto niemocnym będąc / śmierći sie iuż nádziewáiąc / tákie rzeczy odkázuie. Speculo Saxonum libro 1. artic: 52. Et ad idem Iure Municipali artic: 21. & articulo 61.

GDyby kto Dom kupił / á kupiwszy żeby sie weń wprowádził / áczby mu go ieszcze nie wzdano / tylko áby iuż zadátek kupiwszy dał / w tymby ten Dom zgorzał / tedy ostátek zá co stárgował / powinien zá-

nien zápłáćić / gdy iuż onym mieszkániem potwierdził kupno. Gdzieby w tym Domu kupnym nie mieszkał / á przał sie żeby go nie kupił / tedy bliższy sie odwieść że nie kupił. Iure Municipali artic: 140.

GDy kto Jmienie wzdawa / ábo że ie komu Dekretem przysadzáią: Tedy ten coby sie mienił bliskość mieć / ieśli oblicznie przy Sądzie będzie / ma zárázem przećiw temu mowić: ábowiem ieśli milczy á nie mowi o to / tedy iuż iákoby przyzwalał. Speculo Saxonum libro 2. articulo 6. Gdzieby nie był oblicznie / á był pod tymże Práwem / ma czás o to mowić Rok y sześć Niedziel. Speculo Saxonum libro 3. articulo 83. Et Iure Municipali articulo 20. Et Speculo Saxonum libro 1. articulo 70.

GDzieby kto przedał Jmienie / áleby go ieszcze nie wzdał / y dzierżenia nie dał: á ieśliżeby rzecz oná zginełá / ábo iáką szkodę wzięłá / tedy ten ná tym szkoduie co przedał / á nie ten co kupił. A wszákoż ten co kupił / to co zádał / tráći. in Iure Ciuili: Et Iure Municipali articulo 140. Et Speculo Saxonum libro 1. articulo 9.

O Dawnośćiach.

DAwność o rzeczy dziedziczne / o stoiące y o leżące: Stoiące / iáko są Domy / Folwárki. Leżące / iáko są Role / Ogrody. A

ták o tákie rzeczy / kto śiedźi pod iednym Práwem / iáko to zową / pod iednym Dzwonem: kto chce dochodźić / ma to czynić niźli Rok y ßeść Niedźiel wynidźie. Speculo Saxonum libro 3. articulo 83. Et libro 2. articulo 36. & articulo 44. Et libro 1. articulo 70. & articulo 28.

DAwność we wßytkich rzeczách iest: oprocz rzeczy ktore przysłußáią Skárbowi wierzchniego Páná / ábo Rzeczypospolitey: rzeczy Kośćielne zginęte / v kogoby záſtáne: ſłudzy y niewolni / ktorzyby vćiekli: rzeczy kradźione / ábo gwałtem wźięte: Tákie rzeczy dawnośći nie máią / ále w innych wßytkich rzeczách / tedy iest dawność. Speculo Saxonum libro 1. articulo 29. & libro 2. articulo 44. Et articulo 25. & articulo 36. libro eodem.

DAwność rzeczy ruchomych / ktoby o nie nie czynił Rok y dźień / to iest / Rok y ßeść Niedźiel: Nierucháiących rzeczy / gdy kto kupi / á zá wzdániem wedle Práwá dźierży / tedy kto pod iednym Dzwonem śiedząc / Rok y ßeść Niedźiel milczy / doyśdź tego nie może: ktoby nie był tám gdźie Imienie leży / chodźił po służbách / po Rzemieślech / tedy dźieśięć Lat dawność / ku dochodzeniu bliskośći ábo Imienia / ktoreby nań wedle Práwá przysłußáło. A ktoby w źiemi nie był / ále w cudzych źie-

miách / temu trzydźieśći lat y Rok idźie dawność. Speculo Saxonum libro 2. articulo 44. Et Iure Municipali articulo 21. & articulo 140. & Speculo Saxonum libro 1. articulo 28. & libro 2. & articulo 31.

ZAstáwne Imienie / to dawnośći nie ma / że ie záwße bliżßy może wykupić. Speculo Saxonum libro 2. articulo 24. Et Iure Municipali articulo 20. & articulo 140.

DAwność nie iest w żadney rzeczy / gdźie niemáß dárowánia ábo przedánia / to iest Zapisu ná co: ábo iż kto dźierży / gdy iedno zá Práwem nie dźierży: tedy w tákiey rzeczy dawnośći niemáß. Speculo Saxonum libro 2. articulo 44. Et libro 3. articulo 4.

DAwność nie idźie dźiećiom poki Lat nie máią / oprocz gdy iuż ku látom przyidą: tedy gdyby były tám oblicznie pod tym Práwem / á nie mießkáły nigdźie indźie / á milczáłyby Rok y ßeść Niedźiel o swą krzywdę: tedy iuż dawnośćią trááić mogą. Iure Municipali articulo 21. & libro 1. articulo 70.

O Krzywdy iákie gdy ná kogo żáłuią: poki Rok nie minie / ma odpowiedáć: gdy Rok minie / ten ktory śię mieni mieć krzywdę / niema iuż mieyscá o to czynić. Speculo Saxonum libro 3. articulo 31.

O Dłu-

O DłUgách, á o dłużnikách.

DŁug iáki/ gdy Zoná zá Mężá viśći/ á Mąż vmrze/ á zostáwi Imienie po sobie/ ná ktorymby oná miáłá Dożywoćie: tedy táka Zoná zostáła po Mężu nie powinná długow Mężowych płáćić/ choćiaby śie zá nie viśćiłá: ále Potomkowie będą winni płáćić/ poki onego vmárłego Imienia ostawa: á gdźieby iego Imienia nie dostáło/ tedy dopiero Zoná/ zá co śie viśćiłá/ powinná płáćić z swego. Bo Zony nie powinny płáćić długow Mężow swych. Speculo Saxonum libro 1. articulo 20.

DŁug też gdyby komu miano płáćić/ ná dźień náznámionowány/ á onby nie był: Tedy iedno on dźień stráći/ ále pieniędzy á długu swego tym nie tráći. Speculo Saxonum libro 2. articulo 11.

GDźieby kto znał Dług/ á dawał Fánty ábo Imienie/ á powiedałby że pieniędzy nie ma/ áni srebrá/ áni złotá/ tedy ma przyśiądz/ że tego nie ma: á Dłużnik będźie powinien od niego bráć to co dawa: A Vrząd Mieyski przyśięgły ma to oszácowáć zá co stoi. Speculo Saxonum libro 1. art: 70. A ieśli ma czym płáćić/ tedy do ośmi dni/ potym do trzech dni/ potym do dwu dniu/ potym do Záchodu Słońcá/ ábo do iutrá/ ma być skazána

płaca:

płacá: oprocz żeby Gość był/ ktoryby iednego dniá do Sadu przyiácháć nie mogł/ tedy ták predkiego Roku płáćić nie ma. Spec: Sax: lib: 1. art: 5. Et Iure Municipali art: 27. A iesli zakład/ to iest/ te rzeczy kosztownieysze niżli dług/ przy tym to zostawa/ co nádzwysz czyie iest: iesli niedostánie/ tedy ten powinien dołożyć á zápłáćić. Spe: Sax: lib: 1. art: 70. & Iure Mun: art: 46. & art: 27. To też co da w zakłádźie dłużnik/ tedy ten kto pożyczył/ może obráć miedzy temi rzeczámi co chce bráć. A gdźieby ruchomych rzeczy nie dostáło/ tedy z dźiedźictwá ma być płácono. Speculo Saxonum libro 3. articulo 39.

DŁugow gdy sie kto przy/ tedy mu przychodźi odwod iáko nie dłużen. A iesli sie nie przy długu/ ále powiáda że zápłáćił: tedy sámotrzeć ma przysiadz że zápłáćił: oprocz gdźieby Sadem nań dowiedźiono/ ábo gdźieby zápisány Dług był/ á onby sie przał/ tedy odprzysiadz sie nie może: gdyż to co sie Práwem dźieie/ Práwemby sie też to vkázáć miáło/ że zápłáćił. Iure Mun: art: 27. A gdy kto dług zna/ tedy ma być skázána płaca do dwu Niedźiel: á gdy Dług wielki/ tedy do dwunastu Niedźiel. Speculo Saxonum lib: 2. art: 6. Et Iure Mun: art: 34.

DŁugi ktore zostáná po vmárłym/ tedy naprzod przed wszystkiemi długi/ ma iśdź nakład ná pogrzeb/ á potym Sługom myto ich/ y wiáno ábo o-

práwá ma naprzod iśdź przed innemi długi/ á zwłaszczá/ ieśli śie pierwey opráwá ostálá/ nizli mąż ná tym Imieniu długi zápisał: á dłużnicy przed trzemidźieśćy dni o dług ktory im vmárły był zostáł / nie mogą Potomkow gábáć/ áni Sędźia może ich ćiągáć. Speculo Saxonum libro 1. articulo 22.

DŁugu áby nie płáćił Dźiedźic / iżby śie przał/ że spadku nie wźiął: ieślize nań dowioda / że fałszywie záprzał/ á iż spadek wźiął: tyle dwoie ma zápłáćić/ ile dług nieśie. Speculo Sax: libro 1. artic: 6.

DŁużniká swego ieśli kto poćiągnie do Práwá/ ieśli nie ośiádły/ tedy Vrząd gdy go strona Powodna o to żąda / powinien tákiego viśćić/ áby Praw był / á Práwu dostał: Ma też miánowáć Powod iáki to dług o ktory pozywa áby obwiniony mogł tym lepiey wyrozumieć á obaczyć/mali znáć ábo przeć. Iure Municipali articulo 34.

CHyrográff ieśliby kto miał ná dług / á czásby minął / ktory ná Chyrográfie opisano zápłáćić: ieśli powie dłużnik że zápłáćił / sámotrzeć tego ma dowieść/ to zwyczay ták nieśie: á zwłaszczá gdy iuż czás minie / ná ktory zapłátá być miáłá.

DŁugi / iáko śie pierwey nápisáło/ płácą z rzeczy Ruchomych ábo Dźiedźicznych. A gdźieby dłużnik nie miał czym płáćić/ tedy do więźienia ma być dan. Speculo Sax: lib: 1. art: 70. Et Speculo Sax: libro 3. articulo 39.

O Dłu-

O Dług troiá odpowiedź/ á káżda ma osobliwe Práwo: iesli prosto záłuia/ żes mi winien: Ten co go winia/ ma przysiądz sam iż nie winien: iesli rzecze żem zápłácił/ tedy sámotrzec ma przysiądz iż zápłácił. Iesli rzecze żes mi to odpuścił/ á ten sie k temu nie zna: Powod bliższy swą przysięgą tego dowieść/ że nie odpuścił. Speculo Saxonum libro 1. articulo 65. & libro articulo 6.

O Dług gdy kto szperuie ná cudze Imienie/ tedy pierwszy Szperunk/ ten idźie naprzod: wszákoż ktoby nie przypozywał/ ná trzy Sady vczyniwszy Szperunk/ á on coby poslecz szperunkował/ będźie przypozywał/ y przewiedźie pierwey Práwo áż do końcá: Tedy ten iuż będźie bliższy Imienia/ niżli on co pierwey szperował/ á w Práwie nic nie czynił. Gdźieby też kto/ áczby szperował inny przed nim/ przyszedł poslecz/ y szperowałby/ á vkazałby Zapis ábo Chyrográff/ ktoryby miał ná Dług/ tedy iednák przed onymi co pierwey szperowáli/ á Zapisu áni Chyrográffu nie mieli/ tedy tego szperunk pierwey poydźie/ choćia posledni: gdy iedno Zapis vkaże ábo Chyrográff. To w Procesie Sądowym ták sie záchowywa.

DŁugi rozmáitemi sie obyczáymi płácą: Ale gdy iedno świádectwo tego będźie iż to zápłácił/ tedy od płácenia wolen/ gdy będźie świádectwo do-

ſtáteczne / godne / tych co wiedzą / ábo co ſłyſzeli / ábo widzieli / iż to co pożyczono / że zápłácił. Drugie też / iż da kto rzecz ſwoię / zá to co mu dłużen / á Dłużnik to przyimie / tedy iákoby gotowe pieniądze dał. Trzecie / iżby kto był co winien Głuchowi / ktory mowić nie może / tedy świádectwo tych ktorzy widzieli że mu dano / waży. Czwarte / ieśli Dług ſwoy vkaże ná ſwym innym dłużniku / á ten komu winno to / przyimie / y ná tym przeſtánie: tedy ci co ſłyſzeli / świádczyć mogą. Speculo Saxonum libro 2. articulo 6.

O Swiádkách, o Dowodźiech, y o Odwodźiech.

Gdyby kto powiedał / że mu był vmárły winien / y vpomina ſię bliżſzym po śmierci vmárłego / iáko ſynowi po Oycu / ábo brátu po Brácie / ábo inſzym bliżſzym: przyſzłoby odwieść ſię ſámosiodmym / że ich Przodek nie był winien tego długu: A wſzákoż iżby ſnadź Potomkowie nie wiedzieli o tákim długu / á ten co powiáda że mu dłużno / pewnie wie: tedy temu kto o dług żáłuie / ſámosiodmemu przysięgá przyidzie / y ma dowieść ſámosiodm / iáko mu było winno. A gdy dowiedzie / płácić mu máią bliżſzy. A to ſię rozu-

mie /

mie / gdźieby bliższy przyśiądz niechćieli / á puśćili dowod Powodowi. Speculo Saxonum libro 1. articulo 6. & libro 3. articulo 31. Et Iure Municipali articulo 67. & articulo 103.

GDy kto żáluie ná kogo o rzecz niewidomą / ktorey pokázáć nie może: tedy obwiniony bliższy sie odwieść. Ale ieśli pokaże ktorą rzecz / ktora ma lice / suknią / koniá / bydle / ábo rowne tey rzeczy: Tedy Powod bliższy dowieść / iż to iego rzeczy są. Vt de hoc Speculo Saxonum libro 1. articulo 15.

SWiádkowie niemáią ináczey świádczyć / iedno że pewnie wiedzą / ábo że byli przy tym / gdy sie tá rzecz ostáłá / ábo iż słyszeli od niego co nań żáłuią / że powiádał ábo zeznał / że ták było iáko ten żáluie / y gdyby przysiegáli / tedy máią przysięgáć że wiedzą o tym / że to rzecz spráwiedliwa iest / o co przysięgáią. Jeśli o Dziedzictwo ábo o Dziedziczne rzeczy świádectwo ma być / ábo o długi że ie záplácono / ktoreby były nie zápisáne: Tedy to Ludźie osiedli czynić á świádczyć pod przysięgą máią. Ale o Długi proste záplácone / tedy może świádczyć / chocia nieosiadły. Iure Municipali articulo 106. & articulo 107. & articulo 108. & articulo 109. & articulo 110. & articulo 112. Et Speculo Saxonum libro 2. articulo 11. & articulo 22.

SWiádek ieden w Práwie Máydeburskim nic ważynic / iedno dwáy ábo trzey. Speculo saxonum libro 2. articulo 54.

SWiádczyć nie może Człowiek złey sławy / áni nágániony / ßalony / dźieći co lat nie máią. Speculo Saxonum libro 1. articulo 8. ℞ Niewiásty nie mogą świádczyć / iedno w niektorych rzeczách / ktore są w Práwie opisáne: iáko o tym wyżßey.

SWiádectwo Swiádkow nie ważynic / áż pierwey przysięga: á ná Swiádki / kto się ciągnie / ieśli nie dowiedźie / vpada w swey rzeczy. Speculo saxonum libro 1. articulo 53. & libro 3. articulo 19.

SWiádczyć gdy Ráyce máią / nie trzebá im przysięgáć / kiedy ieno to świádczą / co się przed ich Vrzedem działo Rádźieckim. Abowiem ponieważ przysięgli ná Vrząd / tedy im ma być wierzono. Ale gdy świádczą / tylko z osob swych / iżby nie tego świádczyli / co się przed ich Vrzedem działo: ále z osobná / gdyby iáką rzecz extra Iudicialiter factam, świádczyli komu / że byli przy tym / kiedy się sstáło ábo działo / że wiedzą o tym: tedy tákowe świádectwo nic nie waży / choćia Ráycá świádczy ábo Przysiężnik / ábo Woyt / áż przysięga iáko inßy Swiádek / gdyby im wiáry dáć niechćiano. Iure Municipali articulo 102. & articulo 11. & artic: 32. & articulo 74. Et Speculo saxonum libro 3. articulo 25.

Gdy

GDy ná kogo żáłuią / á świádki nań máią / tedy nie może Obwiniony sam przeciwko Swiádkom odeyśdź: Ale y z tylemże Swiádkow ma się oczyśćić. Speculo saxonum libro 1. art: 5. Et ad idem Speculo saxonum lib: 2. art: 11. Et Iure Mun: art: 75.

PRzyśiężnicy máią Swiádczyć / gdy kto komu wzdawszy Imienie / da w nie Wwiązánie / á ich świádectwo ma mieć mieysce: y co oni w tákiey rzeczy świádczą / powinien poświádczyć Sędzia ábo Woyt / co oni znáią. Speculo saxonum libro 3. articulo 88. & articulo 25. Et Speculo saxonum lib: 1. articulo 8. Iure Municipali articulo 32. & art: 52.

SWiádek nie wezwány / áni ktemu z Práwá przypędzony / ku świádectwu może być nie przypuszczon: ábowiem kto świádczy bez potrzeby / á w przyśięgę się wdawa / podeyźrzenie o sobie czyni / że z tákiego świádectwá pożytek mieć ma ábo z przychylnośći / ábo że lekki człowiek / ábo szalony / gdyż to szalonego obyczay / choćia go nie pytáią / tedy powiáda. A ták táki może być od świádectwá odrzucon / á ku Swiádectwu nie przypuszczon. Speculo saxonum libro 3. articulo 31. & libro 1. articulo 8.

ZGodę ktorą strony miedzy sobą vczynią / y zakład w tym záłożą / powinien káżdy dzierżeć: á ieśliby ktora stroná zrucilá to / á niechciálá tego dzierżeć / á poćiągnęláby o to do Práwá druga

Stro-

Strone: tenby powiedźiał/ że śie o to ziednał: Tedy bliższy tego dowieść Jednáczmi / że śie ziednał/ á niżli ten co śie przy/ że iednánia nie było. Speculo Saxonum libro 1. art: 8. Et Iure Mun: art: 51. & art: 53.

DOwodźić ná ktorą rzecz iest Rok záwity/ á ku wywiedzieniu Swiádkow / Rok y sześć Niedźiel ma być dan. Speculo saxonum libro 1. articulo 62. & Iure Municipali articulo 75.

O Jmienie ábo o Dźiedźictwo/ gdyby komu przyszedł Dowod: tedy ma dowodźić sámosiodm. A wszákoż Práwo dźierży / że może sámotrzeć/ gdy iedno z ludźmi osiádłymi / á z tymi co do tegoż Práwá przysłuszáią/ przysięże. Iure Municipali articulo 106. & articulo 107. & articulo 108.

NA Swiádki kto śie bierze / ábo komu Przysięgę skaża/ á dosyć temu nie vczyni ná Roku ná ktorym dowodźić ma / swą rzecz tráci: oprocz ktoby Legale impedimentum przyniosł / czemuby tego ná ten czás vczynić nie mogł. Speculo saxonum libro 1. articulo 62. Et libro 2. articulo 12.

SWiádkowi ktoryby świádczył zá kim / iżby mu kto przygáne vczynił: zárázem tego ma dowieść/ w czym go winí. Speculo Saxonum libro 1. artic: 51.

CZłowiek káżdy bliższy iest/ gdźieby mu szło karánie ná gárdle/ábo ná zdrowiu/ábo też o Jmienie/ bronić tego/ á odwodźić śie/ niżliby go kto pokonáć

miał. A co ſie ma rozumieć / gdźie iáwna rzecz nie ieſt. Speculo Saxonum libro 1. articulo 8. & articulo 15. & articulo 18. & articulo 64. Et libro II. articulo 26. Et libro 3. articulo 38. & articulo 37. Et Iure Municipali articulo III.

CI ktorzy ktorey rzeczy dochodzą dla potwarzy/ dowodzą ſwey rzeczy Swiádki godnymi/ ábo dowody bárzo ſłuſznymi/ ábo Sądowymi rzeczámi niewątpliwymi. Speculo Saxonum libro 1. articulo 66.

DOwod żaden nie ieſt doſtáteczniey ſzy / á pewnieyſzy / iedno ktory Sądowy ieſt/ bo tu iuż przyśiegi nie trzebá: Abowiem co ſie przed Sądem ſtánie/ tego iuż nikt záprzeć nie może. Speculo Saxonum libro 2. articulo 19. & articulo 19.

O Przyśięgách.

PRzyśiąc gdyby kto miał o ktorą rzecz obwiniony/ żeby ſie Przyśięgą odwieść miał: tedy może chceli puśćić przyśięgę Powodowi co nań żáłuie: á Powod mu iey zásię zdáć nie może/ gdy ią przyimie/ iedno przyśiądz chceli. Acz to o Rekoymiách nápiſano ná przodku / ále też to ma być rozumiano o Powodźie y o obwynionym. Speculo Saxonum libro 3. articulo II.

REki swey gdyby sie kto przeć chćiał / że nie pisał Listu ábo Chyrográffu / ábo iákiegożkolwiek fałszu / ktorymby nań dowodzono: tedy Powod sámotrzeć przysiągszy / bliższy nań dowieść iż to iego ręki pisánie / niżli sie on odwieść. Iure Municipali articulo 109.

PRzysięgę ieśliby komu skazano z Práwá / ktoryby był z inney Iurisdycyey / to iest z innego Práwá / á czásby był iáko w Práwie zowią Ligatus, to iest wiązány / w ktory czás żadnych przysiąg nie czynią: tedy Sędźia nie ma odkłádáć tákowey przysięgi: oprocz iżby stroná przyzwoliłá. A káżdy wszedy przysięgą odeydźie gdźie nań iáwnego dowodu niemász. Iure Municip: artic: 117. Et Speculo Saxon: libro 1. artic: 7. & artic: 15. & artic: 18. Et libro 2. articulo 10. Et Iure Municipali articulo 47.

GDy kto po vmárłey ręce Długu iákiego dochodźi / tedy ma sámosiodm przysiądz: Vt de hoc Speculo Saxonum libro 1. articulo 6. A ieśli też kto ná kim długu dochodźi z Swiádki / powinien z tylemże Swiádkow sie oczyśćić. Iure Municipali articulo 103. & articulo 67.

ZWyczay też to dźierży / że kogo winią o co / á zwłaszczá o długi / á on przysięgą odchodźi / á czyni to iuż nie raz / ále wielekroć ku ludzkiey szkodźie: táki iuż bywa podeyźrzány / y niedopuszczáią

mu sá-

mu sámemu przysięgáć / iedno z świádki. To się zwyczáiem záchowywa / á zwyczay dobry iest zá Práwo. Bo kto często ná cudzą szkodę przysięga / nieprzystoyna rzecz áby mu sámemu wierzono.

PRzysięgę komu skażą / ábo że się sam ná to pozwoli / też przed Iednáczmi: Tedy gdy temu dosyć nie vczyni / rzecz swą tráci. A Iednáczmi może káżdy dowieść / nie inák iákoby się to przed Sądem działo. Speculo Saxonum libro 1. articulo 8. Et libro 2. articulo 11.

GDyby kto przysiądz miał / y byłby gotow to vczynić czásu náznámionowánego / á Powodby przysięgi słucháć niechćiał / będąc oblicznie / ábo też ná Roku nie stánął / áby przysięgi przysłuchał: Tedy ten iuż od przysięgi wolen / y ma to iuż ták ważyć iákoby przysiągł: oprocz żeby ten co miał przysięgi słucháć / vkazał Legale impedimentum, czemuby ná ten czás nie mogł być. Speculo Saxonum libro 2. articulo 11.

O Iednániu á Zgodách.

IEdnánie / ktoreby się stáło nie przed Sądem / tedy siedmią Swiádkow ma być dowodzono: Y ma tę moc Iednánie / iáko też rzecz osądzona: Abowiem przysłusze to / wiá-

re chowáć miedzy Ludźmi: co sie ieden raz podoba y sstánie/ tego trzebá strzedz y dźierżeć. Aczkolwiek nápisano iest w Textcie/ iżby sámosiodm miał dowieść Jednánia: Ale iednák ták w Práwie nápisano/ że iedno sámotrzeć dowodźi. Iure Municipali articulo 52. & artic: 53. Et Speculo Sax: libro 1. art: 8.

IEdnácze gdy iednáią/ tedy co wyrzeką/ áby to dźierżano/ zakład záłożyć máią. Iure Municipali articulo 53.

O Rękoymiách.

REkoymie są dwoi: Jedni ktorzy ręczą zá kogo/przed Sądem ábo Vrzędem. Drudzy ktorzy ręczą tám ná stronie/ ći mogą ieśli sie przą Rekoiemstwá przyśięgą odyść. Ale Rekoymie co Sądownie ręczą/ tedy kiedy Jśćiec nie stánie/ powinni zań odpowiedáć: á ná Jmienie ábo ná máietność dłużnikowe/ nie ma sie śięgnąć wierzyćiel/ áż pierwey z Rekoymią czynić będźie ten kto pożyczył. Speculo Saxonum libro 3. articulo 9. & Iure Municipali articulo 117.

REkoymie powinni są zá tego odpowiedáć zá kogo ręczą: y kogo ręczą ná postáwienie/ powinni go stáwić: á ieśli go nie stáwią/ tedy powinni zań płáćić: oprocz gdy kogo wyręczą/ o te rzeczy/ o ktoreby kto gárdło zásłużył/ á w tym vćiecze wyręczony/

ny/ tedy tych pokut ktoreby on miał mieć/nie powinni oni nieść/ iedno powinni płáćić zań/ to coby wedle Práwá vstáwy / á ważnośći oney rzeczy było. Speculo Saxonum libro 1. articulo 65. Et Iure Municipali articulo 31.

POtomkowie powinni Rekoymie wybáwić z Rekoiemstwá/ te ktorzy ręczyli zá Oycá ich/ ktory vmárł. Nieśli Jmienie ábo máietność po vmárłym wezmą / powinni dług zápłáćić: Jeśli nic po nim nie wezmą/ płáćić nie powinni. Speculo Saxonum libro 3. articulo 10.

REkoymia ieśli zá kogo ręczył/iż miał przyśiądz/ tedy ieśli vmrze ten zá kogo ręczył / powinien sam Rekoymia przyśiądz / to co Jśćiec vczynić miał / ábo zań płáćić. A gdźieby w tákiey mierze Rekoymia przyśiądz niechćiał / tedy może puśćić przyśięgę temu/ ktory go o Rekoiemstwo Práwem gába. A ten Powod choćiaby záśie przyśięgę wzdawał Rekoymiemu / tedy nie będźie záśie powinien Rekoymia przyśięgáć. Speculo Saxonum libro 3. articulo 11.

REkoiemstwo/ ktore Sądownie ma być czyniono: Naprzod o Szkodę / ktoreyby śię trzebá nádźiewáć/ iż kto ma Dom zgniły/ może Sąśiádowi przez to szkodá być / ábo co podobnego k temu: ábo iż śię kto iśći / áby stał ku Práwu/ á vspráwiedliwił

dliwił ſie. Też Opiekunowie / ktorzy czynią Iſtote Dzieciom / ktorymi ſie opiekáć máią. Iure Municipali articulo 27. Et Speculo Saxonum libro 1. articulo 65. & libro 3. articulo 17.

REkoymie gdy zá kogo ręczą ſpolną reką / ieśli iednego zá wſzytkie pociągną do Práwá / wſzytek Dług płácić powinien. A wſzákoż ma mu być záchowána Akcya przećiw drugim Rekoymiom / co z nim ręczyli / áby ſwoie część co ná nie przyidzie / zápłácili. Gdzieby też ten ieden zápłácić nie mogł / tedy iednák ná drugich ten komu dłużno / dochodzić może. A gdzieby wſzytkie pozwano / tedy iuż káżdy powinien zá ſie płácić co nań przyidzie / zá co ręczyli. A gdzieby kto dług zápłácił: á ten komuby zápłácono / przałby ſie tego / tedy temu dowod przyidzie ze dwiemá Swiádkomá / kto powiedział że zápłáćił. A gdy ma kto Rekoymią po kim / tedy nie może pierwey z Iſtcem dziáłáć / áż pierwey z Rekoymią będzie o to czynił. Speculo Saxonum libro 2. articulo 6. Et Iure Municipali articulo 31. & libro 3. articulo 39. & Iure Municipali articulo 117.

REczyli kto zá kogo / tedy ten komu dłużno / tedy nie może pierwey z ſwym Dłużnikiem czynić / áż z Rekoymią pierwey. Speculo Saxonum libro 3. articulo 39. Et Iure Municipali articulo 117.

Rekoy-

REkoymia / gdy reczy Koniá / ábo iákie bydle postáwic / á w tym Koń ábo ono bydle zdechnie: Tedy ieśli go pozowa / áby ono bydle postáwil: ma ſkore onego bydlęciá przed Sąd przynieść. A gdzieby mu nie wierzono / żeby onego bydlęciá ſkorá byłá / ma przysiądz / tedy będzie wolen. Speculo Saxonum libro 3. articulo 10.

WRzeczyłby kto kogo ná postáwienie / á tenby w tym czásie vmárł / żeby go Rekoymia postáwić nie mogl: Tedy gdy dowiedzie Rekoymia że Jśćiec vmárł / wolen od Rekoiemstwá / nie powinien zá to nic ſzkodowáć. Speculo Saxonum libro 3. articulo 10.

NA Rekoiemstwo nikogo nie máia dáć ná wietszą summę / iedno iáko iego máietność niesie: oprocz dlugu. Tedy iáko wielki dlug ták wedle tey summy / ná Rekoiemstwo może być dan. Speculo Saxonum libro 2. articulo 10.

REkoiemstwo powinna rzecz ſtáwić / gdy Stroná żąda / temu kto Jmienia nie ma. Osiádlemu nie potrzebá: ábo gdyby kto zakład dal / gdyż kto ma czym płáćić / ábo zakład kłádzie: wiecey czyni niżli ten co Rekoymie ſtáwi. Speculo Saxonum libro 2. articulo 5. Et Iure Municipali articulo 27.

O Rekoiemstwo kto żáluie że mu reczono o dlug / ten kto przy / tedy przysiężę ſam: á ieśli z Swiádki żá-

ki záłuie/ sámosiodm ma przysiądz. Speculo Saxo: lib: 2. art: 6. & lib: 3. artic: 85. Iure Munic: artic: 31.

RĘkoymiemu wszystkiá obroná należy/ y ma ią mieć/ ták iákoby ią też iego Jśćiec miał. to iest Principał zá ktorego ręczył. Speculo Saxon: libro 2. articulo 4. Et Iure Municip: artic: 34. & articulo 117.

O Gwałćiech, Gwałtownikách, *o Meżoboystwie, y o Ránách.*

KTo komu Gwałt czyni/ á ná ten czás w obronie gdy Gwałtowniká zábiie/ nic zá to nie pokupi/ ieśli sámotrzeć tego Przysięgą dowiedźie/ iż to ná swym Gwałćie vczynił. Abowiem nie w káżdey rzeczy winien meżoboystwá/ á owszem ten co to w swey obronie vczyni/ á kto broniąc ćiáłá y żywotá swego/ vdźiáła to/ ma być rozumiano/ że słusznie á nie przećiw Práwu to dźiáła. Łotry też ná drogách káżdy zábić może: Abowiem ten kto sie broni/ słusznie to czyni: á ten kto sie ná drugiego siega/ niespráwiedliwie to dźiáła. Speculo Saxonum libro 2. articulo 69.

GWałt kto vczyni w dźień świety/ tedy bronić go kto nie może: Ale przedsie ma być sądzon też y Dniá świetego/ gdźieby był poimań. Speculo Saxonum libro 2. articulo 10. & articulo 66.

GWałtem ktoby komu Imienie wźiął / ktoreby nań miáło ſpáść / nie doczekawſzy tego śmierći / po ktorymby ie ſpadkiem miał wźiąć / Práwo ſwe tráći. ℟ Syn może być wydźiedźiczon / tym obyczáiem / gdyby odiął Imienie Rodźicom ſwym zá żywotá ich. Speculo Saxonum libro 3. articulo 84.

IEſliby ktory Człowiek był ránion / á vmárł z rány: ábo że ten co ránił wymawiałby ſie tym / że nie z rány vmárł / ále że mu inna chorobá przypádłá: tedy ma to ſtáć ná świádectwie Lekárſkim / ktorzy rannego leczyli. A ieśli gdźie ſie to ſſtánie że iedno ieden Lekarz ieſt / tedy ma ſtáć ná iego świádectwie / á zwłaſzczá gdyż ná wielu mieyſcách táki Lekarz przyśięgły bywa. A ieśliby vmárł trzećiego dniá ránny / tedy iuż ma być rozumiano / że z rány vmárł. Speculo Saxonum libro 2. articulo 16.

ZAbićie głowy / w Máydeburſkim Práwie / płaca ma być cáłym Wárgieltem / to ieſt / dwádźieśćiá złotych Polſkiey monety. Ale wedle zwyczáiu / ktory ſie w Polſkim Práwie záchowywa: Tedy z tych Miaſt / w ktorych wżdy ſą Ludźie znákomitſzy / zá głowę trzydźieśći Grzywien. W mnieyſzych Miáſteczkách pietnaśćie Grzywien. We Wśi dźieśięć Grzywien.

KOmu wezmą Imienie gwałtem / ábo z niego wybiią: napierwey / niżli ſie też tá ſpráwá prze-

toczy ábo dokona/ ma być w dzierżenie wrocon wybity. A gdzieby go do Práwá ciągniono ábo pozywano/ nie powinien odpowiedáć/ ážby mu pierwey Imienie wrocono/ ktore mu gwałtem wźieto. Speculo Saxonum libro 2. articulo 10.

O Ico zábiiáią Oyce/ Mátki/ Dźiádá/ Ciotke/ krewne swoie/ ábo áczby sam nie zábił/ że o tym wiedźiał/ ábo náprawił: záßyty w worze z źwierzety/ ktore są w Práwie nápisáne/ ma być w wode wrzucon y vtopion. Speculo Saxonum lib: 2. art: 14.

NA gwałcie ábo ná złym vczynku/ kogo poimáią/ ná Rekoiemstwo nie ma być dan: iáko o tym Speculo Saxonum lib: 3. articulo 9. Et Iure Municipali articulo 117. Acz też przy/ tedy go to wspomoc nie może: Abowiem Powod sámosiodm go poprzysiądz á dowieść nań może. Ortelu też łáiąc: á przeto przeć sie nie może/ gdy go ná iáwnym vczynku poimáią: ábo też vczyniwßy że vcieka/ ma go w tym: ábo ieśli krádźione rzeczy w iego skrzyni/ ábo w komorze/ gdźie sam klucz nosi náydą sie: oprocz żeby kto inny klucz nosił/ ábo żeby go indźie chowat/ żeby go kto dostáć mogł: ábo żeby były rzeczy ták máłe/ żeby ie mogł dźiurą ábo oknem wrzucić: Tedy sie o tákie rzeczy spráwić może/ że ich nie vkradł/ áni o nich wiedźiał. Speculo Saxonum libro 2. articulo 35.

KTo zábiie vmyślnie / wedle Práwá ma być káran. Kto zábiie przygodnie / iż to iáwno będzie / gárdłá ſtráćić nie powinien / iedno zápłáćić. Speculo Saxonum libro 2. articulo 38.

O Ràny nie może być obwinion / iedno ieden z drugimi czynić może / iáko z pomocniki / iż ſie mogą odwieść: A wſzákoż y pomocnicy ieśli ſie znáią że bili / tedy będą ták winni / iáko y ten kogo obwiniono. Speculo Saxonum libro 3. articulo 46.

ZA gwaltowne rzeczy poczytáią / co w Práwie Máydeburſkim zowią Manuale factum: Złodźieyſtwo kogo ná nim vchwycą: Meżoboyſtwo / vmyślne nie przygodne: gwałt domowy / ábo też y gdźie indźie rozboy: v kogo też rzeczy krádźione náydą w iego komorze / gdźie ſam klucz nośi / czegoby oknem wrzućić nie możono. Speculo Saxonum lib: 1. articulo 26. & libro 2. articulo 35. & articulo 54. Et Iure Municipali articulo 27. & articulo 115.

GDyby kto miał krzywdę od kogo / á Práwem tego nie dochodząc / ſamby ſie tego mśćił: tedy Práwo ſwoie iuż tráći. Bo nikt w ſwey rzeczy Sędźią nie ma być / áni ſam ſobie ſpráwiedliwośći dźiáłáć á gwałtu drugiemu. Speculo Saxonum libro 3. articulo 13.

SIne rány kto obwiedźie Vrzędem / á vkaże ie: bliżſzy iuż ná nie dowieść / niżli ten kogo winią /

gdyby przał á chćiał się odwieść. Iure Municipali articulo 89.

GWałtem nikt nikomu Imienia nie ma bráć / áni dźierżenia odeymowáć: ážby pierwey Práwem tego doszedł / iżby mu dźierżenie przysądzono. Iesliżeby też rzecz kto swoie nálazł v kogo / á gwałtem ia wźiał: rzecz one tráci. Iesli też kogo gwałtem z dźierżenia wypędźi / iáko gwałtownik ma być karan. Iesliby też kto mniemał że iego rzecz / á wźiął cudzą: tedy gdy przysięże / że to omyłká vczynił: dwákroć zá co rzecz stoi / ma zápłáćić / gdźieby tego nie dowiódł przysięgą / tedy ma być karan iáko łupieżcá. Speculo Saxonum libro 2. articulo 70. A kto co gwałtem dźierży / á nie zá żadnym Práwem: tedy dawnośći w tym niemász. Speculo Saxonum libro 3. articulo 4. Et libro 1. articulo 29.

GOrące Práwo kogo ima ná nim / żemu o gárdło idźie / iáko o Mężoboystwo / ábo o Gwałt / tedy trwa cztery á dwádźieśćiá godźin. A gdy minie gorące Práwo / tedy oprocz słuszney przyczyny / iżby ná ten czás przećiw tákiemu nie możono postąpić: o gárdło iuż tákiemu nie idźie / ále płáćić á dosyć czynić ma. Speculo Saxonum libro 2. articulo 9. Et libro 1. articulo 66.

GWałt Domowy / ábo gdyby kto Złodźieiá w Domu swym zástał / tedy to ma wedle obyczáiu obwo-

iu obwołáć: Bo tákie obwołánie iest iuż poczatek skárgi/ á zátym pokonác go sámosiodm może/ gdyby go ná iáwnym vczynku iąć nie możono. Speculo Sax: lib: 2. articu: 64. Et Iure Munici: artic: 36. & articulo 37. A gdzieby zárázem gwałtu nie obwołano/ tedy iuż sie bliższy odwieść obwiniony. Iure Munic: artic: 38. A tákie wystepy gdzie ie obwołáią/ á dowod iuż ná nie bedzie iásny/ tedy iuż przysiegáć nie trzebá. Speculo Sax: lib: 1. art: 15. Et Iure Mun: art: 40. A iáko złoczyńce/ o ktory iáki wystep máią być karáni/ tedy to iest Spec: Sax: lib: 2. art: 13.

Za rány nieszkodliwe/ szelągow trzydzieści: á Sedziemu zá wine/ szelągow osm. Spec: Saxo: lib: 2. art: 16. Támże w tym Artykule stoi: Gdzieby też pálec ábo ząb wyćieto ábo wybito/ zapłátá ma być/ Wárgieltu dziesiata cześc: to iest kopá/ á Sedziemu szelągow sześćdziesiąt. A te szelągi wedle Práwá Sáskiego/ są/ ieden zá dwánaśćie pieniedzy. A wszákoż Práwo pospolite/ to iest Státut Koronny/ obmawia ták/ że o rány y o głowe/ w Mieśćiech y we Wśiách/ nie Máydeburskim Práwem/ ále Polskim ma być sądzono. Aczkolwiek tego nie nápisano/ po czemu głowá ma być płácona człowieká Mieyskiego. A wszákoż z zwyczáiu ták dzierżą/ Iż z tych Miast gdzie są wżdy Ludzie znákomitszy/ ábo Kupieccy/ tedy zá głowe trzydzie-

śći Grzywien. Z Miásteczek tych mnieyszych / tedy pietnaśćie Grzywien. Zá Kmiećiá 10. Grzywien. K V Gwałtowi gdy go obwołáia / káżdy powinien bieżeć. Vt de hoc Speculo Saxonum libro 1. articulo 53. Ktoby nie bieżał / w Karánie wpada. Speculo Saxonum libro 2. articulo 71. A wszákoż w Mieśćiech zwyczay á postánowienie iest / iż nie w ten czás gdy kto ná gwałt woła / ále gdy zádzwonia ná Ratuszu / ku gwałtowi bieżeć máia: á to dla tego / snadźby kto piiány / ábo szalony záwołał / zá máła ábo zá żadna przyczyna / záczymby sie mogło wiele złego sstáć: ále gdy zádzwonia / iuż iest znák / że to idźie z stárszych / á z Vrzedowego roskazánia. A ták w Mieśćiech / máia tego pilnie strzedz / áby Dzwonek ták był chowan á opátrzon / áby dzwonić weń nikt nie mogł / iedno kiedy Vrząd roskaże: á zá dobra bácznośćia / áby sobie szkody w tym nie vczynili / á nie vpádli w te pokuty / ktore w Polskiey Korony Práwie ná to sa postáwione.

O Złodźieystwách, o krádźionych ábo náleźionych rzeczách.

KRádźione rzeczy nie máia iść nikomu ku pożytku / ále ktoby ie zástał / máia mu być wrocone: á dawnośćia sie nikt w tym nie może bronić / choćiaby dawno kupił krá-

dźiona rzecz: á zwłaszczá w tych rzeczách tym więcey / ktorych iáwnie nie vkázuia: ále choćby rzecz widoma / iedno że krádźiona / iáko Koń / bydlę / ktoby ztąd przyiał á poznał / tedy w tey rzeczy dawność nie idźie: A wszákoż nie może być rozumiano / áby sam vkradł / gdy tego nie táił. Speculo Saxonum libro 2. articulo 36. & Iure Municipali articulo 56.

KOniá gdy sie kto imie v kogo / ábo rzeczy krádźioney: Tedy gdy sie ciągnie ná zawodźce ten v kogo zástano / ma mu być dopuszczono. Iure Municipali articulo 132. & articulo 135.

RZeczy nálezioney ktoby nie wroćił / á nayda ia v niego / ma być karan iáko o złodźieystwo. Tákże też v kogoby krádźiona rzecz zástano w iego skrzyni / ábo w iego komorze / do ktoreyby sam klucz nosił: powinien o to odpowiedáć iáko o złodźieystwo: oprocz żeby ták máła rzecz byłá / ktoraby oknem wrzućić mogł: tedy sie spráwić ma że nie wiedźiał. Speculo Saxonum libro 2. articulo 35.

ZŁodźieyskie rzeczy v kogo zástána / á dowiodłby że ie kupił / ieśli nie Istcem / tedy Litkupniki: tedy mu iuż o karánie nie idźie / ále zá co kupił / tedy te pieniądze tráći. Speculo Saxonum lib: 2. articulo 36.

GDyby kogo obwiniono o rzecz krádźiona / ktoraby v niego zástano / á onby zastępce postáwić nie mogł / od ktoregoby to miał: tedy gdy sie

Litkupniki wywiedźie: iż to kupił/ o gárdło mu nie idźie: ále powinien to co v niego záſtano / gdy dowiedźie ten czyiá rzecz ieſt wroćić: ábo iesliby tey rzeczy nie krył / á iáwnie ią vkázował: ieśli ná koniu / iżby ná nim iáwnie ieźdźił/ tedy zá dowodem tego / czyiáby to rzecz byłá właſna vkrádźiona/ powinien wroćić: á nic innego o to nie pokupi / ten co v niego záſtano/ iedno tę rzecz tráci. Speculo Saxonum libro 2. articulo 35. Et libro 3. articulo 36. Et ad idem Iure Municipali articulo 56.

KRádźioną rzecz ſwoię/ gdyby kto v kogo záſtał/ nie ma iey gwałtem bráć: á iesliby ią gwałtem wźiął / może być poiman / y przed Sądem o to obżáłowan. Iure Municipali articulo 27. & artic: 112. & Speculo Sax: lib: 2. art: 25. & artic: 70. & artic: 35.

KTo co naydźie á nie wroći / ábo chowa ſkryćie/ á potym to naydą v niego: zá złodźieyſtwo ma być poczytano. Abo kto rzecz złodźieyſką kupi/ ták że ią też chowa ſkryćie: ále choćia kto rzecz złodźieyſką kupi niewiádomie / á nie tái tego/ nie chowa iey ſkryćie / okázuie ią iáwnie / ten zá złodźieiá nie może być mian. Speculo Saxonum libro 2. articulo 37.

ZŁoczyńſtwo / czworákim obyczáiem może ieden popełnić: ieśli ſam co vczynił / ieśli rádźił innemu ná to / ábo ieśli roſkazał/ ábo ieśli złoczyńce przechowywał/ ábo rzeczy ták złodźieyſkim oby-

czáiem

czáiem od nich bierze. Speculo Saxonum libro 2. articulo 72. Et Iure Municipali articulo 51.

Z Bożá ábo Owoce/ gdy kto wnocy z Polá vkrádnie/ ábo z Sádu/ ábo z Gumná/ tedy ma być obießon: á zwłaßczá o Zboże. A ieśliby we dnie kradł / tedy ma być śćiet. Iure Municipali articulo 38. Et Speculo Saxonum libro 2. articulo 39.

O Rzeczy krádźione / Dźiedźicy ábo Potomkowie/ nie powinni odpowiedáć/ po śmierći swego Oycá ábo Brátá: oprocz iżby zá żywotá poczełá śie o to rzecz z ich Oycem/ ábo Brátem/ po ktorych spadki biorą: ábo iżby doświádczono / iżby tákie rzeczy zostáły po vmárłym / á oni ie wźieli/ y vżywáli ich: tedy w tákiey rzeczy odpowiedáć powinni. Speculo Saxonum libro 1. articulo 6.

O Więźniách, á o Złoczyncách.

Więźniá żadnego Vrząd żaden/áni nikt nie ma puśćić bez ieǧ woley. Gdy też kto koǧ da wsádźić o dług / ábo o iáką swą krzywdę/á do Kaźni go przyima/w Mieśćie/ ábo też we Wsi: A gdźieby go ktożkolwiek wypuśćił/ Tedy sam ma dosyć czynić zań. A gdźieby vćiekł bez dobrowolnego wypußczenia/tedy ma przysiądz Sędźia / to iest Woyt ábo Burmistrz / iż do

tego przyczyny nie dał. Vt de hoc Iure Municipali articulo 17. A powinien Sędźia ábo Vrząd opráwić á opátrzyć dobrze Komorę gdźie sadzáią. Iáko o tym Iure Municipali articulo 59.

GDy kogo wsádzą żeby ná gárdło siedźiał: ieśli go dádzą ná Rękoiemstwo / tedy wedle Máydeburskiego Práwá / iuż mu o gárdło nie idźie / ále iuż ma być innymi winámi / ábo pokutámi karan. Speculo Saxonum libro 1. articulo 65. Et Iure Municipali articulo 27. & articulo 117.

NA śmierć nikogo skázáć nie máią / iedno ábo áż się sam wyzna / ábo go pokonáią / ábo ná iáwnym vczynku imą: A áczby Złodźiey kogo powołał / y śmierćią to swą zápieczętował / Tedy ten kogo powołał / może się odwieść swą przysięgą: oprocz żeby inne świádectwo á dowod przećiw iemu było. Speculo Saxonum libro 3. articulo 39.

GDyby Złoczyńcę chćiano imowáć / á onby ná Cmyntarz vćiekł / ábo do Kośćiołá: tákiego Kośćioł nie ma bronić. ¶ Zyd vczyniwszy co złego á do Kośćiołáby vćiekł / choćiaby się też Krzćić obiecował: może być wźięt / á owszem gdźieby się bronił / gdyż Zydom z bronią chodźić zápowiedźiano. Speculo Saxon: lib: 2. artic: 2. Też Sługi niewolne kto ie ma: Tátáry / y inne niewolniki / tych też Kośćioł bronić nie ma / y owszem wydáć. Co

Kośćio-

Kośćioły łupią ábo gwałcą / też ich bronić nie máią / ábo co Dziewki ábo Niewiáśty gwałcą / ábo Mniszki: ábo iáwne Cudzołożniki / gdyby ie goniono / żeby tám vćiekáli / nie máią ich bronić. Iure Municipali articulo 9.

CVdzołostwá iáwne / te máią być záwsze karáne / ták Mężczyzná iáko Białegłowy: nie ma tego Vrząd nigdziey dopuśćić / y owszem gárdłem o to wedle Práwá záwsze karano. Speculo Saxonum libro 2. articulo 13. & libro 3. articulo 1.

TEż in Legibus Lex Iulia karze Cudzołożniki: Teraz te rzeczy bárzo śie zábieżáły / że nikogo o to nie karzą: á też Pan Bog kaźni dopuszcza / o iáwne rzeczy / iáwnie káráć raczy.

O Pożodze.

WOżogá / iż to iest zły á okrutny vczynek: Tedy te spráwe obwiniony o Pożoge ma czynić: Iż gdy go obwinią przed Práwem / iż spalił Dom / Gumno: Tedy ten obwiniony támże przed Práwem ma miánowáć troie ośmnaśćie Swiádkow: á Powod ten kto żáluie / komu śie krzywdá y szkodá stáłá / ma obráć z nich ośmnaśćie / z ktorymi obwiniony przyśiądz będźie powinien. A gdźieby śie nie spráwił / tedy gdy go Powod poprzyśięże / ogniem ma być spalon: czym

zgrzeſzył / tym ma pokutowáć. A táki Sąd o Pożogę / tedy Polſkim Prawem ſądzą / á nie Máydeburſkim: ácz też y w Máydeburſkim Práwie o tym nieco nápiſano.

O Zfałſzowâniu iákiey rzeczy ábo Kupiey.

RZecz iáką gdyby kto przedał fałſzywą / á ten co kupił wini go o to / że mu rzecz fałſzywą przedał: Jeśli ſie przyzna że nie przedał / ábo ácz ſie zna że przedał / ále powie że nie wiedział / á nie przyrzekał mu zá fałſz: Tedy ten co kupił / ſámotrzeć ma nań dowieść / że mu zá dobrą kupią przyrzekł. Iure Municipali articulo 99.

GDzieby kto ná kogo fałſzywie ſkárżył / á ten obwiniony / zá tą ſkárgąby ćieſzkość iáką ábo więzienie podiął: gdyby ſie tego potym ſpráwił / że był niewinnie oſkárżon: tedy ten co nań żáłował / toż ma ćierpieć co on ćierpiał: Speculo Saxonum libro 1. articulo 69. Et Speculo Saxonum libro 2. articulo 8. Et Speculo Saxonum libro 3. articulo 69.

O Opiekunách.

Opiekuni Vrząd / od Wierzchniego Páná / ábo Mieyſki / powinien opátrzyć: Aby Opiekunowie ſię viśćili / áby dźiećinnych rzeczy nie vtrácili: Oprocz tych Opiekunow / ktore Oćiec vſtáwi / ći nie powinni iſtoty czynić. Speculo Saxonum libro 1. articulo 23. Et Iure Municipali articulo 26. & articulo 49.

O Piekuny / może káżdy vſtáwić Dźiećiom ſwym / mimo inne przyrodzone / Tylko áby to vczynił przed Sądem / á powiedźiał przyczyny / czemu to czyni. Opiekun też przyrodzony / powinien Inwentarz vczynić / y viśćić sierotom ich dobro / áby im tego nie vtráćił. A nie może Opiekun ſkáźić / zniſzczyć / Imienia dźiećinnego / áni przedáć / záſtáwić / áni z dźierżenia ſwego wypuśćić. A gdźieby sieroty vmárły / ktorymiby ſię opiekał / tedy y tym ná ktore ſpadek po nich przyydźie / powinien liczbę czynić: Jáko o tym Speculo Saxonum libro 1. articulo 23. Et ad idem de Tutoribus libro 1. articulo 42. Ale ći Opiekunowie ktore Oćiec vſtáwi / mimo przyrodzone Dźiećiom ſwym / ći nie powinni tákiego Inwentarzá czynić: á to z tey przyczyny / iż nie ſámi do tego przychodzą / ále ie Oćiec zoſtáwił / y wierzył im tego / tedy wſzytká ſpráwá opieki / iuż ná ich wierze záleży. A iákie Imienie Opiekun weźmie w ſwoie opiekę / tákie záśię wroćić powinien. A ieśli ma

z dźiećmi Jmienie swoie spolne / nie rozdźielne: tedy gdy dźieći ku látom przyydą / Jmienie z nimi rozdźieliwszy / powinien im liczbe czynić / á Jmienie im spuśćić. ❡ Też Opiekun gdźieby iásne długi zápisáne / ábo z Dekretu Sądowego / á spráwiedliwie ich Oycá płáćił / á oneby tego przyiąć niechćiáły / tedy bliższy Opiekun tego dowieść wedle Práwá / niżliby one tego odeprzeć miáły. Iure Municipali articulo 26.

OPiekun przyrodzony / gdźieby Inwentarzá nie vdźiáłał: Tedy powinien wszytkie długi zápłáćić / choćby Máietnośći Dźiećinney ták wiele nie było. Speculo Saxonum libro 1. articulo 6. & articulo 23. Gdyż to káżdy ku szkodźie czyni sobie / kto sie wedle Práwá nie záchowywa.

OPiekun / nie może Jmienia Dźiećinnego przedáć / áni zástáwić / iedno z tych przyczyn: Naprzod / gdźieby przyszło Wiáno zápłáćić / żeby go niewiástá czekáć niechćiáłá / á nie było zkąd inąd zápłáćić / żeby gotowych pieniedzy nie było / iedno z Jmienia dźiećinnego / muśiáłoby sie płáćić.

❡ Druga przyczyná / gdźieby táki głod przyszedł / żeby inák wyżywić sie te dźieći co w opiece są nie mogły / gdyż y Kośćielne rzeczy / słusznie ná ten czás w táką przygode mogą być przedawáne.

❡ Trzećia / żeby broniąc Jmienia dźiećinnego /

nákłádáiąc ná Práwo/ ábo broniąc ich od gwałtu/ żeby Opiekun inák obronić ich nie mogł/ prze vbostwo ich: ábo gdzieby też rzeczy sierotce v Zydow były záſtáwione/ iżeby ßłá ná to lichwá/ ábo inne ßkody z tąd przychodziły: ábo długi iáwne/ ná ktorychby były ábo Zapiſy ábo Chyrográffy/ ktore ſię z Práwá płácić mußą: oprocz tych przyczyn ktore ſię nápiſáły/ prze żadną inną przyczynę/ nie może Jmienia dziećinnego przedáć: záſtáwić Opiekun: á wßákoż káżdey przyczyny z tych/ Opiekun powinien dowieść. A ieśliby ich Jmienie było przez Opiekuná rozprzedano/ Práwem tego doyść mogą: oprocz gdzieby Opiekun vkazał/ że ku ich ſię to pożytku ſtáło: tedy chcąli Jmienie mieć/ temu kto kupił/ mußą pieniądze odłożyć. A gdy przyidą ku látom/ tedy ku tákowemu Jmieniu nie mogą przychodzić dłużey/ iedno poki Rok y dzień nie minie: to ieſt/ Rok y ßeść Niedziel: gdyby byli támże præſentes, gdzie Jmienie ich/ iáko zową pod iednym Dzwonem. Ale ieśliby ie w cudzych Ziemiách chowano/ tedy im dawność nie idzie/ iedno we trzydzieśći Lat/ y w Rok/ y w dzień: to ieſt w ßeść Niedziel: Jáko o tym Iure Municipali articulo 26.

Sieroty bez Opiekunow ſwych nic czynić nie mogą. Opiekuná też niepożytecznego á ßkodliwego/ przed Práwem może Mátká/ ábo Bábá

dziećin-

dźiećinna obżáłowáć: á Opiekuny tákie/ śiedmią Swiádkow máią pokonáć. Aczkolwiek w Práwie nápisano/ że Niewiásty nie mogą nic czynić/ áni winić nikogo iedno o swą własną krzywdę: A wßákoż osobne Práwo vczyniono dla śierot: żeźli Opiekunowie mogą być przez Niewiáste obwinieni. Speculo Saxonum libro 1. articulo 41. Et Iure Municipali articulo 26.

OPiekun gdy dźieći ku látom przyidą/ powinien Imienie spuśćić: á gdźieby niechćiał spuśćić/ tedy ma przywieść ten kto Imienie swe mieć chce/ przed Sąd dwu przyrodzonych z rodzáiu Oycowskiego/ á dwu z rodzáiu Mátczynego/ ktorzy máią wyznáć látá iego: tedy mu Sąd ma przykázáć Imienie/ á Opiekun ie powinien spuśćić. A látá dźiećiom/ Pácholę we czternaśćie lat/ á Dźiewczká we trzynaśćie. Iure Municipali articulo 26.

OPiekun Opiekę tráći/ gdy się niewiernie w opiece záchowywa/ ábo ieśli był w nieprzyiáźni z Oycem tych śierot/ ktoremiby się opiekáć miał: ábo gdźieby dźiecinne rzeczy źle rozßáfował/ przedał á vtráćił: ábo ieśli dźiećiom pożywienia nie dawa/ ábo ieśli nie vdźiáłał Inwentarzá rzeczy Dźiećinnych/ ábo gdyby pieniędzy ktoreby z opieki przychodźiły/ nie kładł śierotom/ ábo Imienie ich niewiernie spráwował: Tedy tákiego Opiekuná mogą winić/

nić/ Mátká/ Bábá/ Ciotká tych dźieći/ ktoraby ie-dno wiernie á ku dobremu dźiećinnemu czyniłá: á-bo żeby też ten Opiekun długow Oycá ich ná nich/ bedąc sam ich Opiekunem dochodźił/ nie czekáiąc ich lat. Spec: Sax: lib: 1. art: 41. Et Iure Mun: artic: 26.

OPiekuná gdźieby nie było/ tedy Pan zwierzchni/ ábo Vrząd Ráyce w Mieście máią postáwić Opiekuny/ ktore zowią Łáćinnicy Curatores. Spe: Sax: lib: 1. art: 41. & art: 47. Et Iure Mu: art: 26.

OPiekun nie może Imienia dźiećinnego kupić/ áni sam przez się/ áni tym obyczáiem iżby innemu przedał/ á on potym od onego dostał: czego nie ma czynić/ dla podeyźrzenia y oszukánia. Speculo Saxonum libro 1. articulo 44.

OPiekunow Mátká powinná od Vrzędu prosić Dźiećiom swym/ gdźieby Opiekunow nie było: gdźieby tego nie vczyniłá/ Tedy gdyby Dźieći zmárły/ spadku nie bedźie się mogłá po nich domagáć/ wedle Práwá Cesárskiego/ do ktorego się vćiec máią/ gdy Máydeburskiego nie staje. Vt de hoc Speculo Saxonum libro 1. articulo 23.

NApisano dostátecznie w Práwie/ áby sieroty nie były niwczym oszukáne: y dano obyczay/ iáko się Opiekunowie spráwowáć máią: Ale iż máło ich co to dźierżą/ przyiaćiele o to nie dbáią/ Vrząd tego nie doyźrzy: tedy po wszytkiey Koronie

Polskiey wielkie sie szkody á krzywdy sierotom dźie-
ia/ ták iż dźieći ku Látom przyszedszy/ rzadko ku swe-
mu przyida/ áby sie im to spełná wróciło/ co im sprá-
wiedliwie należy: á zwłasczá gotowe pieniądze/ y
inne rzeczy ruchome: O co sie trzebá bać gniewu
Bożego/ y karánia zá to/ tym ná ktorych to należy.

O Dźiećiách ktore lat nie máią.

Dźiećię/ poki do Lat rostropnych nie przyi-
dźie/ o żadny wystep ná gárdle nie ma być
karáne: Jeśliby też kogo zábił ábo ochro-
mił/ Tedy Opiekun/ z iego Imienia powi-
nien to nágrodźić y zápłáćić/ tákże y szkody/ ktoreby
dźiećię vczyniło/ gdyby ná nie wedle Práwá dowie
dźiono. A ieśliby kto dźiećię zábił/ zápłáćić ie ma iá-
ko głowá niesie. Jeśliby też kto cudze dźiećię mio-
tłą ábo zá włosy skarał/ gdy iedno przysięże iż to v-
czynił zá wystepem iego: nic zá to nie pokupi. A
wszákoż dźiećię niegdy bywa karáne/ zá wielki wy-
stęp/ ktore iuż iest blisko lat rostropnych: ále ieśliby
był ieszcze bliższy dźiećinstwá nizli lat vstáwionych/
to iest czternaśćie lat: tedy nie ma być karan ná gár-
dle/ ále Opiekun zań zápłáćić ma. Dźiećię á szalo-
ny/ gwałtu vczynić nie mogą: bo gwałtu nie mo-
że nikt vczynić/ iedno ći co to czynią vmyślnie á do-

browol-

browolnie: á dźieći y ſzaleni/ ći rozmyſłu nie máią: A ták ná gárdle nie máią być karáni/ tylko ſzkody ktore vczynią/ máią być płácone. Speculo Saxonum libro 2. articulo 65. & libro 3. articulo 3. Et Iure Municipali articulo 38.

Dźieći gdy Oćiec vmrze/ nie powinni żadnych długow płáćić zá Oycá vmárłego/ ábo zá Mátkę/ ieśli im czego Rodźicy nie odvmrą: á ieśli po nich żadnego ſpadku nie biorą: á ieśli wezmą/ tedy powinni bedą długi płáćić. Speculo Saxonum libro 3. articulo 10. Et libro 1. articulo 6.

Dźiećie ieśliby kto wſádźił ná koniá/ ták twárdouſtego/ ktoryby zádźierżeć ſie nie dał/ á przeztoby ono dźiećie zábił: Pan onego koniá powinien zápłáćić/ iáko wedle Práwá ieſt/ ieśli Koniá ſwego mieć chce. Speculo Saxonum libro 2. articulo 40. Et Iure Municipali articulo 38.

O Teſtámenćiech.

Teſtámentem áni Mężczyzná/ áni Zeńſkie pogłowie/ Jmienia ſwego nikomu dáć/ w chorobie leżąc nie może/ bez przyzwolenia Dźiedźicow á potomkow. Acz w Duchownym Práwie ſtoi/ Jż oſtáteczna wola/ ma być káżdemu wypełniona: to ſie ma rozumieć/ o

tych ktorzy wolni są w swym Jmieniu/ gdy to vczynią we zdrowiu/ y będąc w dobrey báczności: tedy tákiego Testámentu / gdźieby śiedmią świádkow doświádczono/ ábo iżby przed Vrzędem táki Testáment był vczynion: Dziedźic dźierżeć powinien. Ale ruszáiące rzeczy / te może oddáć wedle woley swey káżdy. A ták śie to iedno rozumie o tych rzeczách / ktore może Testámentem legowáć / to iest ruszáiące rzeczy. Iure Municipali articulo 65.

TEstámentem też Zoná/ iáko y kto inny nie może nic oddáć/ bez przyzwolenia Mężowego/ y ruchomych rzeczy. A Gierády tey nie może oddáć/ choćiaby też y Mąż przyzwolił. Speculo Saxonum libro 1. artic: 31. & art: 52. Et Iure Municipali art: 65.

TEstámentu śiedmią Swiádkow dowodzą / gdźieby Vrzędnie nie vczynion/ á wiáry mu nie dano. Speculo Saxonum libro 1. articulo 8. Et Iure Municipali articulo 65.

TEstámentem przeto nie może nikt nic oddáć bez przyzwolenia Dźiedźicow: á z tey przyczyny to vczyniono / iż Oycowie nie báczni / ábo nie miłośierni ostáwowáli dźieci swoie w vbostwie: oddawszy Testámentem od Potomstwá swego/ iż nic ábo máło dźiećiom zostáwiáli/ co było przećiw dobremu obyczáiowi. A ták przeto to Práwo vczyniono/ áby dźiećiom Máiętność ich zostáłá: ktemu

też kto co ma dáć / odkázáć/ ma to czynić zá czásu/ poki sam tego vżywáć może: Abowiem kto co oddawa po śmierći/ iuż to nie iego / ále iego dziedziców. Zoná też czyiá nie ma być o to winiona/ kiedyby tákich rzeczy co zginęło. Speculo Saxonum libro 1. articulo 52.

O Zastáwnych, ábo o pożyczánych, á ku chowániu dánych rzeczách.

JEśliby kto komu rzeczy stoiace ábo leżace zástáwił/ ábo náiął: á potym on komu náięto/ ábo iego Potomek / chćiałby przeć / iżby w naymie dźierżał/ ábo w obligácyey: Tedy ten kto náiął / bliższy sámotrzeć przysiądz / niżli on komu zástáwiono/ ábo náięto/przysięgaby się miał odwieść: oprocz tego / iżby ten Dźierżawcá mogł vkázáć/że tám tákie dźiedźictwo ma/ ábo iżby mogł vkázáć obrone kupná swego. Tedy ze dwiemá Swiádki gdy przyśięże/to odźierży: ¶ Też o rzeczy gdyby go winiono / ktore się iáwnie nie vkázuia/ tedy przyśięga swa może odysć: ále gdźie o rzecz iáwna/ktora się pokázáć może kogo winia/ tedy kto żáluie/ bliższy nań dowieść z Swiádki sámotrzeć: oprocz żeby kto vkazał rzeczy/ á powiedźiał/że są iego własne rzeczy/ á nie tego co żáluie: tedy bliższy

dowieść mimo Powodá / że to są iego rzeczy włá-
sne. Speculo Saxonum libro 1. articulo 15.

POżyczy kto ábo záſtáwi Koniá / ſzáty ábo ktorekolwiek rzeczy Ruchome / ieśli ten komu záſtáwią / ábo pożyczą / przeda / záſtáwi / ábo przegra / áboby mu też vkrádziono: tedy ten kto záſtáwił / swych rzeczy pátrzyć á vpominác sie ma / nie v kogo innego / iedno temu v kogo záſtáwił. Jeśliby też vmárł ten v kogo záſtáwiono / tedy od iego Potomká máią tego pátrzyć á dochodźić. Speculo Saxonum libro 2. articulo 60.

POżyczána rzecz káżdy powinien wrócić nie ſkáżona / nie pogorſzona / ábo ták zápłácić wedle ważności. ¶ Ale kto da rzeczy ku chowániu / iáko Łácinnicy zowią in depositum, ku wierney rece / ieśli zgore / ábo vkrádną / ábo nieprzyiaćiel weźmie: tedy gdy przysięgą dowiedźie ten co mu chowáć dano / że w tym zdrády ábo oſzukánia nie vczynił / áni przyczyny temu dał: tedy płáćić nie powinien. A z tey przyczyny pożyczána rzecz ma być płácona / że tego vżywaſz / ábo vżywáć możeſz: A ták wróćić nieſkáżone / ábo zápłáćić ma. Ale to co schowáć dádzą / poniewaz vżywáć tego nie może / tedy też płáćić nie powinien ieśli zginie: gdy iedno dowiedźie ten kto chował / że w tym oſzukánia żadnego nie vczynił. Speculo Saxonum libro 3. articulo 5.

Záſtá-

ZAstáwiłby kto v kogo bydle iákie/koniá/ábo mu náiał: gdy zdechnie/ tedy ten kto ie chował/ gdy przysięże/że nie ieg winą zdechło/ áni temu dał przyczyny: Tedy go nie powinien płácić: tylko to tráci/ co ná nie dał/ábo zá co ie náiał. Spec:Sax:lib:3. art:5.

GDyby kto máiąc Jmienie w zastáwie / budował: tedy gdy Jmienie wykupuią / ten co budował/ może ono znieść chceli iáko swe. A ten ktoby wykupował/nie może mu teg bronić. Ale ieśliby co zbudował/ ábo opráwił/ w tym domu ktory mu zástáwiono / czegoby w onym domu trzebá / izby pobić ábo opráwić dał: bez czego dom bez szkody być nie mogł: Tedy ten co wykupuie/ powinien opráwić to / co ná opráwę nałożono. Iure Municipali articulo 140.

RZeczy pożyczáney / nie ma nikt k czemu innemu vżywáć / iedno tym obyczáiem / ktorym mu ie pożyczono. ☞ Ná przykład: Náiętoby iednemu Koniá ná milę / á onby ná nim iáchał dáley: A ták w tey mierze powinien szkodę płácić / ieśliby sie ktora przez to sstáłá. Vt de hoc Speculo Saxonum libro 1. articulo 15. Et Speculo Saxonum libro 3. art:5.

POżyczánych / ábo ku chowániu dánych rzeczy/ nie może nikt hámowáć w długu / áni w żadney rzeczy: Ale powinien to wydáć temu / kto to dał schowáć. Speculo Saxonum libro 3. articulo 5.

KTo ku chowániu rzecz ktorą od kogo bierze/ ma iáwnie bráć: dla tego/ á snadźby mu/ dáno rzecz kradźioną chowáć/ ktorąby potym v niego nálezionó/ tenby śie przał coby schowáć dał. Tedy v kogoby ią nálezionó/ o Złodźieystwo mogłby być obwinion. Speculo Saxonum libro 2. articulo 36. Abowiem kto rzecz kradźioną táiemnie chowa/ iuż iest iákoby sam vkradł. Speculo Saxon: libro 3. artic: 5.

GDy kto pożyczy/ ábo záſtáwi rzecz ktorą swoie/ á zginie ábo ią vkrádną: v żadnego innego śię iey nie może vpomináć/ iedno v tego komu wierzył. Aczkolwiek stoi w Artykule lib: 2. artic: 32. że ktoby swą rzecz nálazł v kogożkolwiek/ tedy iey dochodźić może: to śie ma rozumieć o rzeczách kradźionych/ á nie o pożyczánych: bo pożyczáney/ ábo záſtáwioney rzeczy: nie ma śie ni v kogo własńiey vpomináć iedno tám komu pożyczył ábo záſtáwił. Speculo Saxonum libro 2. articulo 60.

O Naiemnikách, à o Naymiech.

TEn co Imienie ábo dom v kogo náymuie/ gdźieby nań żáłowano/ żeby naymu nie zápłácił: A onby powiedźiał/ że zápłácił/ sámotrzeć tego ma podeprzeć że záplácił. Abo Pan

gdźieby chciał dowieść / że mu nie zápłácono/ bliżßy dowieść. Może też Naiem wypowiedźieć przed czáſem Naiemnikowi / ten co náymuie / gdy mu Czynßu Naiemnik nie zápłáci: ábo gdy ten co iego Imienie ieſt / chce tám ſam mießkáć / ábo tám budowáć: ábo gdźieby Naiemnik w onym domu niepocześnie ſie rządźił á ſpráwowáł. Speculo Saxonum libro 2. articulo 59. Et Iure Municipali articulo 140.

GDy kto naymie dom / ábo grunt / rolą / ⁊c. ßkodá ktoraby ſie kolwiek ſtáłá / tedy nie tego co náiął / ále co mu náięto ieſt / gdźieby iedno dom ábo Imienie w cále zoſtáło / ták iáko mu náięto: Ale w innych rzeczách / iáko w pożytkách / ßkodá zoſtawa przy Naiemniku: Abowiem gdy pożytek ma / nie da więcey / iedno co zmowił. Tákże też gdźie ßkodę ma / nie ma dáć mniey / iedno iáko zmowił. Speculo Saxonum libro 2. articulo 59.

GDy ten vmrze co náiął / tedy Potomkowie mogą naiemniká rußyć. Spec: Sax: lib: 3. artic: 77.

IEſliby Pan chciał rußyć Naiemniká z Imienia ktore mu náiął / ábo żeby on też chciał odyść / á w tym naymie dáley śiedźieć niechćiał: ma to y Pan Naiemnikowi / y Naiemnik Pánu wczás opowiedźieć: ieśli vmrze Naiemnik / potomek iego powinien z onego Imienia zápłáćić / iákoby on ſam zápłáćił: ábo ieśli też Pan vmrze / tedy temu ná ko-

kogo Jmienie przypádnie/ ma być zápłácono. Speculo Saxonum libro 2. articulo 59.

TEn co naymie / może Naiemniká gdy mu Czynßu nie zápłáci / pociążáć / nie pozywáiąc go do Práwá. Iure Municipali articulo 140.

O Szkodách domowych.

Z Strzechy Dáchowey swego budowánia/ nie może nikt ná cudzą ziemię puśćić / y powinien część swego Dworu grodzić: gdźieby tego nie vczynił/ ßkodę ktoraby sąśiádowi vczynił/ powinien nágrodźić. ¶ Gdźieby też Sąśiad ná Sąśiádá skárżył / z ktorymby miał śćiánę spolną/ á żeby śię śćiáná káźiłá dla stárośći / żeby opráwy potrzebowáłá/ tedy ma tę rzecz przed Vrzędem opowiedźieć / áby go w tym vpomniono / áby społem z Sąśiádem budował. A ieśli nie skárży ten co śię ßkody boi / á zátym budowánie pádnie ná iego dom: Tedy Sąśiad ktory przyczynę ßkody dał/ opráwić to powinien: Ale o ono drzewo co vpádnie do dworu Sąśiádowego / Sąśiádowi przyidźie. Zaden nie może drzewá áni budowánia stáwić/ áni kłáść do cudzego domu ábo dworu/ bez przyzwolenia tego / ktoremuby to ku ßkodźie było: Abo żeby z tym brzemieniem Dom ábo on Dwor

kupion/ żeby to mogł zá Práwem vczynić. Speculo Saxonum libro 2. artic: 49. Et Iure Munic: art: 126.

KOminy/ Wychody/ Chlewy świnie/ od śćiány/ ábo od ogrodzenia Sąsiedzkiego/ bliżey trzech stop nie máią być stáwiáne: y káżdy Komin/ Piec swoy/ ma ták opátrzyc/ áby iskry ktore lecą/ domowi Sąsiedzkiemu nie szkodziły. Wychody też/ ktore kto czyni podle domu Sąsiádá swego: tedy áż do ziemie ma ie záwrzeć. Te vstáwe vczyniono/ áby ieden drugiemu szkody nie czynił/ áby káżdy piec swoy/ ábo Komin opátrzył/ áby z iego niedbáłośći/ szkodá nie byłá. A iesliby iákiego opátrzenia vczynić niechćiał/ powinien istotę vczynić/ iesliby szkodę vczynił/ áby zá to dosyć vdziáłał. Abowiem choćiaby Sąsiad o to nie żáłował przed tym: A wszákoż gdźieby śię szkodá sstáłá/ powinien opráwić/ dla tego/ że to Práwem opátrzono/ y vstáwiono iest. Speculo Saxonum libro 2. articulo 51. Et Iure Municipali articulo 124.

DOm gdyby kto chćiał budowáć/ ábo murowáć: iesli Sąsiad chce z nim spolną śćiánę budowáć/ á nakład z nim społem czynić: tedy nie powinien ieden drugiemu plácu swego nic vstąpić/ iedno społu śćiánę budowáć/ ábo murowáć. Ale iesli Sąsiad niechce budowáć/ á nakłádu vczynić: tedy temu kto buduie/ powinien mu vstąpić dla

wywiedźienia śćiány plácu domu swego dwá łokćiá ná fundámenćie/ á ná gorze łokieć: á to dla tego nakłádu/ ktory czyni ten co buduie/ że też tę śćiánę będźie miał spolną z nim/ iáko y ten co buduie. A to sie ták záchowywa z zwyczáiu: á dobry zwyczay/ tedy iest zá Práwo/ ácz pisánego Práwá w ktorey rzeczy nie będźie.

DOm ábo budowánie ná czyim grunćie iest/ tedy zá gruntem idźie: to iest/ ná czyim grunćie iest: tedy tego ma być y budowánie: To sie rozumie/ gdyby kto co ná cudzym grunćie zbudował: tedy gdy wykupią z ręku iego ono Imienie/ iuż ono budowánie przy Imieniu zostawa. Speculo Saxonum libro 2. articulo 21. Et libro eodem, articulo 53.

OKno kto vczyni do cudzego domu/ gdźieby ná tym Domie/ ábo brzemię/ ábo obwiązek/ ábo powinowáctwo nie było żadne/ przecoby to vczynić mogł: ma to zásię swym kosztem záprawić/ áby Sąsiádowi tym nie vbliżył. Spe: Sax: lib: 2. art: 49.

DOm Sąśiádá swego ktoby skáźił/ złamał czásu ogniá/ boiąc sie áby dla niego nie zgorzał: Ieśli tám ogień doydźie/ ten co skáźił nie powinien zá to nic dáć: Gdźieby ogień nie doszedł powinien to zásię opráwić. Gdźieby to swą wolą vczynił nie z roskazánia Vrzędowego/ tedy to sam powinien nágrodźić. Speculo Saxonum libro 2. articulo 49.

Szkody

SZkody ſwym dobytkiem nikt nie ma drugiemu czynić. Páſterzá nikt nie ma chowáć oſobnego/ gdzie wſzytká Wieś Páſterzá chowa: dla tego áby Páſterzowi płacey ktorą ma zá prácą nie vmnieyſzáło ſię. Speculo Saxonum libro 2. articulo 54. Abowiem gdzieby wolno káżdemu Páſterzá chowáć/ á Páſterzá poſpolitego / gdzie zwykła rzecz / że chowano przedtym: tedy byłáby krzywdá tym vbogim / gdyby poſpolitego Páſterzá nie było: á vbozſzy prze chudobę / Páſterzá oſobnegoby ſobie chowáć nie mogli.

W E Wśi abo w Mieśćie/ cokolwiek ſię ſtánie ku pożytku ich / áczby ſię ná to wſzyſcy nie zezwolili: tedy ná co więtſza część przyzwoli / ná to też ma przyzwolić mnieyſza część ludzi. Speculo Saxonum libro 2. articulo 55.

O Zwierzętách ſzkodzących.

NJes/kiernoz/byk/ źwierzę káżde/ Człowieká ábo też bydlę czyie gdy ráni/ ábo ochromi/ ábo zábiie: Pan czyie źwierzę ſzkodę vczyniło / wedle tego iáko ktorey rzeczy ſzácunk á zápłátę vſtáwiono / doſyć vczynić á zápłáćić powinien: A to ieśli ono dobytczę ábo źwierzę / iáko ieſt pies / gdyby ſię o tym dowiedźiał co ſię ſtáło / we,

źmie w swoie moc: ále ieśli go do siebie nie weźmie/ y owszem wypędźi/ nie chowa go/ nie páśie/ nie nápawa: nie winien źá to płáćić. Ale ten komu vszkodzono/ ábo komu sie szkodá sstáłá/ ma wźiąć to bydle ieśli chce. Iure Municipali articulo 123. Et Speculo Saxonum libro 2. articulo 62. Et articulo 40.

SZkode ábo obráże/ ieśli kto weźmie od Zwierzęćiá/ ktore z przyrodzenia szkodliwe iest/ iáko Niedźwiedź/ Wilk: ieśli ie kto chowa ná mieyscu tym pospolitym/ kędy Ludźie chodzą/ á obráźi kogo: powinien ten kto ie chowa płáćić. A ieśli ie chowa ná mieyscu osobnym/ iżby kto nie máiąc tám co czynić szedł tám/ á wźiął obráżę: Pan onego źwierzęćiá/ nie powinien tym obyczáiem płáćić. Speculo Saxonum libro 2. artic: 49. Et Iure Municip: art: 38.

O Sędźiách, y o spráwiedliwośći

czynieniu.

SEdźia káżdy nie ma ináczey sądźić/ iedno wedle Práwá pisánego: y nie może áni ma innego Ortelu dźiáłáć iedno wedle Práwá: á poki Práwá Máydeburskiego stawa/ ma być nim sądzono: á gdźieby go iuż nie stáło/ z Práwá Cesárskiego máią bráć Artykuły/ iáko ku ktoreyby rzeczy należáło/ á wedle tego sądźić. Videlicet vt in defectu Iuris in Saxo: recurritur ad Leges. Vt

de hoc

de hoc Speculo Saxonum libro 1. in Prologo. Et Speculo Saxonum libro 3. artic: 30. Et Speculo Sax: lib: 3. articulo 36. & libro 1. articulo 18. & libro 3. articulo 44. Et Iure Municipali articulo 44.

SKárżyć ábo Práwem czynić/ troiácy Ludźie z potrzeby czynić powinni: Naprzod Opiekunowie o krzywde Sierot ktorymi ſie opiekáią: Abowiem gdźieby o ich krzywdy nie czynili / tedyby powinni ſámi im zá to dosyć vczynić. Potomkowie też właſni/ gdyby Rodźicá ich ktorego zábito / powinni o to czynić: boby ſpráwiedliwie tym Dźiedźictwo ſtrácić mieli / gdyby tego zániedbawáli. Mąż też o cudzołoſtwo Zony ſwey/ á to przeto/ że mu to ſromote nieśie: á o ſromote ſwą káżdy powinien mowić. Speculo Saxonum libro 1. articulo 62.

SEdźia żaden ſwey rzeczy ſądźić nie może. Iure Municipali articulo 27.

SEdźia niegdy może ſądźić te/ ktorzy nie ſą pod ieg Jurisdicyą/ iáko ſą Kupcy/ ktorzy y tu y owdźie kupiectwá ſpráwuią. Aczkolwiek pod onym Práwem nie ſą / gdy ie pozową / odpowiedáć tám powinni. Speculo Saxonum libro 1. articulo 70.

GDźie ſie ktora rzecz Práwem pocznie/ tám też ma koniec mieć. Speculo Saxon: libro 3. articulo 13.

SZácunek ſwoy káżda rzecz ma / y ták káżda rzecz ma być płácona / iáko ieſt vſtáwiona: Acz kto

drożey ßácuie ná żáłobie swey/ ále Sedzia ma y powinien to moderowáć/ iuxta Vergeldum. Speculo Saxonum libro 1. articulo 68.

SPráwiedliwośći nie powinni áni máia w Mieśćiech ináczey czynić Ráyce/ ábo Vrzednicy Mieyscy/ iedno tym Práwem/ w ktorym śiedzą/ to iest Niemieckim: oprocz o rány y o głowę/ o to Polskim Práwem ma byc sądzono: á zwłaßczá kiedy komu innemu spráwiedliwość czynią w tákich rzeczách. Ale sámi miedzy sobą/ ktorzy śiedzą w iednym Práwie/ o Rány/ tedy w tymże Práwie/ y sądźić/ y odpowiádáć sobie máią: ále obcym Polskim Práwem/ ták iáko sie nápisáło/ spráwiedliwość czynić máią. A o Złodźieystwo/ tedy tymże obyczáiem Práwá/ w ktorym śiedzą/ sámi sobie máią odpowiedáć/ y sądźić sie. Ale komu innemu/ tedy wedle obyczáiu źiemie/ ták iáko tu iest vstáwá w Podolu/ ma o złodźieystwo odpowiedáć y spráwowáć sie obwiniony/ wedle obyczáiu támtey źiemie/ ktory sie tu z żadnym Práwem nie zgadza. A ten Artykuł wedle zwyczáiu á Práwá Pospolitego Polskiego ma być chowan.

GOśćinne Práwo ma być predße niżli tym co tám mießkáią/ ábo przylegli są: y ma im być spráwiedliwość vczyniona/ nadáley do trzeciego dniá. A zá gośćiá ma byc rozumian ktory iednego

dniá nie może doiecháć do oneg mieyſcá/ gdźie ſpráwiedliwośći ſzuka. Iure Municipali articulo 46.

GDy kto ná kogo żáłuie / tám gdy mu ſie ſpráwi on/ ábo dosyć vczyni ná kogo żáłuie / powinien mu też záśie odpowiedáć támże. A wſzákoż powinien mu ſie pierwey vſpráwiedliwić o co go winuia / toż dopiero nań ma żáłowáć o ſwe krzywdy: á poki mu ſie nie vſpráwiedliwi / tedy ten nie powinien odpowiedáć/ co pierwey żáłowáł. A ieśliby też wiele ich iednego winiło / tedy nie powinien im odpowiedáć/ áż ſie z pierwſzym ſądownie odpráwi: á wſzákoż ma iſtotę vczynić / że ſie vſpráwiedliwi káżdemu. Spec: Saxon: libro 3. artic: 13. Et artic: 12.

SAdźić áni ſkázowáć zárázem ná predce nie ma Sędźia/ w rzeczách inych: oprocz o rzecz gwałtowną ſądźić powinien / ktora odwłoki nie ćierpi/ ábo nieśie ná ſobie Gorące Práwo. Speculo Saxonum libro 1. articulo 70.

SEdźia żaden / nie ma ſądźić wedle wiádomośći ſwey: ále iáko vſłyſzy/ wedle żáłoby y odpowiedźi/ ták wedle tego ſkázowáć/ y ſpráwowáć ſie ma. Speculo Saxonum libro 2. articulo 1.

NAkłády z zwyczáiu nie bywáią ine ſkázowáne/ iedno ktorych kto Akty dowiedźie / tám gdźie ſie práwuie. A wſzákoż ná toby miáło być baczenie/ kto muśi dáleko ieżdźić/ á drugdy áż do Litwy

zá Krolem: tákie nakłády / nie mogą być Akty dowiedzione: Ale musi być ná nie dowod iny / to iest Przysięgá. Abowiem kto wygra w Práwie ktorey rzeczy / tedy ten Práwem zwyćiężony ma nakłády płáćić / ten kto zyßcze tego / o co ſie práwowáli. Speculo Saxonum libro 2. articulo 8.

GDyby kogo obwiniono przed Sądem oblicznie / á onby od Sądu vćiekł / ábo odßedł: Tedy te rzeczy / o co ſie przed Sądem rzecz dźiałá / máią być Powodowi przyſądzone. A gdźieby też ná niewinnego żálowano / Tedy z niewinnego może być winny / z pięći przyczyn. Speculo Saxonum libro 2. articulo 45.

SEdźia nie ma nikomu vkrácáć czáſu przedłużenia / iáko w ktorey rzeczy należy wedle Práwá iáko o dług ábo o inne rzeczy pozwánemu. Ale Powodowi nie dawáią Dilácyey / odwłoki: Abowiem Powod ma doſyć czáſu rozmyśláć ſie ná to / o co żáłuie: Tákże też ma być vczyniono czáſu pozwánemu / áby ſię rozmyślił / á odpowiedźiał. Speculo Saxonum libro 2. articulo 2. A wßákoż w niektorych rzeczách y pozwánemu nie dawáią dilácyey / iáko gdy idźie o rzecz máłą / ktora łácno może być rozpráwioná: á miedzy vbogimi oſobámi dla vtráty á nakłádu ich / miedzy tymi zárázem ſpráwiedliwość ma być: Gdyż łácna odpowiedź w Práwie iż ko-

go

go pozową/ ma przeć ábo znáć. Gdźie też idźie o gwałtowne rzeczy / o co záraźem ſpráwiedliwość czynić powinna rzecz. Ieśli też kogo vbiią / ábo o zfałſzowánie Liſtow/ przećiw tym co fałſzuią/ ábo przećiw tym co ie piſzą/ábo co ie noſzą/ ábo przećiw Swiádkom fałſzywym: záráźem po żáłobie ma przeć ábo znáć. Wſzákże w tych rzeczách ma obrone pozwány wedle Práwá/ y dilácye. Speculo Saxonum libro 2. articulo 3.

DRoge wolną / iedná Wieś drugiey ma dáć ode Wśi do Wśi: á ktoby ſobie nową droge czynił gdźie iey przedtym nie było/ tedy może być o to Práwem pociągnion. Speculo Saxon: libro 2. artic: 27. & art:47. A drogá ma mieć ośm ſtop w ſzerzą. Spe- Saxon: libro 2. artic: 59. Et Iure Munic: artic: 131.

CI co ná Sądźie śiedzą / nie máią tákich rzeczy przypuſzczáć á przyimowáć / iż gdyby kto rzecz ſwą ktorą w Práwie wiedźie/ ſpuśćił/ ábo przedał możnieyſzemu ábo przełożeńſzemu / dla vćiśnienia vbogſzego/ áby to vbogſzemu co ſzkodźić miáło: y owſzem táki ktory ſpuſzcza / ábo przedáie / ſwą rzecz trácić ma. Speculo Saxonum libro 1. articulo 48.

IEśliby komu łáiano / á on też záśię łáiał / á odmawiał: nie powinien tákich ſłow opráwowáć/ gdyż odmawia/ á nie ſam poczatkiem/ áby przymawiał: bo nie powinien nikt nikomu czynić poczći-

wośći kto mu łáie. Speculo Saxonum libro 2. articulo 16. & libro 3. articulo 45.

A Czby kto był niewinien / winnym ostáć sie może z tych przyczyn: że złodźieyską rzecz v niego zástano / wroćić mu ią káżą / á on nie wroći. Spec: Saxo: lib: 2. artic: 36. Kto nie dopuśći szukáć v siebie gdy z Sądu posła. Spec: Sax: lib: 2. artic: 22. & artic: 13. Abo ktoby kogo złáiał / zesromoćił: á skazano mu / áby mu to opráwił / á onby niechćiał / winien zostawa. Spec: Sax: lib: 1. artic: 68. Gdy też odpowiedáć niechce / gdy nań żáłuią o co przed Sądem inż winien zostawa. Spec: Sax: lib: 2. arti: 45. Et Speculo Saxonum libro 3. articulo 39.

K Aránie ná gárdle ábo ná zdrowiu / tedy tym Personom ma być odwłoczono: Niewieśćie Brzemienney / áż porodźi. Dźiećieciu ktore ieszcze ku látom nie przyszło / á Opiekálnikáby nie miał: Tedy odkłádáią do drugiego Sądu / áby Opiekuná miał. Szalonemu / áby poznano iesli z szaleństwá to vczynił / ábo z iney przyczyny. Speculo Saxonum libro 3. articulo 3. & libro 2. articulo 55.

Z Mniemánia / trzech rzeczy nie ma nikt czynić. Naprzod / że mniema / á pewnie nie wie / przysiądz nie ma. Wtore / nie ma nikt sądźić z mniemánia: Abowiem mogłby w tym omylkę á krzywdę vczynić. Trzećie / o mniemáney rzeczy nie ma być

ták dźierżano / iáko iuż o pewney wiádomey prawdźie. Speculo Saxonum libro 3. articulo 8.

SĘdźiowie / Przyśiężnicy / trzeźwio máią ſądźić y ſkazánia náydowáć. Speculo Saxonum libro 3. articulo 69. & libro 1. articulo 59.

SĘdźia żaden áni ſrożey / áni też lżey / o wyſtępy nie ma ſądźić / iedno iáko w Prawie nápiſano. Speculo Saxonum libro 3. articulo 86.

DO Duchownego Sądu / gdźieby Swietcki Swietckiego pociągnął / o rzeczy ktoreby Sądowi Duchownemu nie należáły / á o ſzkodeby tym przypráwił drugiego: Tedy gdyby go o to Práwem pociągniono: winámi ma być karan / y ſzkode ma opráwić temu / kogo pociąga do Duchownego ſądu. Speculo Saxonum libro 3. articulo 87. Et Iure Municipali articulo 28.

SĘdźia gdy śiedźi ná Sądźie Gáionym / tedy coby ſie przed nim dźiało / może świádczyć / y z Przyśiężniki: á inedy / tedy nie ważny świádectwo iego: kiedyby mu wiáry nie dano / muśiałby przyśiądz. Speculo Saxonum libro 3. articulo 88.

A Czkolwiek ieſt wiele rzeczy rożnych / wſzákże iednák k ſobie podobnych. A ták iedno Práwo z drugiego pochodźi. A przeto w ſkazániu rzeczy / iednego Práwá vżywáć możemy. Abowiem gdźie ſą rzeczy k ſobie podobne / tedy też Práwo ieſt podo-

dne k temu. Bo gdźie iedná rzecz ku ktorey podobna/ w tákich też rzeczách iedno Práwo ma być. Specu: Saxonum lib: 1. artic: 9. & libro 2. articulo 12.

SEdźia/ to iest Burmistrz/ Woyt/ może być przeświádczon we dwu rzeczách: Iżeby sprá-wiedliwości niechćiał vczynić/ gdyby iey v niego żadano: A ten co o to żáluie/ miánuie Swiádki ktorzy przy tym byli. Tedy Powod przećiw tákie-mu Sedźiemu/ sámotrzeć ma dowod czynić. Abo gdźieby sie Sedźia chćiał odwieść/ tedy sámotrzeć z rownymi swiádki/ ktorzy przećiwko iemu swiád-czyli/ ma sie odwieść: á to w tych rzeczách/ ktore o Potoczne krzywdy/ ábo spráwy miedzy ludźmi są. Ale gdźieby było około tey spráwy/ o ktoraby ná gárdle ábo ná zdrowiu karáć miano/ gdźie spráwie-dliwości nie czyni: Powod sámosiodm ma tego do-wieść. Vt de hoc Iure Municipali articu: 17. Z łá-komstwá/ z boiáźni/ zá dáry/ z nienawiśći/ nie ma sie bać bogátszego/ áby iemu dla stráchu/ ábo komu k woli/ miał swoy Sąd niespráwiedliwy czynić/ ábo sądźić z nienawiśći/ iżby sie ná kogo gniewał/ ábo z łáski/ iżby komu życzył/ nie ma sądźić/ iedno Bogá przed oczymá mieć. Iure Municipali articulo 18.

DEkrety Sądowe/ z tych przyczyn mogą być skażone: ieśli ie Sedźia czyni ten ktoremu to

nie

nie należáło/ to ieſt nie w ſwey Iurisdicyey: ieśli ſie nie zgadza z Pozwem/ to ieſt/ o inne pozwano/ á o inne ſkazał: ieśli też táka Sentencya nie ma w ſobie ábo zdánia w ſtráćie iedne ſtrone/ ábo wolnośći vczynienia: ieśli przez ſtron/ iżby ſtrony nie były/ ábo pozwánie przed tym nie było: ieśli też w świeto Sentencya ſie ſtánie/ ábo nie ná tym mieyſcu/ gdźie zwykły bywáć. O czym w Ceſárſkim Práwie. A zwłaſzczá gdy Sędźia nie w ſwey Iurisdicyey Dekret czyni. Vt de hoc Speculo Saxonum libro 1. articulo 59.

W Inym Práwie nie powinien nikt odpowiedáć/ iedno z tych przyczyn: Napierwey ácz w inym Práwie siedzi/ ále tám Imienie ma gdźie go poćiągniono. A ták dla oney máietnośći ktora tám ma/ powinien odpowiádáć. Specu: Saxon: libro 3. arti: 25. Et Iure Municip: art: 28. & art: 66. ¶ Wtore/ gdyby kto tám iáki wyſtep vczynił/ tám w onym Práwie gdźie go poćiągniono/ tedy tám powinien odpowiedáć. ¶ Trzecie/ gdźie kto kupczy ábo ſie zádłużył/ tám też powinien odpowiedáć. ¶ Czwarte/ gdźie kto żáłuie w Práwie/ tám też záśie vſpráwiedliwić ſie ma: Iáko o tym Speculo Saxo: lib: 1. artic: 61. & lib: 3. artic: 79. & libro eodem artic: 26. & libro 1. artic: 70. Et Iure Municipali articulo 28. ¶ A iż Sędźia z Vrzędu ſwego może wſzelákie

spráwy sądźić: Jáko o tym Speculo Saxon: libro 1. artic: 59. Wßákże ma opátrzyć á ná baczeniu mieć/ áby tych rzeczy/ ktoreby iego Práwu á sądowi nie należáły nie sądźił. Ieśliby też kto do iego sądu pociągnion był o rzecz ktoraby iego Sądowi nie należáłá/ ieśliby śie nie wyymował do swego Práwá/ ále tám odpowiedał: iuż to nie Sędźiego winá będźie/ ále tego co śie nie wyymował. Abowiem iuż skazánie będźie powinien ćierpieć: ktoreby nic nie ważyło/ by śie był w Sąd nie wdawał/ á do swego śie Práwá odzywał. Iure Municipali articu: 28. Ale iednák to śie wßytko zámyka w Artykule Speculo Saxonum libro 3 articulo 25.

ODpowiedźieć ná żáłobę ieden drugiemu powinien Sądownie: oprocz tym ktorzy są ná sławie y poczćiwośći zmázáni/ iáko są złodźieie/ zboyce: iáko o tym Spec: Saxon: libro 1. artic: 37. Abo ktorzy są wywołáni/ ábo wypowiedźieni. Spe: Sax: lib: 1. art: 38. Abo gdźieby śie odkupili/ gdźieby ie kárać z Práwá sromotnie skazano. Spec: Saxo: lib: 1. ar: 40. Abo też żywot ábo członek odkupili/ w czymby iuż byli skazáni. Spec: Sax: lib: 1. artic: 65. Gdyż też tácy gdźieby ie potym o co winiono/ w żadney rzeczy bronić śie á odchodźić przyśięgą nie mogą. Speculo Saxonum libro 1. articulo 39. & libro 3. articulo 16. Et Iure Municipali articu: 4. & articulo 22.

DLugu ieden ná drugim nie ma dochodźić w innym Prawie/ ieśli obádwá ſą á śiedzą w iedney Iurisdicyey/ to ieſt w iednym Prawie: á zwłaſzczá gdyby dłużnik był ośiádły. A ieśliby kto pociągnął do inney Iurisdicyey/ niżli tám gdźie śiedzą ći obádwá: á ten obwiniony ćiągnąłby ſię do ſwego Práwá/ ieśli go nie odesła/ á ten poćiągnie ku Práwu tegő co mu w inney Iurisdicyey trudność á ſzkodę żądał/ że go tám poćiągnął/ gdźie go ćiągnąć nie miał/ y dowiedźie tego Liſtem od onego Sądu/ do ktorego go było poćiągniono: tedy ten ktory go poćiągnął do innego Práwá/ powinien ſzkodę á nakłády opráwić. Iure Municipali articulo 68.

W Práwie kogo winią/ powinien w odpowiedźi ſwey ábo przeć ábo znáć: oprocz iżby kto powiedźiał áczby ſię nie przał/ ále że iuż dawność temu wyſzłá/ o co go pozywa: ábo iżby ſię wyimował do ſwey Iurisdicyey/ á do ſwego Sędźiego. Speculo Saxonum libro 2. articulo 3.

O Appellácyách.

APpellácya/ tá idźie do ſześći Niedźiel kiedy Pan ieſt w Ziemi: ále gdźieby Páná w Ziemi nie było/ do ktorego ſię Appellácya ćiągnie: tedy do ośmnaśćie Niedźiel Appellácya

ſkłádáią. A wſzákże tá ſześć Niedźiel nie miáłáby ſię rozumieć / iedno gdy Pan do Ziemie przyiedźie. Speculo Saxonum libro 2. articulo 12.

SEntencya / to ieſt ſkazánie / gdyby czyniono: Tedy ten komuby ſię krzywdá widźiáłá / nátychmiaſt ma przećiw temu mowić / á do ſwego Páná zwierzchniego áppellowáć: Abowiem kto milczy / á nie mowi o to / ten iuż przyzwala ná Dekret. Speculo Saxonum libro 2. articulo 6. Et Iure Municipali articulo 14. & articulo 20.

APpelluie gdy kto / á nie przynieśie ná dálſzym dniu gdy iuż Rok przypada ſkazánia ábo rzeczy pomocney / ábo nie dowiedźieli Legale impedimentum: tedy ſwą rzecz tráći / ten co áppellowal. Speculo Saxonum libro 2. articulo 6. Et Iure Municipali articulo 14. & articulo 2 .

APpellácya gdy kto vczyni / tedy w tey rzeczy áni ſtroná / áni Sad / nie ma dáley poſtapić / áż Appellácya przez Sędźiego do ktorego áppellowano / będźie odpráwiona. Iure Municipali articulo 4. & articulo 17. Et Speculo Saxonum libro 2. articulo 12. & articulo 13.

APpellowáć od Iednáczow nikt nie może. Speculo Saxonum libro 1. articulo 55. & libro 2. articulo 11. Iure Municipali articulo 11.

O Prze-

O Przekażkách, prze ktore się ieden może wyiąć, gdyby ku Práwu nie stánął: iáko Láćinnicy zową.

LEGALE IMPEDIMENTVM.

Legale impedimentum, to sie Polskim iezykiem rozumie/ Przyczyná słuszna á spráwiedliwa/ prze ktorą/ gdyby kogo záſtáłá á záſzłá iżby nie mogł dosyć vczynić Sądowemu skazániu: tedy sie tym wymowić może/ żeby v Sądu być nie mogł: Naprzod gdyby więźniem był. Niemoc ćieſzka tákowa/ prze ktoraby przyśdź nie mogł do Sądu. Gdyby też był ná pielgrzymowániu/ żeby mu tego przed tym/ pokiby nie vszedł nie powiedziano/ ábo go zápozwano: tedyby sie tym wymowić nie mogł/ gdzieby mu opowiedziano. Wypráwá Woienna/ ábo też wielkie wylanie wod/ żeby przebyć nie mogł: ábo ktoby był w innych ziemiách ná Kupiectwie. A ták tym sie ieden wymowić może/ że o ſzkodę nie przyidzie/ gdy iedno tego wedle Práwá dowiedzie przysięgą: co ma vczynić/ ábo Poseł/ ktory te rzeczy opowieda/ ábo on sam gdy się wroći/ od kogo te rzecz opowiedáią. A ná woley będzie powodowey/ to iest/ tego ktory żáluie/ kogo będzie chćiał przypuśćić ku przysiędze/ ieśli Posłá

ktory opowiedał przyczynę ktora z tych / czyli sámego onego czyiá rzecz iest / gdy będźie. A gdźieby tego przysięgą nie dowiodł / vpádnie w swey rzeczy. Tákże też Rękoymia że powinien odpowiedźieć / zá kogo ręczył. Ma też odpowiedźieć / gdźieby ktora przekaszká z tych byłá / gdyż wszytkę obronę Rękoymia ma mieć / ktoraby przysłuszáłá temu zá kogo ręczył / á ktoraby słusznie z Práwá być miáłá. Speculo Saxonum libro 2. articulo 7. Et Iure Municipali articulo 47.

O Iármárkách.

NA Iármárkách wiele się też przygadza / że Poddáne z innego Práwá sądzą o káżdą rzecz / o ktorąkolwiek kto żáłuie / ku krzywdźie nie tylko onym ktore sądzą á niegdy vćiskáią / ále też y ku krzywdźie tym / pod ktorych zwierzchnośćią są: y przezwáli to Iármárcznym Práwem / ci co krzywdę czynią. Gdyż ktorymkolwiek Miástom Iármárki dawáią / nie opisuią tego áby co czynić mieli z krzywdą czyią: Acżkolwiek w Máydeburskim Práwie nápisano / w ktorych rzeczách w innym Práwie / niżli w tym w ktorym śiedźi / odpowiedáćby káżdy powinien. A wszákoż / iż zwyczay też zá Práwo iest: tedy ten obyczay był záwsze / y ma być chowan tu v nas w Polszcze / że nie

máią

máia być inne rzeczy sadzone/ iedno gdyby kto obiecał ábo sie viścił / tám ná tym mieyscu gdźie Iármárk / iżby ábo dług płáćić / ábo kupia postáwić miał/ á nie vczynił temu dosyć. Tákże też Rękoymia gdyby ręczył zá kogo / tedy tákże też może być z nim czyniono/ iáko y z Istcem/ábo o iákiezkolwiek długi ábo wystepy/ gdyby nie osiádły był/ á tám by go przyśćigniono / tám sie viśćić ábo vspráwiedliwić ma. Też w przedawániu/ w kupowániu/ktoreby tám ná Iármárku czynili / gdyby iáka rożnicá przyszłá/ tám sie o to máia rospráwić. Gdyby też v kogo kradźiona rzecz zástano/ábo iżby tám iáka fałszywa kupia przedał/ ábo gwałt vczynił/ ábo kogo zábił / ránił támże: Tedy z strony wystepu może tám być sadzon. Ale o inne wszytkie rzeczy nie moga sadźić choćia ná Iármárku / wedle starodawnego zwyczáiu/ ktory iest zá Práwo. Bo iużby w onym Práwie w ktorym siedza spráwiedliwośći szukáć nie potrzebá / gdyby sie mieli sadźić ná Iármárkách o wszytko: coby był y zły przykład / y wielki vćisk ludźiom. A też in Iure Munic: artic:28. in Glossa tám wyrázono w ktorych rzeczách kto powinien w innym Práwie odpowiedáć. Bo y krzywdáby byłá Pánom tym czyiby poddáni byli: A nie trzebáby iuż tym obyczáiem spráwiedliwośći szukáć/ tám gdźie mieszkánie máia: gdyż to Regula

Iuris, quod Actor sequitur forum rei. Iużby sie tym gwałciłá Jurisdicya tych ktorzy Jmienia máią cum omni Iure & dominio: bo ktoby mogł o káżdą rzecz gdzieżbykolwiek zástał tego/ od kogoby sie krzywdę mienił mieć/ spráwiedliwośći ná nim dochodzić/ iużby nie trzebá spráwiedliwośći szukáć w oney Jurisdicyey gdzie poddány śiedźi. A ták ex Iure & consuetudine, káżdy tám powinien/ in illa Iurisditione Spráwiedliwośći szukáć/ gdźie kto osiadł/ præterquam in istis casibus, iáko sie nápisáło.

O Wielkierzu.

PLebiscitum, Wielkierz: ktory sobie Miástá czynią/ ná te sie śćiągą/ ktorzy nań przyzwaláią/ ábo ktorzy go sobie stáwią zá Práwo. A gdy sie vkaże/ że ták przed tym sądzono/ ábo go zwierzchni Pan potwierdźi: Tedy go powinni dźierżeć ći co nań przyzwaláią/ á co pod tym Práwem śiedzą. Boby to miáło sie śćiągáć ná inne/ iużby to był nie Wielkierz/ ále Práwo: á osoby ktore nie representuią publicam personam, tedy Práwá stáwić nie mogą. Speculo Saxonum libro 2. articulo 47. Et Iure Municipali articulo 1. & articulo 22. & articulo 14. & articulo 44.

O Przywileiách, Chyrográfiech, y o Rece włásney.

GDyby kto List ná sie dał/ á dowodzonoby nań iego Listem / á onby sie Pieczeci swey przał: tedy gdy sámotrzeć przysiężе/ że to nie iego Pieczęć iest áni byłá / tedy wolen będzie. Speculo Saxonum libro 1. articulo 15.

PRzywileie tym bywáią trácone: Naprzod/ ieśliby skrobány był / ábo znácznie co przypisano: ábo iżeby vkázował do innego pierwszego Przywileiá / á tegoby pierwszego nie było: ieśliby też przeciw pospolitemu pożytku co było ná nim: ábo gdzieby dano do czásu / á czás ten iuż minął. Gdzieby też dano náprzeciwko Práwu czyiemu / ktoryby pierwey Práwo miał. Ieśliby go też kto nie vżywał / ábo ináczey go vżywał niżli iego Przywiley obmawia. Speculo Saxon: lib: 1. artic: 49. A ták Listy gdy ie do Sądu przynioſą / pilnie máią być oględowáne. Vt de hoc Speculo Sax: lib: 2. art: 42.

O Sługách.

SŁugá ktoryby rzeczy Páná swego przedał / przegrał / ábo zástáwił: Pan tego Práwem v kogo rzeczy są / dochodzić y doysć może. Wszákże te dwie rzeczy kto-

teby slugá ábo syn/ ktory zá slugę ma być rozumian/ w tákiey mierze co vczynili / tedy Pan powinien dzierżeć. Pierwsza rzecz / Kiedyby Kupiectwo spráwowáć poruczono / á zwłaszczá gdźieby im Pan Pieczęći zwierzył/ áby tego Imieniem spráwowáli: co slugá w tym vczyni / powinien Pan dzierżeć. Druga/gdźieby te domy/iáko kárczmy zkąd pożytki idą/spráwowáć im polećił: ieśliby co sluga w tákich rzeczách vczynił/przedawáiąc/ábo kupuiąc/ábo pożyczáiąc/ták iżby oná rzecz należáłá á ćiągnęłá się k temu/ co mu poruczono: tedy to Pan powinien dzierżeć. Abo gdźieby też Syn ábo slugá vczynił/ coby ku pożytku Oycá ábo Páná było:iżby pieniędzy ná to pożyczył/ áby dług był zápłácon/ ábo slugom iżby ich myto zápłácono / ábo ie też stráwą opátrowano: ábo gdźieby iuż dom vpáść miał / iżby go z onych pożyczánych pieniędzy oprawiono: tedy Pan powinien to dzierżeć. Speculo Saxonum lib: 3. art: 6.

SLugá gdy bez przyczyny od Páná swego odeydźie / ábo vćiecze: powinien tyle Pánu zápłáćić/ zá co go Pan zmowił. A ieśli co przedtym wźiął ná myto / tedy powinien we dwoynasob to zápłáćić. Speculo Saxonum libro 2. articulo 31. Et Iure Municipali articulo 80.

SLugá wolny / gdźieby o zapłátę Páná swego pociągał / ma tego przysięgą dowieść. Ale ieśliby

śliby Pan ćiągnął śię do tego / á dowieść chćiał / że mu zápłáćił: Tedy bliższy będźie dowieść niżli sługá. Speculo Saxonum libro 1. articulo 22. Et Iure Municipali articulo 78.

SLugá viednány: od swego Páná nie może odeyść przed czásem poki nie dosłuży / oprocz dwoiey przyczyny: Abo żeby śię ożenił / gdyż Małżeństwá Swiętego nie ma nikt przekázáć. Druga / gdyby ná sługę przypádłá Opieká ktorych dźieći / ktoremiby śię opiekáć muśiał: ábowiem Pánu nie będźie ták wielka szkodá / choćia sługá odeydźie / iákaby byłá dźiećiom / gdyby będąc ich Opiekálnikiem nie doyźrzał ich. A ták kto co czyni czegŏ Práwo dopuszcza / zá to nic nie pokupuie. Spec: Saxon: lib: 2. artic: 33.

PAn żaden nie powinien o winę sługi swegŏ odpowiedáć: oprocz gdyby go obwiniono / twoia wola / twoia pomocą śię to sstáło: tedy powinien o to w Práwie odpowiedáć. Iure Munic: artic: 80.

ZA sługę Pan nie powinien więcey zápłáćić / gdyby przyszło ná iáką oprawę / tylko ile iego mytá v niego sstawa: oprocz żeby z Páńskiego roskazánia co vczynił / ábo żeby z Páńskim wiedzeniem to vczynił. Iure Municipali articulo 80. Et Speculo Saxonum libro 2. articulo 32. & libro 3. articulo 6.

SLugá gdy vmrze / tedy Pan powinien zápłáćić myto iego bliższym / to co sługá zásłużył / á co

ſłudze miał dáć/ á co záſłużył do czáſu śmierći ſwey. Tákże też gdy Pan vmrze / tedy Potomkowie iego/ powinni ſługom ſłużbe płáćić: á gdzieby Potomkowie nie ználi ſię k temu / á zápłáćić niechćieli: tedy przećiw Potomkom bliżſzy iuż ſługá dowieść / ná ſłużbe ſwoie. Iure Municipali articulo 80.

SŁugá rzeczy Páńſkich przegráć nie może: Bo gracz ieſt iáko Zboycá / bo by mógł inák mieć tego pieniądze z ktorym gra / iżeby ie mógł wydrzeć ábo vkráść / tedyby nie grał: Ale iż tego nie może vczynić/ gra tego doſtáć chce. V kogo też fałſzywe koſtki nayda/ ma być karan iáko Złodziey. Speculo Saxonum libro 3. articulo 6.

O Prokuratorách.

PRokuratorá powinien Sedzia dáć / ktoby go nie miał/ kto oń prośi. Speculo Saxonum libro 1. articulo 60. Et Iure Municipali articulo 16.

PRokuratormi nie moga być / á zwłaſzczá w Swietckich rzeczách / ludzie nie zupełnego rozumu / lat roſtropnych ieſzcze nie máiacy: Kácerz/ Mnich/ Zyd/ Káplan/ Niewiáſtá. Iure Municipali articulo 16. Et Speculo Saxonum libro 2. articulo 63. Et Iure Municipali articulo 42.

PRokurator / gdyby go Sedzia dał komu / áby

od

od niego rzecz mowił: wymowić sie z tego nie może. A gdźieby sie wymawiał/ bez słusznych przyczyn: tedy go Sedźia słucháć potym nie winien/ y może mu v swego sadu zákázáć mowić. A te przyczyny sa/ z ktorych sie słusznie może wymowić: Naprzod/ gdyby miał mowić przećiw Pánu swemu: przećiw powinnym á krewnym przyiaćiołom: przećiw inym powinien mowić/ gdy mu Sedźia każe: ábo gdyby miał zaszcie á nieprzyiaźń z tym/ od kogoby mowić miał/ tym sie też słusznie wymowić może. Speculo Saxonum libro 1. articulo 60. Et Iure Municipali articulo 42.

PRokurator/ ktoryby co zdrádliwie vczynił/ iżby vmyślnie á dobrowolnie ku szkodźie tego/ czyieby rzecz spráwowáł/ dał ná sobie zyskáć: ábo też wiedzac iuż położenie rzeczy/ y obrony strony tey/ czyiey sie rzeczy spráwowáć podiał/ żeby do strony przećiwney przystał/ y spráwował ábo bronił rzeczy onego/ przećiw ktoremu być miał/ ku szkodźie pierwszego ktorego rzeczy spráwowáć sie był podiał: zá to táka winę á pokutę odnieść ma/ iż bezecnym zá to być ma. Speculo Saxonum libro 1. articulo 60.

Ten Artykuł, ácz w Máydeburskim Práwie nie nápisány iest, áni k niemu należy: Ale iż postá-

wion w Polskim Práwie z słuſznych przyczyn, w rożnicy ktoraby ſię mogłá niegdy przydáć, iákoż y przydawa, miedzy Szláchtą á Mieſczány, około gwałtow, á Imowánia Szláchty w Mieśćiech: Tedy áby ſwowolni ábo opili, ſwowoleńſtw á gwałtow nie czynili w Mieśćiech, á tym śmieley, gdźieby żadnego karánia o to nie było. Mieſczánie też áby ledá zá przyczyną á vkwápliwośćią ná gárdłá Szláche ckie ſię nie vſpieſzáli: ponieważ też to bywáło, iż w nocy ludźie piiáni, ſądźili y karáli ná gárdle Szláchtę. Tedy áby ná obiedwie ſtronie było powśćiągnienie: Szláchtá áżeby gwałtow nie czyniłá, á Mieſczánie też áby ſię ná gárdłá ich nie skwápiáli: Tedy te Artykuły w Polskim Práwie ſą nápiſáne, ktore ſię tu Polskim iezykiem nápiſáły. Ale iż w máłych Miáſteczkách od ſwowolnych ludźi, wielkie ſię gwałty dźieią, nie tylko ku krzywdźie tym, ktorym ſię gwałt dźieie, ále też y Pánom y Szláchćie, w ktorych Miáſteczkách ich poddánym tákie gwałty bywáią czynione: á vbodzy ludźie co nie vmieią áni o tym Práwie wiedzą boiąc ſię karánia, bronić ſię nie śmieią. Tedy áby wiedźieli zá

iákim

iákim gwaltem, możnoby Szláchtę imowáć, á co zá gwałt może być rozumiano, iżby śię nie potrzebnie ni ná kogo nie skwapiáli: ále też gdźieby im do tego przyczynę dano, áby gwałtowniká ięli: tylko áby śię we wßytkim wedle Státutu záchowáli. Bo kto co wedle Práwá czyni, tedy o to w pokuty nie wpada, áni o to karánia zásłuży.

Státut około Gwałtow w Toruniu vczyniony. Roku M D XX.

Iż byłá powstáłá rożność wielka / á ßkodliwa w Krolestwie náßym miedzy Szláchtą á Miásty / o to / iż Szláchtę ná gwałcie záráżem imowano. My ná ten czás dla walki ktorąśmy w Prusiech zábáwieni / dla wiecznego zrządzenia vstáwićieśmy nic nie mogli: á wßákoż dla pokoiu Poddánych náßych / zá rádą Rad náßych / y wßytkich Posłow Ziemskich vstawiamy: iż gdyby ktory Szláchcic w Mieście náßym / y w Miásteczkách Duchownych y Swietckich / Poddánych Krolestwá náßego / ná gwałcie przez Vrząd Mieyski byłby ięt: tedy táki Szláchćic ná Gwałćie poimány / ma być dźierżan ná Ratußu / Miástá ábo Miásteczká / gdźie go poimáią. A wßákoż V-

rząd Mieyski nie ma go sądzić áni karáć / ále áż zá obwieszczeniem á zá żądániem ich / Stárostá ábo Podstárości / w ktorego Stárostwie ábo Vrzędzie Miásto ábo Miásteczko leży / przy tym Sądzie ktory osądzą przećiw temu gwałtownikowi będzie. A gdzie Stárostá ábo Podstárości nász ná iedne skáźń z Vrzędem sie zgodzą: Tedy ten Szláchćic wedle skazánia Stárośćiego ábo Podstárośćiego / y Vrzędu Mieyskiego / ma być karan. A ieśliby Stárostá nász ábo Podstárośći / nie mogł sie zgodźić z Vrzędem Mieyskim: tedy ten Szláchćic w poczćiwym więźieniu ma być dźierżan ták długo / áż od Máiestatu nászego Krolewskiego náukę Stárostá y Vrząd Mieyski będźie miał / iáko tákiego poimánego skázáć á skáráć máią: á w tym czáśie dawność nie poydźie / áni sie nią ten Więźień będźie mogł bronić. A ieśliby w ktorym Miásteczku ábo w Mieśćie przećiw tey Vchwale wystąpił / á nie záchowáł sie: Tedy przez Stárostę nászego / pod ktorego Iurisdicyą á w Powiećie to Miásto ábo Miásteczko by było / Burmistrz ná ten czás będący / z iednym Ráycą máią być poimáni / y máią być śćięći.

Drugi Státut ktemu też, wszákże nieco odmieniony. *Roku M D XXVII.*

CO sie gwałtow w Mieśćiech ábo w Miásteczkách Krolestwá nászego dotycze: Jeslizeby ktory Szláchćic Gwałt vczynił/ w Mieśćie ábo y w Miásteczku izby ktorego człowieká vbił/ ábo krzywdę gwałtem komu vczynił: Jać go Mieyski Vrząd może/ ále go áni sądźić/ áni ná karánie skázowáć tákiego/ iedno przy obliczności Vrzędu Grockiego/ nie máią.

Státut Kroĺá Zygmuntá Augustá.

W Státućie Toruńskim/ Roku MDXXXVIII. Opisano iest dostátecznie/ iáko sie máią záchowáć Mieszczánie około Szláchty: ktory we wszem dźierżan być ma. Ktory Státut vczynion Roku M. D. L.

A Izby omyłká nie byłá/ iákiby Gwałt być miał/ o ktoryby Szláchćic gdyby był poiman/ ná gárdle mogł być karan: Tedy gdyby ná Rynku/ ná Podsieniu/ ábo w domiech/ Mieyskie ludźie onego Miástá bił/ ludźi rabał/ ná dom sie ná kogo dobywał/ ábo też komory odbiiał/ ábo białymgłowom gwałt czynił/ ábo ludźi rozbiiał z ich máietnośći/ mocą/ gwałtem im brał/ gdyż y ná drodze tego czynić nie dopuszczą/ áby kto kogo łupić miał:

ále o to karzą / á owszem więc w Mieście: Táki może być bespiecznie poiman iáko Gwałtownik / y może być przećiw iemu postępowano / iáko to w Státućie stoi. Ale gdźieby kto Gospodą stał / żeby tám kto do niego przyszedł / ábo żeby z kim grał / ábo w kárczmie pił / iżby kogo ránił / Mieszczániná oneg° Miástá / tym gwałtu nie vczyni / y ná gárdle o to karánia nie zásłuży. Bo to iuż zá gwałt nie może być poczytano / ále zá zwádę.

IEst też to poniekąd niemáły gwałt / ktory ma być rozumian / nie zá iedney osoby krzywdę / ále zá wszytkiego Miástá / á zá krzywdę pospolitą ich: Iż drábiny / ktore ku gászeniu ogniá / nágotuią / posieką / porabią / naczynie w ktorym wodá stoi przed domem / dla gászenia ogniá / tákże: A snadź by to mogł vmyslnie czynić / pod bárwą piiáństwá / áby nię było czym gásić: A ták gdźieby to notorium było / tedy áczby go poimano / Stárostá ma rozeznáć / ieśliby o to gárdło zásłużył / gdyby przed nim tákiego gwałtu dowiedźiono. Acz tego w wielkich Mieśćiech ná Vlicách nie stáwiáią / ále w tych mnieyszych Miásteczkách pospolićie. A gdźieby tego iákim karániem nie ogrodzono / tedy ná dáremno tákie przypráwy ku ogniowi gotowáćby sie miáły.

Ponie-

POniewaž ták wiele potrzebá iest Vstaw czynić / dla dobrego rzadu / iáko też dla spráwiedliwośći: Tedy gdyž wiele sie tego przygadza / iž prze nierzad / prze niedbáłość / prze zły sposob / Miástá / Miásteczká częstokroć pogorywáia / á zwłasczá tu v nas w Polscze / iž niemáß žadney spráwy około tego / zkad wiele Ludźi ku nedzy przychodźi / Miástá w obec vbožeia. Tedy gdyž też to iest Rzeczypospolitey potrzebá / á nie máła / áby y ná tym lepßa spráwá byłá: tedy wielka tego potrzebá / áby w Mieśćiech w Miásteczkách był ten sposob vczynion / á iżby to iuž obecnie / zá iedne Vchwałe á Vstáwe mocnie dźierżano: áby gdy ogień przyidźie / káždy wiedźiał co czynić ma / á iáko sie spráwowáć / áby zá lepßym rzadem / ták czesto tá ßkodá nie przychadzáłá / iáko przychadza / á Boże day nigdy. A ták sie tu sposob piße / ktory ieśli sie bedźie ták záchowywał / tedy zá łáska Boža / zá dobrym rzadem á sposobem / áczby kiedy ogień wyßedł przygodnie / ábo zá przyczyna złego człowieká / tedy broniac sie temu / máła ßkode ludźie wezma: gdyž to iest stáre á prawdźiwe przysłowie / iž strzežonego Pan Bog strzeže: á ku wßytkim rzeczom dał Pan Bog rozum / dał medya / iáko w káždey rzeczy postepowáć / á czynić człowiek ma ku dobremu swemu /

y powinien się káżdy Nieprzyiacielowi swemu bronić: Tákże też y ogniowi/ ktory ták wiele szkody czyni/ iáko ieden wielki Nieprzyiaciel. A iż te wszytkie rzeczy nie wszędy mogą być/ ktore się tu nápisáły/ iedno w wielkich Mieściech: á wszákoż według możności á dostátku/ wszędy się máią bronić z pilnością.

NAprzod/ áby byłá pilna Straż ná Ratuszu/ á owszem w nocy/ zkąd może widźieć po wszytkim Mieście/ áby gdyby się ogień vkazał/ áby Stroż oznaymił gdźieby gorzáło: y máią mieć tám gdźie Straż siedźi kilká Proporczykow/ áby we dnie kiedyby gorzáło/ áby tám Proporzec wystercżył: á ieśliby w nocy/ tedy Lámpy/ iáko zową po Polsku Kágáńce/ ma wywiesić/ áby ludźie ták we dnie iáko w nocy/ onym się znákiem spráwowáli/ kędy gore/ á ku gászeniu ogniá bieżeli.

MIásto ábo Miásteczko/ ma być rospisáno według wielkośći/ ieśli więtsze/ tedy ná więcey częśći: káżdey częśći dáć Superintendentá/ ktory káżdy ná ten Vrząd ma przysiądz/ wiárę y pilność: y ma mieć wszytkie ná Regestrze/ ktore pod poruczeństwem będźie miał. A gdźieby się potym dowiedźiał/ iżby kto z iego poruczeństwá ná ten czás gdyby gorzáło/ ku ogniu nie bieżał/ ma go Vrzędowi Mieyskiemu deferowáć. A ieśli się słusznym

świá-

świádectwem táki nie wywiedźie / iż był v ogniá/ gásił / ták iáko należáło / gárdło iego ná łásce być ma. A wszákoż gdźieby przy żywoćie zostáwion/ ma być iednák winámi karan. Máią też rostkázáć z ktorey częśći Miástá z czym kto bieżeć ma/ iedni z wodą / z śiekierámi / z osękámi dla odźierániá domow/ áby dodawáli tym co gászą á bronią.

Item, W káżdym domu máią być potrzeby / ku gászeniu ogniá / wody w stągwiách / ná strychu/ Wiádrá / Osęki / Drábiny / áby to było pogotowiu wszedy.

Tákże też ná Ratuszu/ máią tákie wszytkie rzeczy mieć pogotowiu: Iż gdźieby Krol Iego Miłość był/ Dworzánie / służebnicy ich: Szláchtá / Duchowieństwo/ ku gászeniu ogniá / iżby bieżeli á gáśićby chćieli: Poniewaź ći żadnych przypraw do ogniáby nie mieli / áby z Ratuszá potrzebámi ku ogniu káżdego tákiego opátrzono.

Item, Cieśle/ powinni bieżeć wszyscy z Línámi y z przyprawámi/ ktoreby k temu potrzebne mieli.

Item, Łáźiebnicy/ y towárzysze ich/ ze wszytkich Łáźien / áby ku ogniu bieżeli z wiádry/ á iżby dodawáli wody tym co gászą: áby iedni ná gorze domy odbiiáli / á drudzy z dołu áby im dodawáli wody/ y czegoby potrzebá byłá ku gászeniu.

Item, Kto beczkę wody napierwey przywieżie

ná Plác tám gdźie gore / máią mu dáć Trzydźieśći groszy: kto drugą przywieźie / Pietnaśćie groszy: kto trzećią / Orth. A potym káżdą beczkę po trzy grosze / ile ich przywiozą / áby tym chutliwiey wode wieźiono.

Item, Z Rády niektorzy áby ná ten czás byli / ludźi ku bronieniu ogniá áby przywodźili / co może być z naywiętszą pilnośćią.

Kwáternicy / ktoryby też swego Vrzedu ná ten czás nie był pilen / á zániedbawał tego ná co vstáwion / áby był karan.

Item, Gdźieby gorzáło / ktoby domu swego niechćiał otworzyć / á ludźi puśćić dla gászenia / ná gárdle ten ma być karan.

Item, Ktoryby swego Porucznniká / to iest Kwátermistrzá nie posłuchał / ábo sie nań śięgnął / ná gárdle ma być karan.

Item, W káżdym domu áby ten sposob był áby Gospodarz ábo gospodyni / á zwłaszczá stáry ktoryby gáśić nie mogł / z osobą ábo ze dwiemá / rzeczy co są w domu poprzątał ábo wynośił / á drudzy áby ku obronieniu ogniá bieżeli / á káżdy Kwátermistrz ma to iuż mieć ná spisku / wiele ich w domu ku poprzątániu rzeczy ma zostáć / á wiele ich też ku gászeniu ogniá bieżeć ma.

Item, Máią też mieć Ráyce ná Ratuszu wszytkich

tkich ludzi Reiestr w Mieście / áby wiedźieli co ich máią zbroynych obráć / á zostáwiáć ná plácách / tám gdźieby tego trzebá / á dla tey potrzeby / iáko się niżey nápisze.

Item, Dla złych ludzi / ktorzy dla korzyśći / ogień niegdy zákłádáią / á w ten czás pod tą bárwą iákoby rzeczy wynośili / tedy krádną / y tym co noszą / wydźieráią. A gdy będą wiedźieć dobry rząd á sposob / iż będą rozumieć / iż tym obyczáiem korzyśći mieć nie będą mogli / y owszem karánie: gdźieby tákiego vłápiono: tedy się rychley od złoczyństwá powśćiągną / gdy nie będą mieć korzyśći prze ktorąby ogień zákłádáć mieli. Bo zá tákowym łupiestwem Miástá y Miásteczká vbożeią / ták wiele iáko y od ogniá. Abowiem gdy mu dom zgore / ostátek mu roskrádną: tedy iuż tym obyczáiem ku vbostwu przyidźie. A gdźieby wżdy rzeczy zostáły / choćiaby dom zgorzał / tedyby łácniey się zámoc mogł / gdyby wżdy przy czym zostáł.

A przeto ma iuż mieć Vrząd Mieyski pewny poczet ludźi zbroynych / ktorzyby czásu ogniá / bądź w Vlicách / bądź w Rynku / gdźieby gorzáło: á gdźieby tego potrzebá vkázáłá / áby tám stáli / ktoby rzeczy wynośił / áby im v śiebie kłáść to roskazáli: ktoryby niechćiał / ábo żeby vćiekał / ábo go poimáli / á do więźienia ábo go posłáli / á zwłaszczá nie-

znáiome: oprocz tych ktoreby ználi: ábo izby swe rzeczy nośili/ żeby w podeyźrzeniu nie byli. A gdzieby też náleziono potym v kogo/ choćiaby też v obcego/ coby w ten czás zginęło gdy gorzáło/ ieśli pod támtą Iurisdicyą będźie v kog tá rzecz zástána/pod támtąż Iurisdicyą v ktorego táka rzecz zástána/ máią nań spráwiedliwośći żadáć/ iáko ná złodźieiá.

Aczby też y gdźie indźie tákie rzeczy zástano/ tedy żadáć spráwiedliwośći iáko o złodźieystwo: o co sie káżdy będźie powinien spráwowáć iáko o krádźione rzeczy: A gdźie sie słusznie nie wywiedźie/ áby był ná gárdle karan.

Item, Co nie służą/ iáko ie zowią po Polsku Hultáie/ Zebracy: bo pod tym płaszczem wiele sie złych ludźi zákrywa/ co z inąd przychodzą: á choćia też tám mieszkáią/ nie służą/ nie robią/ żadnego obchodu nie máią: y gdy nie ma nic że iuż wszytko przelotruie/ tedy táki rad zápali/áby sie zdobył. A przeto tákie gdźieby sie chowáli/ bądź w domiech ábo w piwnicách/ áby Gospodarz káżdego tákiego/ Burmistrzowi y Rádźie opowiedźiał: á gdźieby nie opowiedźiał/ á Vrząd sie potym tego dowiedźiał/ ma być o to srodze karan. A Vrząd sie ma pilnie wywiádowáć/ zkąd iest/ czym sie obchodźi: bo z obchodu á z żyćia iego/ łácno poznáć robotniká/ rzemieślniká/ sługę: łácno sie też dowiedźieć o łotrostwie.

troſtwie tych/ ktorzy nic nie czynią/ iedno piią/ grá-
ią: rychley źle vczynią niż dobrze. A przeto trze-
bá ná te ludźie vrzędnikom baczenie mieć / á tákiey
inquiſicyey nie zániedbywáć á nie zániechawáć. Y
gdźie Vrząd nie czyni tákich rzeczy/ ktore ná ich V-
rząd należą / á ku dobremu ſą/ iuż winni ſą tego
wßytkiego / złego/ co ſie dźieie / gdy niedbáłośćią á
nieopátrznośćią/ przyczynę złym rzeczom dawáią.

Item, Ktory Mießczánin Sługę Meżczyznę
ábo Białogłowę przyimuie/ ktoregoby przedtym
nie był świádom / ma ſie dowiádowáć zkąd ieſt/
gdźie ſłużył: tákże też Komornikow/ Hultáiow/
áby ſie przypátrowáli czym ſie obchodzą / co káżde-
mu Goſpodarzowi łácno obaczyć y dowiedźieć ſie
iáko ſie kto w iego domu rządźi. Abowiem w
Mieśćiech zámkniętych/ ten ktory chce źle vczynić /
ktory świádom/ rychley y śmieley ogień záłoży/ ábo
z naymu/ ábo prze ſwą korzyść/ iáko ſie to przedtym
nápiſáło: y trudniey ſie domowego vſtrzedz / gdyż
obcy á nieświádomy / nie ták tego łácno dowie-
dźie/ áni ſie też tego ták śmiele waży/ iáko domowy/
ktoremu to łátwie przyidźie ták we dnie iáko w no-
cy / vpátrzywßy czás / nie boiąc ſie żadnego podey-
źrzenia / ogień záłożyć.

A gdy będą Goſpodarze ten Porządek w do-
miech ſwych czynić / tedy y czeladź ich sámi dla sie-

bie bedą ostrożnieyszy / y w domiech opátrznieyszy / y rychley powiedzą / gdźieby iákiego człowieká podeyźrzánego w domu baczyli.

A iż nie tylko w ten czás kiedy iuż gore / ále przed tym máią sie ogniá strzedz / áby prze złe opátrzenie przez ogień ku szkodźie nie przyszli: máią być ná to obráne Osoby / áby ná káżde Suchedni kominy oględowáli / á tego nie omieszkawáli / iżby kominy przed ogniem były dobrze obwárowáne. A v kogoby náleźli kominy źle opátrzone / ábo sadz pełne / tedy máią go Vrzędowi deferowáć / áby był zá to karan.

A iáko dobre vstáwy są ku wielkiemu pożytku: ták też gdźie co nieobácznie á nie rozmyslnie sie postánowi / tedy to wiecey ku szkodźie á niżli ku pożytku. Gdźie też to iest iedná vchwałá / tu ná wiele mieyscách w Polszcze / iż gdźie sie w kominie zápali / tedy day kopę ná Ratusz winy: y doświádczona rzecz iest / że wiele rázow tym wielka szkodá od ogniá w Mieśćiech sie ostawáłá / dla tego / iż ten v kogo sie zápaliło / á zwłaszczá w nocy / boiąc sie płácenia winy vstáwioney / tedy chcąc sam zágásić / y bronić áby nikt nie żáłował / iż sie zápaliło: á ták y on dom zgorzał / y inny przytym: á gdźieby było wczás ludźi ostrzeżono / tedyby byli vgásić mogli: á przeto nie w ten czás tákich win vstáwiáć ábo

bráć

bráć máią / kiedy wietsza szkodá á niżli pożytek z tego bedzie. Ale ná ten czás karáć máią / gdy kogo desseruią / iż zła opátrznosć w domu swym około ogniá ma: ábo iżby tego nie vczynił / iáko vstáwiono á roskazano.

A iżby Ludzie sie nie mylili / á wiedzieli o tych wszytkich rzeczách / czego sie máią strzedz / á iáko ogniá máią bronić: tedy to máią wobec wszytkim ludziom opowiedzieć / áby sie żaden niewiádomośćia nie wymawiał: y nie byłoby źle w Mieyskie Ksiegi to kázáć zápisáć / áby to było zá iedno Plebiscitum, gdyż tego nie iedno ná ieden czás / ále po wszytkie czásy trzebá.

A gdzie bedzie ten rząd á sposob / poniewaz Pan Bog gotow ku wszytkiemu / gdy sie ludzie o co dobrego przyczyniáią / raczy záwsze strzedz bronić á pomágáć / iż tákie szkody w Koronie ná Miástá ná Miásteczká przychodzić nie beda: y bedzie Pan Bog obrona tym. Co wszytko niechay bedzie Pánu Bogu ku czći / ku chwale ná wieczne czásy.

AMEN.

Reyestr dla łátwieyszego náleźienia rzeczy ktorey komu potrzebuiącey.

O Naie-

TEN POSTĘPEK

Wybran ieſt z Praw Ceſárskich,

Ktory Károlus V. Ceſarz, kazał wydáć po wſzyſtkich ſwoich Páńſtwiech, ktorym ſie náuká dáie, iáko w tych Sadźiech á ſpráwách, około karánia ná gárdle, ábo ná zdrowiu, Sedźiowie y káżdy Vrzad ma ſię záchowáć, y poſtepowáć wedle boiáźni Bożey, ſpráwiedliwie, pobożnie, roſtropnie, y nieskwápliwie.

Cum Gratia & Priuilegio S. R. M.

W KRAKOWIE,
W Drukárni Fránciſzká Cezárego, Roku Páńſkiego, 1629.

A Poniewaž w Koronie Polskiey, wſzytkie Miáſtá, Wśi, y Szláchtá, máią to vprzywileiowánie, že mogą ſądźić ná gárdło złoczyńce, tedy káždemu to potrzebá wiedźieć, iáko ſie w tákich rzeczách ma záchowáć, áby nieskwápnie, ále z Bożą boiáźnią, w tákich rzeczách roſtropnie á ſpráwiedliwie poſtępowáli, chcąli vyść karánia á gniewu Bożego. Bo iáko nie grzech złego ſtráćić áby nie ſzkodźił dobrym, ták niewinnego wſzetecznie ſtráćić wielki grzech ieſt.

Artykuł

ARTYKVŁ I.

CI/ ktorym moc od Bogá dána iest/ áby sadźili á spráwiedliwośćią száfowáli / máią ná to baczenie mieć/ áby spráwiedliwie sadźili/ gdyż sam Bog to w Pismie przykázuie: Spráwiedliwie sadźćie Synowie ludzcy/ nie zá dáry/ ktore záslepiáią sercá mądrych/ á wywracáią słowá spráwiedliwych. Nie máiąc też baczenia ná osoby/ ále wedle Bogá y spráwiedliwośći / czyniąc spráwiedliwość káżdemu / ták wielkiemu iáko máłemu/ vbogiemu iáko bogátemu / ták swemu iáko obcemu ábo postronnemu. Y nie pátrząc ná żadną rożność osob/ ná zacność ábo też podłość/ żeby iedney osoby ináczey niż drugiey nie sadźili / iedno káżdego spráwiedliwie. Abowiem Sąd ktory ludźie spráwuią/ Sąd Boży iest. Y przeto Práwá á vstáwy od mądrych ludźi są vczynione y złożone / żeby Sędźia káżdy pilnie ie v siebie vważáiąc / prze niewiádomość od prawdźiwey drogi nie zbłądźił: á gdźie rozumie być rzecz Spráwiedliwą/ á żeby sie strzegł/ iákoby sie nie odchylił od sprawiedliwośći / á nie dał sie nikomu odwieść od Spráwiedliwego Sądu / áni pochlebstwem / áni przyiáźnią á powinowáctwem / áni boiáźnią á stráchem mocnieyszego/ áni też dáry iákimiżkolwiek. A Sędźiowie máią

sadzić trzeźwo bedac / nie iedzac áni piiac Sady odpráwowáć. Ma też być Sedzia madry / vczony / biegły y spráwiedliwy. Bo przy Sadziech wiele ná tym zależy / żeby Sedzia madrze á wedle rozumu vmiał káżda rzecz v siebie vważáć / nie ták iáko sie tych czásow wiele tego przygadza / że też y o gárdłá ludzkie sadza ludzie nieumieietni / nie biegli / á nie vczeni / á ći ktorzy oprocz tytułow w sobie godnośći żadney áni vmieietnośći nie máia.

PRzeto Ksiażetá / Krolowie / y drudzy wielcy Pánowie / w tym się z pilnośćia baczyć máia / y wielkie stáránie powinni około tego czynić / żeby Sady y inne Vrzedy Rzeczypospolitey / w ktorey sie wszytkie stany ludzkie / od naywyższego do naniższego zámykáia / ludźmi godnemi / madrymi / vczonymi / á cnotliwymi osádzili. Abowiem wiele dobrego ná tym wszytkiey Rzeczypospolitey należy / gdy Práwo á Spráwiedliwość w swey mierze bywa záchowána / w tym porzadku ktory słusznie ma być záchowan / około czynienia spráwiedliwośći / iáko iednemu ták drugiemu.

ARTYKVŁ II.

A Te dwie rzeczy sa przednie / ktore Sedziom przekażáia / ábo tym ktorzy spráwiedliwośćia száfuia. ¶ Pierwsza iest / mniemánie o swym rozu-

mieniu /

mieniu / choćia nie rozumie / áni sie też gruntownie tey rzeczy ktora sądzić ma / dowie: to iest / iż nie wywiedziawszy sie tey spráwy dostátecznie / nie wysłuchawszy / z głowy swey sądzi. ¶ Druga iest / gdy chćiwość á żądza / co w Láćińskim iezyku Affectus zowią / vnosi go / á postepuie nie według spráwiedliwośći / ále iáko sie niżey nápisáło / ábo z łáski / ábo z nienawiśći / z łákomstwá / z gniewu / ábo z chćiwośći pomsty. Dla czego Sędziowie y káżdy Vrząd / powinni są przysięgáć / iákoż wszedy przysięgli bywáią / że według Práwá / ktore dla tego vczyniono / áby sie Sędzia nie mylił / á z głowy nie sądził / spráwiedliwie będą sądzić.

ARTYKVŁ III.

A To naprzod ná baczeniu mieć máią / żeby w tych spráwách ktorych sie karánia ná gárdle dotycze / ábo ná zdrowiu / rostropnie / opátrznie / rozmyslnie postepowáli. Ponieważ bárzo to wielki grzech iest / pod bárwą á przykryćiem Práwá / człowieká niespráwiedliwie stráćic / ábo ná zdrowiu iego skáráć / ktorego sam Pan Bog stworzył. A ták ći ktorzy sądzą / przy tákowym vznániu winnośći / ábo niewinnośći / máią Páná Bogá przed oczymá mieć / á pomsty sie Bożey bać / á żeby Pan Bog krwie niewinney nie pátrzył z ręku ich. Prze-

to wypisuie sie tu náuká / iákoby w tákowych przygodách słusznie sie záchowáć Sędziowie mieli.

ARTYKVŁ IV.

POdeyźrzáni ludźie / á o ktorych sławá iáka zła iest / mogą być imáni / y do więzienia dawáni. Ale pierwey nizliby mieli być męczeni / ma być dostáteczne wywiádowánie czyniono. Bo nie záwżdy ten winien bywa / kogo oskárżą á obwinią / á nie zárázem winien zostawa zá oskárżeniem / iedno gdy sie iuż występ á zły vczynek iego pokaże. Przeto też nie zárázem ma być męczon / iedno gdźieby iuż słuszne y dostáteczne znáki były występku iego. Bo wiele rázow przygadza sie / że drugi niećierpliwy / z stráchu męki / á bolu / powie to / czego nigdy nie vczynił / y przyzna sie ku temu / czego nie winien: y wiele tym obyczáiem niewinnych potrácono. A ták nie trzebá męce záwsze ábo zárázem wierzyć / ále też nigdy / żeby nie wierzyć / to nie ma być / bo iest rzecz nie pewna / omylna / y niebespieczna / ponieważ wiele rázow sie to tráfia / że bywa drugi ták ćierpliwy / y twárdego przyrodzenia / że mękę wyćierpi / á prawdy nie powie / by go nawięcey męczono: á drudzy też ták niećierpliwi bywáią / iż boiąc sie by ich nie męczono / y ná siebie / y ná kogo innego wyznáią co nigdy nie było /

y płonych powieści wiele częstokroć powiedáią. A ták nie wnet dla wywiádowánia winności ábo nie winności trzebá sie skwápiáć/ á od męki poczynáć: ále trzebá pierwey obáczyć / wywiedźieć sie / y dobrze vważyć wszytkie przyczyny/ á Circumstáncye/ z ktorych iákie podobieństwo słuszne / podeyzrzenie ábo y dowod iáki / ná tego ktory ma sądzon być/ pokázáćby sie mogł / ábo też niewinność iego obaczyć/ á według tákowego podeyzrzenia / podobieństw ábo dowodow/ gdźieby sie dostátecznie co pokazáło / iżby wątpliwa rzecz byłá / á Probácye były sobie przećiwne / á niedostáteczne / ma Sąd od męczenia powściągnąć sie / áż wszytko to obaczy / co ma być słusznie obaczono.

¶ Naprzod/ sławá ábo powieść/ ktoraby o tákowym byłá / ma być vważona / y ma być ná to baczenie/ z kądby tá powieść/ ábo od iákich ludźi byłá o nim pusczona/ ieśliże nie od nieprzyiaćioł /ábo lekkich iákich ludźi/coby nie bárzo godni wiáry byli/ ábo też ieśli od státecznych á dobrych ludźi tákowa sprawá pochodźi/ bo nie zárázem potwarzy/ ábo ledá lekkim powieśćiom/ ma być wierzono. ¶ Drugie / ma być vważono mieysce / ieśliże złoczyńce obwinionego/ tám ná tym mieyscu widziano/ gdźie sie stáło złoczyństwo/ bo ztąd gdy sie to vkaże/ może być niemáły znák podeyzrzenia.

Trzećie/

¶ Trzecie / ma być obaczon czás / ieśliże mogło to być pod tym czásem / ktorego się to ſtáło: á ieśli ten to oſkárżony nie pokaże tego / że się to tego czáſu od niego ſtáć nie mogło / á przy tym oſobá / látá / zdrowie / y ſpoſob wßytek tego to oſkárżonego / ieśli mogł temu doſyć vczynić / o co go winuią: ma to wßytko od pilnych á mądrych Sędziow być doſtátecznie vważono przed męką.

¶ Czwarte / Towárzyſtwo z ktorymi się chował y też żył / bo ztąd wielki znák może być / iego dobrego poczćiwego żywotá y záchowánia / ábo też złego: ponieważ rowny z rownym rádźi wſpołu żywią / á rzadko to może być / żeby kto ze złymi towárzyſtwo ma / odnich się też nie nákáźił: á zły żywot / y złe obyczáie / czynią káżdemu wielkie podeyźrzenie złego vczynku: iáko też gdźie wiedzą ludźie o czyim dobrym záchowániu / bywa to wiele ná pomoc obwinionemu / y czyni go mniey podeyźrzánym / iż z tákich trudnych rzeczy wychodźi.

¶ Piąte / ma być vważona przyczyná tego oſkárżenia / ieśliże z nieprzyiáźni / z zazdrośći / z przeßłey pogrożki / ábo też dla iákiego zyſku / ktoregoby ten ßukał / ktory oſkárżył to nie pochodźi / bo zá tákowym wywiádowániem / łácno się pokaże / zkąd co pochodźi. ¶ Szoſte / ma też być ná to pilne bacżenie / ieśliże tego ktory żáłuie / powieść ábo przyſięgá

śiegá ostała/ iednáka/ vstáwiczna/ á nieodmienna iest: bo wielki to znák stad może być/ prawdźiwe⸗go á niewinnego oskárżenia. Abowiem w tych spráwách/ w ktorych śie gárdłá dotycze/ nie ták iáko gdy o pieniadze idźie/ ábo o inne rzeczy dowod/ ábo przyśiegá stronie powodney/ ma być skázowána zárázem. ¶ Siodme/ gdy kto vćiecze/ znák iuż tego bywa/ że táki czuie śie w tym złym vczynku wi⸗nien być/ że vćieka/ boiac śie sadu y karánia/ bo sámo vćieczenie podeyżrzánym go czyni/ według Práwá Máydeburskiego/ iż ten co vćieka/ iuż śie ták podeyżrzánym á winnym czyni/ iákoby śie przyznał: á zá tákowym znákiem/ iuż tákiego męczyć moga/ obaczywszy iednák pierwey/ z ktoreyby przyczyny śie schronił/ ábo vćiekł/ ieśliby słuszna ábo niesłuszna przyczyná byłá/ przeczby to vczynił/ gdy może dru⸗gi snadź przeto vćiec/ że śie boi mocy/ gwałtu/ skwá⸗pienia/ á krzywdy. ¶ Osme/ To też ma być o⸗baczono/ ieśli ći co winuia/ nie mieli z tym kogo winuia zaśćia iákiego/ Práwá ábo rożnice/ około iákich pożytkow/ ábo máietnośći: bo to wielkie zá⸗iatrzenie miedzy ludźmi czyni/ y wielkie podobień⸗stwo może być/ żeby śie to z tákowey nieprzyiáźni ostáć mogło. A przeto/ nie zárázem oskárżeniu/ kto⸗re od nieprzyiaćielá pochodźi/ ma być wierzono: á ma być pilne wywiádowánie/ coby zá przyczy⸗

ná tego byłá/ zá ktoraby ten obwiniony złoczyńſtwo tákowe vczynić miał/ przecz/ á czemu/ przez kogo/ ktorego czáſu/ á iákim obyczáiem ſię ſtáło/ bo to wßytko trzebá dobrze obaczyć/kto chce gruntowney ſpráwy á wiádomośći doyśdź. A gdźieby obrony á wymowy obwinionego/ były podobnieyſze ku prawdźie/ ſłußnieyſze y zacnieyſze/ niźli oſkárźenie/ ktorym go oſkárźono: tedy ma męká być zániechána/ y nie máią ſię ná tákowęǧ ſkwápiáć: bo niema żaden męczon być/ poki nie vkaża ſię ſłußne iákie znáki/ á podobieńſtwo tego/ że on to złoczyńſtwo vczynił: á gdźie tákowych znákow y dowodow niemáß/ ábo że obwiniony ſłußną obronę przeciw oſkárźeniu okaże/ niema żaden być męczon.

IEsliżeby wiec ći co ná tákowym Sądźie śiedzą/ w tych rzeczách wątpili/ máią ſię ludźi vczonych/ w Práwie biegłych/ á roſtropnych radźić/ coby dźiáłáć/ bo choćiaby też drugi z męki á z bolu przyznał ſię ku temu/ w czym go obwiniono/ nie wnet do końcá ma wßytkiemu być wierzono/ á niema przeto zárázem ná śmierć być ſkazan. Bo gdźieby Vrząd ábo Sędźia ktory złośćiwie/ vkwápliwie/ bez ſłußnych znákow/ ábo dowodow/ ták iáko ſię tu wypiſáło/ komu męke á vdręczenie zádał/ ma być powinien/ według Práwá nágradzáć y opráwiáć. Abowiem czáſem naydźie ták niebáczne/

nie/

niebogoboyne / á vkwápliwe Sedźie / ábo vrzedniki / iż áby wieźniá nie chowáć / pracey około niego nie mieć / ábo chowáiąc go / nań nakłádu nie czynić / wolą zárázem ſtráćić dáć / á czáſem ſnadź y niewinnego / co niema być.

ARTYKVŁ V.

GDźieby ſie też przygodźiło / żeby ktory iáwny złoczyńcá będąc w więźieniu / ábo ná męce / powołał y oſtáwił kogo / powiedáiąc że z nim poſpołu iáki zły vczynek vczynił / y to czyni podeyźrzeniem tego złoczyńce / á zwłaſzczá gdy inne podobieńſtwá / á znáki iákie z tym powołániem będą ſie zgadzáły: á gdy ten ktorego męczą / powieda co tákowego / nie zá pytániem / ábo wſpominániem tey oſoby. Bo przy męce / ábo też z oſobná ná ſtronie / niema żaden miánowićie być wſpominan / á żeby złoczyńcá gdyby vſłyſzał kogo miánuiąc á wſpomináiąc / áby niewinnie tákiego nie powołał. Ale gdy złoczyńce pytáią / máią nie wymieniáiąc nikogo pytáć ſie / co zá pomocniki miał / ták żeby on ſam powiedźiał / ná kogoby co tákowegò wiedźiał. A gdy kogo ták złoczyńcá iáki powoła / máią ſie ná nim pilnie wywiedźieć / ktorego czáſu / ná ktorym mieyſcu / iáko / y zá iákowymi przyczynámi / co tákowego czynili / y też ieśliże ich więcey przy tym

 było:

było: bo tego wszystkiego trzebá się pilnie wywiedźieć / dla tego / żeby tym łácniey prawdá mogłá być wynáleziona / á iżeby gruntownieyszy dowod mogł być / nie tylko przećiw temu sámemu winnemu / ále też przećiw powołánemu. Drugich rzeczy może się też káżdy mądry á báczny Sędźia sam domyślić / ná ktore trzebá pámiętáć / kto chce y prawdy gruntownie się dowiedźieć / y nikomu nie vblizyć / á sumnienia też swego nie obráźić. Przeto nie trzebá tu wszytkiego tego ták szeroce wypisowáć.

POtrzebá też wywiedźieć się / ieśli ten co powoływa / ábo co tákiego ná kogo powieda / nie miał z nim nieprzyiáźni iákiey / gniewu ábo waśni. Bo gdźie się to vkaże / że nieprzyiaźń iáka miedzy sobą mieli / nie ma tákiemu powołániu á osławieniu wiárá być dawána / zwłasczá gdźieby sprawá tego co powołał / niedowodna á niepewna byłá: á w tym wszystkim trzebá pilnego á dobrego vważenia. A gdźieby powołány przed tym też był w czym podeyzrzánym / tedy tym więtsze mniemánie / y łácnieyszy ztąd dowod przećiw iemu być może.

GDy ten co powołał / ná tym co wyznał aż do końcá stoi / á z tym nákoniec y ná śmierć idźie. Bo zły to obyczay y szkodliwy v Xiężey niektorych / ktorzy przy Spowiedźi / y niegdy gdy złoczyńce ná śmierć wiodą / tákowe ludźi namowámi

swoimi ktemu przywodzą / żeby ná śmierć idąc / to wßytko co ná kogo wyznał / odwołał. R miáłoby słußnie temu sie zábieżeć / y ták to opátrzno być / żeby wiecey Księża ludzi ktemu nie przywodzili / gdyż tym y sámi bárzo grzeßą / ponieważ grzech iest prawdy kázác przeć / y iest to ku ßkodzie Rzeczypospolitey / á z obráżeniem y z krzywdą drugich ludzi / gdy złe vczynki / y źli ludzie bywáią zákrywáni / ktorzy potym innym źle czynić mogą / nie tylko złodziejstwem / ále też y mordy / y innymi złymi vczynki. A ták gdyby do tego przyßło / żeby złoczyńcá tákowe zeznánie swoie / y powołánie odwołał / chcąc tym obyczáiem swoie pomocniki á towárzyße zákryć / ábo też że go ná Spowiedzi tego náuczono / tedy ma być męczon o pierwße iego wyznánie / y te przyczyny á Cirkumstáncye wßytkie / ktore go do tego odwołánia przywiodły / á według ktorych ma być rozumiano o tym odwołániu iego / ieśliby słußne ábo niesłußne było. A trzebá w tym osobliwey opátrznośći y vważenia / oglądáiąc sie ná sławę á záchowánie tego to powołánego / y ieślize towárzystwo iákie z tym złoczyńcá miał.

GDzieby też ná kogo vkazáło sie / że sam dobrowolnie wyznał / chlubiąc sie tym / że tákowy zły vczynek vczynił / ábo iż groził á odpowiedał / przed tym nizli sie to stáło / tedy tákowy ma zá te-

go mian być á sprawiedliwie może być męczon.

Insze znáki á dowody dostáteczne, ná niektore złoczyństwá zosobná, zá ktorymi gdy się vkáżą, może Sąd złoczyńce ná mękę wydáć.

ARTYKVŁ VI.

Gdzieby v tego ktoryby o tákowy vczynek w podeyźrzeniu był/náleziono tegoż czásu/ gdy sie ten zły vczynek stał/ zekrwáwione száty ábo bronie/ ábo żeby zábitego rzeczy iákie náleziono / á doświádczono nań że ie przedawał/ábo gdzie schowáć dał/ tákowy dowod dostáteczny iest / iż gdy się to nań pokaże / á on nie będzie vmiał słusznie się z tego wywieść á spráwić / zkąd ábo iákim obyczáiem tákich rzeczy dostał / zárázem zá tákim dowodem może być męczon. Wszákoż trzebá pierwey spráwy iego wysłucháć. A ieśliżeby słusznie się z tegǒ wywiodł/tedy nie skwápiáć się nań.

O Mordźiech, y o iáwnych Mężoboystwách, ktore się tráfiáią, gdy wiele ich przy tym będźie, á żaden nie będźie chćiał przyznáć się ku temu co się stáło, iákimi znáki á dowody tego dochodźić.

ARTYKVŁ VII.

W Tákowey przygodźie gdźie wiele ich przy tym bedźie / á żaden śie znáć niechce żeby winien był: gdy śie ná ktorego pokaże / że bedac przy tym / z tym to zábitym śie poswárzył / ábo że rzućiwszy śie nań / broni iego dostał / rány mu zádał / á szkodliwie obráźił: zá tákowym dowodem ták iásnym / może káżdy meczon być / á zwłaszczá gdyby przy nim broń iego zekrwáwiona náleźiono: ále gdźieby ktory z tych dowodow śie nie pokazał / á nie było zkad inad podeyźrzenia / iedno iż tám przy tym zámordowániu z tráfunku był / dla tego niema żaden być meczon.

Gdźieby Mátká sámá chcac wystepek swoy zákryć, żeby śie dźiećićia dopuśćiwszy zábiłá ie: iáko Inkwizycya y dowod ná to dostáteczny być ma.

ARTYKVŁ VIII.

NA te ktoraby o táki vczynek w podeyźrzeniu byłá / gdy śie vkaże / że miawszy przed tym brzuch niemáły / zárázem opádłá / y ná ćiele z ćienczáłá / á iż ná twarzy zbládłá / zemdláłá / ábo záchorzáłá: tedy zá tákimi znáki / tá to białagłowá / ná ktora tákie podeyźrzenie mogłoby śie śćiagáć / ma vkrycie á potáiemnie dána byc ku ogladániu / dla lepszego doświádczenia / niektorym

státe-

ſtátecznym á mądrym białymgłowom: á zá tych oglądániem á ſpráwą / gdzieby inße znáki pokazáły ſię/ to ieſt iżeby z pierśi mleko ßło/ á oná przedśię ſię przáłá/ może być ná mękę wydána. Bo tákich przygod wiele ſię tráfia / gdy tákowe Białegłowy ſtrzegąc oſławienia/ y złey powieśći/ zá dopußczeniem Dyabelſkim / tákowym złym vczynkiem / nieſławę ſwoię y zły vczynek / dáleko gorßym chcą zákryć / nie pámietáiąc ná to / że y gárdło ſwoie / y duße w dáleko ćiężße niebeczeńſtwo á grzech/tym obyczáiem przywodzą.

Aczkolwiek gdźie ſię tego czáſu / ktorego dźiećię zábite náleziono/ ná ktorą pokaże/ iż mleko iey z pierśi idźie / ieſt to dowod doſyć znáczny / á pewny tego złego vczynku / zá ktorym y ná mękę wydána być może.

Wßákoż ponieważ Lekárze / á Doktorowie powiedáią/ że ſię tráfić może ná drugiey tákowy znák/ iż mleko z pierśi poćiecze/choćiá nigdy nie byłá brzemienna: dla tey przyczyny/ gdyby oná tym obyczáiem ſię ſpráwiáłá y wymawiáłá / á przedtym zwłaſzczá / żeby w kureſtwie nie byłá podeyźrzána / nie ma być zárázem męczona/ ále Bábom á ſtárym białymgłowom ma być ku oglądániu dána / żeby one doſtátecznięy obaczyły/ieſliże z tey ábo z inney przyczyny to pochodźi.

Gdźiebykto o truciznę, żeby śię z nią obchodźił, w podeyźrzeniu był, iákowa Inquizycya y dowody dostáteczne przećiw tákowemu być máią.

ARTYKVŁ IX.

GDy śie vkaże / że trućizne ten kupował / ktory miał nieprzyiaźń iákową z tym to / ktorego otruto / ábo że pożytku iákiego á spadku / po śmierći śię iego spodźiewał / á iż osobá iáka lekka / y dobrze ku tákowym spráwom podobna iest : tedy może słusznie winá temu o tákowy vczynek dána być : y może zá tymi dowody być męczon / oprocz żeby dostátecznie śie wywiodł z tego / á pokazał / że ná co innego nikomu nie szkodliwego tey trućizny potrzebował / ábo vżywáć chćiał.

IEslizeby też kto kupiwszy tákową truciznę tego śię przał przed Vrzędem / á mogło śię potym to nań dowodnie vkázáć / że kupił / może tákowy zá tym dowodem o to męczon być / żeby powiedźiał ná co tey trućizny vżywał / ábo vżywáć chćiał.

A Przeto w kázdym Mieśćie / ábo Repub: Aptekárze wszyscy / y ći co trućizny przedáią / máią być ćiężką przyśięgą obowiązáni / żeby trućizn á iádow żadnych nikomu nie przedawáli / bez przyzwolenia á wiádomośći Vrzędu.

O Złodźieiách ktorzy krádną, dowod ábo Inquizycya dostáteczna.

ARTYKVŁ X.

Rzeczy krádźione v kogoby náleźione były/ ábo dowiedźiono sie żeby ie przedawał/ ábo komu dárował / ábo iákimkolwiek innym obyczáiem nimi száfował: gdźie nie pokaże/ á nie postáwi tego/ od ktorego powiáda tákowych rzeczy dostał/ y nie da zastepce/ á nie pokaże zkąd ábo iáko tych rzeczy nábył/ á z złodzieystwá sie tym obyczáiem nie oczyśći / tákowy káżdy może o złodzieystwo obwinion y sadzon być. ¶ A poniewaź wiele iest prozmuiacych ludzi / ktorzy nie máiąc żadney służby/obeszcia/áni opátrzenia/po kárczmách y po piwnicách sie włocza/ á choćia nic nie robią/ y dochodow żadnych niskąd nie máią/iednák piią/ huczą/ gráią: wielkie ná tákowe ludźie podeyźrzenie być może o káżde złoczyństwo/zwłaszczá o złodzieystwo. Przeto Práwem pospolitym miáłoby to zágrodzono y opátrzono być / żeby sie tácy ludźie nie mnożyli/ á żeby ie wszedźie imowano/nie ćierpiano/ á dla tákowych występkow słusznie karano. Tákże też Vrząd ma pilen być żebrakow / y tych co sie z mieyscá ná mieysce włoczą / á pilnie tego dogladáć/ iákoby pod sposobem żebrá.twá/ niecnoty/ prozno-

wánie/

wánie / y złe vczynki sie nie mnożyły / á pod tym płászczem áby źle nie czynili.

Dowod o Kradźież.

ARTYKVŁ XI.

Rzecz kradźiona przy kimkolwiek sie nayđźie / ábo iáka cześć onych rzeczy ktore zgineły / ábo że sie ná kogo vkaże / á on tákowe rzeczy przechowywa / przedáie / ábo dáie / á nie vmie ábo niechce sie sprawić / y słusznie z tego wywieść / od kogo tákowych rzeczy dostał / ábo ieśli pobożnie á słusznym obyczáiem ich nábył: tákowy káżdy słusznie ma być w tym podeyźrzeniu / że te rzeczy przezeń zgineły / y może być męczon o to.

IEśliżeby też przy kim náleziono tákowe instrumentá / ktorymi drzwi ábo zamki / ábo też skrzynie wyłamowáne y odmykáne bywáia / zwłaszczá ná tym mieyscu / y tego czásu / ktorego rzeczy iákie pokrádźiono: tákowy káżdy może być poiman / y zá tym podeyźrzeniem męczon.

ITem, Gdyby pokrádźiono znáczne iákie rzeczy / ábo Summe niemáłą pieniędzy / á vkazáło sie ná kim / w tym podeyźrzánym / że bogátszy niż pierwey / á więtszy dostátek około niego niżli przedtym był / poki tych rzeczy nie pokrádźiono / á iż sobie hoyniey poczyna niż máiętność iego znośić może / á nie le-

dzie vmiał z tego sie wywieść/ y vkázáć zkąd ten dostátek ma / á zkąd bierze to co vtraca: przećiw tákowemu dostáteczny dowod iest / y może zá tákowym podeyźrzeniem ná mękę być wydan.

Iáki dowod przećiwko tym być ma, ktorzy z boyce, ábo złodźieie przechowywáią w domiech swych.

ARTYKVŁ XII.

GDzieby kto wiedząc y znáiąc tákie ludźi/ im przechowánie w domu swym dawał/ z nimi towárzystwo miał/ pićiem y iedzeniem/ ábo iákimkolwiek innym obyczáiem / ludźie tákowe fołdrował / á im wspomożenie dawał/ ábo iżeby rzeczy od nich kradzione przyimował/ w domu swym przechowywał/ przedáwał/ y iákimkolwiek obyczáiem nimi száfował.

¶ Item, żeby rády im dodawał/ ich bronił / ábo z nimi iákiekolwiek wspolki miał: ku tákowemu káżdemu ma Prawem być przystąpiono/ y może męczon być.

GDzieby też ktokolwiek złoczyńce ktorzyby vćiekli/ vkrywał: ábo wiedząc o nich że sie pokryli/ nie obiáwił: á żeby z nimi Kontrákty iákie / bez wiedzenia á przyzwolenia vrzędu czynił/ pieniądze od nich zá to brał / ábo sie ich vpominał: tákowy káżdy słusznie ma być mian w tym podeyźrzeniu /

że z ni-

że z nimi wspołki ma / y náto przyzwala co oni czynią / á zá tákowymi dowody słusznie o to męczon być może.

Dowod dostáteczny ná te ktorzy vkryćie Miástá, Miásteczká palą, y ognie zákłádáią.

ARTYKVŁ XIII.

Gdźieby kto podeyźrzány był około zákłádánia ogniá / á przed tym nie dobrze się w czym záchował / á żeby przed tym zápaleniem v nięg kto tákowe niezwykłe potrzeby / á instrumentá widźiał / ktorych do zákłádánia ogniá vżywáią: tákowy káżdy może słusznie tym obwinion być. A gdźie się słusznymi wywody nie spráwi / y nie vkaże / że tych potrzeb ku czemu innemu / á nie ku szkodźie ludzkiey vżywał / tedy może być o to sądzon y męczon.

Dowod przećiw czárownikom, y tym wszytkim, ktorzy się z Czárnokśięstwy á z Gusły obchodzą.

ARTYKVŁ XIV.

Gdy się pokaże / iżeby kto tákowych rzeczy innego chćiał vczyć / ábo że komu tym groźił / á temu ktoremu grożono / żeby się ztąd co złego przydáło / ábo też żeby w tym podeyźrzánym się być pokazał / słowy / obyczáymi / postáwą /

ſtáwa / y inſzymi ſpráwámi / ktore ſie w tákowych ludziech náyduią / á ktorych tákowi ludzie vżywáią / á żeby ſie tym iuż oſtawił: tákowemu káżdemu ſłuſznie ma być o to winá dána / y zá tákimi znáki może być y ná mękę ſkazan: ponieważ tákowe wſzytkie vmieietności / ktore ſą náprzećiwko Pánu Bogu / y też ludziom Chrześćiáńſkim / nie przyſtoi żeby ſie z nimi obchodźić mieli / máią być Prawem zápowiedźiáne / y ſrogo karáne.

Ná zdrayce iákiego dowodu potrzebá.

ARTYKVŁ XV.

GDyby obaczono kogo / á on do Nieprzyiaćielá Páná ſwpiego vkrýćie á potáiemnie chodźi / y z nimi iákie rozmowy ſkryte miewa / á że ſobą trwożył: tákowy káżdy może zá tákowym podeyźrzeniem męczon być.

Około Męczenia, iáki porządek ábo poſtępek ma być záchowan.

ARTYKVŁ XVI.

GDy kto męczon ma być o złoczyńſtwo iákie / ktorym go oſkárżono / zá ſłuſznemi znáki y dowody / ktore wyżſzey wypiſano: ten co go oſkárżył á obwinił / ma do tego być przypuſzczon / y ma mu

dopu-

dopuszczono być/ wywiádowáć sie ná tym złoczyńcy/ tych rzeczy/ ktorych rozumie że mu potrzebá wiedźieć.

Item, pierwey niżli złoczyńcá iáki będźie męczon/ z Vrzędu/ ábo zá oskárżeniem tego/ ktory nań żáłuie/ ma być postáwion przed Sędźiem ábo Woytem/ dwiemá Przysiężniki/ y przed tym Pisárzem/ ktory do tego Vrzędu należy/ á ma być pytan temi słowy/ ktorymiby możono go do tego przywieść/ żeby sie sam wyznał bez męki/ y prawdę powiedźiał/ y ma mu przekłádána być srogość męki/ ktorą podiąć będźie musiał/ ieśliże sie dobrowolnie nie przyzna ku temu w czym go winuią. A cokolwiek ná ten czás wyzna y powie/ wszystko tymiż słowy ma być záráżem nápisano/ ták żeby iedno z drugim konferuiąc/ to iest/ skárgę/ wyznánie iego dobrowolne/ y to ku czemu sie ná męce dobrowolnie wyzna/ tym tátwiey mogłá być prawdá obaczoná.

Wywody y Spráwá káżdemu przed męką ma być dopuszczoná.

ARTYKVŁ XVII.

Jeśliżeby ktożkolwiek będąc oskárżon/ o iákikolwiek występek/ przał sie/ á chćiał spráwić/ y słusznie dowieść/że w tym nie iest winien w cym go obwiniono/ ma káżdemu tego być

dopuszczono. A owszem trzebá go w tym vpomnieć/ ieśliżeby sie mogł wywieść/ y vkázáć/ iże ábo nie był tám ná tym mieyscu / gdźie sie co tákowego sstáło/ ábo że tego czásu co innego czynił: bo gdźie sie to świádectwem dostátecznym vkaże/ zá słuszny wywod ma być przyięto. A przeto trzebá to więźniom przekłádáć y rozwodźić/ iż drudzy ták prości á głupi bywáią/ drudzy też przed stráchy á boiáźnią/ chociá im o gárdło/ y nie będąc winni / iednák sie spráwić y wywieść z tego nie vmieią. Tym obyczáiem / gdy oskárżony słusznemi podobieństwy y też dowody / niewinność swoie vkaże / y wywody powie / ma Sędzia zá nakłádem tego obwinionego/ ábo przyiaciół iego/ napierwey Inkwizycyą vczyniwszy/ stáráć sie o to z pilnośćią/ żeby tego wszytkiego dowodnie doświádczył/ y wywiedział/ czym sie ten więzień spráwuie.

GDźieby też poimány potrzebował postáwienia Swiadkow/ niema mu tego Sędzia zbrániáć/ ále owszem ná żądánie iego / ábo y przyiaćiół iego/ ma Swiádkow y świádectwá ich z pilnośćią wysłucháć: oprocz iżeby zá słusznymi przyczynámi być to nie mogło / ábo żeby nie byłá tego potrzebá / ták iáko niżey dostáteczniey to będźie wypisano. Ieśliżeby obwiniony ábo przyiaćiele iego / nie mogli mieć tego dostátku/ żeby po Swiádki y po inne

wywo-

wywody stáć / á o nie sie stárać zacz nie mieli: tedy Sędzia ábo Vrząd / niema w tym swego nakłádu litowáć / iákoby sie wszytkiego z pilnośćią á gruntownie wywiedział. Poniważ nie godzi sie nikogo niewinnie / á nie zá pewną wiádomośćią vczynku iego / ná gárdle skárać / áni też z drugiey strony słuszmáby rzecz byłá / ludźie podeyźrzáne nie skaráwszy / ládá zá spráwą wypuszczáć.

GDźieby zá dopuszczeniem y wysłuchániem tákowey spráwy / z wywodow y z świádectwá / nie vkazáłá sie iednák niewinność tego obżáłowánego / á żeby z słusznego podeyźrzenia y obwinienia nie mogł sie wywieść / ma dáley przećiw tákowemu postępowano być męką / według Práwá y vznánia Vrzędu ábo Sędziego. A powinien sam Sędzia ze dwiemá Przyśiężniki nanmiey / y z Pisárzem tegoż Sądu / przy tym być / y słucháć wyznánia iego. A to wszytko / ku czemu sie ták przed męką / iáko y ná męce przyzna / ma Pisarz temiż słowy nápisáć / nie opuszczáiąc áni przyczyniáiąc namnieyszego słowá / y temu co go oskárżył / ma wyznánie to obwinionego / á ile sie iego dotycze / być okazano / y wypisáno. A ieśliżeby ná męce ktory chćiał co powiedźieć spráwuiąc sie / á ku okazániu niewinnośći swoiey / ma być słuchan. A temu / w tákim obwinieniu /

gdzie sie gárdłá dotycze / trzebá wielkie baczenie ná to mieć / ieśliże z prostośći ábo z głuposći swoiey/ ábo też przed boiáźnią á stráchem męki / spráwowáć się/ y wywodźić nie vmie. Bo lepiey iest czásem / y z mnieyszym grzechem/ wypuśćić á nie skáráć/ niżli niewinnego stráćić / y ná gárdle bez słusznych á dostátecznych przyczyn skáráć. Poniewaz sam Pan Bog obiecuie się srodze mśćić krwie niewinnie wylaney. A ták Sędźia y Vrząd káżdy/ ma to ná pilnym baczeniu mieć / żeby tym obyczáiem Sumnienia swego nie záwiodł / á zá ták ćiężkim grzechem/ pomsty Bożey ná śiebie / y ná inne nie przywiodł. Bo poniewaz w rzeczách lekceyszych / gdy o Imienie ábo o ine krzywdy idźie przed Práwem/prostym á głupim y nieumieiętnym ludźiom / ktorzy spráwy swoiey powiedźieć nie vmieią / bywa folgowano/ przewleczeniem Terminu / opátrzeniem Prokurátorá/ y innymi obyczáymi: owszem gdźie idźie o gárdło/ ma głupstwo á prostotá ná wielkim baczeniu być / bo tákowym y práwá sámy folguią / ktore są vczynione nawięcey dla złych/ chytrych / przewrotnych/ á łśćiwych/ y zdrádliwych ludźi/áby dobrych przewrotnośćią á złośćią swą nie oszukawáli.

Ci ktorzy ná męce przyznáią się, iáko máią być potym według Informácyey pytáni.

Naprzod

Naprzod około mordow á złoczynstvvá, tákovve pytánie być ma.

ARTYKVŁ XVIII.

Gdy się iuż obwiniony przyzna ná męce / y powie ná się to o co go obwiniono: á gdy iuż będzie to według spráwy ieg° popisano / máia ciż co przy męce byli / dostátecznie pytáć / iesliże przy tym stoi co wyznał / y wywiádowáć się drugich też rzeczy / z ktorychby prawdá łácniey się mogłá poznáć: á to tym obyczáiem / ponieważ się zna że zámordował / y ten zły vczynek vczynił / żeby powiedział / co go do tego przywiodło / ktorego dniá / ktorey godźiny / ná ktorym mieyscu to było / iesli też pomocnikow iákich do tego vżywał / ábo gdźieby tego zámordowánego ćiáło skrył á zágrzebł / ábo ná ktorym mieyscu ćiáło iego zágrzebł á vkrył / iáko ku temu przyszedł / z iákimi broniámi / iákie mu rány zádał / ábo iáko go zábił / wiele pieniędzy przy nim / ábo iákichkolwiek innych rzeczy nálazł / ábo mu odiał / gdźie to co przy nim wziął podźiał / zániosł / schował / przedał / ábo komu dał. Tákże też y zbogcá ábo złodźiey / temi słowy / y tym obyczáiem ma być pytan.

Gdy się kto ná męce ku zdrádźie przyzna, iáko ma być potym pytan.

ARTYKVŁ XIX.

GDy więźień przyzna się ku zdrádźie/ ma być pytan/ kto go náto náiął/ ábo námowił/ wiele zá to wźiął/ ábo wiele mu obiecano/ ktorego czásu/ ná ktorym mieyscu/ y iákim obyczáiem się to stáło/ y co zá przyczyná przywiodłá go do tego.

Gdy się kto przyzna ku temu, że kogo otruł.

ARTYKVŁ XX.

TAkowy po męce ma być pytan/ według wszytkich Cirkumstánciy/ábo przyległośći ktore wyższey miánowano/ co go do tego przywiodło/ábo zá iáką przyczyną tego się ważył/ ábo ważyć chćiał/ kto go do tego przywiodł/ ábo náto námowił/ iákiey trućizny/ ktorego czásu/ iákim obyczáiem vżywał/ ábo vżywáć chćiał.

Item, Gdźie tey trućizny nábył/ kupił/ kto mu iey dodał/ y rádźił.

Gdy się kto ná męce przyzna, iż ogień záłożywszy, spalił á szkodę iáką vczynił.

ARTYKVŁ XXI.

Osobná potym ma też być pytan / co go do tego przywiodło / ktorego czásu / z czyia pomocą / á z iákim towárzystwem to popełnił / iákich potrzeb do tego vżywał / zkąd / iáko / ná ktorym mieyscu / ábo od kogo tych rzeczy nábywał / kupował / kto mu ná to rádźił / námowił / ábo náiał / wiele też zá to wźiął.

Gdy sie ná męce przyzna ku Czárnokśięstwu, ábo Czárownictwu.

ARTYKVŁ XXII.

MA być pytan też według przyczyn y przyległośći / ábo Cirkumstánciy wyzszey wymienionych / á k temu iákich Instrumentow / iákim obyczáiem / y ktorego czásu / ábo też słow vżywał: co czynił: á ieśliże powie / że gdźie czáry iákie zákopał / ábo vkrył rzeczy tákowe / ktorych wiec do tego vżywáią / ma skrutinium być vczyniono / y pilnie szukano / ieśliże według spráwy iego będą mogły być náleźione. A iesliby náleźione były / ma być pytan ten Czárodźieynik / iákimi słowy / ábo iáko sie z tym obchodźił.

Item, Ma być pytan / od kogo sie tákowych rzeczy náuczył / iákim obyczáiem ku tey vmieiętno-

 śći przy-

śći przyszedł/ iáko wiele rázow/ y przećiw komu tego vżywał/ ábo iáką szkode kiedykolwiek komu tym vczynił.

Insze pytánie, ktore in genere, ábo nie wymieniáiąc żadney rzeczy z osobná, máią być czynione.

ARTYKVŁ XXIII.

Z Tey náuki ábo Informácyey wyszsey opisáney/ káżdy báczny á opátrzny Sędźia/ łácno sie iuż będźie mogł dáley spráwić y domyślić/ iáko ma według wielkośći ábo máłośći obwinienia ábo występku/ ku ktoremu sie obwiniony ná męce przyznał/ dla dostáteczney wiádomośći y vznánia prawdy/ dáley potym sie ná nim wypytáwáć. ¶ A nie widźi sie być potrzebá/ szerzey to tu wypisowáć/ gdy sámo sie to vkaże/ według potrzeby á obwinienia/ czego á iáko ná obwinionym sie wywiádowáć. Bo tákże y około innych złych vczynkow/ według tych Cirkumstánciy/ ktore wyszsey wymienione/ ma być czyniono pytánie. A ták in summa, o te wszytkie spráwy/ y vczynki tákowe/ pytánie ma być czyniono/ ná ktore ten coby nie był winien/ ábo w tym nie bywał/ nie vmiałby odpowiedáć: áczkolwiek wyzná zá tákowym pytániem według rożnośći złych vczynkow/ ma być dostátecznie záráżem nápisano.

Jákie

Iákie wywiádowánie y doświádczenie czynione być ma, około tego wßytkiego, ku czemu się kto przyzna.

ARTYKVŁ XXIV.

GDy iuż według tákowego pytánia/ po męce Sędźia wywie sie/ y spráwe bedźie miał od tego obwinionego/ma ábo postáć/ábo też możeli być/ sam doyść/ á wywiedźieć sie z wielkim stáránim á pilnośćia/ieśliże to wßytko ku czemu sie przyznał/ á co powiedźiał/ według mieyscá/ czásu/ y innych okoliczności/zgadza sie y ták náyduie. Bo gdy ktory obyczay y sposob/ á postępek wßytek swego złego vczynku powie/ y iáko sie co dźiało/ á naydźie sie to wßytko/ ták iáko powiedźiał/ wielki dowod iest/ y nie trzebá w tym wątpić/ że ten to wßytko zbroił/ w czym go obwiniono: bo niewinny/ á ten ktoryby przy tym nie był/ nie vmiałby tego ták dowodnie wypowiedźieć.

Gdy Cirkumstáncye, to iest, okoliczności po Polsku, ktorych trzebá ku wywiádowániu prawdy, y wßytko to ku czemu sie wyznał, zá pilnym ßperowániem, ináczey się naydźie.

ARTYKVŁ XXV.

TEdy obwinionemu / też y mátáctwo iego ma być przełożono / y ćiężkimi słowy á pogrożkámi naprzod ma być ſkaran: á potym gdźieby nie przestał pleść á mátáć / ma znowu męczon być / dla tego / żeby gruntownieyſza á dostáteczniejſza ſpráwe dał / y prawdę wyznał / bo bywa to częstokroć / że złoczyńce chcąc vkryć ſwe złe vczynki / ledá co powiedáią / chytrze plotąc słowy / á z rzeczą ſię nie zgadzáiąc / ni dla czego innego / iedno żeby zá tákiemi niedowodnemi ſpráwámi / o nich to rozumiano / że niewinni / á żeby tym obyczáiem mogli ſię wymátáć.

Cirkumſtáncye ábo przyległośći nie máią być przy wypytywániu wymieniáne, iedno on ſam według wiádomośći ſwey ma mowić.

ARTYKVŁ XXVI.

NAprzod / iuż wypiſano ieſt / gdźieby ſię kto ku vczynku iákiemu przyznał / dla męki á boleśći / á byłá tá rzecz wątpliwa / iáko według wſzytkich Cirkumſtánciy / wywiádowánie ábo Skrutinium ma być około tęgo czynio no / dla dostátecznieyſzęgo wywiedzenia prawdy. A ponieważ bywa to czáſem y pochodźi ze złego á nieopátrznego pytánia / gdy ten kto pyta / á podawiániem

niem rzeczy / á pytániem vczy go / coby miał ábo iáko odpowiedáć. A przeto potrzebá tego iest / żeby Vrząd / ábo ći co im słuchánie á wywiádowánie tákich rzeczy porucza / według wyższey opisáney náuki / pytánia czynili iednákie / ták przed męką iáko ná męce / y potym też po męczeniu / y tákowe ktore ku tey rzeczy / w ktorey go obwiniono / przynależáłe.

Gdźieby poimány przyznawszy się, przał się onegoż y odwoływał.

ARTYKVŁ XXVII.

TAk iáko wyższey nápisano / Jeśliże słuszne podeyźrzenie y dowod nań iest / y zkąd inąd się to vkázuie / ma być zásię do więzienia wiedźion / y męczon / tym obyczáiem / że przy tym potrzebá ná wywiádowánie Cirkumstánciy / przednieysze baczenie mieć / bo z tych nałáczniey prawdá może być obaczona: oprocz gdźieby obwiniony ták dowodne przyczyny tego vkázował / prze co przyznawszy się / zásię potym onegoż się przy / żeby Sędźia ná nich przestáć mogł: tedy Sędźia ma mu dopuśćić w tym vżywáć słusznych dowodow / ktorebykolwiek ku obronie swey á oczyśćieniu przywieść mogł

Męká iákim obyczáiem ma być miárkowána.

ARTYKVŁ XXVIII.

WEdług wielkośći podeyźrzeni / y innych dowodow / ma być męká vmiárkowána / iteż według wielkośći ábo máłośći wystepu / ktorym kogo obwiniono / co łácno sam Sędźia ábo Vrząd przy tym będąc według spráwiedliwośći / y słusznego baczenia / baczyć może / iáko długo ábo krotko kogo męczyć roskázáć ma / ábo iákim obyczáiem. Y nie ma żadne wyznánie w ten czás przyimowano á opisano być / poki go męczą ábo palą / iedno gdy powiedáć chce / ma mu pofolgowano być.

Jáko ten męczon ma być, ktory ná ćiele rány iákie szkodliwe, ábo obráżenie przed tym ma.

ARTYKVŁ XXIX.

TAkowy ktoryby ná sobie rány iákie śmiertelne / chorobę / ábo niedostátek iáki ćięszki ná zdrowiu miał / ták ma być męczon / żeby było poki być może / co z namnieyszym obráżeniem tych to ran: ábo też ma ták długo z męką folgowano być / pokiby nie ozdrowiał.

Poki, á kiedy, wyznániu ná męce ma być wierzono.

ARTYKVŁ XXX.

GDzieby iuż według tego poſtępuiąc / iáko wyżſzey nápiſano / wyznánie poimánego / ták przed męką iáko w męce / y potym we wſzem zgadzáło ſię / á zá pilnym y doſtátecznym pytániem á dowiádowániem / iżeby przedſię ná tymże przeſtáło / co pierwey powiedał: tedy tákowemu wyznániu wiárá ma być dána bez wątpienia / y złoczyńcá ma być karan według záſłużenia / iáko niżey to ſzerzey będzie wypiſano / w tych Artykulech / w ktorych wypiſuią ſię obyczáie y rożności karánia złoczyńcow / według rożnośći ich wyſtępkow. Bo iáko nie ma być żaden poiman áni karan / bez ſłuſznego podeyźrzenia y dowodow / ták iáko wyżſzey nápiſano / tákże też gdy iuż wyznánie poimánego z obżálowániem ſię zgodzi / nie trzebá ſię rozmyśláć / iedno według záſłużenia / á ſkazánia Práwá / dáley poſtępowáć: ponieważ męki y wywiádowánia nie ieſt inſzy koniec / iedno żeby ſię z wyznánia winność vkázáłá / á zá wyznániem żeby karan był.

Gdy poimány zá słuſznemi á iáwnemi znáki, dowody, y doſtátecznym podeyźrzeniem będąc męczon, iednák ſię nie przyzna.

ARTYKVŁ XXXI.

SEdźiowie ábo Vrząd / gdy iedno według wyższey opisánego sposobu y porządku / zá słusznym podeyźrzeniem / y znácznemi dowody / kogo zmęczyć dádzą / á on iednák ni ku czemu śie nie przyzna / w czym go obżáłowano / nie máią dla tego winieni być / áni ći co go oskárżyli máią w tym winni zostáć / y nie powinni żadnego nágrodzenia czynić : ponieważ znáki y dowody iáśnie vkázuią / że tákowe męczenie záslużył. Bo iáko Práwo powiáda / iż nie tylko złych vczynkow á spraw ma śie káżdy strzedz / ále też y wszytkich przyczyn wárowáć / zá ktoremi mogłby śie w złą sławę iáką / y w podeyźrzenie / á w mniemánie złe vwieść : gdyż ten ktory śie przyczyn złego podeyźrzenia nie strzeże / sam śiebie w niebespieczeństwo wwodźi : á w tákowey przygodźie / y ten co obżáłował / ieśliże co przy tym vtráćił / ma sam ná tym szkodowáć / y obżáłowány co strawił / powinien płáćić : á Vrząd też / ieśliże nakład iáki ná poimánie / ábo ná Kátá / y inne potrzebne do tego sługi vczyniono / tę vtrátę podiąć ma.

ALe gdźieby Vrząd ábo Sędźiowie / Postępek ten ábo náukę z Práwá opuśćiwszy / przyczynę iáką do tego nieopátrznośćią swoią dáli / iżeby kogo niesłusznie zmęczono / máią w tym winni zostáć / á według wielkośći krzywdy / ktorą niewinnemu

nemu vczynili / mogą być pociągáni przed wyższy vrząd: y gdźie sie słusznie z tego nie wywiodą / máią powinni być nágrádzáć / y zá tę krzywdę temu zmęczonemu dosyć vczynić.

ARTYKVŁ XXXII.

GDy kto obżáłowawszy kogo o iáki zły vczynek / ktorego sie obżáłowány przy / chce nań dowodźić / y słusznemi dowody oskárżenia swoiego potwierdźić: ma iemu tego według Práwá dopuszczono być.

Swiádkowie iácy máią być przyimowáni.

ARTYKVŁ XXXIII.

WOstronnych ludźi y też nieznáiomych Swiádectwo / ábo też y lekkich / á złego záchowánia / kwoli z ktoreykolwiek strony / nie ma być przyimowano: ále ten co stáwi Swiádki / bądź to dowodząc ná drugiego / bądź też żeby sie spráwiał / ábo odwodźił / ma postáwić Swiádki znáiome / dobre / y ludźie godne wiáry.

O Swiádkách, ktorzyby z przenáięćia chćieli świádczyć.

ARTYKVŁ XXXIV.

TAkowym Swiádkom y świádectwu ich / nie ma być żadna wiárá dawána / y nie máią być zá Swiádki przyimowáni / ále owszem gdźieby ich w tym doświádczono máią być słusznie karáni.

Swiádkowie iáko świádczyć máią.

ARTYKVŁ XXXV.

SWiádek káżdy świádczyć ma / iż to co powiáda / gruntownie á dostátecznie sam wie / nie z cudzey spráwy : bo gdźie powie / że to od kogo innego słyszał / nie ma zá dostáteczne świádectwo przyimowano być.

Swiádek dostáteczny iáki ma być.

ARTYKVŁ XXXVI.

TAkowy káżdy / ktory nie iest złą sławą ábo mniemániem pomázan / á ktory nie świádczy komu kwoli / zá przyiáźnią / ábo nieprzyiáźnią / ábo też zá iákowym pożytkiem swym / ábo zá przenáiećiem / á ktoremu nie może żadna w tym słuszna przygáná dána być / ma być rozumian zá dobrego á dostátecznego świádká.

Dowod zá świádectwem, iáki dostáteczny być ma.

ARTYKVŁ XXXVII.

GDźieby kto ná kogo przynamniey ze dwiemá ábo ze trzemá świádkámi/ iákiego złego vczynku dowodźił/ gdy iedno świádkowie będą ludźie godni wiáry/ á gdy świádczą/ iż pewną tego wiádomość máią/ ma być przyięto zá pewny dowod á świádectwo/ y zátym może Vrząd przećiw obwinionemu dáley według Práwá/ á zasługi iego postępowáć.

O Fałszywych Swiádkách.

ARTYKVŁ XXXVIII.

GDźieby pewna tego wiádomość byłá/ y dostátecznie to vznano/ że fałszywi Swiádkowie/ swym świádectwem niepobożnym á złośliwym/ kogo niewinnie o zdrowie y o gárdło przyprawili/ ábo chćieli przypráwić/ máią zá to ćierpieć to skaránie/ ku ktoremu tego niewinnego przywieść chćieli.

Gdy obżáłowány zá dostátecznym świádectwem, iednák niechce sie przyznáć.

ARTYKVŁ XXXIX.

TEdy ma mu być oznáymiono/ że iuż isty á pewny dowod iest/ á rzecz iásna/ ktorey sie przećnie może/ ázali tym rychley sie będźie chćiał przyznáć: á wszákoż gdźieby sie y ták przyznáć niechćiał/ á iuż

dostáteczny nań dowod był / ma bez dálszego pytánia / według Práwá przećiw iemu postępowano być.

Swiádkowie iáko máią być postáwieni, y iáko ich ma być doświádczono.

ARTYKVŁ XL.

PONieważ ná tákowym świádectwie/gdźie komu o gárdło ábo o mękę idźie / bárzo wiele zależy/ potrzebá tego iest/ żeby káżde tákowe świádectwo / pilnie vważono było / ieśli słuszne / prawdźiwe / á wiáry godne iest. A owszem gdźieby ten co oskárżył/ wątpliwą á niedowodną spráwę dał / ku ktoreyby się obżáłowány / będąc według wyższey opisánego obyczáiu pytan / znáć niechćiał: ieśliżeby tenże co oskárżył przedśię nań powieśći y spráwy dowodźić chćiał/ á dopuszczono mu tego było: tedy ma naprzod żałobę swoie / według Artykułow spisáć / y dowody wszytkie przy tym/ktoreby wiedźiał położyć. Y ma Vrzędowi ábo Sędziom/ták spisawszy podáć/ wymiánowawszy Swiádki/ y mieyscá ná ktorych mieszkáią / żeby od tych osob ábo Kommissarzow / ktorymby to od Sądu poruczono / dostáteczne wywiádowánie / około tego mogło być vczyniono / á Swiádkow żeby porządnie / y Swiádectwá

ich wy-

ich wysłuchano y vważano/ ták iáko to niżey szerzey sie wypisuie.

Około przyimowánia Swiádkow, y świádectwá ich, przed Sadem, ktorzy Kommissarze być máia, y iáko máia świádectwá káżdego z pilnośćia vważowáć.

ARTYKVŁ XLI.

GDyby dla wysłuchánia Swiádkow/ y świádectwá ich/ Sad posádzono y zágáiono/ Sedźia też ze dwiemá Przysieżniki/ y z Pisárzem tego Sadu przysiegłym/ ma przy tym być/ y porzadnie á z pilnośćia/ ták iáko według Práwá należy/ máia wszytkich Dowodow/ y káżdego świádectwá słucháć/ á z dobrym vważeniem baczenie pilne ná to mieć/ ieśliże ktory z Swiádkow co watpliwego powiáda/ ábo ieśli powieśćia swoia z innemi sie nie zgadza/ ábo to ták to owák powiáda/ y to wszytko wysłuchawszy/ ták iáko ktory świádczył/ á w powieśći swoiey powiádał/ ma pilnie być wypisano.

Swiádkowie y świádectwá ich, oprocz Sadu, iáko máia być słucháni á doświádczeni, y obaczenie á vważenie ich świádectwá, iákowe być ma.

ARTYKVŁ XLII.

P Oniewaz nie wszedy ták dostáteczny sąd około tego może być osádzon y zágáion / y nie wszedźie łácno o tákowe ludźie / ktorzyby ná tym śie rozumieli / á vmieli tákowe świádectwá przyimowáć / y v siebie vważowáć. Acżkolwiek w Práwie iest / że w tákowych sprawách / gdźie o gárdło idźie / oprocz porządnego / á zágáionego Sądu / żaden iny tákowych świádectw y dowodow przyimowáć nie ma: wszákoż máiąc ná to baczenie / áby dla niedostátku ludźi / do tákowych Sądow godnych á potrzebnych / omieszkánie iákie nie było / ma Vrząd ten ábo Sędźia / ktoryby śie sam ná tym nie rozumiał / á nie vmiał w tym postepowáć / przynamniey ze czterm Ráycámi / spisawszy wszytkie Kontrouersia / Dowody / Swiádectwá / Swiádki / y odwody / ták iáko sámi tego spráwe máią / swym nakłádem odesłáć to / gdźie nabliżey być może / do Vrzędu wyższego / ábo tákiego / ktoryby porządnie dla wysłuchawánia y rozeznánia tákowych rzeczy wysádzon był: ták żeby porządnie ludźie ci ktorzyby ná tym zásiedli / y dobrze śię rozumieią / mogli rozeznáć dowody y Swiádectwá / ktore ktorakolwiek stroná wywiodłá / y to coby słusznego á spráwiedliwego było / vkázáć. A gdźieby tego byłá potrzebá / żeby támże do tego Sądu y

Swiádki odesłano/ máia być z listem otworzystym odesłáni/ w ktorym ma być świádectwo o nich wydano/ że mogą zá dostáteczne á wiáry godne Swiádki przyieći być. A ták Vrząd ábo Sedźia káżdy/ ktory czuie się w tym/ że czemu nie rozumie/ ábo wątpliwość iáką w czymkolwiek ma/ nie ma żadnym obyczáiem ná swoy rozum się sądźić/ ále ze wszytką pilnośćią ma się do tego przyczynić/ y stáránie około tegó czynić/ iákoby zkąd inąd od ludźi vczonych/ á w tym dobrze biegłych/ spráwę y náukę mieć mogł: á powinien to stáránie y wywiádowánie około tego/ sam swoim nakłádem bez wszelákiego nágrodzenia od stron czynić.

Swiádectwá ábo wyznánie świádkow, iáko ma być opowiedano, y co z tym dáley czynić.

ARTYKVŁ XLIII.

GDy iuż Swiádkowie y świádectwo/ ábo zeznánie ich będźie wysłuchano y rozeznano/ á dobrze vważono/ ták ma być opowiedźiano/ żeby Sedźia z Przyśiężniki/ ábo Vrząd przy tym był/ na dźień ábo czás ku temu być náznáczon pewny. Ma też Sedźia Stronie/ gdźieby potrzebá było/ á oná mogłá przećiw temu odpor iáki/ ábo słuszny wywod vczynić/ tego nie bronić/ ále owszem dopuśćić/ tym obyczáiem iáko niżey będźie vkazano.

A Gdźieby do tego przyszło / ták iáko wyższey nápisano / zá niedostátkiem ludźi w Práwie biegłych / ábo żeby wszytek Sąd / ktory do tego przysłusza / á ktorym tákowe rzeczy rozeznawáć poruczono / przy tym być / á do tego zebráć sie nie mogli: żeby dla vstrzeżenia niepotrzebnych odwłok y vtrat / Kommissarze do rozeznánia y też vważowánia tákowych rzeczy / obrano: tedy tym obyczáiem máią sie záchowáć. Máią naprzod dźień ábo Termin ku wywołániu / á opowiedzeniu zeznánia Swiádkow / náznáczyć: á máią obiemá stronom dáć wypis / ábo Kopią tego wszytkiego / czego ku temu Terminu z obu stron potrzebá / według tego iáko tá wszytká rzecz sie áż do tego czásu toczyłá / ták żeby strony / á zwłasczá obwiniony z przyiaćiołmi swoimi mogł sie do tego zgotowáć / ktoremu y to ma być dopuszczono / żeby Przyiaćiele / ábo kogobykolwiek potrzebował / wolno ku niemu przychodźić mogli / á żeby mogł sie z nimi według potrzeby swoiey rozmowić y nárádźić. A cobykolwiek iedná stroná állegowáłá przećiw drugiey strony állegácyom / przed tymiż Kommissarzmi / ktore dla wysłuchánia tákich świádectw y dowodow wystáwiono / to wszytko ná tymże terminie ma ná Spisku od obu Stron dano być / ták żeby dwá Exemplarzá tego były / z ktorych ieden przy Kommissarzách zostáć

ma / á drugi stronie odporney ma być podan / żeby wiedźiáłá coby ku temu odpowiádáć miáłá. A gdźieby stroná potrzebowáłá do tego czásu / żeby ná to szerzey odpisáć mogłá / á spráwę swą położyć / ma y czás do tego náznáczon być: wszákże żadney stronie więcey Kopiy ábo Minut tych wszytkich rzeczy / nie ma być wydawano / iedno dwie: oprocz żeby Kommissarze obaczyli słuszną do tego przyczynę / żeby tego potrzebá było: á zá tákową słuszną przyczyną / mogą Stronom y iesżcze raz ále nie więcey dopuśćić / ieśliby ktora co miáłá ábo potrzebowáłá / ná pismie podáć. A ták zebrawszy z obu stron ich wszytkie Allegácye / świádectwá publikowawszy / y pisánia iedney strony przećiw drugiey / á miawszy to wszytko iuż pospolu / ma ten Exáminator / ábo Kommissarz wszytko to przełożyć / y podáć temu Vrzędowi / od ktorego ná te Exáminácyą iest wysádzon / ták żeby ztąd Konklusia y skazánie / zá pewną á dostáteczną wiádomośćią á vważeniem / y dobrym rozmysłem / spráwiedliwie á według Bogá / vczyniono być mogło / bez krzywdy á obráženia káżdey strony / ktore Vrząd vczyniwszy / Sędziemu opowiedźieć ma / y poruczyć / iákoby dáley w tym postępowáć miał.

O Obronie á Wywodźiech Obwinionego.

ARTYKVŁ XLIV.

GDźieby obwiniony był gotow słusznym świádectwem y wywody z tego sie oczyśćić / czym go oskárżono / y niewinność swoie vkázáć / á Sędźia ábo Vrząd baczyłby / że temu dosyć vczynić może / á sobie wtym pomoc: z strony tego ma sie według wyższey nápisáney náuki záchowáć / y oczyśćienie to / wywod ábo vkazánie niewinnośći / ma być vważono y rozeznano / według obyczáiá á sposobu.

Nakład ná Swiádki iáki ma być.

ARTYKVŁ XLV.

KAżdemu pospolitego rzadu / ktoryby dla tákowego świádectwá pieszo przyszedł / y zetrwáć muśiał kilká dni / czekáiąc pokiby sie z swym świádectwem nie odpráwił / máią być ná káżdy dźień dawáne cztery grosze ná stráwowánie / ábo coby słusznego było / według obyczáiu káżdey źiemie. Ale gdźieby zacnieyszey iákiey osoby do tego potrzebowano / ma wiecey tákowemu być płácono / według baczenia tego / ktoremuby tego doyźrzeć poruczono.

Listy ábo Gleyty nie máią być żadnemu przećiw Práwu ku obronie dawáne.

ARTYKVŁ XLVI.

ZAdney Stronie/ áni żadnemu Swiádkowi/ Listy tákowe nie máia być dawáne/ ktoreby obrone iáką przećiw Pospolitemu Práwu czyniły: to iest żeby nie mieli powinni być słusznie sie spráwić: ále co sie bespieczeństwá dotycze/ od gwałtu á mocy/ mogą Gleyty tákowe y Stronom y Swiádkom dawáne być.

Spráwiedliwość ma być prędko á bez odwłoki czyniona.

ARTYKVŁ XLVII.

DLa vstrzeżenia dáremnych y też niepotrzebnych vtrat/ spráwiedliwość przy Sądźiech pospolitych ma prędko czyniona być/bez wszytkich odwłok: á ile z namniey szymi zabáwkámi/ á czásu tráceniem być może.

Termin ábo dźień ku skazániu, iáko ma być náznáczon.

ARTYKVŁ XLVIII.

IEsliże powodna Stroná/ ábo ten co żáłuie/ zá przyznániem iuż obżáłowánego/ ábo też zá pewnemi dowody Swiádkow/

ktore

ktore postáwił / domawia sie tego / iżeby Sadownym skazániem koniec tey spráwy był vczyniony: á ma do tákowego skazánia pewny dźień ábo Termin być náznáczon. A gdźieby Powodna stroná tákowego Terminu sie nie domagáłá / tedy iednák zá żądániem obżáłowánego / ma Termin tákowy náznáczon być.

Temu ktorego ná gárdło skazano, ma też pewny czás náznáczon być.

ARTYKVŁ XLIX.

GDyby iuż zá żądániem tego co obwinił / ábo też zá słusznym postepkiem á porządkiem Práwá do tego przyszło / żeby miał Obżáłowány ná gárdle skarány być / ma trzećiego dniá przed tym iemu to oznaymiono być / żeby czás miał ku wyspowiedániu / wyznániu á rospámietywániu grzechow swych: á ieslizeby tego żądał / ku przyimowániu Sákrámentow / czego nie ma mu broniono być.

A gdy iuż bedźie po tákowym wyznániu grzechow ábo spowiedźi / máią ku niemu być przypuszczeni ludźie w Pismie świetym biegli / ábo Káznodźieie / ktorzyby zbáwienną droge vmieli vkázáć / á pobożnemi námowámi / nádźieie dobrą y wiáre vczynic / ták żeby z dobrą nádźieią y wiárą / bez despe-

rácyey

rácyey á wątpienia w łáſce Bożey / mogł ná śmierć iść / y ćierpieć te męke ktorą záſłużył. A poniewaž chwalebna y Chrześćiáńſka rzecz ieſt / ták ſie o to ſtáráć / żeby choćia ćiáło ćierpi / duſzá iednák mogłá zbáwiona być. Przeto Księża / Plebani á Káznodźieie / máią do tego przychylni y gotowi być / żeby tym obyczáiem / zbáwienną náuką á vpominániem bliźniego ſwego rátowáli. Niema też nikomu tego dopuſzczono być / żeby więźniá gdy iuż ná śmierć ma być wiedźiony zbytnie poiono / Winem ábo inſzym pićiem: bo to zły á niepobożny obyczay / przywodźić go piiáńſtwem do tegő / żeby ſkaránia ktorym go Bog karze nie czuł / á owſzem táki zły obyczay ma być pokazan: bo piiánym będąc / nie może z táką ſkruchą iść ná śmierć / iákiey do tego potrzebá.

Wołánie do Sadu.

ARTYKVŁ L.

MA tym obyczáiem być czyniono / ktore ſie ná ktorym mieyſcu záchowywa.

Sędźiowie ábo Vrząd przed tym Terminem, ktorego oſtáteczne skazánie ma być vczyniono, iáko wſpołu rozmawiáć máią, y rádźić.

ARTYKVŁ LI.

PJerwey niźli ostáteczne skazánie/ ábo Dekret ma być vczyniony/ Sedźiowie ábo Vrząd máią wszytkiego porząd co z obu stron állegowano będźie/ przesłucháć: á Strony máią te wszytkie rzeczy przed nie położyć/ ták żeby z dobrym rozmysłem á vważeniem/ námowiwszy sie pierwey sámi miedzy sobą/ mogł káżdy potym widzenie swoie około ostátecznego skazánia powiedźieć. A gdźieby nie mogli sie ná iedne sentencyą zgodźić/ ábo żeby im co wątpliwość czyniło/ máią mądrych á w Práwie biegłych ludźi miedzy sie w rádę wezwáć/ á zá ich rádą to coby mieli spráwiedliwie skázáć/ máią pisáć kázáć á náterminowáć/ według tego obyczáiu y Informácyey/ ták żeby ná ostátnim Terminie/ ktory Peremptorium zową/ skazánie to ktore ná ten czás ma być opowiedano y obwołano/ pogotowiu było/ y zárázem sie przeczytáło.

Sąd pospolity, iáko ma być postánowion y zágáion.

ARTYKVŁ LII.

GDy Termin/ ábo czás náznáczony przychodźi/ ma być we Dzwonek zádzwoniono/ y mieysce to otworzono/ ná ktorym tákowy Sąd bywa/ zá ktorym dzwonieniem Sedźiowie powinni sie zeyść/ ábo też Woyt z Przysieżniki/ ábo Ráycámi: y

ma Sedźia przedniey∫zy ábo Woyt/ drugim ro∫kázáć zásieść/ y ∫am też ma ná miey∫cu ∫woim sieść/ wźiąw∫zy w rękę lą∫kę ábo miecz dobyty/ według zwyczáiu káżdey źiemie. A ták siedźieć máią ∫táte-cznie/ káżdy ná ∫wym miey∫cu poki ∫ię Sąd nie dokona/ nie zábáwiáiąc ∫ię niczym in∫zym.

Jáko Sędźia ábo Woyt ma pytáć drugich, iesliże Sąd dobrze záśiadł, ábo zágáion.

ARTYKVŁ LIII.

GDy iuż w∫zy∫cy zásiedą/ ták iáko wyż∫zey nápi∫ano/ Sędźia ábo Woyt/ káżdego z Rádźiec ábo Przysieżnikow ma pytáć zo∫obná/ iesliże ten Sąd dobrze zásiadł/ ábo zágáiono. A gdy w tákowym Sądźie siedm ábo osm/ á nie mniey o∫ob zásiędźie/ ma káżdy z nich zo∫obná tymi ∫łowy odpowiedźieć: Pánie Sędźia ábo Pánie Woyćie/ ten Sąd dobrze ie∫t zágáiony/ według V∫taw y Práwá Ce∫ár∫kiego.

Jáko obżáłowány ma być do Pręgierzá ábo do słupu przywiązan.

ARTYKVŁ LIV.

GDy iuż przećiw obżáłowánemu ma być ná gárdle o∫táteczne ∫kazánie vczyniono/ według Sentencyey dobrze przed tym vważoney/ obyczay

ieſt zdawna / że Złoczyńce tym czáſem do Pregierzá ábo ſłupu przed ſkazániem / ábo też y po ſkazániu przywiezuią ná rynku / ábo tám ná tym mieyſcu gdźieby ode wſzytkich ludźi mogł być widźian. A ták / ponieważ ten obyczay nie ieſt ſzkodliwy / może záchowan być. Gdźie też inny obyczay około tego ieſt / tedy ſie ták záchowáć / iáko gdźie obyczay nieśie.

Obżáłowány ábo złoczyńcá, iáko ma być przed Sąd przywiedźiony.

ARTYKVŁ LV.

SEdźia / gdy iuż ták Sąd porządnie záśiedźie / ábo Woyt / ma roſkazáć Oprawcom á Ceklarzom / złodźieiá dobrze związánego / przed Sąd przywieść / y poſtáwić.

Jáko ten złoczyńcá wobec przede wſzytkiemi ma być obżáłowan.

ARTYKVŁ LVI.

PRzy tákowym obżáłowániu / ktore ſie przede wſzytkimi dźiać ma / ten porządek ma być záchowan / ktory ná ktorym mieyſcu w zwyczáiu ieſt: to ieſt / ma Powodna ſtroná / ábo ten co obżáłował / przy tym być / y inſtygowáć. Ale gdźieby obżáłowány niewinnym być náleźion / á ſtroná też

przećiw niemu instygowáć á Práwá dostać niechćiáłá / tedy tákowego obżáłowánia / przede wszytkimi wspomináć nie byłáby potrzebá.

O Prokuratorách.

ARTYKVŁ LVII.

PRokurator / káżdey Stronie ktora tego potrzebuie / z Vrzedu á od Sadu ma być dan. A tákowi Prokuratorowie máia byc przysiegli ná to / że spráwiedliwośći á prawdy według Práwá pospolitego / y tych vstaw / máia y powinni beda bronić / y iey sie we wszytkim dźierżeć: á iż nie máia swoim widzeniem á chceniem niwczym spráwiedliwośći przeszkadzáć / áni iey wywrácáć / ktora przysiege ma Sedźia ábo Vrzad od nich przyimowáć / y im wydáwáć. A ieślizeby ten Prokurator ktory od strony rzecz spráwuie / ták iáko ná niektorych mieyscách ten obyczay iest / był ieden z pośrzodku tych ktorzy ná Sadźie śiedza / ábo z Przyśieżnikow: niema do tego być przypuszczon / żeby był przy tym / gdy drudzy beda sie około tego námawiáć y rádźić / iákoby mieli skazánie vczynić / ábo Sentencya ferowáć. Drudzy iednák Przyśieżnicy y Sedźiowie / máia dáley przedsie postepowáć / á ma ná káżdego woley to być / ták obwinionego / iáko tego ktory żáłuie / Prokuratorá sobie / badź z Przyśieżni-

kow / bądź ktoregokolwiek innego obráć / ábo też może y sam rzecz swoie spráwowáć. Ale gdźie tákowego obierze / ktoryby nie był z pośrzodku Przysieżnikow / ábo ktoremuby przed tym iuż od tegoż Sadu Przysiegá nie byłá wydána: tedy ten káżdy ma pierwey przysiądz / niżli pocznie rzecz spráwowáć / ták iáko wyższey wypisano. A dla tego żeby porządnie / á co naykrocey skárgi y inne spráwy / przed Sądem poyśdź mogły / Prokurator kiedy skárge kłádźie / miásto tego od kogo rzecz spráwuie / żeby go iego przezwiskiem często wspominác nie trzebá było / ma kłáść litere A. á miásto obżáłowánego B. A gdzieby vczynek ten zły / iáko zboystwo / złodźieystwo / zámordowánie / ábo spalenie / tákże y inne / miał wspominác / ma miásto tego kłáść litere C. á zwłaszczá gdźie skárgá idźie z Vrzedu á poruczenia Sądowego / tám ma być to obserwowano / żeby w tákowey Akcyey kłádźiono / Actio, ábo skárgá od Vrzedu / á przy tym imie tego co żáłuie.

Skárgá przez Prokuratorá z Vrzedu dánego, ábo też ktorego sobie stroná obierze, tym obyczáiem ma być czyniona.

ARTYKVŁ LVIII.

P. Sedźia / Powodna stroná A. żáłuie sie ná tego Złoczyńce B. ktory tu stoi przed Sądem /

o vczynek iego / y złoczyństwo C. ktore vczynił / według tey Akcyey / ábo obżáłowánia / ktore przed tym przed námi iest vczyniono / á przełożono: Przeto żądam żebyśćie według pospolitego Práwá / á opisánych chwalebnych Vstaw Cesárskich / ábo y tey sławney Korony / ktore około tákowych rzeczy / iákoby słusznie byli karáni / są dostátecznie vczynione / z pilnośćią iego vczynek zły vważywszy / á winnym go być vznawszy / spráwiedliwym skazániem swoim / skáráć roskazáli / ták iáko według porządku tego Práwá / słusznie to być ma.

IEsliżeby Prokurator tymi słowy tego obżáłowánia przełożyć nie vmiał / tedy może ią ná piśmie dáć / á te słowá przy tym powiedźieć: P. Sędźia / proszę żeby to obżáłowánie strony powodney / z tey kárty było poczytano.

Obżáłowány, przez swego Prokuratorá iáko ma mowić.

ARTYKVŁ LIX.

IEsliże Obżáłowány przedtym iuż przyznał sie / ábo z dostátecznych dowodow iuż sie nań pokazáło / że winien ták iáko wyższey / gdźie sie wypisuie o dowodźiech y o wyznániu / szerzey to wypisano: tedy innego sie nic nie zeydźie mowić / iedno miłosierdźia á łáski od niego Prokurator prosić ma.

Ale gdźieby obżáłowány ábo śię znáć niechćiał/ ábo przyznawszy śię przed tym/ potym przyczyny tákie y dowody vkázował/ przez ktoreby rozumiał/żeby śię odwieść/ á skaránia vyśdź mogł: może Prokurator tym obyczáiem niżey wypisánym/ od niego spráwe dáć/ vżywáiąc tych liter/ iáko wyższey okazano/ miásto wymienienia stron: to iest/ miásto obżáłowánego B. tego co żáłuie A. á miásto wystepku C. o ktory skárgá vczyniona. C. kłádąc tym obyczáiem.

PAnie Sędźia/ ten to B. obżáłowány/ ku temu vczynku ábo złoczyństwu/ ktorym go obżáłowano od A. Powodney strony/ żeby C. vczynił: opowiáda/broniąc śię/y niewinność swą okázuiąc/ tym wszytkim/ co przedtym od niego powiedano y przełożono/ prosząc żeby zá vważeniem tego wszytkiego/ y niesłuszne obwinienie/ y niewinność iego/ z pilnośćią od was byłá vważona/ á przez Dekret y skazánie Práwá ostáteczne/ żeby z tego wyzwolon był/ á żeby nakłády/ vtráty/ y szkody/ ktore zá tym niesłusznym obwinieniem przed Práwem podiąć musiał/ iemu śię náwroćić mogły/ od tego co go ták oskárżył: dla tego/ áby Práwá dostał/ żeby był obręczon.

GDźieby Prokurator tákowey odpowiedźi od Obżáłowánego wymowić słowy nie vmiał/ może ná piśmie podáć Sądowi/ á przytym to powiedźieć

wiedźieć: Pánie Sędźia/ żeby te to odpowiedź á prosbę Obżáłowánego/ z tey kártki Piſarz przede-wßytkimi z roſkazánia wáßego przeczytał. A Sę-dźia zá tákowym żądániem ma roſkázáć Piſárzowi/ żeby te kártkę przeczytał.

Obżáłowány gdy ſię tego przy, ku czemu ſię przed tym przyznał, ábo ná co dowod ſłuſzny ieſt.

ARTYKVŁ LX.

GDźieby Sędźia porozumiał/ że Obżáłowány przyznawßy ſie przedtym w rzeczy dowodney/ á ktora ſie iuż doſtátecznie náń pokazáłá/ tylko dla tego ſie przał/ żeby przewlokę mieć mogł/ á żeby ſpráwiedliwość y ſłußne karánie ſie zwlokło. Ma Sędźia z tymi dwiemá Ráycy ábo Przyśiężniki/ ktorzy tákowe iego wyznánie/ bywßy przy mece/ ábo oprocz męki ſłyßeli/ rády ßukáć v mądrych/ á w Práwie biegłych ludzi. A poniewaź ći dwá Przyśiężnicy/ w tákowey przygodźie nie świádczą iáko Swiádkowie/ále iáko Sędźiowie/ y nie máią przeto być od drugich odłączeni/ gdy Skazánie ma być vczyniono. Bo przygadza ſie/ że drugi tego wßytkiego/ ku czemu ſie znał ná męce/ przy ſie y odwoływa: ták iáko przykład tego kłádźie ieden/ wypiſuiąc/ że iednego trzy rázy męczono/ á po káżdym męczeniu tego ſie wßytkiego przał/ ku czemu ſie ná

mece przyznawał: á iż nákoniec/ gdy nie możono ná nim nic tákowego wymęczyć/ że go wolnym vczyniono.

Kát ábo Ceklarze, żeby mogli być beßpieczni, ma obwołano być.

ARTYKVŁ LXI.

GDy iuż Sędźia vczyniwßy ſkazánie/ laſkę złamie/ ábo rozgę/ á Kát ma złoczyńce wieść ná to mieyſce/ ná ktorym ma być ſkaran/ ma być wołano przede wßemi ludźmi/ y oznaymiono/ mocą á z poruczenia zwierzchniego Vrzędu/ pod ſkarániem ná gárdle/ żeby żaden nie śmiał Kátowi niwczym przeßkadzáć/ áni ſię nań rzucáć/ ábo chćieć złodźieiá odbiiáć/ choćiaby też y wczym zá przygodą pobłądźił. A wßákże tu w Polßcze tego nie czynią/ bo ſię nieznáią zá potrzebne.

Niepotrzebne pytánia w Sądźie, máią być pokázone.

ARTYKVŁ LXII.

POniewaz ná wielu mieyſcách záchowywano pytánia wiele/ niepotrzebnego á zbytniego/ ktore nie tylko nie pomagáło ku wywiádowániu prawdźiwey rzeczy/ ále owßem prze nieſpráwiedliwość y Práwo ſię odwłoczyło/ á niepotrzebnie

czás zwłoczył. Przeto tákowe wſzytkie pytánia nie potrzebne/ ktore ſpráwiedliwośći przeſzkadzáią/ zwłocza: á od ludzi chytrych y wywrotnych/ vmyślnie ku przewleczeniu Práwá/á vplećieniu Kontrowerſiey/ czynione bywáia/ máia być pokázone y zápowiedźiáne. A Vrząd gdźieby tego ná ktorey ſtronie doświádczył/ ma to ſrodze záſtánowić/ y ſkáráć tákowego/ ktoryby zá przeſzłym vpomienieniem niechćiał ſie od tego zdźierżeć/ tyle rázow ileby ſie potym tego dopuśćił.

O Spowiedźi y Nápominániu, ktore po skazániu ma być vczyniono.

ARTYKVŁ LXIII.

GDy iuż Dekret ábo ſkazánie ná śmierć oſtáteczne wynidźie przećiw Obwinionemu/ ma być tego dopuſzczono/żeby mogł grzechow ſwoich ſie wyſpowiedáć/ y od nieg° iákoby z dobra nádźieia ná śmierć miał iśdź/ áby náuczon y vpomionion był/ á przynamniey ieden ábo dwá Xieża/ gdy go iuż ná śmierć wioda/ máia przy nim być/ y prowádźić go áż ná mieyſce/ przekłádáiac droge zbáwienna/ zá żáłowániem grzechow ieg°/á zaſługámi Páná Chryſtuſá Zbáwićielá náſzego/ ták żeby z dobra pámięćia y nádźieia/ to co záſłużył/ żeby ćierpiał.

Spowiednicy ábo Kśięża, nię máią nikogo vpominá niem swoim do tego przywodźić, żeby śię przał, ábo odwoływał tego, ku czemu śię pierwey przyznał.

ARTYKVŁ LXIV.

POniewaž niesłußna y niepobožna rzecz / to iest / žeby złe vczynki á spráwy ku ßkodźie Rzeczypospolitey były zákrywáne: y nie przystoi to nikomu / przeć śie tego co prawdá iest / á prawde fałßem zákrywáć / ábo komu žeby ták czynił / ná to rádźić y perswádowáć / ták iáko też y wyżßey tego dotkniono. Przeto Spowiednicy á Kśięża / nie máią złoczyńcow do tego przywodźić / žeby rzeczy przed tym wyznánych á doświádczonych przeli śie / á odwołánie czynili / chcąc w tym y swe złe spráwy / y drugich / ná ktore co tákowego wiedząc wyználi / zákryć.

Ci ktorzy bluźnią przećiw Bogu, iáko máią być karáni.

ARTYKVŁ LXV.

GDźieby kto plugáwymi vsty / á złym y zuchwáłym sercem / Pánu Bogu to przyczytał / co przyczytano być niema / ábo vymował to / co niema być vymowano / ku vbliženiu á obráženiu świętey Wßechmocnośći á dobroći iego / ábo też žeby co

nieprzystoynego á niesłußnego przećiwko Pánnie Máryey mowił / ábo spráwom Bożym / ktorymi on zbáwienie ludzkie spráwował / tákowy káżdy bluźniercá / ma wßedźie być przez Vrząd winowan / y dla tego / według vznánia winnośći ábo wielkośći grzechu iego / też według baczenia ná stan y ná osobe iego / ná zdrowiu ábo też y ná gárdle ma być karan. A gdźieby tákowy iuż poiman był / á wsádzon / ma Vrzędowi być oznaymiono / á Sędźia ábo Woyt / według Informácyey á náuki od Vrzędu dáney / ma w tym śie záchowáć / ták żeby tákowe bluźnierstwo według Práwá było skaráne / á żeby tákowe rzeczy á grzechy miedzy ludźmi śie nie mnożyły.

Ci co ludźi truią, iáko máią być karáni.

ARTYKVŁ LXVI.

GDźieby ná kogo pewnie to doświadczono / że śie z tákimi rzeczámi obchodźi / á tym żeby komu vßkodźił / tákowy ma być karan / á ogniem spalon. Ale gdźieby v kogo nálezionio trućizne / á będąc w tym podeyźrzány / nie náláזłoby śie iednák / iżeby iáką ßkode ná zdrowiu tym komu vczynił / tákowy ma być karan / ále nie ná gárdle / iedno według słußnego wyznánia Vrzędu / á mądrych ludźi. A w tákowych przygodách / Sędziowie ábo Vrząd máią

śie drugich w tym biegłych rádźić/coby tákowy záſtu żył/ ták iáko niżey ßerzey o tym wypiſano / gdźie śie náuká dáie / iákoby Sędźiowie mieli śie rádźić.

Skaránie iákowe ma być przećiwko tym, ktorzy Kártki, Kśięgi porzucáią vkryćie, ſromocąc ludźi, y ná poczćiwość czyię tym obyczáiem śię tárgáiąc, iáko to Łáćinnicy zowią, Famoſi Libelli.

ARTYKVŁ LXVII.

KTobykolwiek wypuśćił Kśiążki iákie / ábo piſánie / tárgáiąc śie ná czyie dobrą ſławę y poczćiwość vkrycie / nie podpiſawßy śie imieniem ábo Przezwiſkiem ſwym/ nieſłußnie á niewinnie: ták/ żeby ten zeſromocony / á tym obyczáiem nágániony mogł ſnadź prze to / ku ſkaraniu iákiemu ná zdrowiu/ ná dobrey ſławie ſwey/ y też ná gárdle przyść: tákowy káżdy złośliwy á niecnotliwy potwarcá/ zá pewnym dowodem á doświádczeniem tákowego złego vczynku/ według opiſánia Práwá / ma tymi obyczáymi ſkaran być: y to wßytko ćierpieć/ ku czemu onego niewinnego złośliwym á zdrádliwym oſkárżeniem/ y oſławieniem/ chćiał przywieść. A choćiaby też y to oſławienie á piſánie potáiemne było prawdźiwe / tedy śie nie godźi tym obyczáiem kogo lżyć / ábo śie tym nád nim mśćić: iednák ten co

ták złośliwie á vkrycie ostáwił y opisał/ ma według vznánia Vrzędu być skáran/ gdyż to iest bárzo ßkodliwa rzecz/ zdrádliwie ná czyie sławę śie tárgáć.

Skaránie tych, ktorzyby Monetę zfałßowáli, ábo nie máiąc ná to Przywileiow y dozwolenia zwierzchniego Páná Myńcę bili.

ARTYKVŁ LXVIII.

MYńcá/ trzemi obyczáymi bywa fałßowána. Naprzod/ gdy kto pod Herby á znáki cudzymi Myńcę biie. ¶ Druga gdy kto Máteryey ábo Metallow nie dobrych do tego vżywa. ¶ Trzećia/ gdy kto Myńcę biie pod mnieyßą wagą niżliby miáłá być. ¶ A ći wßyscy tym obyczáiem máią być karáni. ¶ Ten co fałßywą Myńcę biie á czyni/ ábo tákowey Myńce náodmieniawßy y nábywßy miedzy ludźie ią wypußcza/ chcąc y wiedząc/ ku oßukániu bliźniego/ á pożytku swemu/ ma być ogniem ná gárdle karan/ á żywo spalon być. A ktoby tákowego w domu swym/ wiedząc to nań przechowywał/ á iemu mießkánia dozwalał/ tákowy ma on dom ábo mießkánie swoie tráćić.

¶ Ci co Myńcę biią/ zá mnieyßą wagą y podleyßą niżliby miáłá być/ nie máiąc ná to Przywileiow ábo dozwolenia: máią być według vrádzenia Vrzędu/ y wielkośći záfłużenia/ ná máiętnośći/ ná

śći/ná zdrowiu/ábo też y ná gárdle károni. ¶ Ale ći ktorzy cudzą Mynce obrzynáią/ ábo wywarzániem pſuią/ ábo też lekceyſzą czynią/ y podleyſzą z lepſzey/ máią nie tylko ná máiętnośći/ ále y ná gárdle przy tym być károni/ według wielkośći obwinienia/ á vznánia Vrzędowego. ¶ Ale gdźieby dowiedźiono śię/ że kto zá pozwoleniem Vrzędu/ tákowe rzeczy czyni/ tedy ten Vrząd tráći te Przywileie á wolnośći/ zá ktorymi wedle Przywileiow/ wolno im było Mynce bić.

Iáko máią być karáni ći, ktorzy fałſzuią Miáry, Łokćie, Wagi, Funty, ábo też Kupie, Towáry, &c.

ARTYKVŁ LXIX.

NA kogokolwiekby doświádczono/ á on chytrze á złośliwie/ Miáry/ Wagi/ Kupie/ ábo inne przedáyne rzeczy/ zfałſzowawſzy/ vżywa tego/ ábo przedawa zá dobre á nie zfałſzowáne: tákowy káżdy ma być poiman/ y wſádzon/ ták iáko ná gárdło bywáią wſadzáni. A gdy ſłuſznymi dowody nań śię to pokaże/ ma być z Miáſtá ábo z Ziemie wypowiedźion/ á ná ćiele miotłámi v Pręgierzá ſkaran/ według wyznánia onegoż wyſtępku. A ieślizeby nie raz był w tym doświádczon/ może być y ná gárdle ſkaran.

Skará-

Skaránie Prokuratorow, gdy w czym wystąpią, iákowe być ma.

ARTYKVŁ LXX.

GDyby Prokurator w ktoreykolwiek Kontrowersiey / ták około Jmienia ábo Máiętnośći / iáko około gárdłá / rzecz spráwuiąc / stronę ábo zdrádźił / ábo podwod iáki á oszukánie / ku szkodźie tego od kogo rzecz spráwuie / vczynił / á w tym go doświádczono: ma naprzod szkodę / ku ktorey Stronę przywiodł / nágrodźić / á potym v Pręgierzá ma miotłámi skaran być / y nákoniec z Miástá ábo z Ziemie tey ma być wygnan / według wielkośći występku á zásłużenia.

Jáko máią być karáni ći, co przećiwko przyrodzeniu grzeszą.

ARTYKVŁ LXXI.

GDźieby kto tákowy nálezion był / żeby ábo z bydlęćiem / ábo chłop z chłopem przećiw przyrodzeniu spráwę miał / tákowi máią ná gárdle być skaráni / á według obyczáiá ogniem máią być spaleni / bez wszelákiego zmiłowánia y łáski: ponieważ to hániebny y sromotny grzech iest / y ma być srodze karan.

Jáko máią być karáni ći, ktorzyby z powinowátymi á krewnymi Białymigłowámi vczynek mieli.

ARTYKVŁ LXXII.

GDźieby ná kogo doświádczono / iż z Páśierbicą swoią / z Mácochą / ábo z Jatrwią vczynek niepoczćiwy miał / ábo też z iákimi w rodźie bliższymi Białymigłowámi: tákowy zá rádą ludźi vczonych w Práwie / á biegłych / ma według zdawná opisánego obyczáiu w Cesárskim Práwie / karan być.

Jáko ći máią być karáni, ktorzy cudze Zony, Pánny, ábo y Białegłowy, gwałtem á mocą biorą, y vnaszáią.

ARTYKVŁ LXXIII.

GDźieby kto cudzą Zonę / ábo też Pánnę nie wydáną zá Mąż / nád wolą Męża iey / ábo Oycá mocą wźiął / y vniosł: á Mąż ábo y Oćiec oney dźiewki / choćiaby też Mátká y oná sámá Pánná przyzwoliłá / á z iey wolą sie to zstáło / tego sie żáłował / y żądał / żeby tákowy skarán był: ma ten obwiniony / gdy sie to náń vkáże / według nárządzenia á opisánia Práwá / dostátecznie skarán być / zá rádą á náuką ludźi w Práwie biegłych.

Ci iáko

Ci iáko máią być karáni, ktorzy po dwu ábo po trzech Zonách miewáią.

ARTYKVŁ LXXIV.

GDźieby ná kogo dowiedźiono śie/ że máiąc przedtym żywą Zonę/ z drugą ślub brał: ábo też Zoná máiąc pierwszego Meżá/ że drugiego poiełá: tákowy vczynek wietszy y hániebnieyszy iest niż cudzołostwo/ zá ktory ácz Práwo Cesárskie nie wypisáło/ żeby kto karan być miał ná gárdle/ ten co śie go dopuśći/ wszákoż zá słuszne śie widźi/ żeby tákowy káżdy/ ktoryby śię tego vmyślnie ważyć á dopuśćić śmiał/ ná gárdle o to karan był/ ták iáko o iáwne cudzołostwo.

Ci ktorzyby Zonę ábo Dźiewki swe, ábo iákiekolwiek przyiaćiołki, zá pieniądze, y dla sromotnego pożytku, drugim zwodźili, iáko máią być karáni.

ARTYKVŁ LXXV.

KToby Zonę swoię/ Dźiewkę/ ábo Krewną á Powinowátą/ dla sromotnego pożytku zwodźił/ y iey śię kurwić dopuśćił/ ábo też iákimkolwiek obyczáiem dźiećiom swoim/ żeby do tego przyczynę dawał/ iákoby co nierządnego/ á przećiwko

Bogu/opuśćiwßy wstyd/wdáwáć śie zá dáry/ ábo iákożkolwiek miáły: tákowy káżdy ná czći/ y ná zdrowiu/ á ná gárdle/ według nálasku pospolitego Práwá ma być karan.

Jáko zwodnicy ábo zwodnice te ktore przyczynę cudzołostwá dawáia, máia być karáni.

ARTYKVŁ LXXVI.

POniewaz wiele śie tego tráfia/ że proste á vcżćiwe Białegłowy/ á nabárźiey Pánny á Dźieweczki/ przez złych á niecnotliwych ludźi/ ták miedzy Mężczyznámi/ iáko białymigłowámi/ stáránie też namowy/ zápámietawßy swoiey poczćiwośći/ w łotrostwo á niepoczćiwe obcowánie śie wdawáia/ y zwodzone bywáia. Przeto wßyscy zwodnicy y zwodnice/ y ći ktorzyby w domiech swych o tym wiedząc/ tego dopußczáli/ ábo zá przenáięćiem/ tákowych rzeczy przeglądáli/ według vznánia występku á przewinienia/ zá rádą w Práwie biegłych/ máia ták być karáni/ żeby śie nie mnożyli/ y máia tákowym vßy vrzynáć/ miotłámi ie v Pregierzá bić/ y z Miástá wypowiedáć.

Ci ktorzy ludźi podburzáia, á miedzy ludźmi Sedicye czynia, iáko máia być karáni.

ARTYKVŁ LXXVII.

Gdyby

GDyby kto w Ziemi w Krolestwie / ábo też w Mieśćie / á wspołecznośći iákiey ludźi / przećiwko Vrzędowi á zwierzchnośći / poburzenie iákie / ábo potáiemne Sedicye czynił / á toby sie nań pewnie vkazáło / tákowy według zásłużenia á wielkośći występku / czásem ná gárdle / czásem też miotłámi v Pregierzá / skaran być ma / y z Ziemie ábo z Miástá wypowiedźion / gdyby tákowe podburzenie czynił. Ale Vrząd przy karániu tákowych ludźi / ma bácznie á mądrze postepowáć / żeby krzywdá nikomu nie byłá vczyniona / á ludźie żeby sie bárźiey z tego niepodburzáli.

Ci ktorzy swowolnie, á nie zá przyczyną zbiegáią, iáko máią być karáni.

ARTYKVŁ LXXVIII.

POniewáż wiele sie tego przygadza / że drudzy zá zuchwálstwem á swawolą / też bez żadney słuszney przyczyny / vćiekáią / á zbiegszy pogrożki czynią: á do tych sie vćiekáią / ná te mieysca / gdźie rozumieią / gdźie przechowánie iteż pomoc mieć mogą / y czásem tákowi ludźiom wielkie szkody á obráženia czynią / á w niebespieczeństwo przywodzą / nie máiąc baczenia ná rząd y Prawo. Przeto tákowi / zá zdrayce / odpowiedniki / á wszytkich ludźi wespoł zágubce / máią być dźierżáni. A gdźieby z tych

 mieysc /

mieysc/ ná ktorych przechowywánie y obrone máia/ zápámietawszy Práwá y spráwiedliwosci/ niechcieli sie vspráwiedliwić/ á nie przestáli grozić y odpowiádáć/ á ktorego z nich dostána/ zárázem ma śćiet być/ y ná gárdle skaran/ iáko zdraycá á pospolity szkodźcá/ y nieprzyiaćiel/ choćiaby też onym odpowiádániem swoim szkody żadney nie vczynił. Tákże y ci karáni máia być/ ná ktoregoby sie co tákowego dowiedziono/ żeby obmyslali ábo przedsiebráć chćieli.

Ale gdźieby kto boiac sie vkwápliwego á ćiezkiego skarania/ á nie przeto/ żeby komu szkodźić miał/ vćiekł nie ná podeyzrzáne mieyscá: tákowy nie zásłuży ták wielkiego skarania. A ieslizeby watpliwość w tym iáka byłá/ máia Sedźiowie ábo Vrząd ráde w tym wźiać od ludzi biegłych á vczonych w Práwie/ ták iáko niżey bedźie opisano.

Zá innymi ćieżkimi złoczyństwy, ktore sie porzad wypisuia, iákie karánie ma być czyniono.

Naprzod o tych, ktorzy ludzi potáiemnie truia.

ARTYKVŁ LXXIX.

GDźieby kto kogo otruł/ á o zdrowie ábo y o gárdło przypráwił/ ma iáko ten kto zámorduie/

ie/ w koło być wpleciona/ ieśliże chłop ieſt. Niewiáſtá gdźieby w tym doświádczona byłá/ ma być vtopiona/ ábo iákimkolwiek innym obyczáiem/ według ſwoiego wyſtępku/ ſkaraná ná gárdle: ále pierwey niżliby ktora tákowa oſobe ná gárdle ſkarano/ ma być kleſzczámi roſpalonymi tárgána/ mniey ábo też wiecey/ według baczenia ná oſobe/ y ná záſłużenie: ták żeby drudzy tym przykłádem/ á ſrogośćią ſkaránia/ od tákowych ſpraw odwiedźieni byli.

Mátki ktore dźieći ſwe trácą ábo zábiiáią, iáko máią być karáne.

ARTYKVŁ LXXX.

BIałagłowá ieśliby ktora płod ſwoy/ ktoryby iuż żywy był/ á członki ná nim było rozeznáć/ zábiłá: tá według obyczáiu/ ma żywo być zákopána/ á palem przebita. Wſzákoż przeſtrzegáiąc tego/ żeby druga zá ſrogośćią tákowego ſkaránia/ w deſperácyą nie przyſzłá/ może być vtopiona. Ale gdyby tákowy okrutny vczynek w ktorey Ziemi/ ábo w Mieśćie przygadzał śie czeſto/ dla wietſzego ſtráchu y przykłádu drugim złym Białymgłowom/ máią być według wyżſzey opiſánego obyczáiu karány: ábo tákowa Białagłowá/ pierwey niżliby ią vtopiono/ ma w ogniu roſpalonymi kleſzczámi być

tárgá-

tárgána/ według náuki á rády ludźi w Práwie biegłych. A ieśliżeby ktora dźiećie porodźiłá żywe / á martwe potym náleziono / á oná ie skryłá / potym vkazáło sie to/ zá wywiádowániem z pewnych znákow/ ktore w tákowey mierze bywáia obserwowáne / że niedawno porodźiłá: gdźieby állegowáłá / y tym sie wymawiáłá/ że ták vmárłe porodźiłá/ ma być przypuszczona ku wywodowi / á ku vkazániu niewinnośći swoiey / słusznymi przyczynámi á dowody. Ale bez słusznych wywodow á świádectw / niema iey w tym wiárá dána być. Bo gdźieby tákowa wymowá mieysce miáłá / chćiáłáby bez pochyby káżda sie wymowić / á z swego złego á okrutnego vczynku oczyśćić: przećiw czemu/ wielki to dowod iest / że czuiąc sie być brzemienną/ tego kryłá/ vkrycie á potáiemnie porodźiłá/ nie wezwawszy nikogo do tego / á vmyślnie tego kryłá: y podobieństwo á podeyzrzenie ztąd o sobie vczyniłá / że to dźiećie zá iey pomocą z świátá zeszło / á iż oná tym zámordowániem płodu swego/ chćiáłá niecnotę swą zákryć. A ták/ gdźieby tym obyczáiem swoy vczynek zákrywáłá / á vpornie ná tym stałá/ zá ták słusznym podeyzrzeniem / á dowodem tego złego vczynku / ma być męką do tego przyćiśniona / żeby prawdę wyznáłá: á gdy sie wyzna / ma ná śmierć być skazána/ y ták skarána / iáko wyszey nápisano.

Ale gdźieby wątpliwa to rzecz iednák byłá / á Vrząd nie mogł śię z tego wypráwić / ieśliże winna ábo niewinna iest / nie skwápiáiąc śię / máia wszytkie podobieństwá / dowody y odwody spisáne być / y Cirkumstáncye: á ma być rádá w tym wźiętá od biegłych á w Práwie vczonych ludźi.

Białegłowy, ktore dźieći swoie porzucáią ále nie zábiiáią, iáko máią być karáne.

ARTYKVŁ LXXXI.

GDźieby ktora dźiećię swe porzućiłá / chcąc śię go záprzeć / áni o nim niewiedźieć / á dźiećię to potym było náleźiono / y wychowano / á ná nie iednák zá czásem okazáło śię to / y byłáby dowodnie w tym vznána / ma według rády ludźi w Práwie biegłych / ále nie ná gárdle być karána. A ieśliże dźiećię to porzucone / pierwey niżliby śię o nim dowiedźiano / vmárło: zá przyczyną iey porzucenia y odbieżenia / według vznánia ludźi w Práwie biegłych / ma być ná zdrowiu / ábo też y ná gárdle karána.

Lotrowie, zábiiácze, á ći co ludźie morduią, gdźie obrony żadney á wywodu nie máią, iáko máią być karáni.

ARTYKVŁ LXXXII.

KAżdy tákowy / ktory słußney obrony á wywodu niema / ná ktorego sie vkaże / że co tákowego vczynił / á vmyslnie kogo zámordował: według obyczáiu ziem niektorych bywa karan / w plecieniem w koło. Ale według rożnośći zámordowánia / może też y w karániu rożność być záchowána.

¶ Ten ktory z rozmysłem vmyslnie człowieká zámorduie / ma w koło wpleción być. Kto zábiie z gniewu ábo z vkwápliwośći / á niema żadney inney ná to wymowki / ma śćiet być. ¶ A gdzieby kto zacną iáką osobę / ábo Páná swego zámordował / ábo też bliskiego iákiego przyiaćielá / á krewnego swego: tákowemu ma być przydano męki y vtrapienia / tárgániem kleßczámi rospalonymi / ábo końmi wło[c]zeniem / żeby srogośćią tákowego skaránia / drudzy sie karáli / á potym drudzy nie smieli sie tákich złych rzeczy ważyć.

Gdy kto w obronie broniąc sie, niechcąc kogo niewinnego zábiie, iáko ma być karan.

ARTYKVŁ LXXXIII.

GDyby kto broniąc sie / kogo niewinnego zábił / zákłádáiąc sie / ábo z Arkábuzá wystrzeliwßy / ná tego ktorego gwałtowi á mocy sie odeymował / á mogł tego słußnymi y prawdziwymi dowody á

świádectwy dowieść: tákowy nie ma być ná gárdle karan.

Gdy nie zárázem obrážony ábo rániony vmrze, á wątpienie iákie w tym iest, ieśli od tych ran, czyli zá inną przyczyną vmárł.

ARTYKVŁ LXXXIV.

W Tákowey przygodźie / z wysłuchánia pilnego z obu stron / z świádectwá / y z dowodow / y innych Circumstánciy / ták iáko wyżßey iest powiedźiono / á zwłaßczá z spráwy Lekárzow w tym biegłych / y innych ludźi ktorzy przy tym byli / ábo wiedzą iáko po tákowym obráženiu y ránieniu / ten co vmarł / chował się y z obaczenia czásu / iáko długo potym żyw był / vyźrzą ábo Sędźiowie / máią ráde wziąć od ludźi w Práwie biegłych / iákieby skazánie vczynić mieli. ¶ A gdy wiele ich iednego ránią / á on potym vmrze / tedy tylko ten ma o zámordowánie być karan / ná ktorego się dowiedzą / że mu śmiertelną ránę iedne ábo y więcey ich zádał.

Zábity iáko ma być oglądan vrzędnie, pierwey niżliby go pogrzebiono.

ARTYKVŁ LXXXV.

ZEby w tákowych przygodách / ktore niżey opisano / dla lepßego vznánia y wyrozumienia / y

to nie było zániechano / widźi śie być zá potrzebne / żeby gdy ták zrániony człowiek nie rychło vmrze / przed pogrzebem iednák był ogladan / ma Woyt ze dwiemá Przyśiężniki / y z Piśárzem tegoż Sadu / á z iednym ábo ze dwiemá Chirurgi / ábo Bárwierzmi / do tego vmárłego iść / á wszytkie rány iego y obráżenia z wielka pilnośćia oględáć / y ták iáko śię naydźie / Piśarz ma to wszytko pilnie zterminowáć.

Ci ktorzy Złoczyńcom pomoc iáka, ábo przechowánie wiedzac o tym dawáia iáko máia być karáni.

ARTYKVŁ LXXXVI.

GDźieby kto złoczyńcy iákiemu / ku wypełnieniu iego vczynku / pomoc iáka wiedzac á chcac dobrowolnie dał / ku szkodźie komużkolwiek innemu / ábo iákimkolwiek obyczáiem iego foldrował / tákowy ma srodze być karan: ále iáko wyższey powiedźiano / według vważenia wielkośći wystepku á vczynku / karánie też ma być vmiárkowano.

Jáko ten ma być skaran, ktory iáki vczynek chćiał wypełnić, ále nie mogł.

ARTYKVŁ LXXXVII.

GDźieby ná kogo vkazáło śie z tych rzeczy / ktorych do wypełnienia iákowego złoczyństwá

potrze-

potrzebá / że chce co złego wypełnić y vczynić / á iż nád wola iego cokolwiek do tego przeszkadza / żeby nie mogł tego co vmyślił ku końcowi przewieść: tákowe vmyślenie y przedśiewźięćie / gdźieby śie słusznie pokazáło / á dowody pewne ná to były / ma być Criminaliter karan: ále według rożnośći przedśiewźięćia / y tego co vmyślił / ma też rożne być karánie: w czym Vrząd ma rády vżywáć ludźi w Prawie biegłych / y według náuki ich / ták ná zdrowiu / iáko ná gárdle / karánie to exequowáć / iáko táki vczynek zá przykład ma być / iż ktoby komu zástąpił / zámordowáć go chćiał / á tego dowieść nie mogł / iuż tákowe chcenie stoi zá vczynek / y gdyby go vtápiono / ma być karan.

Ten komu Szátłáwe y więźnie ku opátrzeniu á ku zámykániu poruczono, gdyby ktorego vpuśćił, ábo vmyślnie z więźienia wybáwił, iáko ma być karan.

ARTYKVŁ LXXXVIII.

IEśliżeby tákowy stroż więźienia y więźniow / ktoremuby to poruczono / wypuśćił ktorego złoczyńce co ná gárdło siedźiał / ma być o to karan dostátecznie. Ale gdźieby więźień zá niedbáłośćia á nie doyźrzeniem iákim tegoż komu to poruczono / z więźienia śie wyłamał á vćiekł / ma tá niedbáłość

iego też ſkarána być / według rády á náuki w Prawie biegłych / ále nie ták bárzo / iákoby z vmyſłu to vczynił.

Náuká ábo Introdukcya, iáko Piſárze tákowych Sądow máią Aktá, to ieſt, wſzytkę ſpráwę á Kontrowerſią ſtron popiſowáć.

ARTYKVŁ LXXXIX.

PIſarz tákowy káżdy / ma być naprzod do tego Sadu przysiegły / á ma według tey przysiegi swey wſzytkie Aktá / oſkárżenie / dowody y odwody / ábo Allegácye z obu ſtron vczynione / z wielką pilnością / wiernie á porządnie ſpiſowáć.

Naprzod / Skárgę á obżałowánie przećiw obżałowánemu. A iesliby ſie przygodziło / żeby ten co ná kogo żáłuie ná gárdło / co wątpliwego powiádał / á rękoiemſtwa nie miał / tedy poſpołu z obżáłowánym ma być wſádzon. ¶ A to wſzytko / iákożkolwiek ſie dźieie miedzy obiemá / ma pilnie popiſowano być przed męką / á tákowe popiſowánie tych rzeczy / ma być czyniono przy przytomności przynamniey Sędźiego ſámego / ábo tego co mieyſce iego dźierży / y dwu Przysiężnikow. ¶ Potym ma też być nápiſano / iáko ten co żáłuie / według porządku wyżſzey opiſánego dowodźi / ábo iáko dowodźi / ieſliże też rękoiemſtwo mieć może / ábo nie

może:

może: á ieśli dla dostánia Práwá/ dał sie pospołu z obżáłowánym w więzienie wsádzić/ ábo nie.

¶ Z drugiey strony / cobykolwiek obżáłowány przećiw temu odpowiádał / ábo állegował przed neką/ ma wnet zá obżáłowániem być popisano.

A przy káżdym tákowym Akćie / Pisarz ma czás y godzine ktorego sie dźiało zápisáć / y kto przy tym był / ábo ná ten czás tych to rzeczy przesłuchawał/ á Pisarz sam swym przezwiskiem ma sie podpisáć / iż tego też sam przysłuchał / á przy tym był. Gdźieby obżáłowány nie znał sie ku temu czym go obżáłowano / á potrzebá tego byłá / żeby stroná Powodna podobieństwy/ dowody/ y świádectwem/ tego co powiáda / dowodźiłá y probowáłá / cobykolwiek zá znáki/ zá dowody / y zá podobieństwá állegowáłá / á przed Vrzędem proponowáłá / ma porządnie być popisowano.

A Gdźieby iuż według wyższey nápisáney náuki/ y tego opisánego porządku / słuszne dowody y podeyźrzenia sie pokazáły/ á obżáłowánego według tegoby vpomniono / żeby niewinność swoie / á odwody przećiw temu vkazał: tedy cokolwiek obżáłowány ná ten czás ku swoiey obronie powie / ábo cobykolwiek ná nim sie wypytáć y wybádáć mogło/ ma wszytko porządnie być popisano. Potym gdźieby iuż ku męczeniu przyszło / to cobykolwiek

Obżáłowány powiedział / á ku czemukolwiekby sie przyznał / ábo nie przyznał / według pytánia á odpowiedánia iego / dla gwałtownego wywiedzienia prawdy / ma być porządnie popisowano od Pisárzá. Ale gdzieby obżáłowány vpornie sie przał tego wszytkiego czym go obżáłowano / á Powodna strona nań przedśieby dowodziłá / to wszytko ma być porządnie popisano y terminowano: iteż ieśliżeby Vrząd dla dostátecznieyszego wywiedzenia wszytkich rzeczy / á doświádczenia dowodow y odwodow / Kommissarze ná to wysádził / máią ci Kommissarze to wszytko / coby przed nimi sie działo ábo mowiło / porządnie kázáć spisáć. ¶ Item, Jeśliżeby obwiniony z[illegible] sie ku temu czym go oskárżono / ále tákowe p[illegible]zy y wymowki kładł / kto-re[illegible] go oczyśćić y niewinnym vkázáć mogły: to też z[illegible]szytkimi iego Protestácyámi / dowody / znáki / podobieństwy od niego przełożonymi / ma być popisano. ¶ Item, Jeśliżeby obwinienie ábo obżáłowánie szło z Vrzędu / to iest / żeby sám Vrząd / zkądkolwiek wywiedziawszy sie / chociaby nie było tego coby nań żáłował / przeciwko niemu Akcyą instytuował: tedy cobykolwiek obżáłowány ku temu odpowiádał / ábo iákobykolwiek przeciwko niemu Akcyą instytuowano / ma wszytko być porządnie / iáko y drugie rzeczy / popisano. A tákowe popiso-

wánie

wánie tych wszytkich rzeczy/ y tákowego Processu/ bądź żeby z Vrzędu pochodziło/ bądź też zá obżałowániem Powodney strony/ ma być wyższey opisánym obyczáiem/ od Pisárzá co napilniey á naznácznicy po Artykulech wypisano: przypisawszy ku káżdemu Aktowi czás/ to iest/ Rok/ Dzień/ Godziná/ ktorey się to działo: y z wypisániem wszytkich tych osob/ ktore przy tym były/ ábo ktore świádectwo iákie dawáły. A nákoniec sam Pisarz/ iáko wyższey námieniono/ swoim przezwiskiem ma się ták podpisáć/ że te wszytkie rzeczy/ ták iáko nápisáne są/ słyszał/ przy tym był/ y swą ręką podpisał: ták żeby z porządnego á dostáteczncgo popisánia tego wszytkiego Processu/ y cokolwiek się działo/ Vrząd á Sędziowie/ iedno przeciw drugiemu konferuiąc/ y vważáiąc/ mogli spráwiedliwie á według Be skázáć/ ábo ieśliżeby iákie wątpienie było/ y inych Práwie biegłych á vczonych ludzi/ mogli się porádzić/ á náukę wziąć. A Pisarz w popisowániu tych wszytkich rzeczy/ ma pámiętáć ná przysięgę y ná obowiązánie swoie/ żeby nic inego nie pisał/ iedno to co się działo/ tymiż słowy/ y tym porządkiem/ nie przyczyniáiąc zá żadną przyczyną niczegoż/ áni też vymuiąc/ ábo co vkrywáiąc vmyślnie/ ku szkodzie ktorey stronie. A te Księgi ábo Aktá/ w ktore się tákowe rzeczy zápisuią/ skoro po Sądzie/ ábo po

odpráwieniu káżdego Aktu / máią być zárázem zápieczetowáne/ y dobrze schowáne.

O rzeczách krádźionych, ktoreby przed Sad przyszły

ARTYKVŁ XC.

GDźieby rzeczy iákie krádźione / ábo iákimkolwiek niesłusznym obyczáiem komu odiete/ przed Sad były przynieśione / á żeby złoczyńce tego ktory ie pokradł/ przy nich nie dostano/ ma Sedźia ábo Woyt tákowe rzeczy ku sobie przyiać / á wiernie chowáć. A ieśliżeby ten ktoremu zginely/ o nich sie przypytywał/ prosząc żeby mu wydáne były: á słusznie tego dowodząc / żeby iego własne były / máią mu wydáne być / nie ogladáiac sie ná to nic / iże ná niektorych mieyscách ten obyczay iest / że Vrząd tákowe rzeczy sobie záchowywa / bo to iest rzecz niesłuszna. Ale gdźieby rożnośc iáka około tych rzeczy byłá / ma zá słusznymi dowody predka być vczyniona spráwiedliwość.

A Jeslizeby tráfiło sie około tákowych rzeczy Sad ná tákowym mieyscu / gdźieby Przyśieżnicy predko zebráni być nie mogli / ma Woyt ábo Sedźia / dla vstrzeżenia wietszych nakłádow / te Kontrouersia do Rádźiec / ábo Wyższego Vrzedu tegoż mieyscá odesłáć. Ale ten ktory ták bedźie odesłan/ to iest/ Powodna stroná/ ma pierwey niż sie co po-

cznie / Rekoiemstwo postáwić / ábo przynamniey przysiadz / iż gdzieby do tego przyszło / żeby w swoiey Akcyey vpádłá / á strácilá nakłády wszytkie / ktore druga stroná ná to vczyniłá / nágrodzic ma. Tákże y stroná obwiniona / ma sie też zá wszytkie szkody obręczyć. A tám gdy iuż Powodna stroná dowiedzie / y vkaże iże to iego własne rzeczy są iemu pokrádzione / ábo iákimkolwiek obyczáiem odięte / według Práwá máią być iemu przysądzone y wrocone.

ALe ieśliżeby stroná Odporna broniłá tych rzeczy / obowiązawszy sie / iáko przedtym powiedziono / y obręczywszy zá nakłády / á nie mogłá przysięgą ábo słusznymi dowody tego dowieść / że słusznym obyczáiem tych rzeczy / ktore drugiemu zginęły / nábyłá: ábo żeby sie ná nie zkądkolwiek dowiodło / że wiedziáłá iże to krádzione rzeczy są: tákowa stroná z tymi rzeczámi wszytkie nakłády około dochodzenia tych rzeczy od strony Powodney vczynione / ma koniecznie nágradzáć / według nálasku Vrzędowego. Ale gdzieby sie vkazáło / że ten przy kim te rzeczy náleziono / nie wiedział o tym / iáko te rzeczy zginęły / ábo iáko ich ten nábył / od kogo ie kupował / tedy káżda stroná ma swe nakłády. A Powodna stroná / ktora tákowe rzeczy zyskuie / ieśliżeby były konie / woły / ábo iákiezkolwiek bydło / á vkazáło sie / że ná nie iáką vtrátę vczyniono / ma to

według vznánia Vrzędu zápłáćić. Abo też gdźieby żaden śię do tych rzeczy nie ozwał / ábo obręczywszy śię ten v kogo te rzeczy nálezioно/nie stánał: ma Powodna stroná / ieśli iáki nakład ná te rzeczy od Vrzędu vczyniono/ nakład ten nágrodźić. Ponieważ rzeczy swoie zyskuie stroná Powodna / gdźieby iuż dowiodłá/ że to iey włásne rzeczy są/ á nie mogłá tego dowieść y pokázáć / iżeby złodźieystwem iey te rzeczy zginęły: á stroná ktora odpowiáda / mogłá przećiw niey dostátecznie dowieść / że słusznym á poczćiwym obyczáiem tych rzeczy nábyłá / ták żeby rożność y wątpienie w tym było: ma przysięgá Powodney stronie być skazána / iáko te rzeczy iey kradźionym obyczáiem zginęły: á gdy przysięże/ ma iey w tym wiárá być dána przećiw drugiey stronie/ y rzeczy te máią być wrocone.

A Niema około tákowych rzeczy kradźionych żadna Prescripcya dawnośći czásu mieć mieyscá/ ábo dawność Possessyey. Ale ieśliżeby stroná Powodna/ nie mogłá tego żadnymi dowody dowieść/ że to iey włáśne rzeczy / ábo iáko iey te zginęły: ma stroná obżálowána być oczyśćiona/y przy rzeczách zostáwiona/ á nakłády też zá vznániem Vrzędu/ná stronie powodney máią być skazáne.

STroná Powodna/ gdźieby według wyższey opisáney przygody / nie mogłá bez wielkiey v-

tráty á nakłádu / rzeczy tych o ktore idźie przed sądem dochodźić / ábo ieśliżeby było bydło iákie / nie miáłá czym żywić á stráwowáć / ták długo / pokiby dokończenie Práwá się nie ståło / ma być obreczona / że iednák zá rozeznániem vrzedu / á skazániem / gdy się Kontrouersia dokończy / będźie powinná te rzeczy przed vrzedem postáwić: á ieśliżeby według Práwá ná nie to przyszło / że y nakłády wroćić / á dosyć vczynić chce / á przytym ieśliby tákowe rzeczy przed dokończeniem Práwá pokazáły się / ábo bydło pozdycháło / tedy powinná będźie to wszytko / według vznánia vrzedu / zástąpić. Co gdy vczyni / dla vstrzeżenia niepotrzebnego nakłádu / máią iey tákowe rzeczy być wydáne zá tym obreczeniem / żeby powinná byłá ie ná czás náznáczony zás przed vrzedem postáwić. A ieśliżeby obie stronie te Kondicye podawáły / tedy stroná obżáłowána / ma przed druga ku temu być przypuszczona. A w tákowych Kontrowersiách / ieśliżeby się iákie wątpienie przygodźiło / ma też rádą náuká wźiętá być / od ludźi w Práwie biegłych. A ieśliżeby vkazáło się ná kogo / że tákowych rzeczy niesłusznym obyczáiem nábył / á był w tym podeyźrzánym / y Powodna stroná tego się domagáłá / żeby iáko in criminali był sądzon: Vrząd ma przeciw tákowemu ták postępowáć / iáko przeciw w złoczyństwie podey-

źrzánemu / według wyższey opisánego obyczáiu: gdzie sie wypisuie / iáko ma być przećiw tym postepowano / ktorzy w złodzieystwie / ábo w rozboystwie są podeyźrzeni / á zá iákowymi dowody może táki być męczon.

GDzieby zá tákowym postępkiem in criminali okázáło sie / że te rzeczy Powodney strony właściwe są / á że ie iey pokrádziono / á oná żeby dostátecznie tego dowiodłá / máią zárázem być wrocone / bez nágrodzenia vtráty á nakłádu / oprocz żeby ná bydło koszt iáki vczynion był / tedy ma wżdy ále nie zbytnim obćiążeniem nágrodzić.

MAią też iáko y wyższey nápisano / gdzieby strona ktora zá dostátecznym Rękoiemstwem / dla vstrzeżenia niepotrzebnego nakłádu / te rzeczy przed przewiedzieniem Práwá zábráć chćiáłá / iey wydáne być.

GDzieby kto rzeczy sobie pokrádzionych / bez Práwá / á nie vżywáiąc w tym Vrzedu / od złodzieiá ábo tego co pokradł / sam dostáć mogł: tákowy nie iest nikomu zá to powinien / y gdy sie iemu od złodzieiá dosyć ostánie / á bedzie chćiał ná tym przestáć / niema go żaden do tego przyniewaláć / żeby kogo nád wolą swoie / dla pokrádzienia tych rzeczy obwinił. Ale vrząd iednák / żeby złodzieystwá y złoczyńce tego sie dowiedział / niema

ták te,

ták tego zániechác / ále ma przeciw niemu instygowác / y dostáteczným vznániem winnośći słusznie kárác.

Rzemieślnicy Szubienice iáko máia budowáć, ktorey dla karánia złych ludźi potrzebá.

ARTYKVŁ XCI.

NA niektorych mieyscách iest obyczay / że wszyscy Cieśle / ábo też Murárze / ktorzy pod iednym Práwem śiedzą / á do niego przystussáią / gdy potrzebá tego iest / żeby Szubienicę nową zbudowano / ábo stárey popráwiono / powinni sobie pomoc. A ták gdy ich wiele będźie / nemáłego nakłádu ná nie bywa potrzebá / ktory nakład muśi ten czynić / co ma złodźieiá dáć obieśić. Ale ponieważ niesłuszna to rzecz iest / żeby vtrat niepotrzebnych komu przyczyniono : przeto ma ten obyczay być pokázon. Ale vrząd / gdy tego potrzebá będźie / ma obesłáwszy wszytkie Cieśle ábo Murárze / ktorzy pod to práwo przystussáią / ábo też Woyt losem miedzy nimi iednego ábo dwu obráć / ábo też tylko / ktorzy zá roskazániem vrzędu / máią te Szubienicę zbudowáć / á niema im więcey płácono być ná dźień / iedno iáko iest obyczay płáćić / pod ćiężką winą á karániem / gdźieby ktory temu roskazániu dosyć czynić niechćiał. A Pan tego mieyscá / ábo vrząd /

ma ten nakład sam podiąć / y robotę im płácić / bez obciążenia stron. A gdźieby ieden Cieślá ábo Rzemieślnik potym śmiał drugiemu o to przygániáć / á iego tym sromoćić / ma przepáść winę / Grzywnę złotá ábo srebrá / ktorey połowicę vrząd weźmie / á druga połowicá ma temu być dána / ktoremu ten przygánił / tylo rázow / ileby rázow sie to tráfiło: á vrząd sam tákowey winy wyciągáć ma pomoc. Ale gdźieby ten coby przygánił / nie miał zkąd tey winy dáć / ma ták długo w więźieniu być dźierżan / pokiby tego co obráźił nie przeprosił / temi słowy: Iże nie tym obyczáiem to mowił / żeby miał iemu iáką przygánę czynić / ná iego dobrym mniemániu á słáwie. A poki sie dostátecznie nie obrzeczy / że tym obyczáiem niema mu nigdy przygániáć / ábo o nim tego rozumieć / żeby iego dobrey słáwie to co szkodźić miáło. A niema tákowego żaden w tym bronić áni zástępowáć / pod przepádnieniem teyże winy / gdźieby sie kto tego ważył.

Dokończenie.

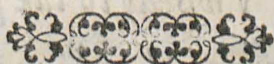

VSTAWA PŁACEY

v Sądow w Práwie

MAYDEBVRSKIM:

Ták przed Burmiſtrzem á Ráycámi, iáko przed Woytem, nowo vczyniona.

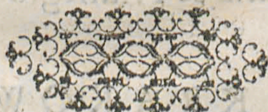

Cum Gratia & Priuilegio S. R. M.

W KRAKOWIE,
W Drukárni Fránciſzká Cezárego / Roku Páńſkiego / 1629.

Mmm

POnieważ pierwey v tákowych Sądow ludźie byli obćiążáni, á w nakłády przywodzeni płáceniem Win, co było vbogim ludźiom ku wielkiemu obćiążeniu. Tedy Krol Iego Miłość, Sławney pámięći ZYGMVNT tego Imienia Pierwszy raczył roskázáć, áby tę Vstáwę chowano, á więcey nád to nie brano, iedno iáko się ná dole nápisze: Gdźie w Krákowie Mieśćie głownieyszym tey Korony, iuż to ták v Sądow záchowywáią, y wszędy to ták po wszytkiey Koronie chowáć máią.

WSzyſtkie rzeczy niepożyteczne / nie máią być dáley w Práwie chowáne / y te pytánia ktore w Práwie bywáły / á ná káżde pytánie Burmiſtrz ábo Woyt ſkazánie czynił. Aby tego nie było / tylko w tey rzeczy / o co miedzy ſtronámi idzie: w tákiey rzeczy Sedzia Wyrok / to ieſt ſkazánie / wysłyſzawſzy żálobe y odpowiedź od ſtron vczynić ma. Ale w innych rzeczách / iż gdy kto cudza rzecz ſpráwuie / y przypytawa ſie od ſwey ſtrony przeciw pozwánemu / pyta potym pozwány o to / ieśli ma pokázáć gdzie ieſt ku ſpráwowániu rzeczy tey vmocowan: w tákiey rzeczy y w drugich ſobie rownych / nie potrzebá ſkazánia żadnego czynić / od ktoregoby płácić miano: Ale słownie Sedzia roſkaże / áby mocowánie vkazał ku ſpráwieniu tey rzeczy / zá to nic nie biorac.

SEntencya też / to ieſt / ſkazánia nie ma Sedzia czynić ná iedney ſtrony żadánie á pytánie / oprocz tego żeby żadna Stroná nie ſtánełá z vporu / iáko zowa Łácinnicy contumaciter, w tych rzeczách gdy pyta iedná Stroná / mamli Strone pozwáć / ábo máiali mi Akta czyść / ábo ieśli moge około moiey rzeczy Teſtámentem czynić á diſponowáć. Tu ſentencya ma mieyſce.

TEż gdźie czyniono Sentencye około potwierdzenia Listow/ Minut/ Swiádectwá/ Mocowánia ktorey Osoby/ to iest Plenipotencyey/ Opieki/ Testámentow/ to iuż nie ma być. Abowiem tákie potwierdzenia niepotrzebne są/ y nic Práwá nie przydáią/ gdy się vkaże/ żeby rzecz nie byłá spráwiedliwa/ co się z słow á z rzeczy tych co przed Sądem czynią/ iáśnie okázáć może/ A poznáć káżdego spráwiedliwość.

W Práwie/ iáko wedle obyczáiu sobie opráwuią: A káżda z tych rzeczy Sedźia osobno skázował: á zá káżde mu skázowánie płacono/ To teraz ná te wszytkie rzeczy skazánie iednym rázem ma vczynić.

TEż około vkazánia Gwaru ábo Zastepu/ gdy pytáią ieśli Gwar ma vczynić/ ktorym obyczáiem/ kiedy/ ieśli go dobrze vczynił/ ieśli czás áby Gwar złożył: Tu też skazánia ná tákie rzeczy nie potrzebá: dosyć ná tym iż podniowszy práwą rekę/ podnieśie pálec wedle Máydeburskiego Práwá opisánia/ á Gwar wedle Práwá vczyni.

TEż przy Appellácyách gdy się kto odzowie od skazánia/ nie trzebá Sentencyey w tym/ ieśli ma być dozwolona Appellácya: A iáko rychło kto Appelluie/ ma wykonáć swoie Appellácyą: á to

przeto tego nie trzebá / iż káżdy może wiedźieć / y wie / iż od ſkazánia po przy ktora iuż ſtrony wypuſzcza / o te rzecz ktora ſie miedzy nimi dzieie / Appellowáć káżdy może. A iż też Appellácyey rok á koniec ieſt do ſześći Niedźiel: oprocz iżby ten co Appelluie / oſtrzegł to ſobie w Prawie / iżby mogł rychley ſwa Appellácya wypráwić / co mu bedźie wolno vczynić / gdy ſtrone przyzowie ku ſwey Appellácyey.

NIe máia też tego Sedźiowie czynić / áby co moga czynić / iednym ſkazániem odpráwić / áby kilká ſkazánia dla ſwego pożytku z oſobná czynić mieli / iáko gdy ſkaza záplácić dług / tedy iuż przytym ma ſkazáć zárázem czás záplácenia / do dwu Niedźiel / do oſmego dniá / ábo do trzećiego dniá / ábo do Zachodu słońcá / ták iáko w tákiey rzeczy ſkazáć przychodźi wedle Práwá.

PRzyśiegi gdy bywáia zá ſkazániem / tedy też tego pytánia nie trzebá / y iáko ten co ma przyśiadz / ma przyſtapić ku Krzyżu / ná ktory przyśiadz ma / iáko ma przyśiadz / ieśli czás kleknać / pálec położyć ábo złożyć z Krzyżá / wſtáć. Dosyć bedźie ná tym / iż o to pytáć bedźie Prokurator / ieśli iego ſtroná od ktorey ſpráwuie / wedle obyczáiu Práwá przyśiegi vczynićby nie mogł zá iednym rázem / ile rázow bedźie mogł czynić á popráwić ſie: Ieśli me-

 ſkie Po-

ſkie Pogłowie/tedy dwá rázy może ſie popráwić po pierwßym. Tu w tey mierze iedná Sentencya.

¶ Druga Sentencya też potrzebna / gdy pyta Prokurator / iesli iuż ſtroná gdy przysiegę wedle ſkazánia vczyni / wolen ma być od przenágábánia Powodowego. A od Krzyżá też ná ktory przysięgáia/ nie ma nic bráć.

PRzysiegę gdzieby też ſtroná ſtronie odpuściłá/ tu żadney winy Sędzia nie ma bráć / tylko ći máią winę ábo iáko w Prawie zową pokup / przepáść / ktoryby przysięgi ſkazáney vpornie nie vczynił: Abowiem iesli ten przeciw ktoremu przysiądz miano / z łáſki ábo prze Bożą boiaźń odpuści przysiegę/ tedy niemáß przyczyny / czemu Sędzia winę zá to ma bráć/ gdy doświádczona rzecz ieſt/ iż wiele tákich bywáło/ iżby był nie przysiągł ſnadź/ boiąc ſie winy ktorą Sędziemu miał dáć/ tedy przysiągł.

SWiádki gdy wiodą tedy też tám ſkazánia nie potrzebá / gdy pytáią iesli Swiádek tám ma być przypußczon do tego mieyſcá/ ábo Kolá gdzie Sąd siedzi / mali być ſłuchan. Gdy też Woźny / ábo ten Mieyſki ſługá świádczy że pozywał / mali też tám być przypußczon/ gdyż to wßytko ſą iáko Polſkim iezykiem zową łápáczki: ponieważ tákie mieyſcá máią być wolne tym co ſpráwuią ſwoie rzeczy.

A Podwoyski też potrzebny / áby przy Sadzie był.

GDy też przy spráwách czta ktore Minuty / tedy od káżdey brano grosz: A niegdy niektore były bárzo krotkie ku czcieniu: Tákże też gdy czćiono rożne rzeczy á potrzebne ku tey spráwie / ktora sie dzieie / z ksiag Sadowych / tedy od káżdey rzeczy rożno brano po groszu. A ták od wszytkich rzeczy co beda czyść w iedney spráwie / á ná iedno siedzenie Sadowe: iedno ieden grosz bráć máia.

A Iż Prokuratorowie mowiac á replikuiac / wiele przy náczynia / á ile rázow mowia / tyle to rázow do ksiag wpisuia: A ták w máley rzeczy niemáłe ksiegi oney przebeda / ktorych potym rzeczy / ná ostátnim sadzie / Sedziowie rzadko ábo nigdy nie czta. A ták dosyć ná tym / że to co Prokuratorowie mowia / że to ieden raz zápisza / y od tego też ieden raz zápłáca.

GDzieby strona nie stánelá / iżby ia w niestániu zdano / tedy od zápisánia Kontumácyey w rzeczách ktore nie sa wietsze dziesiaci grzywien / iedno od tego grosz ma być dano. A iesliby około Plenipotencyey co sie działo / tedy grosz ieden tylko raz ná pierwszym Roku: ná drugich Rocech nie trzebá od tego nic płácić / gdy iuż Vrzad wie / iż iest mocowány / gdyż przed tym gdy sie rzecz dzieiá około

niestá-

niestánia á przezyskow częstokroć brano od Plenipotencyey/ y nakłády niemáłe z tákich rzeczy się mnożyły.

WZdánie/ gdy wiele dziedzicow czyniło iedno dziedzictwo wzdawáiac/ tedy od káżdego zosobná płácono Przysieżnikom/ gdyż to iedno ieden raz ma być/ od wszytkich spolem zá iedno wzdánie iednoż zápłácenie wedle stárego zwyczáiu/ iáko przed tym od tego płácono/ gdyż też táka rzecz/ iednym się zapisem abo áktem odpráwi.

ZVrzadu iesli kiedy odkłádano sady ná iny czás/ tedy też gdy strony áttentowáły Roku/ á Sad przełożono/ tedy y od tego że strony áttentowáły Roku/ brano od nich pieniadze. A ták to wszytko iuż ábrogowano/ iż od tákich rzeczy y im rownych nie máia nic bráć/ tylko iáko się nápisáło o tym od czego co ma być brano/ tedy się to ták ma záchowáć.

W Sadzie wielkim/ nie máia być winy ktore bierano/ iż kto omylnie się podmowił/ ábo Woytá pierwey niż Burgrábie miánował/ ábowiem to nic nie należy ku przekażce spráwiedliwośći.

GDy kogo obwołáia ná gwalćie/ ná mężoboystwie/ tedy też tu pytánia wiele bywáło/ á zá káżdym pytániem nakład szedł: A ták ten porządek

ma być

ma być chowan / od wezwánia Láwnikow ieden groß: Podwoyſkiemu co pozywa ode czterech Pozwow / cztery große: od pierwßego ſkazánia ieśli ma być pomoc od Práwá ku wezwániu mężoboyce / od tego ßelag ieden Láwnikom: od wezwánia mężoboyce Podwoyſkiemu / ßelagow cztery. Tákież też gdy powie że pozywał ábo wołał / ßelagi cztery: od ſkazánia ktore iuż bywa po żałobie ſtrony / zá nieſtániem drugiey ſtrony. Tedy nákoniec pytáią / ieśli ma być ten zábity pochowan / zá co wßytko iedno dwá ßelagi Láwnikom máią być dáne / á nie wiecey. A Sędźiemu zá te dwie ſentencye od káżdey po großu. Słudze ábo Prokuratorowi co tę rzecz będźie ſpráwował / dwánaście großy. A wywołánie ábo wypowiedzenie gwałtowniká / iáko Láćinnicy zową Proſcriptio, ma być od Láwnikow vczyniono głoſem Polſkim iezykiem / áby wßyſcy ſłyßąc rozumieli.

GDźieby ieden z drugim ſwarliwymi ſłowy náßedł ábo złáiał / á ſądby to ſłyßał / tedy nie ma być káżdemu Przysieżnikowi / y Woytowi zoſobná winá zá to płácona: ále iednęż winę położy ten co łáiał / ták Woytowi iáko Przysieżnikom / großy pięć á dwádźieśćiá / y ßelag ieden: á ſtronie tey ktorą złáiano / ten co łáiał poki Sąd śiedźi / będźie powinien opráwić á odezwáć to. A iż gdźie śię przed

 Sąd

przed Sąd pozywáią o sromotne słowá / gdy pozwány przy / tedy skázowano przysięgę. A wſzákże iż to zwyczay ták dzierży / gdzie sie słow łáiących dotycze / nie dopuſzczáią przysięgi: y skázowano zá rázem / áby obwiniony ábo pozwány dał winę. A przydáło sie to iż niewiáſtká z gniewu pozwáłá trzech ábo czterech / iże mie zeſromocili / złáiáli: á ták wſzytkim poniewaž nie przysięgáli skázowano winę dáć / á ták w tym bywáło wiele potwarzy / y niemáłe bránie win: A przeto w tákich rzeczách gdy sie przytráfi miedzy ludźmi oboiego ſtanu / á zwłaſzczá lekkich á máłych person / Sędzia to ma vznáwáć bez wſzytkich nakłádow: A ſtroná obżáłowána / gdy ią świádectwem przeświádczą / ma skázáć áby ſtronę obrázona temi słowy przeprosiłá.

ZAłmi tego iżem to z popędliwośći á z gniewu vczynił / ábo vczyniłá / gdyż o tobie nigdy nic złego niewiem: y proſzę cię dla Páná Bogá / áby mi to odpuśćił / ábo odpuśćiłá. A winę karząc zá niepowśćiągliwość ięzyká / Sędzia ma wziąć trzy groſze. Jeśli z vporu zá roſkazániem Sędziego przeprośić niechćiał / tedy máią tákiego / ábo táką wſádźić zá ſzyię w kunę: á pierwey go nie wypuśćić / áż temu dosyć vczyni.

OKoło ran krwáwych / ćięzkich á ſzkodliwych / gdzieby sie rzecz działá / gwałtownie vczynionych

nych / obwołánych á oświádczonych: Sedzia ták sie ma záchowáć w brániu win / iesliby sie tákie rány przydáły po wywołániu sądu wielkiego / nizby dwie Niedzieli minęły / tedy czterdzieści groszy winy máią być wźięte. Ale ieslizeby tákie rány innego czásu niż pod wywołániem sądu wielkiego przydályby sie / tedy winy nie máią wiecey wźiąć iedno pięć á dwádzieściá groszy y szelag ieden. Ale około prostych krwáwych ran ábo sinych / nie máią tych áni w ták wielkich záchowywáć tylko Sedzia ma wźiąć sześć groszy / á nie wiecey.

PRokuratorowie máią być przysiegli / ktorym ma byc dawano ab Arestatione, to iest Polskim słowem / od zapowiedzi rzeczy zástáney / od vstánia Roku / od przewleczenia ábo záwieszenia Ráuzy ná inny czás / Prokuratorowi ieden grosz. Ale zá to co spráwuie rzecz iednego dniá / tedy cztery grosze káżda stroná swemu Prokuratorowi dáć ma.

A Ktorzyby Prokuratorowie przysiądz niechćieli: Sedzia niema im dopuścić przed swym sądem żadney rzeczy spráwowáć / á gdzieby przeciwtemu czynili / tedy przez Vrząd zá to máią być karáni.

A Gdzieby ktory przyiaćiel powinny przed Ráycámi ábo sądem Woytowskim / od przyiaćielá

ná krotce chćiał spráwowáć/ ábo rzecz powiedźieć/ tácy máią być od przysiegi wolni/ oprocz żeby też od innych spráwowáć chćieli. Ktoby też Prokuratorá z inąd przywiodł/ tedy go też nie máią do przysiegi ćisnąć / oprocz żeby też od innych spráwowął/ tedy powinien będźie też brzemioná nośić / iáko ini Prokuratorowie co tám mießkáią á przysiegáią.

Przysiegá Prokuratorow táka być ma.

IA N. przysiegam Bogu/ iż Sędźiemu ábo Sądowi iego posłußen być chce w tych wßytkich rzeczách ktore z Práwá bede powinien: A iż wiernie/ pilnie / bez wßytkich przewłok: nie tym obyczáiem ábych przewłoki vmyslnie czynić chćiał/ vrząd moy Prokuratorski czynić á spráwowáć bede: Y tey rzeczy ktora przyimę / á ktorey mi się zwierzą wedle naywyżßey możnośći rozumu moiego / wedle sumnienia iáko nalepiey bede rozumiał á vmiał / bede bronił/ á spráwy áni rády tey ktorey mi się iuż zwierzą drugiemu nie powiem: Ani przystąpie do drugiego spráwowáć iego rzeczy odstąpiwßy od pierwßego / od ktoregobych się podiął: Ale iuż przy tym spráwowáć á trwáć bede / áż do dokonánia tey rzeczy: Listow / Zapisow / ktore bede miał od strony swoiey / tákież też rády / rozmow w tey rzeczy ktorey mi się zwierzono / żadnemu á owßem

ſtronie przećiwney/ ábo Prokuratorowi iego/ ábo komu z tych coby przećiwney ſtronie byli przychylni/ á przy niey ſtali/ áni ſłowem/ áni piſmem/ áni żadnym znákiem / przez ſie ábo przez kogo innego: A dobrowolnie nie dam ná ſobie zyſkáć tey Kauzy ku ſzkodzie meḡ Principałá/ y wſzytko chce czynić wiernie á cále / co ná dobrego Prokuratorá á obrońce rzeczy należy: A nie opuſzcze tego y przećiwnego temu nic nie vczynie / z łáſki / z miłośći / z nienawiśći / zá dáry / áni zá żadną inákſzą rzeczą: Ták mi Pan Bog pomoż.

V Woytowſkich Sądow gdy ſie wſzytkie rzeczy niepotrzebne máią iuż ná ſtrone odłożyć / á w nakłády ludźie nie máią być przywodzeni: tedy wſzytkie ſpráwy v Woytowego ſadu / á zwłaſzczá ktoreby nie były więtſze dźieśiąći Grzywien/ owſzem wiec miedzy vbogimi ludźmi/ nátychmiaſt Woyt bez odwłoki / á bez wſzelákich win / ma rozeznáć á koniec vczynic / ták iáko ſie też to przed Rádą á Burmiſtrzem záchowywa: á od pozwu nie ma nic być wiecey wźieto/ iedno ſzeląg ieden: od ſkazánia też ſzeląg / á od cźćienia co z kśiąg wynidźie / od tego nic nie płáćić.

OD Minut ábo Zapiſow / ktore biorą w ſpráwách / ták przed Vrzedem Woytowſkim/ iáko

 też przed

tež przed Przysiežniki / ktore idą z Ksiąg vrzędu Woytowskiego / gdźie nápiszą ná pul kárty / to iest iedne strone pul árkuszá pápieru / ieśli przyłożą Pieczeć / tedy dwá groszá dáć: ieśli niemász Pieczeći / tedy grosz. A od iedney kárty cáłey nápisáney gdy z Pieczęćią trzy grosze / á bez Pieczęći dwá groszá. A ták około wszytkich rzeczy pisánia ma się ták záchowáć.

GDy z Vrzędu Woytowskiego pieczętuią iáki sklep / ábo komorę iáką / iáko się to przydawa miedzy ludźmi z potrzeby á z zwyczáiu w tákich rzeczách záchowálego / tedy od tego ma być płácono trzy grosze / á nie więcey. A gdyby skrzynie ábo szafę iáką pieczętowano / tedy iedno ieden grosz.

A Gdźieby się strony zgodźiły / iżby záśię Vrząd otwarzał / tedy grosz ieden: Ale gdźieby rzeczy nie było więcey w támtym zámknieniu nižli ktoreby stały zá dźieśięć Grzywien / tedy ieno ieden szeląg.

GDy kogo czynią mocnym ku tákim spráwom przed sámym Woytem / tedy w tych rzeczách ktoreby on spráwował / od Zapisu / od zdánia w niestániu / co pierwey od tego grosz dawano áby byłá rożnicá miedzy sądy gáionymi / á miedzy Woytowskimi / tedy iedno szeląg ma być dawano.

WWiązánie gdy komu dawano w iáki ogrod/ á przytym były nieiákie domki ábo cháłupki/ do onego ogrodá przysłuszáiące/ tedy od wszytkich tákich rzeczy zosobná brano. A ták gdyby w iáki ogrod/ á były też przy tym iákie domki/ wwiązánie dawano/ ktemu ogrodowi przysłuszáiące/ tedy od tego wszytkiego społem/ á nie od káżdey rzeczy osobno dáć/ iáko dawny zwyczay iest/ co od wwiązánia należy ábo dáwáią.

GDyby też wiele dziedzicow było bráciey ábo innych przyiaciol/ coby zá iedne osobe mieli być rozumiáni/ tedy Woyt od wszytkich ma wziąć społem/ á nie od káżdego osobno/ co od tákiego wwiązánia dawáią.

A Gdzieby táka possessya dawano rożnym personom/ żeby iedni mieli práwo przyrodzone/ drudzy nábyte/ w tákich rzeczách od káżdego zosobná Woyt ma wziąć wedle zwyczáiu co od tego przysłusze.

KOnie/ gdzieby też były vrzędnie wzięte/ á do Vrzędu przywiedzione/ wielka też vtrátá około tego ludziom bywáłá iesli wiele koni było/ á długo ie chowano/ ábowiem ná káżdy dzień á noc od chowánia brano po groszu. A ták niema być brano iedno szeląg ieden. A od kármienia káżdy dzień

y noc/ iedno ieden groß ma być brano: á ktoby záráżem chćiał rzeczyć/ tedy ma mu być ná Rękoiemstwo dano: á od obory nie będzie nic dáć.

GDy nakłády ßácuią/ ktore z Práwá ſkázuią zá rzeczą zyſkáną/ tedy miedzy nakłády to ma być poczytano/ co ſtroná Sądowi da/ Prokuratorowi ná dźień ma dáć/ y co zá Minuty ma być dano/ wedle vſtáwy iáko ná gorze nápiſano.

POdwoyſcy też gdy pozywáli/ iż iedná ſtroná pozwáłá/ o też też rzecz druga ſtroná pozwáłá: á ták czyi pierwßy pozew był/ bywáłá około tego rożnicá á prza: á Podwoyſki od obudwu brał. A ták vznawßy czyi pierwßy pozew w tákich rzeczách/ niema bráć iedno od iedney ſtrony.

TO też był wielki błąd/ y ludźiom bárzo ßkodliwy á nieſpráwiedliwy/ y niema być chowan/ á owßem zákazan/ iż ieden ktory miał z druga ſtroną czynić/ á był możnieyßy/ Prokuratory ábo też Podwoyſkie náiął á zákupił: á iż ich drudzy mieć ku ſwey potrzebie nie mogli/ co niema być/ y ma to być zákazano á broniono.

Dokończenie.

REGESTR DO PORZĄDKV

ý do Artykułow Práwâ Máydeburskiego, y Ceſárskiego.

W KRAKOWIE,
W Drukárni Fránciſzká Cezárego / Roku Páńſkiego / 1629.

Ooo

Słowá Práwne w rzeczy sobie

podobne, tu dla tego położone: iżieśliby kto ziednego słowá w Regestrze, rzeczy sobie potrzebney nie nálazł, áby w drugim temu podobnym szukał.

VRząd / Sędzia / Pan / Burmistrz / Ráycá / Woyt / Przysiężnik.

Duchowny / Xiądz / Kápłan / Kleryk.

Citatio, Pozew / Pozwánie / Przypozwánie / Roku náznáczenie / przyciągnienie ku Práwu.

Termin, Rok / Czás / Dzień do Práwá náznáczony.

Actor, Instigator, Powod / Skárżący / żáłuiący / Foldruiący / Powodna stroná.

Reus, Citatus, Pozwány / Obwiniony / Obżáłowány / Odpor / Odpowiádáiący / Broniący się.

Respondent, Stroná pozwána / Odpowiedna / pars conuenta.

Żáłowáć / Czynić práwem / Práwem postępowáć / Foldrowáć / Instigowáć.

Procurator, Ferendarius, Mandatarius, Rzecznik / Sprawcá / Obrończá.

Plenipotencya / Prokurácya / Mándatum / Moc / Poruczeństwo / Vmocowánie.

Legale impedimentum, Pomocna przyczyná/Przekázá stania ku Práwu.

Dilacia, Translatia, Odkład/Odwłoká/Przewłoká.

Areſt, Sequeſtr, Zapowiedź/ Szperunk/ Hámowánie vrzędne/ Imowánie się rzeczy.

Propoſicia, Skárgá/ Záłobá/Dobrowolne ziáwienie/ Luprunk/ głowna záłobá.

Actia, Proceſſ, Controuerſia, Spor/ Prza/ Swáry/ Kłopoty/ Záłobá z odpowiedźią/ Poſtępek ſpráwy.

Reformaciæ, Oprawy/ Przeſtrzeżenia rzeczy potrzebnych w Práwie.

Exceptio, Wymowká/ Odezwánie/ Wyiećie z práwá/ Wybićie/ Obmowá/ Przekazká.

Wyznánie/ Zeznánie/ Dobrowolne powodzenie.

Potomek/ Dźiedźic/ Syn/ Potomſtwo/ Dźiedźictwo.

Imienie/ Dobrá/ Kámienicá/ Dom/ Folwárk/ Budowánie/ Poſſeſſya/ Máietność nieruchoma/ ſtoiąca.

Spadek/ Bliſkość/ Puśćizná.

Oyczyzná/ Máćierzyzná/ Dźiádowizná/ Bábizná/ Stryiowizná.

Bliſki/ Krewny/ Przyiaćiel/ Powinowáty/ Przyrodzony.

Zapis/ Minutá/ Liſt Vrzędny/ Munimenta, Documenta, Probationes, Dowody.

Chyrograph, List/ Kártá własney ręki/ Pismo własney ręki/ pod Pieczęcią własną.

Sposob / Oblik / Wymowienie / Conditio, iáko mowią/ pod tym sposobem/ Oblikiem / Kondicyą. etc.

Creditor, Wierzyćiel/ Wierzący Pożyczáiący/ Láćinnicy tym słowem Creditor, tego pospolićie názywáią/ kto wierzy pieniędzy/ ábo pożycza. A tego kto winien/ zowią Debitor. Polacy w tych nazwiskách/ rożnice nie chowáią / y dla tego tym iednym słowem / Dłużnik / názywáią y tego kto winien/ y tego komu winno: y mowią ták pospolićie o Dłużniku zmárłym / ná ktorego się máietność rzucą/ Rzućili się ná iego máietność Dłużnicy. A onoby przystoyniey mowić: Rzućili się Kreditorowie/ ábo Wierzyćielowie. Jedno iż Wierzyciel/ słowo Polakom nie bárzo zwyczáyne: przeto tego kto wierzy / nie Wierzycielem / ále Dłużnikiem / to iest/ tego komu dłużno/ miánuią. Creditor. Debitor. Wierzyćiel

Zoná/ Niewiástá/ Białagłowá/ Mátká/ Wdowá.

Gerada, Parapherna, Vtensilia, Rzeczy ku vbiorowi á ochędostwu Niewieśćiemu należące.

Cibaria, Sniedne rzeczy/ Potraw/ Pokarm/ Zywność domowa/ Strawá.

Pan/ Sługá/ Myto/ Zapłátá.

Obrážony/ Ránny/ Stłuczony/ Zbity/ Zekrwáwiony.
Zgodá/ Vgodá/ Pokoy/ Jednánie.
Niemoc/ Chorobá/ Boleść.
Lekarz/ Bálwierz/ Chirurgik.
Sromocenie/ Zelżenie/ Háńbienie/ Láiánie.
Kradzieſtwo/ Złodzieyſtwo.
Złoczyńcá/ Zábiiácz/ Mężoboycá/ Gwałtownik/ Morderz/ Więzień.
Dekret/ Sentencya/ Ortel/ Skazánie/ Wyrok.
Apellácya/ Mocya/ Odezwánie/ Ruszenie do wyzszego Sędziego.
Fánt/ Zakład/ Zaſtáwá/ Jſtotá.
Gleyt/ Zelázny liſt/ Przywiley/ Wolność/ Liſt wolny/ Obroná Páńſka.
Jściec/ Zaſtępcá/ Zachoycá.
Beſtya/ Bydle/ Zwierzę.
Podwoyſki/ Woźny/ Sługá vrzędny/ Oprawcá/ Ceklarz/ Præco, Miniſterialis.
Kát/ Hecel/ Miſtrz/ Executor Iuſtitiæ.
Heretyk/ Odszczepieniec/ Bluźnierz.
Poſłuszeńſtwo/ Kábat/ Zákrata/ Więzienie Grzymská/ Jzdebká/ Szátláwá/ Sztok/ Ciemnicá/ Kaźń/ Kłodá/ Sadzáwká/ Byliná.

REGESTR
Do Porządku y do Artykułow Práwá Máydeburskiego, y Cesárskiego.

Pierwsze liczby w pierwszym mieyscu miedzy dwiemá liniomá, pod słowem Porz. położone, vkázuią do Porządku. Wtore, w drugim mieyscu, pod słowem Arty. do Artykułow Práwá Máydeburskiego. Trzećie, w trzećim mieyscu, pod słowem Cesár. do Artykułow Práwá Cesárskiego.

Areſt/

Sadu nie stánie. Kiedy kto przećiw vczćiwośći Sadowey wystąpi, iż kogo v Sadu sromotnemi słowy náiedźie. Záłobę ábo spráwę komu v Sadu wołániem, łáiániem, zgiełkiem, popędliwemi słowy, y innemi krzywdámi ábo sposoby przekáżi. Kiedy sie przećiw obwołánemu roskazániu záchowa, ktore z roskazánia stárszego przyśiężniká bywa pierwey niż sie spráwy v Sadu záczną, to iest, iesli kto ná kogo żáłuie w tey spráwie, ktorą ná Wyłożonym ábo Potocznym Sadźie záczął. Jesli o dług po vmárłey ręce pozwał. Jeśli o summę mnieyszą, niż winá Burgrábska nieśie. Jeśli ktorego z łáwnikow ná ten czás ná sadźie śiedzącego dał pozwáć. Jeśli bez dozwolenia Burgrabie od Sadu odstąpi ábo záś nie dźiekuiąc przystąpi. Jeśli dług iáki zápłáćić zápisze pod winą Wielkosadową, á zapisowi dosyć nie vczyni. In summa: O te wystepki Burgrábska winá własnie ma być bráná, w ktorych sie nieucżćiwość ábo nieposłuszeństwo przećiw Sadownemu roskazániu pokázuie, ktore Práwo názywa Tumulta indisciplinata i. insolentias, inobedientiam. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 59. Iure Municip: 16. in Textu & in Glosa. Jnne wszytkie winy, ábo pytánia ná winy, nie są winy, ále plotki a łápaczki Prokuratorskie: ktore nie tylko v sadu Burgrábskiego, ále y v innych Sadow zwykli czynić, chcąc sie Sadowi przypodobáć, ábo vbogiego człowieká z gniewu ku szkodźie przywieść: iáko to wiec pytáią, Acz nie pokupił, iż Roku nie dowiodł? Acz niepokupił, iż ná mie luprunk wydawa, á nie iestem pozwány? Acz niepokupił, iż wszedł do koła nie spytawszy? Jż sie wiernego dotknął? iż sie rośmiał? iż pyta czego nie ma pytáć? iż Szołtyśá pierwey pomienił, iż Burgrábie: y inne tym podobne łápáczki, dla ktorych vbodzy ludźie spráwiedliwośći swoiey dochodźić nie śmieią. Jeśli kto żáłuie nie pozwawszy, tedy pozwány nie ná winę pytáć ma, ále wolnośći od Roku. A Sad też ták ma skázáć: Gdyż Powod nie dowiodł Roku, tedy pozwány ma być od Roku wolny. Jeśli pozwány przed odpowiedźią pyta, czego nie ma pytáć, tedy Powod nie ná winę ma

fokdrowáć/ ale ono pytánie zbiiáć. A Sąd też ták ma skázáć: Iż to pytánie mieysca nie ma/ ále winien pozwány dáley postępowáć / winien odpowiádáć. etc. Nie wnet win skázowáć. To wszystko ná rostropnośći Láwnikow należy/ ktorzy Ortele wynáyduią/ á Burgrábi ie powiádáią. Ták wiele też y ná Burgrábi y ná Szołtyśie należy. Jesli sie Ortel láwnikow niesłuszny zda/ vpomniec ie / á niesłuszność rozwieść/ áby sie w tym pilniey rozmowili. Bo wszyscy społem Sąd Boży/ á nie swoy spráwuią.

Burmistrz z iednym Ráycą kiedy o gárdło przychodzą. 93.

Burmistrz/ pátrz w słowie/ Sędzia/ Ráyce.

C.

Capitis diminutio, iest poniżenie człowieká/ ábo odmienienie w inny stan. Vczeni w Prawie / piszą tákie poniżenie ábo odmienienie być troiakie: Nawietsze/ Srzednie/ námnieysze. Wedle troiey ozdobnośći / ktora káżdy poczciwy ná sobie nieśie/ iż iest fámiliey ábo rodu zacnego / przyiaciol znácznych: iż iest w tym Mieśćie/ w tym Práwie/ iż w tey wolnośći. To troie gdy kto vtráci / iż go od Miástá odkażą / wolność mu odeymą / Fámilia go od śiebie wylaczy / ábo go z ziemie wywołaią: tákiego nazywáią być in maxima capitis diminutione: iuż táki iest iákoby vmárły/ maietność iego biorą. przećiw iemu żaden czynić nie może/ áni on przećiw żadnemu dłużnikowi. Wyiąwszy ieśliby mu kto co

ná ży-

Cyro-

Státut Koronny vczy/ Káźimierz in Visli. 1368. Gdyż wedle pospolitego Práwá/ káżdy winowáyce swoiego winien szukáć w Práwie iego. Tedy ieśliby kto w Práwie Niemieckim Mieyskim przeciw swoiemu winowáycy czynił: A winowáycá też przeciw iemu chćiał zárázem żáłowáć/ nie

Fantu

Tákie pisánia názywáią Łáćinnicy / chartulas, literas diffamatorias, schedulas detractorias, hániebne listy: ktore ná iáwnych mieyscach ná drzwiách przylepiáią: ábo po vlicach po kárczmách rospußczáią: Abo śpiewáią / ktoremi cudzą dobrą sławę ßárpáią. Tákich Práwo każe ná gárdle karáć / y tych ktorzyby tákie listy nálazßy długo chowáli / nie zdrápali / ábo nie spalili / ale ná iáwność przećiw komu wydawáli. Abowiem / ktoryby tákie pisánie ná iáwność nalazßy wydawał / iest w tym podeyźrzány / iákoby to pisánie sam złożył / ábo złożyć kazał / á vkázował sie iákoby ie nálazł. W tym wßytkim táki bywa podeyźrzány / iesliby sie nie wywiodł świádkámi ktorzyby przyśięgli / iż on przy ich obliczności ták: hániebny list nálazł / y przed nimi vkazał.

Tákie listy ktoby skłádał / ábo pisáć roskázał / ábo ie rozstawiał / o rzeczách głownych á prawdziwych / chcąc ich dowieść / táki nie będzie karánia winien. By ten iedno dowod v Sadu vczynił: ábowiem krom Sadu / nie godzi się nikogo osławieniem / áni winowániem / ná dobrey powieśći náruszáć. A ieśliby ná tákim liśćie nic tákiego nie było głownego / co zową Criminale, tedy ten co pisał / ábo pisáć roskazował / ábo rozstawiał / (nam talis aut est scriptor, aut dictator, aut euulgator) ma być karan nágrodzeniem tákiey summy / ileby ten osławiony przysiągł áby ták ná dobrey sławie miał być vszczerbion. potym nápráwieniem dobrey sławy tym sposobem / iż co pierwey dobrą sławę tego obráził / poniżył / aby záś chwałą zálecániem náprawił / y wywyższył przez pisánie przećiwne / z oświádczeniem swoiego zmyślonego kłamstwá / y z opowiádániem / iż tego niewinnie obráził.

Tu około tákich hániebnych listow / nikt się tym nie wymowi / y owszem żadney rożnośći niemász / choć sam nápisał / á nápisawszy / swą wolą / ábo z roskazánia czyiego wydał / abo z rády ábo nápráwy drugiego / choć prawdziwemi / choć zmyślonemi imiony / by tylko znáć iż przez te zmyślone imioná osobá obráżona byłá. Też nie będzie wymowká / chocby się powiedział tego znáć / ábo nie znáć / ktorego obráził. Ale ten ktoryby táki hániebny list nálazł / coby się na sławę Przełożonych ábo Rzeczypospolitey śćiągał / ábo ná Sprawy / ná Vrzędźie będących / dobrze vdziáłá / y nic nie wystąpi / ieśli nalazszy go nikomu innemu nie odniesie / iedno przełożonym / ábo ich vrzędnikom / mądrze á potáiemnie.

Pisze Iodocus Damuderius, in Praxi rerum Criminalium, Tit: de diffamatione per libellos Cap: 125.

¶ Gáienie Sadu Kommiſſárſkiego Sześci Miaſt.

Gdy Komiſſarze ßeści Miaſt záśiedą mieyſce ſwoie ná Zamku Krakowſkim / y przy nich Poſtárości Krakowſki / mieyſce Stároſty trzymáiacy. Naprzod Burgrábia ták zácznie rzecz / mowiąc do Saczanow.

Gdyż dzien dziśieyßy náznáczony ieſt Sadowi Komiſſárſkiemu ßeści Miaſt / vprzywileiowánemu / pytam was Panowie Sączánie / czásli iuż ieſt ten ſąd Komiſſárſki ßeści Miaſt vprzywileiowány / zágáić wedle Práwá y Przywileiow? Odpowie ſtárßy z Saczánow: Pánie Burgrábiá / Pánowie Komiſſarze ßeści Miaſt / gdyż ná dziśieyßy dzien Sad ten Komiſſárſki ßeści Miaſt vprzywileiowány przypadł tedyć iuż czás ieſt ten Sad zágáić. Potym Burgrabiá do Kázimierzánow rzecze: Panowie Kázimierzánie / gdyż mi czás nakazány ieſt z Práwá zágáić Sad Komiſſárſki ßeści Miaſt vprzywileiowány / Pytam was / mamli temu Sadowi pokoy przykázáć? Odpowie ſtárßy z Kázimierzánow: Pánie Burgrábiá / Pánowie Komiſſarze ßeści Miaſt / gdyż czás ieſt zágáienia Sadu Komiſſárſkiego ßeści Miaſt / tedy też ma być temu Sadowi przykazan pokoy wedle Práwá y Przywileiow pánow Komiſſarzow ßeści Miaſt. Zatym Burgrabiá ták Sad bedzie gáił. Gdyż mi z Práwá nákazano Sad Komiſſárſki ßeści Miaſt gáić / y pokoy temu Sadowi przykázáć / tedy ia ten Sad gáie / y pokoy przykázuie / Naprzod mocą Paná Bogá wßechmogącego / Krolá Jego Miłości náßego naiaśnieyßego Páná mocą / Páná Stároſty mocą / Páná Podſtárościego namieſtniká iego mocą / mocą Burgrabſká

grabſká

grábstą mocą / Pánow Komissarzow ßeści Miast mocą: ták / iż káżdemu będźie wolno przystąpić / odstąpić w spráwách swoich / záchowuiac się wedle Práwá y Przywileiow Pánow Komissarzow ßeści Miast. Ten pokoy ktoby náruszył / ábo się temu Sądowi sprzećiwił: ieśli słowy / ná pieniądzách ma być karan: ieśli ręką / czego Boże vchoway / tedy iáko Pan Bog / y Práwo / y Przywileie Pánow Komissarzow ßeści Miast opiewáią. Ták Sąd zágáiwßy / rzecze do Bochniánow: Pánowie Bochniánie / pytam was / ieślim dobrze / y wedle Práwá / ten Sąd Komissárski ßeści Miast vprzywileiowány zágáił / y pokoy przykazał? Odpowie stárßy Bochniánin: Pánie Burgrábiá / Pánowie Komissarze ßeści Miast / dobrze Sąd iest zágáiony / y pokoy wedle Práwá przykazány.

Po zágáieniu Sądu / Pisarz Mieyski będźie czytał Przywiley iáwnie ktory iest Komissarzom ßeści Miast od Krolá Kázimierzá świętey pámięci dány / iáko się káżdy ná tym Sądźie spráwowáć ma. A to osobliwie / iż od ich sentencyey nie godźi się ápellowáć / áni namniey sprzećiwiáć: tylko opowiedźiawßy się / z pokorą gotowey sentencyey słucháć / y bez wßelkiego sprzećiwienia ią zá dobre przyiąć / pod vtrąceniem gárdłá y státku sub priuatione rerum & personarum.

Potym Woźny z roskazánia Burgrábie y Podstárośćiego / obwoła w Zamku / iż Sąd Pánow Komissarzow ßeści Miast iest zágáiony / ktory ná dźiśieyßy czás ku skończeniu Apellácyey przypadł / ktoby miał co spráwowáć áby spráwowął.

iest

Gwalto-

¶ Hypoteca dwoiáka iest/ to iest Jmienie w zakład komu obowiązáne dwoiákie iest / Láćinnicy mowią / Tacita Hypoteca, Expressa hypoteca. Tacita názywáią choćby kto słownie vmową / zapisem Jmienia komu nie obowiązał / przedśię się obowiązánym być rozumie ex dispositione legum, zá postánowieniem Prawnym / ták iákoby było słowy ábo zapisem obowiązáne/ iáko są/ dobrá opiekunow śierotom o złe spráwowánie opieki/o vtrácenie státku śierot/o zámieszkánie ich pożytkow: tákże y tych dobrá ktorzy są ná mieyscu opiekunow/ ktorych zową Procuratores, y rzedźićielow/ opátrzyćielow spráwcow Jmienia śierot dorosłych / ktore Rzedźićiele / zową Curatores. Nádto dobrá oycowskie/są też obowiąskiem o dobrá máćierzynskie/ ieśliby ie oćiec trzymáiąc vtráćił/ szkodę vczynił. Tákże dobrá Máćierzynskie o dobrá oyczyste / ktoreby mátká trzymáiąc vtráćiłá/ ábo szkodę w nich vczyniłá. Dobrá mężowe / żenie w długu wiáná. Dobrá żenine/ mężowi w długu posagu. Dobrá dłużnikowe w długu Krolewskim/ ábo Rzeczypospolitey. Dobrá tych ktorzy rządzą Kośćioły/ o szkodę kośćielną. Dobrá złodźieyskie/ o przywrocenie rzeczy kradźionych. Dobrá pospolićie káżdego wystepnego / są też obowiąskiem temu komu szkodę vczynił. Dobrá komornicze gospodarzowi w Czynszu/ y w nákáżeniu domu. Dobrá Testámentniká w tym co komu oddał. Rzeczy kupione zá pieniądze śieroty/ onym śierotom są w obowiąsku. Rzeczy kupione zá pieniądze człowieká woiennego/ o przywrocenie pieniedzy / y inne dobrá w Prawie opisáne / rozumieią się być w obowiąsku w zakłádźie / choćby nie były miánowáne ábo podáne w zakład słowy / zápisem. Te názywáią być in tacita hypoteca, y káżdy z przerzeczonych może ná nich dochodźić swoiego / nie ináczey iákoby też były słowy / zápisem w zakład podáne. Rzową też to vczeni w Prawie Tacitum Iuris, quod non est expressum verbis: nie ináczey / kiedybym komu pożyczył pułkufká winá / choć tego nie wymawiam słowy / aby mi záś ták dobre oddáne było / wszákże się to ták rozu-

mie/ nie ináczey iákoby słowy wymowił: Quoniam tacitum Iuris, tacitum intellectū, idem significat, ac si esset verbis expressum. De tacita hypoteca, wiele pisáli vczeni w Prawie/ co gdyby miał wypisowáć/ musiáłyby być ná to osobne Kśiąžki: tu się tylko miánowáły te dobrá ktore się komu rozumieją być w zakłádźie choć nie są miánowáne/ áni zápisáne w zakłádźie.

¶ Hypoteca expressa, názywáią dobrá miánowićie/ komu słowy ábo zapisem w zákłádźie iáśnie podáne vkazane.

I.

¶ Jednácz tákže Sędźia/ ná ktoregoby się dowiedźiono/ iž dla osądzenia ábo iednánia pieniądze wźiął/ ná gárdle ma być karan. Nápisano Specu: Saxon: lib: I. artic: 60 in glosa. Iudicem Arbitrumuè Iure datum, qui ob rem dicendam accepisse pecuniam conuictus est, capite punito. Jest to bowiem szkáza ku spráwiedliwośći wielka/ dawánie y bránie dárow. Przeto ná Sędzie y ná Jednácze tákie Práwo vczyniono: tákže y ná tych ktorzy dla spráwiedliwośći vpominki dáią/ ktorzyby w tym byli podeyźrzáni/ iest Práwo támže nápisano tákie/ Iž skoro do Sądu przyydą/ máią przyśiądz iž Sędźiemu/ y žadnemu ktorzyby ich spráwe chćieli opákowáć/ nic nie dáli/ áni chcą dáć.

Jednácze świadectwem swoim pod przyśięgą vczynionym/

mogą spornego pokonáć / ták iákoby sie przed Sądem rzecz toczytá. Spec: Saxon: lib: 2. artic: 11. in glosa.

Jednáczow iesliby wiele obránych było / á ieden z nich vmárł / iuż ono obránie ginie. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 55. in glosa. Et Spec: Sax: lib: 2. artic: 11.

Jednáczmi nie mogą być / sługá / lat nie máiący / głuchy / niemy / szalony / popedliwy / żaden w swey własney krzywdźie / niewiástá / wyiąwszy by byłá zacna Páni / mądra / spráwna / rostropna.

☞ Tu ich wiec wiele pytáią / ktorzy sie do Jmienia czyiego bliskośćią ćiągną / ktore przez Przodká ich iest oddalone / y mowią ták: nie mogł tego oddalić. A drugi ktory Jmienie trzyma / mowi: mogł oddalić / wolno mu to było przedáć / iam to zápłáćił / w possessyey iestem / iego to własność byłá / z pokoiem tego vżywał / etc. Nád te wątpliwość vczy Glosa Specu: Saxo: Lib: 1. artic: 52. ná końcu tymi słowy: Jmienie iest dwoiákie / Nieruchome y Ruchome. Nieruchome / iáko są Role / gá-

 ie/

ie/ táki/ domy/ folwárki/ kámienice/ dwoiáko nam przychodzą: Naprzod/ ábośmy go zá nász pieniądze/ nászą prácą nábyli/ kupili ábo nam Sądownie dárowano/ Abośmy go nábyli z mieysc pustych/ z kopániny/ ktore przed tym niczyie nie było: Ktore Láćinnicy zową/ proprium per nos bene acquisitum: Tákie Jmienie nábyte może dáć y oddalić bez pozwolenia dźiedźicow/ w dobrym zdrowiu. Wtore/ przychodźi nam Jmienie nieruchome spadkiem po czyiey śmierći/ iáko gdy ia Jmienie kupię/ y wzdádzą mi ie/ potym po moiey śmierći/ ná moie dźieći spádnie/ á po moich dźieciách/ ná inne dźieci: to zową proprium hæreditarium, hæreditas ex morte aduoluta, admortua, Dźiedźictwo przypádłe ábo przyumárłe/ tákie nie może być przedáne y oddalone/ krom przyzwolenia dźiedźicow. Wszákże z pewnych przyczyn/ y to może oddalić od własnych potomkow/ iáko nápisano iest inter Articulos Iuris Maydeburgen. fol. x. A gdźie Práwo mowi/ iż nie może oddalić bez przyzwolenia dźiedźicow/ Tám dźiedźice rozumie własne swoie/ to iest/ dźieći/ Wnęki. A ztąd się pokázuie wedle wykłádu niektorych/ iż bez przyzwolenia bráciey może to vczynić. Wszákże ná wielu mieyscách/ nie spráwuią się wedle tego Práwá/ ále wedle zwyczáiu gdźie wolno Spadki y przypádłe Dobrá przedáwáć bez przyzwolenia Dźiedźicow/ z tey przyczyny/ iżby to wielka niewola byłá/ komu co z przyrodzonego Práwá przypádło/ áby to nie miał zá potrzebą swoią oddalić ábo przedáć/ & quo talis non esset ex successione illorum bonorum hæres, sed tantum dominus vsufructuarius: y nie byłby táki práwym dźiedźicem Jmienia przypádłego/ tylko pánem do żywotá vżywáiącym. Przeto też zá tey niesłuszności vważániem/ ten Artykuł Práwá Specu: Saxon: lib: 1. artic: 52. (Gdźie nie każe oddalić Jmienia krom przyzwolenia Dźiedźicow) iest skázony in Concilio Basilien. vide inter articulos reprobatos, Articulum octauum, & Spec: Sax: lib: 1. artic: 52. iásnie in margine ná przodku położono/ Articulus reprobatus.

Ruchome rzeczy własną prácą nábyte iáko są pieniądze/ y

inne/

Regestr do	Porz.	Arty.	Cesár
Kośćioł ktorych złoczyncow bronić nie ma.		49.	
Kostki fałszywe ktoby miał / iáko ma być karan.		87.	
Krádziona rzecz / dawnośćią nie ginie.	186.	46.	80.
Krádzione rzeczy przy złodzieiu nalezione / komu należą.	225.		78.
Krádzione rzeczy do Vrzędu przynieśione / pátrz też o tym w słowie / Rzeczy.			támże.
Krádziona rzecz iáko temu ginie / ktory ią kupił.		támże.	
Kradziestwo we dnie / w nocy / zboża / owocow / iákie karánie ma.		támże.	
Krádziona rzecz nie ma być táiemnie chowána.		támże.	
Kradziestwá dowod.			16.17.
Kradzież / pátrz ku temu w słowie / Złodziestwo / Złodziey.			
Kráwcowi gdy sukno vkrádną / kto ma czynić przećiw złodzieiowi.	189.		
Krwáwa winá iáko wielka.	19.		
Krewnośći stopnie ku rozeznániu spadkow.	193.		
Krewny z innego Práwá przychodzący po Spadek / iákie rękoiemstwo winien.		2.	
Chrześćiánin iáko Zydá pokonywa w świádectwie.	47. 138.		
Ksiądz niema do kárczmy chodzić / y inne ich powinowáctwá.	támże.		
Ksiądz bez testámentu komu odumiera dobr swoich. Pátrz też o tym w Regestrze ná Tytuły / w słowie Kápłan.	202.		
Ksiądz kiedy świádczyć może.		12.	10.
Księże námowy przy złoczyńcách ktore złe.			56.

Mátczy-

ieśliby

Nále-

Opiekun

dobnego

dobnego pokázuią / też ono pismo ku dowodowi ważne iest / y przeć sie go stroná nie może. Ale iesli tylko zgołá sámi świadkowie zeznawáią być czyie reke / ábo sámo tylko przyrownánie z drugich liter podobnego pismá / czynią / tám nie ták zupełny iest dowod / przećiw stronie przącey sie reki swey. Wszákże mogą być tácy świadkowie / osoby vczćiwe / ktorzy nigdy żadney nágány nie mieli / áni mieć mogą: Może też być tákie znáczne z drugiego pismá liter porownánie / iż tylko z sámey iedney rzeczy / to iest ábo świadkow zeznánia / ábo liter porownánia / może być słuszny dowod przećiw stronie przącey sie reki swey / ábo przećiw ktorym dźieciom nie przyznawáiącym reki przodká swoiego / po ktorym Spadek biorą.

¶ Prawo Cesárskie vczy / Iesliby kto komu wielkiey summy wierzył / á chćiał być w tym bespieczen / nie ma ináksze go Cyrográffu od Dłużnika przyimowáć / iedno ażby sie trzey świadkowie dobrey sławy podpisáli. Tákże y dłużnik / iesliby chćiał być bespieczen / iż dług oddał / táki też od Kreditorá Cyrográff z podpisániem trzech świadkow / przyimowáć ma. C. Si certum petatur, L. 17. § Super Cirographarijs.

¶ Pismá záś Regestrowego / vczeni w Prawie tákie náuki podawáią: Iesli sie w Regestrze co náydźie / coby było przećiw temu ktory pisał: tákie pismo ma mieysce / y iest zupełnym dowodem. A iesli iest ku pożytkowi tego ktory pisał / tám nie czyni dowodu / y pospolićie to záchowuią / iż pozwány kiedy nań czego Regestrem dowodzą / bliższy sie przećiw Regestrowi odwieść / niżby go kto Regestrem pismá swoiego / miał pokonáć. Wszákże niekiedy tákie pismo pomaga nieiáko záтym ktory pisał / ábo zá dźiedźicem iego / w tym przypadku / iesli sie tám zámyka liczbá zmárłego / ktory był człowiekiem dobrey sławy.

☞ Státut Koronny Sigismundi in Anno 1540. ták vczy: Kiedy Szláchćic Kupcowi dłużen / á kupiec dług ma nápisány w swoim Regestrze przysięgę otrzymawa przy swym Regestrze

 przećiw

Potomek

 no / iá-

Rekomie-

być

być wrocone, czyie są. A ieśliby sie do nich nikt nie ozwał w rok: Vrząd chowaiąc ie ták długo / ma ie obrocić ná swoy pożytek. Jasne o tym Práwo / Spec: Saxo: lib: 2. Artic. 31. in Textu & in Glosa. Bona damnatorum, non fiunt in lucrum Iudicibus, aut eorum officijs. Possessor licet morte puniatur, res nihilominus redduntur illi cui pertinent. Wiedzieć to Práwo bárzo iest vżyteczno: bo gdzie Vrząd iest chćiwy / mogłby sie komu skwápić ná nieznośne męki / ná gárdło / áby onego státku iego dostał / co być nie ma. Przeto im tego Práwa Swietckie bronią / y Duchowne nie dopuszczaią im przywłaszczáć sobie tych rzeczy ále każą wrocić tym czyie są. A to dla wybawienia duše złoczyńcowey / ábo dla tego áby z lepszym sumnieniem schodził z tego świátá / gdy widzi / iż sie temu kogo vszkodził / nagroda ostáłá.

S.

Tu tym opisániem czásu / dáie znáć / áby Sądy z wielką pilnośćią spráwowáne były / áby sobie Sędziowie ná nich nie tesknili. Máią tu powinowáctwo śiedzenia / ab ortu solis ad meridiem, & non vltra. Druga áby trzeźwo sądzono / iáko to ná innym mieyscu iásnie opisáno Spe: Sa: lib: 3. arti: 69. Iudices ieiuni & sedentes debent sententias inuenire. A to dla tego / áby ich pijáństwo ku niespráwiedliwośći nie przywiodło. Bo pijáństwo częstokroć iest pocżątkiem y pobudzeniem ku wszytkiemu złemu. Ná Miásteczkách y we Wśiách nie ták sie spráwuią / ále skoro zaśiądą / naprzod od Gorzałki grunt záłożą / y każą

iey sobie nośić iáko ná rząd. Po obiedźie záś Brzeczká dobrze zalewáią / wiec sie ná sadźie popiią / y rybaltá ktorego zá pisárzá máią wedle śiebie / vpoią / ták wszyscy bedą piiáni / piiáno sadzą / piiáno piszą. Co gdy iest przećiw Bogu / y oto przećiw iásnemu Práwu / Pánowie dźiedźiczni / nie mieliby tego dopuszczáć. Iudicium enim Dei est, non hominis.

Sądowna bespieczność y vczćiwość / Gáieniem iest obwárowána / ktore záwżdy bywa niż sie Sądowne spráwy poczynáią / áby żaden wymowki nie miał / ktoby iedno tám ná mieyscu Sądowym pokoy śmiał náruszyć / ábo reką / ábo słowy. Muśi być káżdy karan wedle przewinienia / ábo ná ćiele / ieśli on pokoy reką zgwałći: ábo ná pieniądzách / ieśli słowy: iáko nápisano Speculo Saxo: lib: 2. Articulo 67. in Glosa: Pax in Iudicio fracta corpore punitur: verbo, pecunia exoluitur. Żaden sie nie wymowi / nie słyszałem / niewiedźiałem. Ale niewiem co to słyszenie Polakom pomaga / ponieważ im ná wielu mieyscách nie rozumnym iezykiem gáią / iáko y Jmienie kiedy komu wzdawáią / też nie rozumnym iezykiem / zwłaszczá Polakom mowią / Kto teraz milczy / áby wiecznie milczał. A ná Miásteczkách y ná wśiách / ácz po Polsku / ale záś pomáłu schyliwszy sie / ták iż tego żaden nie słyszy / iedno oni sámi co sobie schyliwszy sie ieden ku drugiemu szepcą. Niewiem co tego Niemieckiego gáienia / ábo wzdawánia / ábo szeptánia zá pożytek. Pisało sie przećiw temu

pierwey / á nie ták ſie wiele piſáło / iáko zá onym piſániem wiele z Przełożonych częſto tymi słowy mowili: Muſzą po Polſku gáić / muſzą / muſzą: trzebá tego / słuszna to rzecz y potrzebna. Tákże y Imienie wzdáwáć muſzą po Polſku. A przedśie do tego czáſu tey mowy ſkutku niemáß żadnego. Dziwna rzecz / iż co ieſt v Sądu napotrzebnieyßego / iáko beſpiecznosć / vczćiwość / przeſtrzeżenie ßkody / to nierozumnym iezykiem roſkázowáć.

Słuſznieby wedle tego roſkázowánia ſámi Niemcy o przeſtąpienie mieli być karáni / y ſámi o Imienie wzdáne wiecznie milczeć: gdyż to do ſámych Niemcow mowią. Polacy nie mieliby być karáni: bo kiedy gáiono / iáko gáiono / nie rozumieli. Tákże o Imienie / ieśliby ktorego Poláká było wzdáne / choć dáwność przeßłá / mogłby mowić o nie / Bo tego nie rozumieli kiedy po Niemiecku ták mowiono / Kto teraz milczy / áby wiecznie milczał. Bo komu nie rozumnym iezykiem co roſkázuią / nie winien tego czynić co mu roſkázuią: y ſłuſzną záwżdy niepoſłuſzeńſtwá wymowkę máią / iż nie rozumiał.

☞ Tu też nie wádzi przypomnieć ná te / ktorzy náprzećiw gáieniu Mieyſkich Sądow mowią: niemáß nic z drogi / iż záwżdy niż ſądzić zácżną przykázuią áby káżdy miał Sąd w vczćiwośći / áby był pokoy záchowan y w niwczym nienáruſzon: ani ręką / áni słowy: ktoby ſie tego ważył / áby był karány. Toż w Ziemſkich Sądziech Koronnemi Státuty dobrze obwárowano / áby na Sądziech rozruchy / zgiełki / wołánia nie bywáły / áby tám zbroyna ręka nie chodzono / áby záchowano pokoy y vczćiwość. Nadobne o tym Státutá ſą piſáne / De Securitate Iudiciorũ. A oſobliwy Sigiſmun: Crac: 1507. ktory ieſt w te ſłowá: Statuimus & decreuimus, Si quis in armis vel cum armis inſidias, ſeditioné violentiã præſeferentibus ad Conuentus aut Iudicia venerit, tanquam pacis communis violator, pœna capitis puniatur, quam ſi fortè fuga euaderet bona eius confiſcentur. Et hoc Statutum ad perſonas cuiuſlibet ſtatus & conditionis &

præeminen-

Præeminentiæ extendimus. &c. A ná koniec/ Ktoby sie iedno v Sądu ná stole położył/ trzy grzywny przepada: ktore winien położyć nie odchodząc od Sądu/ pod winą 14. grzywien. Toć w Niemieckim Prawie obwárowano. Qui armatus ad Iudicium venit, mulctam præstabit, & Actor querulari non tenetur, nec Iudex iustum audire debet, Quòd si incipit guerram, vt pacis violator iudicatur. Spec: Sax: lib: 2. Artic: 67. Co sie w Gáieniu in genere, przestrzega/ ktore niemász dla czego gánić/ gdyż Gaienie nic innego nie iest/ iedno opowiádánie tych Praw/ ktore są około pokoiu á vczćiwośći Sądowey/ á przykázowánie pokoiu y vczćiwośći. W czym z Sądy Ziemskiemi niemász żadney rożnośći/ iedno tá/ iż te Prawá w Mieyskich Sądách záwżdy w gáieniu opowiádáią/ á w Ziemstwie nie opowiádáią/ tylko domá czytáią: Ale kiedyby ie też opowiádano/ tedyby to opowiádánie rownie było/ iáko y v Mieyskich Sądow gaienie.

dlugi, o szkode y o inne krzywdy, ktore poczćiwośći nie dotykáia, iáko Láćinnicy zowią, Actiones Ciuiles, kiedy stroná zá pierwszym pozwem nie stánie, máią być dawáne ná drugi bliższy sąd po onym sądźie, ná ktorym byl pierwszy rok. Niewiem zkąd weszlo w obyczay niepotrzebnie, iż Prokuratorowie kiedy kogo dáią pozywáć ná sąd, á pozwány nie stánie, záś dáią pozywáć strone názáiutrz choć wiedzą dobrze, iż Sąd nie bedźie názáiutrz. Jeśli pozwány nie stánie, da mu Powod pisáć wine przed sámym Woytem. Stánieli, tedy sobie odloża rok ná bliski Sąd iákoby nie wszytko záiedno, dáć zárázem rok ná bliższy sąd. To iż iest przećiw Prawu nakład prozny, Akcyey zátrudnienie iż więc czásem strony o Rok prawuią sie rok, nie miánoby záchowywáć. Ták nápisano Spec: Saxon: lib: 1. artic: 67. in Textu & in Glosa: Terminus seu tempus in Actione Ciuili, datur ad proximum sequens Iudicium. A w Textćie: Qui coram Iudicio impetitur, præsensque ibi non fuerit, vicinum ei Iudicium assignetur: nie názáiutrz przed Woytá, Ale vicinum Iudicium, proximum sequens Iudicium, kiedy wszytká láwicá śiada. Wszytko to są niewiadomych Prokuratorow niepotrzebne wymysly, ktoremi sie spráwiedliwość wlecze, Akcya sie zátrudnia, nakłády sie prozne mnożą, ktore Prokuratorowie swoim Pánom ku wielkiey szkodźie czynią, á sobie ku pożytku, iż ie biorą, kiedy glowna rzecz zyskuią.

 Wierzy-

¶ Práwo Boże vczy / Jeśliby był Wół / ktoryby przedtym bodł / á przeſtrzeżonoby Páná iego / y nie miałby go pod ſtrażą / A onby zábił człowieká / tedy y woł ma być vkámionowan / y Pan iego ſtrácon. A ieśliby mu nagrode ſkazano / tedy táki ma okupić zdrowie ſwoie / iáko mu ſkażą. Exodi 21.

Regeſtru do Porz. Arty. Ceſár. koniec.

Przyczynek do tego Regestru, Zapisow potrzebnych.

W Rozmowie z przyiacioły vczonemi w Prawie, wyrozumiałem z niektorych, rzecz być potrzebną ná Miasteczach okázáć Formy zapisow, Przedánia y Wzdánia, Jmienia stoiącego, ták ná wieczność iáko ná Widerkauff dla tego, iż po Miasteczkách gdzie Pisárskie mieyscá ludźmi do tego nieprawnemi zasadzáią, ábo ich też mieć nie mogą, bárzo omylnie tákie Zapisy piszą, zkąd miedzy stronámi, wielkie poswarki rostą, y szkody, á v wyższych Sedziow około rozsadkow wielka praca. A ták tu naostátek tego Regestru, położyłem zá przyczynek tych zapisow Formy, ktorych w Krakowie pospolicie vżywáią A tu trzebá naprzod wiedzieć, iż Dom swoy może kto przedáć w innym Prawie, choć przed Vrzedem Radzieckim, choć Przysieżniczym. Ale kupiec onego domu nie może mieć zdánia iedno w onym Prawie, pod ktorym dom przedány leży. Specu: Saxon: lib: 1, articu: 52. Lib: 2. articu: 43. A to pospolicie zachowuią, choć kto w innym Prawie przedaie dom, choć w tym Prawie gdzie dom leży: tedy przy przedaniu ku koncu Zapisu vstáwuie mocnego człowieká stárszego Przysieżniká w onym Prawie, pod ktorym Jmienie leży, ná bliski wyłożony Sąd, ábo kiedy kupiec onego domu będzie chciał to mieć. A to tym kształtem.

Formá przedánia Domu, z vstáwieniem mocnego człowieká ku Wzdániu.

Coram officio Consulari personaliter comparendo, famatus N. palam & per expressum recognouit, se vero, iusto, hæreditarioq; ac irreuocabil venditionis titulo, vendidisse domum suam integram, eamque liberam, & nemini o-

bligatam, Cracouiæ in platea N. inter Petri, & Pauli domos sitam, cum omnibus ijsdem Iuribus. modis & limitibus, prout eandem solus tenuit, habuit, & possedit: ex Iuridica resignatione, Actis Scabinalibus Craco: contenta: vel ex paterna, materna, aut alia quacunque successione, seu deuolutione, consequutus est, famato N. Ciui Cracouien: pro summa Mille florenorum: per mediam sexagenam computatorum. Nihil prorsus Iuris, dominij, & proprietatis, in præfata domo, pro se, & suis legitimis successoribus, amplius reseruando, verum illud totum Ius suum, quodcunq; ad eandem domum habuit, in præfatum N. transfundendo. Recognoscens sibi pro eadem domo, à prædicto N. satisfactum esse in præfata summa. De qua eundem quietauit, & liberum pronunciauit, perpetue & in æuum. Constituens in suum plenipotentem Seniorem Scabinum N. eius Iudicij cui illa bona subiacent, ad resignandum præfatam domum, in personam dicti N. emptoris: idq; in Iudicio Bannito exposito, proximè celebrando, aut aliâs quandocunque id præfatus N. emptor habere voluerit, commodumq; & opportunum visum fuerit: & ad alia omnia, circa præmissa necessaria facien, in forma plenissima. non secus atque si ipse constituens & venditor idipsum solus faceret, vbi personaliter adesset.

¶ Z tákim Zapisem przedánia/ ten kto dom kupił/ á Wzdánie bedzie chciał mieć/ poydzie do Sadu gáynego/ y da on Zapis czytáć. Potym okaże zapisy/ iákim Prawem on trzymał v kogo kupił/ choć cáły dom/ choć częśćki. Za tym okazániem/ Stárszy Przyśieżnik bedąc mocnym człowiekiem ku temu vstáwionym/ wzda on dom iáko Práwo ábo zwyczay na ktorym mieyscu nieśie/ y dosyć vczynienie zezna. ktore wzdánie Pisarz ták zápisze.

Formá Wzdánia Imienia ſtoiącego, przez mocnego człowieká ná to vſtáwionego.

FAmatus N. Senior Scabinus Cracouien: vt pote plenipotens famati N. ad id præſtandum ſufficienter conſtitutus, quam plenipotentiam, autentica inſcriptione ſub titulo & Sigillo Ciuitatis N. deſcripta, feria, &c. Anno 1567. probauit: vigore eiuſdem plenipotentiæ, domum ſui principalis integram, liberâ, neminiq; obligatam, ſiue medietatẽ, ſiue ſortes, ſiue vniuerſum Ius domus eiuſdẽ, in platea N. inter famati N. & N. domos iacen. cum omnibus iiſdem Iuribus, modis, limitibus, prout eiuſmodi domum prædictus ſuus principalis, ex quibuſcunq; ſucceſsionibus, deuolutionibus, abſceſsionibus, iuridicis reſignationibus, ac alijs quibuſcunq; titulis conſecutus eſt: Eandemq; hactenus habuit, tenuit & poſſedit: & prout ex antiquo ab alijs domibus ſibi contiguis eſt diſtincta, & limitata, famato N. Ciui Crac: cum plena faciendi & dimittendi poteſtate, Iure perpetuo & hæreditario poſsidendam reſignauit. Nihil prorſus Iuris, proprietatis, dominij, prædicto ſuo principali, eiuſq; hæredibus, poſteris, & legitimis ſucceſſoribus, in eadem domo reſeruan: verùm illud totum in eundem famatum N. effectualiter transfunden. Cauens ſolenniter pro omni impetitione ſecundum Ius Ciuitatis. * Atque recognouit autoritate huiuſmodi plenipotentiæ ſibi conceſſæ, ſuo principali pro eiuſmodi domo, ac vniuerſo Iure domus prædictæ, eſſe abundè ſatisfactum ab ipſo N. emptore, in florenis Mille in auro Hungaricalibus, quemlibet per groſſ: 52. computan. De quibus eundem perpetuò quietauit, iuxta venditionis contractum, Actis Conſularibus Cracouien: de data &c. contentum.

* Secundum Ius Ciuitatis, Krakowiánie w tych zapisiech kłádą, dla [illegible]wego pr[illegible]włeśn, ktory z ſtrony przerzeczoney m[illegible] 14 : 12 przedawcá

BRwáiá przy tych zápiśiech / iáko y przy innych / Kondicye wedle vmowy ſtron / iż też cżáſem kupiec nie wßytkiey ſummy rázem

my rázem zá dom zápłáći/ część ieſzcze dłużen zoſtánie/ ktora ſie ábo ná raty zgołá opiſze/ Abo ſobie przedawcá opátrzy/ iż on dom przedány będzie w fáncie ſtał/ pignoris loco, w oſtátku długu/ aż do zapłáty/ wedle Rat przy przedániu opiſánych. Tákich Kondiciy/ y wſzelkich innych/ ma Piſarz pilnie ſtrzedz/ áby ie oſtrożnie piſał: quoniam Conditiones in Contractibus maximè ſunt cuſtodiendæ, Iure Munic: Articu: 140. in Gloſa. á z nich nawietſza ſie przyczyná do kłopotow Práwnych podawa

BYwáia też tákie przedawánia y wzdánia domow/ iż przedawcá ábo potomkowie iego on dom przedány/ będą mogli (wedle łáſki od kupcá ſobie záſtáwioney) zá też ſummę odkupić zá ktorą ich przodek przedał/ zową tákie przedánia/ Polacy/ Ná Widerkauff. Łácinnicy/ IN VIM REEMPTIONIS. A poki przedawcá nie odkupi/ mieſzka záś w onym domu zá naymem/ od tego kto kupił/ wedle vmowy. Tákich Zapiſow te poſpolicie Formy ſą.

Formá Zapiſu przedánia ná Widerkauff.

COram Officio Conſulari, perſonaliter comparens, famatus N. recognouit ſe vendidiſſe domum ſuam in circulo N. inter N. & N. domos ſitam, cum omnibus ijſdem Iuribus, modis & limitibus, quemadmodum ipſemet per ſucceſſionem hæreditariam, aut emptionis & reſignationis titulum hucuſq; habuit, tenuit, & poſſedit, ſiue alio quocunque modo ipſum concernebat: famato N. in vim tamen reemptionis, aliâs Na Widerkauff, pro florenis trecentis monetæ & numeri Polonicalis, in ſingulos florenos per triginta groſſ. computan: quam ſummam præfatam, ibidem ſtans perſonaliter ſupramemoratus N. venditor, faſſus eſt ſe leuaſſe & percepiſſe, à prædicto N. emptore: De qua eundem quietauit & liberum pronunciauit. Et conſtituit in plenipotentem ſe-

przećiw íńteczn ym y poſtronnym oſobom, iáko mowią: contra præſentes & abſentes, *ktorzyby ſię mieniłi mieć iákie Práwo do onego domu, nie winien dáley bronić kupcá iedno rok y ſześć Niedźiel. Ale wedle Práwá poſpolitego:* contra præſentes, *rok y ſześć Niedźiel* Contra abſentes 31. *lat, y ſześć Niedźiel. Przeto gdźie tákiego Przywileiu nie máſz, nie piſzą* ſecundum Ius Ciuitatis, *ále* ſecundum curſum vel obſeruantiam Iu[re] Ciuil[i]

niorem Scabinum Iudicij Ciuilis N. ad faciendum Iuridicam resignationem in vim reemptionis, dicto N. emptori in proximo bannito exposito Iudicio, aut quandocunque idipsum habere voluerit, iuxta loci Iudicijque obseruationem, cui eiusmodi domus subiacet. Tum ad alia omnia & singula peragenda, quæcunq; Iudiciorum consuetudo, reiq; gerendæ ratio necessitasq; postulauerit, in omni forma & modo. Porrò præfatus N. emptor, ibidem stans personaliter, promisit se circa resignationem gratiam præstiturum, prædicto N. venditori, & eius posteris, ad eandem domum eximendam, summa superius commemorata, quandocunque ipse N. venditor, & eius posteri, hoc ipsum habere voluerint, & benè poterint.

Formá Wzdánia zá tym przedániem Ná Widerkauff.

HOnoratus N. potestate & tanquam plenipotens famati N. coram D. Consulibus, ad id præstandum sufficienter constitutus, domum sui principalis in circulo Cracouien: inter N. ab vna, & inter N. ab altera sitam, cum omnibus ijsdem Iuribus, modis, & limitibus, prout eam prædictus principalis suus ex quocunq; Iuris titulo consecutus est: hactenusque eam tenuit, habuit, & possedit: Famato N. cum plena faciendi & dimittendi potestate, in vim reemptionis, aliâs na Wider kauff, resignauit: promittens pro omni impetitione, secundum Ius Ciuitatis. Et recognouit potestate quâ supra, eidem suo principali pro eadem ipsa domo satisfactum esse in florenis trecentis, per mediam sexagenam computatis, iuxta Acta Dominorum Consulum Cracouien: Anno, die, &c. Ibidem præfatus N. Emptor, dedit, & contulit famato N. & eius posteris, hanc gratiam, quòd domum, hodie sibi resigna-

cam, reposita eadem 300. floren: summa, eximere possint, quandocunque voluerint, & bene poterint.

¶ Tu iuż Kupiec máiąc tákie wzdánie/ naymie zá sprzedawcy on dom/ z czynßu pewnego/ wedle vmowy. Do ktorego naymu (ieśliby miał być) trzeba obudwu stron/ áby y Kupiec zeznał/ iż Przedawcy náymuie: áby też Przedawcá zeznał/ iż on dom/ nie innym Prawem/ iedno Prawem naymu/ Iure Arrendæ, trzyma. Tákiego zeznánia Formy są pospolite/ ábo ich też strony zániecháią/ tylko to Cyrográffem ábo Intercyzą miedzy sobą opatrzáią.

¶ A iż przy tákim przedániu/ záwżdy się to pokázuie/ iż ono Imienie lepße iest niż summá w Widerkauffie opisána: á tráfia się też na Przedawcę chudobá táka/ iż nie ma czym wykupić/ y owßem iż mu więcey pieniędzy potrzebá/ dla tego one łáskę ktora mu iest ku wykupieniu zostáwiona/ y onę lepßość/ Prawem dziedzicznym/ temu kto pierwey kupno ná Widerkauff ma odstępuie: á Prawo Widerkauffowe/ ktore iest doczesne/ ná wieczność/ ad Ius hæreditarium, przez tákie odstąpienie odmienia táką Formą.

Formá odstępku láski y lepßośći w Widerkauffie.

CОram Iudicio personaliter comparens, famatus N. vltrò recognouit & per expressum fassus est, se gratiam & omnem meliorationem, quæ ipsi quoquo modo competit, & competere potuit, possitq; ad domum in circulo Craco: inter N. & N. domos iacen: cum omnibus ijsdem Iuribus, modis, & limitibus, quemadmodum ipsemet per successionem hæreditariam, siue hæreditariæ resignationis titulum, habuit, tenuit, & possidebat, effectualiter abscessisse & condescendi se famato N. Nihil Iuris, dominij, proprietatis, & propinquitatis, super eadem gratia, meliorationemq; domus sibi

suisq́; posteris, reseruan: sed illud totum in eundem N. efficacissimè & vberrimè in perpetuum, & Iure hæreditario transfundendo. Recognoscens sibi ab eodem N. pro hac gratia meliorationeq́; domus in toto satisfactum esse.

Drogá pewnieyßa ku odmienieniu wzdánia Widerkauffowego ná wzdánie dźiedźiczne.

¶ Niektorzy ták czynią, y zá rzecz bespiecznieyßą rozumieią, y przystoyniey iest, y pewniey wedle Práwá, kiedy ten kto kupi dom ná Widerkauff, y wzdánie ma ná Widerkauff. A chce potym mieć ná wieczność Práwem dźiedźicznym: nie stára się o to, áby mu Przedawcá odstąpił łáski wykupná, ábo lepßość domu. Ale kupiwßy lepßość, vczyni ták z vmowy spolney z Przedawcą. Zezna iż od przedawce pieniądze przyiął wedle Zapisu Widerkauffowego, y będźie go z nich kwitował: y záśię mu on dom ktory tylko ná Widerkauff miał, wzda. A przedawcá potym po przyięciu onego wzdánia, dopiero mu ze wßytkim dźiedźicznym Práwem, nowe wzdanie czyni. A przeto w tákiey spráwie dwoiákiego wzdánia potrzeba, ták, iż ten co ná Widerkauff miał dom wzdány, záś go od przedawce znowu ná wieczność przyymuie, według form ná wieczność pierwey opisánych. A to bywa drogá pewnieyßa ku otrzymániu Jmienia Práwem dźiedźicznym.

Wiążą się zá temi Zapisy Práwá, ktore sąśiedzi miedzy sobą winni záchowywáć, około spolnego budowánia ábo murowánia ścian, grodzenia płotow: wiele ieden drugiemu, á kiedy plácu swoiego vstąpić winien, kiedy nie winien. Tákże około piecow, kominow, dáchow, okien, rynien, wychodow, studzien, stáien, chlewow, sczepienia drzew rozmáitych, násádzenia chmielow. Iáko się w tym wedle Práwá, ábo też y zwyczáiu záchowáć máią. O tym iest nieco nápisano w Artykułách fol: 66. 67. Wßákże ku ßerßemu wyrozumieniu, około grodzenia płotow, czynienia dáchow, to iest w Práwie opisánie.

KAżdy gruntu swoiego część winien grodzić/ nie wystepuiąc z gránic swoich. Bo iesliby przez to niegrodzenie tráfily sie iákie szkody Sąsiádowi/ winien ie bedzie nágrodzić. A iesli sie sámemu szkodá przyda / sąsiad nie winien ich płácić: ále sam sobie tákich szkod bedzie przyczyną. Iure Munic: Art: 126. Specu: Saxon: lib: 2. Artic: 49. 50. lib: 3. Articu: 66. W Glozie ták nápisano: Niektorzy powiádáią/ iż tákie grodzenie / ma być ná zwysz / iáko człowiek: ábo iáko ieden siedząc ná koniu / reką zásiąc może/ á to pospolicie záchowuią. Niektorzy powiádáią/ iż ná zwysz kolan: Niektorzy/ iż to iest ná woley Vrzedowey/ iáko ma bydz grodzono: A to gdzieby w tym nie było iákiego zwyczáiu / ábo Státutu osobliwego.

Ktoby sie o to stárał / áby miał cudzego gruntu część záymowáć / ábo posiádáć/ á w tym był pokonány: tylo tráci swoiego/ ile chciał odiąć sąsiedzkiego. Spe: Saxo: lib: 2. Artic: 50. in Glosa.

Kto Jmienie swoie praciem grodzi / ma ku gruntowi swoiemu/ końce pracia / ábo iáko zowa/ płocinę obrácáć / áby przez to znano / iże on plot iemu należy. Jáko też kiedy znáć chcemy czyiá iest ściáná y komu należy/ztad dochodzą: Z ktorey strony gwozdziowe głowy sie pokázuią/z ktorey strony gwozdz biią / tego ściáná iest. Ibidem in Textu & in Glosa.

Kto

Kto grunt ábo rolą swoie/ chce ográniczyć/ wolno mu to vczynić iáko y czym sie mu będzie podobáło/ wezwawszy ku temu sąsiádow/ ktorzy z drugiey strony grunt máią.

Drzewá wszelkie kto chce sádzić/ ma to czynić ná pięć stop od cudzey gránice/ oprocz Oliwnego y Figowego drzewá/ ktore ma być sádzone ná dziewięć stop od sąsiedzkiey gránice/ dla tego/ iż sie tákie drzewá dáley rozkorzeniáią/ y przez to sąsiádom szkodę przynoszą. Wszákże w tey mierze/ ieśli to prawdá ábo nie/ każe sie Práwo Oraczow dokłádáć. Ale pospolicie w tym zwyczáiow/ z dawnego záchowánia przystrzegáią. Ibidem in Textu, & in Glosa.

Zadnemu się nie godźi dáchu swego budowánia ná cudzy grunt pusczáć/ ábo co tákiego budowáć: zkądby do sąsiádá ciec miáło. A to sie ma rozumieć/ ieśliby nie było przyzwolenie sąsiedzkie: ále gdźieby sąsiad zezwolił/ ábo ták ono budowánie Rok z pokoiem stało/ iuż ták dla tey dawnośći/ on dách ábo ktore inne budowánie stáć może. Iure Munic: Art: 126. Spe: Sax: lib: 2. Art: 49.

Ieśliby kto sąsiádowi swemu iákie Práwo postánowić miał/ winien to vdźiáłáć spolną vmową/ y słusznym postánowieniem. Ibidem Specu: Saxon: lib: 2. Arti: 49. in Glosa.

Ieśliby dwá sąśiedzi mieli domy o iedney ścienie/ á dom iednego był vpádły / á ieden sąśiad opowie- działby to Vrzedowi: Vrząd roſkaże mu áby do dwu Niedziel obwárował / áby ßkodá nie byłá/ Potym do tegodniá/ Potym do trzećiego dniá: Ná oſtátek do dwu dniu. A gdźieby tego nie vczynił/ tedy go Vrząd bedźie karał / y wine z niego weźmie/ A sąśiádowi ßkode obwáruie. A iesliby sąśiad nie ſkárżył przed Vrzedem / áni żadał o obwárowánie ßkody / á w tymby czáśie budowánie ná dom sąśie- dzki vpádło / przedśie ßkode bedźie winien nágro- dźić. Abo drzewá / ábo co tákiego coby ná plác są- śiedzki vpádło / sąśiad bierze. Specu: Saxon: lib; 2. Artic; 49. in Glosa.

To wßyſtko co ſie ná ten czás przypiſáło niechay bedzie ku czći á chwale Pánu Bogu, y ludziom tych Praw niewiádomym ku przeſtrzeżeniu ßkod, y záchowániu ſpolney miłośći.

Tytuły

PRAWA MAYDEBVRSKIEGO,

Do Porządku y do Artykułow, pierwey po Polsku wydánych.

W ſpráwách tego czáſu nawiecey kłopotnych/ z tegoż Práwá Máydeburſkiego przydáne.

Co ſie teraz nád pierwſſą Edicyą przyczyniło, Summá Tytułow naprzod położona, á koniec tych Kśiążek pokaże.

W KRAKOWIE,

W Drukárni Fránćiſzká Cezárego/ Roku Páńſkiego/ 1629.

Summá Tytułow w tych Kśiąžkách opisányeh.

PRZY-

PRZYDATKI

Do Porządku y do Artykułow Práwá Máydeburskiego.

GIERADA.

Ierádá: sa te rzeczy/ktorekolwiek Pánnie idacey zá mąžku ochedožnosci iey/przy Posságu dáia: ktore oná w dom do mežá przynosi: Ztad ia tež zowa Greckim słowem/ Parapherna: co sie wykłáda/ Wypráwá ábo rzeczy przy posagu. A posag iest dar mežowi zá žona dány ku znoßeniu y pocießeniu przypádłych ciežkosci w małženstwie: Łácinnicy/ Dotem, zowa. Ten ktory wyložył Niemieckie Práwo/ Łácinskim iezykiem/ názwał Gierádę/ Vtensilia Spec: Sax: lib: 1. art: 27. Ale tež słowá Vtensilia w tym náżwisku rzadko vžywáia: pospolicie wßytkie rzeczy ku vbiorowi á ochedostwu niewieściemu nalezace/ ktore žoná przy posagu do Mežá wnosi/ Gierádá po śmierci zeniney zowa. Názywáia

Gierádá.

Parapherna.

Vtensilia.

wáia też tym słowem Gierádá / naczynie wszelkich Rzemieslnikow / Sprzet domowy / y pospolicie mowia / Grat / Szczebrzuch domowy / Naczynie. Iure Municipali artic: 23. Tu rzecz iest o tey Gierádzie / ktore sie w ochedostwie niewieścim zámyka / ktora też y Parapherna y Vtensilia Łácinnicy zowa.

Rożność Gierády w Práwie Niemieckim: y z tey rożnośći poswarki.

Ius Saxonicum triplex. Feudale. Prouinciale. Municipale. Maydeburgense. Cerasini.

IAko Práwá Sáskie Niemieckie wedle rożnych stanow ludzi ná trzy czesci sa rozdzielone: Jedno Lenne. Drugie / wszystkim ludziom w Sáskiey ziemi pospolite. Trzecie / Mieyskie Máydeburskie: ták wedle tey rożnośći á rozdziału / káżda cześć ludzi / ma własna sobie opisána Gieráde / dla tego iż rozmáitego stanu ludzie z rożnymi rzeczámi / z rożnym vbiorem / z rożnym domostwem káżdy wedle stanu swoiego / Corki swoie zá mąż wypráwuie: z ktorey rożnośći / wielkie poswarki miedzy ludźmi o Gieráde w Polszcze bywáia / gdźie sie podług Praw Niemieckich rzadza: iż kiedy sie o nie práwo toczy / káżdy chcac do siebie przyćiagnać spadek Gierády / á sobie wiecey niż drugiemu życzac / mowi ták: To mnie práwem Sáskim Niemieckim ku Gierádzie należy. A drugi mowi: To práwem Máydeburskim nie ku Gierádzie / ále ku

Dziedzictwu: moie to/ nie twoie. ¶ Przeto kiedyby sie miáłá rzecz toczyć o Gierádę/ okrom rożnice y kłopotow/ musiałby rzeczy ku Gierádźie należące Wielkierzem znácznie miánowáć: Abo o niey wedle sámego práwá Mieyskiego Máydeburskiego ábo sámego Sáskiego rozsądek być/ wedle Textu szczerego: oprocz Gloz po Texcie y ná Kráiu położonych. Abowiem niektore rzeczy Práwem pospolitym Sáskim do Gierády służą: á zásie też rzeczy Práwem Máydeburskim do Dziedzictwá nie do Gierády. iáko Gęsi/ Owce/ Práwem Sáskim do Gierády należą: ieśli ie Páni młoda do męża ná gospodárstwo zsobą wniosłá. A zásie/ Práwem Máydeburskim/ tylko te owce ktore ná pásza wyganiáią/ ku Gierádźie służą. A inne ktore w owczárni zámykáią/ ku Dziedzictwu. Krowy/ cielętá/ konie w stádźie bez petá chodzące/ do posągu y do Gierády Práwem Sáskim pospolitym należą. A zásie Práwem Máydeburskim do dziedzictwá. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 24. in glossa. Zkąd bywáią kłopoty wielkie: gdy podług tey rożności Práw/ krewni o Gierádę miedzy sobą spráwę máią/ sądząc sie ná tych práwiech rożnych/ iedni ná Sáskim drudzy ná Máydeburskim. A iż sie pospolicie práwá Máydeburskiego więcey dokłádáią/ przeto tu puściwszy ná stronę práwo Sáskie/ Lenne y pospolite/

lite / ktore zowa Feudale y Prouinciale o Gierádźie / położe tylko co wedle sámego Práwá Mieyskiego Máydeburskiego / własnie do Gierády należy z Textu sámego Lácińskiego z Niemieckim Exemplarzem porownánego.

Co do Gierády wedle sámego Práwá Máydeburskiego należy.

DO Gierády wedle Práwá Máydeburskiego te rzeczy należa: wszystkie száty niewieście / sukná y płotno ku vbiorowi niewieściemu przykroione / ktore białegłowy zwykły nosić y w swey mocy miewáć. Wszystko złoto y srebro / ktore tkáne iest ku ochedostwu niewieściemu. Wszystkie pierścionki y cetkowe zápinánia: Paski okowáne / z iedwabiu tkáne: Mánelle ábo ochedożności reczne y záwieszenia. Przykrycie łożne / prześcierádłá / botuchy / bodlochy / firhánki / łoża / wezgłowia / poduszki / obrusy / panwie / Browárne naczynie ku naymu należace / Kociel do pránia / skrzynie z wiekámi / Len / przedzá práná y niepráná: Ksiegi ná ktorych niewiásty zwykły czytáć: gesi / káczki / owce ktore ná paszą wyganiáia. ¶ A ieśliby mąż krámarz ábo kupiec był / ktoreby tákowe rzeczy przedáyne zwykł miewáć / iáko sa kortyny / oponki / kobierce / tych niewiástá otrzymáć nie może / tylko coby ku ochedożeniu iey

Owce ktore w Owczarni zá[illegible] do Pe[illegible]gu należa.

niu iey komory ábo gmáchu należáło: nawiecey z tych po trzech ßtuk ku ochedożeniu gmáchu iey. Jeśli też mąż zwykł gośćie chowáć/ á pośćieli gośćinney wiele miał/ z tego oná wiecey otrzymáć nie może/ iedno co wyżßey námieniono: to iest po trzech ßtuk. (A te rzeczy ktore tu ſą miánowáne/ máią ſie ták rozumieć: ieśli żoná do meżá Gieráde wniosłá/ iáko owce: Abowiem ieśli mąż miał przedtym owce ſwoie własne niż żone poiął/ do tego oná ktora po zmárłey przyiaćiołce Gierády dochodźi żadnego práwá nie bedźie miáłá. Ale coby w inßym ochedostwie niewieśćim było/ to bliżßa po zmárłey bierze: miánowićie to wßytko co żoná do meżá wniosłá.) A gdy żoná vmrze meżowi/ tedy przyrodna bliżßa po żenie Gieráde bierze. A wßákoż w ten ſpoſob/ iż ma meżowi zostáwić vſłáne łoże ták iáko było zá żywotá żony iego. Nád to/ łáwe z węzgłowiem/ ſtoł z obruſem/ ręcznik/ ſtołek podußka nákryty zostáwi. Też przerzeczona bliżßa ktora Gieráde bierze/ do żadnych rzeczy śniednych nic nie ma. Iure Municipali artic: 23. in Textu.

Wßytkie tedy rzeczy w ochedostwie niewieśćim ſprzetem domowym miánowánym do Gierády należą: ále to ták trzebá rozumieć/ iże z onych rzeczy/ z onego ſprzetu krewna ná ktorą Gierádá przypada/ nie wiecey ma bráć/ iedno tylo ile oná zmárła iey

iáko y konie/krowy/ wieprze/ y inne co kupą chodzą.

Specul: Saxon: lib 1. artic: 24. Iſta in parentesi poſita non habentur in Exemplaribus textus germanici, ſed in ſerta ſunt textui ex marginalibus Annotationibus.

Iure Mun: arti: 23. in Glosa.

przyiaćiołká tákowych rzeczy/ tákowego sprzetu do meżá swoiego w dom wniosłá / ktore po iey śmierći zostáły: A zá czásu iey żywotá nie sa ábo znoszone/ ábo ná iáka potrzebe obrocone. Boby to byłá wielka niespráwiedliwość / złupić meżá z tych rzeczy / ktore on swoim kosztem zá czásu małżeństwá ku potrzebie domowey ábo ku poczciwośći swoiey spráwił. ¶ Przydáne sa Iure Prouinci: Spec: Sax: lib: 1. art: 24. inne rzeczy do Gierády należace / ktore w Práwie Máydeburskim nie sa miánowáne / iáko skrzynki/ reczniki/ miednice/ lichtarze: kołnierze/ wience/ zwierćiádłá/ igły. Támże ná kráiu w glożie/ przypisáne sa rożnice około tey Gierády/ iáko niektore rzeczy Práwem Sáskim do Gierády służa: á też zásie Práwem Máydeburskim nie do Gierády: iż też száty tylko powszednie nie drogie do Gierády należeć máia. Drudzy nie tylko kociel do prániá / do Gierády należeć rozumieia. Ale też y do wárzenia piwá ktory nie iest w mur wpráwiony: ále go innym zá pieniadze náymuia / ktory z mieyscá ná mieysce ruszyć może. Około owiec też niezgodá. In Spec: Sax: lib: 1. Artic: 24. stoi/ iż Gesi/ Owce/ do Gierády należa: á Práwem Máydeburskim / tylko te ktore ná pasza wyganiáia. Ná kráiu potym Glozá powiáda: iż Lipseń: inaczey rozumieia: wszákże pospolićie ták sie wszyscy domysláia/

Gerada secundum Ius Prouinciale Saxonicum.

Niezgodność Práw o Gierádźie: rożnice miedzy krewnymi czyni

ia/ secundum communem opinionem: iż tylko te Owce do Gierády należą/ ktore przed Pásterzem chodzą. Ale ktore w Owczárni zámykáią/ do Posagu liczą. Z ktorey niezgodnośći Praw dosyć wiec kłopotow y záiątrzenia miedzy krewnymi rośćie: y choćby dobrze te Práwá o Gierádźie zgodne były/ przedśie gdy rzecz idźie o Gieráde/ rzadko bez kłopotu bywa: á to ztąd: kiedy przyidźie spráwá około Gierády po śmierći żeniney/ gdźie Dźiewki własney niemász á Syn iest/ Aza on Syn nie zákrwáwionego sercá będźie przećiw oney przyiaćiołce/ ktora będąc od mátki iego trzećim ábo czwartym Stopniem dálsza/ przed nim bliższym státek mátki iego w Gierádźie bierze: áza sie tákże syn przećiwko śiestrze własney nie záiątrzy/ gdy będźie pátrzał ná nie/ oná bierze: á on z iednego żywotá z śiostrą poszedszy nie ma bráć? Tákże y brát żenin bliższy: ázaby sie nie zruszył przećiw onym dálszym widząc iż biorą: á on po śiestrze będąc bliższy nie ma bráć? Rzeczesz podobno/ Nic synowi po vbiorze niewieśćim/ dźiewce to należy: sam też syn Hergewet bierze: á ták dobre to Práwo o Gierádźie. Pytam ćie naprzod/ Aza z niewieśćiey száty męska nie będźie? widałem ia dosyć tákich szat niewieśćich fałdźistych/ iż z drugiey byłáby dosyć długa Synowi Rewerendá: tákże zá pierśćionki/ y inny Gierádny státek ktoryby ná sy-

Práwo o Gierádźie choćby zgodne były/ rożnice czynią.

Obiectio.

Solutio.

ná w rownym dziale z siostrą po mátce przyßedł/á-
żaby Ksiąg nie spráwił y innych rzeczy snádnie ku
swoiemu pożytkowi nie obrocił? Abo ieśliby był
syn żonáty/ dziatki máiąc: wßytkie te rzeczy Gierá-
dne tákby mu ku pożytku iáko y siestrze przyßły. Py-
tam cię też/ gdy Práwo vkázuie/ iż Akolit z siostrą
Gieráde bierze/ co Akolitowi po Gierádzie? nie
wierz temu/ ábyć Akolit w niewieściey ßácie miá-
sto Rewerendy/ ábo w czepcu miásto biretá chodzić
miał: będzie to vmiał ku inemu swoiemu pożytko-
wi obrocić. Nád to powiedz mi/ kiedy mátczyná
máietność práwie wßytká w tych to stroiách nie-
wieściech będzie/ á Hergewet nie rowno mniey/
ábo prosto nic: dobrzeliby to było/ iżby dziewká
wßytko zábráłá/á syn nic nie wziął? ábo gdyby dzie-
wki nie było: dálßa przyiaciołká iey/ mimo bliżße-
go syná ábo brátá pobráłá? Mam zá to/ iż tego
chwalić nie będzieß/ gdy sie tey niesłußności y nie-
zgodności Praw o Gierádzie iákie miedzy przyia-
cioły kłopoty stroi/ pilnie przypátrzyß/ choćby też
były y zgodne. A Práwá máią być tákie/ Aby ká-
żdemu práwie było/ rownym w bliskości rowny
dział we wßytkiey máietności. Aby miedzy ludźmi
á tym wiecey miedzy krewnymi przyiaźni mnożyły.
Powiádaß też iż sobie syn Hergewetem/ ktory sam
bierze/ Gieráde nágradza. R to niewiem co zá na-

grodá?

grodá: musiáłáby ná ony czásy ábo y dźiś w Niemcech iednáka máietność w Hergewecie być / iáko y w Gierádźie. Bo śie to z Práwá pokázuie. Specul: Sax: lib:1.art:5. Iure Mun:art:23. in Glossa. gdźie powiáda / iż syn w nagrodę Gierády / Hergewet brał. Ale y tá nagrodá nie záwżdy śie vkázowáłá: Abowiem gdy dźiewki nie było / syn był: á dálsza przyiaćiołká bráłá / iuż śie to synowi bliższemu nigdy nie nágradzáło / co od niegó iáko od bliższegó odeszło. V nas też w Polszcze / niewiem co zá nagrodá Gierády Hergewetem być ma / zwłasczá miedzy rzemieślniki y miedzy mieszczány vboższemi / gdźie koni áni zbroie niemász: wszytek v drugiegó Hergewet / włoczenká kosturek / śiekierká / kiiec / máczugá / miecz rzadko / koniá / zbroie nie pytay. A żoná przedśie w swoich vbiorách kosztownych rey wiedźie / nád swoy stan śie stroi vbiory kosztownymi ktorym końcá niemász. A zwłasczá gdy zá nászych czásow niektore białegłowy zániechawszy skromnych vbiorow Polskich oyczyzny swoiey / ná ktorym mátki ich / żyiąc w pobożnośći / przestawáły: iely śie cudzoziemskich szat y inych dźiwnych stroiow: nie dosyć mieć száte po Polsku / ále po Niemiecku / po Węgiersku / po Hiszpáńsku: tákże inne stroie głowne / szyyne / ręczne: iáko są Cepliki / Oświki / Tkanki / Bramki / Czepki Moráwskie / stároświeckie / Chomle / Rędziorki / Celpy z knáflámi /

Gierádá śie synowi Hergewetem nie nágradza.

Vbogi Hergewet Polski.

Bogáta Gierádá Polská.

Toczenice/ Lubki/ Wieńce rozmáite/ Forboty perłowe/ złote Zaußki/ Birety z pontałmi/ czapki od słońcá/ Mycki/ Ściерki/ Rabki/ Serpanki/ Jedwabniki/ Latáwczyki/ Rántuchy/ Swoierze/ Potyczki/ Podwiki/ Przednice perłowe/ Kołnierze z przednicámi/ Kołnierze opádłe/ Oboyczyki/ Kołnierze do oboyczykow/ Krußki/ Trepelle/ Zapony/ Krzyżyki/ Hálzbánty/ rozmáitym stroiem/ Koßulki rozliczne/ Gurgole/ Czechliki/ Szorce/ Fártuchy/ Opasánia dziwne/ Obraczki rozmáite/ ßerße/ węzße/ gołe/ drugie z łáncußkámi/ Láncußki ku opasániu/ Wácki/ Mießki perłowe áż do ziemie/ Mánele/ Láncußki/ Pierścionki/ Korale/ Paćierze/ Fácelety/ Bryżyki rozmáite/ Ksiażki ze srebrem/ Letniki/ Szubki rozmáitym stroiem/ Płaßcze/ kozki. A ktoby te stroie mogł wyliczyć? Zkad też widzimy iże meżowie tymi stroymi sobie y potomstwu swoiemu wiele złego czynia: siebie vboża/ gdy ná te vbiory żonom/ ábo Oycowie dziewkom swoim wielki nakład czynia/ ktorych potym ná Wendećie y v Zydow w zastáwie widamy dosyć. Potomstwo też swoie bliżße iákoby z ich własności odzieráia/ gdy ná te vbiory koßtowne/ wßytke práwie máietność swoie włoża/ ktore potym oná mimo dzieći własne dálßa ktora sie do Gierády ćiagnie zá Gieráde sobie poczyta y dochodzi ich y otrzymawa ie/

tám gdźie Vrząd nie ieſt ſpráwny w tym/ mniemáiąc áby to wßytko do Gierády należáło. Przetoby y białegłowy nie miáły ſie w zbytnich koßtownych ſtroiach kocháć/ cześćią iż ieſt przećiw Bogu: cześćią iż tymi ſtroymi po śmierći ſwoiey wiele złego miedzy przyiaćielmi mnożą/ y máietność ſwoie od ſwych bliżßych niebácznie oddaláią/ ktorą práwie wßytkę w te vbiory kłádą. Páweł ś. vczy/ Aby ſie niewiáſty przyochędażáły vbiorem poczćiwym ze wſtydem y ſkromnośćią/ nie z plecionemi włoſy/ ábo okłádániem złotá ábo perłámi/ ábo vbiorem koßtownym/ ábo obłoczeniem ßat: ále dobrymi vczynkámi w ćichośći/ y w ſpokoynym duchu/ ktory ieſt przed Bogiem koßtowny vbior. A ták mi tych Praw o Gierádźie niezgodnych/ y choćby zgodnych nie zchwaliß. 1. Tim: 2. 1. Pet: 2.

Przeto tákowych Praw o Gierádźie niektore miáſtá Wielkierzmi ſwoimi popráwili/ iż gdźie dźieći w małżeńſtwie ſą/ choć dźiewki ábo ſynowie/ nie bierze Gierády ſioſtrá Zeniná/ áni żadna iey przyiaćiołká/ ále ná męża y ná dźieći iey przychodźi/ choćby dźiewki choć ſynowie byli. A gdźie dźieci niemáß/ tám żeniná przyiaćiołká bliżßa/ to wßytko co ku Gierádźie należy/ co oná w dom do męża wnioſłá/ á tych rzeczy czáſu żywotá od ſiebie nieoddaliłá: ábo dawnośćią czáſu ſie nie ſkáźiły/ mimo mę-

Krákowiá-nowo oſobliwy Wielkierz o Gierádźie.

mo mężá bierze. Acz y to poprawienie niewiem ſłuszneli w tym ieſt do końcá / iż przyiaciołká zmárłey żony / mimo mężá ma bráć. Czemuby tego mąż nie miał być bliższy / ktory żenie ſwoiey Práwem Bożym y przyrodzonym ieſt nabliższy: do ktorego żona z roſkazánia Bożego opuściwszy Oycá y Mátke / przyſtawa: tákże mąż do żony ſwoiey / ktory przez wszyſtek czás małżeńſtwá ſtára ſię o żonę opátruiąc ią wszyſtkiemi potrzebámi wedle możności ſwoiey / cierpiąc z nią wszyſtkie przypádki doległośći / o ktorych wiec sioſtrá y żadna ina przyiaciołká nic nie wie / rátunku iey żadnego nie da / A druga y przez wszyſtek czás żywotá nie náwiedzi oney po ktorey ſię do Gierády ozywa / poſługi iey żadney nie vczyni: wszyſtkie przypadki mąż ſam musi znośić: nákoniec / y pogrzeb ſpráwić / y do namnieyszego ſtátku ſwoiego / żony wedle przyśięgi ſwoiey nie opuśćić. A dochowawszy ią z pracą niemáłą / potym tá ktora o niey nic nie wiedziáłá / ſpadek Gierády po niey ma bráć? nieſłuszna to: ſłuszniey by to mąż otrzymáć miał / Co ſię y z Práwá nieiáko pokázáć może / á to ztąd: Gdy te vbiory niewieśćie / ktore żoná do mężá wnosi / podług práwá zá iey żywotá Ruchomemi rzeczámi zową: á mąż wszytkę Ruchomą máietność żenine zá żywotá iey / ſkoro ią poymie / własnym práwem bierze:

Spec. Sax: lib: 1. articu: 31.

tedyć

tedyć tákže y po śmierći otrzymáć własnieby miał wßytkie á wßytkie / ktorekolwiek ruchomemi zowa: iákož y wedle práwá bierze ie po iey śmierći. Maritus post mortem vxoris omnia capit mobilia Spec: Saxon: lib: 3. articu: 76. Iure Munic: artic: 22. słußnie to. Bo ieśli iego własne sa zá žywotá ženinego / y zá potrzeba zástáwić y przedáć ie može: czemuby po ženiney śmierći miáły zá§ od mežá odpádáć / á ná kogo inego przypádáć? dla tey tylko przyczyny / iž one rzeczy po ženiney śmierći Gierádą názowa / á zá iey žywotá ruchomemi rzeczámi były? A ztad to dźiwna iest / poniewaž te rzeczy ktore po ženiney śmierći Gierádą zowa / zá žywotá iey ruchomemi były: tedyć ono nie k rzeczy Práwo iest / ktore niedopußcza niewieśćie oddalić Gierády krom przyzwolenia przyiaćiołki bliskiey / ná ktoraby przypáść miáłá. Abowiem ieslić vbiorow niewieścich nie zowa Gierádą / áž po śmierći niewiásty: tedyć oná niewiástá nie Gieráde oddaliłá / ále rzeczy ruchome / ktore podług práwá káždy oddáć wedle myśli swey može / gdźieby tež mogł okázáć / iž áni Gierády áni Hergewetu niemáß: poniewaž to zá žywotá zmárłych / ruchome rzeczy były / zá žywotá mogły być oddalone / y sa oddalone: z czegož bedźie Gierádá? Kiedyby oná zmartwych wstáłá / ktora te ruchome rzeczy vbiory swoie oddawáłá

wedle swey myśli: miáłáby te dobrá swoiego postánowienia obrone: mogłáby ták mowić / Iżem ia nie Gieráde ále ruchome rzeczy oddáłá / z ktoremi wolno mi było czynić com chćiáłá. Tákżeby ten mogł mowić ktory te rzeczy brał / á był o nie imieniem Gierády od kogo gában: iż mnie nie Gieráde / nie Hergewet oddano / ále rzeczy ruchome: pátrz ty sobie Gierády y Hergewetu: niewiem ia co to Gierádá / co Hergewet: ruchome rzeczy mnie oddano. á dobrzeby mowił: Bo Gierády áni Hergewetu zá żywotá nie zowa. A gdy one rzeczy ruchome zá żywotá bedą oddalone / Tedyć iuż nie bedźie co po śmierći názywáć Gieráda / áni Hergewetem: tedyć áni Gierády áni Hergewetu niemáß. Dźiwna spráwá o tey Gierádźie / iż ia też niekiedy y po śmierći Gieráda nie zowa: iáko gdy Akolit z śiostrą Gieráde bierze / A potym on Akolit vmrze: iuż oná Gierádá nie bedźie Gieráda / ále Dźiedźictwem: wßystkie rzeczy po śmierći iego pozostáłe / w pospolitośći nie ku Gierádźie / ále ku dźiedźictwu służą. Gierády śie po nim domagáć nie może / iesliby iey odumárł. Speculo Saxonum libro 1. articulo 5. in Textu: Post mortem Clerici omnia quæcunque sub ipso tempore mortis inueniuntur, res sunt hæreditariæ: vtensilia nemo potest postulare.

Gierády kiedy po śmierći nie zowa Gierádą.

Dźiwne też y przyczyny postánowienia tey Gie-

rády w Práwie ſą opiſáne / á oſobliwie / dla czego żak máiąc świecenie / Gierádę z śioſtrą rowno bierze. Nápiſano / iż dla poſpolitych modlitw / ktore zá wſzytkie winien czynić. Spec: Sax: lib: 1. artic: 5. Iure Mun: art: 57. in Gloſa. ☞ Czemuby ſię bez Gierády nie modlił zá roſkazániem Bożym / bo to ieſt wola Boża / ábyſmy ſię ieden zá drugiego modlili. A tráfia ſię też to / iż ſię drugi nie z nabożeńſtwá świeći / iedno dla Gierády / áby ią rowno z śioſtrą brał. Bo kiedyby ſię nie oświećił / nie brałby iey z śioſtrą. Jeſt y inych wiele Praw o Gierádźie nápiſánych / ktore v wielu mądrych ludźi mieyſcá nie máią / ktore ią też tu opuſzczam: bo ſię nie máſz czym báwić: lepieyby áby były popráwione / ábo nákoniec pokázone.

Wiem dobrze / iż ſię mamy wiárowáć / ábyſmy praw nie popráwowáli: áni kázili: o ktorych ſtánowieniu / wiele ſię mądrych ludźi z wielką pracą ſtáráli / y bez wątpienia mieli ſwoie rády y przyczyny ſwegŏ wieku przyſtoyne / zá ktoremi ie ſtánawiáli. Ale gdy innych wiekow inne obyczáie / alia vita, alios mores poſtulat: tedy vczeni w Práwie / gdźie potrzebá iáka / ábo pożytek do tego wiedźie / nie prozną rzecz być powiádáią / iż wiele Praw odmienią / wiele ich też wniwecz obrocą. Przeto tu zá tym przełożeniem niezgodnych Praw o Gierádźie / zá tákiemi Ceraſini.

 klopo-

kłopoty y zaiatrzeniem ktore miedzy przyiaćioły rodzi: y za taka niespráwiedliwośćia / iż dálsza Osobá nimo bliższa ma bráć / za tymi zbytki ktore sie w vbiorach niewieśćich pokázuia á końcá im niemász: zátym też / iż w Polszcze ine obyczáie / ine w Niemcech / obyczáiem Polskim nie wszytkie Práwá Niemieckie służa / áni ich też tu w Polszcze vżywáia: Rádził nadobnie zacny Maż w Práwie Mieyskim biegły / Jan Cerázyn Woyt wyższego Práwá M. zamku Krák: w swoich Ksiażkách / wszytkim przełożonym wszytkim miástom / áby te Gieráde iáko rzecz szkodliwa z Ksiag Práwnych y sadow swych precz wyglądźili / wespołek y z Hergewetem: áby po zmárłym żadnych rzeczy áni Gierádą áni Hergewetem nie názywano: tylko Dźiedźictwem. Aby wedle inych świetych Praw (ktore rownośći vcza / á Osobámi nie brákuia) potomkowie zá rowno we wszytke máiet ność po zmárłym wstepowáli / ktorzyby do niey rowne Práwo w iednym stopniu bliskośći mieli / ták Dźiewki iáko Synowie: zárzućiwszy ná strone te nazwiská y to brákowánie Osob / ktore niewiedźieć zkad sie w Práwo wtoczyło / iż iny Dźiedźic ma być Gierády / iny Hergewetu. Słusznaby byłá / áby po śmierći Mátczyney dźieći / iáko synowie ták y dźiewki / wszytkim cokolwiek po iey śmierći zostánie / rowno sie dźielili / iáko y po śmierći Oycowey

Cerasini consilium de Gerada & Hergeveth.

wey: nie mianuiąc nic áni Gieráda áni Hergewe- tem. Aby to wßytko dziedzictwem było cokolwiek po zmárłym zostánie wedle onego Práwá/ Cum quibuscunque bonis homo moritur, hæreditas appellatur. Spec: Sax: lib: 1. artic: 6.

Hergeweth.

HErgewet Łácinnicy zowią/ Arma bellica, res expeditorias, rzeczy ku wyprawie woienney służące/ ktore Wdowá po śmierci Męzowey winná Dziedzicowi iego wydáć iáko y Mąż po Zeniney śmierci/ Gierade/ iey bliżßey: ieśli dziewki własney niemáß.

Co do Hergewetu należy.

CO prawdziwie do Hergewetu należy/ nápisáno Spec: Sax: lib: 1. artic: 22. Iure Munic: art: 25. Miecz/ koń dobry osiodłány/ Tarcza/ zbroiá co lepßa/ ná iednego człowieká ktorą zá żywotá swoiego miał: ßáty powßednie/ pościel woienna/ to iest łożko z podußką/ dwie prześcierádle/ miednicá/ obrus/ ręcznik/ kociel ieden ábo co temu podobnego. A ieśliby pozostáła Wdowá z tych rzeczy ktorey nie miáłá/ á przysięgą tego poprawiłá iż ich niemáß: tedy dawáć niewinná. W Textcie nic więcey nie wypi-

ſano/ coby do Hergewetu należáło/ tylko námieniono/ iż inni do Hergewetu wiele inſzych rzeczy przykłádáią. Coby to były zá rzeczy/ ácz nie położono/ ále podobieńſtwo/ iż ieśli tarcza należy do Hergewetu/ tedy do tarczey drzewce.

Tu ieśliby kto przykłádem Gierády iáko ſie powiedźiáło/ chćiał też Hergewet z Práwá y od Sáſow ſwoich precz wygłádźić/ y náśládowáć w dochodzeniu ſpadkow/ onych świetych Praw o rownym dziale miedzy rownymi w bliſkośći: nie źleby vczynił/ Abowiemby tá rzecz ſłużyłá ku rozmnożeniu zgody/ ktora ieſt wielkim obowiązkiem w záchowániu towárzyſtwá y ſpołeczney przyiáźni miedzy ludźmi/ ſłużyłáby ku zgłádzeniu wielu przyczyn/ ktore z tych rożnośći praw ku niezgodźie wiodą/ iáko y tu o Hergewećie też niezgodliwe Práwá: in Iure Municipali ſtoi: iż iedná miednicá á dwie prześćierádle do Hergewetu należą. A w Práwie Sáſkim iedno prześćierádło á dwie miednicy. Przeto ieśliby ſie rzecz toczyłá około Hergewetu á ináczeyby nie mogło być/ tedy vchodząc ſwaru niepotrzebnego nicbym ſie około niego wiecey nie wdawał/ iedno ilo w textćie nápiſano ſtoi. A ſłuſzniebym ſie przy tym zoſtał: Bo ieśliby kto nád te rzeczy woienne chćiał co wiecey do Hergewetu przyczyniáć/ ſądząc ſie ná tym co nápiſano (iż inni wiecey do Hergewetu

gewetu przykłádáią) tedy Práwo Iure Municip: artic: 26. w textćie iáśnie powiáda: iż wßytkie rzeczy woienne ku Dźiedźictwu należą/ oprocz Hergewetu. A ták Hergewet musi nic innego nie rozumieć iedno te tylko rzeczy wyżßey miánowáne w textćie sczerym ná mieyscách wyżßey náznáczonych/ gdyż wßytkie rzeczy woienne ku Dźiedźictwu należą.

Omnis generis amatura ad hæreditatem pertinet.

Dźiedźictwo.

Do Dźiedźictwá co należy.

Jáko Práwo znácznie opisáło/ co do Gierády należy/ co do Hergewetu: ták też nieopuśćiło tych rzeczy/ktore ku dźiedźictwu służą/ áby sie Dźiedźic nie mylił á dobrze rozumiał co Dźiedźictwem názywáć ma/ y co mu ku Dźiedźictwu służy/ czego sie domagáć ma.

Te tedy są rzeczy do Dźiedźictwá należące/ wßelákie Jmienie ábo własność zmárłego nie oddalona/ wßelkie srebro y złoto/ ktore nie iest ku ochędostwu niewieśćiemu robione/ iáko są kubki/ kielißki/ lichtarze/ miski/ y inne naczynie ku pićiu y potráwom y ochędostchu stołowemu spráwione/ ktorych vżywano choć złote/ choć srebrne/ miedźiáne/ mosiądzowe/ cynowe/ ołowiáne/ żelázne/ ktoregokolwiek metallu: z ktorych iedno ábo dwoie nie-

wieśćie

wieście ktora Gierádę bierze/ Dziedzic z łáski swey dawa/ y ná woley iego iest/ ile iey z tych rzeczy ná odpráwie chce dáć/ iáko nápisano o tym Iure Municip: artic: 23. in glosa, & art: 58. Nád to ku Dźiedźictwu należą pieniądze/ sukná/ płotná cáłe nie poczęte/ rzeczy kupieckie/ ktoremi zmárły kupczył/ konie/ woły/ wieprze/ świnie y inne bydłá ktore ná pasza wyganiáią/ ábo niemi hándluią. Wieprze karmne/ ktore są pobite y porąbáne nie należą ku dźiedźictwu/ ále ku żywności y ku pospolitemu wychowániu domowemu. Cáłe nie rąbáne ku dźiedźictwu: tákże połtowe mięso/ szołdry/ wędzce/ Sádłá/ zbożá/ słody/skrzynie/ fásy do chowánia zboża y mąki: wszytko co gwoźdźiem przybito/ w gline ábo w ziemie wpráwiono/ stoły/ stołki/ ostáwienie stołowe/ chusty łáźiebne/ y co ku ścierániu y vmywániu należy: skrzynie proste/ panwie/ kádźi nieruchome/ wszytkie kotły/ oprocz iednego prálnego/ ktory ku Gierádźie należy. Fásy/ kuffy prozne/ kury/ gesi/ káczki/ y inne ptáctwo/ psy/ kotki/ możdżerze/ wszelkie zbroie/ tarcze/ y inne oręże woienne oprocz tych ktore ku Hergewetu należą. Wino/ piwo/ miody/ y inne wszytkie picie/ iárzyny/ mięsá/ y inne strawne/ ktore ku domowey roczney żywności nie są oddźielone. A iesliby trzy osoby ábo więcey ich było do dźiedźictwá ábo do Hergewetu. Stárszy naprzod

miecz

miecz bierze: potym wszytkie rzeczy dźieli. A młodszy naprzod odbiera. Iure Municip: artic: 26. 58. in Textu & in Glos. Położono w Textcie Specu: Saxo: lib: 1. artic: 24. w pospolitośći / iż wszytkie rzeczy oprocz miánowáney Gierády ku dźiedźictwu należą. Ale inne mieysca vczą / z ktorych musimy rozumieć / iże wszytkie rzeczy ruchome / oprocz nie tylko Gierády / ále też oprocz Hergewetu y żywnośći domowey ku dźiedźictwu należą. A to tám gdźie Gieráde y Hergewet záchowuią: ále kedy go nie záchowuią / tedy wszytkie rzeczy w pospolitośći / ktore po zmárłym zostáią / nie są áni Gieráda / áni Hergewetem / iedno rzeczy ruchome wszytkim dźiedźicom po zmárłym w rowny dział służące.

Rozdźiał Dźiedźicznych rzeczy

Powinność Dźiedźicá ktory spadek bierze.

Dźiedźic gdy pociąga dłużniká o dług / ktory on dłużnik zmárłemu był winien / po ktorym spadek bierze / nie powinien długu przećiw onemu dłużnikowi dowodźić: Ale dłużnikowi należy ná żałobę spráwowáć się / y swoiey obrony dowodźić: dla tego iż on dłużnik sam / dług vczynił y żyw ieszcze iest / y sam lepiey o tym długu może wiedźieć niż dźiedźic. Spec: Saxo: lib: 3. art: 31. Ale kto dźiedźice pociąga o dług / ktoryby zmárły miał być winien / Tedy ten ktory ná dźiedźice żáłuie / winien przećiw

im długu dowodźić sámosiodm / dla tego iż dźiedźicy o długu y o innych spráwách Oycá swoiego ábo ktorego innego przyiaćielá zmárłego mogą niewiedźieć / y nie oni tego długu vczynili: y náyduie się tego niemálo / iż dźiedźicow o to pozywáią / czego zmárły nie był winien / áni o tym słychał. A ieśliby obwinieni długu przeli / tedy gdy przysięgą z tyle swiádkow ile ich náprzećiw im Powod miał / będą od oney spráwy wolni. Názywáią te spráwe / po vmárłey ręce iáko Láćinnicy zową mortuam manum: kiedy kto dźiedźice pociąga o dług onego zmárłego po ktorym oni spadek biorą: gdźie Powod żáluiący przećiw dźiedźicom / winien dowodźić długu sámosiodm. A nie tám spráwę po vmárłey ręce zową gdźie dźiedźic pozywa kogo o dług zmárłego. Bo dźiedźicowi przećiw dłużnikowi zmárłego nie idźie táki dowod iáki żáluiącemu przećiw dźiedźicom. Spec: Sax: libro 3. artic: 31.

Vmárła ręká co iest.

Dźiedźicy o dług zmárłego nie winni odpowiádáć przed trzydźiestym dniem od śmierci zmárłego dłużniká / Ale áż po dniu trzydźiestym.

Dźiedźicom długi máią być płácone / ktore zmárłemu dłużne były. Spec: Sax: libro 1. artic: 6.

Dźiedźicy długi zmárłego ktore zmárły był dłużen / powinni płáćić z máiętnośći iego tylo ile się

máietnośći onego zmárłego po ktorym spadek biorą wynośi/ á nie więcey: wyiawszyby sie wdáli nie tylko oni ále y opiekunowie y ktokolwiek inny w czyie máietność/ Inwentarzá nie vczyniwszy Vrzędnego/ tedy winni wszytkie długi płáćić/ choćby też máietność zmárłego mnieysza byłá. Jeśliby też dźiedźicy mienili iż żadney máietnośći po zmárłym nie wźieli zkądby długi mieli płáćić/ Aboby nie wszystkiego zeználi/ á potym sie to ináczey pokazáło/ tedy dwoiáko winni płáćic. Támże. Speculo Saxonum libro 1. articulo 6.

Dźiedźic w ten czás długi ktore zmárły był winien płáći/ kiedy długu dowiodą iáko po vmárłey/ iáko wyższey o tym. Iure Municip: artic: 26.

Dźiedźic Oycowskiego kontráktu w tym nie winien dźierżeć gdyby Ociec Imienie komu przedał: y wzdáć obiecał/ á w tym nie wzdawszy vmárł/ tedy syn nie winien ná mieyscu Oycowskim zdáwáć. Abowiem on bliższy iest do Imienia Oycowskiego niż kto inny. Wszákże syn winien wroćić pieniądze ieśli ktore oćieczá ono Imienie wźiął. Speculo Saxonum libro 1. articulo 9.

Dźiedźicy kiedy miedzy sobą dobrá dźiedźiczne dźielić máią/ stárszemu należy dźielić/ á młodszemu naprzod obieráć. Spec: Saxon: libro 3. artic: 29.

Dziedzicow kiedy niemáß mąż z żoną po sobie spadek biorą mimo skarb Krolewski. Specu: Saxon: libro 3. articulo 8. in glosa.

Dziedzic zá wystep zmárłego nic nie winien ćierpieć / Spráwy żadne sądowe o on wystep ku karániu nań nie spadáią / wyiąwszyby przećiw onemu zmárłemu poki żyw był o on wystep ábo złoczyństwo czyniono / á okazáło sie iżby dziedzic z onego wystepu co otrzymał. Choćby też przećiw zmárłemu nic nie czyniono / á okazáło sie po śmierći iego iż co przećiw Krolowi / przećiw Rzeczypospolitey zbroił / á czynionoby o to po śmierći: Dziedzic winien zmárłego bronić y zań odpowiádáć: á ieśliby zmárły był pokonan / tedy dziedzic nic innego nie ćierpi tylko dziedzictwá po onym zmárłym nie bierze / dobrá iego wszytkie do Skárbu Krolewskiego máią należeć.

Dziedzicy nie biorą Dziedzictwá po śmierći tych ktorzy przećiw Krolowi ábo Rzeczypospolitey co wystąpili / ktorzy czárnoksiężnicy byli / czárownicy / wywołáni / wywołánie Rok y ßeść niedźiel ćierpiący / więzniowie ktorzy sámi sobie dla boiáźni męki śmierć zádáli / ktorzy miástu liczby vczynić nie mogli / tych wszytkich dobrá nie idą ná dziedzice ále do skárbu Krolewskiego: wszákże ieśliby sie przydáło

dáło iżby się kto zábił/ á przyszłoby mu to z choroby/ z gniewu/ melánkoliey/ w szaleństwie/ z przygody/ nie z vmysłu: dobrá ich pozostałe ná dźiedźice ich spadáią. Iure Municip: articulo 26. in glosa. Speculo Saxonum libro 1. articulo 5.

Dźiedźictwo wedle Práwá Niemieckiego kończy się w siodmym rodzáiu. Spec: Sax: lib: 1. art: 3.

Dźiedźic około Depositu/ to iest/ schowáney rzeczy ktoraby zmárłemu ku schowániu byłá dána iáko ma postępowáć/ pátrz w Reiestrze w słowie Deposit, y innych rzeczy dźiedźicowi ku widzeniu potrzebnych/ w słowie Dźiedźic/ Potomek.

Przyczyny dla ktorych Oćiec dźieći swoie wydźiedźiczyć może/ te są w Práwie opisáne. 1. Náprzod/ Ieśliby się Syn tárgnął ná rodźice reką y bił ie. 2. Ieśliby im krzywdę wielką czynił. 3. Ieśliby im ná gárdło foldrował w spráwie ktoraby nie byłá przećiw Krolowi ábo Rzeczypospolitey. 4. Ieśliby towárzyszył z złoczyńcámi ábo się około czárnoksięstwá/ ábo czárow báwił. 5. Ieśliby chćiał Oycá zdrádliwie otruć. 6. Ieśliby z mácochą ábo miłośnicą oycowską złączenie miał. 7. Ieśliby syn Oycá oskarżał/ ták/ iżby go swoim oskárżeniem w wielkie szkody przywiodł. Abo ieśliby rodźicy z iego vtracánia wielką szkodę podieli. Przyczyny wydźiedźiczenia.

8. Jeśliby Oycá z więzienia rekoiemstwem wedle możności swoiey nie wyzwolił/ choćby się rekoiemstwo ná osobę wściągáło/ choc ná dług: A to tylko ná syny nie ná dziewki należy. 9. Jeśliby Oycu zbraniał áby iáłmużny nie dawał/ ábo Testámentu nie czynił. 10. Jeśliby krom woley rodzicow z graczmi/ z błazny/ z ludźmi lekkimi towárzyszył/ á w tym trwał/ wyiawszyby sámi rodzicy tácy byli. 11. Jesliby Oycu bronił cory ábo wnuczki zá mąż wydác/ wedle możney máiętności swoiey/ y owszem y corá iesliby ią ociec zá mąż chciał dác/ á oná się tego zbrániálá/ á ná cielesnosc się vdálá/ ma byc wydziedziczona. A iesliby iey rodzicy do 25. lat nie wydáli/ á ztąd się snadź ná swą wolą vdálá. Abo też iesliby bez przyzwolenia rodzicow zá dobrego człowieká szłá: to iey nie ma być ku niewdzięczności poczytano/ Abowiem się oná tego zá winą rodzicow swych dopuściłá. 12. Jesliby o rodzicách od rozumu odeszłych godney pracey nie miał. 13. Jeśliby rodzicá ietego wczás nie wyzwolił/ ták iżby w więzieniu vmárł. 14. Jesliby syn Heretykiem to iest odszczepieńcem od kościołá Chrześciáńskiego był. Speculo Saxonum libro 1. articulo 17. in glosa. 15. Jeśliby o zábicie swych rodzicow nie czynili. libro 1. artic: 62. 16. Jesliby Jmienie rodzicow zá żywotá ich posiadł/ Abowiem niegodna

iest

ieſt áby ten temu dobrá zoſtáwić miał od kogo ieſt przed tym obrázon. lib: 3. artic: 84. in gloſa.

Aby ſie kto iákiego Jmienia rozumiał być prá- wym Dziedzicem ieśli ieſt bliżſzym ábo dálſzym / to z inad nie może być lepiey poznano iáko z wyrozu- mienia ſpadkow / ktore ácz ſą w Porządku Fol: 113. 114. 115. 116. y w Artykułách Fol: 1. 2. 3. 4. opiſá- ne / wſzákże iż też oſobliwa ieſt figurá do tego z Nie- mieckiego ná Láciń ſkie przełożona / przez zacnego Męża Stániſłáwa Eichlerá w Práwie Doktorá á Woytá wyżſzego Práwá M. zamku Krákowſkie- go: z ktorey łátwie káżdy poznáć może iáko ſpadki idą ná te krewne / ktorzy ſie od nas rodzą / ktorych zową Deſcendentes. Jáko ná tych od ktorycheſmy poſzli / ktorych zową Aſcendentes. Jáko ná tych kto- rzy ſie z námi społem rodzą y od nich też inni pocho- dzą / ktorych zową Collaterales, Tranſuerſales ex o- bliquo cognati, y mieyſcá kedy o czym w Práwie nápiſano ſtoi / krotko zebráne pewne naydzie: zdá- ło mi ſie nic nie być z drogi te figure tu tymże Lá- ćińſkim iezykiem dla Łácinnikow położyć / y dla Polakow / Bo rzadki Polak y ná Miáſteczkách kto- ry vmieiąc Polſkie czytáć / áby też y Łáciną nie ſzer- mował. Ktora to Figurá táka ieſt iáko niżey opiſano ſtoi.

Deſcendētes. Aſcendentes. Collaterales.

FIGVRA

Seu

TABVLA INDICANS GRAphice, Quomodo Hæreditas ab inteſtato deferatur, & quiſnam proximior potiorq́ue ad capiendam hæreditatem habeatur, ex Saxonico ſimul & communi Cæſareouè Iure concinne excerpta, nec non ad frequentiorem in Saxonica prouincia vſum & obſeruationem accommodata, per excellentem Virum STANISLAVM EICHLERVM, Iuris vtriuſq́ue Doctorem & Aduocatum Prouincialem, Iuris ſupremi Maydeburgenſis Caſtri Cracouienſis, ex Germanico in Latinum transfuſa & nunc denuo per eundem recognita & aucta.

Cũ decedens intestatus relinquit hæredes. In Descẽdentiũ Linea deorsũ versũ tendẽte &

Horum vnicus tantummodo existit, tum liquidò constat, ad eum solum hæreditatem pertinere, siue is, proximo, siue longissimo gradu sit. Etenim descendentes tàm liberi iusti, vel naturales & legitimi, quàm naturales tantùm. Sed ad Ius legitimorum redacti, cuiuscunque sexus, siue per masculinam siue fœminam sobolem descendant. & siue potestati patriæ subditi, siue eadem soluti sint, omnes hi, ascendentibus & ex transuerso cognatis præferuntur. (In Authen: de hæredit: ab intest: venien. § Si quis igitur & authen: in successione C. de suis & legit. hære. & inst. de seruili cognatione. § reperitis inst. de hæredit. quia ab intest. defer. § Intestatorum.) Hæc equidem nuncupatur recta linea, extra cuius terminos, hæreditas tàm diu minimè egredi debet. quàm diu aliquis in eadem superest. lib: 1. artic: 3. in glosa. & artic: 17. § attamen vtriusq; sexus nepotes.

Quòd si eorũ plures existũt ac

Omnes primo gradu continentur, tum æqualiter succedũt, nulla differẽtia perquisita mares ne an femellæ fuerint, & per masculinam ne lineam an fœmininã descendant, siue sub potestate patria, siue illa liberi sint. (In authen. In successione C. de suis legitimis hæred. lib: 1. arti: 3. § qui à primo gradu arti: 17. § Omnes qui se vno gradu, Iure Municip: artic: 23. in glosa. post principium.

Aliqui primo gradu constituti, nõ emãcipati, seu indiuisi, mortem obierũt, relictis liberis, illo-

Successio in stirpem.

Vel præsertim sunt primi, partim ulterioris gradus &

rum liberi cuiuscunq; sexus, in sui patris matrisuè locum ingredientes, succedunt in stirpem, vna cum cæteris primum gradum tenentibus, (instit. de hæred. quæ ab intest. defer. § Cum filius versiculo æquum enim esse ac ver. & quia placuit. in authen. de hæred. ab intest. venien. § Si quis igitur, ver. quantam eorum parens.) lib: 1. artic: 5. Iure Munic: artic. 63. in gloss. finali. Itaq; vt dictum est, ijdem nepotes neptesuè sequuntur patrem & matrem suam. Succedendo in stirpem, id est tam magnam ex hæreditate defuncti portionem percipiunt, quantam eorum parens adeptus esset, si superuixisset, occupantes locum sui parentis, Iure repræsentationis, siue sint pari, siue dispari & vlteriori gradu lib: 1. artic: 17. in glos. prima, (instit. de hæred. quæ ab intest. defer. d. § Cum filius, ver. pari ratione ac sequē. duobus.) At si eorum parens est emancipatus seu separatus absolutusq; vel illius parentibus vita fungentibus quidpiam percepit, tum ab eis diuisionem & partem hæreditatis exposcentibus vendicantibusque exigitur interposita Iurisiurandi religione) collatio illorum bonorum & rerum, quibus videlicet vna cum suo parente absoluti emancipatique fuerint. Nisi huiusmodi successioni per eos eorumque parentem esset renunciatum, Nam tali renunciatione facta, nequaquam ad hæreditatem admittuntur, lib: 1. artic: 13. lib. 2. artic: 19. Quanquam id iuxta Ius municipale secus ob-

Vel partim sunt primi, partim vlterioris gradus &

seruetur.

seruetur. Ac emancipati participatione hæreditatis simpliciter careant, art: 63. 57. Deniq; à dicta collatione eximuntur & excipiuntur, illa, quæ præcipuè data donataque forent, secundum artic: 10. lib: 1.

Quod si non extant primi gradus liberi. Sed tantummodo vlteriores pariter succedunt in stirpem siue sint vno gradu, vt nepotes soli, siue diuerso vt pronepotes quoque vel deinceps eodem modo alij recta ascendentes, (d. § Cum filius, ver. & quia placuit, ac § finali Iuribusque supra allegatis.

Vt pote Patrem, tum is solus hæreditate filij vel filiæ suæ potitur, exclusis matre ac omnibus cæteris ascendentibus collateralibusq; lib: 1. artic: 17. (lege 2. C. ad senatus consult. Tertullianum, d. § Si igitur in authen. de hære. ab intest. venien.) Sed si defunctus caret patre, mater tum succedit, Summotis omnibus alijs ascendentibus & à latere cognatis. Itaq; in tali specie seu casu nec frater nec soror præmortui fratris vllam participandæ hæreditatis facultatem habet, (d. § Si igitur & d. art: 17. lib: 1. § artic: 33. eodē lib: ac art: 38. lib: 3. in glos. circa medium.

Ascēdentium Linea sursum versum tendente.

Aut enim aliqui ascendētes supersunt, veluti auus auia, vel horum alter duntaxat, tum hij æqualiter ad successionem veniunt, postpositis cunctis alijs ascendentibus, & ex transuerso consistentibus. Atq; hoc modo, ab auo & auia excluduntur proauus proauiaq;. Porò idem deinceps etiam de cæte-

Cum decedens intestatus relinquit hæredes.

In

Quòd si neque pater neque mater in viuis sit, intũ huiusmodi distinctione vtẽdũ est.

ris ascendentibus accipiendum est, Salua gradus prærogatiua, vt videlicet in proximo gradu situs, remotiori & vlteriori anteponatur. § Si autem plurimi, in authen. de hære. ab intest. venien. (lib: 1. d. art: 17. in glos.

Aut deficiunt ascendentes, tum ex obliquo cognati succedunt, vt infra subijcitur. Illud deniq;ue notandum est, Quòd ascendentium linea itidem appellatur, recta linea superior, intra cuius fines, tàm diu hæreditas permanere debet, quàm diu aliquis in eadem inuenitur.

Appendix Regulæ in ascendentium linea.

Caue istum locum lubricum. Nam de isto casu variæ opiniones sunt. Alij sequuntur istam opinionem, Doctoris à Buxdorff. vt videre licet apud D. Melchiorem Kling Iurisconsultum, in eius Enarrationibus in quatuor Institutionum Iuris Ciuilis Principis Iustiniani libros editis, in Tit. de hæred. quæ ab intest. defer. Ibi de successione Collateralium de Iure Saxonum. Eandem quoque approbat Volffgangus Losz in suo emendato Germanico Spec: Saxon: lib 1. artic: 17. in ipsius additione Germanica. Alij non solùm patrem & matrem, sed etiam auum & auiam anteponunt fratribus & sororibus, vt id apparet in Decisionibus Lipsensium Scabinorum. Et hanc sententiam amplectitur D.

Chrysto-

Chrystophorus Zobel Iurisconsultus in eius ad correctum Germanicum Specu: Saxon: lib: 1. artic: 17. additionibus Latinis. Attestans eam esse frequentiorem & consuetudine receptam. Alij auum & auiam simul cum fratribus & sororibus ad successionem æqualiter vocant, ita existimant Maydeburgenses. Quælibet sanè harum opinionum habere potest suam adstipulationem, videlicet prima confirmatur eoque argumento à contrario sensu, etiam in correctorijs locus sit, quando lex vel statutum aliquid specialiter sancit, vt tunc ex ipso sermonis contextu censeatur generaliter & regulariter in alijs negare, quemadmodum docet Alciatus in lib: 2. de verb. signif. Equidem 17. articulo lib: 1. Ius & statutum Saxonicum specialiter & nominatim inducit, quod pater & mater excludat fratres sororesque ergo à contrario aliter sentit de alijs ascendentibus, de quibus non generaliter proposuit. Secunda opinio habet pro se intellectum glosæ secundæ statim in principio dicti artic: 17. & additionem glosæ in artic: 3. lib: 1. ibi in successionibus verò hæreditatum. Tum eam adiuuat illud, quod appellatione patris & matris veniant auus & auia ex lata significatione. (L. iusta interpretatione ff. de verborum signif.) Tertiæ opinioni succurit communis doctorum decisio in authen. quas actiones C. de sacrosancta Ecclesia. Nempè quod in correctorijs etiam si eadem vel maior (non tamen in textu expressa) ratio adsit, minimè concedatur extensio, sed dicti artic: 17. principium est correctorium iuris communis, nam de iure communi fratres & sorores succedunt æqualiter cum patre & matre vt patet ex additione eiusdem articuli ac auus & auia, patris matrisque appellatione per extensionem venit, nec enim sub nomine patris & matris auus auiaque proprie continetur, vt notatur in præfata L. iusta interpretatione. Denique nulla est ratio expressa verbo tenus in d. artic: 17. Igitur ista constitutio de patre & matre non extendi debet ad auum & auiam, atque in dubio non est recedendum à verbis statuti (Zasius in L. omnes populi ff. de iustitia & iure vbi allegat L. 1. § Si is qui nauem ff. de excitor.) Immò in

Opiniones Doctorum de successione Ascendentium.

In dubijs non est recedendum à verbis Statuti.

Media via semper in dubijs eligenda.

casu per statum non prouiso, adhærendum est iuri communi ac æqualis successio danda auo auiæque cum fratribus & sororibus. Et hæc via videtur esse media (quæ semper in dubijs eligenda est L. antiqui ff. Si pars hæred.) nec non iuri communi consequenterque æquitati magis consonans. Nec prædictæ secundæ opinionis Ratio, quæ ab eiusdem sententiæ authoribus plerunque allegari solet satis firma & clara esse videtur. Nam similitudo Sinus (quem Germani sua lingua, Busem, vocant) demonstrat potius & rectius ipsos filios & descendentes in sinu parentum & Ascendentium, quam ipsos parentes & ascendentes in sinu filiorum & descendentium considerari debere. Neque illa ratio ad Ascendentes. Sed verius ad descendentes præsertim in memorato artic. 17. referri debet, prout Latina verbi illius Germanici, Busem, interpretatio in antiquo Latino eiusdem artic: 17. textu, per hæc verba facta, vt pote. *Eo quod Successio non respicit gradus Ascendentium & collateralium, quam diu descendentium gradus & genitoribus suis in generatione æqualis inueniatur, &c.* manifeste ostendit, vna cum ibidem adiecta glosa tàm Germanica quàm Latina. Verumtamen quænam dictarum opinionum sit approbanda, & recipienda. Prudentum & Iuris Saxonici peritorum Iudicum arbitrio Iudicioque relinquitur.

Cùm decedens intestatus relinquit hæredes. In	*Transuersali Linea.*	Si sunt superstites frater aut soror, &c.

Cùm

Cùm decedens intestatus relinquit hæredes. In *Transuersali Linea.*

Si sunt superstites frater ac soror, aut alter eorum, ex vtroq; parente coniuncti, Hij (præ alijs fratribus & sororibus consanguineis vel vterinis tantùm vlteriorem, quippe tertium tenentibus gradum proximè subsequentem, lib: 1. art: 3. (in authen. cessante & authen. post fratres C. de leg. hæred. in authen. de hæred. ab intest. venien. § Si igitur defunctus) vocantur ad successionem lib: 1. art: 20. Ac ijdem excludunt præmortuorum fratrum filios omnesq; alios à latere cognatos lib: 1. artic: 17. § Quando autem ad hæreditatem soror non pertineat, sumpto argumento à contrario sensu Iure Munic: artic: 63. in gloss. Insuper eisdem defertur hæreditas præ cunctis alijs ascendentibus, exceptis patre & matre, d. art: 17. lib: 1. vbi in textu hæc verba referuntur. Mater in successione fratribus præferatur, ducto inde argumento à contrario sensu, quod nempè non extante matre vocandus esset frater ad hæreditatem. Neq; enim ibi fuit vlla mentio aui vel auiæ. Atq; hæc est limitatio regulæ in ascendentium linea, prout supra memoratum est.

Quòd si nullus fratrum siue sororum vtrinque couiunctorum, sed consanguinei vel vterini tantummodo supersunt, hij in capienda successione præferuntur omnibus alijs ex transuerso cognatis, etiam pari gradu contentis (d. § Quando autem ad hæreditatem soror non pertineat, d. artic: 63. Iure Munic: in gloss. penult. lib: 1. artic: 3. in authen. de hæred. ab intest. venien. § reliquum, ver. Hijs autem, in authen. post

fratres

fratres C. de legit. hæred.) Præterea animaduertendum est, quod consanguinei vel vterini tantum fratres sororesq; succedunt ex æquo, illi cui sunt ex vno eodemq; latere connexi, Cæterum si defunctus, quosdam fratres consanguineos ac germanos tantùm, & alios quosdam duntaxat vterinos reliquerit, tum fratres vterini, bonaq; à matre ipsorum rectauè linea materna, ad defunctum fratrem peruenere, soli accipiunt. In bonis autem à recta linea paterna profectis, soli succedunt consanguinei. Deniq; cum fratribus & sororibus consanguineis siue vterinis tantùm, simul vocantur & liberi fratrum ac sororum ex vtroque parente iunctorum lib: 2. art: 10.

Quando neque fratres & sorores vtrinq; coniuncti, neq; etiam fratres & sorores ex altero tantùm parente connexi, siue liberi fratrum & sororum ex vtroq; parente iunctorum extant, tunc locum habet communis regula. Quòd videlicet omnes ex transuerso confitentes suo ordine ad hæreditatem vocantur, secundum vniuscuiusq; gradus prærogatiuam, vt qui gradu proximo vel pari sunt, cæteris anteferantur.

At si multi eiusdem gradus inueniantur, hæreditas inter ipsos, quo personarum numero diuiditur, id est in capita. Ita tamen quod differentia, an quis ex vtroq; vel altero parente iunctus sit, extendatur vltra fratres & horum filios, ad reliquos omnes agnatos cognatosque iuxta obseruationem Iuris Saxonici. Licet de iure communi secus sit (notat Bart. in L. post consanguineos in § legit. ff. de suis & legit. & hæred. Pau-

lus de

lus de castro in authen. post fratres fratrumque C. eodem titulo. Et idem in consilio 83. incipien. id quod supra cōclusum est.) Porrò omne discrimen sexus, cessat in capienda hæreditate.* Verum tantummodo in Gerada paraphernaque seu vtensilibus, necnon expeditorijs rebus percipiendis, habetur ratio sexus. (In authen. post fratres C. de legit. hæred. authen. de hæred. ab intest. venien. § Si vero neq; fratres) artic: 23. Iure Munic: in glos. post principium lib: 1. art: 5. lib: eodem artic: 24. lib: 3. artic: 38. lib: 1. articulo 22. 23. & 27.

* 1. in capienda hæreditate, non habetur ratio sexus, sed æqualiter capiunt siue mares siue femellæ.

Sequuntur quædam exempla, dimidiæ siue ex vno duntaxat latere cognationis.

Defuncti frater consanguineus tantùm, ac eiusdem frater solummodo vterinus, parem succedendi gradum obtinent. Item præmortui fratris vtrinque coniuncti filius, præfertur illius ex vno saltem latere connexi fratris filio. Item defuncti consanguineus vel vterinus tantummodo frater, anteponitur patruo. Item eius qui decessit vno duntaxat latere iuncti fratris liberi, ex æquo ad hæreditatem vocantur, cum patrui filijs. Item defuncti consanguineus aut vterinus tantummodo frater, & vtrinque connexi fratris filij, pariter succedunt. Item præmortui fratris ex vnico latere iunctæ sororis filius, & amitæ ex vtroque parente filius, simul potiuntur successione. Atque simili modo deinceps, per omnes collateralium gradus, succedendi ratio fieri & duci debet.

Vpominánie ku tey Figurze.

W Tey Figurze Práwney iáko y w innych Práwiech / Polacy ktorzy sie nie wiele Láciná báwią/

wia/á przedsie z łáciny około Práwá co vmieć chca/ nie rádzi widza przywodzenia mieysc z ktorych sie znáczy gdzie co w głownych práwiech Cesárskich położono/ dla tego/ iż te przywodzenia ábo Allegácye bywáia długie/ á nie káżdy ich czytác vmie/ áni wedle ich szukác: y mowia ták pospolicie/ Nic po tych állegácyách/ iedno rzecz zátrudniáia/ sináku w nich żadnego niemász/ y w Speculum Saxonum w glozách bárzo wádza. By ie kto ná Polskie przełożył/ wyrzuciwszy te Allegácye/ káżdemuby było łátwieysze wyrozumienie. Nie dziwuie sie iż ták mowia/ Bo tych Allegáciy potrzeby nie znáia/ iż ku łátwieyszemu Praw Cesárskich nálezieniu służa/ ná ktore Práwá ácz áni Niemcy áni Polacy nie sa obowiazáni/ wszákże iż Práwo Máydeburskie mieyskie wedle ktorych sie miástá y wsi Polskie spráwuia/ czegoby ku rostrzygnieniu sporu w Máydeburskim Práwie nie było/ káza sie tych Cesárskich dokládác/ przeto ich znáiomosć tákże y szukánia vmieietnosć iest potrzebna. A ták tu máło co ostapiwszy z gościnicá o tym czytániu Ksiag Cesárskich nieco powiem.

Spec: Sax: lib: 2. art: 36.

Czytánie Allegáciy z Praw Ksiag Cesárskich.

PRaw Cesárskich/ czwory Ksiegi sa/ iedne zowa Digestorum siue Pandectarum. ztad/ iż

wszytkie

wßytkie gadki Práwne rozwiezuią / y wßytkiego Práwá náukę w sobie zámykáią. quòd hic liber, omnes disputationes legum digerit, & totius Iuris doctrinam in se continet. A záwiezuią się we trzech Kśięgách ktore zową / Digestum vetus, Nouum, Infortiatum. Z tych kiedy kto iákie Práwo przywodźi / naprzod miánuie te Kśięgi dwoią litera ff. ktora się ták czyta. In libris Digestorum. potym kłádźie kilá słow tytułu ktory też názywáią Rubrica. potym litere L. ktora znáczy Legem, á przy niey liczbę 1. ábo 2. ábo 3. ktora liczbá spráwę dáie / ieśli iest Lex prima, vel secunda, vel tertia, ábo przytym onego Práwá kilká słow posádźi. A ieśli ono Práwo ábo Státut iest długi / tedy przydáie táki znák § ktory pokázuie czastkę onego Práwá w iednym cáłym opisániu : y dla tego ten znák zową Párágráphem, co się wykłáda / Rozdźiał Práwá ábo Státutu iednego ku łátwieyßemu rzeczy potrzebney nálezieniu w iednym Opisániu. Tego czytánia táki Przykład iest.

Kśiegi Praw Cesárskich. Digestorum siue Pandectorum.

ff. de & vi ar: L. i, § vim vi: co się ták czyta : In libro Digestorum, sub Titulo, de vi & vi armata, in Lege prima, Paragrapho, vim vi.

Tu się wiec przyczyny pytáią / czemu te Kśięgi Digestorum kiedy co z nich przywodzą / tą dwoią litera ff znáczą / gdyż w tym słowie Digestorum zá-

dney tákiey litery niemász. Pisze Alciatus: Ponieważ też te Kśiegi zowią Greckim słowem Pandectarum, znáczono ie ná przodku pierwszą literą Grecką z tego słowá Pandectarum wźiętą / ktora sie ták z Akcentem pisze ff gdźie Impressorowie / Greckiego pisma nie znáiąc / mniemáli / áby to było dwoie Láćińskie ff ktore sie z Greckiego ff łátwie czyni / ákcenty tylko z wierzchu położone trochę ku práwey ręce zákrzywiwszy tym kształtem ff tákże z nieumieietnośći to weszło w obyczay / iż do tych czásow Kśiegi Cesárskie Digestorum siue Pandectarum, kiedy z nich iákie Práwo przywodzą / znáczą dwoią literą ff / ktorą tymi słowy czytáią: in Libris Digestorum.

Codex Iustiniani. Drugie Kśiegi Cesárskie zowią Codex Iustiniani, z ktorych tákże álleguią Práwo / iáko ex Libris Digestorum, położywszy naprzod wielką literę C. ktora znáczy Kśiegi / co ie zowią Codex Iustiniani, co ma literá C. znáczy Capitulum ex Iure Canonico. Potym Tytuł: potym literę L. z swoią liczbą ábo z swym słowem iáko sie záczyna: potym Páragráph tákże § Przykład tego iest: C. de præscripti: 30. an: L. Si quis § Pe: Co sie ták czyta. in libro Codicis, sub Titulo, de præscriptionibus, 30. annorum, in Lege, Si quis. in Paragrapho Penult.

Autenticum. Trzećie Kśiegi są Autenticum, & Autentica:

dla te-

dla tego ták rzeczone / iż w sobie zámykáią Práwá wielkiey wagi / á máią w sobie Dziewiecioro zebránia z wielu cześci / ktore zebránia Collationes zową / ktore záś máią swoie Tytuły. Rożność miedzy tymi słowy / Autenticum & Autentica tá iest. Tym słowem Autenticum, zowią wszytkie cáłe Księgi: á Autentica, ieden Státut w nich opisány. Z tych Ksiąg ták Práwá przywodzą: Naprzod Księgi miánuią z tym słowem In: potym Tytuł / potym Párágráph / náostátek liczbe Collationis. w ktorey ono Práwo iest położone. Przykład tego iest táki.

In Auten: de Lenonibus § Sancimus. Collat: 3. Co sie ták czyta. In libro seu volumine Autenticorum, sub Titulo, de Lenonibus, in Paragrapho, qui incipit Sancimus, sub Collatione tertia.

Czwarte Księgi zowią / Institutiones vel Instituta, ktore są iáko Drzwi do innych Praw głownych Cesárskich / iż młodzi ktorzy sie w głebszych obierác chcą / w tych sie pierwey vczyć máią / áby potym per hæc institutionum dogmata, głebsze rzeczy w Práwie / tym łátwiey mogli podiąć. Z tych ksiąg / Práwá ták przywodzą: Naprzod / Księgi miánuią: potym Tytuł: potym Párágráph: Przykład tego.

Institutiones.

Insti: de insti: & iu: § i, co sie ták czyta. in Libro Institutionum, sub Titulo seu Rubrica, De iustitia & Iure, in Paragrapho primo.

Wykład niektorych słow w tey Figurze położonych.

Liberi iusti, Dźieći z małżeństwá národzone.

Potestati patriæ subditi, Co ieszcze są pod zwierzchnością Oycowską od Oycá nieodpráwieni / iáko pospolićie mowią: Ieszcze są ná Oycowskim chlebie: názywáią ie też non emancipatos, Nie odpráwione.

Potestate patria soluti, Ktorzy iuż nie są pod zwierzchnośćią Oycowską / od Oycá odpráwieni: iáko pospolićie mowią / Iuż są ná swoim chlebie: zowią ie też emancipatos, odpráwionych.

Fratres Consanguinei, Bráćia ktorzy są od iednego Oycá / od iedney Mátki.

Fratres Vterini, Bráćia od iedney Mátki od innego Oycá: á tych oboich Consanguineos & Vterinos názywáią / medios fratres, medias sorores, fratres ex vno latere iunctos. Polacy / Pułbráćią / Pułsiostrámi zowią.

Fratres vtrinque coniuncti, connexi, integri, ex vtroque latere iuncti Germani, Bráćia od iednego Oycá od iedney Mátki.

Successio in Capita, Iest rozdźiał przypádłey máietnośći ná tyle częśći / ile iest Głow / to iest / ile iest Osob: iáko gdy bráćia twoi ábo dźieći od bráćiey /

ciey / ábo Wnękowie / máiętność twoie po twey śmierći ná tyle częśći miedzy sobą dźielą ile iest Osob / to zowią successio in Capita.

Successio in Stirpes, Jest spadek / kiedy Wnękowie ábo Práwnękowie ieden ábo wiecey biorą / tyle máiętnośći / ile Oćiec ich miał bráć by był żyw: iáko / Jeśliby kto miał dwu Synow / od iednego trzech wnękow / á od drugiego iednego: tedy oni Wnękowie / choć ich iest czterey / ná dwoie tylko máiętność miedzy się dźielą / secundùm stirpes suas: iż odedwu poszli / ná ktorych máiętność miáłá spáść by byli żywi: tedy trzey od iednego syná biorą iedne połowicę / á ieden od drugiego syná bierze drugą połowicę. Co zowią Successio in Stirpes, quia portionem hæreditatis tollunt secundùm Stirpem suam.

Reguły o spadku krewnych pobocznie idących, po zmárłym ktory Testámentu nie czynił, z tey Łáćińskiey Figury ná Polskie Przełożone.

1. Rodzony brát / rodzona śiostrá / bliższy są niż Pułbráćia.

2. Pułbráćia ktorzykolwiek / choć iednego Oycá iney Mátki / choć iedney Mátki inego Oycá / bliższy są po zmárłym Pułbráćie niż Strykowie / Wuiowie / y ine Osoby pobocznie idące.

3. Pułbráćia y Pułśiostry od Oycá tylko ábo od

Mátki tylko / zárowno spadek biorą po zmárłym bráćie / ieśli rodzoney bráciey ábo sioſtr niemász.

4. Brát od iednego Oycá á inney Mátki / z brátem od iedney mátki á innego Oycá rownie spadek biorą.

5. Ieśliby kto zmárłszy zostáwił Pułbráćią od iednego Oycá á inney Mátki / y rodzone bráty / y inne od iedney Mátki á innego Oycá: tedy bráćia od iedney Mátki á innego Oycá / dobrá ktoreby po ich Mátce ná ich brátá zmárłego przypádły / sámi biorą. Ale ktoreby po Oycu przypádły / tedy sámi od iednego Oycá á inney Mátki biorą.

6. Zmárłego rodzonego brátá Syn / bliższy iest niżli Syn od Pułbrátá.

7. Dźieći od Pułbrátá zmárłegő / z dźiećmi Stryká zmárłego / rowno ná dźiedzictwo wstępuią.

8. Dźieći od rodzoney Bráciey y rodzonych Sioſtr / z Pułbráćią z Pułsioſtrámi zmárłego / zárowno Spadek biorą.

9. Syn od Pułsioſtry zmárłego Brátá / á Syn od Ciotki iednych rodzicow / zárowno po Spadek chodzą. Tymże sposobem przez wszytkie stopnie krewnych Pobocznie idących Bliskość ma być wywodzoná.

10. Wnękowie / Wnęczki / bliższe są do Spadku niż Oćiec / Mátká / Bráćia / Sioſtry.

Regułá o ſpadku krewnych wzgorę idących, y rożne ich wyrozumienie.

Oćiec do Spadku bliżſzy ieſt niżli Brát: á ieśli Oycá niemáſz/ Mátká ieſt: Mátká tákże będźie bliżſza niżli brát. Ták nápiſano Spec: Sax: lib: 1. art: 17. Mater in Succeſsione fratribus præfertur. A ieśliby Oycá Mátki nie było/ tedy inne Oſoby wzgorę idące: iáko ieſt Dźiad/ Bábá/ Prádźiad/ Prábábá/ bliżſze ſą niż Bráćia/ ktoreby ſię w Stopniu bliżſze pokazáły.

Tu vczeni w Práwie około tych Spadkow ná Oſoby gorne/ nie zgadzáią ſię. Jedni powiádáią/ iż tylko rodźicy ſámi nád Bráćią bliżſzy ſą/ á iuż potym nie Dźiádowie/ nie Báby: ták to wywodząc z przećiwnego położenia tych ſłow Spec: Sax: lib: 1. artic: 17. Pater & mater fratribus in Succeſsione præferuntur. Gdyż ták w Práwie nápiſano/ iż Rodźicy bliżſzy ſą niż Bráćia: tedyć gdy Rodźicow niemáſz/ iuż Bráćia bliżſzy niż Dźiad/ niż Bábá. Bo tám Práwo o dálſzych wzgorę idących Oſobách nie mowi/ tylko o Oycu o Mátce: Dźiádá/ Báby/ tám nie wſpomina. Opinio prima.

Drudzy rozumieią/ iż Dźiad/ Bábá/ bliżſzy ſą do puśćizny niż Brát z śioſtrą/ to wywodząc z glozy wtorey ná 17. Artykuł libro 1. gdźie tám o tym Opinio ſecunda.

tak położono: Pater & mater omnesque ascendentes percipiunt hæreditatem ante fratres & sorores, & omnes collaterales. Et libro 1. artic: 3. in glosa secunda. Podpieráią też tego tym powiádáiąc/ iż pod imieniem Oycá y Mátki rozumieią się nie tylko rodzicy ále y Stáry Ociec/ y Stára Mátká/ názwisko Oycá y Mátki przestrono rozumieiąc/ iáko Łácinnicy mowią/ per latam significationem.

Opinio tertia.

Trzeci Dziádá y Bábę z Bráćią y z Siostrámi ku spadkowi rowne czynią. Ták rozumieią Máydeburczánie: á pospolity wywod Doktorow w Práwie ták pokázuie: iż áczkolwiek wedle Práwá pospolitego Cesárskiego/ Bráćia y Siostry z Oycem y z Mátką/ rownie też biorą: wszákże iż się temu Státutem osobliwym Práwá Sáskiego zákroćiło/ słowy ná przodku in artic: 17. lib: 1. położonemi gdźie ták stoi: Pater & Mater fratribus in successione præferuntur, ktory Státut iest Correctorium Iuris Communis, to iest/ Popráwá przerzeczonego Práwá pospolitego: tedyć tylko sam Oćiec y Mátká bliższy są niż bráćia/á iuż nie Dziad nie Bábá/ ktorzy się też pod imieniem Oycá y Mátki nie mogą rozumieć. Bo iny Oćiec/ iny Dziad/ ina Mátká/ ina Bábá/ y Osoba/ y Nazwiskiem/ y Stopniem. Przeto ten Státut o bliskośći Oycá y Mátki/ nie może się ćiągnąć (deficientibus Pa-

tre &

tre & Matre) ná Dziádá o Bábe/ áby mieli być bliższy niż Brácia / ále wedle Práwá pospolitego Cesárskiego/ z Bráćią y z Siostrámi zárowno biora/ gdyż w przerzeczonym Státućie S. S. ich nie miánowano. Et in dubijs non est recedendum à verbo Statuti. Wywod też ná ktorym wtore wyrozumienie sádza/ nie iest potężny ktorym pokázuia áby Dziad y Bábá miał być bliższy / niż Brácia Siostry. Bo podobieństwo łoná ábo zánádrza/ ktore Łáćinnicy Sinum, Niemcy Busem, in linea recta, názywáia/ pokázuie iż Synowie / Wnekowie / y ine Osoby ná doł idace / podobniey sie zámykáia w łonie Oycowskim/ y inych Osob wzgore idacych/ á niż Oćiec y ine Osoby gorne w łonie Synowskim/ to iest / iż dźieci pochodza od Oycá / y zámykáia sie w łonie Oycowskim/ y innych Osob gornych: á nie Oycowie pochodza od dźieci áni sie zamykáia w łonie dźiecinnym. A ták onym Práwem nie może sie spadek ná Osoby wzgore idace śćiagnać/ ále ná doł idace/ zwłasczá w przerzeczonym Artykule 17. ták iáko stáry Łáćiński wykład / tego słowá Buzem/ ná tenże 17. Artykuł/ ná te słowá (Eo quod successio non respicit gradus ascendentium, &c.) iáwnie pokázuie / wespołek z gloza Niemiecka y Łáćińska. Z tego tedy rożnego rozumienia Doktorow/ y z tey watpliwośći / lepiey stać przy pospolitym Práwie

Ceſárſkim / ktore vczy iż rowny ſpadek ma być dány Dziádowi/ Bábie/ z bráćią/ z ſioſtrámi/ gdzieby oycá mátki nie było. A to ieſt srzednia drogá/ ktora w wątpliwych rzeczách ma być záwſze chowána/ zwłaſzczá ktora ſie zgadza z poſpolitym Práwem y Spráwiedliwośćią. Media via in dubijs eligenda. Wſzákże vczonym w Práwie niechay to będzie ku rozſądkowi zoſtáwiono / ktoreby wyrozumienie z tych przyſtoynieyſze było.

Puſte dobrá ktore dźiedźicá nie máią.

Jeśliby kto zoſtáwił dźiedźictwo puſte / to ieſt/ do ktoregoby żadnego dźiedźicá nie było/ y do ktoregoby ſie żaden nie ćiągnął w rok y ſześć niedźiel/ tedy ono dźiedźictwo ná Królá należy. Iure Munic: artic: 59. ktora dawność ſie rozumie wedle Artykułu Spec: Sax: lib: 1. artic: 28. Tákie dobrá Práwo názywa/ Caduca bona, caduca hæreditas, puſta ábo vpádła máietność/ cum bona non extantibus hæredibus ad fiſcum differuntur.

Dźiedźictwo ſie tu rozumie wſzelka máietność ták ruchoma iáko y nieruchoma / y Gierádá y Hergewet/ w poſpolitośći wſzytkie dobrá. Bo gdźie przyiaćioł práwych potomkow niemáſz/ áni po Mężu áni

zu áni po żenie/ iáko mowią/ áni po mieczu/ áni po wrzecienie/ tám wszytká máietność krom wszelkiego bráku á dzielności/ dziedzictwem iest pustym/ ktore do skárbu Krolewskiego należy. Pod imieniem Królá tu przy tey spráwie około pustey máietności/ rozumie się wszelka zwierzchność od Królá postánowiona ku broniéniu spráwiedliwości/ á tępieniu niespráwiedliwości.

Położono też tu miánowićie/ iż tám máietność do skárbu Krolewskiego należy/ gdzieby dziedzicá nie było. A ták trzebá rozumieć niebytność dziedzicá. ¶ Niebytność dziedzicá/ rozumie się czwo rákim obyczáiem. Naprzod/ ieśliby kto zmárł żadnego potomká Dziedzicá práwego nie zostáwiwszy. Dziedzic się tu rozumie/ nie tylko Syn/ Dziewká/ Wnek/ wneczká/ Práwnek práwneczká/ y ktorykolwiek krewny: ále to iest Dziedzic/ ktorego zmárły choć Obcego wedle Práwá vczynił Dziedzicem: ábo mu co dárowáł/ oddał: ktorych Práwo názywa/ hæredes legatarij, hæredes Testamentarij: ktorym cokolwiek on ktory bez potomstwá/ bez przyiaciol zszedł: dał/ dárowáł/ oddał przed Sądem gáynym/ to ich doysdź ma wedle Práwá. Ieśliby też żenie swoiey co przed sądem dał: to oná odzierży. Ieśliby tedy kto vmárł bez przyiaćioł/ Testámentu nie czynił/ nikomu nic nie dárowáł/ nie zápisał/ tám

Bona hære de carent 4. modis.

Dziedzicá niemáß/ y tám máietność iego/ wßytká ná Królá przychodźi: támże Iure Munic: artic: 59. in Glosa. Co w Glozie przy tym mieyscu położono: áby ten ktory iest z Małżeństwá/ nie miał bráć po Oycu ktory nie był z małżeństwá/ dobr przez Oycá nábytych/ áżby mu ie Oćiec przed Sądem dárował? Iáko gdyby Syn Kápłáński żonę poiął/ á dźieći z nią miał/ áby one dźieći będąc z małżeństwá národzone/ nie miáły bráć Spadku po Oycu/ktory był synem kápłáńskim? To omylnie iest w Láćińskim położono/ áby tákie Imienie Syná Kápłáńskiego/ ktory z włásną żoną dźieći ma/ do Skárbu Krolewskieg przypádáć miáło. Niemieckie Exemplarze ináczey vczą: iż tácy synowie po Oycu swoim choć nie był z małżeństwá/ spadek biorą. Ale po stárym Oycu/ to iest po Kśiedzu nie biorą: gdyż Oćiec ich nie był godźien ku bróniu/ dla tego iż nie był národzony z małżeństwá. Nie słußnaby to/ áby prawdźiwi potomkowie po swoim Oycu/ ábo po inych krewnych nie mieli bráć spadku/ áżby im przed Sądem gáynym oddano było. Nie dawa Oćiec Synowi przed Sądem/ á wżdy syn po Oycu Iure succesionis bierze/ by tylko Syn był z Małżeństwá/ od Oycá choć nie z małżeństwá národzonego. Przeto sie trzebá pilnie baczyć ná wykłádźie Láćińskim/ áby nie był rożny od własnych Orygi-

Dźieći po Oycu/ ktory nie iest z małżeństwá/ spadek biorą.

nałow Niemieckich: iáko tu ná tym mieyscu sie stáło/ gdźie miał wykłádácz położyć stárego Oycá (Auum) tám położył Oycá włásnego (Patrem) co być nie może / ábowiemby sie to nie stosowáło z inemi mieyscy ktore ináczey vczą / iáko iest iásny text Speculo Sax: lib: 3. artic: 72. Et Iure Municip: artic: 4. de legitime natis, w pospolitośći położono temi słowy: Legitime natus Iura retinet Patris. A Glozá/ támże powiádá: iż śilá ich w tym błądzą/ y fałß to iest co niektorzy powiádáią / áby dźieći nie miáły bráć po tych Rodźicách spadku / ná ktore rodźice może być dowiedźiono/ iż nie są práwego łożá. Wtore/ tám Dźiedźicow niemáß/ choćby kto zostáwił práwe dźiedźice: ále one pozostáłych dobr nie mogą bráć dla wystepku Oycowskiego: to iest/ ieśli co przećiw Krolestwu / przećiw Rzeczypospolitey wykroczył: ieśli był Heretykiem/ to iest odßczepieńcem od Kośćiołá Chrześćiáńskiego: ieśli sie sam dla boiáźni przyßłey męki ábo śmierći zábił: tám choć Dźiedźicy są/ iákoby ich też nie było: gdyż dźiedźictwá zá temi przyczynámi bráć nie mogą: wyiawßy by sie z iákiey boleśći/ tesknośći/ niećierpliwośći/ odeßćia od rozumu/ ábo dla długow/ ábo zá iáką iną przygodą zábił/ obiesił: Dobrá tákiego choćby Testáment czynił/ choć nie czynił/ ná potomki idą. Trzećie/ choćby dźiedźicy byli/ ále dźiedźictwá bráć

niechcą.

niechca dla trudności od dłużnikow: iáko to wiec pospolicie bywa / iż kiedy ktory dziedzic baczy / iż on po ktorymby máietność miał bráć został wiele dłużen / ták / iż iego pozostáła máietność długow nie zniesie / vchodzac trudności ktoraby mogł mieć od Kreditorow / niechce dziedzictwá bráć / wiedzac o tym / iż kto dziedzictwo bierze / musi onego długi płáćić po ktorym bierze. Przeto przychodzi do Vrzedu ábo do Sadu gáynego / y oświádczy sie iáwnie / iż po tym zmárłym przyiaćielu żadney máietności niechce bráć / á ták iuż dziedzicem nie bedzie. Táka máietność iesli Fiscus bierze / tedy wszytkie z czemioná winien odpráwowáć. Spec: Saxo: lib: 1. artic: 28. in Glosa à principio. Fiscus præstare cogitur onera hæreditatis, quia non proprio sed defuncti Iure vtitur. Czwarte / choćby też kto był dziedzicem / á dziedzictwá nie dochodził po zmárłym w rok y sześć Niedziel / bedac præsens, ábo iáko mowia pod iednym dzwonem / ábo też y czásu dálszego / iáko sa Dawności w Práwie opisáne: iuż ten nie bedzie dziedzicem / y niewiádomości nie bedzie sobie mogł ná pomoc bráć / bo káżdy o Práwie swoim winien wiedzieć. Ius suum vnusquisq; scire tenetur, wyiawszyby iáka pomocna przyczyne wniosł / dla ktorey ku dochodzeniu Dziedzictwá ná ten czás nie był: iż ábo chorował / ábo w więzieniu był / ábo sie ná

woyne

woyne wypráwował/ ná posłudze Rzeczypospolitey był / ábo pielgrzymował / ábo przed wodámi przebyć nie mogł / ábo mu konie wźięto : y iną ktorą słuszną przyczynę gdyby opowiedźiał/ tedy przećie Dźiedźicem będźie. Ten rozdźiał niebytnośći rodźicow potrzebny iest ku wiedzeniu tym ktorzy się wiec do Jmienia czyiego pustym Práwem máią/ vćiekáiąc się o dar do zwierzchniego Páná ze złą spráwą. Aby się wedle tego Rozdźiału státecznie przypátrzyli/ á wywiádowáli/ ieśliże Dźiedźicy są nie tylko przyrodzeni krewni / ále y obcy ktorymby co przed Vrzędem dárowano / ábo Testámentem oddano / choćby też byli / ieśli mogą bráć / ieśli nie máią iákiey zawády do tego / áby potym czyiego Jmienia źle przyietego wrácáć nie muśieli / gdy się bliższy ozowie. Y vrzędnicy się też w tym pilnie báczyć máią/ áby żadnemu Jmienia zárázem po zmárłym pośieść nie pozwaláli/ ążby był iásny Dowod/ iż przyiaćioł niemász : iż zmárły Testámentu nie czynił : iż Dawność wyszłá / y innych przyczyn.

Rozmáite Dźieći v Rodźicow.

PRzy tey Spráwie gdźie się mowi o Dobrách/ ktore Dźiedźicá nie máią : potrzebá też iest wiedźieć rozmáity rodzay dźieći v Rodźicow / bo niektore dźieći choć są/ nie dźiedźiczą / niektore dźiedźiczą.

cza. W rozmáitym tedy rodzáiu dźieci v Rodzicow/ iedne ſa co ſie rodza z Małżeńſtwá/ zowia ie Láćinnicy / Naturales & legitimi, liberi iuſti, á te ſłußnie dźiedźicza. Drugie ſa ſpoſobione ták Corki iáko Synowie/ kiedy kto nie máiac Dźieći własnych / ábo maiac ſtrácił ie ná woynie/ ábo mu ktorym innym obyczáiem odeßły: tedy dla poćiechy ſwoiey bierze ſobie kogo zá własnego Syná / ábo ktora zá własna Core / áby on wźiety zá Syná / ábo oná zá Core / byli dźiedźicy onego ktory ie bierze. Láćinnicy zowia/ Adoptiuos, Arrogatos, Liberos, legitimos tantùm. Tu Oćiec ſpoſabiáiacy / ieśli ieſt Dźiad/ ábo Prádźiad Pater adoptans, tedy ſyn ſpoſobiony po nim bierze ſpadek / nie ináczey iáko po własnym Oycu: y iesliby był nieſłußnie wydźiedźiczony/ może żáłowáć o wydźiedźiczenie. A ieśli Oćiec ſpoſabiáiacy ieſt obcy/ w żadney krewnośći nie bedacy/ á czynił Teſtáment: tedy co mu Teſtámentem odda/ to otrzyma/ iáko inny obcy. In Spec: Sax: lib: 2. art: 30. nápiſano: iż tákie ſpoſobienia w Száſkim Niemieckim Práwie nie ſa zwyczáyne/ y żaden wedle tákiego ſpoſobienia nie bierze dźiedźictwá/ ále wedle bliſkośći. Trzećie ſa dźieći co ſie nie z małżeńſtwá rodza / ktore Láćinnicy zowia illegitimos ſiue naturales. Te ácz też ſa z przyrodzenia Synowie ábo Cory v rodźicow/ wßákże Prá-

Naturales & legitimi.

Adoptiui, Arrogati, Legitimi tantum.

Naturales illegitimi.

wá chcac ludźi przywieść ku Małżeństwu / ku poczćiwemu żyćiu / zágrodźiły temu iż tylko te dźieći co sie z Małżeństwá rodzą / dźiedźiczą / á co nie są z Małżeństwá / nie dźiedźiczą: dla tego też / iż práwe dźieći / to iest z Małżeństwá národzone / dwoie Práwo do dźiedźictwá máią: iedno iest przyrodzone / drugie małżeńskie: á co sie nie z małżeństwá rodzą / tylko iedno Práwo máią / to iest / Práwo przyrodzone: przeto co są z małżeństwá / lepszym Práwem po rodźicách do dźiedźictwá przychodzą / bo dwoiem niż co nie z Małżeństwá / bo iednym: á kto ma dwoie Práwo / do czego bliższy iest ku otrzymániu tego / niżli ten ktory iedno Práwo ma: wszákże to bywa wedle Práwá postánowionego / nie wedle przyrodzonego: iáko mowią De Iure positiuo non naturali: bo przyrodzonym Práwem tákże by mieli bráć ći co nie są z małżeństwá / iáko y ći co z małżeństwá. Ale to mamy wiedźieć / á pokázuie sie to z Praw / iż kiedykolwiek iákie postánowienie iest przećiw Práwu przyrodzonemu / tedy ći co Práwá stánowili / nie zgołá Práwo przyrodzone psuią / ále pod oblikiem iáko tu w tey mierze / iż dźieći nie z małżeństwá národzone / Práwem postánowionym pisánym Iure positiuo dźiedźiczyć nie mogą: wszákże sie podáią tákie sposoby / zá ktorymi dźiedźiczyć mogą / z ktorych ten iest naprzystoynieyszy:

Filij illegitimati.

ßy: gdy Oćiec Mátke swoich dźieći poymie / ábo choć nie poymie / iż ábo nie byłá godná małżeństwá ábo Oycá śmierć záßłá / tedy Krol może go vczynić iákoby był práwego małżeństwá synem: zowią tákie liberos legitimatos, á ták w ten czás dźiedźiczyć mogą. Specu: Saxon: lib: 1. artic: 51. Iure Municip: articulo 4. Vczeni w Práwie kłádą rożność tych dźieći co się nie z małżeństwá rodzą: iedny / co się odedwoygá wolnych ludźi rodzą / to iest / z miłośnice / ktorą sobie kto w domu miásto żony chowa: Łáćinnicy zowią Naturales tantum ex concubina natos. Tácy po Oycu ieśliby im co nie zápisał / ábo z łáski Krolewskiey do poczćiweğ łożá nie byli przywroceni / nic nie biorą: tylko po mátce wßytko biorą: ieśli mátká innych dźieći poczćiwego łożá nie zostáwiłá. Bo ieśli zostáwiłá / tedy ten naturalis tantum ex concubina y po mátce nic nie bierze. Do Bábizny też Práwo máią / ieśli Wnekow poczćiwego łożá niemáß: wßákże tákie dźieći z dobr oyczystych máią być chowáne. Speculo Saxonum libro 1. articulo 51. in Glosa. Drugie co się rodzą od sprosney pospolitey nierządnice / Oycá niepewne / ktorego zowią Spurios, Manseres, sine patre, vulgo conceptos, te tylko po mátce biorą. Niektore z cudzołostwá od cudzey żony: Łáćinnicy zowią Notos à nota seu infamia. Niektore z zákazánego złączenia /

Naturales ex concubina.

Spurij. Manseres.

iáko

iáko od krewney / tákie názywáią Liberos damnati coitus incœstuosos: Tácy áni w oyczystych / áni w máćierzystych dobrách nie dźiedźicżą / y żywność im wedle Práwá Mieyskiego nie iest powinna. Tę rożność rozmáitych dźieci y rodźicow / też wiedźieć potrzebá ku vznániu / ktore dźieci dźiedźiczą / ktore nie dźiedźiczą / áby y ztąd pusta máietność poznána byłá / ktoraby do skárbu Krolewskiego należeć miáłá / ieśliby innych krewnych nie było. Incœstuosi.

Pusta máietność zkąd poszłá.

NApisano in Legibus Imperialibus, y Iure Munic: artic: 59. in Glosa, iż te caduca, puste Práwá / wszczęły śie od woien mieyskich Rzymskich / ktore Rzymiánie miewáli / kiedy śie tráfiło iż kto komu co w Mieśćie oddał / á potym on komu oddano był zábit: tedy iuż ono do skárbu pospolitego dawano: y názywano to Legatum caducum. A iżby były te caduca bona do skárbu pospolitego łátwiey przychodźiły / to było Lege Papia postánowiono / áby żadnemu po zmárłym nie godźiło śie dochodźić dźiedźictwá / ábo rzeczy Testámentem oddáney / áżby Testáment był otworzon: wyiąwszyby Synowie ábo Wnekowie byli / tym śie przed otworzeniem testámentu dźiedźictwá dochodźić godźiło. A gdźieby dźiedźic ábo on komu co oddano / zszedł pierwey Legatum caducum.

niż Testáment otworzono: tedy rzecz oddána do skárbu pospolitego należáłá. Potym Cesarz Iustinianus czásu pokoiu obaczywszy iż to niesłusżno było/ y skarb pospolity w chciwości był podeyźrzány/ niechćiał mieć tych kádukow / odmienił to Práwo / y postánowił znowu: iż dźiś nie tylko synom/ ábo wnękom/ ále y káżdemu pospolićie godźi się dochodzić dźiedźictwá skoro po śmierći Testámentniká. A ieśliby Legatarius, to iest/ ten komu co oddano/ zszedł/ tedy iego dźieći też mogą doysdź. Nie rádźi widźieli vczeni w Práwie tych kádukow/ y Testámentnikom bárzo były obćiążliwe/ przeto temu rozmáitemi drogámi zábiegáli áby nie były/ y Cesarz zábiegáć dozwolił/ iż ieśliby kto przyiaćioł nie miał/ áby to zá iego postánowieniem/ ná inne pewne osoby przychodźiło. Opátrzyli to tedy Testámentem/ á osobliwie tym sposobem: Kiedy kto Testáment czynił / á komu co oddawał/ zárázem ku onemu Dźiedźictwu náznáczał innego temi słowy: Tycyusá Syná moiego zostáwuie Dźiedźicem: á ieśliby ten vmárł/ nie doszedł/ ábo niechćiał / ábo nie mogł doyść / tedy ná mieyscu iego Seius niechay dźiedźiczy. Názwáli to substitutum hæredem, iáko Seius/ á institutum hæredem, iáko Tycyus/ iż gdźieby Institutá nie było/ áby Substitutus hæres brał/ choć krewny choć obcy.

Puste dobrá z Testámentow iáko bywáły.

CHoć kto czynił Testáment / Práwá Cesárskie vczą / iż dobrá oddáne troiákim sposobem ostawáły sie puste. Naprzod / kiedy kto Testámentem co oddał temu / ktorego nie było / á Testámentnik nniemał by był żyw: tákie oddánie Práwá názwáli pro non scriptum, iákoby też nie były nápisáne. Wtore / kiedy komu co oddano / á on potym komu oddano vmárł pierwey niż Testámentnik / to zwano in causa caduci. Trzecie / kiedy komu co oddano / á on potym nie wziąwszy nic vmárł po śmierći Testámentniká / poki ieszcze Testámentu nie otworzono / ábo też tym gárdził co mu oddano / to názywano Legatum caducum. Przeto sie káżdemu godziło żądáć y dochodźić dobr skoro po śmierći Testámentniká / choć ná częśći / choć ná wszytkim / dźiedźiczem był vstáwiony: wyiąwszyby oddánie było pod iákim sposobem vczynione / tedy sie dochodźić nie godziło / áżby sie on sposob wypełnił: ábo / ieśliby ná dźień pewny náznáczono było / tedy sie też dochodźić nie godziło áż on dźień przyszedł. C. de Cadu: tollen: L. & nomen, Item eodem C. L. Cum aūt.

Legatum non scriptum.

Legatum in causa Caduci.

Legatum Caducum.

Pusta máietność Práwem Cesárskim ták sie rozumie y zámyka: Ieśliby kto po zmárłym dźiedźictwá ábo oddánia Testámentnego w Rok y sześć

niedźiel nie dochodźił / á ná mieyscu iego ku brániu inny Testámentem náznáczony nie był / ábo ieśliby potomkow nie było / ábo choć byli / ále bráć niechćieli / ábo dla iákiey przyczyny bráć nie mogli : to iuż ná zwierzchniego Páná przychodźi / z brzemieniem zmárłego po ktorym Imienie bierze. Ieśliby też żoná po zmárłym mężu zostáłá / te Práwo ku brániu nád skarb Krolewski / y nád zwierzchniego Páná przekłáda. Dobrá złoczyńcow skazánych ná śmierć / spadáią ná te osoby co ná dol y wzgorę idą / iáko są Synowie / Wnękowie / Práwnękowie / Rodźicy / Dźiádowie / y inni ná dol y wzgorę idący. Spadáią też ná pobocznie do trzeciego Stopniá / Zony też z ich Imienia Wiáno biorą: á ieśliby ktora wiáná nie miáłá / tedy bierze trzecią część dobr Mężowych / Vrząd do tákich dobr nie ma nic : Bona damnatorum non fiunt lucro Iudicibus aut eorum officijs. A gdźieby tych osob wyższey námienionych nie było / tedy dopiro tákie dobrá zdánych ná śmierć przypadáią ná Krolá: wyiąwszyby táki był złoczyńcá / ktory przećiw Máiestatowi Krolewskiemu ábo Rzeczypospolitey wykroczył / tákież dobrá wszytkie ná Páná bywáią zábráne. Specu: Saxon: lib: 3. artic: 84. Występki ktoreby były przećiw Máiestatowi Krolewskiemu / spátrz w Reiestrze w słowie Crimen læsæ Maiestatis.

Deposit, to iest, Rzecz dána ku schowániu.

Z Dobr zmárłego, co pierwey idźie, Dług czy Deposit?

TRáfia sie często spor miedzy Kreditormi á miedzy tym ktory dał pieniądze ábo iáką inną rzecz ku schowániu/ do wiernych rąk/ á bywa to po śmierći tego v kogo byłá schowána: iż ten ktory dał schowáć/ powiáda iżem ia nabliższy swego Depositu przed wszytkimi Kreditormi: z moiego Depositu nie może sobie nikt płáćić swo iego długu co mu zmárły zostáł dłużen. Kreditorowie zás powiádáią/ iżesmy bliższy nászych długow z dobr nieboszczykowych/ mamy zapisy iego/ mamy Chyrográphy/ násze dawnieysze długi/ niż twoy Deposit/ twoiey rzeczy miedzy státkiem nieboszczykowym niemász/ á ták mysmy do nászych długow pierwszy. O tákim sporu gdy sie tráfi: táka iest náuká ludźi vczonych w Prawie. Jeśli pieniądze ktorem ia dał ku schowániu do wiernych rąk/ náydują sie po śmierći tego ktory ie odemnie przyiął/ w tym worku/ w tey skrzynce/ ták iákom ie ku schowániu dał/ á nie są strawione ábo też vtrácone/ á mam tego pewny Dowod/ iżem dał ku schowániu

Deposit náleziony ma być naprzod przed wszytkiemi długi wydány.

 do wier-

do wiernych rąk/ iest znák moiey skrzynki / moiey pieczeći: Tákowe pieniądze/ ábo ktorykolwiek deposit / máią mi być wydáne / żaden mi ich nie może bronić/ przodek mam przed wszytkiemi Kreditormi/ choćby mieli dług pierwey zeznány / y ná Máiętnośći pewney miánowáney od nieboszczyká zápisány/ co Łáćinnicy zowią Priuilegia realia seu expressas hypotecas habentes: choćby się też rozumiáły włásnie być ná máiętność krom zapisu obwiązáne iákoby zápisáne / co zowią Łáćinnicy Tacitam hypotecam habentes: iáko iest dług Krolewski / Wiáno/ dług pogrzebowy: choćby też mieli długi zgołá zeznáne/ Cyrográfem opisáne/ ná ktorych się tylko zapłátą obiecuie / á dług ná máiętnośći nie iest vkazány: co zowią Priuilegia personalia, tedy mam przodek przed temi wszytkiemi / napierwey mi ma być moy Deposit wydány / y żaden mi z Kreditorow namniey nie ma przeszkadzáć / á to z tey przyczyny/ iż Deposit moy/ własna iest moiá máiętność/ wszelkim Práwem/ naturaliter & ciuiliter: á z moiey máiętnośći żadnemu Kreditorowi dług ktoregom ia nie winien/ nie ma być płácon. Ale / ieśli się pieniądze ktorem dał schowáć nie náyduią miedzy rzeczámi tego ktory ie ku schowániu przyiął / ták iáko są dáne/ ále są vtrácone / strawione / tedy naprzod idą długi pierwsze ktoreby były przed Vrzędem zeznáne/

Priuilegia realia.

Tacita hypoteca.

Priuilegium personale.

Deposit strawiony obraca się w dług.

znáne/ ná máietnośći vkazáne/ pierwey Krolewſki dług/ Wiáno/ Pogrzeb/ y ine ktoreby były in tacita hypoteca. Już tu on Depoſit ſtrawiony ábo vtrácony/ oſtał ſie długiem/ y iáko dług ma być dochodzon. A záſie tenże depoſit choc ieſt vtrácony ábo ſtrawiony/ ma przodek przed tymi Kreditormi/ ktorzy tylko zgołá dług zeznány máia z obiecániem zapłáty ná pewny czás/ á nie ieſt obowiazek vrzędowy ná máietnośći/ iáko poſpolićie ſa Cyrográfy/ tám przed tymi Kreditormi Depoſit vtrácony/ ktoryby był ſłuſznie dowiedźiony/ ma być pierwey z máietnośći zmárlego zápłácony/ niż Kreditorom Cyrográfowym.

Depoſit ſtrácony ma przodek przed Cyrográfmi.

Jeſliby też deponens pecuniam, to ieſt ten ktory dał ku ſchowániu pieniadze/ brał od onych pieniedzy lichwe/ ábo pożytek iáki/ iuż on depoſit nie będźie miał tákiego Prawá/ iáko prawdźiwy depoſit miedzy rzeczámi náleźiony/ od ktorego pożytku nie brał/ ále będźie poczytány iáko zá dług/ ktorego z drugiemi Kreditormi będźie dochodźił kſztałtem długu/ á nie kſztałtem Depoſitu. A tu ſie wyymuie Depoſit ſieroty/ ktory ieſt w wiernym ſchowániu v Opiekunow/ ábowiem choć ſierotá bierze pożytek od opiekuná/ od pieniedzy dánych do wiernych rak/ dwoiá przyczyná do tego wiedźie/ iż on Depoſit przećie po śmierći Opiekunowey choć też y zá żywotá ma

Depoſit od ktorego pożytek biora długiem ieſt.

Sierotá może bráć pożytek od pieniedzy od Opiekuná.

 być

być pochodzon / iáko prawdziwy deposit / á nie iáko dług: iedná iest przyczyná z strony Osoby / iż sierotá: druga z strony spráwy / iż opieká. Et duplex causa fortior est quàm simplex. Piße o tym Záziusz in Digestis de Priuilegijs Creditorum L. Quesitum § in Bonis.

Deposit vtrácony, á towar nie zápłácony, ktory po śmierći kupcowey zostáł, co z tego dwoygá pierwey ma być odpráwiono.

IEśliby kto przedał kupcowi towáry swoie / suknà ábo ktore inne / y wierzyłby mu zapłáty: dobrá potym onego kupcá były poprzedáne / ábo vtrácone / y cześć onych towárow: pytánie iest / ieśli ten ktory przedał może sie iąć towárow onych / ktore ießcze nie są vtrácone / y wziąć ie / czyli ten ktory dał ku schowániu pieniądze swoie do onego kupcá / á pieniądze ony są vtrácone / będźieli miał przodek zapłáty swoiego depositu z onych towárow pozostáłych ießcze nieutráconych? Odpowiedź. Ták sie tu zda: iż ten ktory przedał towáry swoie / nie ma być słuchan / z tey przyczyny / iż przedawßy towáry swoie / y dawßy ie w moc kupcowi / przeniosł ich páństwo ná onego kupcá / ponieważ mu zapłáty wierzył / iuż towáry nie iego. Ale tu w tey mierze vczeni w Práwie z łáskáwośći y przystoynośći vczą y ták kłádą /

iż ten ktory przedał towáry / ma przodek do towá-
tow swoich / ktore ieszcze nie są vtrácone.

*Kreditor możeli długu swoiego dochodźić z towá-
row po dłużnikowey śmierći zostałych, ná ktore
mu pieniedzy pożyczył.*

IEśliby kto pożyczył komu summy pieniedzy miá-
nowićie ná iákie towáry / ábo ná inney ktorey
rzeczy kupienie / á potym on dłużnik zubożał ábo
vmárł / á one towáry zostáły: możeli ten ktory pie-
niedzy pożyczył dochodzić swego długu ná onych to-
wárách / ábo inney ktorey rzeczy zá swoie pienią-
dze kupioney / przed inszemi Kreditormi? Odpo-
wiedź. Nie może / wyiąwszyby około tego z swoim
dłużnikiem miánowita iásną vmowę miał / pactum
expressum. Wszákże choćby też y vmowy tákiey nie
miał / może dochodźić przed tymi ktorzy Cyrográ-
fowe ábo ná osobie tylko nie ná rzeczy długi obo-
wiązáne máią. Ale przed tymi ktorzy máią długi
vrzędnie zápisáne / ná dobrách vkazáne / nie może ná
onych towárách szukáć. wyiąwszy też to / ieśliby one
pieniądze były sieroty pożyczáne ná one towáry /
ábo ná kupienie iákiey inney rzeczy: tedy ich mogą
lepszym Prawem ná onym státku kupionym docho-
dzić niż inni Kreditorowie. A ieśliby Opiekuno-
wie zá sierotczyne pieniądze co kupili: tedy ná wo-

 ley iest

ley iest sierot / ábo te rzecz kupioną przyiąć / ábo pieniedzy dochodźić.

CIBARIA DOMESTICA, to iest, Zywność domowa.

Do żywnośći domowey należy.

IVre Municipali articulo 24. 58. in glosa opisano / ktore rzeczy do żywnośći domowey roczney należą: te są / ktore mąż ku potrzebie domowey ná ieden rok zgotował. Ku temu należy / mieso solone / wedzone / słoniná / szołdry / droby. etc. Wieprze chowáne / ktore są pobite y porabáne / Iure Municipali artic: 26. Sery / másło / sádłá / wszelkie tłuste. Sol / miod / ryby / śledźie / krupy / grochy / iagły / iárzyny / y inne potráwy ktoreby ná ieden rok ku żywnośći domowey były zgotowáne. Ku tym też liczą zboże / słod / piwo / wino / miod / y inne pićie ku vżywániu dorocznemu domowemu sprawione.

Do żywnośći domowey Wdowá po zmárłym mężu iákie Práwo ma.

IEsly Práwá miáłá Wdowá do żywnośći domowey / ktora po śmierći meżowey w domu zostáłá / Práwo Máydeburskie ták vczy: Kiedy sie

Wdowá

Wdowá od dźieći ábo też od dźiedźicow meżowych oddźielić chce/ to iey z strawnych rzeczy przychodźi. Iesliby oná miáłá zápiſáne od meżá opátrzenie do żywotá/ co Láćinnicy zowią prouisionem vitæ, ná onym Imieniu/ kedy táka żywność zostáłá/ tedy wszytkiey oney domowey żywnośći / ktorakolwiek mąż spráwił ná ieden rok/ bierze połowicę po Trzydźiestym dniu od czáſu ktoreg mąż vmárł/ á to krom oney żywnośći ktora ſie ku dźiedźictwu śćiąga. Bo ostátek coby nád zwyſz nád roczną żywność było/ to prawdźiwy dźiedźic meżow bierze. Ale iesliby ná onym Imieniu w ktorym táka żywność zostáłá opátrzenia do żywotá nie miáłá: tedy z żywnośći domowey nie więcey bierze iedno czymby ſie wedle iey stanu wychowáć mogłá/ poki iey dźiedźicy nie odpráwią. Pokiby też zá mąż nie szłá/ poty Imienia rumowáć nie winná: wyiąwszyby ią dźiedźicy chćieli odpráwić/ tedy pieniądze wźiąwszy winná Imienie rumowáć. Iure Munic: art: 24. 58. iest też o tym inter Articulos Iuris Maydebur: fol: 7. A poki dźiedźicy meżowi/ wdowy pozostáłey z Imienia meżowego nie odpráwią/ poty iey winni ná stráwę dáwáć káżdy tydźień/ wedle zwyczáiu miástá y wedle stanu iey/ iáko w mieśćiech zacnieyszych pospolita iest Wdowie kupieckiey ná tydźień kopę dáwáć/ rzemieślniczce mniey/ ták iákoby ſie wedle Pániey wienney

iey

wiele ma być ná stráwę dano poki iey Wiánem nie odpráwią.

iey stanu wychowáć mogłá. Ktore dawánie/ ieśli iest długie/ bárzo bywa szkodliwe/ y dziedzicom mężowym y Kreditorom iego: gdy Páni wienna/ długim bróniem ná stráwę/ mężowe Imienie wytráwić może/ ták/ iż potym dziedzicy máło wezmą/ y Kreditorowie długow swoich nie máią ná czym doścignąć. Przeto prawdziwi Opiekunowie/ ábo też y dziedzicy máią sie o to naprzod pilnie stáráć/ áby Pánią wienną conarychley wiánem odpráwili z Imienia mężowego/ ktore też Práwo pospolite miedzy innymi przyczynámi osobliwie dla odpráwy wienney przedáć dozwala/ ieśli pieniedzy gotowych ku odpráwie niemász/ gdyż to Imienie iey fántem było w wienie/ iáko o tym nápisano. Iure Municipali articu: 26. & inter Articulos Iuris Maydeburgeñ: fol: 33.

Niewiástá kiedy w wienie áni w żywnośći nie dźiedźiczy.

NIewiástá poki mąż żyw / áni w wienie / áni w stráwnych rzeczách nie dziedziczy/ wszytko to v mężá w mocy iest. A zásie kiedy to po śmierci mężowey bierze/ ták iżby potym żadnego mężá nie miáłá/ tedy ono wiáno y żywność ná bliższego po niey/ nie ná bliższego po mężu dziedzictwem spada. Jeśliby też mąż pozostáłey Wdowy tákiego stanu był/

iż z tych

iż z tych przerzeczonych ſtráwnych rzeczy żywności ßukat (iákoż ieſt ich wiele co ſtráwnymi rzeczámi y ku piciu należącymi hándluią) te ku dziedzictwu należą: do tych niewiáſtá nie ma nic / tylko do połowice z onych / ktore ſą oddzielone ku roczney żywności. A to iesli opráwe ná onym Imieniu ma / ábo opátrzenie do żywotá / gdzie te ſtráwne rzeczy ſą / iáko wyżßey o tym Speculo Sax: lib: 3. artic: 38.

Posag, Wiáno.

Dos, Dotalicium.

POſag názywáią máietność / ktorakolwiek żoná do mężá przynosi / ábo co mężowi zá żoną dáią / dla znoßenia przypádłych brzemion w małżeńſtwie: Láciunicy Dotem názywáią. Posag.

Wiáno ieſt dar / ktory mąż względem poſágu żenie przy ślubie mianuie / ktory też czáſem znácznie ná ſwoim Imieniu ſtoiącym / ábo poſpolicie ná wßyſtkiey máietności / ábo ná połowicy pokázuie y opráwuie / áby żoná po śmierci iego byłá ſwoieg wiáná pewnieyßa: Láciunicy Dotalicium názywáią. Wiáno.

Ten co Lácińſkim ięzykiem Práwo wykłádał / czáſem nie czyni rożności żadney miedzy tymi słowy / Dos, Dotalicium, zá iedno ie poczytáiąc / ábo zá posag / ábo zá wiáno / czáſem czyni rożność / czá-

 ſem ie-

śem iedno zá drugie kłádźie. Ale iáko iest rożność miedzy Polskimi słowy / Posag / Wiáno / ták miedzy Láćińskimi Dos, Dotalicium, w tym znáczeniu iáko wyżsey położono.

Dowod Wiáná białymgłowom opisány.

CI co Práwá stánowili / folguiąc krewkośći Białychgłow / pozwolili im tego / y Práwem pisánym opátrzyli / áby Wiáná swoiego / gdźieby świádkow nie było / przyśięgą dowodźili / áby ich przyśięgá bez wszelkiego sporu / ku otrzymániu wiáná mieysce miáłá / tyle / ile przyśięgą potwierdzą. Nápisano to w Textćie Spec: Saxon: lib: 1. artic: 20. Dotem mulier proprio obtinet iuramento. Y w glośie Iure Mun: art: 22. położono o tym: Kiedy mąż poiąwszy żone / miánuie iey przed dobremi ludźmi wiáno / ktorego iey ná żadnym imieniu nie zápisze / iedno tylko miánuie / á potym gdy vmrze / dźiedźicy niechcą iey dáć wiáná / poniewaž oná ná Jmieniu nie ma oprawionego / y w Kśięgách żadnych opisánego / niechcą iey dáć áni ná świádki / áni ná Przyśięge / tedy Práwo ták vczy: Jż kiedy mąż miánuie wiáno żenie przed dobrymi ludźmi / choćby ie zápisał / choć nie zápisał: żoná pozostáła łátwiey otrzyma wiáno zá swoią przyśięgą / niżby ią Dźiedźicy mieli oddalić wiáná. Były podobno lepsze czásy /

kiedy to Práwo Białymgłowom o przyśiegániu wiáná vczyniono / iż żaden dźiedźic nie znał śie w tym być obćiążonym / y krzywdy żadney w vbliżeniu ſwoiego dźiedźictwá zá tákimi przyśięgámi nie czuł. Ale tych czáſow nieſzcześliwych / ktorych ludźie ſkłonnieyſzy ſą ku złemu niż ku dobremu / nie máiąc nic baczenia ná to / iákoby máietnośći pobożnie nábywáli / tylko iżby mieli / lubo źle / lubo dobrze nábyte. Bárzo to Práwo o poprzyśiegániu wiáná ieſt ſzkodliwe / iż doświádczono niektorych Białychgłow / ktore zárzućiwſzy ná ſtronę boiáźń Bożą / wſtyd / wiárę / y powinność małżeńſką / zápomniawſzy dźiatek ſwoich / śmiáły przećiw ſumnieniu ſwoiemu / przećiw świádectwu / wielkie ſummy pieniędzy poprzyśięgáć / ktore im nigdy przy ślubie nie były miánowáne: przez co dźiatkom ſwoim ábo przyiaćiołom mężowym / niemáłą część Dobr Dźiedźicznych niepobożnie wydźieráły / dochodząc onego Wiáná poprzyśiężonego z Imienia Mężowego: Choć też y przećiwne świádectwá były / ktore odrzucáli niektorzy / sądząc śię ná gołym textćie o poprzyśiegániu Wiáná / niechcąc śię námniey od niego odchylić / choć przećiwne świádectwá dáleko mnieyſze wiáno pokázowáły / nie rozumieiąc / iż Práwá nie ſą dla tego vczynione / áby miáły komu ku wydźierániu czyiey máiętnośći

Poprzyśięgánie Wiáná dźiśiey ſzych czáſow ſzkodliwe ieſt.

Práwá dla czego vczynione.

pomágáć: ále ſą vczynione ku obronie wßytkich vbogich sierot/ y ktorzyby iáką niepobożnośćią od kogo byli vciśnieni. Są to vbogim sierotom/ y wßytkim pobożnym ludźiom rzeczy bárzo żáłoſne około tákowego poprzysiężenia/ gdy pozoſtáła Wdowá poprzysiężonym Wiánem wßytkę máiętność Mężowe zábierze/ zábrawßy z drugim mężem vtráci/ á dźieci żebráć muſzą. Godźiłoby ſie Przełożonym/ ktorzy Miáſtá rządzą w to pilnie weyźrzeć/ y temu zábieżeć/ á bárzoby ſie łátwie temu zábieżáło/ y ſłußne lekárſtwo podáło/ gdyby ták poſtánowiono/ Aby żadne Wiáno ważne nie było/ y mieyſcá nie miáło/ ktoreby záráżem po slubie przed Vrzędem zeznáne/ y w Księgi Mieyſkie wwiedźione nie było: á zwłaßczá gdy dźisieyßych czáſow nie tylko w Mieśćiech ále y w Miáſteczkách/ y we Wsiách/ wßędy Vrząd Mieyſki księgi ma/ tedy nic łátwieyßego iáko wiáno zeznáne zápiſáć/ á przez to przyßłym trudnośćiom y niebeſpiecznośćiom drogę zámykáć/ ábo gdźieby ſie potym okázáło iżby ktora Wdowá wßetecznie chćiáłá wiáno wyżßey niż iey wiánowano poprzysięgáć/á iáwnoby to było vczćiwych mężow świádectwem (ktore in hoc caſu musiáłoby przećiwko białeygłowie zá Wielkierzem ná to vſtáwionym ważne być) iż iey tylko nie wiánowano/áby to karánie odnośiłá/żeby

iey tylko

iey tylko ławkę y kądziel przed dom wystáwiono / á tám ia posádzono / nic inego iey nie dawszy / iedno onę ławkę á kądziel. O czym nápisano Iure Munic: artic: 22. Co ácz tá nieśt położono o tych białych, głowách / ktorym mężowie żadnym zapisem Wiáná nie opráwili / (co sie iednák v nas nie záchowuie: máią białegłowy Wiáno swoie po smierci mężowey / choć iey opráwi choć nie opráwi ná máietności / choć tylko przy slubie miánuie) wszákże nie wiem / by to nieprzystoyniey było / iżby tákim białymgłowom niebogoboynym / ktore fałszywie wiáná poprzysiegáią / stołkiem y kądzielą wiáno przed domem płácono / y tym ich zá ich fałszywą przysięgę karano / á niż owe ktore opráwy żadney ná Imieniu od mężow nie máią / ále wiáná swoiego miánowánego iáwnego pobożnie á spráwiedliwie dowodzą y dochodzą. Dobry o tym ieśt Státut Koronny / ktory ták vczy: Dos quæ non fuerit in Libris seu Actis inscripta, iuxta Iuris ordinem & antiquam consuetudinem reformata, nullius debet esse valoris & momenti.

A iż ná wielu mieyscách w Polszcze w Mieściech Przełożeni / gdźie widzą w czym iákie vbliżenie w Rzeczypospolitey / ábo vbogim sierotom / ták bárzo są czuyni o tym / iż gdźie widzą drogę ku zábieżeniu iákiemu złemu / oney násláduią / á ią z widze-

nia ludźi vczonych w Práwie / podałem te drogę ku zábieżeniu fałßywemu poprzyśiegániu wiáná / áby żadne mieyſcá nie miáło / iedno ktoreby było przed Vrzędem zeznáne y zápiſáne / zdáło mi ſię tu położyć formę tákiego zapiſu Łácińſkim y Polſkim iezykiem / ktorey ábo inney tey podobney / kto chce może vżywáć.

Formá zápiſánia Wiáná Łáćińskim iezykiem.

COram Bannito Iudicio perſonaliter conſtitutus famatus N. ſanus mente & corpore, non compulſus, non coactus, ſed de libera ſua voluntate, etiam ex conſilio amicorum ſuorum recognouit. Quia honeſtæ N. filiæ famati N. coniugi verò ſuæ chariſſimæ quingentos florenos dotalicij in auro vngaricales, auri puri & iuſti ponderis, circa ſponſaliorum, ceremonias denominauit, quos eidem ſuper medietate omnium bonorum ſuorum, mobilium & immobilium, hæreditariorum & obligatoriorum, habitorum & habendorum, ſiue ſuper domo ſua lapidea, lignea, hæreditaria inter domos famati N. ab vna & famati N. parte, ab altera in circulo Craco: iaceñ, indicando coram Iure, inſcripſit, aſsignauit, & reformauit, per eadem N. dictam coniugem ſuam, prædicta bona præfati mariti ſui, cum omni Iure, proprietate, & toto dominio prouentibus, vtilitatibus,

reddi-

redditibus, agris, pratis, campis, paſcuis, hortis, prædijs, pecoribus, pecudibus, ac ſingulis pertinentijs, adiacentijs, quomodolibet ad prædicta bona, ſeu ad prædictam domum ſpectantibus quibuſcunq; dicuntur nominibus, nullis exceptis, nec excluſis tenenda, habenda, poſsideñ: cum vſufructu, iuxta conſuetudinem Dotaliciorum in Iure Maydeburgenſi obſeruatam, tam diu donec ſibi prædicta quingentorum florenorum ſumma, ſui dotalitij, ab hæredibus mariti, quorum intereſt, fuerit perſoluta.

Táż Formá zápiſánia Wiáná po Polsku.

PRzed Gáynym Sądem ſtánąwſzy obliczni ſławny N. zdrowy będąc ná ćiele y ná vmyśle / nie z przymuſzenia / ále z dobrey ſwoiey woley zeznał / iż vczćiwey Pániey N. Corce ſławnego N. Małżonce ſwoiey miłey / pięć ſet złotych wiáná we złoćie Węgierſkich / dobrey á ſpráwiedliwey wagi / przy ślubie wiánowáł / ktore iey ná połowicy wſzytkich dobr ſwoich ruchomych y nieruchomych / dźiedźicznych / zaſtáwnych / ktore teraz ma / y potym będźie miał / ábo ná Kámienicy ſwoiey / ábo ná domu drzewiánym / ktory leży miedzy domem ſławnego N. z iedney ſtrony / á domem ſławnego N. z drugiey ſtrony w rynku / okázuiąc przed Práwem / zápiſał / náznáczył / y opráwił / áby przerzeczona N.

małżon-

małżonká iego / wyżßey miánowáne dobrá Męża swoiego przerzeczonego trzymáłá / miáła / y używáłá / ze wßytkim Práwem / własnośćią / ze wßytkim páństwem / dochody / pożytki / z rolámi / polmi / pástwiskámi / ogrody / folwárki / bydłem / y z inemi dobrámi / k temu przyległemi iákimkolwiek Názwiskiem názwáne były / ábo názwáne być mogły / żadnych nie wyymuiąc áni odłączáiąc / wedle zwyczáiu / iáko sie około Wian w Práwie Máydeburskim zdawná záchowuie / á to ták długo / ážby iey przerzeczona summá pięć set złotych Wiáná od dźiedźicow mężowych / ktorym to należy / zupełnie położona byłá.

Odstępek Wiáná iáki iest beśpieczny, á iáki niebeśpieczny y niepewny.

WDowá po śmierći mężowey Wiáno swoie ieśli ma od mężá zápisáne / ábo dowiedźione / ábo ná pewnym Jmieniu vkazáne / może komu chce / choć dźiedźicowi / choć też komu obcemu podług mysli swey odstąpić. Ale ieśli nie ma zápisánego / ábo ieśli go sámá zá swoiego żywotá nie otrzymáłá / ábo świádkámi / ábo przysięgą nie dowiodłá / Odstępek iey máło ważny iest: ábowiem by ten dźiedźic / ábo ktory inny obcy ktoremu oná wiáno odstąpi / miał po iey śmierći dowodźić y dochodźić tákiego Wiáná / ták iáko oná przysięgą ábo świád-

kámi wedle Práwá dowieść miáłá: toby ſie nie godziło / y niewiem iesli ſie kiedy táka ſpráwá miedzy ktorymi osobámi ſądownie toczyłá / żeby ſie z niey zá Dekretem v wyżßych Sędziow pokazáło / godzili ſie dziedzicowi ábo komu obcemu máiącemu odſtepne wiáno od Wdowy / dochodzić wiáná ná mieyſcu oney Wdowy po smierci iey. Przeto odſtepek wiáná ktore nie ieſt zápiſáne / ábo dowiedzione / ábo poſtepki Práwnymi doſkonále pozyſkáne / nie ieſt beſpieczne ku doſtąpieniu / y owßem máło ważne. To vpominánie ſłuży tym ktorzy wiáná kupuią / áby wiedzieli iákie odſtepki wian od Wdow przyimowáć máią.

Wiáná dochodzić / ná mieyſcu Wdowy / nie ieſt rzecz zwyczáyna.

Formá odſtepku Wiáná Łáćińskim iezykiem.

CORam Iudicio Bannito conſtituta perſonaliter honeſta Anna olim prouidi Petri N. relicta vidua, per honeſtum virum N. ad id ſibi aſſumptum, & Iuridicè confirmatum tutorem, recognouit, & expreſsis verbis faſſa eſt ſe abſceſsiſſe, præſentibuſq; abſcedere & condeſcendere, honeſto N. ſummam florenorum quingentorum Dotalicij ſui à memorato marito ſibi circa ſponſaliorum Ceremonias denominati, & coram officio Conſulari, ſeu Iudicio Bannito, feria N. per eundem maritum, recogniti & inſcripti: ac omne Ius ſuum quodcunque ipſa ra-

 tione

tione eiusmodi summæ Dotalicij, super bonis N. perductum continuatumq; habet. Vel hoc ipsum Dotalicium, quod ipsa, adcitatis supramemorati mariti suis hæredibus, in præsentia eorundem, sine vlla eorum contradictione, iuramento corporali, vel proborum virorum testimonio, iuxta acta Aduocati, feria N. sufficienter probauit, vel quòd ipsa super omnibus bonis mariti sui, mobilibus & immobilibus hæreditarijs & obligatorijs habitis & habendis, & signanter super domo in circulo N. inter domos N. ex vna, & inter domum N. parte ab altera iaceñ, ab eodem prædicto marito datum, donatum, inscriptum, assignatum, & reformatum habet. Nihil penitus Iuris, proprietatis, & dominij sibi, posterisq; suis, aut quibusuis alijs, propinquis, in memorata quingentorum florenorum Dotalicij summa relinquendo, nec excipiẽ: sed totum & integrum Ius, quodcunq; ei ratione eiusmodi supranominati Dotalicij competit, in prædictum honestum N. pleno, hæreditarioq; Iure transfundendo, vt ipse N. eiusmodi Dotalicium, seu bona mariti eius defuncti in Dotalicio habeat, teneat, possideat, & vtifruatur, tanquam ipsamet, veluti domina Dotalicialis, eadem bona haberet, teneret, habereq; tenere, possidere, & vsufrui possit, tam diu, donec sibi prædictum Dotalicium, integra prænominata summa, re-

positum fuerit, recognoscens sibi ab eodem N. pro supradicta Dotalicij summa, vniuersoq; eiusdem Iure, plenariè satisfactum esse. De qua eundem quietauit in forma plenissima, dans eidem dictu N. plenam & sufficientem potestatem, hoc ipsum Ius supranominati sui Dotalicij; Iure exigendi, repetendi, suscipiendi, de suscepto quietandi, & in vsum suum beneplacitum, prout melius & vtilius nouerit conuertendi, tanquam suum proprium.

Táż Formá odstępku Wiáná po Polsku.

PRzed Gáynym Sądem stánawszy oblicznie vczciwa Anná N. Niebosczyká sławnego N. popozostáła Wdowá / przez sławnego N. wziętego sobie ku tey Spráwie / y Sądownie potwierdzonego Opiekuná / zeznáłá iest / iż odstąpiłá / iákoż to y tym zápisem teraz odstępuie / sławnemu N. pięć set złotych w monecie wiáná / ktore iey przerzeczony mąż przy ślubie wiánował / y przed Vrzędem Rádzieckim N. ábo Gáynym Sądem / w ten dzień N. zeznał y zápisał / y wszytko Práwo ktorekolwiek oná z strony tákowego Wiáná / ná dobrách tych N. przewiodłá / y skończyłá: ábo to Wiáno odstąpiłá / ktorego oná przypozwawszy dziedzicow mężá swoiego przy oblicznośći ich / krom wszelkiego ich odporu cielesną przysięgą / ábo świádectwem

vczćiwych ludzi dostátecznie w ten dzień N. wedle Ksiąg Woytowskich dowiodłá/ ábo ktore oná ná wszytkiey máietności mężowey/ ruchomey y nieruchomey/ dziedziczney/ zástáwney/ ktorą ná on czás miał/ y potymby miał/ á miánowićie ná domu leżącym w Rynku/ miedzy domem N. z iedney strony/ á miedzy domem N. z drugiey strony/ od tegoż mężá swoiego dáne/ dárowáne/ zápisáne/ náznáczone/ y opráwione ma. Nic Práwá/ własności/ Páństwá sobie/ áni Potomkom swoim/ y ktorymkolwiek bliskim z przerzeczoney summy wiáná nie wymuiąc/ áni zostáwuiąc: ále wszytko cáłe/ zupełne/ wyższey miánowánego wiáná swoiego Práwo/ ktorekolwiek iey z strony tákiego wiáná należy/ ná tego to N. zupełnie/ y dziedzicznym Práwem wlewáiąc: ták/ áby ten przerzeczony N. tákowe Wiáno/ ábo Dobrá iey Mężá w Wienie miał/ trzymał/ dzierżał/ y vżywał/ nie ináczey/ iedno iákoby oná sámá/ iáko Páni wienna tákowe dobrá miáłá/ trzymáłá/ vżywáłá/ mieć trzymáć/ y vżywáć mogłá/ poty/ ážby iemu tákie wiáno ná iey mieyscu/ gotową summę pieniędzy/ odłożone było. Rzeznáłá iże się iey od niego zá tákową summę Wiáná/ y zá wszytko iey tego to wiáná Práwo/ dosyć stáło/ z ktorego kwitowáłá go y kwituie/ dostátecznie/ wiecznie/ dáiąc przerzeczonemu N.

zupełną

zupełną moc tákiego Wiáná dościgáć / o nie Práwem czynić / dochodźić / przyiąć / z niego kwitowáć / y ku swoiemu / iákoby nalepiey rozumiał pożytkowi przywieść / y obrocić / iáko swoie włásne.

Pytánia potrzebne około Wian, wyięte z glozy, in Iure Municipali super Articulum 22.

Pytánie Pierwsze.

MAż iesliby żenie pewną summę pieniędzy wiánował / ktoraby iey ná swoich dobrách ruchomych y nieruchomych / w sáncie obowiązał: możeli one dobrá przedáć / zástáwić / ábo ktorym inym obyczáiem oddalić: możeli ono oddalenie żeninemu Práwu co szkodźić czyli nie? Odpowiedź: wedle Práwá: iesliby mąż swoiey żenie zápisał Wiáno / pospolićie ná wszytkich dobrách swoich / ktore ma y potymby miał / żadnych nie miánuiąc / tákowe dobrá mąż może przedáć / y oddalić / podług woley swoiey / krom wszelkiego sprzećiwienia żeninego. A to z tey przyczyny / choć summę będźie miánował / przedsie ono Imienie iego iest. Niektorzy tego dokłádáią / iż to ták mąż może vczynić / iesli sobie páństwo záchowa do swego żywotá / z tákowymi dobrámi swoimi czynić może wedle podobánia swoiego. Niektorzy też ták trzymáią / choćby sobie páństwá nie záchował / iedno tylko pospolićie ná swoiey

Mąż choć wiáno opráwi żenie ná dobrach swoich wszytkich pospolićie / żadnych nie miánuiąc: tákie może zástáwić krom sprzećiwienia żeninego.

máietności wszytkiey/pewną summe po swey śmierći opráwił: to oddalić może. Ale ieśliby opráwá byłá miánowićie ná ktorym Jmieniu / to iest ná Domu/ ná Winnicy/ ná czynszowym Jmieniu/ z ktoregoby mąż czynsz brał/ ábo ná ktorym pewnym dźiedźictwie: oddalić tego nie może / áni z przyzwolenia żony / áni bez przyzwolenia: wyiawszyby iey iną tákowąż nagrodę vczynił/ to iest/ ážby iey tákąż summę ná innym Jmieniu opráwił y viscił.

Długi ktore pierwey idą niż Wiáno / ktore po Wienie.

Ieśliby też mąż do śmierći swoiey Jmienia swoiego nie vtráćił / nie oddalił / iednoby sie ono Jmienie ták bárzo nákáziło/ izby wiáno ledwie wynieść mogło: tedy żoná pozostáła Wiáno odźierży ná onym Jmieniu przed wszytkimi wierzyćielmi ábo Kreditormi / y przed wszytkimi długi / ktoreby po miánowániu Wiáná / ábo po opráwie wienney vczynione były. Ale ieśliby mąż / przed opráwieniem wiáná / dobrá swoie komu obowiązał: táki dług naprzod idźie / potym Wdowá wiáná dochodźi.

Mąż ieśliby Zenie swoiey Wiáno miánował ná wszytkich dobrách swoich w pospolitośći / á potymby one dobrá komu zá czásu małżeństwá vwiązał / tedy wierzyćiel zá oną obligácyą sobie vczynioną/ przed wiánem dochodźi długu swoiego / potym wiáno idźie.

Ieśliby

Jeśliby też mieysce ono ná ktorym Wiáno opráwione iest/ żenie należáło/ á w Poságu mężowi przyszło/ tego też mąż od żony oddalić nie może.

Pytánie Wtore.

MAź gdyby zápisał pewną summę Wiáná żenie/ ná dobrách swoich ruchomych y nieruchomych/ á záchowałby sobie páństwo/ z onymi dobrámi ináczey czynić / postąpić / puścić wedle vpodobánia swoiego: potymby one dobrá w pewney summie zástáwił/ zápisał: á żoná támże przestrzegłáby sobie to/ áby oná zastáwá / Práwu iey nic nie szkodziłá. Vmrze mąż / wierzyciel ktoremu sie ostał zapis/ będźie dochodźił ná onych dobrách długu swoiego Zapisem Mieyskim/ ábo świádkámi po vmárłey rece: żoná też tákże będźie dochodźiłá ná dobrách mężowych opráwy Wiáná swoiego / wywodząc to/ iż sie iey pierwey opráwá ostáłá ná wszytkich dobrách iego: y będźie pytáłá: áczby nie byłá bliższa Wiáná swoiego/ ná wszytkich dobrách mężowych doysdź/ wedle Práwá. Wierzyćiel zás rzecze: Ponieważ żoná vkázuie zapis Wiáná swoiego/ táki / ná ktorym mąż záchował sobie páństwo / z dobrámi swoimi czynic/ wedle vpodobánia swoiego/ y zá tym záchowániem páństwá pewną summę mi obowiązał: proszę áby mi to było skazano/ iż iestem bliższy przy

Wiáno gdy mąż opráwi żenie ná dobrách swoich z záchowániem páństwá á potym one dobrá vwiąży/ Wiáno naprzod idźie.

ßy przy ſánčie moim zoſtáć/niż Wdowá pozoſtáła. Wdowá záśię ſpiera / iż ten zapis moiey Opráwie nic ßkodźić nie może / gdyżem ia doſtátecznie ſobie przeſtrzegłá przy tákim zapiśie / iż to Práwu moiemu nic ßkodźić nie ma: przeto proßę / áby opráwá moiá wienna naprzod ßłá? Odpowiedź. Iż pozoſtáła Wdowá bliżßa ieſt / z ſwoimi dowody otrzymáć Wiáno ſwoie / przed wßytkimi długi ktore po miánowániu Wiáná mąż ná dobrách ſwoich opráwił wedle Práwá. Abowiem cożby to było zá wyznánie/y opráwá wiáná iáko długu powinowátego / gdyby zá záchowániem tákiego páńſtwá mężowego/ Wdowá Práwo ſwoie wienne y opráwe vtrácić miáłá? Byłyby to ſobie rzeczy bárzo przećiwne/ iákoby rzekł: Zápiſuię wiáno y niezápiſuię: ábo zeznawam dług y nie zeznawam. A ták podobniey ieſt/ áby tákie zápiſánie wiáná z záchowániem páńſtwá / tu przy tym pytániu / wściagáło ſię ná popráwienie wiáná/á niewłaſność głownego wiáná/ ktore ieſt iáko dług pewny / á iſty. A kiedy kto zeznawa dług v Sądu y zápiſuie / nie záchowuie ſobie páńſtwá.

Pytánie Trzećie.

NIewiáſtá gdyby miáłá zápiſáne wiáno ná dobrách mężowych / á mąźby potym vręczył / ábo obiecał komu ná dobrách ſwoich zapłátę / przyzwoleniem

leniem żony/ tymi słowy: Ja obiecuie wespołek z żoną moią sto grzywien: á Sędziaby spytał żony/ ieśli to iest wola iey/ á onáby te obietnice/ zá dobrym rozmyśleniem vczyniłá/ y odpowiedziáłá ták/ iż ia obiecuie. Mąż vmrze/ y ledwie máietnośći tylo zostáwi/ żeby sie żenie wiáno opłáciło. Wierzyćiel potym pozostáłą Wdowę przyciągnie do Sądu/ o obietnicę ktorą z mężem vczyniłá. A oná odpowie/ iżem ná on czás nie byłá práwá swoiego/ ále pod mocą y opieką mężową/ ktoremu byłám winná wszelkie posłuszeństwo. A nicem też około obietnice więcey nie czyniłá/ iedno iżem rzekłá/ obiecuie/ ábo przyrzekam/ á z tym dowodem biorę sie do Sądu/ y żądam áby mi było skazano/ ieśli ia dla tey prostey obietnice powinná Wiáná swoiego vstąpić/ ponieważem żadnego zwykłego Zapisu wedle Práwá nie vczyniłá. Wierzyćiel zásię przećiw temu spiera: gdyż tu Wdowá stoiący/ przymawia sie do obietnice/ ktorą vczyniłá/ krom iákiey wymowki ábo okolicznośći/ á nie vkázuie áni dowodzi żadnego przymuszenia: proszę/ áby mi było przez Sententyą skazano/ mali mi wedle obietnice swoiey zapłáte czynić? Odpowiedź. Gdyż żoná słyszáłá mężá swoiego dług zeznawáiącego/ á sámá też vsty swoimi dobrowolnie/ nie z przymuszenia powiedziáłá iż zapłáte obiecáłá/ á ná on czás nie przypomniáłá áby

Żoná máiąc zápisáne wiáno ná iákich dobrách. A potym z mężem dług zeznáwá rękoiemstwo/ ná iákowych dobrách: nie może być wolná od zapłáty.

słowem ábo vczynkiem k temu przyćiśniona byłá: dobr też niemáß innych z ktorychby dług mogł być zápłácon. A ták żoná nie może być wolna / od tákowey zapłáty wedle Práwá.

Służniká czyni / nie wielkość słow / ále prosta obietnicá.

A tu trzebá wiedźieć / iż k temu áby kto był co dłużen / nie potrzebá wiele słow. By tylko kto rzekł: Winieneś mi: á ty odpowieß / iż ták iest: on potym rzecze: Obiecuieß mi zápłáćić: á ty odpowieß / obiecuie: iuż cáła iest obietnicá. Bo w káżdey obietnicy / nie żadna rzecz iest wiecey potrzebna iáko wola / ábo chcenie. A ták / kto ma dobra wola / kto chce zápłáćić / ták krotkimi słowy obiecuie / iáko y długimi / y ták go krotkie słowá wiążą / iáko y długie.

Obietnicá ma być vsty y reką.

Wßákże kiedy kto co obiecuie vsty / ma tego potwierdźić podániem reki: y názywáią táka obietnice pospolićie / reką y vsty vczyniona: a to dla tego / iż kiedyby sie kto obietnice záprzał / á przysięgą odeyść chćiał / aby teyże reki położeniem ná świątośći / tego potwierdźił / ktora reką obiecał. A ieśliby reki nie miał / áby to kikutem vczynił.

Pytánie Czwarte.

MAż gdyby dárował żenie / pewną summe wiáná / po śmierći swoiey ná mieyscu ná ktorymby to mogł vczynić / y opráwił iey ná domu / z ktoregoby pánu dźiedźicznemu czynß ßedł. A Pan onego czyn-

go czynszu będąc obliczny / widząc y słysząc on dár y Ortel ná to/niesprzećiwił się tákiey opráwie: domby on zgorzał/mąż oney żony zniszczałby ábo vmárł/ á pan zá swym czynszem gruntownym ábo ziemnym ćiągnął się do onego plácu/ domu zgorzáłego Práwem czynszowym. Zoná pozostáła rzekłáby/iż tám mam Opráwe swoiego Wiáná/ przy ktorey opráwie on będąc/ nie bronił tego. Pan onego czynszu záś rzecze: Iż twoy mąż nie mogł tobie vkázáć wiáry ná moim sánćie. Pytánie iest / kto tu do onego plácu lepsze Práwo ma? Odpowiedź. Iż długi dawnieysze psuią poślednieysze. A ták/ ieśli czynsz iest pierwey zápisány/ niż Wiáno / muśi żoná pozostáła vstąpić plácu/ onemu Pánu czynszowemu/ ktory plác ma przedáć / ieśli go sam sobie niechce záchowáć: ábowiem to iest ná woley iego / chceli go otrzymáć. Wszákże on plác/ ma być szácowan przez Woytá y Przysiężniki: á iákobykolwiek był oszácowány/ ná woley Páná czynszowego będzie/ w oney summie go otrzymáć. A coby wynośiło wyższey nád czynsz iego / to żenie ma być dano zá Wiáno. A ieśliby też czego do czynszu nie dobrał / żoná niewinná dokłádáć: ábowiem żadnego przedánia áni obietnice ná to nie vczyniłá. A dla tego mu nic niewinná wedle Práwá.

Wiáno opráwione ná dobrách czynszowych/ choć przy bytnośći Páná czynszowego / czynsz záśiedźiáły pierwey idźie niż Wiáno.

A tu przy tym trzebá wiedźieć / ieśli mąż pozo-

ſtáley Wdowy / Pánu Czynſzowemu Czynſz był winien zá Rok / zá dwá / ábo zá trzy / przed opráwą wiáná ábo y po opráwie / á o on Czynſz nie vpominałby go Pan Czynſzu / tedy nie może onym Czynſzem Wiánu Wdowie záſzkodźić / ále ſie z nią około tego Práwem rozeprzeć: ieśliby co iemu v Práwá zeználá / zápłáćić winná: ieśliby nie ználá / Práwem ſwoim odeydźie.

Pytánie Piąte.

Mąż dáruiąc ábo wiánuiąc Zenie Wiáno / podług zwyczáiu źiemie / ábo Powiátu / á przeſtrzegłby ſobie możność z dobrámi ſwoimi czynić / puśćić wedle woley ſwoiey. A tegoby nie dołożył ſpoſobu / iż po śmierći ſwoiey wiánuie / ábo co tákowego ku odpráwieniu wiáná. Zonáby vmárłá / nie máiąc dźieći / á potym Oćiec Zenin domagał ſie Wiáná / námienionego Corce ſwoiey. A mążby powiedźiał: Iż mnie to Wiáno lepſzym Práwem należy / y ná mie przypádło.

Zoná gdy vmrze bez płodu / mąż zoſtánie.

Pytánie ieſt / kto tu bliżſzy do onego Wiáná / czyli Mąż / czyli Zenin Oćiec? Odpowiedź. Ieśliby Mąż miánowął Zenie ſwoiey Wiáno / wedle zwyczáiu powiátu / krom wymowienia / iż po śmierći ſwoiey wiánuie / á vmárłáby Zoná bez płodu / tákowe wiáno Oycu idźie. A ieśli przy wiánowániu

Wiáno żenine od mężá miánowáne komu idźie?

ten ſpo-

ten sposob dołożył / iż po śmierci swoiey wiánuie/ ábo záchował sobie możność z dobrámi swemi zá żywotá swoiego czynić podług myśli swoiey: tedy tákie wiáno lepszym Práwem przy mężu zostáie/niż przy oycu żeninym: ábowiem wymowiony sposob odmienia y grániczy Práwo. Conditio Ius mutat, limitatq; legem.

Dołożono o tym ná drugim mieyscu in Iure Municipali artic: 57. in glosa in fine, tymi słowy: Ieśliby Mąż Zenie wiánował wiáno / wedle zwyczáiu ziemie/ okrom żadnego wymowionego sposobu/ vmárłáby żoná / ono wiáno idzie Oycu żeninemu zá żywotá Mężowego. Ale ieśliby sobie Mąż náznáczył y záchował Páństwo / moc z dobrámi swoimi czynić/ puśćić/ wedle woley swoiey / iżby też wiáno y po śmierći iego szło/ á mążby przeżył żonę/ wiáno przy mężu zostáie.

Wiáno po śmierći żeniney kiedy przy mężu zostáie.

Pytánie Szoste.

MĄż obiecawszy Wiáno żenie swoiey / záreczyłby sie opráwić ie w ten czás kiedyby mu też Posag obiecány wydano/á w tym mąż nie opráwiwszy/ zmárł. Potymby wiáná żądano v Rękoymich / Rękoymie broniąc sie mowili / iż posagu ieszcze nie wydano z strony Pániey mężowi / podług zmowy vczynioney/ y byli oni záwżdy gotowi rękoiemstwu

swemu dosyć czynić / by też iedno dosyć vczyniono obietnicy / w wydániu Poságu mężowi. A Wdowá pozostáła ábo przyiaćiele iey mieniliby Posag iuż Mężowi być wydány / ofiáruiac sie tego dowieść świádectwem dostátecznym / Swiádkow ktorym to wiádomo iż to ták iest. A Rekoymieby mienili przedśie / iż Poságu nie dano. Wdowá zá onym świádectwem (iż Posag wydány iest) lepszymli Práwem Wiáno swoie ná dobrách Mężowych może otrzymáć / á nizby Rekoymie zá swoia przą mieli być wolni?

Wiáno gdy bedźie obiecáne ku opráwieniu zá rekoiemstwem w ten czás kiedy Posag wydádzą.

Odpowiedź. Mąż wiánuiacy Zenie wiáno / obiecałby ie w ten czás opráwić: kiedyby mu Posag wydano. A Rekoiemstwoby záſzło z obudwu stron / o záchowániu wedle vmowy námienioney / to iest / iż opráwá miáłá być po wydániu Poságu. A mąższy zmárł nie vczyniwszy zapisu. Przyiaćiele żony pozostáłey okazáliby y dowiedli iż w Poságu dosyć vczyniono wedle zmowy. A Rekoymieby mężá zmárłego ználi rekoiemstwo / ále zapłáty Poságu nie ználi. Tedy Wdowá pozostáła dowiodszy zapłáty Poságu lepszym Práwem otrzyma Wiáno wedle obietnice Rekoymich / á nizby oni zá swoia przą / Rekoiemstwá mieli byc wolni. Vt Specu: Saxonum libro 2. articulo 6.

Mąż vmrze nie opráwiwszy / poydźieli Wiáno.

Pytánie

Pytánie Siodme.

MAż poiawszy żonę / miánowałby iey przed pewnymi ludźmi ktorzy przy ślubie byli / Wiáno ná dobrách swych / ná domu / folwárku / ogrodźie / winnicy / á żonáby z mężem / dobrá one po miánowániu Wiáná ná nich / trzymáłá Rok y sześć Niedźiel / krom przenágabánia. Mąż potym żadnego zápisu Wiáná ná dobrách onych nie vczyniwszy zszedł z tego świátá. Dźieci mężowe / wedle niektorych zwyczáiu / Wdowę chcieli z Jmienia wygnáć / wystáwiwszy iey stołek / z kądźielą przed dom. Jeśliby ią snadź po trzydźiestym dniu żáłoby / Gierádą odpráwić chćieli: onáby śię ciągnęłá do Jmienia w wienie swoim.

Dźiedźicy powiedźieli / iż to gotowi vczynić / co práwo nieśie / by iedno dowod miáłá. Wdowá śię potym ofiárowáłá być gotowa / dowieść wiáná świádkámi / ludźmi ośiádłemi przed ktorymi iey mąż wiáno obiecał. Dźiedźicy świádectwá niechćieli przypuśćić / ále żadáli / áby Dowod był świádectwá Sądu Gáynego / ábo y Ksiąg Mieyskich / ábo Listowny. Gdźieby więc tákowego dowodu nie miáłá / inszego przypuśćić nie chćieli. Jeśli tu Wdowá z tákowym świádectwem / lepszym Práwem doydźie wiáná swoiego

Wiáná miánowánego przed ludźmi / wiáry godnymi: choć by było potym zápisáne choć nie: żoná dowodźi przyśięgą.

Wdowá ktora wiáná nie ma opráwionego / áby miáłá być przed dom wyrzucona z kądźielą / tego v nas nie chowáią.

nizliby

niżliby ią dźiedźicy záprzeć mogli: ábo co iest wedle Práwá? Odpowiedź. Nażmiánuiąc przed ludźmi godnymi wiáry/ ktorzy przy ślubie byli / wiáno żenie / choćby go potwierdźił zapiśem przed Vrzędem/ choć nie: Zoná łátwiey otrzyma wiáno swoie zá Przyśięgą swoią. A Possessyey ná ktoreyby wiáno iey dano / łátwiey dowiedźie / y otrzyma / niżby ią dźiedźicy oddalić mieli wedle Práwá.

¶ Co sie tu w Práwie czyni wzmiánká około Possessyey Wiáná / ktoraby miáłá być dowodzona świádkámi. To k temu należy / iż onego grubego wieku / ná Sądźiech Kśiąg nie było. Cokolwiek sie przy Sądźiech dźiało / wszytko potrzebá było dowodźić y okázowáć ábo ludźmi ná Sądźie śiedzącymi / ábo inymi świádkámi. Co sie iáśniey okázuie z textu Iuris Mun: artic: 57. gdźie nápisano: Kiedyby kto chćiał pániey wienney skáźić iey wiáno ktore iey ná rzeczách ruchomych przed Sądem dano: tedy oná otrzyma wiáno swoie / zá świádectwem mężow y białychgłow ktorzy przy tym byli sámośiodmá. To k temu iest / iáko sie wyższey námieniło/ iż tákiego świádectwá / onego wieku tám vżywano/ gdźie Kśiąg Sądowych nie było. Ale kedy Kśięgi Sądowne są / á Kśięgámi sie co dowodźi / ábo Minutą z Kśiąg / tám świádectwá inego nie trzebá. Tákże y pániey wienney ku okazániu Pos-

Kśiąg Sądowych ważność.

niu Possessyey meżá swoiego ktora trzyma w wienie / nie trzebá innego dowodu iedno Ksiąg Vrzedowych.

¶ Co też tu powiáda Práwo / iżby Wdowá / ktora opráwy Wiáná zápisáney nie ma / miáłá być przed dom wyrzucona / dawszy iey kądziel y stołek: tego zwyczáiu v nas iáko nikczemnego áni przystoynego nie vżywáią: wyiąwszy to więc z zuchwálstwá Pásierbowie Nácochom czynią / áleby czynić nie mieli. Bo sie to v nas nie záchowuie: y iáko też Práwo powiáda / iż to niektorych zwyczay był / nie wszytkich / y nie wszędzie. Przeto gdzie czego zwyczay nie niesie / to nie ma być czyniono.

Co zwyczay nie niesie / nie ma być chowano.

Pytánie Osme.

NIewiástá kiedyby przyniosłá pewną summę pieniedzy do meżá / á żadnego nie miáłá wiáná náznáczonego. Vmárłby mąż / dziedzicyby rzekli iż o onych pieniądzách przyniesionych nic nie wiedzą: ktorey niewiádomosci ofiárowáłby sie dowieść iáko Práwo niesie / y tego / iż iey żadnego wiáná nie obiecano. Gadká iest / iesliby dziedzicy nie byli bliższy przy swoiey przey zostáć / niżliby ie niewiástá miáłá pokonáć / ábo co iest wedle Práwá? Odpowiedź. Kto czego nie obieca nie winien płácić. Ale iesli sie niewiástá skárży ná dziedzi-

Wiáná iesliby żoná nie miáłá mianowánego: choćby do meżá przyniosłá pieniądze / Wiáno iey nie idzie. Wszákże przeciw dziedzicom może czy-

ce o dobrá ktore do mężá przyniosłá / dziedzicy bedą bliższy odeyść świádectwem po vmárłey rece / niżliby ie kto okrom Sądowego dowodu mogł pokonáć wedle Práwá. Vt lib: 1. art: 7. & 18. Spe: Sa. A iż im nie iest wiádomo / ieśli oná do domu Oycá ich co wniosłá ábo nie: tedy áby vszli mniemánia krzywoprzysięstwá (gdyż niebespieczno iest o niewiádomą rzecz przysięgáć.) Przeto iesliby dziedzicy Wdowie chćieli dáć wiárę ábo świádectwu iey / to iest ná ich woli.

nić o pieniadze wniesione.

Pytánie Dziewiate.

Zoná ieśliby miáłá zápisáne Wiáno ná Dobrách Mężowych / mążby vmárł / á oná z dźiećmi mieszkáłá / w dobrách tákowych nie dźielna w prawdźiwym dźierżeniu: szłáby potym zá drugiego mężá. Ten drugi mąż mieszkałby z nią w dobrách onych / á k temu żoná obiecáłá mu posag / onby iey też przećiw temu summę wiánowáł. Vmárłáby żoná w dobrách dźiećinnych nie dźielna / gdźie iey wiáná pierwszego mężá dziedzicy nie opráwili / ták iż do rąk iey / zá żywotá iey / nigdy nie przyszło. Ten mąż pozostáły domagał się wiáná żeninego / z onego dobrá / y rumowáćby imienia niechćiał / ażby mu wiáno było wydáne. Dźiedźicy zás przećiw temu mowili: Iże mátká ich nie dźielna z nimi do śmierći

Wiáno żeniné ktore ma od pierwszego mężá / wtory mąż gdy ią przeżywie (choć nie byłá od dźieci oddźielona) odźierży ná dobrách ruchomych.

oycow-

oycowſkiey w imieniu mieſzkálá / z ktorego ſie oni nigdy nie wyrzekli. Gadká ieſt / ieśli onego Wiáná wtory mąż doydźie / czyli nie?

Odpowiedź. Mąż gdyby wiánowal żenie wiáno / á potym zoſtáwiwſzy dźieci / vmárł / á żoná mieſzkáłáby z nimi w Imieniu zmárłego mężá nie dźielna / y ſzłáby zá drugiego mężá / ktory też w dobrách nie dźielnych z nią mieſzkał / potym vmárłá. Tedy po śmierci żeniney / mąż wtory / wſzytko práwo żony ſwoiey zmárłey ná dobrách ruchomych odźierży / ktore iey należáło wedle Práwá.

Pytánie Dźieśiąte.

Jeśliby mąż poiął żonę z ktoraby żadnego Poſágu / áni żadney máietnośći nie wźiął / á ſpolnąby pracą dobr nábyli. Potym mąż vmárł / nie vczyniwſzy iey żadney opráwy. Przyiaćiele mężowi niechćieli nic dáć: y owſzem wedle niektorych zwyczáiu prozny ſtołek z prześlicą / przed dom wyniozſzy / kázáli iey śiedźieć. Gadká ieſt / ieśli żoná dobr onych / ktorych ſwoią pracą pomogłá mężowi nábywáć / lepſzym Práwem doydźie / czyli nie?

Odpowiedź. Jeśliby mąż poiął żonę / z ktorą żadnego Poſágu nie wźiął / á z obu ſtron żadney máietnośći nie mieli / ále ich ſpolną pracą nábyli / y rozmnożyli / á nie vczyniwſzy żadney opráwy vmárł:

Wiáná ieśliby żoná nie miáłá miánowánego / á z mężem ſie ſpołem dorobiłá: trzećią część dobr bierze

Tego v.

nas nie záchowuią.

tedy żoná pozostáła / trzećia część dobr meżowych odźierży. A ieśliby onych dobr nie spolna praca nábyli: tedy żoná ná czwartey częśći muśi przestáć. Aczkolwiek zwyczay pospolity ná wielu mieyscách nieśie/ iż żoná trzećia część ma. Spec: Saxon: lib: 1. art: 21. & 24. Iure Mun: art: 22. Y wiecey w tym násláduią zwyczáiu/ iáko w ktorey kráinie obyczay nieśie/ á niż tego Práwá pospolitego.

Pytánie Iedenaſte.

Rozwod gdy sie ostánie / co z meżowych dobr żenie idźie?

IEśliby mąż był rozwiedźion z żoną zá słuszną przyczyną/ przez skazánie Sądowe / y tegoby dołożono / iżby mąż iną żonę / żoná też inego meżá mogli mieć. Pytánie iest/ iáka żoná ma mieć odpráwe / ieśli Wiáno tráći / czyli nie? Odpowiedź. Iuxta glosam Spec: Sax: lib: 1. art: 21. Trzebá wiedźieć troiáki rozwod. Pierwszy iest/ dla czystośći/ kiedy kto bedąc w małżeństwie / chce wieść żywot duchowny/ Bogomyślny/ á bedźie rozwod zá przyzwoleniem oboygá/ y meżá y żony. Gdy sie ták rozwiodą z spolnego zezwolenia / tám oboie otrzymawáią / ták mąż iáko y żoná / co ieden drugiemu dárował. Drugi iest rozwod dla niedołężnośći spráwy małżeńskiey: tám też zá tákim rozwodem żoná Wiáná nie tráći. Abowiem tákie rozłączenia słuszne bywáią / bez wystepku iednego przeciw dru-

ciw drugiemu. O tym dwoim rozwodźie rozu- mie ſię text Spec: Sax: lib: 1. art: 21. Diuortium ſi fuerit Iure celebratum, mulier nihilominus Dotalicium ſibi in proprietate viri donatum, obtinebit. Trzeći rozwod bywa: Gdy iedno drugiemu krzywdę vczyni. A ták kto przyczynę krzywdy da: ieśli mąż/ tráci Poſag/ ieśli żoná/ tráci Wiáno.

☞ Wiáno białymgłowom/ Práwem Máydeburſkim z łáſki iey vſtáwione/ dla opátrzenia ich/ po śmierći mężowey/ y żaden im tego złamáć nie może/ áni dźiedźicy/ zá żywotá mężowego národzeni/ áni ći ktorzy ſię po śmierći mężowey vrodzą/ ktorych Poſthumi Łáćinnicy zowią. Wyiąwſzyby zá ich przewinieniem iżby ſię czego tákiego dopuśćiły/ zá czymby Wiáno ſwoie vtráćić mogły. Spec: Sax: libro 1. articulo 21. in textu.

Wiáná żaden złamáć nie może.

Poſthumi.

Przyczyny dla ktorych niewiáſtá może vtráćić Wiáno ſwoie.

OPiſáne ſą w Práwie miánowićie przyczyny/ dla ktorych białagłowá/ ieśliby ſię mąż ábo iego powinowáty zá żywotá iego o nich dowiedźiał/ á dowiodł ich/ może vtráćić wiáno ſwoie. Niektore też z tych przyczyny/ po śmierći mężowey przećiw iey mogą być dowiedźione. Naprzod/ Jeśliby Jmienie mężowe puſtoſzyłá/ to ieſt/ ieśliby budowá

nie psowálá/drzewá vżyteczne wycinálá/poddáne z imienia do onego imienia należace rozganiálá/ á ná świeżym vczynku poimána byłá/w ktorymby/świádectwem siedmi meżow wiáry godnych/ mogłá być pokonána. Jeśliby też imienie meżowo z Possessyey swoiey puściłá. Nádto/ieśliby iáka przewrotność ábo zdrádę przećiw Rzeczypospolitey vkazáłá/przećiw páństwu/zwierzchnośći swoiey co rádźiłá/ábo z rádzacymi porozumienie miáłá/ á w tym byłá pokonána siedmia świádkow. Jeśliby też zá żywotá meżowego światość małżeństwá dobrowolnie złamáłá/ ná cudzołostwie poimána byłá. A to sie rozumie o meżátce. Abowiem ktora iest wolna/ á samotnie żywie/ sławe tylko sobie przez to zła czyni. Wszákże Práwá swoiego y dźiedźictwá czesnych dobr dla tego nie tráci. Nád to/ ieśliby meżowi o gárdło stałá/ ábo ktorzyby meżowi o gárdło stali/ á oná wiedzac to/ iemu nie obiáwiłá/ áni przestrzegłá. Jeśliby krom przyzwolenia meżowego z innymi/ biesiády stroiłá/ z obcymi sie w łáźni myiáłá/ ábo w wánnie kapáłá/społeczności z nieuczćiwymi miewáłá/ ná mieyscách nieuczciwych przy grách przebywáłá/ ábo ktorym obyczáiem niepoczćiwie żyłá. Jeśliby iey domá przez noc nie było/ áleby sie kedy niepoczćiwie zábáwiłá: wyiawszyby ia mąż wypedźił. Zá tymi przyczynámi niewiástá v meżá

Hic mulier conuincitur testimonio.

Wiáno tráci. Iure Municipali artic: 22. Specu: Sax: lib: 1. artic: 21. in textu & in glosa.

Przyczyny dla ktorych mąż tráci Posag, á Wiáno oddáć muśi.

TAkże opisáne są w Práwie przyczyny / dla ktorych mąż tráci Posag / á Wiáno oddáć muśi. A miánowicie położone są ßeść. Pierwßa / ieśliby co złego przećiw Krolestwu broił. Wtora / ieśliby innych broiących przećiw krolestwu nie obiáwił / wiedząc o vczynku. Trzećia / ieśliby żenie o zdrowie stał. Czwarta / ieśliby ią ná cudzołostwo wydawał / nie ßánuiąc poczćiwośći á czystośći małżeńskiey. Piąta / ieśliby ią o cudzołostwo potwarzał / á tego ná nię nie dowiodł. Szosta / ieśliby nałożnicę v siebie w domu chował / á wygnáć iey niechćiał. Iure Municipali articulo eodem 22.

Pytánie Dwánaśte.

WDowá máiąc Wiáno v męża ná dobrách ruchomych / á zeznáłáby dług wespołek z mężem / obiecuiąc zapłáte tym sposobem: iż ieśliby mąż vmárł / áby oná dług zápłáciłá. A ná dobrách mężowych nic innego nie miáłá / iedno sámo Wiáno. Dziedzicy zmárłego mężá / ćiągneliby się do onych dobr / chcąc odpráwić Wdowę iey Wiánem. Kreditorowie potym Wdowę pozwáli / żáłuiąc ná

Zoná zeznawßy Dług z mężem: iáko on dług po śmierći mężowey płáćić ma.

nię /

nie/ iż oná dług zeznáłá/ y z mężem záptácić obiecáłá. Wdowáby to znáłá/ iż obiecáłá záptácić/ wespołek z mężem z dobr nierozdzielnie. Ale ponieważ oná od dobr iest oddzielona/ á dziedzicom iuż tákowe dobrá w rece przyszły. Pytánie iest/ nie więtszymli Práwem długu onego Kreditorowie v dziedziców szukáć máią á niżli v Wdowy? Odpowiedź. Iż długu onego Kreditorowie większym Práwem szukác máią v dziedziców niżli v Wdowy. A ieśliby co nie dostáło ku zapłácie długu/ z dobr zmárłego meżá: to Wdowá winná dołożyć/ wedle zeznánia swoiego/ z dobr swoich. Spec: Saxonum libro 1. articulo 20. in glosa.

Pytánie Trzynaste.

NIewiástá máiąc opráwione wiáno ná dobrách ábo ná domu/ potym on dom był przedan z przyzwoleniem iey/ by tylko przy przedániu przestrzegłá to sobie/ áby to iey práwu nic nie szkodziło. Pytánie iest/ możeli oná/ ná dobrách onych/ wiáná swego dochodzić? Odpowiedź. Iż niewiástá słusznie wiáná swego może dochodzić/ choćby też ná przedánie przyzwoliłá/ by tylko przestrzegłá/ áby to iey Práwu wiennemu nic nie szkodziło. Y owszem nic to Práwu iey nie szkodziło. Abowiem niewiástá Wiáno swoie/ ile go dowiedzie/

Wdowá ná domu ktory przedáć przyzwoliłá możeli Wiáná doyśdź.

otrzyma

otrzyma przed wszytkimi długi. A to ieśli dobrá one/ w wienie są obowiązáne/ pierwey niż Wierzyćielom długi zápisáne.

Zwyczay Máydeburczánow około Wian.

Zwyczay Máydeburczánow około Wian/ ten iest. Iż kiedy mąż poymuie żonę: tedy mu obiecuią z nią Posag/ ktory mu potym przed Rádą/ ábo przed Sądem dáią. A ile Posagu będzie/ ile sie też dobrá meżowe wynoszą/ rozdzieliwszy one dobrá napoły/ zápisuie y opráwuie przed Sądem do Kśiąg wiáno/ ná połowicy dobr swoich. Ták Wdowá/ z tego co iey będzie dárowano/ długow nie winná płáćić. K dáią iey z Vrzedu/ ku onemu dárowi Opiekuná/ bliższego po Mieczu/ ktora opieká ná potomne Osoby dziedziczy. A to dla tego bywa: Ieśliby potym mąż żonę słowy przywieść/ ábo też przymusić chćiał/ ku wyrzeczeniu z dobr onych: tego nie będzie mogłá vczynić/ áni się iey będzie godziło krom Opiekuná. Abo ieśliby też co zeznáłá ábo obiecáłá/ áby oná obietnicá nic nie ważyłá. Nádto y mąż/ tákowych dobr ktore iey opráwi/ áni zástáwić/ áni przedáć może/ krom przyzwolenia opiekunowego. Wszákże mąż poki będzie żyw/ iest pánem onych dobr/ ile się wściąga ku vżywániu. A iest táki Wielkierz w Máydeburku

postánowiony / dla tego / áby kto ná dobrách swoich nie był oszukan / ábo vszkodzon / coby sie snadź mogło przydáć / by tákie postánowienie nie było / ktore słuszne á spráwiedliwe iest. A ieśli żoná pierwey vmrze / tedy połowicá dobr onych / mężowi idźie / á druga połowicá (ieśliby dźieci nie było) ná krewne żony zmárłey. Ale ieśliby dźieci były: tedy przy mężu tákie dobrá zostáią. A ieśliby potym oćiec drugą żonę poiął / ábo co tákowego / á dźiećiby sie chciáły odłączyć od niego: tedy dźiećiom będźie winien / opráwiony dar wydáć. Ibidem Iure Municipali articulo 22. in glosa.

☞ Iż v Máydeburczánow ten osobliwy zwyczay iest około wian / y ná innych wiele mieyscách / wiele sie náyduie około wian zwyczáiow ábo Wielkierzow: nie bez przyczyny to było. Musiáły być temi Wiány niemáłe oszukánia dźiedźicom / ábo Wdowom trudnośći w dochodzeniu wiáná / kiedy ktora ná imieniu mężowym miánowićie zápisánego / ábo zapisem summy miánowáney nie miáłá. A dźiśieyszych czásow / iáko sie o tym wyżey powiedźiáło. Jeśli iest iáka Wdowá niebogoboyna / wiáno sobie ochrzći iáko chce / ktore potym poprzyśięże. A ták dźiedźice z własney ich oyczyzny odrze. Abo choćia też będźie bogoboyna / przedśię gdy zápisánego wiáná nie ma / rzadko sie bez trudnośći

odźier-

odźierży / dźiedźice pozywáiąc / świádki wiodąc ábo przyśięgáiąc / z dłużniki śie męzowymi długo Práwem rospieráiąc. Ktorych wßytkich trudnośći łátwiey vchodźi / y w lepßym mniemániu v dźiedźicow będźie / kiedy z zápisem Vrzędowym wiáná będźie dochodźiłá.

Brzemienna Niewiástá.

Dowod Brzemienia, po śmierći mężowey Niewieśćie, ktoraby w Imieniu Mężowym chćiáłá zostáć.

BRzemienna niewiástá z mężá / ieśliby po śmierći mężowey / dla brzemieniá żądáłá być wpußczona w Possessyą / dobr mężowych / á dźiedźicy mężowi nie dáliby iey w tym wiáry / áby miáłá być brzemienna. (Quia olim mulieres vt mitterentur in possessionem bonorum mariti: mentiebantur se esse grauidas, supposito puluillo in ventrem, vt tumens appareret.) Tedy oná niewiástá ieśliby onym dźiedźicom chćiáłá puśćić przyśięgę / áby ták przyśięgli / iże nie iest brzemienna. Tá przyśięgá będźie miáłá mieysce / á oná niewiástá będźie miána zá niebrzemienną / dla ich przyśięgi. Jeśliżeby też dźiedźicy zdáli iey przyśięgę/

áby oná przysiegłá iże iest brzemienna. Też tá przysiegá będzie miáłá mieysce/ y będzie iuż zá brzemienna rozumiána.

Skutek dowodzenia brzemienia

Tych przysiąg ten skutek ieden będzie/ iż iesliże Wdowá przysięże iż iest brzemienna/ iuż będzie w Imienie meżowe bespiecznie wpuszczona/ á dziedzicy meżowi nie mogą iey obwinić/ áby nie miáłá być brzemienna/ á to dla iey przysięgi. Jesliby też dziedzicy przysięgli zá iey dopuszczeniem/ iż nie iest brzemienna/ tedy ią z Imienia meżowego wypra/ y będzie iuż miána zá nie brzemienną/ zá oną ich przysięgą/ choćby sie też potym okazáło iż iest brzemienna.

Dziedzicy meżowi/ mogą dáć Wdowie winę o brzemie iż nie od męża iest.

Drugi skutek. Gdyby żoná przysięgłá iż iest brzemienna/ á dziedzicy potym spor wiedli iż nie od męża iest brzemienna/ ále od kogo inego. Pytánie iest: Jesli oná przysięgá pomocna będzie/ ku temu/ iż ten płod iest od męża czyli nie?

Odpowiedz ná to. Iż Wdowá/ przerzeczona przysięgą swoią/ nie może być pomocna płodowi swoiemu iż od męża iest. Spráwá sie może toczyć v Sadu/ ku okazániu prawdy/ iesli on płod iest z meżem zmárłym/ oprocz tey przysięgi choć ią vczyniłá. Causa & veritas, an proles sit legitima vel non, in Iudicio ventilabitur, non obstante priori Iuramento, num sit grauida nec ne? Pisze o tym

Záziuss

Záziuß in titulos Digestorum T. de Iureiurando L. Ait prætor. § Vnde Marcellus.

Te dowody nie dármo ſą w Prawie opiſáne / muśiáły bywáć ná on czás tákie białegłowy / ktore ßukáiąc tákiey drogi / áby po śmierći meżowey w Imieniu zostawáły: okázowáły ſię brzemiennymi / choć w rzeczy nie były brzemiennymi / przypáſowáły poduszkę ná żywot: áby były miáne zá brzemienne. A niektore po kilku mieśiecy / iákoby potwierdzáiąc brzemienia / y żądáiąc ſobie przypadku po dźiećiećiu / bráły ná czás cudze dźiećiątko zá ſwoie. Czyniły podobno te przypráwy y zá żywotá meżowego / chcąc Meżowi pokázáć nádźieię Potomſtwá.

Vznánie płodu po śmierći meżowey, ieśli od Męża ieſt.

TE wątpliwość y rożnice miedzy Krewnymi meżowymi / á Wdową pozostáłą / rozstrzyga czás národzenia dźiećiątká / á dźień śmierći ktorego oćiec vmrze. A to tym ſpoſobem. Jeśli dźień národzenia dźiećiećiá / przeydźie przez czás dźieśiąći Mieśiącow y dwu dniow (przez ktory mátki zwykły płod w żywoćie nośić / począwßy ten czás liczyć dźiewiątego dniá po śmierći Oycowſkiey) Tedy on płod nie ieſt od mężá zmárłego: iuż ono

dźiećie do máietnośći zmárłego meżá nic nie bedźie miáło / iuż dźiedźicy prawdźiwi meżowi / rozdźielą ie miedzy śie. Ale ieśli śie dźiećie vrodźi w dźieśieć Miesiecy y dwá dni / poczawßy liczyć od dźiewiątego dniá po śmierći Oycowskiey / ábo ieśli śie też pierwey vrodźi niż ten czás dźieśiąći Miesiecy y dźieśiąći dni doydźie. Tedy on płod ma być vznan od meżá / y bedźie ono dźiećiatko (ieśli śie żywo národźi) z drugimi cząstke bráło. A ieśli vmrze / tedy cząstká iego ná mátke iego przypádnie. A poki wyżßey miánowány czás nie minie / poki Wdowá nie porodźi / poty w pokoiu bez żadnych dźiałow Imienie meżowe ma stać.

Brzemienna niewiástá, czemu nie ma być rußona z Imienia meżowego, á rychłoli ma wyniśdź z Imienia, kto iey Opiekunem y dźiećiećiá.

BRzemienna niewiástá / po śmierći meżowey z Imienia meżowego nie ma byc rußona / dlá płodu ktory w żywoćie nosi / ktory iest oczekawáiącym dźiedźicem onego Imienia. Bo poniewaz ono dźiećiatko iest dźiedźicem / á z mátki żywnośc bierze / słußna też iest áby y mátká z dobr meżowych wychowánie miáłá / á z Imienia nie wychodźiłá / poki śie nie wywiedźie / ábo poki po porodzeniu do kośćiołá nie wynidźie. Glozy stáre vczą. Aby iey

z Imie-

z Imienia nie ruszono / ták długo áż piersiámi dzie-ćie odchowa. Wyiąwszyby do tego słuszne przyczyny były: Wszákże to rostropnośći Vrzędowey bywa poruczono. Nápisano to in Iure Mun: art: 96. Spec: Saxon: lib: 1. art: 38. A onego dźiećięćiá iescze nie národzonego / y mátki iego/ y dobr oycowskich ma być Opiekunem nablizszy krewny onego dźiećięćiá/ y będzie winien opátrzáć ták mátkę dźiećięcą iáko y dźiećię/ ná mieyscu oycowskim y dobrá one.

Opieká dźiećięćiá po śmierći oycowskiey

Kupno : Przedánie.

Pytánia około Kupná y Przedánia. Iure Municipali Articulo III. in glosa.

Pytánie Pierwsze.

JEśliby kto przedał Imienie / ktoregoby dowiodł słusznym dowodem iż iest iego/ y kupił ie zá własne pieniądze / y otrzymał to przez Sentencyę Práwne / iż ono Imienie może przedáć y wzdáć. A on też ktory Imienie kupił/ Posseßyą otrzymał. Pytánie iest/ iáko długo onego kupcá/ ten ktory przedał/ winien od nágábánia bronić? Odpowiedź. Iż ten ktory Imienie swoie przedał/ á miał ie w swoim dźierżeniu / winien bronić / tego ktory kupił / Rok y sześć niedźiel / od tych ktorzy są

Przedáwcá iáko długo bronić winien Kupcá w rzeczy przedáney.

pod

pod iednym dzwonem. A od tych ktorzy nie ſą pod iednym dzwonem / trzydzieśći lat y ieden y ſześć niedziel: á miánowićie poki będzie żyw. Et ſignanter quam diu vixerit, de forma Iuris. Speculo Saxonum lib: 1. articulo 29. & libro 3. articulo 4.

Wzdánie ma być iedno przed tym Sądem ktoremu Imienie podległo.

Przedánie y kupno rzeczy iákiey / á miánowićie Imienia ſtoiącego / potrzebá ieſt / áby było przed Sądem / y támże potwierdzone / y wzdánie / wedle Práwá opowiedziáne. A to dla tego / iż ieśliby kto chćiał gábáć / o ono Imienie / áby to czynił przed onymże Sądem / gdźie ieſt wzdáne. A wzdánie nie może być nikedy / iedno ná tym Sądźie / ktoremu ono Imienie podległo.

Do przedánia áby było ważne co potrzebá.

Przedánie áby było ważne y doſkonáłe / potrzebá ieſt / áby było rzeczą okazáne / y znácznymi / wyrozumnymi ſłowy wyſłowione. Nád to / iżby było wywiedzione ludźmi wiáry godnymi / ábo dowody Vrzędowymi. Aby przedawcá vkazał zapiſy / zá ktorymi ieſt ono iego Imienie / iáko obyczay dowodow w ktorym Práwie nieśie: Aby śie ono kupno dla iákiego niedoſtátku nie rozerwáło / bez ſpolnego zezwolenia obudwu perſon / ták przedawce iáko y kupcá. Abowiem przedánie nie ieſt ważne iesli do tego nie będźie ſpolney woley obudwu / y ieśli ten ktory kupił / nie będzie w Poſſeſſyey kupná ſwoiego.

Kráko-

Krákowiánie máią ku temu Wielkierz bárzo potrzebny y słuszny / ku zábieżeniu wielu trudnościom / ludziom osiádłym vczciwym / ták młodym iáko stárym: iż kiedy kto dom swoy / ktory zdawná od Przodkow swoich spokoynie trzymał / chce przedáć / y wzdáć / á nie mogłby mieć zapisu z Ksiąg Mieyskich / ktorymby okazał / iáko iemu sámemu y od kogo / on dom iest wzdány: tedy winien będzie wziąć od Pisárzá Mieyskiego z Káncelláryey zeznánie / v Rády zápisáne / iż tákowego wzdánia w Księgách Mieyskich nie mogł náleść. Ktore zeznánie wziąwszy / vkaże przed Sądem. Nád to / dwu świádkow Mieszczánow osiádłych / wiáry godnych / ludzi vczciwych / ktorzyby pod przysięgą dostátecznie świádczyli / iż on ktory ten dom chce przedáć y wzdáć / trzymał go spokoynie / od trzydzieśći lat y od iednego roku / y sześć medziel. Co gdy się sstánie: tedy onemu ktory dom kupuie / będzie dopuszczono wzdánie / przez Przysiężniki / y będzie do Ksiąg zápisáne. Wszákże ták / iż y to w zapiśie wzdánia / będzie miánowićie dołożono / iż ten ktory przedał / sam od przodkow swych ten dom / od trzydzieśći lat y iednego / y sześći niedziel / wedle dostátecznego świádectwá / w spokoynym vżywániu / bez wszelákiego ná[illegible]ábánia / miał y trzymał. Godny przykład ku násládowániu inym Miástom /

Dawność ku dowodowi dźierżáwy wedle Práwá.

Miásteczkom / gdźie wiec nie tylko w Kśiegách/ człowiek vczciwy tákich zapisow nie naydźie / ále y Ksiąg / y Pisárzá / y Vrzędu trudno dostáć ma z nakłádem wielkim / wielekroć Vrząd zwodźić / y z wielkim też á niepotrzebnym Vrzędu zámieszkániem. Bo kto trzyma Imienie od trzydźieśći lat y iednego / wżdyby śię kto w tym czáśie ozwał á okazał / ieśli do onego domu iákie Práwo miał. A ieśli śię kto w tym czáśie nie ozowie / słusznie káżdy / ták dawny czás miásto zapisu / ku okazániu / y ku przedániu / swoiey własnośći mieć może. Co y Práwem Pospolitym iest opátrzono. Choćby też kto źle nábyte / przez ták długi czás trzymał / to iest nie od prawdźiwego dźiedźicá dostał / wzdánia áni kupná nie miał / co Łácinnicy zowią / Malæ Fidei Possessorem: tedy iuż táka dawnosć / ma zá pewną obronę swego Imienia przećiw wszytkim osobom / ták tu pod iednym dzwonem / iáko y ná stronie kędy dáleko mieszkáiącym / inney mu obrony nie trzebá. Nápisano o tym. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 29.

Malæ fidei Possessor, co iest.

Pytánie Wtore.

IEśliby dwá czynili / około kupná / ábo przedánia iákiey rzeczy / á ieden z nich tárgu nie dokończył / áni zapłáty námienił. Pytánie iest. Jeśli ono przedánie skończyło śie czyli nie? Odpowiedź.

Iż w tey mierze / ieśli tárgu ábo vmowy miedzy sobą nie zámkneli / áni zapłátá ieſt miánowána : tedy ono przedánie nic nie waży / ábowiem zapłáte miánowáć trzebá.

Pytánie Trzećie.

IEśliby dwá vmowe około kupná Imienia vczynili / y zámkneli targ miedzy sobą / tym ſpoſobem. Iżby ten ktory Imienie kupił / viśćił ábo záreczył zapłáte pieniedzy zá Imienie. A w tym czáśie ten ktory kupił / wwiazał ſie w Imienie kupione / y trzymał ie / á przedawcá cześć zapłáty wział : czás oſtátká zapłáty nie był náznáczony. Kupiec śiedziałby w Poſſeſſyey / żadney iſtoty zapłáty nie vczyniwszy. Dał potym znáć / iż áni tárgu trzymáć może / áni zapłáty viśćić. Przedawcá to baczac / żądał áby mu kupiec wyprzatnał / wyrumował ono Imienie : kupiecby ſie tego bronił / dowodzac Poſſeſſyey sámotrzec / ábo dowodem Vrzedowym / ktorey Poſſeſſyey niechćiałby wyprzatnać / ážby mu od przedawce pieniadze były wrocone. Pytánie ieſt : Ieśli kupiec Imienie romowáć ma / y ieśli ten ktory przedał / nie ma v siebie pieniedzy záchowáć / gdyż kupiec imienie posiadł / á vmowy kupná trzymáć niechce. Czyli kupcowi pieniadze máia być wrocone? Odpowiedź. Ieśliby kto przedał ſwoie właſnosć

Spoſoby około kupná y przedánia obacz.

Kto targ o Imienie

zrzucá/ winien Imienie rumowáć/ á zadatek tráci choć będźie w possessyey.

sność / ábo dźiedźictwo / pod tym sposobem / áby kupiec w zapłácie dosyć vczynił/ ábo zapłáte viścił: kupiec część pieniedzy dał / á potym targ zrzućił/ choćby też imienie trzymał rok y ßeść niedźiel/ mniey ábo wiecey: tedy kupiec tákowego Imienia otrzymáć nie może/ ále ie winien rumowáć. A ieśli co pieniedzy przedawcá wźiął / kupcowi ich wroćić nie winien / dla tego / iż kupiec przeßkodźił mu iego Possessya/ y targu nie ßtrzymał. Wyiawßyby miedzy nimi ine postánowienie było. A ieśli co przedawcá kupcowi obiecał/ Práwem przećiw iemu z strony obietnice może czynić. Wßákże nie pierwey áż mu Imienie wyrumuie. A to dla tego / iż targ kupná wniwecz sie obroćił/ y rozerwány iest nie z strony przedawce / ále z strony kupcá.

Pytánie czwarte.

Dom przedány á ießcze nie wzdány / gdy kupiec będźie miał w dźierżeniu

IEśliby kto Imienie przedał/ ktore iuż kupiec wźiął w swoie skuteczne dźierżenie nie zápłáciwßy go/ á w tym czáśie ßkodá sie tráfiłá przez ogień / ábo przez wode: przedawcáby sie zapłáty vpominał za Imienie: kupiec też odpowiedźiał/ znáiąc sie iż dom kupił/ ále mu ießcze nie iest wzdány/ y ßkodá ná onym domu bez iego sie winy y przyczyny ostáłá przed wzdániem. A choć zapłáte vmowioną zna/ pyta ieśli ßkode winien ćierpieć/ y dom zápłáćić/ kto-

cić/ ktory ießcze nie iest wzdány: czyli on zá lepßym Práwem dom ma puśćić/ ábo co iest wedle Práwá. Przedawcá przećiw temu rzecze: Gdyż kupiec kupno zna/ y w domu iáko gospodarz mießkał/ á ia mu też o żadną ßkodę áni ślubował/ áni ręczył/ y gotowem był iemu záwżdy dom wzdáć/ y wolny puśćić/ by mi iedno ostátek pieniedzy wedle tárgu zápłáćił: proßę przez sentencyą áby mi było skazáno: Jesli mi kupiec pieniądze/ ktore mi bez żadney wymowki obiecał/ zápłáćić winien: Poniewaz iuż skutkiem dzierżenia dostał. A ieśli tá ßkodá ktora sie bez moiey przyczyny sstálá/ mnie ma być ku vtrácie/ á temu ku pożytku? Odpowiedz. Gdyż przedawcá zá dostátecznym kupnem/ zá imienie pewną summę pieniedzy wźiął/ á kupiec sie w imienie wwiązał/ y posiadł bez sprzećiwienia. Przedawcá wzdániu sie nie przećiwił/ ále y kupiec przez dánie pieniedzy kupno potwierdźił/ y temu Possessyą wźiął przed ßkodą: tedy pieniądze winien zupełnie do końcá zápłáćić/ á ßkodá kupcowi/ nie przedawcy ma być poczytána.

niu/ á w tym częśie przed wzdániem zgore/ komu ßkodá idźie.

☞ Tá Sentencya k temu sie wśćiąga/ y iest pożyteczna/ iż kupiec ßkodę ćierpieć muśi ná rzeczy kupioney/ dla tego iż iuż Possessyą wźiął/ choć ießcze wzdánie nie doßło/ by tylo od obudwu stron kupno y przedánie było zeznáne. A ieśliby ießcze Kupiec w

dzierżeniu imienia nie był / choćby też ná to pieniądze dał / y mogł dowieść kupná: bliższy iest prza odeyść / gdyż ieszcze zdánie nie doszło / niżliby go przedawcá miał pokonáć. Wszákże pieniądze dáne tráci. A iesliby potym pieniedzy chciał dochodźić / muśiałby okazáć zkąd ten dług wrosł. Jesliby przedawcá powiedział / iż mu pieniądze ná ten czás są dáne kiedy od niego dom iest kupiony / á zkądby kupiec znał przedánie: tám targ przedánia / przećiw kupcowi rychley może być dowiedźion / niżliby tárgu miał przeć. A ták kupiec otrzyma plác / onego domu / á pieniądze przedawcy do końcá zápłáći.

Pytánie Piate.

Koń kupiony / á v przedawce postáwiony w tym czáśie zdechł: komu szkodá idźie.

IEsliby kto kupił koniá ábo bydle / y litkup obie stronie piły / to iest / przedawcá y kupiec / y z inymi ludźmi / targ miedzy sobą zámknęli / y ieden drugiemu zadátek pewney summy dał. Kupiec koniá przeieżdżał doświadczáiąc go / á czásu zapłáty nie námieniono / y slubowánia żadnego o szkodę / ábo iáko mowią / o niewárunk onego koniá nie było. Kupiec koniá przyiął / á potym przedawce prosił / iżeby mu go w swoiey stáyni do pewnego czásu postáwić dopuśćił. W tym czáśie koń w stáyni ochromiał ábo zdechł. Potym wroćiwszy się Kupiec / chciałby koniá wźiąć / ktorego zástał zdechłego ábo

chromego/ ábo ktora iną wádą nákázonego/ y zbrániałby sie go wziąć. Przedawcá chćiał pieniedzy od niego wedle tárgu. Kupiec przećiw temu mieni/ iż koniá dobrze zdrowego kupił/ ále go ieszcze w swe dzierżenie nie wziął/ y owszem w stáyni v przedawce zdechł / ábo tę wádę wziął / y chce tego dowieść / mieniąc ná tym nic nie należeć / choćby sie to zá niedbáłośćią iego ábo zá wiádomośćią ystáło/ y żąda skazánia/ ieśliże onego koniá/ ktorego przedawcá záwżdy miał w swoim dzierżeniu / płáćić winien/ ábo co iest wedle Práwá? Powod ták odpiera. Gdyż tu ten stoi/ y zna sie iż koniá odemnie kupił / y biorę sie ná te ludźie ktorzy przy kupnie byli: Nád to / koniá przyiął w dzierżenie swoie/ mnie tylko żądáiąc/ ábym mu dopuśćił w swoiey stáyni koniá postáwić/ ná iego szkodę / zá iego kosztem. W tym sie przydáło iż zdechł bez moiey winy y przyczyny/ ktorey przygody mnie z sercá żal/ y ofiáruię sie w tym dowieść moiey niewinności / iáko mi Sąd nákaże / żądáiąc przez Sądowy wyrok vznánia/ iesli zá táką moią obroną mnie moie pieniądze máią być dáne / czyli nie / ábo co iest wedle Práwá? Odpowiedź. Jeśli przedawcá może tego dowieść/ iáko iest wedle Práwá/ iże kupiec koniá przyiął wedle tárgu / y potym żądał go postáwić do pewnego czásu w stáyni v przedawce / y w tym czáśie koniowi sie

wi ſie tá przygodá ſtáłá/ y śmie tego dwiemá pál⸗cy przed Pánem Bogiem popráwić/ iż tá ſzkodá bez iego ſie winy ſtáłá. Tedy kupiec ſłuſznie koniá zá⸗płáći/ gdyż ſie też ſłuſzny targ ſtał podług iego ze⸗znánia.

Regułá około kupná y przedánia potrzebna.

☞ W ſpráwie około kupná y przedánia to trzebá pilnie báczyć: Iż z ktoreykolwiek przyczyny miedzy kupcem á przedawcą ſpoſob ábo wymowienie iákie zaydźie/ iáko Láćinnicy zowią Conditio: tákie ma być pilnie chowáne. Ná przykład. Ieśliby kto z kim targ vczynił o Wino/ Koniá/ Zboże/ bydle/ y oczkolwiek tákiego: á záſzłoby iákie wymowienie/ to ieſt/ áby ſie kupiec o zapłáte záreczył/ ábo iżby dźiś zápłácił/ ábo iżby rzecz kupiona/ byłá wolna/ ſwobodna/ ku záſtepowániu ábo obronie łátwa/ ábo iżby ná probe dano/ ábo co tákowego przy tár⸗gu wymowionego było. A w tym czáśieby/ iáki niepożytek rzeczy przedáney przypadł/gdźie y kupiec pod oną wymową/ rzecz v przedawce zoſtáwił. A przedawcá mogłby dowieść oney Kondicyey/ y lu⸗dźmi ktorzy przy kupnie byli/y k temu przyśiegą we⸗dle Práwá: tákowa wymowá ma być pilnie ſtrze⸗żoná/ y tá Regułá ma być záwżdy miedzy kupcem á przedawcą ná pámięci. Conditio inter vendito⸗rem & emptorem ſuperueniens, maximè eſt cuſto⸗dienda. Ale ieśliby rzecz kupiona bez záchowánia

Conditio.

żadney wymowy przez kupcá w dźierżenie byłá wźię tá / v przedawce tylko dla strzeżenia zostáwiona/ ßkodáby sie w tym czáśie iáka tráfiłá/ y śmiałby te- go przyśiega przedawcá dowieść / iż oná ßkodá/ w rzeczy przedáney / bez iego sie winy ostáłá: tedy ná tym nie ma ßkodowáć / y cokolwiek pieniedzy kupiec dał/ te giną. Wyiawßyby miedzy nimi ina vmowá byłá. Ale y wymowienie ktore iest miedzy przedawcą y kupcem / wiecey należy ná kupcá/ gdy iuż rzecz weźmie w swoie dźierżenie. A ten v kogo one rzecz zostáwia ábo porucza / iest oney rzeczy strożem. A kto cudzey rzeczy strzeże / iáko swoiey własney/ y tegoby wedle Práwá dowiodł / nie ma ná tym ßkodowáć. Abowiem spolna vmowá/ kto- ra sie miedzy stronámi dźieie / by iedno mogłá być dowiedźiona/ wßytkiemu Práwu zákracza. Toż też ma być rozumiano około Sukná / Oleiu / Wi- ná / Jmbieru / y wßytkich w pospolitośći rzeczy / ktorekolwiek widzeniem/ vkußeniem/ dotykániem mogą być rozeznáne. Ktore kto dźiś kupi/ á záráz- zem ich nie weźmie / á w tym czáśie przyda sie ská- zá: Kupiec przyiąć muśi/ ieśli go przedawcá z tár- gu wolno wypuśćić niechce. Wßákże o oßu- kánie/ ieśli sie ktore pokázuie/ przećiw prze- dawcy może czynić.

Zastáwá.

JEśliby kto dobrá swoie zástáwił w pewney summie do czásu náznáczonego / á zás ie miał wykupić. Wierzyciel miałby ie iuż w swoim dzierżeniu. Tedy ten ktory ie zástáwił / nie może onych dobr przedáć / áni zástáwić inemu dáley / bez woley onego ktoremu ie pierwey zástáwił. A choćby one dobrá wierzyciel miał w swym dzierżeniu / wszákże iesliby sie w tym czásie poki nie bedą wykupione / iáka szkodá w onych dobrách stáłá / krom przyczyny ábo niedbáłości dzierżawce: dzierżawcá szkody nie winien / szkodá przy dobrách zastáwnych ma zostáć. A iesliby ten ktory ie zástáwił / wyzwolić ich nie mogł / szkody nie winien cierpieć / od niego komu są zástáwione.

Zastáwnego imienia własność.

Pytánie Pierwsze.

GDyż zástáwienie Jmienia rownie iednego wiąże iáko y przedánie / ták go zá zastáwą nie ma / iáko y zá przedániem. Pytánie iest / w czym zástáwienie od przedánia iest rożne? Odpowiedź. Zastáwá y przedánie w tym rożnosc máią / iż rzecz przedánia nie może zás być wykupiona. Zastáwna może być wolno wykupiona. A ztąd sie pokázuie / iż ten

Rożność przedánia y zastáwy.

iż ten komu iest rzecz zástáwiona / nie może iey przedáć bez woley onego ktory ia zástáwił.

Pytánie Wtore.

IEśliby ieden drugiemu vczynił zapis / y zástáwił dobrá swoie / iszczac dług y obiecuiac go zápłáćić ná pewny czás / á zápłáćić y wyzwolić dobr nie może. Potym wierzyćiel ktoremu sa dobrá zástáwione / postepowałby wedle Práwá z tákowemi dobrámi zastáwnemi / opowiádáiac Vrzednie onemu ktory ie zástáwił / iż ie gdzieby nie wykupił / chce przedáć. Potymby tákowe dobrá przedał. Pytánie iest / ieśli one dobrá ktore mu sa zástáwione / y ktore przedał może zástepowáć czyli nie? Odpowiedź. Acżkolwiek kto zástáwił Imienie pod tym sposobem / iż ten komu iest zástáwione / może ie przedáć / ieśliby go ná czás náznáczony nie wykupiono: chocby mu też przez Sadowny wyrok skazano / iżby mogł przedáć / y przedał skutecznie : tedy zástepowáć onego Imienia nie może / bo ie tylko w Fánćie swoim miał / y owszem on ktory ie zástáwił / ábo ktoremuby dopuścił / wykupić ie może / chocby też wyszedł rok y sześć niedźiel. Abowiem w rzeczy zastáwney żadna dawność nie idźie / poki zastáwá może być dowiedźiona. Zástepowánia wietszego nie winien przedawcá w rzeczy zástáwioney / iedno áby

Dobrá zastáwne ieśliby kto przedał: winien li przedawcá z strony ich bronić.

Zastáwá żadney dawnośći nie ma.

Przedawcá zastáwnego Jmienia / iákie zástepowánie winien.

áby dowiodł iż mu iest zastáwna w tey á w tey summie / do tego czásu. A iż z zastáwa ábo z fántem postepował wedle Práwá / iż przedał fánt dla tego / iż ten ktory ie zástáwił / wykupić nie mogł / wedle vmowy.

Budowánie zastáwnego Jmienia.

Pytánie Trzecie.

IEsliby ten komu iest Jmienie zástáwione / zbudował co ná onym Jmieniu zastáwnym. Winienli on ktory chce wyzwolić Jmienie swoie / odłożyć budowny nakład / pierwey niżliby mu Jmienie rumowano ? Odpowiedź. Jesli iest potrzebne budowánie / winien ie odłożyć ten / ktory dobrá wykupuie wedle Práwá.

Dochody y pożytki z zastáwnego Jmienia bráne máiali być ná głowna summe wyrázone.

Pytánie Czwarte.

IEsliby kto zástáwił dobrá swoie tákie / z ktorych pożytek idźie / iáko są role / winice / chmielniki / ogrody / sády / mytá / dochody / kramy / iátki rozmáite / chlebne / gárbárskie / rzeźnice / tákże y domy / pod tym sposobem / iż ie chce wykupić ná pewny czás / z ktorych dobr zastáwnych pożytek ná káżdy dźień idźie. A nie byłoby to przy zastáwie wymowiono / iż dobr onych ze wszytkiemi pożytkámi ma vżywáć / áż do wykupienia. Pytánie iest. Jesli one pożytki / ná głowna summe máia być wyrázone ? Odpowiedź. Jesli dobrá / z ktorych iáki pożytek idźie /

byly

były záſtáwione: tedy on pożytek ná głowna ſumme ma być wyrázony. Wyiawßyby przy vmowie wymowiono było / iże dobr onych w tey ſummie wolno vżywáć ma. Abowiem iesliby pożytek brał / á to w wymowie wyrázono nie było. Lichwá to ieſt. Spec: Sax: lib: 1. art: 54. Lichwá.

Oſtrożniey dźiś ná złe dłużniki w zapisiech dokłádáią / iż kiedy kto w ſummie iákiego Imienia vżywáć ma / á chce ſobie dobrze obwárowáć / áby mu onego vżywánia ná głowna ſumme nie wyrázono / ták w zapisie dokłáda miánowicie. Obligauit bona cum vſufructu; vſufructum ad principalem ſummam non defalcando. To ieſt / zeznał iż to Imienie záſtáwił y w vżywánie dał / ktorego vżywánia / ná głowna ſumme niechce wierzyćielowi swoiemu nic wytrácáć. Gdźieby tych słow w zapisie nie dołożono / tedy vżywánie z obßácowánia / ile ono Imienie do roku pożytku czyni / wyrażáią ná głowna ſumme.

¶ Wiele ſie dźiś dźiwuią / czemu ták długie zapiſy z rozmáitemi wymowánii czynia. Nie trzebá ſie dźiwowáć / bo ták być musi / przećiw złym á wykretnym dłużnikom / ktorych ſie dźisieyßych czáſow narodźiło dosyć / ktorym y długie zapiſy / nic nie pomoga / przedsie im dźiury náyduia: ábo iákim niedołożeniem / ábo dźiwnym rozumieniem.

Wykrety przeciw zapisom ná fánty miásto gotowych pieniedzy.

Choć iásnie rzecz bedźie położona iáko słońce/ przedśie ią zły dłużnik nicuie/ y forytarzow do tego wiele sobie nábedźie/ ktorzy mu zá szklenice winá/ ábo zá iáki máły vpominek/ tákże rozumieć pomogą/ y rzecz ku skutkowi wedle onego wykretnego wyrozumienia przywodzą. Jáko to dźiś iuż nástáło. Choć sie dłużnik zápisze pewną summe zápłáćić gotowymi pieniądzmi/ żadnym sie fántem nie szczycąc/ przedśie ten co pożyczył pieniedzy/ y ná gotowe pieniądze iásny zapis ma/ nie pieniądze/ ále fánty á ktemu nikczemne bráć muśi. Choć sie dłużnik ná Jmieniu stoiącym zápisze/ w fánćie ie wierzyćielowi swoiemu da/ y iuż sie wierzyćiel w zakłádźie swoim bedźie miał/ Vrzednie sie w nie wwiąże/ y wwiązawszy sie/ zás dłużnikowi naymie: przedśie wierzyćiel przećiw iásnemu pospolitemu Práwu/ przećiw zapisowi od dłużniká swoiego/ muśi fánty bráć. Tákie wykrety nástáły/ tácy forytarze niepobożni/ bez boiáźni Bożey. Nád to/ ći wykretnicy to czynią/ choć sie dłużnik odpisze wielkich obron/ listow gleytowych/ żeláznych/ y wszelkich innych pomocy.

Wykrety przećiw zapisom listy żeláznymi.

Kiedy czás zapłáty przyidźie/ przedśie bedźie miał list gleytowy/ ktorym sie náprzećiw swemu Kreditorowi broni/ ták mowiąc: Aczem sie ia odpisał listow Krolewskich/ álem tego nie mogł vczynić/ nie mogłem záwrzeć reki Pánu swemu do

łáski / ktora mi vkazał: á ták proszę ábym przy tey wolności / á łásce Páńskiey był záchowan.

Kreditor zás powiáda / iż sie tym nie możesz bronić / gdyżeś sie miánowicie odpisał listow gleytowych / odrzuciłeś ná strone páńskie dobrodzieystwo / wzgárdziłeś nim. etc. Z ktorego sporu / wiec Vrząd wątpi / ku czemu sie skłonić ma / czy ku zapisowi / czy ku listowi / choc rzecz iest iásna / iáko sie kto związáć każe / ták związány chodzić musi: kto sie nieprzyiacielowi mieczem bronić niechce / przymusić go nikt nie może: kto czyim dobrodzieystwem gárdzi / nie godzien go: kto sie czego wyrzecze / iuż k temu przyść nie może: tákże / gdy sie kto swemu Kreditorowi odpisze bronić Listy gleytownemi / słusznieby sie bronić nie miał. R. Vrząd słusznieby tákiego przy tákiey odpisáney obronie záchowáć nie miał. Quoniam super his omnibus, volenti non fit iniuria. Zwłaszczá gdy kto iest ku krzywdzie Kreditorowi / przeciw iásney wedle zapisu spráwiedliwości. Aczemuby zapis / iáko ku zeznániu długu iest ważny / nie miał być ku temu ważny / gdzie sie dłużnik listow gleytownych odpisze? Bo ieśliby to odpisánie nie miáło być ważne: tedyby ni ku czemu inemu nie służyło / iedno ku łátwieyszemu ná bliźnim pieniedzy wymatániu? A zapisy nie ku temu służyć máia / ále ku pewney zapłácie długu / y

máia

máią być w mocy ták iáko piszą / in omnibus Punctis, clausulis, & articulis. Ale snadź rzeczesz: Pan Bog ná mie przygodę dopuścił / wiec nie mam lekárstwá szukáć? lepiżybyś dáleko vczynił / ieśli Pan Bog ná ćie vpadek iáki dopuśći: ábyś szedł do Kreditorá dobrodźieiá twego / á przełożywszy mu przygodę twoię prosił go mowiąc: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. A Kreditor ieśli iest człowiekiem Chrześćiáńskim / bacząc twoy vpadek / iżeś tego nie márnie vtráćił / iż ná ćie przygodá przyszłá / mam zá to / iżći nie tylko pofolguie / ále y częstkę odpuśći. A toby tobie z lepszą sławą było / niż gdy sie listow odpiszesz / á przedśie listow ku obronie nábywasz / á niż gdy sie gotowymi pieniądzmi płáćić zápiszesz / gratámi odbydź chcesz. Czym y sobie y inym iáko mowią Kredyt / to iest / wiárę psuiesz. Zátym tá Pestis in Republica idźie: iż vbogiemu trudno náleść ktoby go w potrzebie iego záłożył. Káżdy sie boi / áby pożyczywszy gotowych pieniędzy / nie musiał potym bráć ledá gratow / ábo iákich towárow złych nieodbytych. Ale rzeczesz / iż wedle Práwá pierwey ma być zapłátá długu ruchomemi rzeczámi? prawdá. Ale tám gdźiebyś mi zgołá dług zeznał / á ná stoiącym go Imieniu nie vkazał. Nie rozumieią niezbożni forytarze / iż płácenie długu fántámi / ábo ruchomymi rzeczámi / nie

Obiectio debitoris contra ob debitorem

Iż dźiś trudno pieniędzy nábyć: zkąd to idźie?

Alia obiectio debitoris.

idźie

idzie iedno tám/ gdzie kto zgołá dług zezna/ á ná żadnym go Imieniu nie wiści/ iáko Łácinnicy mowią: Vbi est actio personalis. Nie rozumieią porządku w płáceniu długow in actione personali, co w Prawie dostátecznie opisano tymi słowy. In actione personali super capiendis pignoribus, talis ordo tenendus. Vt primo accipiatur pecunia si extat. Secundo, res mobiles, exceptis deputatis ad agriculturam vel pro vsu quotidiano vestium, vxoris, vel liberorum. Tertio, his deficientibus, recurritur ad res immobiles. Quarto, ad nomina debitorum. Quinto, ad incarcerationem. Miánowićie tu dołożono/ gdzie ma być rychomymi rzeczámi zapłátá długu/ tám gdzie iest Actio personalis, to iest/ gdy kto tylko dług zgołá zezna/ czás zapłáty námieni/ á ná Imieniu go nie vkaże. Ale gdzie kto dług zeznány ná Imieniu stoiącym vkaże/ Imienie stoiące w tym vwiąże/ w fánćie da: tám iuż wierzyćiel nie winien bráć rzeczy ruchomych w zapłáte długu swoiego. Bo iuż Imienie stoiące pierwey w fánćie ma/ iuż tám iest iáko Łácinnicy zowią Actio realis, actio hypotecaria. Iuż tám fánty/ przećiw fántowi pierwey dánemu/ mieyscá nie máią: nie winien wierzyćiel Imienia puśćić/ áż mu gotowe pieniądze dádzą. Nie inszy iest kształt fántu stoiącego/ iedno iáko y ruchomego. kiedy mi kto fánt ru-

Solutio debitorum mobilibus fit in actione personali.

Porządek płácenia długu rzeczámi.

Actio personalis.

Actio realis.

Actio hypotecaria.

chomy záſtáwi / nie winienem go puśćić z ręku ná przemiánę zá inny fánt / áż mi ſummę położy. Tymże ſpoſobem. Kiedy mi kto vkaże dług náſtoiącym Imieniu / y wwiąże ſię w nie / trzymam ie ſkutkiem: iużem nie powinien inych fántow przyimowáć / áż mi moiá ſummá będźie położona. Nápiſano to w Práwie. Pignus, non niſi ſolutione pecuniæ liberatur. Et obligatio principalis naturaliter, non alio modo, niſi ſolutione pecuniæ, inuito creditore tollitur. A názywáią to w Práwie: Pignus luere vt habetur in Codice Titu. de Luitione Pignoris. Vnuſquiſq; debitor pignus ſuum eliberare poterit, cum videlicet pecuniam ſoluerit. Tu iáſna rzecz / iáko dłużnik / fánt záraz w ſummie dány wyzwaláć ma / nie fánty inymi / ále pieniądzmi. A choćby też ná ſtoiącym imieniu długu nie vkazał / iedno iż pieniądze gotowe wźiął / gotowe pieniądze zeznał / y zápłáćić obiecał: Práwo przyrodzone y piſáne do tego wiedźie / ábyś wierzyćielowi / twoiemu dobrodźieiowi / ktory ćzáſu twey potrzeby dobrze vczynił / nieco inego dawał / iedno to coś zeznał / coś obiecał. Iáko nápiſano Spec: Sax: lib: . articu: 6. in gloſa. Naturale eſt, vt eo modo quis liberetur, quo pacto obligatio facta fuit. A ná drugim mieyſcu: Spec: Sax: lib: 3. artic: 40. in textu, nápiſano: Qui nummos aut argentum ſoluere debet, ſi pro

Pignus luere.

hoc

hoc pignora præbuerit, per id non sit liber, nisi sic inter eos pactum fuerit.

Trzebáby ná te fántowniki/ ktorzy wziawszy gotowe pieniadze ábo kosztowny towar od kogo/ chca to płácić ládá iákimi gratámi/ ieszcze nie swoiemi/ ále od kogo ná wzgárde á ná szkode wierzycielowi swoiemu nábytemi: trzebá mowię wzbudźić/ y ku skutkowi zás przywieść ono Práwo/ dźisieyszemu czásowi bárzo przystoyne/ ktorym opisano iáko wierzyciel od dłużniká fánty przimowáć ma. Nie ták iákoby ie oszácowano/ ále iákoby mogły być zá gotowe pieniadze przedáne. Aby ie Vrząd kazał iáwnie wyłożyć/ á temu ie przedáć ktoby wiecey zá nie dawał/ áby wierzycielowi z przedánia fántow/ pieniadzmi dług oddawał. Vczy tego iásny text w Práwie Spec: Sax: lib: 1. articu: 70. in textu. Iż kiedy dłużnik nie ma czym płáćić/ ma w długu być fántowan/ ktory fánt wierzyćiel trzykroć/ káżdy raz przez dwie niedźieli winien Dłużnikowi opowiádáć/ iż tylo zań dáia. Ieśliby go dłużnik/ iáko bliższy fántu swoiego nie wyzwolił/ tedy on fánt iuż ma być wyłożony y przedány. Ieśliby fánt/ wynosił dług/ tedy to coby wyższey było/ dłużnikowi ma być dano. A ieśli co do długu nie dostáło/ dłużnik ma być dotad fántowan/ áż sie zapłátá długu wypełni.

Fánty iáko máia być od dłużniká przyimowáne.

Ták vczeni w Prawie vczą: Et Cerasini sub titulo de Executione rei iudicatæ tá iest Sentencya. Gdźie ku temu Artykułowi lib: 1. articu: 70. ták piße: Si pignus nullum omnino fructum, nullaque emolumenta ferat, ex quibus Creditori posśit satis fieri. Eo in casu, pignus est publicè distrahendum, & creditori, interueniente cautione, si caret possesśione, tradendum, vt illud ter in locis publicis de quindena in quindenam venui exponat, adhibito etiam Præcone, cuius ore venditio publicetur. Quæ quidem venditio ipsi etiam debitori semper est denuncianda, si forte pignus suum velit redimere. Quibus rebus sic gestis, & præcedente eiusmodi denunciatione, si debitor redimendi curam abijciat, pignus vendendum est ei qui plus numerauerit: sin vero nullus contingat emptor, Iudex reuolutis sex septimanis, pignus in satisfactionem debiti Creditori tradet, & si haud quaquam respondeat quantitati æris alieni, alijs pignorationibus erit repetendum, quidquid defecerit.

¶ Záchowywano śie dosyć niedawnych czásow wedle tego Práwá / iż kiedy wierzyciel przyimował fánty od dłużniká / y przedawał ie / przypozywał dłużniká z świádkámi / ktorzy świádczyli iż mu zá on fánt wiecey nie dawano. Potym / ieśli dłużnik w ßeść niedźiel nie wykupił fántu swoiego

iuż go wierzycielowi sąd wedle onego kupná przy- sądzał / y ták skázował. Gdy ten dłużnik swoiego fántu / w ßeść Niedziel nie wykupił / nic do tego czásu nie czynił / tedy iuż wierzyciel ma się przy tym tárgu á przedániu zostáć wedle Práwá. Ku temu służyło ono skazánie / ktore y dziś czynią / ále go Prokuratorowie niewiem czemu ku skutkowi nie przywodzą / áby wierzyciel przedawał fánty: pod świádectwem dobrych ludzi / stronie to opowiádáiąc. Często y owßem záwżdy około fántow tákie skazánie bywa. Decretum est Actorem, posse vendere pignora, sub euidentia proborum hominum, parti hoc ipsum denuncian de forma Iuris. A wedle tego skazánia się nie sprawuią / iedno vbogi Kreditor wedle iednego skazánia / iáko fánty oßácuią / ták przyimuie. Drugiego Dekretu Exekucyey zániechą. Szácunek rzeczy nie dla tego bywał / áby wierzyciel wedle onego ßácunku przyimował / ále iżby ták iáko oßácowano przedawał / áby wierzyciel ku ßkodzie dłużnikowi / po swey myśli nie przedawał. Szácunek fántow dla czego bywał.

Tegoż vczy pytánie iedno nápisáne in Legibus Imperialibus in Autenti. Hoc nisi debitor C. de solutio. A nápisał ie człowiek vczony w Práwie / Ioannes de Ferrarijs in sua Practica temi słowy.

Pytánie Piate.

CZesto sie przydawa / iż nedzni Lityzántowie / to iest mizerne strony práwuiacy sie / y ich przewrotni Prokuratorowie to czynia / áby wierzycielowi do stoiacego Imienia nie przyszło: ná iego wzgárde / dáia mu ruchome rzeczy / ták swoie własne iáko y cudze / y indzie nábyte / y k temu nikczemne á sprosne / áż do garnkow ábo krozlikow / y niekiedy ie od sasiádow swoich ná płácenie potáiemnie skupuia. Pytánie iest. Mali być wierzyciel przymuszon tákie rzeczy podle / w zapłáte długu swoiego przyimowáć czyli nie? Odpowiedz. Nie winien tákich przyimowáć. Abowiem rzeczy ruchome / ktore dłużnik ná zapłáte długu dáie / máia być tákowe / ná ktoreby sie kupiec łátwie nálazł / áby nie były niepożyteczne / ábo zbytnie / ábo wierzycielowi szkodliwe. Ale tu rádá iest wierzycielowi / áby tákie ruchome rzeczy Vrzad dał wyłożyć ku przedániu / iż ktoby wiecey zá nie dawał / áby temu były dáne / áby sie z tego przedánia wierzycielowi pieniadzmi zapłátá stálá. Tym obyczáiem sie zábieżáło / áby źli dłużnicy swoich wierzycielow nie oszukawáli. Poty pytánie y náuká z niego. A poniewaz tá náuká tych czásow iest bárzo potrzebna około odbywánia fántow dłużnikowych. Położe

Rádá Kredytorowi co z fanty ma dziáłáć.

to pytá-

to pytánie po Łácinie/ ták iáko iest w sobie námieyscu námienionym/ áby tym iáwnieysze było.

Quid dices de eo, quod facere nituntur plerumque miseri litigantes, & eorum subditi Procuratores, qui ne perueniatur ad immobilia, & vt magis vituperium faciant Creditori, exponunt & producunt, tam propria sua mobilia, quam aliena, & quæcunq; vilissima, & quandoq; ea latenter emunt à vicinis, vsq; ad incisoria & bocalia lapidea & stagnea. Nunquid sit cogendus Creditor talia recipere in solutum? Puto quod non. Quia res mobiles debent esse tales, quæ de facili reperiant emptorem, & non sint inutiles vel superfluæ, aut damnosæ ipsi Creditori. Sed consilium est melius pro Creditore, quod talia bona mobilia faciat exponi per Iudicem venalia, vt plus offerenti dentur, & ipsi Creditori eorum precium exoluatur. Et hoc modo obuiabitur fraudibus talium malignantium.

Jákie rzeczy ruchome Kredytor od dłużniká przyimowáć y iáko z nimi postepowáć ma.

Nie trzebá sie tedy dziwowáć / iż przeciw złym dłużnikom ták długie zápisy czynią/ y przewrotności ich rozmáitemi Kondicyámi zábiegáią / y iescze podobno przeciw tym sántewnikom/ inál se náydowáć musa. Co pierwey dłużnik zápisował summe super omnibus bonis suis mobilibus & immobilibus, musi ták postáwić. Reformauit super omnibus bonis suis, tam immobilibus quam mobilibus,

y inne

y inne ostrożności / áby wierzyćiel wolność miał przyimowáć coby chćiał w zápłáćie swego długu / ieśli mobilia ábo immobilia. Jákożby to miáło być y wedle Práwá. Kiedy sie dłużnik zápiße ná wßytkich dobrách ruchomych y nieruchomych: Już wierzyćiel ma wolność obieráć sobie z dobr dłużnikowych ktore chce / ku zapłáćie swoiego długu. Nápisano Specu: Saxon: lib: 3. artic: 39. Creditor habet optionem inter omnia bona Creditoris. Zkad sie też pokázuie / iż dłużnik gdy chce płáćić Kreditorowi swoiemu dług fántámi / winien znieść wßytek swoy ruchomy státek cogokolwiek ma / z ktorego Kreditor ku zapłáćie swoiey ma wolność obieráć co chce. Nie trzebá sie też dziwowáć / iż kto plát od pieniedzy bierze / zwłaßczá od dłużniká niedbáłego / ktory zapłáte z vporu odwłacza. Bo tego y Práwo dozwala / y lichwa tego nie názywa / choć to iest nieiáki kßtałt lichwy. A w tey mierze / gdy dłużnik mogac płáćić / niechce płáćić / niedbáły w tym iest / może od niego plát bráć / ktorego Práwo nie názywa lichwa / ále nagroda ßkody. Talis, inquit, vsura non est propriè vsura, sed recompensatio damni, cum quis solutionem iniquè & dolosè protrahit. Specu: Saxon: lib: 1. articu: 54. in Glossa.

Kreditor ma wolność obieráć z rzeczy ruchomych dłużnikowych ku zapłáćie ktore chce.

Plát od pieniedzy kiedy Práwo dozwala bráć.

Pytánie Szoste.

IEśliby ktory dłużnik ku zapłáćie długu swoiego nie miał áni pieniedzy / áni rzeczy ruchomych / áni stoiącego Imienia / áleby też miał dłużniki / ná ktorychby wierzyćielowi swoiemu vkázował zapłátę swoiego długu / iáko sie tu Wierzyćiel spráwowáć ma? Odpowiedź. Jeśliby mi moy dłużnik vkázował zapłátę moiego długu ná swoich dłużnikách / winien mi one dłużniki stáwić przed Sądem. ktorzy stánawszy / ná spytánie Sędziego / máią zeznáć / ieśli on dług ktory v nich moy dłużnik vkázuie / winny ábo nie? Jeśli zeznáią / tedy ich Vrząd Práwnymi postępki ma przypędzić do tego áby zápłácili. A ieśliby rzecz ruchoma w zapłátę dána byłá / á okazáłá sie cudza / iáki tu rátunek wierzyćiel ma? Odpowiedź. Iż wierzyciel może zá tákim nieużytecznym dániem zapłáty iesżcze przećiw swemu dłużnikowi czynić. Bo nie zniszczył sobie pierwszego postępku przećiw iemu. Y zda sie też / iákoby pod tym sposobem vkazánego dłużniká przyiął / y pod tym sposobem pierwszego Práwá odstąpił / ieśliby oná rzecz w zapłátę podána / iego byłá / ábo ieśliby sie słuszna zapłátá / bez szkody / bez práwowánia stáłá. Ták nápisano w Práwie: Quia per inutilem dationem, non est sublata prima Actio,

contra debitorem. R dla tego to sobie przy vkázowániu dłużnikow / pilnie przestrzegáia. Bo rzecz niegodna / áby Wierzyciel z vkazánym dłużnikiem ták długo Práwo miał wieść / z swoią szkodą / iáko z pierwszym wiodł.

Pytánie Siodme.

Dłużnik iáko ma być chowan w Więźieniu.

TExt vczy Spec: Saxo: libro 3. artic: 39. tymi słowy. Ktoby przed Sądem dochodźił długu od dłużniká / ktoryby nie mogł mieć rękoymiego. Sędzia ma go podáć Wierzyćielowi / y będźie go on Wierzyciel winien chowáć ná stráwie y ná robóćie / iáko inną swoię czeladź: y ieśliby chćiał / może go w peto okowáć / ináczey nie ma go dręczyć. A ieśliby vciekł / ábo go ná czás puśćił / przez to od długow nie zápłáconych nie iest wolen / poki zapłáty nie dowiedźie. Ná drugim mieyscu Iure Municip: articu: 7. text iest táki słowo od słowá. Ieśliby Spráwá byłá około długu ktory dłużnik zna / á obżáłowány ma dźiedźictwo w mieśćie ktore się wynośi nád on dług / może się dźiedźictwem szczyćić ná sądowny słuszny rok. Ieśliby dźiedźictwá nie miał / będźie podan wierzyćielowi zá rękę w mocie go. A ieśliby ten był gośćiem komu iest podány może go z sobą odwieść / ieśli go nie może záchowáć

w tym Práwie. Wszákże on wierzyćiel winien rekoymie postáwić/ iż onego dłużniká bez obráżenia zdrowia iego bedźie chował/ ábo iż go zás stáwi. Iesliby wierzyćiel Rekoymiego nie miał/ tedy go w tymże Práwie w kaźni mieyskiey ma zostáwić/ peto może nań włożyć. A nád to żadnego inego karánia nie ma mu żądáwáć/ bo sie dobrowolnie w więzienie dał. Opátrzyć go winien żywnośćią y robotą/ ták iáko iną swoie czeladź. Bowiem nie iest złodźieiem/ áni kiedy ze złodźieymi towárzyszył. Iesliby vciekł pierwey niż dług zápłáćił/ może go znowu zátrzymáć/ á ostátek pieniedzy/ gdźieby go kolwiek przyśćignął/ y powtore go ofiárowáć do Sadu/ gdźieby go kolwiek przyśćignął. Poty text.

¶ W Glozie dokłáda: Gdyby dłużnik obiecał zapłáte Wierzyćielowi swoiemu pewnie/ iesliby z łáski Bożey miał opátrzenie nád żywność á rekoymie stáwił/ nie trzebá go podáwáć w moc wierzyćielowi. Podáią dłużniká Wierzyćielowi w moc ábo do więzienia/ nie ták dla tego iż nie ma czym długu zápłáćić/ iáko też dla tego/ iż sie zdrádliwie w tym spráwował/ dobrodźieystwá cudzego źle vżywał/ dobrá swoie ábo cudze przelotrował/ rozproszył/ przemiłował/ przegrał/ źle sie spráwował/ Kreditorá swego chytro oszukał/ pieniądze ná nim ábo towar gládkimi słowy/ obietni-

Dłużniká dla czego dáią do więzienia.

cámi wymatał / co nic innego nie iest iákoby go poczciwie okradł: przeto też to więzienie ma iákoby słuszne karánie zá te wystepki. Bo y Práwo vczy: Kiedy vbostwo ná kogo zá temi wystepkámi przyydźie / áby Vrząd ná iego vbostwo baczenia nie miał. Godna rzecz iest / áby vbogi ktora swoia zła spráwa / ábo iákiemi wystepkámi w vbostwo wpada / pomocy żadney nie miał / áby vbostwo ćierpiał. Quoniam paupertas in delictis non excusat. Nie ma też być wiecznie więźniem. Boby to było przećiw Práwu / ktore nie każe nikogo dla pieniedzy więźić / tylko poty poki się robotą swoią nie wyzwoli / ktora ma być wierzyćielowi oszácowána / y ná summe długu wyrażona.

☞ Nápisano támże in Glosa: iż v stárych ludźi onych Rzymiánow w obietnicách / w zmowách / z wielką pilnością wiáre chowano / y przeto ná te dłużniki ktorzy się nie iscili Lege 12. tabularum, nád inne karánie ktore im tám opisano / karánie też ná gárdle vstáwiono: áby ie ná Morze záprzedawano. A iesliby było wiele Kreditorow / tedy dłużniká ná częsci rozsiekawano. Kiedy ieden Philozoph Fáworyn pytał iednego vczonego człowieká w Práwie Sextum Cecilium, A czemuby to tákie okrutne Práwo ná dłużniki vczyniono? Odpowiedźiał / iż dla záchowánia wiáry / fidei seruandæ

gratia,

gratia, to vczyniono / áby tym Práwem karano tego ktory w vmowách / w pożyczániu / w zapłácie długu wiáry nie chował: aby sie dłużnik wárował żeby ku tákiemu karániu nie przyszedł. Co przy Nie-mieckim Práwie nie dla tego położono / áby sie ták v nas z dłużniki spráwowano / ále dla okazánia / iáko v onych stárych Rzymiánow / wiáry pilnie przestrzegano. Aby też dzisieyszego wieku ludzie / á tym wiecey Chrześciáńscy / wiárę miedzy sobą chowáli / ktora sie tych czásow bárzo nászczerbilá / á niewiárá zá niekárnością bárzo sie roskorzenilá / iż ieden drugiemu / choćby mogł státecznie dług zápłácić / ledá gratámi Wierzycielá dobrodzieiá swego odbywa. Ale tá złość dłużniká / niczymby sie rychley nie pohámowálá / iedno kiedyby sie wzbudziło to Práwo / iáko pierwey Kreditorowie z fánty postepowáli. to iest / iż ie Kreditor przyimował / ták iáko ie mogł przedáć zá gotowe pieniądze / pod świádomem dobrych ludzi: opowiádáiąc dłużnikowi v Sadu trzykroć przez sześć niedziel de Quindena in Quindenam, ieśliby fánt swoy / iáko bliższy wedle tárgu chciał odkupić. Ieśliby nie odkupił przez sześć niedziel / áby iuż Kreditor ták przyiął iáko mu dáią gotowe pieniądze.

Iáko wyższey o tym.

Pytánie Osme.

Dłużnik kiedy zastáwne Imienie przedał: Wierzyćiel ná czym długu szukáć ma: ná Osobie dłużnikowey czyli ná Imieniu przedánym

IEśliby kto komu zástáwił Dobrá swoie w pewnym długu / á zástáwiwszy / też dobrá przedał innemu. Pytánie iest: Jesli ten / ktoremu były zástáwione / długu swoiego ná onym ktory mu dobrá zástáwił / ábo ná dobrách zastáwnych / á potym inemu przedánych szukáć ma? Odpow. Jesliby kto zástáwił dobrá swoie / á przedał ie zás innemu bez woley onego ktoremu ie pierwey zástáwił: tedy ten ktory przerzeczone dobrá zastáwne w dzierżeniu ma / iáko mowią. iest w Possessyey / habet optionem, to iest wolno mu obieráć / chceli swoiego długu szukáć / ábo ná osobie onego ktory Imienie przedał / ábo ná dobrách zastáwnych. Tu y z tey gadki ábo pytánia / iásnie sie náuká podawa / kiedy kto ma w zastáwie Imienie w długu / wolno mu szukáć onego długu / chceli ná zastáwnym Imieniu / chceli ná osobie ktora zástáwilá. Tákże chceli y ruchome bráć / nie może go ćisnąć do tego / áby miał co innego bráć nád to co mu pierwey dano. nie ták iáko dźiś powstáło / choć kto Imienie w sánćie w zastáwie ma / przedśie dłużnik dawszy iákie graty á przysiągszy iż pieniedzy niema / Kreditorá z Imienia wypiera / przećiw Prawu iásnemu wyższey miánowánemu. Solutione pecuniæ pignus liberatur.

Pytánie Dźiewiąte.

JEsliby kto dochodźił Práwem iákiego Jmienia/ powiádáiąc ie być w fáncie swoim / y miał ná to List Przodkowi swoiemu tylko należący. Odpiera stroná / żądáłáby dowodu od tego ktory sie na do Jmienia. Ten sie brał ná dowod Przodká swoiego. Odporna stroná rzekłáby: Gdyż sie ten ciągnie do moiego Jmienia/ powiádáiąc ie być fántem swoim / y chce dowieść Listem ktory Jmieniu służy / żądam áby mi było skazano przez Sądowny wyrok / ieśli on może dochodźić Jmienia moiego? Powod záś rzecze: Gdyżem ia iest po niebosczyku N. Dziedzic bliższy/ y Dobrá wszytkie/ ze wszytkim Práwem ná mie przypádły / ták własne iáko dziedziczne / y długi / ták ruchome iáko nieruchome dobrá / żądam áby mi było skazano / ieśli ia tego Jmienia/ ktore w zakłádźie Przodkowi moiemu iest / doyść mogę ábo co iest wedle Práwá? Odpowiedź ná te spory. Acżkolwiek żaden práwiey á przystoynie zakłádu ábo fántu pozyskáć nie może iáko ten komu ie zástáwiono: wszakże ieśli kto iest dłużen / á dobrá swoie w długu zástáwił / tedy Dziedzic po zmárłym Wierzycielu/ tego dłużniká winowáć może. A ieśliby dłużnik zeznał ábo przeciw iemu dług dowiedźion był / iż dobrá iego są w zastá-

Dobr zastáwnych z pewnym zapisem: możeli dźiedźic Kredytorow / ná dłużniku dochodźić / ná mieyscu Przodká swoiego.

zastáwie: tedy Dziedzic Kreditorow do zastáwy przysć może/ że wßytkim Práwem/ w tych pieniadzách ták iáko Przodkowi iego należáło wedle Práwá.

Pytánie Dziesiate.

IEsliby Dobrá choć ruchome choć nieruchome były zástáwione/ á przydáláby sie ná onych dobrách iáka ßkodá. Ten ktory zástáwił/ chciałby ie wykupić/ żadáiac áby ten ktory ie trzymał w zastáwie/ náprávwił: On zás ktory trzymał Imienie/ powiedział ie być w zastáwie swoiey/ y strzegł go iáko nalepiey mogł/ iáko swoiego własnego. Jesliby mu dłużnik w tym wiáry niechćiał dáć/ ofiáruie sie gotowym otrzymáć to iáko mu Práwo nákaże/ żadáiac o Sadowy wyrok/ iesli ná tym winien ßkodowáć czyli nie? Odpowiedz. Jesli komu iáka rzecz zástáwiona byłá/ á strzegł iey pilnie y wiernie: przydáláby sie ßkodá ná oney zastáwie/ iáko iesliby zgorzáłá ábo vkrádziona byłá z innemi iego dobrámi: iesliby tego śmiał dowieść przysiega/ iż sie oná ßkodá bez iego winy á niedbáłosci stáłá/ tedy żadnego w tym nágábánia nie winien mieć wedle Práwá.

W dobrách zástáwionych gdy sie ßkodá ostánie/ kto ią ćierpieć winien.

Pytánie Iedenaste.

IEsliby kto w moim domu/ z moia wola á przyzwoleniem mießkał/ choć Czynß obiecál choć

nie obiecał. Abo iesliby też Jmienie Czynszowne mnie zástáwne v mnie náiał / potym sie chciał wyprowádzić z onego domu zbraniáiąc sie czynszu płácić / y zátrzymałbym go / domostwo iego zámknawszy: potym tá rzecz przyszłá do Vrzedu / y sstátá sie skárgá ná mie / iżem ia domostwo iego zámknał. Jabym sie bronił mowiąc: Iże to domostwo iego záchowáne iest w Possessyey moiey/ ábo w Jmieniu moim czynszownym ábo własnym miásto czynszu/ ktory czynsz skoro mi zápłáci/ tedy domostwo iego bedzie wolne. Naiemnik zás przeciw temu mowił/ iże mi nic nie winien y nic mi nie obiecał. Ja zás ná to odpowiedział: Gdyż ia státek á domostwo iego w Possessyey Jmienia moiego mam / Pytam/ ieslim ia nie iest bliższy ábym był záchowan przy czynszu moim/ á niżli on przeć mogł / ábo coby było ná Práwie? Odpowiedź. Kiedy kto dom náymuie / cokolwiek domostwá do domu onego naiemnego ábo vmowionego wniosł/ á w onym domu siedział/ Rok/ puł roká/ choć ćwierć roku. Jesli gospodarz niechce stráćić ábo opuśćić czynszu/ tedy komornik/ musi go zápłáćić / y może domostwo iego/ wszytek státek w gmáchách pozámykáć / choć czynsz obiecał / choć nie obiecał. A iesli bedzie śmiał potwierdzić tego przysiegą iże to w czynszu vczynił: tedy rychley y lepszym práwem Czynsz otrzyma / ni-

Gospodarz bliższy iest do przysiegi o czynsz przeciw Komornikowi/ niż Komornik ku záprzeniu.

Gospodarz Komorniczy státek może zámknać w czynszu.

zliby Naiemnik prza wolen być miał. Speculo Saxon: lib: 1. artic: 54. ☞ A tu przy tym Pytániu/ trzebá wiedzieć / iż niektore dobrá sáme przez sie sa fántem y zakłádem / choćby ich też kto nie dał áni náznáczył w fáncie / iáko to: Cobykolwiek Naiemnik ábo komornik w dom do Gospodarzá swoiego wniosł / to wszytko iest fántem gospodarzowi / y może to wszytko gospodarz w czynszu swoim zámknać y záchowáć wiernie / iesli chce áby go nie winowano.

Dobrá Opiekunowe sa fántem sierocie.

Pytánie Dwánaste.

IEsliby sie kto opiekał máietnościa sieroty / á wział one máietność w opátrzenie swoie. Opiekun miałby też tákże dobrá swoie. Pytánie iest / iesli dobrá Opiekunowe / sa fántem sierotce wedle Práwá? Odpowiedz. Jesliby sie Opiekun opiekał máietnościa sieroty / á opieke przyiał: tedy dobrá iego / sa fántem sierocie / ták iż Opiekun nie ma mocy dobr swoich oddalić / zástáwić áni przedáć. A to ma być rozumiano o Opiekunách dánych / ktore Łácinnicy Datiuos tutores zowia: nie o tych / ktorzy ná Testámencie bywáia náznáczeni.

Pytánie Trzynaste.

IEsliby ieden drugiemu zápisał w zastáwie Dobrá swoie / z tym wymowieniem / y z ta obietni-

ca: Iż gdzieby onych dobr zástáwionych nie wykupił / áby on komu ie zástáwiono / mogł przedáć/ ábo też innemu zástáwic: áboby iáka vmowá miedzy nimi byłá. Pytánie iest: Możeli Pan onego fántu / záráżem skoro dzień wykupienia przeydzie/ dobrá tákowe oddalić/ á miánowićie: ieśliby tego ná zápiśie dołożono / iże to może vczynić krom pomocy Práwá/ iákoby ná to/ wszystko Práwo miał przewiedzione? Odpowiedz. Ieśliby dobrá komu zástáwione były / á on ktory ie zástáwił/ ná pewny czás ich nie wykupił / ma być pozwan ná trzy Sądy / ku odpieraniu / miałliby co przećiw temu mowić. Ieśliby ná trzeci Sąd nie stánął/tedy Pan onego fántu / ma być wwiązan w dobrá ony/ tym Práwem/ iáko Zápis pokaże. A żaden go ztámtąd nie może wyrzućić/ iedno Vrzędnie / zá obżáłowániem Sądowym. A ieśliby stánął do Sądu oblicżny: tedy Powod da czytáć Zápis/ ábo Kśiegi Sądowe/ ábo ktorym innym obyczáiem dowiedzie/ iáko ten á ten sie obowiązał: pytáiąc ná Práwie/ miałliby co przećiw temu mowić? Ieśliby nic przećiw temu nie mowił / tedy ma być wolno pusczony fánt Wierzyćielowi przed Sądem. Támże Vrząd skaże / iżby fánt był wyzwolon do dwu niedziel. A ieśliby nie wykupił: będzie potym Wierzyćiel pytał / co z onymi dobrámi choćby były własność/

Imienie gdyby w pewney Summie pod tym sposobem było zastáwne / Iż ieśliby go Dłużnik ná czás náznáczony nie wykupił: áby z nim poczynał coby chciał: możeli Imienie być przedáne skoro czás przeydzie.

snosć/ choć Dziedzictwo / czynić ma. A zás przez dwie niedzieli tákże pytáć bedzie. Skaza mu / iż dobrá one trzykroc ma opowiadáć przez troie dwie niedzieli. Co kiedy sie iuż ostánie / skaza mu / iż to ma oznaymić w domu ábo we dworze iego / Vrzedem: y bedzie ieszcze miał czás czternaście dni. Potym Wierzyciel bedzie ták pytał: Jákom ia tu wszystko Práwo y wszystkie stopnie Práwá w tym fáncie ábo w zakłádzie przewiodł/ iáko mi Woyt z Przysieżniki skazáli / do ktorych sie ciagne: żadam/ áby mi było przez Sadowny wyrok nákazano/ gdyżem ia wedle porzadku Práwá/ do tego Jmienia iest wwiedzion y wwiazan: mali mi to Jmienie rumowáć? Odpowiedz. Gdy ten N. Vrzednie wedle postepku Práwá w to Jmienie iest wwiazány/ tedy tákowe Jmienie ma być iemu rumowáne.

Potym Pan onego fántu / po przysadzeniu rumowánia ma przyiać Possessya onego Jmienia / ábo tám innego miásto siebie puścić / ábo dom zámknać / wziawszy go w Possessya. A bedzie pytał dáley / co z tákowym fántem/ á miánowicie z domem ma czynić? Odpowiedz. Jż on dom ma w cále trzymáć Rok y sześć niedziel / á w tym czásie może ie wykupić y wyzwolić. A po roku y sześć niedziel/ może on dom przedáć / oddalić y zástepowánie/ obiecáć ták dálece iáko sam miał/ á nie wiet-

sze we-

ße wedle Práwá. Speculo Saxonum libro 1. articulo 17. Iure Municipali articulo 74.

Pytánie Czternaste.

MOżeli Opiekun dobrá śieroty oddalić / przedáć / zástáwić / ábo Czynße ná nich zápiſáć? Odpowiedź. Opiekun dobr śierotek / áni przedáć / áni zástáwić áni zápiſáć może: ták / iżby to cierpieć mieli kiedyby do lat rostropnych przyßli. Wyiawßyby to Opiekun okazał y wywiodł / iż ſie to ſtáło z pożytkiem śierot / iż one pieniądze ná pożytek śierot obrócił: ináczey nie może tego vczynić wedle Práwá.

Opiekun/ możeli Dobrá śierot przedáć ábo zástáwić.

Pytánie Pietnaste.

KOśćielni / to ieſt / Opátrzyćiele Kośćiołow / Plebani / Opáći / Gárdiáni: mogali zá iákim niedoſtátkiem / rzeczy Kośćielne / iáko ſą Ornaty / kielichy / y inne áppáráty zástáwić czyli nie? Odpowiedź. Iż żaden áni Duchowny / áni świecki / áni Mnich / áni Podáwcá / áni Pátron / ábo obrońcá Kośćielny / nie może oddalić áni zástáwić żadnych rzeczy Kośćielnych zá żadną potrzebą iákakolwiek / tylko ná wybáwienie więźniow wedle Práwá.

Kośćielne rzeczy mogali być zástáwione.

☞ Item, Ludźie wolni y Dźieći nie mogą być w fánćie áni w zakłádźie dawáni.

Ludźie wolni / nie mogą być w fánćie dawáni áni dźieći.

Pytánie Szesnaste.

IEśliby Naiemnik przyniosł iákie rzeczy / do domu moiego / ktorym ia iemu náiał: po tym zástáwił one rzeczy / ábo domostwo swoie / pierwey niżli moy czynß miał zápłáćić. W tym czáśie ia przyßedłem / dochodząc czynßu ná rzeczách: á on komu są zástáwione / powiedźiał ie być w zakłádźie swoim. Pytánie iest / iesli one rzeczy temu ktoremu są zástáwione / czyli mnie lepßym Práwem przyidą? Odpowiedź. Iż rzeczy wßytkie y domostwo wßytko / ktorebykolwiek Naiemnik ábo Komornik / do domu naiemnego wniosł / są fántem onego czyy dom iest / w czynßu iego: ktorych Komornik nie może innemu zástáwić. A ieśliby zástáwił / tedy pan onego domu / skoro się o tym dowie / Práwem ich doydźie. Jeśliby on záprzał / ktory ie zástáwił / tedy w tey spráwie / ma być przećiw iemu postąpiono / iáko iest wedle Práwá. A ieśli zezna / tedy on komu są zástáwione / muśi ie wroćić / á Naiemnik zápłáci winę stronie y Vrzędowi.

Komornik rzeczy swoie ktore do Gospodarzá wnieśie / możeli zástáwić.

¶ Jeśliby zakład zginał w domu gospodárskim / Pan onego domu muśi go zápłáćić: ábo się Przyśięgą bronić / iż się to stáło bez winy á niedbáłośći iego.

Pytánie Siedmnaste.

Jeśliby kto niesłusznie dochodził Jmienia / y żadnego Práwá nie máiąc / był tám do onego Jmienia wpuszczon: á ten czyie iest Jmienie / omieszkał sie z Práwem swoim. Pytánie iest: mali mu to omieszkánie szkodzić czyli nie? Powiádáią niektorzy / iż to nic stronie szkodzić nie może / dla tego / iż ten niesłusznie dochodził tego Jmienia / y vczynił krzywdę temu: á Práwo nie każe nikomu krzywdy czynić / y co z przodku iest niespráwiedliwego / choćby też y sto lat trwáło / tedy niespráwiedliwe będzie: y zásie / żaden sie nie ma bogácić z cudzą szkodą. Wszákże tá iest ná to lepsza odpowiedź: iże wedle praw Cesárskich (ktore ku pospolitemu pożytkowi z rządzenia Bożego są vczynione) ták iest postánowiono: że dobr odsądzáią onego / ktory miał do nich iákie Práwo / kiedy pozwány trzykroć nie stánie / á z Práwem sie swoim y z obroną nie pokaże. Stawa sie to dla nieposłuszeństwá / kiedy kto Vrzędowi nieposłuszen: tedy Práwo iednemu máiętność bierze / drugiemu dáie.

Doszedłby kto Jmienia / nie máiąc Práwá do niego / zá niedbáłością strony przeciwney.

Możeli to co prawdziwemu Pánu szkodzić.

¶ Wszákże tu pilnie trzebá wiedzieć / á ná baczeniu káżdemu mieć / iż / áczkolwiek ten ktorego dobrá są (kiedy sie ich kto imuie) zámieszka swoim Práwem y obroną: práwem ludzkim wedle Vstaw trá-

Práwá niekto-

ći ie. Ale nie práwem Bożym. Abowiem sąd ludzki/ może oszukáć ludźi: ále sąd Boży nie może oszukáć. Pan Bog nikomu szkodźić nie każe: káżdemu co iest iego każe dáć. Ale y dobr ták dla nieposłuszeństwá stráconych może doysdź/ zá słusznym obżáłowániem/ poki ich ten ktory ie posiadł/ dawnośćia sobie nie vtwierdźi. Spec: Sax: lib: 2. artic: 24. Iure Municipali articulo 140. in Glosa.

rych rzeczy dopuszczáia/ ktore ná sumnieniu nic nie wáżą. Boć sumnienie dobre Tyśiąc świádkow

Areſt, Zapowiedź.

Postępek około vczynienia Zapowiedźi, ktora bywa ná czyię máiętność osobliwie: ábo ná wszytkę pospolićie.

Kiedy mam Dłużniká/ o ktorym rozumiem iż iest nieosiádły/ á niepewny/ ktory mi vpornie długu moiego zápłáćić niechce/ á dowiem sie v kogo/ o iákiey máietnośći iego: poydę do Woytá/ y będę żądał/ áby mi vżyczył sługi z Vrzędu swoiego ku vczynieniu Arestu/ná one máietność dłużniká swoiego: co mi Woyt winien vczynić. Y poydźie sługá z roskazánia Woytowego/ do onego człowieká w dom/ v ktorego iest máietność dłużniká moiego: y roskaże z Vrzędu/ áby máietnośći/ pieniędzy/ ábo iákich pewnych rzeczy dłużniká moiego nie wydawał/ dla tego długu ktory mi

Drogá do Arestu.

ry mi winien. Rośkazawszy/ poydźie záś do Vrzędu/ y zezna/ iżem Vrzędnie Zapowiedź vczynił/ ná máietność tego: ktore zeznánie/ ták Pisarz zápisze.

B. G. Fecit Iuridicum Areſtum ſuper pecunia, bonis, rebus, famati N. apud N. in ſumma floreno: centum, nolens talium bonorum, ſiue rerum, ſiue pecuniæ, admittere extraditionem, vſq; ad litis deciſionem. Quod Areſtum prædictus N. ſuſcepit, per relationem prouidi N. Præconis iurati. Formá Aresztu osóbliwego.

Tymże sposobem bywa Zapowiedź/ nie tylko ná te rzeczy ktore są dłużnikowe v kogo miánowićie/ ále y w pospolitośći ná wszytkie ruchome y nieruchome/ kedybykolwiek były/ ták tu w Koronie iáko y w innym Páństwie/ ná ktorymkolwiek mieyscu/ v ktoreykolwiek Osoby. Aby oná máietność przez dłużniká moiego/ krom moiey wiádomośći nie byłá vtrácona/ áby innym Kreditorom/ krom moiey wiádomośći nie płácił. Táki Areszt/ tym sposobem pisza.

B. G. Fecit Iuridicum Areſtum ſuper omnibus bonis mobilibus & immobilibus, vbicunq; locorum, tam intra quam extra Regnum Poloniæ, apud quaſcunq; perſonas exiſteñ: famati N. tum ſuper vniuerſis eius debitis, quocunq; modo, cum quibuſuis perſonis contractis: nolens talium bonorum præmiſſorum & debitorum admittere alienationem: Formá Aresztu w pospolitośći.

vel nolens admittere quicquam vsq; ad litis decisionem: per relationem prouidi N. Præconis iurati.

Własność Arestu pospolitego.

Zá tákim Arestem / dłużnik swoiey máietnośći/ nie może bez moiey woley vtráćić / nikomu płáćić/ przedawáć / áni żadnym sposobem oddalić: wyiąwszyby sie iego máietnosć ták dálece wynosiłá/ iżby y mnie słuszna zapłátá być mogłá. Gdzieby ináczey vczynił: tedy on wszytko cobykolwiek pod Arestem moim Vrzędowym sprzedał y innym płáćił/ cobykolwiek przećiw iemu autenticè, to iest / ważnymi dowody mogło być dowiedziono / winien zás do Vrzędu położyć: choć gotowe pieniądze zá przedáne towáry wzięte/ choć towáry/ ábo valorem rzeczy vtráconych / to iest / tyla summe ile pod Arestem vtráćił/ ábo sprzedał. Y naprzod Práwo każe czynić zapłáte z położonych pieniedzy / ábo rzeczy/ temu kto był zapowiedź vczynił / á potym Práwo z zapowiedzi/ dowiodszy długu/ przewodził. Vczy tego świeży Dekret Práwá wyższego Máydeburskiego Zamku Krákowskiego/ y Komissarzow Sześći Miast vprzywileiowánych/ ostátnich śedziow/ ktorych Dekretá zá iedno Práwo bywáią poczytáne. A ieśliby ten/ v kogo z strony moiey/ zapowiedź vrzędnie iest vczyniona/ ná rzeczy pewne moiego dłużniká/ nie przyiął zapowiedzi: tedy ten ktory nie przyiął / ma być odemnie pozwan támże záráżem

przy zapowiedźi/ przez ſługe vrzedowego/ y winien mi ſie bedźie pozwány/ przed vrzedem ſpráwić/ dla ktorey przyczyny/ moiey vrzedney zapowiedźi/ niechćiał przyiać. Ieśli rzecze/ dla tego/ iż v mnie żadney máietnośći/ żadnych rzeczy/ żadnych pieniedzy tego dłużniká nie máß/ á iabym mu w tym wiáry niechćiał dáć: tedy ná ſwoie prza/ winien przyśiadz/ ktora przyśiega bedźie wolen. Ieśliby też nád moie zapowiedź wydał dłużnikowi moiemu ſtátek iego/ tedy mi ná mieyſcu moiego dłużniká o moy dług winien odpowiádáć.

Poſtepek z Areſtu, kiedy dłużnik przypozowie Kreditorá, chcac ſwoie rzeczy z zapowiedźi wyzwolić.

IEśli ten v kogo ſie zapowiedź ſtáłá zápowiedź przyimie/ á dłużnik mie do vrzedu pozowie ku wyzwoleniu z áreſtu/ ſwoiey máietnośći: ták dłużnik bedźie poſtepował przećiw mnie. ¶ Pánie Woyćie/ ten N. mi zápowiedźiał ſtátek moy/ v tego N. dałem go tu do Sadu przypozwáć/ chce ſie mu ſpráwić o co mi wine da (co Prokuratorowie mowia/ Terminem niewiem zkad wźietym) chce Práwo dáć/ Práwo wźiać: pytam ná Práwie/ máiali mi być moie rzeczy z Areſtu wolne? Skaże vrzad: Gdyż ten N. Powod chcac rzeczy ſwoie z Areſtu

wyzwolić chce się temu N. pozwánemu spráwić/ ábo chce Práwo dáć/ Práwo wziąć: tedy gdy się spráwi/ ábo kiedy Práwo da/ Práwo weźmie/ będą iego rzeczy z zapowiedzi wolne. Spyta potym dłużnik: Mali mi stroná w dobrey woley ziáwić/ dla czego mi Arestowáłá? Skaże vrząd/ iż ma w dobrey woley ziáwić. Tám ia/ ktorym był pozwánym ku wyzwoleniu z zapowiedzi: będę zárázem powodem przećiw moiemu dłużnikowi: ná ktorego/ támże położę żałobę/ wywodząc przyczynę/ dla ktoreyem mu máietność iego zá Arestował. A dłużnik wysłyszawszy moię żałobę/będzie się spráwowáł: y będzie mu wolno będzieli chćiał/ vżywáć przećiw mnie postępkow práwnych/ y dilácyi ná Prokuratorá/ ná zmowę/ y ná odpowiedźeć. A rzeczy przedsię będą pod zapowiedźią/ ták długo áż się spráwi. Wyiąwszyby Osiádłośći dowiodł/ kedy mu máią być wolne. Bo iuż dłużnik Kreditorowi swoiemu/ ná oney osiádłośći dowiedźioney/ vkázuie to/ coby potym Práwem vtráćił.

Zapowiedź ná osiádłego kiedy może być.

BRwáią też Aresty/ ná osiádłe/ w ten czás/ kiedy kto będąc osiádły/ wiele dłużen/ á stawá iest o niem/ iż chce osiádłość swoię przedáć/ wzdáć/ oddalić/ dárowáć/ vwiązić/ ábo ktorymkolwiek obyczáiem od siebie oddalić. Abo kiedy dług ná Jmieniu iest zápisány. Te zapowiedź ták pisz.

B. G.

B.G. Fecit Iuridicum Areſtum, ſuper venditione, reſignatione, donatione, commutatione, & quauis alienatione domus, horti, areæ, &c. famati N. inter domos Nobilis N. ab vna, & Nobilis N. parte ab altera, ob non ſolutum ſibi debitum florenorum centum. Nolens admittere quicquam ad litis deciſionem per relationem prouidi N. Præconis iurati.

Poſtepek z Areſtu, kiedy Kreditor pozowie dłużniká, á dłużnik pozwány nie ſtánie.

TEn poſtepek ná rożnych mieyſcách rożnie záchowuia. Niekiedy Kreditor vczyniwſzy Areſt ná ſtátek dłużnikow / poſtepuie Práwnym porządkiem / to ieſt / pozywa Dłużniká trzykroć do trzech Sądow bliſko po onym Areśćie będących / ku wyzwoleniu ſwoich rzeczy / chceli dług zápłáćić / á rzeczy ſwoie z zapowiedźi wyzwolić. Ieśli trzykroć pozwány oblicznie / ábo raz pozwány á dwá opowiedźiány nie ſtánie: záchowuią mu pomocną rzecz we dwie Niedźieli / ná czwarty Sąd wnieść / dla ktorych ná onych trzech Sądách nie ſtawał. Jeśli nie ſtánie ku wnieśieniu pomocney rzeczy: Iuż Sąd ſkázuie Kreditorowi dochodźić długu ſwoiego ná rzeczách zápowiedźiánych / przedáiąc ie iáko może pod świádomiem dobrych ludźi / ábo wedle ſzácunku / iáko kedy Prá-

wo ábo zwyczay niesie. A ieśli iest wiele Arestatorow ná iedne dobrá: tedy sie rospieráią v Sadu o lepszość Práwá. Ktoryby vkazał lepsze Práwo / ten naprzod dochodzi zapłáty z dobr Arestowánych. Potym drudzy Arestatorowie dochodzą z ostátká bedzieli ták wiele dobr ostawáło ku płáceniu długow. A ieśliby zapowiedź byłá ná stoiące Imienie dłużnikowe: tedy zá tymże postępkiem Kreditorowi przysądzáią w ono Imienie / w wiązánie / áby ie trzymał / ták długo ążby mu summá byłá zápłácona. Abo ążby sobie z onego Imienia pożytkow / dług swoy / z świádomiem vrzedowym / wybrał y z nakłády przez vrząd oszácowánymi. A ten postępek z Arestu iest słuszny wedle Práwá z niewielkim nakłádem / y nie długi.

NIekiedy ták sie záchowuią. Kiedy Kreditor vczyni Areśt ná czyie máiętność: vstánie Sad pierwszy / vstánie przez dwie niedzieli y wtory. Potym do trzećiego Sadu da przypozwáć dłużniká oblicznie. A gdy dłużnik pozwány nie stánie / da to Kreditor zápisáć / iż dłużnik do trzeciego Sadu pozwány nie stánął. Potym ná czwartym Sadźie / Kreditor dawszy z Ksiąg czytáć / iáko dwá Sady vstał / y iáko dłużnik do trzećiego Sadu pozwány nie stánął / będzie ták pytał / gdyżem Areśt ná tego vczynił y vstałem Sad pierwszy / wtory / á dłużnik

do trzećiego Sądu oblicznie pozwány nie stánął/ mali mie czwarty Sąd doyść. Skáżą mu / iż go ma doyść czwarty Sąd (Prokuratorowie zwykli mowić: mali mi być folgowan) támże v stánie czwarty Sąd folgowány. Potym ná piątym Sądźie dawszy czytáć z Kśiąg / iáko czwarty Sąd iest przysądzon: będźie pytał: Gdyż mi czwarty Sąd iest przysądzon / zá moim słusznym postępkiem z Arestu / á stroná pozwána oblicznie / nie stánełá / iáko Aktá vrzędowe świádczą / mali mi dano być wwiązánie w moiego dłużniká Imienie. Skáżą / iż ma być dano wwiązánie / przez Podwoyćiego przysiegłego y czeladź vrzędową / kiedy stroná będźie chćiáłá. Názywáią to wwiązánie niektorzy Indicatio, á zwłaszczá kiedy sie spráwá z Arestu toczy v Sądu / około maietności ruchomey. tedy zá przewodem Práwá skázuią / Indikácyą w one Arestowáne rzeczy / to iest / vkázuie Vrząd Kreditorowi / Indicat, Aby iuż długu swoiego dochodźił ná onych rzeczách / ná ktorych vczynił Zapowiedź / y zá zapowiedźią Práwo ná nich przewiodł.

Indicatio w rzeczy co iest.

Wwiązánie ábo Indikácya w Dłużnikowe Imienie, ktore iest w Areśćie miánowáne, ták zápisuią.

PEr Famatum N. viceaduocatum iuratum Cracouien:

uień: data est intromissio, indicatio, famato N. in omnia bona mobilia & immobilia vbicunq; locorum existeń: signanter in domum lapideam famati N. inter domos N. & N. parte ab vtraque sitam, vel in summam pecuniæ famati N. apud N. existentem idque in summa debiti floreń: centum, iuxta Decretum Sacræ Maiestatis Regiæ: Domini nostri Clementissimi: vel iuxta obligationem in Actis Scabinalibus contentam, iuxta sententias Aduocati & Scabinorum superius pronunciatas, præsente familia Iuris N. & N.

☞ To wwiązánie názywáią pierwszym stopniem. Aczkolwiek wedle Práwá / tylko ten ieden stopień iest opisány / y zá tym pierwszym stopniem / iuż skuteczne Imienia dźierżenie / áż do zapłáty długu. ¶ Wszákże niekedy záchowuią ten zwyczay / iż zá przysądzeniem z okazánia pierwszeĝ stopniá / dáią z vrzędu przez dwie Niedźieli / drugi stopień rumowánie / co zowią Euacuatio, y zápisuią Rumowánie tymiż słowy iáko y wwiązánie: tylko miásto tego słowá / Intromissio, ábo Indicatio, nápiszą Euacuatio. Dáią tákże zá przysądzeniem z okázánia wtorego stopniá: trzeći stopień przez drugie dwie niedźieli wymiátánie / co zowią Executionem euacuationis, y zápisuią ten trzeći stopień temiż słowy / iáko y Rumowánie: tylko zá słowo Euacuatio, po-

Euacuatio, Rumowánie.

Executio euacuationis, Wymiátánie.

łożą Executio euacuationis. Ktore trzy stopnie záchowuią / dla tego / áby przez ten czás dłużnik czuł o sobie / Kreditorá przeiednał: ábo / nie mali czym płáćić / ná czás odprosił / łáski żądał: wiedząc o tym / iż przy ostátnim stopniu Powod / z vrzędem / z Ceklarzmi ábo Oprawcámi / potężniey niż pierwey przychodźi w dom iego: státek iego ktory iest w domu / vrzędnie zámyka / pieczętuie / inwentuie / náostátek wymiáta / y w domu iuż prawie skutecznie áż do zápłácenia summy zostawa.

Postępek z Arestu, przećiw Dłużnikowi, kiedy do trzećiego Sądu pozwány stánie.

KReditor vczyniwszy Arest / y vstawszy dwá Sądy / pozowie dłużniká do trzećiego Sądu. A dłużnik kiedy stánie: ták Kreditor przećiw iemu postąpi / przypowiádáiąc się zwykłym obyczáiem. Pánie Woycie / vczyniłem zapowiedź Vrzędną ná státek tego N. y vstałem dwá Sądy: ku trzećiemu Sądowi / dałem stronę przypozwáć / y pytam ná Práwie / chceli dopuśćić trzećiego Sądu. Jeśli dłużnik dopuśći trzećiego sądu / iuż przez to dopuszcza przewodu Práwá ná swoy státek áresztowány. Ták iuż zá tym dopuszczeniem / Kreditor będźie dochodźił długu swoiego / ná státku ábo ná Jmieniu Aresztowánym / zwykłym postępkiem práwnym. A ieśli

dłużnik pozwány nie dopuśći trzećiego Sadu prze-ćiw sobie vstáć / ofiáruiąc sie vspráwiedliwić (ábo iáko mowią/ Práwo dáć Práwo wziąć) będźie żą-dał áby mu Kreditor dobrowolnie ziáwił. Tám Kreditor dłużnikowi swoiemu winien dobrowol-nie ziáwić o co mu státek iego Arestował: wywo-dząc wszytkie przyczyny / winnośći / zkąd dług v-rosł / y ma być záwsze gotow ze wszytkiemi dowo-dy ku okazániu/ áby pozwány obaczywszy nie goto-wego / Gwarem go nie záwiązał. Tám dłużnik wysłyszawszy żałobę/ może chceli zárázem / ieśli iest gotow / odpowiádáć: może też przećiw Kredito-rowi Diláciy y wszystkich obron Práwá vżywáć wedle Postępku w Porządku opisánego/ fol: 118.

O Zapowiedźi ná máiętność zmárłego dłużniká, y o postępku z Zapowiedźi.

Ten postę-pek iest we-dle Wiel-kierzá Krá-kowiánow.

Postępek zá zapowie-dźią w dłu-gách iá-wnych.

IEśliby kto ná Jmienie vmárłego / Zapowiedź vczynił / á Dźieći iego lat rostropnych nie miá-ły/ á tákowy dług byłby iáwny y dowodny/ ábo ná Testámenćie wyznány/ ábo przed vrzędem Rádźie-ckim / ábo Sądem zápisány: áboby szło o Wiáno żenie/ zostáłey Wdową. Tedy vstawszy pierwszy Sąd / y wtory/ máią być przypozwáni Exekuto-rowie/ y Opiekunowie/ opiekálnicy dźiecinni/ kto-rzy trzećiego Sądu dopuśćić máią. Niedbáiąc te-

go/ że

go/ że dźieći lat nie máią/ á ták zapłátá ma być folgowána/ tyle/ ile śie Imienia ściąga.

A ieśli dług nie będźie iáwny/ to iest/ iże nie iest przed Rádą ábo Sądem práwem zápiſány/ áni ná Testámencie wyznány/ iedno tylko Szulbryfftem/ ktore pod czáſem bywáią zátrzymáne. Tedy vstáwszy pierwszy y wtory Sąd/ y trzeći Sąd/ náwiecey dwákroć ábo trzykroć ostrzegszy/ á dawszy do Xiąg swą pilność zápiſáć. Nie powinien dáley Sądow ostrzegáć: ále zá tákowym zapiſem tá spráwá ma stać/ áż dźieći do lat rostropnych przyidą/ ktore potym máią być przypozwáne: y dáley postępowáć wedle Práwá. A do tego czáſu ono Imienie zápowiedźiáne/ ku szkodźie onym ktorym dłużno/ nie ma być żadnym obyczáiem przedano/ ábo záfrymárczono: y owszem żadna rzecz z tákowego Imienia nie ma być ruszána ábo spráwowána/ krom/ ábo bez wiedzenia tych ktorym dłużno. Chybá te rzeczy/ iáko Towáry/ ktoreby śie miáły zepſowáć/ te mogą pod świádomiem dobrych ludźi przedáć/ á pieniądze do Práwá/ máią być położone.

Postępek zá Zapowiedźią w długách nie iáwnych.

A ieśliby Zapowiedź byłá vczyniona ná dłużniká/ ktoryby był zbiegły/ to iest/ żeby śie w Klasztorze chował/ áboby list Gleytowny od Królá ábo od miástá miał ku szkodźie Kreditorowi/ ábo ktorym-

Postępek ná dłużniká zbiegłego.

kolwiek obyczáiem dowiodłby go być zbiegłym. Tedy po tákowym dowodźie / temu ktory zápowiedź vczynił / trzeći Sąd ma być dopuszczon / y Práwo swoie ná tákowym Imieniu przewieść ma / postáwiwszy dostáteczne Rekoymie Práwu o nágábánie ktorychkolwiek person / zá tákowe rzeczy zápowiedźiáne.

Postępek ná dłużniká nie zbiegłego.

A iesliby przećiw tákowemu dłużnikowi dowieść nie mogł / iżeby był zbieg / tylko że sie od miástá ná czás chroni: tedy vczyniwszy zápowiedź / vstáwszy pierwszy / y wtory Sąd / tedy trzeći Sąd ma ostrzegáć / Rok y dźień. A w tym czáśie / ma wźiąć pozew od Woytá Mieyskiego / ku pozwániu tákowego dłużniká gdźieby go mogł náleść. Po Roku potym y po dniu / ieśli go pozwem ku dopuszczeniu trzećiego Sądu nie mogł náleść / á ieśli przyniesie świádectwo z inąd że pilność miał / á nie mogł go mieć ku pozwániu / tedy trzeći Sąd iemu ma być dopuszczon w tákowe Imienie / y Práwo swoie ná to przewieść może. Obreczywszy sie Práwu o nágábánie tákowego Imienia przezeń zápowiedźiánego / á przez Práwo iemu przysądzonego.

Formá Pozwu, iáko ma być pisány do onego Vrzędu, pod ktorym dłużnik iest, áby ná pierwszy Sąd ku Arestowi stawał.

Vniuersis

VNiuersis & singulis Iudicibus, Aduocatis, & Sculteteis eorumque vicesgereñ: omnium ac singularum Ciuitatum, Oppidorum, ac villarum in & extra regnum Poloniæ, dominiaq; eisdem subiecta constitutis, Dominis & amicis charissimis ac honorandis. Signanter tameñ, nobili viro N. Aduocato Ciuitatis N. N. Aduocatus ciuitatis N. salutem, & omnem fœlicitatem. Generosi, famati ac prouidi domini, amici charissimi: Notum esse D. vestris: cupio per præsentes, famatum N. ciuem Cracouieñ: secundum Iuris ordinem & obseruantiam in Iudicio nostro ciuili Cracouieñ: fecisse Iuridicum & officiosum Arestum, super omnibus bonis mobilibus & immobilibus, famati N. Ciuis N. Quare præfatus N. postulauit à me citationis literas, quibus ipse N. præfatus N. nunc absens ad primum Iudicium huc citaretur. Cùm verò officij mei sit ea, quæ æquitatis ratio poscit, cuiuis admittere. Proinde autoritate officij mei plenam facio potestatem, omnibus ministris, apparitoribus, ac præconibus Iudiciorum & officiorum vestrorum, etiam si opus fuerit ministerialibus, quos designare ad hoc voluerint, vt ad instantiam præfati N. personaliter citent, prædictum N. ad primum Iudicium super bonis arestatis, terminum ei comparandi in Iudicio nostro ciuili bannito exposito, quo feria sexta post Condu-

ctum Paschæ proxima ante meridiem celebrabitur (aut in die transpositionis eiusdem Iudicij, ob solennitatem festi) præfigendi. Proinde D. vestras communis iustitiæ causa, plurimum rogo, mandare velint ministris & præconibus Iudiciorum & officiorum vestrorum, vt personaliter accidentes præfatum N. citandum curent, ad locum & terminum præfatum, mihique rursus literas testimoniales transmittant, quibus constare posit, quo loco & tempore: insuper ad quem terminum præfatus N. fuerit citatus, vt partem ea de re possem reddere certiorem. Quod vicis si in simili officio & omnibus amicitiæ studijs, id V. D. referendo curabo. In præmissorum fidem Sigillum officij mei præsentibus est subimpressum. Datum Crac.

Táż Formá po Polsku.

WSzyſtkim y káżdemu zoſobná / Sędziom Woytom / Szołtyſom / y ich namieſtnikom / wſzelkich Miaſt / y Miáſteczek / Wśi / ták w Krole- ſtwie Polſkim / iáko też y w innych Páńſtwách będącym / Pánom / y przyiacielom miłym: á oſobliwie ſławnemu N. Woytowi / Miáſtá N. N. Woyt mieyſki. N. zdrowia y wſzego dobrego pomnożenia życzy. Vrodzeni / ſzláchetni / ſławni / á opátrzni Pánowie / przyiaciele mili: Oznáymuiemy w. m.

tym li-

tym listem/ iż sławny N. Mieszczánin Krákowski/ wedle porzadku Práwá/ y wedle záchowánia v Sadu náßego/ vczynił ßperunk Vrzędny ná wßystkie dobrá Ruchome y nieruchome/ sławnego N. Mieszczániná. Dla tego/ przerzeczony N. prosił mie o listowny Pozew/ ktorymby/ wyzßey námieniony N. ktoreg tu ná ten czás niemáß/ był ku pierwßemu Sadowi pozwány. A gdyż to ná Vrząd moy należy/ káżdemu nieodmawiáć tego/ co spráwiedliwość pokázuie: przeto władza á zwierzchnośćia Vrzędu moiego/ dawam moc y pozwalam wßytkim sługom Vrzędowym/ Podwoyskim/ Sadow y vrzędow w. m. y Woźnym byłoliby potrzebá: ktorychby w. m. ktemu náznáczyli/ ábo im to poruczyli: áby ná przećiw przerzeczonemu N. oblicznie pozwáli przerzeczonego N. ku pierwßemu Sadowi ná dobrá ßperowáne/ Rok iemu dawáiąc ku stániu przed sad náß Mieyski Gáyny wyłożony/ ktory będźie w Piatek pierwßy po Przewodney Niedźieli przed południem (ábo ná ten dźień ná ktory Sad on dla świętá będźie odłożony.) A przeto względem/ pospolitey spráwiedliwośći/ w. m. proße/ áby w. m. przykazáli sługom Sadow/ y Vrzędow swoich/ áby oni przerzeczonego N. pozwáli ná mieysce y ná czás wyzßey miánowány. A mnie zás listem swoim oznaymili/ ná ktorymby mieyscu/ y

kiedy

kiedy/ y ná ktory dźień/ przerzeczony N. był pozwá- ny/ ábym to stronie mogł oznaymić/ co ia też w. m. tymże sposobem y wszelákimi przyiaćielskiemi powolnośćiámi odsługowáć chcę. Ku ktorey rzeczy świádectwu Pieczęć vrzędu moiego/ dałem przyćisnąć. Dan z Krákowá. ec.

Tymże sposobem wtory y trzeći pozew ma być nápisány/ ku wtoremu y trzećiemu Sądowi: odmieniwszy tylko ná tym mieyscu/ gdźie położono/ Ku pierwszemu Sądowi: położyć ku wtoremu y ku trzećiemu. Wszákże/ iż niekiedy tylko ku trzećiemu Sądowi pozywáią/ vstawszy pierwszy y wtory Sąd/ wtory ostrzegáiąc. Tego Pozwu tá iest Formá.

Formá pozywánia ku trzećiemu Sądowi, vstawszy pierwszy y wtory Sąd.

VNiuersis & singulis, &c. Generosi &c. Notum esse D. vestris, cupio per præsentes famatum N. Ciuem N. secundùm Iuris ordinem & obseruantiam, in Iudicio nostro Ciuili N. fecisse Iuridicum & officiosum Arestum, super omnibus bonis famati N. dictique Aresti iuxta Iuris gradum & obseruantiam, primum ac secundùm astitisse Iudicium, & tertium iudicium, in hunc vsque diem præcustodiuisse. Quare à me præfatus petijt citationis literas,

quibus prædictus N. ad tertium Iudicium huc citaretur. Cùm verò officij mei sit ea, quæ æquitatis ratio poscit, cuiuis admittere: Proinde authoritate officij mei, plenam do potestatem omnibus ministris, apparatoribus, ac præconibus Iudiciorum & officiorum vestrorum, etiam si opus fuerit ministerialibus, quos designare ad hoc voluerint, vt ad instantiam præfati N. personaliter citent prædictum N. ad tertium Iudicium, aliâs pro admittendo tertio Iudicio, super bonis arestatis, terminum ei comparendi, in iudicio nostro Ciuili bannito exposito, quod feria &c. ante meridiem celebrabitur, præfigendo. Proinde D. vestras communis iustitiæ causa plurimum rogo, mandare velint Ministris & Præconibus Iudiciorum & officiorum vestrorum, vt personaliter accedeñ, memoratum N. citandum curent, ad locum & terminum præfatum, vt tertium Iudicium admittat, aut Iure se defendat mihiq; rursus literas testimoniales transmittant. &c. vt supra.

TEn Pozew ku trzećiemu Sądowi/ tymże kßtałtem bedźie pisány/ iáko wyżßey. Przypisawßy tylko ná mieyscu swoim/ to/ Iż ten á ten vczynił Vrzędny ßperunk ná tego á ná tego dobrá/ y wedle záchowánia tutecznego porządku/ pierwßy y wtory Sąd vstał/ y trzeći áż do dniá dźiśieyßego ostrzegał/ y prosił mie o Pozew listowny/

ktorymby ku trzećiemu Sądowi był przypozwan. Ku trzećiemu Sądowi. ꝛc.

Odpis Woytá, pod ktorego Prawem dłużnik bedźie pozwan.

EGo N. Iudicij ciuilis N. iuratus Aduocatus publicè profiteor, ac ſignifico, Vniuerſis & ſingulis, quorum intereſt, ſignanter Aduocato Cracouieñ: Quia ex officio meo aduocatiali, literas citationis honorati viri N. Aduocati Cracouieñ, die tali N. ſcriptas ad legitimam executionem deduxi, famato N. Ciui N. per publicum Iudicij miniſtrum ſeu præconem iuratum perſonaliter inſinuando, vt ad inſtantiam famati N. ciuis N. ad primum, vel ad ſecundum, vel ad tertium iudicium bannitum expoſitum, quod Cracouiæ feria N. ante meridiem celebrabitur, compareat. Vt ipſum iudicium, aut admittat, aut iure ſe defendat, iuxta vim & tenorem præfatæ citationis. In cuius rei fidem & teſtimonium, ſigillum officij mei eſt ſubimpreſſum. Datum. &c.

Táż Formá po Polsku.

IA N. Woyt Mieyſki N. wſzyſtkim / y káżdemu zoſobná komu należy wiedźieć: á miánowićie / ſławnemu N. Woytowi Krákowſkiemu / tym liſtem moim wiádomo czynię / iżem ia z Vrzędu moiego Woytowſkiego / Pozew liſtowny przerzeczonego

nego Woytá Krákowskiego / ten á ten dźień pisány ku skutkowi przywiodł / to iest / Odpowiedźiałem sławnemu temu á temu / oblicznie / przez sługe moiego Vrzędowego przysięgłego: áby náprzeciw sławnemu N. ná pierwszy / ná wtory / ábo ná trzećí Sąd / ktory w Krákowie ten á ten dźień przed południem będźie / stánął / áby tákiego Sądu dopuśćił / ábo sie Práwem bronił: wedle pozwu przerzeczonego. Ku ktorey rzeczy świádectwu Pieczęć vrzędu moiego dałem przyćisnąć. Dan z Przemyślá. etc.

Pozwu pospolitego krotka Formá, do Woytá bliskiego.

PAulus N. Aduocatus iuratus Casimirieñ: famato N. Aduocato N. Clepardieñ: Salutem & omnem felicitatem. Famate N. domine Aduocate, amice charissime ac honorande, notum esse D. tuæ, cupio honestum N. à me postulasse citationis literas in & contra prouidum N. Quia verò officij mei est vnicuique iusta & licita petenti non denegare. Quare D. tuam plurimum rogo, vt præsentes huius citationis literas meas, per famulum seu præconem officij sui exequi mandet: terminum, præfato N. coram iudicio ciuili N. ad instantiam dicti N. ad feriam sextam &c. asignañ, mihiq; huiusmodi execu-

tionem, literis suis indicet. Ego verò me in similibus & maioribus D. tuæ semper promptum offero. Quam benè valere cupio. In præmissorũ fidem, &c.

Táż Formá po Polsku.

PAwel N. Woyt przysiegly Káźimierſki / Sławnemu N. Woytowi Klepárſkiemu / Przysiegłemu / zdrowia y wßytkiego dobrego życzy.

Sławny á vczćiwy N. Pánie Woycie przyiaćielu miły / Oznáymuie W. M. iż ten sławny N. Mießczánin N. żadał odemnie listownego pozwu náprzećiw sławnemu N. á iż ná moy Vrząd należy káżdemu słußney rzeczy proßacemu nie odmawiáć: Przeto W. M. proße / áby W. M. wedle tego pozwu kazał sludze vrzedu swoiego / pozwáć tego N. y náznáczyć mu Rok / y. do Sadu náßego Mieyskiego / ktory w ten á w ten dźień przed południem bedźie. A to od przerzeczonego N. á mnie záś ten pozew listem swoim oznaymić. A ia w rownych y w wietßych rzeczách W. M. sie chutliwym ofiáruie. Ku tey rzeczy świádomie pieczeć swoie dalem przyćisnać. Dan z Káźimierzá. ꝛc.

Formá pozwu od Rády, ná Osobe, w tym Práwie Imienie máiaca.

PRoconsul & Consules Ciuitatis N. tibi famato Ciui N. vigore bonorum tuorum: quæ Iuri no-

stro

ſtro N. ſubiecta habes. Mandamus, vt coram nobis in loco iudicij conſueto, per te vel tuum legitimum Procuratorem compareas feria &c. ad inſtantiam famati N. Qui te citat primo, vel ſecundo, vel tertio ad audiendum & decernendum ſibi admitti, per nos intromiſsionem, in bona tua N. in debito centum florenorum iuxta contenta obligationis tuæ, per te coram officio noſtro factæ. Ad hæc & alia tibi in terminó citationis obijcienda, iudicialiter reſponſurus. Alioquin ſiue comparueris ſiue non, nos ad ea quæ Iuris fuerint procedemus, contumacia tua non obſtante. In cuius rei fidem & teſtimonium, Sigillum Officij noſtri præſentibus eſt ſubimpreſſum. Datum. &c.

Táż Formá po Polsku.

BVrmiſtrz y Rádá / Miáſtá N. tobie ſławnemu Mieſzczáninowi N. względem dobr twoich ktore Práwu náſzemu podległe maſz. Przykázuiemyć / ábyś przed námi ná mieyſcu zwykłym ſadowym / przez ſie ábo przez twego włáſnego Prokuratorá / w ten á w ten dźień / náprzeciw temu N. ſtánął / ktory ćie pierwſzy raz / ábo wtory / ábo trzeći pozywa / ku ſłuchániu Sadownego ſkazánia iemu / wwiązánia w dobrá twoie N. w długu ſtá złotych / ktoreś mu winien / wedle zapiſu twoiego

przed námi vczynionego. Ná te y ná inne rzeczy/ ktore tobie ná Roku będą śżerzey powiedźiáne / ábyś Sądownie odpowiádał. Wiedząc to / choć stániesz choć nie stániesz / my ku temu co wedle Práwá iest/ dáley postąpimy. A ku tey rzeczy świádectwu / Pieczęć Vrzędu nászego iest przyćiśniona. Datum. &c.

List do Rády o Exekucyæ tegoż Pozwu.

PRoconsul & Consules Ciuitatis N. Vniuersis & singulis Iudicibus, præsertim verò Spectabilibus ac famatis Dominis Proconsuli, & Consulibus Aduocato, Scabini Ciuitatis N. Officiorum suorum diligenti commendatione præmissa.

Spectabiles ac famati Domini, amici nostri charissimi. Petijt à nobis famatus N. literas citationis, ad citandum famatum N. quas illi ex officio nostro denegare non potuimus. Quare obnixe rogamus, spectabiles D. Vestras, vt eas quas mittimus citationis literas super famatum N. ministro officij sui siue præconi, siue etiam ministeriali Castrensi exequendas mandent, prout ex officio suo, communis iustitiæ causa mandare debent. Cui quidem officij vestri ministro, siue Præconi siue ministeriali Castreñ, & nos præsentibus plenam damus potestatem, vt eiusmodi nostras citationis literas, prout consuetudo & ius vestrum exigit, prædicto N. offerat, termi-

num eidem coram nobis comparendi feria tali N. iuxta præfatæ citationis contenta, aſsignañ. Et ſpectab: D. veſtras rogamus, vt de hoc negotio literas teſtimoniales, nobis per eundem nuntium tranſmittant. Quos bene valere optamus, &c.

Táż Formá po Polsku.

BVrmiſtrz y Rádá Miáſtá N. wſzytkim y káżdemu zoſobná/ Sedziom/ Vrzędnikom / ázwłaſzczá zacnym á ſławnym Pánom/ Burmiſtrzowi/ y Rádźie/ Woytowi/ Przyśieżnikom Miáſtá N. powinowáctwá ſwoie przyiaćielſkie / pilnie záleciwſzy. Zacni á ſławni Pánowie/ przyiaćiele náſzy mili/żądał ieſt od nas ſławny N. liſtownego pozwu náprzećiw ſławnemu N. czego ſie nam z vrzędu náſzego odmowić nie godźiło. Przeto W. M. prośimy / áby W. M. ten liſtowny pozew / ktory poſyłamy ná ſławnego N. ſwemu ſłudze vrzędowemu roſkazáli oddáć. Co W. M. dla poſpolitey ſpráwiedliwośći vczynić powinni. Ktoremu to ſłudze / choć Podwoyſkiemu / choć Woźnemu/ y my/ tym liſtem dáiem moc/áby tákowy pozew iáko Práwo / y zwyczay v W. M. nieśie / przerzeczonemu N. oddał / dawáiac mu Rok / áby przed námi ná ten á ná ten czás/ wedle pozwu ſtánał. A W. M. prosimy / ábyſmy o tym pozwániu liſtowne świádomie/

domie/ przez tegoż posłá od W. M. mieli. A przy tym W. M. zdrowia/ y wszego dobrá od Páná Bogá żądamy.

Przećiw niesłusznym á szkodliwym z Arestu postepkom.

Cerasini contra ineptos in arestationibus progressus, sub Titu. Sequestratio, Arestatio.

POstepki ktorych Prokuratorowie/ vczyniwszy Arest/ v Sądow vżywáia/ wiele ich widzimy być nie wedle Práwá. Naprzod/ to rzecz iest niesłuszna y nieprzystoyna/ co powiádáia/ iż Arest mocy nie ma/ kiedy go ná káżdy Sąd wyłożony przez dwie Niedźieli nie vstawa. Powiádáia/ iż trzebá vstáć pierwszy y wtory Sąd/ y inne Sądy/ chceszli áby Arest nie spelzł. Zkąd to Práwo vrosło/ kto ie vczynił? gdyż w Práwie Máydeburskim o tych Areściech/ oprocz árestowánia koniá/ bárzo máło iest nápisano. A o tym vstawániu Sądow/ prosto nic. ktore vstawánie Sądow/ też niewiedźiec co sie rozumie/ ták z Polskich słow/ iáko y z Láćińskich/ Astare Iudicia, Astitio terminorum, nie wiedźieć co iest. Kto tego nie czyni z zwyczáiu ábo v Práwá nie bywa. áni naylepszy Láćinnik z Láćińskiego adstare Iudicia, áni naylepszy Polak z Polskiego/ iáko mowią/ vstáwáć Sądy/ nie będźie rozumiał co iest. Ták nikczemnemu/ á nie potrzebnemu postepkowi/ nikczemne też słowá dano.

Vstawánie Sądow/ nie wiedźieć co iest.

Vstawá-

Vstawániem Sadow názwano/ Postepek: ktore-
go Prokuratorowie vczyniwszy Areszt/ vżywáią.
to iest/ kiedy kto vczyni Areszt ná czyie máietność: Vstawánie Sadow co názywáią.
poydźie do Sadu wyłożonego/ ktory po onym v-
czynionym Areśćie/ blisko będźie: y tám stánąwszy/
opowie się pierwszy raz/ iż vczynił Areszt ná tego á
ná tego státek/ y da sobie zápisáć: vczyni tákże ná
drugi Sad przez dwie Niedźieli/ tákże ná trzeci/ ná
czwarty/ y czásem cáły rok to v Sadow/ będźie o-
powiádał/ ktore opowiádánie názywa/ vstawá-
niem Sadow. Byłoby dáleko słuszniey y ku záchowániu powáżności vrzędowey/ bárzo pożytecz-
niey/ kiedyby te Aresty ktore przez sługę vrzędowe-
go czynią/ dotad były w swoiey mocy krom tego v-
stawánia Sadow/ áżby záś po rozstrzygnieniu
Práwnym z rozkazánia Sędźiego/ przez sługę v-
rzędowego/ były wolno pusczone: ták iáko się v
innych Sadow záchowuie około Sequestrow/ to Sequester co názywáią.
iest około tych rzeczy/ ktore w zátrzymánie do vrzę-
du ábo do kogo innego raz bywáią dáne/ áż do zie-
dnánia/ ábo do rozstrzygnienia Práwem. Ku cze-
mu namniey nie bywa potrzebá tákiego vstawánia
Sadow. Już zá pierwszym zátrzymániem/ z po-
dánia czyiego/ będą rzeczy w pokoiu/ nikomu nie
wydáne/ áż się strony ábo zgodzą/ ábo Práwem
rozeprą/ co názywáią sequestrum sequestrationem.

Areſt á Sequeſtr w czym rozność máią.

Tákżeby też rzeczy zááreſtowáne / miáły być w pokoiu / krom vſtawánia Sadow / áż do zgody / ábo roſtrzygnienia Práwem. Iáko Areſtum y Sequeſtrum iedno ſą rzeczą / tylko w słowiech odmiáná. Aby też táki zá Areſtem był poſtępek / iáki zá Sequeſtrem: Wſzákże tym czáſem pokiby rzeczy z Areſtu nie były puſzczone / wolno ieſt temu Kreditorowi / ktory zááreſtował / czynić ábo przećiw Osobie dłużnikowey / ábo ná ſtátek iego áreſtowány / záchowawſzy w tym ſłuſzny porządek Práwá / przez przypozywánie ſtrony. Wolno też ieſt dłużnikowi kiedy chce ſwoie rzeczy z zápowiedzi wyzwolić: záchowawſzy tákże ſłuſzny porządek Práwá w przypozwániu ſtrony. Ku czemu namniey nie będźie wádźiło / choćby żadnych vſtawánia Sadow nie było / ktore żadnego pożytku / owſzem wſzelką ſzkodę z wielkiego nakłádu / práwuiącym ſię zwykły przynośić.

Tu też nie wádźi przypomnieć dáley około tego vſtawánia záchowánie v Sadow / nie wedle Práwá. Iż ći ktorzy zápowiedźi czynią: vſtawſzy (iáko to oni zowią) pierwſzy y wtory Sad / tedy tego ktorego dobrá ſą / pozywáią ku trzećiemu Sadowi / ábo iáko oni mowią / ku dopuſzczeniu trzećiego Sadu. ¶ To dopuſzczenie trzećiego Sadu / niewiedźiec co zá mowá ieſt / iáko y po Láćinie

vocare ad tertium iudicium, seu pro admittendo tertio iudicio: ktorey mowy / oni ludźie vczeni w Práwie Serwius / Sulpicyus / Vlpianus / Zázyus / y inni ná náuczeńszy / by teraz byli żywi / nie rozumieliby. Ták te Sady / y záchowánia / y nazwisków nikczemnych dosyć máią. Dopuśćić trzećiego Sadu / niewiedźieć co ieſt. Wyiawſzyby to / áby temu / ktory ſtátek czyi áreſtowal / iákoby z trzećiey Kontumácyey pozwánego / ábo iákoby zá trzećim pozwem iuż było dopuſzczono otrzymáć te rzeczy / ktore zápowiedział: á raz pozwány gdy nie ſtánie / áby go iuż dano w vtráceniu onego ſtátku ktory mu zápowiedziano. A ktoby ſie tákim poſtepkiem ſzkodliwym nie brzydził / ktorym pozwáneg zá pierwſzym pozwániem / ná pierwſzym Roku / dla nieſtánia w vpadku zdádza: co iednák podług Práwá Máydeburſkiego być nie może / iedno ten ktoryby trzykroć pozwány nie ſtánał / ma być ſkazan ná vpad ku vtráceniu tego wſzyſtkiego / o co ieſt obżáłowan / ná pierwſzym roku / ná wtorym / y ná trzećim. Ták nápiſano Iure Municipali articulo 23. in Glosa. y ná innych mieyſcách. Ter citatus si quis non paruerit, mitti debet Actor in possesionem. Gdźieby inácżey było / tedy ſkazánie przećiw temu / ktory nie ieſt trzykroć pozwány / nic nie waży. Sententia contra absentem lata, non ligat. Ale ſnadź

Dopuśćić trzećiego Sadu co ieſt.

Obiectio. rzeczeß/ iż to pozwánie ku trzeciemu Sadowi / nie ieſt rok pierwßy ále trzeci. Bo przedtym było dwoie vſtawánie Sadow. A ták pozwánie ku trzeciemu Sadowi nie ieſt rok pierwßy ále trzeci.

Solutio. Nie możeß tu/ żadnym obyczáiem trzeciego Sadu/ názywáć trzecim rokiem. Gdyżeś ná pierwße dwá Sady / dłużniká nie przypozywał / tylkoś Sady/ iáko mowiß / vſtawał / to ieſt / ſtawałeś przeciw ſtronie / kiedyś iey nie pozwał/ ktorym tákim vſtawánim nic nie możeß ſłußnie wygráć. Bo to wßyſtko cokolwiek przeciw twoiemu ádwerſarzowi v Sadu nie pozwawßy go/ poczynaß/ nic nie waży. Omnia quæ abſente, & nullum terminum habente parte, geſta ſunt, pro infectis habentur. Támci rok názywáią/ kiedy kogo ná ſłußny czás przez ſługe vrzedowego pozowieß: nigdzie tego nie bedzieß czytał w Prawie/ áby to twoie pierwße ábo wtore vſtawánie / było rokiem pierwßym / wtorym: áni przypozwánie do trzeciego Sadu/ trzecim rokiem: Być to nie może / muſi ten trzeci Sad zá pierwßym pozwem / názywáć pierwßym rokiem. Bo pozew czyni rok/ nie vſtánie ſadu. A ná pierwßym roku/ nikogo w vpadku zdáć nie możeß: Bo Prawá mieyſkie nie dopußczáią tego co inne dopußczáią / ábyſmy mieli vżywáć ábo rozumieć / ieden pozew miáſto trzech/ iáko mowią: Citat te vno edicto

Vſtawáć ſady/ co ieſt właſnie.

pro

pro tribus, Błedy to wßytko vbogim ludźiom / ku dochodzeniu spráwiedliwośći ßkodliwe: ktore / Boże day to / áby kiedy były od tych ktorym należy / popráwione. Nie iednemu tákim złym á nie wedle Práwá postepkiem máietnosć ginie: słußnieyby káżdy y z lepßym sumnieniem otrzymał zapłáte długu swoiego / zá tákim postepkiem / kiedy kto vczyniwßy Areszt dla dłużniká / trzykroć go będźie pozywał do trzech sadow po onym áreśćie / á nie do trzećiego tylko sadu. Wßákże tu niechay kto chce náśláduie zwyczáiu / niewiem zkąd wźietego / Práwu pospolitemu bárzo przećiwnego / iedno to káżdemu z iásnego Práwá może być wiádomo / iż żaden dla niestánia / zá iednym pozwem / nie może nic vtráćić / nie może mu to pierwße niestánie nic ßkodźić wedle Práwá / nie może być skazan ná vpad: w iego Jmienie żaden Kreditor nie może być słußnie wpußczon: tylko kiedy pozwány trzykroć / nie stánie / ieśliby niestania ábo nieposłußeństwá swoiego iáką słußną przekázą nie wymowił / iáko mowią / ieśliby pomocney rzeczy nie wniosł. Musi być wedle Práwá to twoie nieposłußeństwo / iáko Słońce iásne / dla ktoregoby pozwány / o to o co nań żáłobá wyßłá / y o ßkody / miał być ná vpad skazan. Przeto / kiedy kto ná kogo przewodźi Práwo / nápilniey tego strzeże / ábo Podwoyskiego zeznánie iż

Postepek Práwá mieyskiego práwy.

Przewodowi Prawá/ co nawięcey wádźi.

pozwał/ było zápisáne. Bo do zepsowánia przezyſkow/ ábo przewodu Práwá/ nic nie ieſt gotowſzego / iáko kiedy nie ieſt iáwno / áby ſtroná byłá pozwána/ ták wtory y trzeći raz iáko y pierwſzy. A ieśliby dłużniká ná pozew nie mogł doſtáć / przedśie ma być pozywan trzykroć liſtownym pozwem/ ktory ma ſługá vrzędowy przylepić ná mieyſcu / kedy ludźi naywiecey przebywa / ábo gdźie dłużnik zwykł bywáć : o tym maſz z Práwá w Porządku ſzerzey nápiſano fol: 97. Bo gdźieby ináczey było/ tedy dłużnik áni ná Osobie ſwoiey / áni ná máietności/ wedle Práwá/ z tego vſtawánia ſądow/ y z pozywánia pierwſzego / do tego trzeciego ſądu / nic cierpieć nie może. Wyiawſzyby kedy zá iákim Przywileiem ábo Wielkierzem / to przypozywánie do trzeciego ſądu / było záwitym rokiem (ktory Łácinnicy názywáią / terminum peremptorium, à perimendo, quòd vlteriores dilationes perimit, Rok záwity / po ktorym iuż żadna dálſza odwłoká nie idźie / żadnego dálſzego przypozywánia nie trzebá) tám mieyſce mieć może. O czym Krákowiánie máią ſwoy oſobliwy Wielkierz. Przećiw ktoremu/ nic śie tu tym piſániem nie mowi / áni vymuie : iáko y przećiw vſtáwom innych miaſt oſobliwym. Tylko tu ieſt vpominánie / á vkazánie drogi/ ku ſłuſznemu á ſpráwiedliwośći bliżſzemu poſtępkowi ; ktorego

Rok záwity.

kto

ktoby chce może náśládowáć / ábo śię tego coby sobie rozumiał być pożytecznieyszego domawiáć: gdyż około dochodzenia spráwiedliwośći / są drogi rozmáite: iedne spráwiedliwośći bliższe wedle Práwá pospolitego ábo zwyczáiu dobrego. Drugie dálsze / z nieumieiętnośći w zwyczay wźięte z szkodą vbogich ludźi / y z wielką przewłoką spráwiedliwośći.

Toby byłá drogá z Areśtu prosta: vczyniwszy Areśt / to iest / zápowiedźiawszy státek dłużnikow Vrzędnie / przez sługę vrzędowego / pozywáć dłużniká trzykroć do trzech Sądow Wyłożonych / blisko potym będących / chćiałliby swoy státek z zápowiedźi wyzwolić. Nie możeli dłużniká ná pozew dostáć / dáć nań trzykroć pozew listowny / ná iáwnych mieyscách słudze vrzędowemu przybiiáć / ábo do onego Vrzędu / pod ktorym iest vrzędem / pozew posyłáć / áby tám był pozwan / ábo raz / możeli być oblicznie pozwawszy / drugi y trzeći w mieszkániu iego opowiedźieć / áby stánął / iuxta Ius scriptum, Spec: Sax: lib: 3. art: 93. in glosa. Si solus non est, debet sibi in domo denunciari, vel vxori eius. iuż to ták trzy pozwy / słuszne będą przećiw zbiegłemu / gdy sługá zezna przyśięgły / iż ták vczynił: niż tu nie będźie vnum edictum pro tribus, co śię w Mieyskim Práwie nie záchowuie. Ale będą tria edicta pro tribus. Trudno mię masz námowić / áby

Pośtępek z Areśtu słuszny.

Pozywánie zbiegłego.

Odpowiedánie miásto pozwánia oblicznego.

ieden

ieden pozew miał być trzemi / iáko y trzy iednym. Ale ieden pozew iednym / trzy trzemi prawdźiwie / podług Práwá Máydeburskiego.

Dłużnik zásie tákże chćiałliby swoy státek z árestu wyzwolić / tedy tego ktory mu árestował / trzy kroć pozwáć ma: á iesliby pozwány nie stánał / tedy státek záárestowány / wolno ma być z árestu skazány Sądownie.

Tego sie też tu zámilczeć nie godzi / nie słusznego postępku / nie wiedźieć zkąd wźiętego / kiedy kto vczyni Arest / y vstánie dwá Sądy / do trzećiego tylko przypozowie. Tám ná onym Roku / gdy strona pozwána stánie / Ten ktory przypozwał / będzie mowił: Pánie Woyćie / stroná tu iest pozwána ku trzećiemu Sądowi: pytam ná Práwie / chceli dopuśćić trzećiego Sądu / czyli nie? A stroná pozwána rzecze: Nie dopuszczam trzećiego sądu / ále żądam dobrowolnego ziáwienia / chcę Práwo dáć / Práwo wźiąć / mali moy státek z árestu być wolny. y skazą ták: iż w ten czás ma być wolny z árestu / kiedy Práwo da / Práwo weźmie. Tá mowá y ten postępek / niewiedźieć zkąd sie też wźiął: pytałem nie iednego Prokuratorá / coby to było Práwo dáć / Práwo wźiąć: żaden tego gruntownie nie vmiał powiedźieć / tylko powiádáią / iż ták zwyczay stárodawny. A niektorzy powiádáią / iż to pytánie

Práwo dáć / Práwo wźiąć.

tánie

tánie y to ſkazánie / gdźie ták ſkázuia (iż w ten czás wolno ma być z Areſtu kiedy pozwány Práwo da y weźmie) ták ſie rozumie / to ieſt / kiedy ſie ſpráwi / kiedy ſie vſpráwiedliwi. Jeslize ták ieſt / tedyć wedle tego ſkazánia rzeczy nie máia być z Areſtu wolne / áż ſie stroná vſpráwiedliwi. Czemużby ſtroná pozwána ták zgolá po Polſku rozumnie nie mowiłá ábo iey Prokurator: Ja niedopuſzczam ná ſwoy ſtátek żadnego przewodu Práwá / niechay ták będźie w Areście / áż ſie ſpráwie / mali mi Areſtator dobrowolnie ziáwić / dla czego mi áreſtował / ia ſie wedle Práwá vſpráwiedliwie. Táby mowá przyſtoynie v Sądu mieyſce miáłá / miáſto tey nie dopuſzczam trzećiego Sądu / chce Práwo dáć / Práwo wźiąć.

Sequeſtr.

SEqueſter y Areſt iedno ſie rozumie / tylko odmiáná ieſt w ſłowiech. Jedno / to ieſt Sequeſtratio po Łáćinie / ktorego ſłowá / ábo temu podobnego / interdictio, vczeni w Práwie / piſząc vżywáia. A drugie ſłowo / to ieſt Areſt / z zwyczáiu wźięte / też iákoby ná Łáćińſkie kopyto vczynione / ktorego Prokuratorowie zá zwyczáiem y w mowieniu y w piſániu vżywáia. Wſzákże miedzy tymi ſłowy w tym czynią nieiáką rożnosć / iż Areſtem ábo Szperunkiem poſpolićie názywáia rze- Areſt.

Sequester co iest.

czy iákie przez vrząd v kogo zápowiedziáne. A Sequestr / kiedy dwie stronie ábo też y iedná / y wiecey ich z spolnego zezwolenia podádzą iáki státek do kogo / ábo też y do Vrzędu / áby tám był on státek w pokoiu do tąd / ážby sie okazáło komu sie ma dostáć zá Práwem / ábo zá vgodą.

Sequestrá własność.

TEgo do kogo rzecz kłopotna bywa podána / názywáią Sequester & Depositarius rei, in Iudicium deducte. Ktorego tá iest własność / áby rzecz w Sequestr / to iest w záchowánie / ábo zátrzymánie przyięta wydał temu ktory ią Práwem wygra.

Sequester dla czego bywa.

SEquestru pospolicie Práwá bronią / tylko z tych przyczyn go dopuszczáią. Pierwsza: kiedy sie strony zezwolą podáć do kogo/ábo do Vrzędu rzecz kłopotną / áby po dokończeniu Práwá / byłá temu wydána kto Práwo odzierży.

Wtora: kiedy osobá iest podeyźrzána / iż sie kryie / ábo iżby z rzeczą nie vćiekłá / á tám rzecz z potrzeby w Sequestr bywa dána.

Trzećia: kiedy osobá w tym iest podeyźrzána / áby oney rzeczy / ábo z niey pożytku / poki sie Práwo toczy nie vtráćiłá. Abo kiedy iest podeyźrzenie o tym v kogo iest rzecz / iżby mu nie wierzono / ábv iey nie miał wydáć temu / ktoby ią wygrał. Abo sie boią / áby sie v tego nie nákáziłá złym chowániem / złym vżywániem. A potym nie mogłá być dla nákáżenia

przedána / y dla innych przyczyn ktoreby śie pokázowáły być słuszne zá potrzebą / rzeczy kłopotne w Sequestr bywáią dawáne.

O Dochodzeniu ábo imowániu śię swych rzeczy v kogo, co Láćinnicy zowią Vendicatio.

Vendicare, est coram Iudice rem suam esse allegare.

PRzy dochodzeniu swoiey rzeczy ábo máietności / Imienia / státku iákiego v kogo náleźionego: to naprzod trzebá wiedźieć / áby Woyt z Przysieżniki / y żaden Vrząd ná nawietsze czyie żądánie / ábo vśiłowánie / nikogo z Possessyey / to iest / z dźierżenia y Imienia nie wyrzucał / áżby Práwem był przewyćiężony.

Przy dochodzeniu rzeczy swoich / co trzebá wiedźieć Vrzędowi y stronie.

Druga: kto ma swoie własność / ábo iákie dobrá ruchome / choć nieruchome / ktoreby było v kogo w trzymániu / nie godźi śię / temu czyie iest / bráć go / áni przywłaszczáć sobie mocą własną / iáko mowią / swą wolą / kromia Vrzędu.

A iż dwoiákie są dobrá / iedne ruchome / ktore może z mieyscá ná mieysce ruszyć: drugie nieruchome / iáko domy / kámienice. ¶ Naprzod o dochodzeniu ruchomych dobr / ten postępek iest w Práwie opisány / ktorym ich sposobem dochodźić / co z tego przykłádu może poznáć.

Sposob dochodzenia rzeczy / z przykłádu.

Jeśliby Jan Koniá swoiego/ ábo ktore ruchome rzeczy swoie zástał v Páwłá/ ktoreby ábo kupił/ ábo zastáwne miał/ ábo nálazł/ ábo mu w powodź przypłynęły/ ábo mu ie zboyce/ złodźieie odieli/ ábo mu ktorymkolwiek inym obyczáiem przypádły: y przyszedszy do niego mowiełby ták: Páwle/ ten koń/ ábo ten státek/ moy iest/ mnie koniecznie ostátnim Práwem należał: iedno iż mi iest odiety/ chcę áby mi był przywrocony: y wziąłby Jan onego koniá gwałtem: á Páwel przyszedł do Woytá/ skárżąc sie ná Janá/ iż ten przeciw Bogu y przećiw spráwiedliwośći/ wziął mi gwałtem koniá moiego/ ábo tę rzecz ktoram ia w moim dźierżeniu miał/ iáwniem trzymał/ nikomum sie Práwá nie bronił/ y gotowem był záwżdy káżdemu spráwić sie Vrzędem/ ktoby mie kolwiek iedno nágábał: á ták żądam/ áby mi przećiw Janowi było skazano/ co iest/ wedle Práwá. Jan zás odpowiedźiał: iżem ia koniá moiego ábo rzecz moię ruchomą/ ktora mi iest vkrádźiona/ ábo w powodź vpłynęłá/ ábo ktorymkolwiek innym obyczáiem odemnie oddaloná/ v Páwłá nálazł/ y iąłem sie iey/ y wziąłem/ chcąc ią zástąpić y wolną sobie vczynić iáko mi vrząd skaże. y proszę áby mi było skazano/ ieśli sie do tego moiego státku słusznie ćiągnąć mam/ ábo nie? Páwel potym rzecze: Swiádczę wámi Pánie Woyćie/

Pánowie Przyśieżnicy zeznánie Janowe/ iże mnie on bez dozwolenia Sędziego/ nie vrzędnie to vczynił/ gdyż ia/ gotowem ſie był iemu ſpráwić/ á ták żądam áby mi było ſkazano ſpráwnieli to vczynił? Odpowiedź: Iż to Jan nieſpráwnie vczynił/ nieſłuſznie wziął ten ſtátek Páwłowi/ ponieważ gwałtem/ ſwą wolą á nie vrzędnie wziął. Bo kto ſobie co przywłaſzcza przećiw ſpráwiedliwośći/ bez przyzwolenia Sędziego/ nie dobrze czyni. Dáley będźie Páweł pytał/ co zá to Jan przewinił/ co záſłużył? Odpowiedź. Iż kto ſie nie vrzędnie w czyie dobrá wtrąca: powinien to zás wroćić/ z winą Vrzędowi y ſtronie. Co gdy ſie iuż ſtánie/ á Páwłowi będą dobrá przywrocone/ y będźie zás w Imienie wpuſzczon/ y rzeczy mu będą przywrocone. Potym Jan może ſkárżyć ná Páwłá/ o tákie dobrá: á Páweł będźie ſie winien bronić/ przez Odpowiedź ſwoie.

Zaden ſobie ſam ſpráwiedliwośći nie może czynić/ áni gwałtem bráć/ choćby co ſwoiego v kogo záſtał. Ale ieśliby wątpił o nim/ zátrzymáć go może/ y do Vrzędu dáć. Iure Municipali articulo 27.

Tymże obyczáiem żáłobá może być vczyniona/ ieśliby kto komu Imienie ſtoiące gwałtem poſiadł.

Trzećia rzecz/ ktorą Vrząd przy dochodzeniu iákiego ſtátku ma záchowáć/ tá ieſt: iż ſie Woyto-

wi y Przyśieżnikom nie godzi ſkázowáć / iáko kto Dziedzictwá ábo Poſſeſſyey rzeczy dowodźić ma/ áby dowod pierwßy był przyſądzony. Bo też Sędźia / nie ná káżde pytánie Prokuratorſkie ma ſkázowáć: trzebá porządek w wydániu Dekretu záchowáć. Jáko / kiedyby Prokurator żáłował ták ná kogo: Pánie Woyćie / moy Pan ſie żáłuie ná tego N. iż mu koniá vkradł / y żąda / áby temu było nákazano karánie wedle Práwá náznáczone. Tu w tey mierze nie zárázem ná tákie pytánie / ábo żądánie / ma być ſkazánie wydáne: ábowiem/ieśliby ſkazánie / ná pytánie ſtrony Powodowey zárázem było dáne: tedy obżáłowány / ku odpowiedźi y ku obronie ſwoiey / nie mogłby przyść: á ták naprzod trzebá dowieść y pokonáć/ ieśli ten ieſt złodźiey ábo zboycá kogo winuią. Potym pytáć iákie karánie záſłużył. Tákże też pierwey ma być ſkazány dowod/ potym iáki ma być dowod. Speculo Saxon: lib: 1. artic: 18. Non debet per ſententiam oſtendi, qualiter hæreditatem aut poſſeſsionem quis debeat probare, niſi prius fuerit probatio per ſententiam adiudicata.

Czwarta: Jż żaden nie ma być z Poſſeſſyey wygnány áżby był ſłußnymi dowody pokonány: co ſie pokázuie z tego pytánia.

☞ Pytánie ieſt: Jeśliby Woyt z Przyśieżniki

pewnie

pewnie wiedźieli / iż kto źle trzyma Imienie / mali Woyt záráżem rozkázáć / áby on ktory trzyma Imienie / z niego ostąpił / ná czyie foldrowánie / krom práwney obrony? Odpowiedź. Iż żaden nie ma być wypędzon z Possessyey / z dźierżenia Imienia / choćby też źle kto trzymał / y choćby też to Sędźia dobrze wiedźiał. Bo Sędźia iáko Powodowi żáłoby / ták oskárżonemu odpowiedźi y obrony winien pozwolić.

Ieśliby też kto rzekł / iż to ieſt poſſeſſya moiá / y biorę ſie do Sędźiego / y przyśiężnikow / ktorym to ieſt wiádomo / iż ieſt moiá / y żądam áby mi było ſkázano / mali mi ten ſłuśnie z moiey poſſeſſyey oſtąpić. Odpowiedź. Iż nie może być wypędzon / áżby był obżáłowan / y ſłuśnemi dekrety z żáłoby poſſeſſyey odſadzon / y owſzem przy obecności tego / ktory Imienie trzyma / ma być żáłobá y okazánie Práwá / zá ktorym ſie kto bierze do Imienia. Bo gdźieby kto ináczey dochodźił Imienia / krom obecności dźierżawce / oná poſſeſſya nic nie będźie ważyłá. Wyiawſzyby dźierżawcá do Vrzędu nie ſtawał. Ktory też to dźierżawcá / trzy kroć ma być pozywan / niżby przećiw iemu ſkazánie miáło wynijść: Toż gdźieby ták pozwány trzy kroć nie ſtánał: tedy ten co ſie ciągnie do Imienia / ma być w Imienie wpuſzczon wedle Práwá / Iure Municipali in Conclusio-

De posseſſione nemo eijciendus, niſi Iure victus, etiam ſi male poſſideat.

clusione Priuilegij, post Articulum Cxxxix. in glossa per totum.

To Prawo około dochodzenia Imienia ábo też iákiey rzeczy/ bárzo służy temu dźisieyszemu zuchwáłemu wiekowi/ kiedy kto zá iákimkolwiek Práwem/ przyidźie do Vrzędu sam zgołá/ z przyiaćielmi/ z towárzystwem (Possessorá nie dawszy ktemu obestáć) częśćią prośi/ częśćią groźi/ áby go Vrząd w Imienie wwiązał/ powiádáiąc/ iż kiedy będę w Imieniu spráwię się káżdemu. Nie ták: Vrząd ma ná to pilnie pámiętáć/ nikomu k woli nie czynić/ nikogo z Imienia nie wyrzucáć/ nikomu nic nie bráć/ áżby był obestány/ pozwány/ Práwem przekonány. A owszem y ten kto się ćiągnie do czyiego Imienia/ bez vrzędu ie sobie przywłaszczáiąc/ bez strony/ á posiádłby ie: niechay o tym wie/ iż iego possessya zła/ á musi z niey záś pierwszemu dźierżawcy z winą Vrzędowi y stronie wystąpić/ áż się potym Práwem z nim rozeprze. A ieśliby gwałtem á zbroyną ręką kogo/ Práwem nieprzekonánego z Imienia wygnał/ á wygnány czyniłby o to Sądownie/ ciuili actione, tedy on gwałtownik od Akcyey odpada/ y ono Imienie/ choćby iákie Práwo do niego miał/ tráći ie. A ieśliby się to ieszcze okazáło/ iż tám w onym Imieniu nic nie ma/ y nie iego iest/ á pierwszy dźierżawcá czyniłby przećiw temu criminaliter:

Kto Imienie komu gwałtem bierze/ tráći ie/ choćby Práwo miał do niego. A nie mali Práwá/ ná gárdle bywa karan.

ter:

ter: táki ná gárdle ma być karan: ták Práwo powiáda: huic cedit in vitam. Jeśliby przećiw iemu czynił Ciuiliter: tedy on komu ſie gwałt ſtał / ma ſobie oſzácowáć ſzkody / ktore mu gwałtownik będźie winien nágrodźić. Nápiſano o tym Specu: Saxonum libro 2. articulo 43. in Gloſa.

Cierpiącemu gwałt y ſzkodę / będźie wolno czynić przećiw gwałtownikowi / chceli Criminaliter, chceli Ciuiliter, to ieſt / chceli ná gárdło / chceli tylko o nágrodzenie krzywdy / ábo o ſzkody foldrowáć. A ma wiedźieć / iż iáko pocznie czynić ábo Criminaliter, ábo Ciuiliter, ták iuż muśi kończyć.

Criminaliter ábo Ciuiliter czynić co ieſt,

JEśliby kto komu co wźiął gwáłtem / mniemáiąc żeby iego rzecz byłá włáſna: dwóiáko winien wroćić / to ieſt / ieśliby prawdźiwie mniemał być ſwoie rzecz. Bo gdźieby ináczey było / iżby wiedząc nie ſwoie / gwałt czynił / tedy iáko rozboynik ma być karan. Speculo Saxonum lib: 2. artic: 70. in Gloſa.

Kto czyie rzecz gwałtem bierze / mniemáiąc by ſwoie / co tráci.

Przeto temu kto ſie iákiey rzeczy imowáć ma / trzebá trzy rzeczy wiedźieć / iáko nápiſano ná innym mieyſcu / Speculo Saxon: libro 2. artic: 36. in Gloſa. Naprzod / áby to z wiádomośćią á dozwoleniem Vrzędu czynił. Druga / áby pewnie wiedźiał / iż oná rzecz ieſt iego / ktorey ſie imuie. Abowiem choćby mu też Vrząd dozwolił / á iegoby rzecz nie byłá / ktorey ſie imuie / będźie ná tym ſzkodował: żaden ſie vrzędem

Kto ſie ma czego imowáć / co trzebá wiedźieć,

nie wymowi. Bo Vrząd nie może nikomu więcey dopuścić/ iedno ile Práwo dopuszcza. A ieśli co przećiw Práwu dopuszcza/ to nie czyni iáko vrząd: przeto ono dopuszczenie nic nie waży. Trzećia/ iż on kto sie ma rzeczy imowáć/ ma to czynić ile mu Práwo pokázuie. Bo gdźieby ináczey było/ może od swey rzeczy odpáść.

Krádźioney rzeczy frymárczoney/ nie może sie imowáć.

KTorych sie rzeczy imowáć nie może/ nápisano w Porządku fol: 185. ¶ Nád to/ Kiedyby komu ktorą rzecz vkrádźiono/ á onę rzecz vkrádźioną zá inną przemieniono: tám oney przemienioney ábo frymárczoney/ imowáć sie nie może. Iáko/ ieśliby kto moiego koniá krádźionego kupił/ á kupiec kupiwszy go v złodźieiá/ mniemáiąc iż v práwego Páná/ wźiałby zań wołu ábo krowę: tedy ią onego wołu/ miásto moiego koniá nie mogę sie imowáć. Choćby też on ktory koniá kupił/ zeznał/ iż zá onego wołu/ koniá tákiego dał. Speculo Saxon: libro 2. articulo 32. in glosa.

Aby kto rzecz dostąpioną prawdźiwie iuż trzymał. Do ktorego ią czásu trzebá trzymáć.

Rzecz krádźiona/ dawnośćią nie ginie.

IEśli kto kupił rzecz krádźioną/ od tego ktory ią vkradł: ábo ieśli wiedźiał rzecz być krádźioną: tá nigdy dawnośćią nie ginie. Może iey dochodźić ná personie záwżdy/ v kogo ią zástánie. Ale ieśliby kto

by kto

by kto kupił rzecz/ od tego przedawce/ ktoryby mniemał zá pewne byc ſwoie: iáko / ieśliby kto przedał Dziedźictwo / ktore mu po czyiey śmierći przypádło/ á mniemał iżby ie on pierwßy dźierżawcá ſpráwiedliwie trzymał/ potym ie przedał: tám ruchomy ſtátek dawnośćią przez trzy látá ginie. Abowiem tu winá nie ieſt ná perſonie ále ná rzeczy. Speculo Saxon: lib: 2. artic: 36. in Gloſa, in fine.

REPRÆSSALIÆ.

To ieſt,

Ciążánie ludźi niewinnych miáſto winnych z innego Páńſtwá.

ZA Areſzty y zá rozmáitym dochodzeniem Spráwiedliwośći/ chodźi czáſem ćiążánie/ ábo iáko mowią/ ſtáwowánie ludźi niewinnych miáſto winnych z innych Páńſtw: ktore ćiążánia / iż ſie dźiśieyßych czáſow zá złośćią ludzką á zá nieſpráwiedliwośćią Przełożonych wßczynáią / á bywa to nieporządnie / nie podług Práwá: y przychodzą ztąd wielkie zaßćia miedzy Pány y miedzy poddánemi. Zdáło ſie tu zá rzecz potrzebną nieco o tym położyć z Práwá Ceſárſkiego / iáko tákowe ćiążánie / kiedy / y poki być ma.

By ći ktorzy máią dłużniki w innym Páństwie / á nie mogą tám z nich doyść spráwiedliwośći / wiedźieli iáko sie około tákiego ciążánia ludźi obcych / w swoim Práwie záchowáć máią / dla vwiárowánia trudnośći wietszych y strácenia máietnośći. To nápisał Iodocus Damuderius w kśiążkách / in Praxi rerum criminalium.

Obyczay tego ćiążánia. Od kogo, y przećiw komu być ma.

Repressálie co są.

SPráwe te około ćiążánia obcych ludźi / z tey źiemie z ktorey iest dłużnik / vczeni w Práwie názywáią / vim publicam, pignorationes, rapinas, reprædationes, á pospolicie Repræssalias, ktore ták opisuią: Repræssalia, est potestas pignorandi, contra quemlibet de terra debitoris, data Creditori pro iniurijs & damnis. Jest moc ku hámowániu ludźi z obcego Páństwá / z ktorego dłużnik iest / Kredytorowi dána dla nagrody krzywd y szkod iego. Abo iest oná moc ktorey ludźie z rożnych Krolestw / czásu pokoiu zwykli przećiw sobie wzaiem vżywáć / Spráwiedliwośći swoiey dochodząc / gdy iey innym sposobem dostąpić nie mogą. A wedle oney Pogáńskiey Sentencyey: Vim vi repellere licet.

TO tedy ćiążánie tym sposobem bywa: Jeśliby ktory człowiek z inego Narodu / zá czásu pokoiu / co

iu / co moiego gwałtem wziął / ábo mi wydárł / bądź ná ziemi / bądź ná morzu. Naprzod mam iść do Páná ábo Sędziego iego / prosząc o spráwiedliwość / áby mi swoiemu Poddánemu moy státek przykazał wrócić / ábo dług zápłácić. A gdzieby mi on Pan iego spráwiedliwosci vczynić niechćiał / ábo mi ią vczynić odwłaczał / ábo się nieiáko vczynić okázował á nie vczyniłby: tedy się mam vciec do Krolá Páná moiego o pomoc / żądáiąc / áby mi do onego Páná list przyczynny dał / áby mi dobrá moie / ktore mi iego poddány wydárł / były wrocone. A gdzieby mi on Pan powtore zá przyczynnym moiego Páná listem / sprawiedliwośći nie vczynił: mam się zás wrocić do Krolá Páná moiego / opowiedáiąc y okázuiąc to / iż spráwiedliwośći mieć nie mogę: y będę prosił pokornie / áby mi inym sposobem podług zwierzchnosci y władzey swoiey / ku dostąpieniu státku ábo długu moiego dopomogł / to iest / áby mi list tákowy dał / zá ktorymby mi wolno / ná ktoregokolwiek onego Páństwá (z ktorego dłużnik iest) poddánych / ktorzyby się tu w tym Páństwie pokazáli / moiego státku ábo długu nagrody śćigáć / onych poimáć / máiętnośc ich hámowáć y przedawáć / dotąd ażby mi się w moiey summie dosyć stáło. A tákowy list / Krol Pan moy wnet mi da / iżby się mnie z przedánia

Drogá do ćiąžánia ludźi z cudzego Páństwá.

dobr Poddánych onego Páná dosyć sstáło. Poniewaź ia ku nagrodźie swoiey máietnośći / droga spráwiedliwośći przyść nie moge. Ale teź tu trzebá rozumieć / iáko nie może być spráwiedliwość. Bo ia będą drugiemu Práwnym postępkiem czynić. A on nie rozumieiąc temu / będźie sobie miał zá nieuczynienie spráwiedliwośći / będźie sie prożno vćiekał do Páná swoiego : będźie prożno wáśnić Pány miedzy sobą: y sobie wiele złego vczyni / y do słuszney spráwiedliwośći sam sobie droge zámknąć może.

Nie czynienie spráwiedliwośći iáko rozumieć.

Przeto w ten czás tobie nie iest spráwiedliwość / kiedy twoiey żáłoby Sędźia słucháć niechce / kiedyć spráwiedliwość rozmáitemi niepotrzebnemi á nie wedle Práwá dilácyámi odwłoczy.

Abo ćie skazániem iákim nikczemnym / co krzeczy nie służy odbywa. Abo kiedy teź wyższego Sędźiego niemász / do ktoregoby miał áppellowáć. Boć to iescze niespráwiedliwość / kiedy twoiey krzywdy tákiego masz Sędźiego / od ktorego obćiężliwego skazánia / możesz do wyższego Sędźiego áppellowáć / ktory skazánie niższego Sędźiego może skáźić / wniwecz obrocić / popráwić. A ták kiedyby y on Sędźia wyższy spráwiedliwośći / tobie obyczáiem wyższey námienioney vczynić niechćiał / dopiero sie skłonisz do Krolá Páná twoiego / o List ćiążánia / iáko wyższey iest opisano.

Słusznie-

Słuszneli to iest tákie ćiażánie niewinnych miásto winnych.

ALe tákie dochodzenie Spráwiedliwośći/ będźie śie podobno wiele ludźiom zdáło niesłuszne/ á więcey gwałt w sobie niż spráwiedliwość máiące/ zwłasczá gdy my dla nászey szkody/ ktorą nam źli ludźie vczynili/ mamy śie nád niewinnym mśćić/ z iego máiętnośći szkodę swoię/ mocą tych Praw/ sobie nágrádzáć? Jákieć to są Práwá/ tu śie około tego niechcę wdáwáć/ tylko to przypomniawszy/ dosyć ná tym mam/ iż ktokolwiek te Práwá/ około tákiego ćiążánia wymyślił/ nie duch Ewángeliey/ ále Affekt ćielesny mu ie podał. Bo Ewángelia nie każe gwałtu gwałtem odpieráć/ Pogáńska to iest Sentencya/ Vim vi repellere licet. y owszem Ewángelia: Ktoby kogo vderzył w iedne strone twarzy/ każe drugiey nádstáwić: nie każe złego zá złe oddáwáć/ niewinnego zá winnego káráć. Tu ná tym musimy stánąć/ iż to ćiążánie/ może śie pokázáć z rozmáitych Praw/ ktore tego zá słusznemi przyczynámi dozwaláią. Abowiem/ gdyż wielka spráwiedliwość/ tego potrzebuie/ áby káżdemu było dano co iest iego: A coby komu nie słusznie było wźięto/ áby było słusznie wrocono. Nád to/ gdy niewinnemu człowiekowi bronią spráwiedliwośći: pokazáło

Sadká około ćiążánia ludźi niewinnych miásto winnych z innego Páństwá słuszneli iest ábo nie.

Práwo inną drogę ku dochodzeniu swey krzywdy. Klin Klinem wybiiáć/złym złego zbywáć. Aby ták człowiek niewinny / czego zá miłością spráwiedliwośći odźierżeć nie mogł / gwałtem przez tákie ćiążánie / ku spráwiedliwośći swoiey przyszedł. Ktore ćiążánie / áczći iest z obráženiem niewinnego człowieká obcego / wszákże obráżony człowiek tuteczny / ktory spráwiedliwośći mieć nie może / ponieważ to czyni zá słusznymi przyczynámi / y zá dozwoleniem swoiego Páná / ktorego sobie zá obrońce ma / swowolnie się w to nie wdawa / Vrząd mu tego dopomaga: tym sobie przy tákim dochodzeniu Spráwiedliwośći / ćieszy sumnienie swoie: ponieważ też y to ćiążánie bywa z nieiáką spráwiedliwośćią / onego pospolstwá wszytkiego / ktorego on człowiek z státkiem swoim poimány członek iest. Bo ták mowić mogą: słusznie się to nád námi dźieie / gdyż mamy Páná tákiego ktory spráwiedliwośći czynić niechce / A winien ią czynić káżdemu / tym więcey y rychley Pielgrzymowi y gośćiowi. By nam nie byłá spráwiedliwość / samby się też tego nád obcemi domyślił czynić / co nam teraz czynią. etc.

Przyczyny dla ktorych tákie iest postánowiono ćiążánie.

PIerwsza iest / iż Krol y káżdy Pan / gdy widźi iż iego poddány / z obcego człowieká spráwie-

dliwośći mieć nie może: tedy on iáko Vrząd od Páná Bogá dány/ nie ćierpiąc też deſpektu/ y krzywdy poddánego ſwoiego/ więcey ſprzyiáie ſwoiemu poddánemu niż obcemu/ y rádnieyſzy widźi/ iż poſtronny człowiek ćierpi krzywdę/ niż ią poddány iego ćierpieć ma. ¶ Druga: áby zá tym ćiążániem/ktorego Práwá dozwaláią/ obcy Krolowie/ Kśiążetá/ pánowie chutliwſzy y łátwieyſzy byli ku czynieniu ſpráwiedliwośći/gośćiom/pielgrzymom: Sąśiedzcy Sędźiowie áby ſobie nie ták ſzkodźili/ poddánym ſwoim zá czáſu pokoiu/ kupcow cudzoźiemſkich łupić y zbiiáć nie dopuſzczáli. Albo też dla tego/ iż ieśliby w czynieniu ſpráwiedliwośći nie byli pilnemi/ tá ſzkodá nie tylko ſię ná onego z ſtátkiem poimánego/ ále ná wſzytkich poddánych wśćiągálá/ á ſnadźby ná tych więcey ná ktorychby oni łáſkáwi byli.

Ktorym ludźiom tákie liſty ćiążánia máią być dawáne.

W Tey to ſpráwie około tákiego ćiążánia/ áby od Krolow liſty ſłuſznie ná to były dáne y otrzymáne: te ſą rzeczy potrzebne. Naprzod/ ma ſię iáśnie okázáć ſzkodá wielka/ á ćiężkość nieznośna/ dla ktoreyby Pan ſwoiemu poddánemu miał táką władzą ábo liſt ćiążánia dáć przećiw ludźiom z in- Przyczyny

nego páństwá. O máłą rzecz/ nikomu się tákowey władzey nie godźi wypráwowáć áni iey dáwáć: y owßem/ iesliby komu byłá dána / nic nie waży. Abowiem te Repræssalia są ostátnie lekárstwá/ od zwierzchniego páná pomocne / á nienawiśći y niebespiecznośći pełne / ták ná zdrowiu iáko y ná máietnośći: co vczeni w Práwie zowią Remedium subsidiarium Principis. Jáko też/ kiedy kto Akcyą swoie Sądownie stráći/ á chce ią ku nowey audiencyey ku nowey spráwiedliwośći przywieść (co niekiedy wedle Práwá w pewnych przypadkách y zwierzchniego Páná otrzymáć może) Ale też to iest bárzo nienawisna/ trudnośći pełna / á rychley ku strácie niż zyskowi pewnieyßa. co vczeni w Práwie názywáią/ in integrum restitutio, Actio reuocatoria, Actio subsidiaria. Przeto iáko táka Akcya o máłą ßkodę/ ták też y repræssalia nie máią być dopußczone.

Repræssaliæ sunt vltima remedia.

Restitutio causæ in integrum co iest.

Druga: Krol/ ábo inny zwierzchni Pan/ ktoryby ku tákiemu obcych ludźi ciążániu w swoim páństwie/ swoiemu poddánemu władzey dopuśćić miał/ muśi mieć zupełną á pewną/ nic nieomylną wiádomość/ wßytkich rzeczy ku temu należących: iż iesliby iáka trudność ábo niebespieczność/ ábo woyná zátym w Páństwie iego vrosłá/ áby bez słußney iásney przyczyny nie byłá. Nád to/ áby ten człowiek/ ktory tey władzey ku ciążániu żąda/ był práw-

dźiwie

dziwie Krolewski poddány / ktoryby Cłá / podátki y inne brzemioná pospolicie wespołek z inemi poddánemi w Krolestwie odpráwowáł. Oprocz Osob vprzywileiowánych / ktore zá Przywileymi swoiemi żadnych podátkow tákich niewinni: iáko są Studenci w Kollegiách / żacy / ktorzy z drugiemi sobie należącemi / choć od swoich rzeczy ku náuce potrzebnych / ktore z sobą niosą / ábo wiozą / ábo też chowáią / żadnych podatkow nie dáią. Przedsie poddánymi Krolewskimi są: oprocz też Gleytowny ch ludzi / Jurgieltnikow / żołnierzow Krolewskich / ktorzy zá pieniądze Woyne służą. Oprocz Rády / y Vrzędnikow Krolewskich: Ktorzy / ácz też od Cłá / myt / poborow / y innych wszystkich podátkow są wolni: wszákże iż są poddáni Krolewscy: tákże y tym list ciążánia w potrzebách opisánych ma być dány / iáko y innym wszytkim poddánym od podátkow niewolnym. A nie ládá też poddánym tá włádza ma być dána / ále tym tylko / ktorzy ná ten czás kiedy szkode popádli / poddánemi byli / y do tego czásu poddánemi są. A nie tym / ktorzy ná ten czás / kiedy ich szkodá popádłá / nie byli poddánemi. Abowiem / gdyby Krolowie káżdemu te łáske mieli okázowáć / wieleby ich w trudnościách á w szkodách swoich będąc / obłudnie sie pod obronę Krolewską / ábo możnego ktorego Páná vciekáli / á poddánemi

Osoby od myt wolne

czynili: by tylko zá tákiey władzey dozwoleniem/ swoiey škody nagrode mieli / ktorą otrzymawšy/ zásby sie do pierwšego Páná vdáli.

Przećiw ktorym ludźiom tákie listy ćiążánia nie máią być dáne.

NAprzod tákowe listy ciążánia nie máią być dáne przećiw swym poddánym: boby to nie słušnie było / áby sie poddáni iednego Páná ták ciążáć mieli: gdyž káždemu Pánu przystoi swoie poddáne obiedwie stronie wysłyšeć / wysłyšawšy osądźić y słušną spráwiedliwość vczynić. Nie dáią też tákich listow miánowicie przećiw białymgłowom/ przećiw duchownym/ Studentom/ Sędziom/ sługom ich / towárzyšom / sprawcom: przećiw posłom ktorzy w wielkich spráwách do innych Krolow bywáią posyłáni / przećiw sługom ich. Abowiem tácy / áni ná drodze / áni tám kedy iádą / áni ná žadnym mieyscu nie máią być hámowáni. Nád to/ przećiw tym ktorzy ná iáwne iármárki idą/ ábo iádą. Przećiw ludźiom dla służby Bożey ná mieyscá świete idącym. Przećiw kupcom żeglarzom/ ich sprawcom / ktorychby niepogodne wiátry do portu przypedźiły. Abowiem ná tákim porćie zápedzeni/ nie mogą być zátrzymáni. Przećiw tym ktorzy do iákiego sądu oblicznie bywáią pozwáni: ábowiem

tákie

tákie Osoby z tego się Práwá wesela/ktorym káždemu bywa dána wolność do sadu przyiecháć y odiecháć/ przysdź y odeyść. Ale tych wszytkich wymowek nie wszedy záchowywáią/zwłaszczá wOsobách złego vczynku winnych. Wyiawszy w niewinnych ktorzyby miásto winnych wedle tych Repressalia/ mieli byc hámowáni/ nieiáką wymowkę máią/ iż nie wszytkich ciążáią z przyczyn wyższey opisánych/ iż iest białagłowá/ Duchowny/Student/Sędzia/ wielki poseł/ ⁊c.

Jáko się kto ma z tákim listem ciążánia záchowáć.

GDyby tedy kto sobie v Królá Páná swoiego/ list tákowy ku ciążániu ludzi p[illegible]stronnych z páństwá/ z ktorego iest dłużnik/ ziednał: potrzebá iest/ áby nie sam przez się áni przez swoie sługi/ tego ciążánia vżywał. Ale przez Vrząd ktoremu to należy. A k temu nie w obcey ále w swoiego Páná Jurisdicyey.

Karánie tego ktoby sobie táki List v Królá źle ziednał.

KToby sobie tákowy list ku ciążániu ludzi postronnych omylna spráwa ziednał / ábo go źle vżywał/ Czworáka nagroda bywa karan. Nád to/ Práwo swoie tráci. A náostátek / wszytkich vciążonych szkody y vtráty nágradzáć winien.

Wyzwolenie z Powołania.

NApiſano in fine Gloſæ Spe: Sax: lib: 2. art: 4. Iż ten ktory ieſt powołány/ á nie był pozwány/ może ſie od powołánia ſłuſznymi dowody wyzwolić/ tymże ſpoſobem/ nie przypozywáiąc Powodu/ tylko ku ſpráwie przywoływażiąc/ tákże iáko go on też przywoływáć dał. Ale ieśli ten to powołány/ był pozwan/ á dla ſwego nieposłuſzeńſtwá (iáko mowią/ ex contumacia,) był powołány: tedy bez woley Powodu/ y bez przypozywánia/ nie może ſie od powoływánia wyzwolić.

IAko powołány przychodźi ku Práwu ſwoiemu/ y iáko ſie ma z powołánia wypráwić/ ieſt nápiſano w Porządku fol: 88. Jedno iż ſie tám formá Zapiſu tego wyzwolenia opuśćiłá. Tákże y ſkazánie wyzwolenia nie ieſt doſtátecznie wypiſáne: te rzeczy zdáło mi ſie tu przypiſáć.

Formá Zapiſu wyzwolenia od Powołánia.

FOrmá Zapiſu może być tá/ ábo ktora inna wedle poſtępku/ ktory ſie v Sądu dźieie/ przez okazánie Gleytownego liſtu/ Dowodow/ powołánia/ świádectw/ y innych ktorychkolwiek. Wſzákże formá niżey nápiſána/ może być nieiákim kſztałtem innych.

Coram

COram Iudicio bannito, constitutus personaliter, honestus Caim, cupiens se à proscriptione (in quam absens, feria N. ad instantiam famati Adami intrusus erat) liberum reddere, & de insinuato honesti Abelis homicidio iustificare: Statuit ante omnia fideiussores Officio, famatos viros N. & N. qui coram Iudicio constituti personaliter, solenniter fidem pro prædicto Caimo dederunt, quòd idem Caimus, in tribus proximè sequentibus Iudicijs, paratus erit ad respondendum vnicuique, si quis eum super eodem homicidio impedire, vel quicquid ab eodem expetere voluerit, vel etiam fidem præstiterunt, pro eodem, ratione mulctæ per eum Iudici soluendæ, &c.

Facta itaq; eiusmodi fideiussoria, cautione, prædictus Caimus, volens se de insinuatione eiusmodi homicidij purgare: asserebat & deducebat, se hic absentem & innocentem, super eo homicidio, ad instantiam Adami, die tali N. incusatum, & inde proscriptum fuisse, prout eam proscriptionem Actis aduocatialibus abundè probauit, tanquam honestum olim Abel interemisset, de viuoq; mortuum fecisset. Quapropter secundum Iuris obseruantiam, postulauit per Procuratorem suum N. sententia Iudicij, sibi dari Præconem iuratum, qui publicis proclamationibus, consuetudine solenni, vocaret, ad-

citaret, & accerseret omnes & singulos praefati Abelis interempti consanguineos, amicos, & propinquos, si qui essent, qui huic eius purgationi, de insinuato homicidio contradicere, aut ei Actionem litemuè mouere voluerint. Itaq; prouidus N. Praeco iuratus, sententia Iudicij banniti medianꝫ, ad hunc actum designatus, in quatuor circuli aciebus seu quartalibus, vel primùm in eo loco vbi homicidium patratum est, secundo, in medio viae, tertio circa cadauer exhibitum, quarto coram Iudicio, iuxta obseruantiam & consuetudinem huius Ciuitatis publicis proclamationibus, voce sonora: primo, secundo, tertio, & superabundanti quarto, solenniter vocauit, & aduociferatus est, omnes & singulos dicti Abelis consanguineos, amicos & alios omnes, quibuscunq; contra eundem Caimum, in causa commissae caedis actio, quocunq; modo de Iure competere posit. At cum nullus eorum omnium, neq; per se, neq; per suos legitimos plenipoteñ, Procuratoresuè comparuit, neq; hanc purgationem secundum Iuris formam impugnauit: supranominatus Caim postulauit per sententiam decerni, vt ab insinuato homicidio & proscriptione absolueretur, Iuriq; suo pristino iuxta iuris formam restitueretur.

Decretum est, quandoquidem prouidus Caim, cupiens se ab in insinuato honesti olim Abelis ho-

micidio,

micidio, & à proſcriptione liberare, citandos & aduociferandos dedit omnes & ſingulos, dicti Abelis interempti amicos, conſanguineos & propinquos, ſi qui eſſent, qui eam eliberationem impugnare vellent. Quorum quidem conſanguineorum, amicorum, propinquorum, cum nullus, neq; per ſe, neq; per ſuum legitimum Procuratorem, comparuiſſet. Quapropter dictus Caim ex ſententia & decreto Iudicij, tam in cauſa inſinuati homicidij, quam etiam, à Proſcriptione, in quam abſens intruſus erat, liber pronunciatus eſt. Deinde per Iudicem & Scabinos, conſueta Iuris theutonici Maydeburgenſis ſolennitate, Iuri ſuo priſtino reſtitutus eſt. Cuius etiam vxor pronuntiata eſt legitima, & liberi, ſucceſſores legitimi, ipſe etiam receptus eſt ab inimicis, & reſtitutus eſt amicis. Deniq; per omnia, Iuri ſuo ita reſtitutus, vt in cauſa hac, à nemine mortalium, amplius impediatur, neq; etiam huiuſmodi præfata proſcriptio ei, aut ſucceſſoribus eius aliqua ex parte noceat, de forma Iuris. &c.

Dekret tego wyzwolenia po Polsku.

KIedy ná żadánie powołánego/ ktory ſie z powołánia wyzwala/ żaden z przywołánych ku odporowi nie ſtánie: támiuż Woyt z Przyśiężniki onego powołánego/ ſkaża wolnego od powołánia/

y podwyższa Prawo iego wszyscy powstawszy/ y podniozszy dwá pálcá wzgore/práwey reki/iáko nápisano Spec: Saxon: lib: 2. artic: 4. Verbis & digitis eum absoluere debebunt, quemadmodum eum proscriptioni incluserant. Powtarzáiac trzykroć zá Woytem. Abo też Woyt z Przysieżniki zá Pisárzem te słowá niżey nápisáne.

GDyż tu ná żadánie N. powołánego/ ten N. áni żaden z przyiaciol niebosczyká N. zámordowánego przywołány/ po pierwsze/ po wtore/ po trzecie/ y po czwarte mimo Práwo/ áni przez sie/ áni przez żadnego mocnego człowieká nie stáneli: ktorym przerzeczony N. powołány/ o zámordowánie niebosczyká N. gotow sie był vspráwiedliwić/ y tu przed Sadem vkazał niewinność swoie. Przeto N. powołánego/podwyższamy Práwo/y od powołánia czynimy go wolnego. Bierzemy go z rak nieprzyiáciol iego/ y przywłaszczamy go/ przyiacielom iego. Żone iego iemu zá własna małżonke/ dziatki iego zá własne syny oddawamy/ y ku wszytkiemu Práwu pierwszemu przywracamy/ ták iżby iemu y iego potomstwu/ Powołánie nic nie szkodziło.

Niekedy iest obyczay/ iż przy tym wyzwoleniu/ Woyt powołánego trzyma práwa reka/ zá piersi: Przysieżnicy powstawszy/podniosa kázdy dwá palcá/y mowia te słowá wyższey nápisáne zá Woytem.

INTER-

INTERROGATORIA.

To iest,

Pytánia przy wodzeniu świádkow,

PRzy wodzeniu Swiádkow / Vrząd ná wielu mieyscách nie ták ſie záchowuie / iáko Práwo vczy: ále ten obyczay chowáią: Iż ten ktory świádectwá potrzebuie/zmawia ſie potáiemnie pierwey z świádkámi / co z vrzedu świádczyć máią/ potym ie da pozwáć: y iáko ſię potáiemnie z nimi zmowi/ ták też przed Vrzędem potáiemnie świádczą. Vrząd tylko gotoweg ſłucha/ o żadną rzecz świádkow nie pytáiąc/ choc dobrze/ choc źle: porządnie nieporządnie / potrzebnie niepotrzebnie świádczą. ☞ Práwo opiſuie/ Interrogatoria, to ieſt/pytánia ktore ſtroná/kiedy świádki przećiw komu wieść ma/ powinná przedtym Vrzędowi dáwáć ſpiſáne ná Cedule / wedle ktorego ſpiſánia Woyt/ ábo ſtárßy Przyſiężnik/ ábo Piſarz/ iáko kedy ieſt obyczay / świádkow pytáć ma o Czáſie / o mieyſcu: widziałli to co świádczy / ſłyßałli o tym: byłli ſam przy tym: byłoli ich wiecey: y inne okolicznośći y potrzeby ſpráwy wedle ſpiſánych Artykułow. Nápiſano o tym Spec: Sax: lib: 2. art: 22.

Te Interrogatoria, vczeni w Prawie zową też Assertiones, Articuli, Capituli, Intentio.

☞ Pożytek ich ten iest / iż Vrząd ku powiedzeniu prawdy / w rzeczy potrzebney / może przymusić świádká / czego bez tych Interrogatoria czynić nie może. Gdyż niewie o co ma pytáć / tylko gotowegó słucha. Ktemu świádek / to tylko będzie świádczył zá pytániem co potrzebnego iest / y nie przepomni co świádczyć ma / porządnie świádczyć będzie: nie trzebá się z nim ná świádectwo zmawiáć. Bo to iuż zá pozwem / zá pytániem vrzędnym / zá przysięgą / co ku świádectwu należy / co się z Artykułow spisánych pokaże / vczynić musi. Tym obyczáiem świádectwá bywáią porządnieysze / gdy świádek ná pytánie vrzędne / krotko odpowie / co ku spráwie należy: y świádek látwiey świádectwo wyda / nie potrzebá się długą powieścią báwić / tylko słowem dwiemá ná pytánie odpowiedziec. A ponieważ te Interrogatoria są wedle Práwá y pożytek ich iest / miánoby ie záchowywáć.

Aczkolwiek gdzie tego zwyczay nie niesie / iż ich nie vżywáią / to Postępku Práwnego nie gwałci / nie psuie / non viciat Processum. Wszákże iż się tych Interrogatoria pożytki pokázuią / miánoby się w tey mierze wiecey ná Práwo niż ná zwyczay oglądáć.

Gdyż sie też przećiwnym obyczáiem/ gdzie sie w tym nie wedle Práwá spráwuią / te niepożytki pokázuią. Iż świádek wiele nie potrzebnie / nie porządnie/ będzie powiádał/ wiele przepomni / z rzeczy sie nie rychło wypráwi : świádczy co chce/ y czásem temu ktory go dał pozwáć będzie świádczył ku ßkodźie. Záczym to więc bywa / iż ten ktory ku świádectwu pozywa / onym świádectwem sam sobie rychley záßkodźi / niż pomoże / gdy tego ná co sie wźiął / státecznie nie dowiedźie. Dla ktorych niepożytkow/ częstokroć sie przysłuchawamy/ iż świádek swoiego świádectwá / musi raz y dwá poprawowáć. Záczym ono świádectwo iuż bywa podeyźrzáne : iákoby nie zá potrzebą ále zá groźbą/ ábo zá prosbą ábo przenáiety świádczył. Ty niespráwne świádectwá / nißkąd inąd nie przychodzą iedno iż Vrząd tych Interrogatoria nie záchowuie.

¶ Przykłániáią sie ná niektorych mieyscách ku tákim Interrogatoriam, ácz nie przez spisánie Cedułv/ ále wielkim podobieństwem przez obżálowánie iáwne / to iest / gdy ten ktory dáie kogo pozwáć ku świádectwu : Naprzod przed Sądem ziawia głosem rzecz wßytkę/ o co onego świádká dał pozwáć/ ktore ziáwienie Pisarz nie ináczey spisuie do Ksiąg/ iedno iáką inną żálobę/ wedle ktorey potym Vrząd

świádkow pozwánych ná káżdy Artykuł pyta / káżdego zosobná / ieśli ták iest ábo nie.

Przykład iákoby tákie Interrogatoria *do Sadu miáły być podawáne ku wysłuchániu Swiádkow, pierwey, niz beda słucháni.*

Artykuły / o ktore pozwáni świádkowie / proszę / áby przez Vrzad pilnie byli pytáni.

NAprzod / proszę Páná stárszego Przysieżniká / ábo Woytá / ábo Pisárzá (iáko kedy zwyczay niesie kto świádkow słucha) áby obiemá świádkom pilnie przypomniał / iżeby przy tym świádectwie pámietáli ná Przysiegę / y ná wieczne zbáwienie swoie. A ná pytánie wedle Páná Bogá / wedle szczerości á dobrego sumnienia swoiego y wiádomości naylepszey / zeznawáli.

Wtore proszę / áby był pytan świádek / Byłli przy tym / widziałli to / kiedym ia o ten towar z Páwłem zmowę vczynił / ná ktorym mieyscu / ktorego czásu sie to stáło.

Trzećie: Jeśli zárázem po zmowie od Páwłá towar odebrał / á odebrawszy czymem mu go płácił / ieśli gotowymi pieniądzmi / czyli innemi towáry.

Czwarte: Zá wielką summę zemną targ o ten

towar

towar vczynił: ktorym sposobem: ná ktory czás zapłátá miáłá bydź: miałli bydź zapis tego / czyli Cyrográff / czyli ná wiáre.

Piate: Wiele tych towárow było / ieśli świeże ieśli nákázone. etc.

Szoste: proszę / ieśliby świádek przy świádectwie co watpliwie powiedał / áby pan Stárszy Przysieżnik rzeczy nie pewnich zá pewne nie przyimował / y Pisarz áby nie pysał.

Siodme: Ieśliby świádek ná ktory Artykuł odpowiedźieć nie miał / álebv zgołá odpowiedźiał / iż niewie: áby ná on Artykuł wiecey nie był pytan: y inne rzeczy ktore przy słuchániu świádkow bywáia potrzebne / poruczam pánu Stárszemu ábo Sadowi / ktory wedle powinowáctwá swoiego y przysiegi swoiey / przyda pilności / áby sie prawdá okrom wszelkiego ochylánia okazáłá.

Ten przykład iest ku spisowániu y podawániu interrogatoria, do Vrzedu pierwey niżliby świádek ku świádectwu był przypuszczon. Wedle tego przykłádu inne wszystkie Interrogatoria, iáko ktora sprawá potrzebuie / moga bydź łátwie spisowáne. Abo też y krom spisowánia moga bydź świádkowie pytáni z żáłoby przez Pisarzá spisáney. Kiedyby

świá-

świádek pozwány pierwey był iáwnie obżáłowány o co/ á ku iákiemu zeznániu iest pozwány.

Záchowuia też niekiedy ten zwyczay á dobry/ iż świádek áby w swoim świádectwie czego potrzebnego / nie opuścił ábo nie przepomniał: dáie sobie spisowáć Cedułę świádectwá. Agdy pozwány przystapi do Sadu / y będzie ku powiedzeniu prawdy przysiega obwiazány: poda onę Cedułę/ miásto tego/ coby miał vstnie powiádáć: ktora Cedułę gdy Pisarz przeczyta/ spyta stárszy Przysiężnik świádká tákli iest / iáko to słyszał czytánie. Swiádek odpowie/ iż ták iest.

Obyczáie Przyśiąg.

Rozmáitym Osobom w Práwie opisáne: á osobliwie o dwu pálcách v Przyśiegi: y ná czym práwá Przyśiegá należy.

Spory sie dziś wielkie miedzy ludźmi wsczeły: iáko ten / ktorego do Przysiegi wioda / dwá pálcá práwey reki trzymáć ma. Jedni powiádáia / iż ie ná krzyżu winien położyć: drudzy powiedáia / iż ná Ewángeliey: trzeci ie każa podnieść wzgorę / y nie máły spor około tego / ile ia baczę / niepotrzebnie wioda.

W czym / ácz tych iest rozsadek / ktorzy sie około pisma świętego obieráia: wszákże iż ia tu niektore rzeczy Polskim iezykiem z pisánego Mieyskiego Prawa podawam: z tegoż Práwá / pokaże Sposoby przysiąg rożnym ludziom / rożnie opisáne. A to ku temu końcowi / áby káżdy obaczywszy ważnosć tych wszytkich Przysiąg: obaczywszy też / iż niektore Osoby innych obyczáiow / miásto sobie opisánych vżywáią / á przez to przysięgi swoiey nie gwałcą: ieden ku drugiemu vporu nie wiodł: gdyby ktoregokolwiek z tych sposobow v przysięgi swoiey vżywáć chciał / áby w tym wolnosć byłá: oglądáiąc sie więcey ná co innego / w czym práwa przysięgá należy / á niż ná położenie pálcow / ábo też ná inne obyczáie / zwłasczá / iż o tym pálcow położeniu nigdźie znácznie nie iest opisano.

Sędziom y w pospolitości / wszytkim Przełożonym opisána iest przysięgá / iż ią máią czynić / trzymáiąc w obudwu rękách Ewángelią. Iure Municipali articulo 8. ták nápisano: Iuro ego per Deum omnipotentem, & Filium eius vnigenitum Dominum nostrum Iesum Christum, & Spiritum sanctum, & *Per quatuor Euangelia, quæ in manibus meis teneo.* Tenże Sposob przysięgi iest opisány / tym ktorzy zwierzchnim Pánom swoim hołduią / ábo wierność przysięgáią. Spec: Saxon: lib: 3. artic: 54.

Iudices Spirituales, vel Sæculares.

Imperatores.

Reges.

Omagium præstan.

Consules.

RZycom opiſána ieſt Ceremonia / kiedy przyśięgáią / áby podnieśli dwá pálcá ku Słońcu. Iure Municipali articulo 44. Conſules poſtquam Prætorium conuenerint, electioque ſufficiens iuxta determinatum numerum facta ſit. Extunc Conſules nouiter electi, primum obtinenti locum, Antiqui verò poſt ſequuntur, & iurant omnes illi vno iuramento, *Erectis digitis contra Solem.*

Teſtes.

SWiádkowie z zwyczáiu kiedy przyśięgáią / dwá pálcá / wzgorę podnoszą / y ták wszedy w Swiádectwách piszą / *Erectis duobus ad ſacra digitis.* A vrząd to ſámo podnieśie dwu pálcow / choć słow przy tym żadnych nie będźie / rozumie zá práwą przyśięgę ku Pánu Bogu. Bo do onego świádectwá / ſkoro ſpuśći ná doł dwá pálcá ták mowi: Pod tą przyśięgą ktorąś ku Pánu Bogu vczynił / ábyś zeznał prawdę / o coś ieſt pozwan. ono ſámo podnieśienie / názywáiąc vczynieniem przyśięgi.

Præcones.

POdwoyſki kiedy przyśięgáć ma / tedy go Sędźia powiedźie zá rękę ná ſtołek poduszką nákryty / y poſádźi go przećiw ſobie / y położy mu krzyż / ábo inne reliquie ná łonie iego. A on ie trzymáć będźie. Speculo Saxonum libro 3. artic: 56. Iudex per manum eum ducendo, ſuper ſedem cuſsino tectam, in oppoſito ſui locare debet, & *Reliquias aut Crucem*

in sinu eius collocabit. A w Glozie dołożono. Reliquias tempore Iuramenti in sinu tenebit.

Iesliby się kto imował koniá v kogo / ma się viąć vchá końskiego lewą ręką / y przysiądz ná głowę onego koniá / iż iego był / y do tego czásu iest / iż mu go vkrádźiono / zginął / odięty. ꝛc. Iure Municipali articulo 135. Trahens se ad equum, *Debet manu sinistra apprehendere equi auriculam, ac iurare super caput equi.* Trahen. se ad equum.

WSzytkim záś pospolićie v Sądu Przyśięgę z Sądowego dekretu czyniącym opisano / iż przysięgáiąc / mogą pálce położyć y złożyć krom dozwolenia Sędźiego / Winy zá to żadney choć położą / choc nie położą / choć złożą ábo nie złożą / Sędźiemu nie przepadáią. Iure Municipali articulo 97. Si vir Iuramentum coram Iudicio præstare debeat, *Licitè & sine pœna supra apponere & deponere poterit, absq; licentia Iudicis, & per id nihil amittit.* Z ktorych słow Práwá textu iásnego nie pokázuie się / ná czym y co ma być położono. Acz Glozá ná kráiu przy Texćie pokázuie / iż pálce ná krzyżu. *intellige digitos super crucem,* (czego gruntem Práwá áni Cesárskiego áni Máydeburskiego nie może dowieść) wßákże y z tey Glozy nie znáczy się ktore pálce máią być ná krzyż położone. Podobieństwo iż Wykłádácz z zá-chowánia á nie z żadnego opisánego Práwá te Glo- Iuramentum Iudicialiter facien.

ze położył. Z ktorey nic inego nie rozumieią pospolicie / iedno iż dwá pálcá práwey ręki máią być ná krzyż położone.

Promissa negan.

OBietnice ktoby vczynił / á potym onego / co obiecał záprzał / chcąc przysięgą odeyść / ręką ktorą to obiecał / ná świątości winien vczynić. A iesliby ręki nie miał / tedy kikutem. Iure Municip: artic: 22. in Glosa. Si quis promissum negare voluerit, iuramentoq; euadere velit, MANV illud, per quam promissum fecerat, ad Sacra confirmare tenetur, vel si manum non habeat, TRVNCO MANVS id faciat.

Rożnych Osob obyczáie v przysięg.

TV w tych Przysięgách opisánych / pokázuie się / iż Sędziowie / przełożeni świetcy / Duchowni / Cesárze / Krolowie / inny sposob v przysięgi máią / inny Ráyce / inny Swiádkowie / inny v Sądu przysięgáiący / inny Podwoyski / inny Obietnice czyniący / y ręki nie máiący: á z tych niektorzy odpráwuią przysięgi stoiący / niektorzy klęczący / niektorzy siedzący. A wszytkie te przysięgi zá ważne mamy / choć rożnych Osob rożne obyczáie / ábo Ceremonie widzimy. Tu áczkolwiek rożne Osoby / rożne obyczáie do przysięgánia opisáne máią. Przedsię / widzim to dobrze / iż niektorzy / innego nád opisány sobie vżywáią: iáko ná wielu mieyscách / Ráyce / choć máią opisány obyczay / áby podniozszy pálce przeciw słońcu przysięgáli / nie podnoszą / ále zgołá

wzgo-

wzgore ku Pánu Bogu trzymáią / ábo ná Ewán-
gelia kłádą: y inne Osoby nád opisány obyczay/inny
sobie ku przyśiedze biorą. A w tym ich żaden o to
nie strofuie / áni zá niedostáteczną przyśięgę poczy-
ta. Dla tego iż ten obyczay pálce ku słońcu / gdy
wysoko wznidźie podnośić: ábo gdy wschodźi /
dwiemá go pálcy ná prost vkázowáć / coś w sobie
pogáńskiego ma/ iż też Przyśięgá nie ná tych obyczá-
iách/ ábo Ceremoniách / ále ná Imieniu Bożym/ ná
słowiech / ná dobrym sumnieniu należy. Co gdy
ták iest / czemuby też y onegó przyśięgá nie miáłá być
ważna / ktory Mieyskie Práwo przyimuiąc/ ábo o
co innego zá skazániem ábo roskazániem przyśięgáć
máiąc / przy słowiech / ktore mu z Vrzędu bywáią
przepowiádáne / dwá palcá tákże iáko y inszy pod-
nieść chce/ á położyć niechce? Nie czynią sporu prze-
łożeni / choć opisány obyczáy máią / áby trzymáiąc
w ręku Ewángelia / ábo podniozszy dwá pálcá ku
słońcu przyśięgáli / gdy oprocz tego sposobu opisá-
nego/ vżywáią innego. Czemuby też miał być spor
y przećiw temu / ktory przyśięgáiąc / pálce podnieść
chce/ á położyć niechce: ponieważ ty ktory opisánie
masz/ ábyś przyśięgáiąc podniosł wzgorę/ á przed-
śię nie podnosisz: ále odmieniáiąc opisány obyczay/
ná Ewángelia kłádźiesz: przez ktore odmienienie /
nic twoiey przyśiedze nie vchodźi. A dobrze iest/ iż

Odmiáná opisánego obyczáiu y przyśięgi nie gwałći.

tu żadnego sprzećiwienia nie naß/ choć miásto podniesienia / położy ná Ewángeliey / ták żeby y miedzy poddánymi spor nie miał być/ áni przełożonych przećiw poddánym záiatrzenie/ zwłaßczá ktoby tego prágnał/ ku swoim słowom ktoremi ma przysiegáć/ dwá pálcá podniesie / ábo ktorego innego sposobu v siebie ważnego vżywáć. quoniam diuersitas ceremoniæ in iuramento, non mutat essentiam iuramenti. Ja/ gdybym kogo ná przysiege przywieść miał/ wolałbym áby mi onego sposobu vżywał/ ktory v niego iest ważny/ á niż tego ktorego sobie zá nic nie ma. Bo ieslibym go wiodł do tego obyczáiu/ ktory v niego nie iest ważny: tedybym to o nim rozumiał/ iż przysiegá nic v niego nie będźie ważyłá. A tákbym sie bał/áby mie zła przysiega nie oßukał. Przeto ták sie wßedy pospolicie záchowuie/ kiedy obżáłowány Rusin/ Zyd/ Turczyn/ przysiegáć ma. Záwżdy ten ktory ná przysiege instiguie/ przestawa ná tym sposobie/ktorego on Rusin/ Zyd/ ábo Turczyn vżywa / ktory sobie zá ważny ma/ y boi sie go. Choć on sposob v Instygatorá nic innego nie iest / iedno śmiech/ gdy Rusiná widźi / á on iawßy sie v Bożnice wrzeciadzá/przysiega: Zyd ná świniey skorze / ábo ná Rodale stoi. Nie wiedźie go Instygator do tákiego sposobu przysiegi / do tákiey Ceremoniey / ktora v niego nic nie waży / y o-

Obyczay v przysiegáiacego ważny ma być chowan.

wßem

owszem go od tákiego sposobu odwodzi/ ktorego sobie zá nic nie ma/ á do tego przywodzi/ ktory sobie wielce wáży: áby iego przysięgá/ wedle sposobu iego/ przed oczymá iego/ w sumnieniu dobrym spráwiedliwa byłá. Nápisał ieden vczony w Práwie: Si tempora respexeris, veritatem docui, quod ratum est hodie iuramentum. Iudæi, Saraceni, Turcæ, cùm ex propria superstitione iurant, nec sunt ad aliud iuramentum cogendi, ne ludo exponatur ei Christus. Tákże gdybym tákiego Chrześciáninà miał/ ktoryby mi się przysięgáiąc/ zbraniał ná krzyż dwá pálcá położyć/ á podnieść chciał/ nie trzymałbym sporu z nim o to/ y owszem wolałbym go widzieć/ áby podniozszy dwá pálcá przysiągł: ponieważ położenie v niego nic nie iest ważne/ dla tego/ iż nikedy w Práwie znácznie nie iest opisáne/ ábo też dla ktorey inney przyczyny. A mnie po nim ważney v niego á spráwiedliwey przysięgi trzebá. Jáko też/ gdyby kto położyć ná krzyż chciał/ á podnieść niechciał/ nie byłbym vporny przeciw temu. Rowniebym wolał po nim widzieć sposob położenia dwu pálcow ná krzyż/ á niż podniesienia wzgorę: gdyż położenie v niego iest ważnieysze/ niż podniesienie. Nowiłbym/ Si tempora respexeris, ratum est hodie iuramentum, in genere omnium, cùm ex propriæ religionis ritu iurant. Nam zá to iż przełożeni

Zazius in Digest: T. de Iureiurando L. Ait Præt. § Iurati.

przećiw poddánym y sámi miedzy sobą nie máią się o co zruszáć / kiedy kto miásto położenia podnieść / abo miásto podnieśienia / położyć chce. Dobrzeby káżdy vżywał przyśiegi / z tą ceremonią / ktora v niego iest ważna / ábo żadney nie vżywał / iesli żadna nie ważna. Aby żadnego ku temu nie ćiśniono. Przykłádem wiele zacnych y mądrych ludzi / ták Rycerskiego iáko mieyskiego / duchownego y świetckiego stanu / ktorzy dźiśieyszych czásow / gdy komu z Vrzędow swoich przyśięgę roskázuią / respiciendo tempora & charitati seruien, vważáiąc też v śiebie / iż przyśięgá nie ná położeniu ábo wznieśieniu pálcow / nie w żadnych Ceremoniách zależy. Ale ná imieniu Bożym / in sinceritate & veritate verborum: nie ćisną nikogo gwałtem ku żadnym tákim ceremoniom / z wodow áni poswarkow / około tego nie czynią żadnych: káżdemu w tym wolność dawáiąc / á ná słowiech przyśięgi przestawáiąc skromnie.

Obiectio de digitorum positione.

ALe podobno rzeczesz / iż kłádźienie pálcow ná Krzyż / dla tego bywa / áby ná Páná Bogá pámiętał / ktorego Obraz przed sobą widźi? Toż á nie co innego podnieśieniem pálcow sobie przypomina / podle słow ktoremi przyśięga / ieszcze potężniey vkázuiąc pálcy do Onego / qui habitat in coelis, in monte sancto suo, ku ktoremu pálce wzgorę

podno-

podnosi / y ktorego tym podnieśieniem / prawdźie swoiey zá Swiádká przyzywa / y słowy przypominá / ták ná poczatku iáko y ná końcu przyśiegi. Kiedy przyśiegę poczyna / ták mowi: Przyśiegam Pánu Bogu wßechmogacemu. Kiedy dokonywa przyśiegi / tak śie przeklina: Ták mi Boże pomagay. Pytam ćie ná coby miał innego pámiętáć / iedno ná tego / ktorego słowy ná poczatku y ná końcu przyśiegi miánuie / y ku ktoremu przez wßytke przyśiegę rękę wzgorę wznośi. Mam ia zá to / iż tym sposobem nie tylko ná Bogá pámięta / ále śię go práwie sercem y wiárą dotyka. Jeśli tu tylko o pámiatkę Bogá idźie: byłby wielkim prostakiem / by miał ná co innego pámiętáć / oprocz tego co vsty własnemi wysławia / y co pálcy wzgorę pokázuie. Słowá wie:ey v przyśiegi niż co innego do Páná Bogá wiodą. Acz w káżdey przyśiedze / ále w niektorych osobliwie / ták iż práwie do sercá przenikáią: á niewiem by co było z drogi: kiedyby káżdą przyśięgę tákimi słowy zámykano / iáko to w tey przyśiedze przełożonych / ktora iest zwierzchu miánowána / są tákowe słowá / ktoremi śię ieden przeklina / ieśliby tego / co ślubuie nie záchował. Extendatur super me horribile Iudicium Domini nostri Iesu Christi, & sim particeps Iudæ, inuadat me læpra Gesi, & tremor Caim, & gladius sit super me. To iest / ieślim

Podnieśienie pálcow Bogá pokázuie wzgorę.

Słowá v przyśięgi wiążą nie Ceremonie.

tego winien: ábo ieśli ſie ták nie záchowam / iáko przyśięgam: niechay ſie nádemną wykona ſtráſzliwy Sad Páná náſzego Jezu Chryſtá: niechay będę vczeſtnikiem Judaſzowym: niechay mię ogárnie boiaźń á drżenie Kaynowe: niechay mię zárázi trąd Giezy / á niechay będźie nádemną miecz ábo Sąd świecki / ktory ná fałeſzne Sędźie ieſt poſtáwiony. ⁊c. ¶ Tu káżdy przyśięgáiący / niewiem ná coby innego pámiętáć miał / iedno ná Páná Bogá / zá tymi ábo tym podobnymi słowy: choćby pálcow nie podniosł / choć ná krzyż nie położył / choć nic w ręku nie trzymał / áni żadney ceremoniey nie vżywał. Słowá tedy w káżdey przyśiędze wiecey niż co innego wiążą / y do Páná Bogá wiodą.

Obyczay od Bogá roſkazány.

Przeto Bog kiedy ludowi ſwoiemu przyśięgáć kazał / nie wſpomniał pálcow / ále Jmię ſwoie mowiąc: Boy ſie Páná Bogá twego / á przyśięgay przez Jmię iego. *A Krol Dawid kiedy przyśięgał Bárſábie / iż nie inny iedno iey Syn Salomon po nim krolowáć miał: nie vżywał do słow żadney Ceremoniey / tylko te słowá mowił: Oświadczam ſie żywym Pánem / ktory mię z trudnośći wybáwił: iż / iákom przyśiągł przez Páná Bogá Jzráelſkiego / iż ſyn twoy Salomon / po mnie krolowáć będźie / ták vczynię. A to tylko oświadczánie piſmo Przyśięgą názywa / mowiąc: Przyśiągł Krol Dawid

* Deut: 6. 10. Eſa: 56 Qui iuráuerit, iurabit per Deum verum.

3. Reg: 1.

tymi

temi słowy: Oświadczam śię żywym Pánem. Y sam Bog/ kiedy Abráhámowi przyśięgał/ á nie było przez coby Przyśięgę vczynić miał: przyśiągł sam przez śię: opowiádáiąc mu zá pewne/ iż iego plemię rozmnożyć miał. A święty Páweł pisząc o przyśięgách ludzkich/ powiedział ták: homines per maiorē se iurant. To iest/ Ludźie przyśięgáią nie przez co innego/ nie ná co innego/ iedno przez tego/ ktory iest więtszym/ to iest przez Imię Boże. A ták przez táką przyśięgę wszytkim sporom/ bywa koniec/ ku potwierdzeniu prawdy. Baczże iż śię tym nic nie vymuie práwey przyśiędze/ choć kto nie podnieśie/ ábo nie położy dwu pálcow. Ná przyzywániu Imienia Bożego/ ná słowiech to należy. Czego też nie opuśćił vczony w Práwie Záżyus dołożyć/ mowiąc: Iuramentum nulla alia re constat, quam vi Diuini numinis. Co gdy ták iest/ niemász śię náprzećiw bliźniemu twemu o co zrusząć/ gdy do swoiey przyśięgi ktorykolwiek sposob/ choć podnieśienia/ choć położenia dwu pálcow sobie weźmie: y choćby też áni podnieść áni położyć chćiał/ tylko słowy przyśiągł przed Sądem przez Imię Bogá wiecznie żywiącego/ przy obecznośći wiele ludźi/ iuż to iest dostáteczna przyśięgá. A ktoby Ceremoniey vżywáć chćiał/ tedy nie inney w pismie Bożym wiecey czytamy o onych Oycách Swiętych/ o Anyelech

Gen: 21.

Hebr: 6.

Przyśięgá wszytkim sporom/ koniec czyni.

Ná czym práwa przyśięgá należy.

Bożych/ iáko podnieśienie rąk. Ták Abram przyśięgał/ kiedy mu Krol Sodomſki pozwalał wſzytkę máiętność pobráć/ áby mu tylko ludźie wroćił: Gen: 14. *Leuo manum meam ad Deum excelſum, Dominum cœli & terræ*, ne quicquam accipiam ex omnibus quæ tua ſunt. A v Dánielá Prorocká o Anyele piſmo powiáda: Dan: 12. *Sublatis in cœlum dextra & ſiniſtra manu, iurauit per Deum viuentem.* Ten obyczay podnieśienia ręki przyśiędze/ y z ſtrony modlitwy ku Bogu/ ieſt bárzo przyſtoyny. Bo kiedy śię Bogu modlimy/ ten poſpolicie obyczay chowamy/ iż ręce wzgorę wznośimy. A przyśięgá też nic innego nie ieſt/ iedno iáko modlitwá ku Bogu/ wzywánie Jmienia Bożego ku potwierdzeniu prawdy. Przyśięgá co ieſt. Acz ia tu przy tym innych Ceremoniy ſłuſznych w Práwie opiſánych/ ktore śię v przyśiąg záchowuią/ nie gánię. Bo oto widźimy/ iż ie oni Oycowie święći/ Anyołowie Boży záchowywáli: nie prze co innego/ iedno iżby oną Ceremonią/ rzecz ozdobnieyſzą/ poważnieyſzą/ w więtſzey vczćiwośći byłá. Przeto też y oni ktorzy przyśiąg przyſłucháią/ nieiákie Ceremonie przy tym czynią. Czapki zeymuią/ oczy wzgorę podnoſzą/ wzdycháią/ powſtawáią/ ták iákoby ná koláná ſwoie przed Obliczem Bożym vpáść mieli. Zá tąż to przyczyną y inne Ceremonie bywáią. Ceremonie dla ktorey przyczyny bywáią. Kiedy śię Bogu modlimy/ ręce wzgorę

wzno-

wznosimy: kiedy komu słowy co obiecuiemy / rece sobie ná znák pewnieyszey wiáry podawamy. Nie gánie (mowie) y innych Ceremoniy / y vstaw w tey mierze Przełożonych / ktore są v Przysiąg opisáne: tylko pokázuiąc odmiáne opisánych obyczáiow / ktora Przyśiegi nie gwałci: Pokázuieć / iż potym ktory przyśięga / tákiey przyśiegi trzebá / iáka v niego iest ważna: Pokázuieć też ná czym práwa przyśiegá należy: A nákoniec pokázuieć oto ważny obyczay ábo Ceremonia przyśiegánia Oycow nászych / y Anyołow Bożych. Tego vporu nie chwale / iż drugi ták sie bárzo przećiw brátu swoiemu záiatrzy / iż gdy go widzi á on dwu pálcow ná krzyż niechce położyć / á podnieść tylko chce: przyśiegi iego nie ma / zá práwa przyśiege / y radby áby go zárázem ziemiá pożárłá. Jákoby y przy onych słowiech / ná końcu Przyśiegi (Ták mi Boże pomagay) kiedy nie przyczyni: Y wszyscy świeci: wnet gniew zápálczywy. Ktory iest ze złego wyrozumienia / mniemáiąc áby przyśiegá ná położeniu dwu pálcow zależáłá: ábo / iákoby Bog ktory iest wszechmocnym Pánem / á przez Imie swoie tylko przyśiegáć kazał / sam nie mogł wspomoc bez innych pomocnikow. Habet zelum ſed non ſecundùm ſcientiam, & non ſecundùm charitatem ambulat. A ono w Przyśiedze / nawiecey trzebá baczyć y przypominác

Exo: 23.
Ioſuæ 23.
Ierem: 5.

sobie essentialia non accessoria, interiora non exteriora, rzeczy głowne / wnetrzne / nie zwierzchne/ Imie Boże/ prawde/ szczerość/ dobry rozsadek/ sprawiedliwość: áby przysięgániem nie było zdrády/ oszukánia / iáko Dawid Prorok mowi: Qui iurat proximo & non decipit. Gdźie z tych ktorey nie dostawáło/ tám zła przysiegá: nie tám gdźieby kto dwu pálcow nie położył/ ábo nie podniosł. Wietsza iest duszá / ktora położyć musi kto fałesznie przysiega/ á przysiega swoia bliźniego oszukawa: iáko tenże Dawid mowi: Ten kto przysiega/ á oszukawa / w Przybytku Bożym nie bedźie mieszkał/ y ná Gorze świetey nie bedźie odpoczywał. Ná co sie nawiecey v przysiegi ogledáć trzebá. Nápisano Spec: Saxon: lib: 2. artic: 11. 34.

Testámenty.

W Práwie Máydeburskim y Sáskim/ bárzo máło o Testámenćiech pisano. Abowiem onych ludźi w Sáskiey ziemi/ ten był záwżdy vmysł: áby máietność káżdego ná Dziedźice iego/ nie ták z odkázowánia Testámentnego / iáko z Spadku bliskośći / ná Osoby ktore sie bliższe náydowáły/ przychodźiłá. Dla tego Glozá Iure Mun: artic: 65. każe sie w tym Praw Cesárskich dokłádáć.

Testa-

TEstament, to słowo Láćińskie/ vczeni w Prawie ták opisuia: Jest dobrowolne/ á słuszne postánowienie áby oświádczenie/ woley nászey/ o tym co chcemy/ ábo po . . szey śmierći wypełniono było. Ktore opisánie z sámego Láćińskiego słowá sie podawa/ ktore sie nie ináczey wykłáda/ iedno oświádczenie woley/ ábo mysli nászey. Testamentum, à testatione mentis dictum.

Testámentu opisánie y náuki z tego opisánia

W Tym opisániu słowo (Dobrowolnie) vczy/ iż Testámentá z przymuszenia vczynione nic nie wa . a: ták, iáko y Zapisy z przymuszenia vczynione/ nie sa . adney ważnośći. Słowo (Słusznie) vczy/ áby wola nászá ná Testámenćie/ około nászey máietnośći/ nie byłá przećiw Práwu pospolitemu/ przećiw Wielkierzom/ dobrym obyczáiom/ przećiw pobożnośći/ y wszelkiey vczćiwośći. Bo táka wola nie bedźie wypełniona. Słowo (po śmierći) vczy/ iż żaden przed śmierćia tego/ ktory Testáment vczynił/ nie może sobie Práwá Testámentnego/ to iest odkazánia/ ábo Opieki/ y innych Praw przywłaszczáć. Abowiem święty Páweł powiáda: Testáment nie iest ważny/ áż przez śmierć Testámentniká bedźie potwierdzony. Przeto Testámentnik poki żywie/ poty Testáment swoy może odmienić/ kiedy chce/ choćby też od Páná był potwierdzony/ y vmowá záśłá/ áby nie był odmieniony. By też

dobrze

dobrze y páństwá sobie w pierwszym nie záchował. Nie może sobie żaden drogi zámknąć / áby sie mu nie miáło godźić / nád pierwszy Testáment / innego vczynić. Ambulatoria est enim hominis voluntas vsq; ad mortem.

Testáment woienny.

TEstáment gdyby kto miał czynić / będąc ná Woynie / w niebespieczności zdrowia swoiego / będzie ważny iáko go kolwiek wedle możności swey vczyni: choć gołemi słowy / okrom Ceremoniy Práwnych / oznaymi wolą swoie / choć iákokolwiek wypisze / coby mógł wyczytáć: by iedno dwiemá świádkámi był dowiedźiony. Ale iesliby kto domá chćiał czynić Testáment: táki chceli áby był ważny / musi czynić wedle Práwá pospolitego.

Testáment domowy.

Práwá pospolite o Testámenćiech iáko máią być czynione.

¶ Práwo pospolite ták vczy czynić Testáment: Kiedy kto chce dobrá swoie odkázowáć / potrzebá iest áby to czynił zá dobrego zdrowia. Aby był pisány przy obliczności siedmi świádkow: ktorymby wolą swoię oświádczył / y ktorymby poruczył. Tákie postánowienie będźie miáło moc. á świádkowie o woley iego będą świádczyć pod Pieczęćią / byłoliby potrzebá przed Sądem / ábo ktorym Vrzędem. Iure Munic: art: 65. in Glosa, in fine.

SWiádkámi Testámentnemi / te Osoby nie mogą być / ktore innych świádectw wedle Prá-

wá wy-

wá wydáwáć nie mogą/ iáko są opisáne w Porządku 137.

KRákowiánie w czynieniu Testámentow/ inny obyczay záchowuią. Abowiem iesli ma być Testáment ważny: tedy potrzebá áby był vczyniony przed Sądem gáynym / ábo Vrzedem Rádzieckim Iure Municipali artic: 65. glosa margina. y innych wiele miast/ á pospolićie wszedy ten porządek około testámentow záchowuią: przed świádkámi go nie czynią. A dobrze y bespieczniey przed Vrzedem niż Swiádkámi. Bo Vrząd co sie kolwiek przed nim dżieie/ zwykł do swoich Ksiąg zárázem zápisowáć / ábo w skrzynce swoiey testáment (ieśli záinkniony bedżie podány) do śmierći testámentniká záchowáć. A ták chocby iedni z Vrzedu pomárli: v drugich ktorzy beda ná zmárłych mieyscu/ testámentu doydżie. Czegó od świádkow ieśliby pomárli/ áni od żadnego ná ich mieyscu mieć nie może.

Testámentu te Osoby czynić nie mogą.

TEstámentu te Osoby czynić nie mogą: Naprzod Meżczyzná / ktory iesżcze nie ma czternaście lat. Masculus.

Białagłowá / ktora nie doszłá dwunaśćie lat. Fœmina.

Zakonnik/ ábowiem ten nie ma nic włásnego/ gdyż sam siebie y swoie dobrá wszytkie Bogu oddał.

Clerici.

Wßákże Káplani inni/ ktorych świetckimi zowią/ z dobr swoich własnych/ ktorych z Dziedzictwá ábo rzemiosłá ábo z náuki nábyli/ wedle woley swey/ mogą komu chcą oddáć. Ale z dobr kościelnych żadnego Testámentu czynić nie mogą/ gdyż to nie ich iest własność: ále vżywánie. A tylko ná żywności á odzieniu winni przestáć. A coby nádzwyß było/ to vbogim ma być rozdano. Co Kościelnego iest/ tego Kościoł iest potomkiem. Wßákże miernego oddánia/ Prawo im dozwala/ z ruchomych dobr/ krewnym y nie krewnym/ obcym/ sługom względem służby ábo iáłmużny.

Ad mortem damnati.

NA śmierć skazáni/ przez skuteczną Sentencyą/ dla iákiegokolwiek złoczyństwá. Bo kto tráci gárdło dla złych vczynkow/ tráci y rospráwienie o máiętności swoiey.

Filius alieno iuri subiectus.

SYn ktory iest pod mocą Oycowską/ choćby też y Oćiec pozwolił. Wßákże z własnych dobr własną pracą ábo zá dozwoleniem Oycá/ ábo Páná swego nábytych/ ábo ná ktore sie ná Woynie zdobył/ ktore zowią Łácinnicy Castrense peculium. Bo to zupełnym Práwem iest iego dziedzictwo. z tych testáment może czynić.

TEn ktory iest dan w zakład/ pod zwierzchność czyię/ iákoby w więzienie/ dla wypełnienia/ iákiey rzeczy: iż/ ieśliby on ktory go dał/ nie wypełnił

tego ná

tego ná co ſie podiął / áby ten komu ieſt w zakład dány / nád iego zdrowiem moc miał. Zowią tákie⸗go Łácinnicy Obſes. A po Polſku może názwáć / Zakłádnik ábo Więżień / nieprzyiácielowi w zaſtá⸗we dány. Táki też (Práwo powiáda) Teſtámen⸗tu czynić nie może.

Márnotráwcá / ktory w wydátku áni miáry áni końcá nie ma: ktoremu rządzenie własnych dobr / od Vrzędu z rąk ieſt odięte: teſtámentu nie może czynić / przeto iż nád máietnością ſwoią mo⸗cy żadney nie ma. Prodigus.

Nie ſpełnego rozumu człowiek. Wßákże gdy go furya opußcza / może czynić Teſtáment. By go iedno w ten czás począł y dokonał / kiedy go fu⸗rya opuści. Bo iesliby go zás nádeßło poki nie do⸗kona teſtámentu / nie będzie ważny. Muſi go zno⸗wu czynić / kiedy go potym opuści. Mente captus.

Niemy: Bo mowić nie vmie / á do Teſtámen⸗tu mowy trzebá. Niemy ſie tu rozumie / kto⸗ry nic wymowić nie może / nie ten ktory nie rychło mowi. Mutus.

Głuchy / iż nie ſłyßy á nie wie iáko ſwoie rzeczy roſpráwić ma. Głuchego też rozumieć trzebá / tego ktory nic wyſłyßeć nie może / nie tego ktory nierychło ſłyßy. Wßákże iż częſtokroć náuczeni lu⸗dzie przez rozmáite przypadki / ſłuch y mowę trácą: Surdus.

głuchy y niemy niekiedy mogą czynić Testáment. Ieśli z przygody iest głuchy / ábo niemy / á pisáć vmie / swoią ręką Testáment nápisze. A ieśli chce áby mu inny pisał / ma to v Páná sobie pismem swey ręki vprosić / áby było ważno. A Pan mu tego ma pozwolić / y potym testáment iego potwierdźić. Ale ieśli z przyrodzenia iest głuchy y niemy pospołu / nie może czynić testámentu. A ieśliby kto po vczynionym testámencie / wpadł w chorobę iáką / ábo się iáka przygodá stáłá / zá ktorą mowę y słuch strácił / przedśię Testáment iest ważny.

Maiestatem laedens.

KTory wykroczył przećiw Máiestatowi Krolewskiemu. Bo táki y gárdło y máietność vtrácił.

Caecus.

NIewidomy ná obiedwie oce. Bo táki łátwie może być oszukan przez sprawy á znáki ktorych nie widźi. Wszákże zá pewnymi postępkámi / przez ktoreby się zábieżáło / áby żadne oszukánie nie było: iáko / gdyby miał swego przyiaćielá / ktoremuby dufał / áby od niego powiedźiał / ábo nápisał / ábo co innego: táki testáment od niewidomego będzie ważył.

Testámenty z ktorych przyczyn bywáią.

TEstámenty dla tych przyczyn bywáią. Naprzod / áby miedzy przyiacielmi / nieprzyiaźń /

poswarki / rożnice nie były o máietność / ktora po zmárłym zostánie. Potym dla vbogich / ná rozmáitych mieyscách / lub w szpitalách / lub w Klasztorzech / w szkołách będących: áby ich zá roskazániem Bożym / ten co testáment czyni / nie zápominał. Bywáią też dla dzieci / z strony przyrodzonego powinowáctwá / dla przyiaciół / z strony krewności. Zonom y innym powinowátym dla okazánia przyiáźni. Náostátek dla sług / áby testámentnik w tym wszytkim oznaymił wolą swoię.

Miánowánie Dźieći ná Testámenćie.

OCiec / ktory czyni Testáment / á ma dźieci rozmáite iedny ieszcze pod swą mocą / drugie iuż odpráwione: winien wszytkie ná testámencie miánowáć: ieśli ktore dziedzicmi czyni / ábo też wydźiedźicza: ieśli ktorym co osobliwie náznáczył / ábo niektore odpráwił. Y tego też ktoryby sie po śmierći iego národźić miał (ktorego Posthumus zową) nie ma opuszczáć. A to dla tego winien wszytkie miánowác / by miedzy nimi / około iego máietności rosterki nie były: áby też testáment w swoiey mocy słusznie wedle Práwá trwał. Bo ieśliby ktorego syná zámilczał / źle vczyni testáment: y może mowic przećiw tákiemu testámentowi do piąći lat / ten ktoryby sie czuł krzywdę mieć.

Posthumi prærogatiua.

Posthumus wedle Práwá / po Oycu tákże dźiedźiczy iáko y drugie dźieći / ktore śię przed Oycowską śmierćią rodźiły. A ma to przed inszymi / iż nie może być wydźiedźiczony. Bo on ktory śię iesżcze nie národźił / nie mogł śię nic tákiego dopuśćić / przez by go Oćiec miał wydźiedźiczyć. Specu: Sax: libro 1. artic: 33. Drugie dźieći Oćiec wydźiedźiczyć może / położywszy ná Testámenćie słuszną przyczynę / dla ktorey to czyni / iáko są w Práwie opisáne / á w tych Przydatkách po Polsku położone. Fol: 24.

Wydźiedźiczenie ná Testámenćie ktorym sposobem być ma.

Wydźiedźiczenie ták bywa. Ten co czyni Testáment / ieśli ma syná iednego / może go ku wydźiedźiczeniu / własnym imieniem nie miánowáć chćeli / tylko synem. Jeśli ich ma wiecey / muśi miánowáć tego ktorego wydźiedźicza: y to wydźiedźiczenie znácznemi słowy / y znáczną przyczynę opisáć. Bo gdźieby przyczyná wydźiedźiczenia / opisána nie byłá / nic nie będźie wydźiedźiczenie ważyło. Y ten ktoryby był bez przyczyny wydźiedźiczony / może przećiw tákiemu testámentowi iáko nieporządnie / nie wedle Práwá vczynionemu / mowić / do piąći lat. Wydźiedźiczenie tedy ták ma być opisano: Jż ia syná tego N. złego od máietnośći

moiey /

moiey/od czastki spadku Dziedzictwá/ktoraby nań po moiey śmierci przypáść miáłá/ wydziedziczam/ tymto ninieyszym moiego testámentu postánowieniem: á to dla iego łotrostwá/ złych vczynkow/ ktorych sie dopuścił zápomniawszy Bogá/ rodźicow/ y wszelkiey vczciwośći. Przeto nie iest godźien ábym go zá syná swoiego miał poczytáć/ y do Dziedzictwá moiego z drugimi przypuszczáć/ z przyczyn ktore są w Práwie opisáne/ z ktorych sie on iedney y drugiey ꝛc. dopuśćił. ¶ Połácinie ták może być opisano: Filium meum N. scelestum & iniquum, ab omni hæreditatis portione & succeſsione paterna excludo, & prorſum excluſum & alienatum atque exhæredatum eſſe volo, ac præſenti ordinatione exhæredo: qui propter ſua malefacta & latrocinia, quæ immemor honeſtatis ſuæ commiſit, indignus eſt, vt pro filio meo reputari debeat. Proinde ad ſucceſsionem tam paternam quam maternam admittendus, nulla ratione eſt, ex cauſis in Iure noſtro deſcriptis.

☞ Tákie wydziedziczenie tákiemu synowi iest wiecznie sromotne. Przeto synowie y corki vważáiąc v śiebie tákowe sromotne wydziedziczenia/ máią sie ták spráwowáć/ áby sie nic tákiego przeciw Rodźicom swoim nie dopuszczáli/ dla czegoby ich mieli wydziedziczyć. Aby dla tákiego wydziedziczenia

Wydźiedźiczenie dźieciom iest sromotne.

czenia wieczney zelżywośći / ná sobie / y potym ná potomstwie swoim nie nośili. Máia rodźicow nie gniewáć / y owszem miłowáć / vsługowáć ze wszytka chućia. Gdyż też zá tym osobliwie sa przydáne obietnice od Bogá ktory mowi: Czći oycá y mátkę / áby tobie dobrze było / ábyś długo był żyw ná źiemi. A ieśli zá tákim ku rodźicom záchowániem idźie dobre mienie / błogosłáwieństwo y długi żywot ná źiemi: Pewnie zá złym záchowániem / idźie ná wsze strony złe mienie / przeklectwo y krotki żywot ná świećie / y wieczna háńbá. A ktemu oto Práwá / tákiego wydźiedźiczáć dopuszczáia. Máia sie tedy synowie wárowáć przyczyn wydźiedźiczenia. Oycowie też y mátki nie máia dźiećiom swoim do złych spraw przyczyny dáwáć / przez ktoreby ie mieli wydźiedźiczáć / y ták hániebnie sromoćić. Ale owszem w kárnośći nie pobudzáiac ich ku gniewu wychowywáć / iáko Pismo vczy / Ephe: 6.

Testáment z ktorych przyczyn nic nie waży.

TEstáment vczyniony rwie sie y wniwecz obráca / z tych przyczyn: Naprzod / ieśli wtory Testáment iest Vrzędnie y dostátecznie vczyniony: pierwszy nie iest ważny / choćby sobie páństwá w pierwszym nie záchował. Bo to záchowánie páństwá / ktore sobie ná testámenćiech czynia / nie iest

wedle

wedle Práwá. Zaden sobie przez to/ do innego testámentu reki/ nie záwiera/ wolno mu záwzdy odmienic wola swoie. Ambulatoria est hominis voluntas vsq; ad mortem. ¶ Druga: Jesli sie Testámentnikowi po testámencie syn ábo Wnuk vrodził/ ktorego ná testámencie nie miánował.

¶ Trzecia: Jesli ktora Osobá czyniłá testáment z tych/ ktore testámentu czynić nie moga/ iáko sa wyzszey opisáne.

DZiedzic áby po zmárłym dziedzictwo ku swoim rekom otrzymał/ ktorymby bez Opiekuná władał: trzebá/ áby mu minely czternaście lat. Bo iesli bedzie młodszy/ nie może byc bez Opiekuná. Trzebá też áby był táki/ żeby mu co ná rozumie nie odchodziło/ vt sit compos mentis. Bo tákim pospolicie do máietnosci/ Kuratory dawáia. Nád to/ áby pewnie wiedział o śmierci tego po ktorym chce być Dziedzicem. Aby też o testámencie pierwey wiedział/ ktorym sposobem iest Dziedzicem vstáwiony. Abo iesli mu pod nieiákim oblikiem co odkazano.

Ktorych dobr Testámentem nie może oddáć, ktore może.

KTore rzeczy ná Testámencie moga być oddáne/ ktore nie. Práwo Máydeburskie ták vczy/ Iure Municipali articulo 65. Spec: Sax: lib:1. art: 52.

Zaden Mężczyzná áni Białagłowá w chorobie/ z dobr swoich nie mogą nikomu więcey dáć nád trzy szelagi: okrom przyzwolenia Dziedzicow swoich. Białagłowá też nie może nikomu nic dáć/ krom przyzwolenia Opiekuná: nic nie może nikomu obiecowáć áni dárowáć. Zoná mężowi/ stoiącego Imienia/ áni Gierády/ nie może dárowáć/ áni w chorobie/ áni zá czásu dobrego zdrowia. Abowiem Dziedzicy nie powinniby tego ćierpieć/ ná ktorych tákie dobrá wedle Prawá przypadáią. Mogą ich Práwem dochodźić/ dla tego/ iż Testámentnik to od nich oddalił/ czego oddalić nie mogł. Tákże y Hergewetu/ Testámentem od bliższych oddalić nie może.

W Tercie co nápisano/ że w chorobie nie może nic dáć. etc. Ztąd sie podawa: iż zá czásu dobrego zdrowia/ dobrego rozumu/ káżdy to co iest iego może komu chce dárowáć/ y oddalić: iáko támże w Glozie to miánowićie położono: Vnusquisque id quod suum est, alienare poterit, dum id fiat tempore perfectæ sanitatis, perfectæq; discretionis.

C Zemu w chorobie nie może oddalić Spadku od swoich rodzicow. Przyczyny tego są położone in glosa Spec: Sax: lib: 1. artic: 22. Pierwsza: iż sámych rzeczy vżywáć iuż nie może/ á ták nie iego są. A żaden tego co nie iest iego/ nie może nikomu dá-

rowáć.

rowáć. Przeto ieśliby to dárował czego iuż sam vżywáć nie może/ y co nie iest iego: dar on nic nie będzie ważył. Druga: iż też to nie przystoi/ áby kto miał swoie vbożyć/ á obce bogácić: iest to przećiw przyrodzoney miłośći.

MIeyski człowiek stoiące Imienie/ ktore nie z Spadku iákiego/ nie po czyiey śmierći nań przypádło/ może oddalić/ ieśli ma ták wiele zdrowia/ iżby bez pomocy ták długo v Sądu stać mogł/ ążby sie dar skończył. Ruchome wszytkie/ krom przyzwolenia dziedźicow/ może dárowáć. O tym pátrz máło szerzey w Regestrze Porządkowym in litera L. przy słowie/ Imienie. iákie sie godźi dobrá oddaláć/ iákie nie godźi wedle pisánego Práwá/ y w Artykulech fol: 10.

☞ Krákowiánie o Testámenćiech/ ten swoy máią Wielkierz.

O Státeczne wole ábo Testámenty/ lubo będą iáwnie przed Vrzędem Rádźieckim/ ábo przed Práwem vczynione/lubo do Práwá/ábo do Vrzędu Rádźieckiego zámknione/ zá dobrego zdrowia ábo też w chorobie położone/ zá Pieczęćią tych ktorzy Testáment czynić będą: ták: iże oni iáwnie w tych testámenciech spráwią ostáteczną wolą ich być położoną: y będą żądáć/ żeby wedle tego iáko oni

zámkneli w swym testámencie / tákby wszytko po ich śmierci miáło być spráwiono. To ná wieczne czásy ma być mocno. Gdyby iedno nic w nich nie było położono / coby było przećiw Práwu y Wielkierzowi Mieyskiemu. &c.

W Tákowych Testámenćiech / lub iáwnych lub zámknionych / cobykolwiek mąż żenie ábo żoná mężowi / ábo komu obcemu / ná Jmieniu ruchomym dáli / dárowáli / zápisáli / ná iálmużne oddáli / dług iáki wyználi / Opiekálniki ku swey woley wybráli / y inne rzeczy spráwili / to ma być mocne. Ani przez żadnego dziedzicá / bliskiego / przyiaćielá / ábo cudzego / nie ma być odmieniono ábo nágábano.

TO też ostrzegáiąc: Jeśliby w tákowych Testámenćiech / iáwnych ábo zámknionych / ktora czastká / iedná ábo wiecey były náleziona / ktoreby były przećiw Práwu á Wielkierzowi Mieyskiemu: Tedy dla tego wszytek testáment nie ma być odrzucon / iedno tá czastká / ktora byłá przećiw Práwu á Wielkierzowi Mieyskiemu / ma być odrzucona / á insze rzeczy podług Testámentu máia być przy mocy zostáwione. A wszákoż dziedziny y Jmienia stoiące / ná niemocney pośćieli / nie máią być od bliskich oddalone. Abowiemby to było náprzećiw Práwu pospolitemu. Ale summy niektore pie-

nieżne / ná tákowym Imieniu dziedzinnym w testámencie wedle woley tego co testáment dziáła / mogą być zápisáne y oddáne.

CZásu tež powietrza morowego / Jeśli ktory z Mieszczánow Mąż / ábo Niewiástá / Vrzedu Rádzieckiego / ábo Sądu / nie mogliby mieć / przed ktorym testáment y wolą swoie mogliby przepowiedzieć: wziąwszy dwu ábo trzech z stárszych Cechowych: Abo zásie dwu z sąsiádow / ludzi wiáry godnych / przed ktoremi swoie wolą ma przepowiedzieć. A oni potym przed Vrzedem Rádzieckim ábo Sądem / iego wolą pod ich przysiegámi zeznáwáć bedą. A ták ten testáment przy mocy ma być wpisan. Jeśli nie bedzie przeciw Práwu / y Wielkierzowi vczyniony.

A Jeśliby ktokolwiek swowolnie przez sie ábo przez kogo inszego / ktorymkolwiek obyczáiem to złamáć / ábo tákowym rzeczom sie przeciwić chćiał: ten iáko przeciwny á skáźcá pospolitego Práwá ma być karan. Poty Wielkierz Krákow. Poty Wielkierz Krákow.

Odkázowánie Testámentne, ktorym Osobom nie może być.

ODkázowánie Testámentne / może być tym wszytkim Osobom / ktore odkazána rzecz słusznie przyiąć mogą. A może odkázowáć ludziom ro-

zmáitym / wolnym / y nie wolnym / látá máiącym y nie máiącym / vbogim / bogátym / zdrowym / chorym / duchownym / swietckim. A nie tylko ludźiom ále też ná pożytek mieysc rozmáitych potrzebnych / iáko Szpitale / Kośćioły / Kollegia vprzywileiowáne / Szkoły / y inne mieyscá ku chwale Bożey / ku pobożnośći / ku ćwiczeniu / Rzeczypospolitey pożytecznemu záłożone. Wßákże / w Práwie są opisáne Osoby / ktorym ná Testámenćie odkázowáć nie może. Iáko Zydom / odßczepieńcom / sługom ktorzy sie cudzołostwá z żoną Páná swoiego dopußczáią: dźieciom z Porubstwá / z cudzołostwá národzonym. Abowiem tákich Práwá / nie tylko od Spadku Oyczystego oddaláią / ále y żywnośći zábraniáią.

Testáment, iáko rychło ma być exequowan.

KAżdy Testáment ma być przez Exekutory / do Roku wypełniony: wyiąwßyby iáka słußna przyczyná ná przekáźie byłá. Jeśliby Dźiedźic był opiekunem / á nápomniony przez Vrząd Testámentu nie pełnił: táki / spadek tráci. A ieśli iest Legatarius, to iest ten ktoremu testámentnik co oddał: Rzecz oddána tráci. Jeśli Obcy opiekunem iest / wßytkie ßkody / ktoreby z iego niedbáłośći ábo odwłoki vrosły / winien nágrodźić. A ieśli opiekuno-

wie

wie odkazáne rzeczy sámiby potráwili: wszystko wedle oszácowánia winni płácić. A gdźieby nie mieli zkąd płácić / tedy ták długo máią być w więźieniu áż zápłácą. ☞ Przeto Opiekunowie máią tego pilnie strzedz / áby wola tego ktory testáment czynił / wedle opisánia iego nie pełnili / á w tym szczyrość / wierność záchowáli. Bo to czynić wszelkie Práwá / á przodkiem Boskie roskázuią: y vczciwemu człowiekowi to przystoi / áby sie w tym zyścił / czego mu sie vbogi człowiek idąc z tego świátá / vspokaiáiąc we wszytkim sumnienie swoie / práwie iáko Oycu swemu / zwierzył: y w opiekę żonę / dziatki miłe / máietność / długow płácenie / vbogich opátrzenie / podał. Przeto tákiego Práwá názywáią też Fidei commissarium, Porucznikiem wiernym: dla tego / iż Legata, fidei eius committuntur. iż sie mu testámentnik we wszystkim woley swey zwierzył / máiąc o nim iáko o Oycu dufánie / iż ią wypełni. Ale y w tym dźisieyszego wieku / niewiem by sie wiárá w ludźiech nie nárušyłá / niewiem ieśli to nie ztąd idźie / co często słychamy: iż ten co ma czynić Testáment / nie ták sie ná to ogląda / iáko swoie máietność rospráwić ma / iáko ná to kogo żenie / dźiatkom swoim miłym / vbostwá swoiego / opiekunem zostáwić / komu sie tego zwierzyć. Niewiem ieśli tá niewiárá / zá iákim nieprzystoynym

Fidei commissarius.

skutkiem nie chodźi. Podobno sie muszą náydowáć tácy / ktorzy oddáne Szpitalom / vbogim iálmużny y inne Legatá źle száfuią / ábo ie sámi ná swoy włásny pożytek obrácáią. Co ieśliby ták było / á to sie tym wiecey szerzyło / tedy sie ztąd nic innego nie trzebá spodziewáć / iedno tego / iż káżdy będźie wolał sam zá swoiego żywotá / vbogim wedle możnośći swoiey dobrze czynić / y ná swoy vczynek pátrzyć. A niż po śmierći odkázowáć. Wedle náuki Pismá świetego / ktore dobrze vczy: Operemur bonum dum tempus habemus. Przystoi záprawdę iáko w káżdey vczćiwey rzeczy / ták y w tym / áby Opiekunowie Wiárę swoię záchowáli / áby w tym naprzod Bogu / potym bliźniemu swoiemu winni nie zostáli. A nákoniec / áby oto tey lekkośći ábo kárnośći ktorą Práwo pokázuie / ná sobie y ná Potomstwie swoim nie odnośili.

Odkázowánie Testámentne może być pod Winą.

TEstámentnik testámentem swoim może komu co nie zgołá / ále y pod winą oddáć y poruczyć: dla tego / áby ku wypełnieniu tym chutliwszy był: iż gdźieby tego co mu poruczono nie wypełnił / winę vstáwioną ná sobie odnośił. Jáko / kiedyby kto ták co odkazał / iż ia temu oddawam sto złotych we złoćie / áby Láźnię w tym szpitalu

dla v-

dla vbogich zbudowal. A gdzieby tego nie vczynil/ áby też tey summy nie brał. Pod tákimi winámi/ y tym podobnemi/ testámenty mogą być pisáne.

Rzecz Testámentowa do ktorego Práwá należy.

POzywánie / ábo iáko mowią / Akcya testámentu / ktory będzie przed Krolem ábo przed Práwem ziemskim / Zamkowym / Mieyskim / Wieyskim/przed Woytem/y Przysiężniki in summa, przed ktorymkolwiek Vrzędem świetckim vczyniony. Do Práwá Duchownego nie należy / żaden o tákie Testámenty przed Sądem Duchownym nie winien odpowiádáć. Ale w tymże Práwie ma być rozsądek przed ktorym sie testáment sstał.

Formá Testámentu.

TEstáment / káżdy sobie wedle myśli swey formowáć może / ták ten ktory bywa przed Vrzędem iáwnie / iáko y zámkniony / ktory Vrzędowi podawáią/ by tylko w nim Práwu / Wielkierzom y dobrym obyczáiom przećiwnego nic nie było. Wszákże testámentu ktory przed Vrzędem bywa/ to iest / nieiákie podobieństwo / ktore innych testámentow kształtem być może.

S Stáło sie przed zágáionym Sądem w Piątek po świętym Bárthłomieiu/ Roku 1566. w domu tego N. miedzy domy N. N. leżącym.

PRzed tym Sadem/ Sławny N. Mieszczá=nin/ áczkolwiek chory ná ćiele/ ále zdrowy ná vmyśle/ z dobrym rozmysłem/ z porádą przyiaćioł swoich/ táki testáment około wszytkiey máietno=śći swoiey vczynił/ y tę ostátnią wolą swoię oznay=mił. Naprzod/ vczćiwey N. małżonce swey miłey/ dla iey przećiw sobie vprzeymey Wiáry y życzliwo=śći/ vsługowánia/ oddał tysiąc złotych Wiáná w monećie/ ktore iey ná tym N. Imieniu N. vkazał: ábo też gotowe náznáczył. Nád to iey oddał wszy=tek Sprzęt domowy/ kleynoty/ Cynę y inny/ z kto=reykolwiek máteryey vczyniony: y ktemu száty/ ża=dnego Sprzętu domowego nie wyymuiąc: áby to oná trzymáłá/ wedle myśli swey/ nikomu się tego nie spráwowáłá/ y Inwentarzá nie czyniłá.

¶ Item, ná budowánie Szpitalá N. tę summę N. oddał. Ná pogrzeb ten N. Kreditorom/ Słu=gom. &c. A cobykolwiek nád zwyż było/ iego dobr/ ruchomych y nieruchomych/ żadnych nie wyymu=iąc/ tych vstáwił y właśnymi vsty námienił dźiedźi=cmi Syny swoie w rowny dźiał: ktorym też y o=piekę wespołek poruczył/ rozkázuiąc im/ áby tę wo=lą iego w tym á w tym czáśie po śmierći iego wy=pełnili. A w tym wszytkim záchował sobie moc y pánstwo/ poki będźie żyw: ná káżdy czás kiedykol=wiek będźie chćiał odmienić/ viąć/ przyczynić/ w ni=

wecz

wecz obroćić wedle vpodobánia swoiego. Ktory testáment iest potwierdzony: ileby sie w nim nic nie zámykáło Práwu pospolitemu y Wielkierzowi Mieyskiemu przećiwnego.

Zámknionego Testámentu, tá summá być może.

W Imie Páná Bogá wszechmogącego / Amen.

ZBáwićiel nász Pan Jezus Chrystus prawdźiwy Syn Boży / raczy nas vpominác: poniewaz niewiemy godźiny śmierći nászey: ábyśmy czuli/ ná káżdy czás / modląc sie Bogu / iżebyśmy mogli z lepszym sumnieniem stánąć przed Sądem Bożym. Zá tym nápominániem: Ja N. Aczkolwiek chory ná ćiele / ále zdrowy ná vmyśle / ábo też dobrze zdrowy / z dobrym rozmysłem y z porádą przyiaćioł swoich / o máietności moiey ruchomey y nieruchomey / ktorey mi Pan Bog z łáski swey raczył vżyczyć / chcąc postánowienie vczynić / ten ninieyszy Testáment moy spisuie / iáko niżey porządkiem idźie.

☞ Naprzod zeznawam / y przez ten ninieyszy Testáment Bogu stworzyćielowi moiemu / y wszystkiey Rzeszy niebieskiey / y káżdemu Chrześćiáńskiemu człowiekowi oświadczam / tu y ná Sądźie Bożym: iż ia w prawdźiwey / świętey / powszechney wierze Chrześćiáńskiey / ktorą Chrystus Pan Zbáwićiel nász postánowić raczył / vmrzeć chcę.

Duße moie grzeßna w rece miłosierdzia Bożego poruczam / máiąc zupełną á nieomylną wiáre w iego Oycowskim miłosierdziu / y w zásłudze meki Syná Bożego / iż nie bedzie w Sąd zemną wchodził / ále mie w łáske swoie / do wieczney chwały przyimie. Ciáło moie ku pogrzebowi przy tym N. Kośćiele / obyczáiem Chrześćiáńskim / áby do tąd w ziemi odpoczywáło / áż Bog z Anyoły swoiemi w Máiestácie y wßechmocności swoiey przyidzie.

¶ Item, Małżonce moiey / Vbogim do tego Szpitalá / Sługom / to odkázuię. ꝛc. ꝛc.

Exekutory ábo Opiekuny tego Testámentu moiego / miánuię y postánawiam tych N. N. máiąc to o nich vfánie dobre / iż oni tę wolą moię ostáteczną wypełnią. A osobliwie / iż o dziatkách moich pracą będą mieć / áby były wychowáne w boiáźni Bożey / y w ćwiczeniu dobrym.

¶ Tu ná końcu / Páństwo sobie może chceli tákże záchowáć / iáko y przy Testámenćie iáwnym.

☞ Około miánowánia y náznáczenia Exekutorow ná testámenćiech / iest wielki nieporządek w tym / iż ich wiele w tych imionách Tutor / Exekutor / żadney rożności nie máią / y dla tego ná Testámenćiech niebácznie kłádą Exekutorá zá Tutorá / ábo Tutorá zá Exekutorá: ábo oboie wespołek. Przeto Testámentnik / kiedy ma miánowáć

Sprawce woley swey ná Testámencie. Jeśli ma dźieci máłe nie letnie: tedy Sprawce ábo Poruczniki swego Testámentu / ma názywáć Executores & Tutores. Jeśli dźieci nie ma: tedy tylko Executores, to iest Sprawce á Száfárze Testámentu swoiego. Bo gdźie dźieci niemász / tám tylko iest Executoria; ab exequendo, vt exequatur voluntatem testatoris. A gdźie są dźieci / tám włáśnie Tutoria.

Testámentu zámknionego, ieśli ie kto do Vrzedu położy, ono położenie, ták Pisarz zápisze.

Feria Secunda post Luciæ Anno Domini 1566.
Iudicium Bannitum.

CORam hoc Iudicio, personaliter comparens famatus N. sanus mente & corpore, cupiens remouere omnes controuersias, & dissensiones, si quæ post decessum suum ex hac vita, inter suos hæredes de bonis per eum relinquendis: quauis ratione oboriri possint: exhibuit eidem Iudicio, testamentum suum clausum, sigilloque suo obsignatum, volens vt iuxta illius tenorem, de rebus suis disponeretur. Atque postulans illud vigore Priuilegiorum Ciuitati huic concessorum, aut Iuris ordine, confirmari. Quod quidem confirmatum est, hac lege, si & in quantum nihil intro contineatur, quod Iuri Maydeburgeñ, & Plebiscitis Ciuitatis huius repugnaret.

Dans & concedens hæredibus suis omnibus, & in aliquorum absentia præsentibus. Aut his & his Executoribus vel Tutoribus N. N. plenam & sufficientem potestatem ac authoritatem, vt post decessum suum ex hac vita, ad eorundem instantiam & petitionem, testamentum hoc possit aperiri, publicè legi. Actisque Iudiciarijs inscribi absque quarumuis personarum contradictione & impedimento. Dominium tamen sibi ipse testator, ac plenam facultatem reseruauit, in ijs omnibus quo aduixerit, testamentum hoc suum à Iudicio rursus accipiendi, mutandi, cassandi, in toto vel in parte, aliudque condendi, quandocunque voluerit.

¶ Ták iuż Testáment zámkniony / kiedy bedźie do Vrzedu położony / y położenie zápisáne: potym Pisarz ná wierzchu onego Testámentu ták nápisze.

Testamentum famati N. de cuius repositione, vide in Actis Iudiciarijs vel Consularibus Cracouień, feria secunda post S. Luciæ. Anno Dom: 1566.

Testáment w Aktá wpisány / iesliby testámentnik chćiał odmienić / wniwecz obroćić. Abo położony zás do siebie wźiąć: ono odmienienie / ábo położenie / ták Pisarz zápisze.

PRzed tym Sadem zágáionym stánawszy oblicznie sławny N. Mieszczánin N. ná rozumie y ná ćiele zdrowy / zeznał: iż Testáment swoy ktory

w ten

w ten á w ten dźień vczynił / iáko w Kśięgách mieyskich opisano: odmienił / kássował / wniwecz obrocił y vmorzył we wszytkim / od máłá do wiela: niechcąc áby w naimnieyszey cząstce miał być ważny. Abo Testáment / ktory do Vrzędu w ten á w ten dźień położył zápieczętowány / zeznał / iże wźiął ku odmienieniu / wedle vpodobánia swoiego. Z ktorego Testámentu Vrząd kwitował.

Opieká.

Opieká nic innego nie iest iedno moc nád człowiekiem lat nie máiącym: ktory zostawszy po śmierći oycowskiey / sam śie bie / dla swoiey młodośći / rządźić nie vmie / dána / od tego co czynił Testáment / ábo od Vrzędu. Aby on komu táka moc iest dána / miał ná swey pracy śierotę: rządźił go / bronił / wychowywał iáko oćiec: máiętność iego w mocy miał / opátrzał / áż do lat śierot rostropnych. Łácinnicy Tutellam názywáią. ¶ Opiekun iest / ktory táką moc y prácą nád śierotą lat nie máiącą podeymuie. Łácinnicy Tutorem zowią. Bywa też opieká y nád tym / ktory látá ma / iesli iest márnotráwcą / ábo głuchy / ábo niemy / ábo ktorym innym niedostátkiem náwiedzony / dla ktorego sam śiebie rządźić nie mo-

Tutellæ descriptio.

Tutoris descriptio.

nie może. Abo iż ießcze ieſt młodźieńcem / á máietności ſwoiey nie vmie opátrzyć. Ale poſpolićie tákiego / ktory nád doroſłym táka moc ma / y máietność iego opátruie / Láćinnicy názywáią Curatorem. Po Polſku własniey go może názwáć / Rządźićielem / ábo Sprawcą / niż Opiekunem. Kuratorá ten ieſt właſny vrząd: pierwey opatrząć máietność śieroty / potym Oſobe iego: iáko Opieká pierwey ſie wśćiaga ná Oſobe śieroty / potym ná máietność śieroty.

Curatoris deſcriptio.

Opieki y Kuratoryey właſność.

OPieká trwa do czternaśćie lat śieroty / kiedy ieſt mężczyzná. A kiedy ieſt dźieweczká / tedy do trzynaśćie. Kurator trwa / byłoby potrzebá / w ſwym vrzedźie / do dwudźieſtu y piąći lat.

Opieká póki trwa.

OPieká śierot / od opieki meżowey / ktory ſie opieka máietnośćią żenina / rożna ieſt. A trzebá to wiedźieć. Bo niektorzy mowią ták: Mąż ieſt Opiekunem żony: Opiekun śierocinego Jmienia nic ſobie przywłaßczyć nie może: Przeto y mąż / gdyż ieſt Opiekunem żony / nic żeninego bráć nie może. Opieká śieroty inna ieſt / w ktorey Opiekun z dobr śierot / nic ſobie przywłaßcząć nie może: A tákie opiekuny / właſnie zowią. Tutores pupillorum, tutores minorennium. Ale mąż / choć ſie opieka żoną / bierze iey máietność ruchomą Práwem właſnym. Tákie Opiekuny / iáko y opátrzyćiele ábo

Rożność opieki śierocincy od opieki żeniney.

Tutoria pupilli & vxoris quo differunt.

poru-

Porucżniki/ wßytkich stárych ludźi/ zowią y zwác-by miano Curatores & Administratores. Nápisano Spec: Sax: lib: 1. artic: 31. in Glosa.

OD Opieki te Osoby sie wymowić mogą. Jeśli iest młodßy niż dwádźieśćiá y pięć lat. Jeśli ma siedmdźiesiąt lat. Jeśli dźiatek swoich niemá-ło ma. Jeśli iest vbogi / á może okázáć / iż tey o-piece nie zdoła. Jeśli vrząd iáki iáwny ná sobie ma. Náostátek ten / ktory z Rodźicámi sieroty iákie za-ßćie ábo nieprzyiaźń miał. Iure Mun: artic: 26.

Osoby od opieki wolne.

IEsliby sie wiele krewnych po zmárłym do opie-ki ozywáli / á wádźili sie / máiąc rowne Prá-wo do niey: Ná vrząd należy/ z tych obráć/ ktore-by ná to spráwnieyße y sierotom pożytecznieyße ro-zumiał. Iure Municip: artic: 26.

Zwádá miedzy bliskimi o opieke.

OPiekun o ßkodę ktora sie w máiętności sieroty z przygody tráfi/ nie winien sierocie odpowiá-dáć. Wyiawßyby sie zá iego niedbáłośćią á niedo-zrzeniem stáłá / iż mogąc temu zábieżeć nie zábie-żał/ mogąc temu rozumieć/ niechćiał rozumieć: iá-ko Láćinnicy mowią/ ktoraby ßkodá byłá vczynio-na/ de dolo & lata culpa, táką winien nágrádzáć.

Opiekun o ßkodę sieroty kiedy winien odpowiádáć.

Praca Opiekunow / y Kuratorow / nie spada ná ich Dźiedźice. Spec: Sax: lib: 1: art: 23.

Opiekunowie / ktorzy byli oczekawáiącemi

Spadku po śmierći sierot/nie winni liczby z Opieki czynić: Ani śie o máiętność sieroty ręczyć. Spec: Sax; lib: 1. artic: 23. Iure Munic; artic: 26.

Opiekunowi/ nie godźi śie rzeczy sierocinych kupowáć/ przez nástroioną ná to Osobę. A to dla vwiárowánia podeyźrzenia/ w oszukániu sieroty. Spec; Sax; lib: 1. artic: 44.

Sierotá kiedy iuż ma czternaśćie lat/ może sobie innegō Opiekuná ábo Kuratorá v Vrzędu żądać. Iure Municipali articulo 26.

Opieká kończy śie ná ten czás/ kiedy Kuratorowie to iest Rządźiciele od Páná będą dáni/ ná ktorych iuż potym wierze wszytkie spráwy sieroty będą należeć.

Práwá Cesárskie/ o máiętnośći sierot ták wielką pracą każą mieć/ iáką nalepszy gospodarz o rzeczách swoich ma. Przeto/ y pieniądze sierot po śmierći testámentniká/ w sześć miesięcy każą w plát dáwáć.

Prace y niebespieczeństwá w opiekách.

OPieki iáko wielkie prace y niebespieczeństwá w sobie máią/ pisáć o tym nie trzebá. Wiele ich zá doświádczeniem to czuią. Miedzy ktoremi niebespieczeństwy/ tá iest iedna ćieszka á niesłuszna. Gdy zá temi Práwy/ zá ktoremi Opiekunowie/ máietno-

ietno-

ietnośći śierot rozmnażáć / y pieniądze w płát dáwáć winni: z onego rozmnażánia / pożytki záwżdy śię ná śieroty wśćiągáć máią / á ná Opiekuny nic iedno ßkody / frásunki. Kto śię temu przypátrzy / káżdego te y inne niebeśpieczeństwá od opieki łátwie odstráßyć mogą. A przedśię iednák w Rzeczypospolitey / to iest potrzebna / ábyśmy śierot nie opußczáli. A iż do Praw Cesárskich nie mamy śię vćiekáć iedno w tych przypadkách ktoreby w Práwie náßym nie były opisáne. Dla tego w tym przypadku / około pieniędzy śierot opuśćiwßy te srogość Praw Cesárskich / lepiey śię sądźić ná Głożie: Iure Municipali, artic: 26. ktora o tym iásnie opiewa. Co ácz w Láćińskim Exemplarzu Práwá Máydeburskiego / niewiedźiec z ktorey przyczyny / iest opußczono: wßákże śię w Niemieckich Exemplarzách wedle słußnego wykłádu náyduie temi słowy: Bona pupillorum, neq; aliquid lucri parare, neq; damni quippiam sustinere possunt, propterea quod illa tutor, suo proprio & non pupilli periculo expendit, quippe qui tenetur ab anno in annum, de pupilli bonis rationem reddere, & summam capitalem saluam conseruare, nisi fortè illa absq; eius culpa, negligentiaq; perierit: de quo per Iuramentum vnica manu se purgare cogitur, pupillis adultis & nemini alteri &c. to iest: Dobrá śierot / áni zysku

Cerasini.

Dobrá śierot iáko máia być opatrzáne.

Pieniądze śierot.

przynośić/ áni ßkody iákiey ćierpieć nie mogą: dla tego/ iż ie Opiekun z swoią á nie śieroty ßkody wydáwáć ábo ßáfowáć ma/ ktory z dobr śierocinych Rok od roku winien liczbę czynić/ y głowną summę zupełnie záchowáć. Wyiąwßyby oná summá z iákiey przygody á Bożego dopußczenia bez iego winy á niedbáłośći zginęłá. Co ieśliby śie przydáło/ tedy opiekun sam winien śie oczyśćić śierotom dorosłym. A nikomu innemu. ꝛc.

Nádto miedzy ludźmi Rycerskiego stanu/ y w Krákowie do tego czásu iest záchowánie/ iż Opiekunowie dawßy ná pewne á bespieczne mieysce schowáć pieniądze/ nic więcey nie byli przymußeni oddawáć/ iedno one summę. Ina iest/ ieśliby kto wźiąwßy śierocine pieniądze obroćił ie ná swoy ábo ná cźiy inny pożytek: tám pobożny płát wedle widzenia dobrych ludźi ma być bran.

OPiekuny białymgłowom/ pospolićie z Vrzędu dawáią ku sprawom Sądowym. Ale ich opieká poty trwa/ poki Sąd śiedźi. Speculo Saxonum libro 1. articulo 47.

INne rzeczy o Opiekunách ku widzeniu potrzebne/ są w Artykulech opisáne. fol: 53. 54. 55. y w Porządku fol. 190. 191. A ktoby ießcze ßerzey o tym chćiał wiedźieć/ muśi Cesárskie Práwá czytáć/

w kto-

w ktorych bárzo ßeroko o Opiekách zá ſłußnymi przyczynámi/ y zá rozmáitemi przypadkámi piſano.

Tu ſie nie godzi zámilczeć zwyczáiu nie dobrego/ ktory v Sądow Mieyſkich chowáią/ ná ktorym białegłowy co mężow nie máią/ ábo dziewki doroſłe/ kiedy máią przedáć/ ábo ktorym innym ſpoſobem oddalić Imienie ſwoie ſtoiące/ biorą ſobie ku tey Spráwie y ku innym wßelkim ważnym ſpráwom zá Opiekuná kogo chcą/ wedle myśli ſwoiey/ kto ſie iednokolwiek ná ten czás tráfi/ okrom brákowánia/ nie máiąc żadnego baczenia ná to/ ieśli on człowiek wźięty zá opiekuná/ ieſt znáiomy/ ieśli obcy/ ieśli krewny/ przyrodzony/ ieśli ku tey rzeczy ſpráwny/ ieśli z gotową rádą do Sądu przyßedł. Iedno kto ſie kolwiek ná ten czás náwinie/ tedy go ſobie zá opiekuná biorą: á Sąd go też wnet potwierdźi zá opiekuná. Tákże zá onym obrániem y potwierdzeniem/ on niewiedźiec zkąd przypádły opiekun/ mowi od oney białeygłowy/ ktora Imienie oddala/ ábo iáką poważną ſpráwę v Sądu ma. A bárzo ſie wiele tego tráfia/ iż ießcze nie on opiekun mowi/ y nie oná białagłowá/ ále ten ktoremu ſie co ku pożytkowi od oney białeygłowy dźieie. A opiekun tylko ná wßytko cokolwiek ſłyßy/ choć nierozumie/ imieniem oney białeygłowy przyzwala. W czym bywáią niemáłe oßukánia vbogich biá-

 łychgłow/

Cerasini sententia.

łychgłow / ktore ſie w tym ſpráwowáć nie vmieia / weſpołek y z opiekunem. Co z wiele świeżych przykłádow może być záwżdy obaczono. Lepiey ſie około tego w Práwie Ziemſkim Szláchecktim ſpráwuia / iż gdy niewiáſtá Grunt ſwoy ábo iákie Práwo ſwoie oddalić ma / muśi ku ſobie wziąć przyiaćielá powinowátego / ábo po oycu ábo po mátce / zá ktorego władza á rádą / y dozwoleniem wßyſtko ſie dźieie / á bez niego nic: y ießcze nie iednego ále dwu ku ſobie bierze / bez ktorych ſpráwá białeygłowy nicby nie ważyłá. Te domowe przykłády miáłyby nas k temu wieść / ábyſmy tego co ieſt lepßego / náśládowáli. Naimnieyby z drogi nie było / áby w ten czás kiedy białagłowá / ma iáka poważna ſpráwe v Sadu / á zwłaßczá kiedy Jmienie ma przedáwáć ábo záſtáwiáć / przy niey był krewny powinowáty / ábo opiekun Teſtámentny / ábo iáki człowiek vczćiwy roſtropny / z Vrzedu dány / zá ktoregoby ſie rádą wßyſtko dźiało. Aby nie ták piſano: Honeſta N. per tutorem ſibi aſſumptum, & Iuridice confirmatum. Ale ták: Honeſta N. habens penes ſe hunc & hunc amicum, conſanguineum, patruum, auunculum, de linea paterna vel materna, ad infraſcripta conſentientem. Ale niewiem co ſie dźieie / iż te rzeczy z trudnośćia máia być opußczone / ktore ſie z zwyczáiu dawnego záſtárzály. Ná-

piſano o tych opiekunách co ich tylko ku iákiey Sądowney ſpráwie ná máły czás Sąd dáie. Speculo Sax: lib: 1. artic: 47. Gdźie tákiego Práwo názywa/ Tutor Iudicialis. Támże go w Glozie wykłáda: Iż táki opiekun nie ináczey ſie ma / iedno iáko Prokurator. Abowiem iáko Prokurator mowiąc od kogo czyie słowá / żadney ſzkody ztąd nie odnośi/ tákże y táki opiekun z Vrzędu dány / ktorego też opieká poty iedno trwa / poki z ſtrony iey v Sądu ſpráwe ma. Tutoria Iudicialis.

NIewiáſtá / ieśliby byłá pozwána do Sądu / á opiekuná w ten czás nie miáłá: powinná ſobie przed Sądem zárázem obráć opiekuná / ábo oń żądáć: gdźieby tego nie vczyniłá / vpada w ſwey ſpráwie. A ieśliby miáłá właſnego práwego opiekuná / ktoregoby ná ten czás nie było domá / tedy iey z Práwá winno dáć czás czternaśćie dni do mężá / áby z nim weſpołek ſtánęłá / á przezeń iáko opiekuná właſnego / ſwoie rzecz ſpráwowáłá. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 46. in Textu & in Gloſa.

Formá kwitu z Opieki.

COram nobis in Conſenſu Conſulari, perſonaliter comparens, ingenuus N. filius olim famati N. habens annos perfectæ diſcretionis, pro ſua parte, & tanquam tutor naturalis, aliorum fratrum &

ſororum minorennium, videlicet N. & N. cauendo de eorum rati habitione ſufficienti, poſtquam adoleuerint, ſub bonorum ſuorum omnium hypotheca, vltrò faſſus eſt. Quia nobiles N. & N. Ciues Cracou: tutores ipſius teſtamentarij, ſiue per D. Conſules deputati & delegati, ſufficientem ei rationem fecerunt, de vniuerſa eiuſmodi tutella, deq; tota adminiſtratione bonorum omnium mobilium & immobilium, à morte prædicti N. patris ſui relictorum, ad ſe & ad prænominatos fratres, ſororeſq; minorennes, ex paterna & materna ſucceſsione deuolutorum, & quocunq; Iuris titulo, coniunctim aut diuiſim pertinentium; Recognoſceñ, ſibi à præfatis N. & N. tutoribus, omnia tam in ſummis capitalibus pecuniarum, & lucris cenſibuſq; inde prouenieñ, ac mercibus & debitis, quam in alijs rebus omnibus & ſingulis, ſub eorum tali datiua, vel teſtamentarij tutella curaque, & adminiſtratione habitis, quocunq; nomine nuncupatis & cenſendis, nullis penitus exceptis, plenariè & in toto extradita eſſe: Ita quòd nihil penitus rerum & bonorum, ad ſe memoratoſque pueros minorennes ſpectantium, apud eoſdem D. tutores, coniunctim vel diuiſim, ad præſentem vſq; diem ſit relictum. Itaq; prædictus N. pro ſua ſuorumq; præfatorum cohæredum ſorte, ipſos D. tutores quietat, liberoſq; pronunci-

at, de

at, de ratione facta, de præfata datiua, delegataq; siue testamentaria tutella & cura, bonorum administratione, & rebus omnibus singulisq; modo præmisso acceptis, perpetuò & in æuum. Promittens, ac se sub omnium bonorum suorum mobilium & immobilium, ex paterna, materna, aut alia quacunq; successione, vel quomodocunq; ad se pertineñ, hîc Cracouiæ & vbiuis locorum habitorum & habendorum oppignoratione obligañ, de & pro auertenda omni impetitione & molestatione, tam minorennium cohæredum suorum, quam etiam quarumcunq; aliarum personarum. quæ contra eosdem D. tutores eorumque hæredes & posteros omnes oriri vnquam posśint, occasione administrationis tutellæ curæq; rationis redditæ, ac occasione omnium rerum, & bonorum, quæ per eosdem D. tutores iuxta tenorem Inuentarij & rationis, eisdem effectualiter & plenariè extradita sunt. Quinimo prædictus N. pollicitus est (solenni obligatione interueniente) se intercessurum, euicturum, defensurumq; proprijs sumptibus, in quibuscunq; Iudicijs, eosdem supranominatos tutores, omnes insimul, ac quemlibet eorum scorsim, eorumq; hæredes & posteros. Tum deniq; se præsentem quietationem inuiolabiliter seruaturum, tanquam omnes clausulæ necessariæ, quæ temporis successu contra eam opponi possent,

de verbo ad verbum insertæ non conspicerentur. Renunciando per expressum, omnibus in vniuersum Iuris remedijs, Appellationibus, & alijs rebus subsidiarijs, quocunq; nomine vocitatis, nullis penitus exceptis, sub quocunq; colore & prætextu, aduersus istam recognitionem excogitandis: ita vt quicquid contra præsentem quietationem, in Iudicio vel extra Iudicium actum, gestum, & attentatum fuerit: id totum debet esse irritum, inane, & nullius penitus roboris aut momenti. Non secus ac si per Sacr: M. R. supræmum instantiæ Iudicem, in legitimo Iudicio, ex partium controuersijs, ea omnia pro irritis, inanibus, & nullius momenti aut roboris, per suæ Maiestatis sententiam, pronunciata & decreta essent. Cæterũ ibidem personaliter adstañ, honesta N. prædicti N. vxor legitima, per famatum N. ad id sibi cum præsentaneo præfati mariti sui cõsensu, sumptum tutorem liberè, verbisq; expressis consensit per omnia in præmissam totam Inscriptionem quietationis, cautionem & obligationem hypothecariam, per suum præfatum maritum, supradictis D. N. & N. tutoribus factam, approbando illam, in omnibus suis punctis, clausulis, & conditionibus. Renunciando insuper per dictum suum assumptum tutorem, vniuerso Iuri & Priuilegio Dotis, dotalicijque sui, à marito suo sibi denominati.

Consens vxoris ad inscriptionem mariti.

(idq;

(idq; quo ad præsentem actum) nolens omnino eodem suo Iure ac Priuilegio dotaliciali aduersus præfatam inscriptionem & cautionem obligationemq; hypotecariam, per suum maritum, D. tutoribus, modo (vt præmissum est) factam, vllis modis vnquam vti.

IEst innych wiele Zapisow około Opiek / wedle spraw y przypadkow rozmáitych / ktore Zapisy / káżdy Pisarz wedle spráwy á zeznánia stron łátwie formowáć może / iáko y kwity. Ná ktorych iż iednák Opiekunom ku słusznemu zámknieniu trudnośći swoich / ktore z strony Opieki miewáią / niemáło należy: położyłem tu tylko tákiego kwitu ostrożnego kształt Láćińskiem iezykiem / wedle ktorego inne kwity łátwie sobie káżdy formowáć / y ná Polskie chceli przełożyć może.

Zrzucenie z Rzemięsłá dla Psá y Kotki.

Psá ieśliby kto zábił / ábo ktore inne źwierze / ktoreby mu szkodę vczynić miáło / karánia zá to nie ma żadnego odnosić / ieśli dowiedźie przysięgą / iż to zá potrzebą w obronieniu swoiey szkody vczynił. Nápisano Spec: Saxon: libro 2. artic: 123 in Textu. Interficiat si quis

canem, vrsum vel aliud simile animal, sibi nocere volens, manet indemnis. si iuramento probare audet: quòd causa necessitatis id fecerit. A w Glożie miánowićie dołożono: Jesliby kto ránił Psá w przednią nogę/ ábo w bárk / á dowiodłby tego dwiemá palcy przed Pánem Bogiem / iże to zá potrzebą w obronieniu śiebie ábo swoiey szkody vczynił: nie ma ná tym nic szkodowáć.

Niepobożne/karánie o Psá.

☞ Tu Rzemieśnicy ná Miásteczkách w Cechách swoich / nie pámietáią ná to Práwo / ábo też o nim niewiedzą / gdy tego ktory w obronieniu swoiey szkody / Psá ábo Kotkę zábiie/ karzą niepobożnie: rzemiesło mu odeymą / y nie będą go miedzy sobą ćierpieć/ iákoby iákiego bezecnego człowieká. A meżoboycá/ Cudzołożnik/ Piánicá/ Gracz/ Lupieżcá / gdy iedno zá swoy zły vczynek pieniądzmi iáką nagrodę vczyni: á drugi też żadney nie vczyni/ łátwie sobie v nich winę przeiedná. Już miedzy nimi będźie ták dobry iáko y pierwey. Wielkie w tym niebaczenie miedzy Rzemieśniki / ktore niewiedźieć zkąd sie miedzy nie ták bárzo wkorzeniło/ iże człowieká o bestyą haniebniey ná dobrey sławie/ ná żywnośći karzą niż o te wystepki/ o ktore Pan Bog nie tylko ná żywnośći/ ále y ná gárdle káráć kazał. Przełożeni/ Rádá Mieyska (pod ktorych zwierzchnośćią Cechowie są) mieliby ná to pilne baczenie

czenie mieć. W czym v Rzemieślnikow w Cechách nierząd widzą / nie dopuszczáć tego: drogę im do Spráwiedliwości pokázáć / á náuczyć iáko się sprá-wowáć máią. Bo oni wedle Práwá máią być posłuszni Burmistrzowi y też Rádzie Mieyskiey. A nie tylko oni / ále y wszyscy w pospolitości Mie-szczánie máią być pod posłuszeństwem Rádzieckim / dosyć czyniąc swoiey przysiędze. Ták Práwo v-czy / Iure Municipali artic: 19. Pospolstwo ma być pod posłuszeń-stwem rá-dzieckim.

☞ Alebyś kto spytał. Iákaż ma być nagrodá zá Psá? Powiedziałeś / iż ieśli kto zábiie Psá / á przysięże iż to w obronieniu swoiey szkody vczynił / tedy ma być wolen. A kiedy kto vmyślnie zábiie Psá / iákoż ma być karan. Bo sobie drugi waży Psá iáko koniá / y szácuie go sobie bárzo drogo / dla poży-tkow y kunsztow ieg: gdy mu domu strzeże / złodzie-iá od domu odszczeka / Przepiorkę vgoni / kaczki do-płynie / śláden Páná naydzie / kalety / suknie / ru-szyć nie da / y inne krotofile czyni: dla ktorych go Pan z sobą zá stoł sadza / y teyże mu potráwy z tálerzá dawa / ktorą sam iada: więc tego nie káráć kto go zábiie ze złości / á on ná niego áni zászczeknie? Ták że y o Kotkę bárzo się gniewáią / gdyż oná też wiel-ki pożytek czyni w domu / myszy / szczurki łowi: á ták wielkie plugástwá z domu gubi. więc tego nie káráć / kto ią zábiie? R w tym iest Práwo opisáne /

czytay sobie ná mieyscách wyższey námienionych/ choćby też vmyślnie zábił/ tedy zá to ná dobrey sławie nie ma być karan/ áni z Rzemieśłá zrzucon: ále go zápłáćić winien. Dołożono tám ieszcze/ znák po ktorym vmyślnie zábićie Psá poznáć może/ to iest/ ieśli go wzad ránił. Bo tu iuż znák iest nieiáki/ iż vćiekáiącego/ á nie szkodzącego vderzył. Si in Partem posteriorem vulneratus sit canis, non potest sine damno manere.

Kto Psá vmyślnie zábiie/ iáko ma być karan.

Exoluere enim Canem oportet cùm Statuto Vergeldo, vel secundùm valorem & æstimationem si statutus vergeldus non sit. Speculo Saxonum libro 3. articulo 49.

By też to Práwo nie było/ y sam przyrodzony rozum mogłby od tego okrućieństwá odwieść. Człowiek iest rzecz nieprzepłácona: Zábiie go kto/ choć też y vmyślnie/ przychodźi do tego mężoboycá/ iż zá nagrodą pieniężną/ miewa mieysce miedzy poczćiwemi: tákże cudzołożnik/drapieżcá/y inni złoczyńce. A o Psá/ ktory do człowieczey ważnośći/ żadnego przyrownánia nie ma/ oprocz ćielesnych smysłow/ iż tákże widźi/ słyszy/czuie: człowiek ná dobrey sławie ma być náruszony/ z vczćiwego zgromádzenia wyłączony/ żywność mu ma być odięta: káżdy łátwie vznáć może/ ieśli to wedle Bogá á miłośći Chrześćiáńskiey Rzemieślnicy miedzy sobą ten obyczay wnieśli. Muśiał to ten pierwey wymyślić/

ślić / ktory sobie pśie kunszty zá osobliwą krotofilę miał / á psá więcey niż człowieká szánował. Nie mowię o tego / ktoryby zábiwszy iednego Psá / chćiał drugie bić: temuby iuż przystało / iedno rzemiesło odiąć / á drugie przy nim zostáwić. Ale ktory zábiwszy zá iáką przyczyną iednego Psá / ktemu ieszcze z przygody / choc też y vmyslnie / żáłuie tego / iednánia szuka / nágrodźić chce / ábo też wedle Práwá okazáć chce / iż choć zábił / szkodowáć ná tym nie winien. Przećię to nań wieść chcesz / áby rzemiesłá ostradał / o dobrą mu sławę stoisz: nie w miłośći Chrześćiáńskiey chodźisz / czyniąc nád Práwo Boże / y Ludzkie / burząc sie przećiw brátu twoiemu z nienawiśći / ábo z zazdrośći. Bog kazał bydlę zá bydlę dáwáć: Ludzkie Práwo każe płáćić: A ty z rzemiesłá zrzucasz / o sławę przypráwiasz. Co czyniąc / sam więcey grzeszysz / niż ten co Psá zábił: y dálekoby przystoyniey / áby ty zá tákowym okrućieństwem / ktore nád brátem twoim przećiw Bogu y Práwu ludzkiemu czynisz / sam z rzemiesłá był zrzucon / y z pośrzodku cnotliwych był wyłączon. Dobrze ieden Pan w Polszcze w Mieśćie swoim vczynił / gdy sie dowiedźiał / iż Szewcy nie dopuscili robić rzemiesłá iednemu Mistrzowi miedzy sobą / iż Psá kopytem zábił / w ten czás gdy mu był kołacz z násłe.n vchwaćił. Kazał w mieśćie zápuścić śieći ná

ći ná pśy w święto / kiedy rzemieślnicy schadzki miewáią. A gdy ich niemáło nágnánych było: roskázał wszytkim Szewczego Cechu / poczawszy od stárszych áż do młodszych / áby káżdy po psie zábił: co wszyscy vczynić muśieli. A iżby byli od przełożonych w Mieśćie nágány nie mieli / muśiał y Burmistrz y Ráyce po psie zábić / y sam też Pan náostátek Psá zábił / chcac im to pokázáć przykłádem swoim / áby to ználi / á dobrze śie náuczyli / iż Pies bestya nigdy tego nie godźien / áby człowiek w tákiey wzgárdźie á odrzuceniu dla niego być miał. Ták że gdy wszyscy po psie zábili / vczynili śie wszyscy krom żadnych Przywileiow iednáko godnymi / y poczćiwemi / nie ináczey iákoby też sárny ábo záiące w sieći / bedac ná naylepszym myśliśtwie / pobili. Dopiero sámi ná sobie poználi / iż niesłusznie nád brátem swoim czynili / gdy go dla Psá z rzemiesłá zrzucáli / á práwie iákoby bezecnym czynili. Acz iest

Psá zábić iest sromotna rzecz.

sromotna rzecz psá zábić y bárzo podeyźrzána. Bo kiedy kto czyiego psá zwłaszczá domowego zábiie / w tym iest podeyźrzány / iż onego czyi iest pies / chce okráść: poniewaź mu zábił Psá / ktorego strożem domowym názywáią. Y przed Pánem Bogiem iest to rzecz brzydliwa. co śie też pokázuie z onych słow v Ezáiaszá / gdźie miedzy innemi podobieństwy / ktoremi pokázuie / iáko śie Bog onemi ofiárámi lu-

mi ludu swoiego brzydził: pokazał też y podobieństwo o Psie mowiąc: Ktoby ofiárował wołu/ iákoby człowieká zábił. Ktoby ofiárował owce/ iákoby Psá zábił. A gdyż to rzecz iest przed Pánem Bogiem sprośna á omierzła/ przed ludźmi sromotna: káżdy się wárowáć ma/ áby tego prożen był. Isa. vlti.

Wszákże/ nie táki to iest wystepek o psá/ áby człowiek stworzony ná Obraz Boży/ták hániebnie odrzucony być miał. Exoluere enim canem, non artificio deponere, oportet.

Jákiby miał być Wárgielt ábo nagrodá zá Psá. Wárgielt zá psá.

Nápisano Spec: Saxon: lib: 3. artic: 31. in Textu: Canis custodiens curiam seu canis fundi, sicut & is qui ouile sequitur tribus solidis exoluitur. A Glozá wedle stárego Textu powiáda: Canis fundum custodiens, vno solido, pastoricius verò tribus exoluitur solidis. to iest/ Pies/ ktory iest stroż domowy/ y pies co przy Pásterzu chodzi/ owiec strzeże/ Trzemi solidy bywa płácon. Solidus wedle Práwá Sáskiego/ niekiedy dwánaście pieniedzy Polskich/ niekiedy też Czerwony złoty waży. Już tu około płácenia Psá/ choćby się rozumiał Solidus, złoty/ choć dwánaście pieniedzy: przystoynieby/ ieśli ináczey nie może być/ trzy złote zá psá/ nalepszego strożá y nakrotochwilnieyszego kunsztarzá dáć/ niż rzemiestá y wszystkiey żywności ostradáć. Wszákże Solidus w Práwie co iest.

tá płaca wedle pśiey godnośći / w vznániu ludźi/ rostropnych zależy. Tákże y Kotki. Ták nápisano: Si statutus vergeldus non sit, tunc secundùm valorem & æstimationem.

Zrzucenie z Rzemiestá dla czego ma być.

Nápisano Iure Munic: artic: 44. in glosa. Dla czego ma być zrzucenie z rzemiestá / iż / ieśliby sie kto vpornym á nieukaránym w Cechu vkazał: tedy go Stárszy do Rády máią opowiedźieć / á Rádá wedle zásłużenia ma go skáráć / y z rzemiestá złożyć: ktorego potym nie może robić áż zá dozwoleniem rády. A ieśliby sie ieszcze wiecey vpornym / nievkaránym vkázował przećiw Cechowi wiecey wykraczáiąc / á to stárszy pod swemi przysięgámi zeználi: iuż ná wieki rzemiestá nie może robić. Potym ieśliby iáko z łáski Rádźieckiey ku rzemiestu przyszedł: Rzemiesło swoie będźie mogł robić. Ale iuż bez nágány y nárußenia poczćiwośći nie może być: iuż áni świádczyć / áni w Cechu stárżyć / áni miedzy mistrzmi bywáć / áni vrzędu miewáć może: y o rzemiesło łátwie go zás káždy przyprawi. Tákiego Łácinnicy Iure priuatum zowią.

Wieleby innych obyczáiow przypádło podobnych / przećiw ktorymby sie godźiło nieco mowić / ktore rzemieślnicy miedzy sobą niesłusznie záchowáią / nie wedle Práwá / nie wedle Wielkierzow / nie wedle Przywileiow / iedno z swoiego własnego po-

stáno-

ſtánowienia / á obyczáiu záſtárzáłego : iáko o wypráwowániu psiey ſkory / iż ſie iednym rzemieſtnikom godzi wypráwowáć/á drugim nie godzi. Tákże o Łáziebniczych ábo Bárwierſkich dźieciách/ ktorych w rzemieſlá niewiem z ktorey przyczyny nie przyimuią. Jeśli dla tego/iż Barwierze około zdrowia człowieczego chodzą / to nieſłuśna przyczyná: niewiem czemuby miał być godnieyſzy Kowal co koniá beſtyą leczy niż Bárwierz co około zdrowia człowieczego pracą ma? Ná ten czás doſyć ieſt to námienić/ oſtátká ſie mądrzy domyślą/ y co ieſt nieſłuſznego obaczą.

Pies kiedy ſſkodę vczyni, Pan iego co zá nagrodę winien.

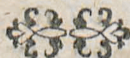
PSá ktoby chował / á on pies iáką ſzkodę vczynił / człowieká ábo ktore iego źwierzę vkąsił/ ochromił/ ziadł : tedy ten czyi pies ieſt/ winien ſzkodę nágrodźić/ wedle vſtáwioney płacey/ ábo wedle słuſznego ſzácunku ſzkody. A to iesliby onego pſá od onego czáſu ktorego ſzkodę vczynił / przyiął do siebie. Ale iesliby go od tego czáſu ktorego ſzkodę vczynił / od siebie wygnał / niechcąc go dáley chowáć áni kármić áni poić / nie winien będźie ſzkody. A ten kto ieſt vſzkodzony / weźmie go ſobie zá nagrodę/ iesli chce. Wſzákże iesliby vſzkodzony / ſá-

motrzeć mogł dowieść przeciw onemu czíy był pies/ iż do tego czásu ktorego sie ßkodá ostáłá/ iego był/ winien ßkode nágrodźić. Ták w Texcie stoi Iure Municipali artic: 123.

IEśliby czíy pies gonił bydle przed domem ná vlicy á ßkode vczynił/ Pan onego psá winien ßkode nágrodźić.

IEśliby pies ná vlicy meżczyzne ábo białagłowe obráźił: á obráżony psá onego zábił ábo ránił/ nie mogąc sie ináczey gwałtowi obronić/ nie winien ßkody: iesli iáko Práwo niesie tego dowiedźie/ iż to w obronie vczynił.

WIlk/ Niedźwiedź/ Lißká/ Ryś/ Leopárd/ Lew/ ieśliby ßkode vczynił/ Pan ich nie może być od nágrodzenia ßkody wolen/ choćby ono źwierze chćiał wygnáć. A to iesli vßkodzony sámotrzeć dowiedźie/ iż ono źwierze áż do czásu ßkody chował. Przyczyná tego iest/ iż tákowych bestiy ßkodliwych nie godźi sie chowáć. Przeto ten kto ie chowa/ winien ßkode nágrádzáć wedle ßácunku.

MONOPOLIVM.

Onopolium Greckim słowem zowia/ Wyſtep táki w Rzeczypoſpolitey / kiedy kto ſam ieden ábo kilká ich / zmowiwſzy ſie w towárzyſtwie/zákupuia iáka rzecz/ ktora potym ſámi ku ſwoiemu pożytkowi / iáko chca przedáia. Tákie zákupowánie / iáko wielka ſzkode poſpolitemu człowiekowi przynosi / ztad ſie pokázuie/ iż wnet wſzytkich rzeczy/ wielka drogość przychodzi/zwłaſzczá onych/ktore ſam kto ieden ábo dwá/ zmowiwſzy ſie zákupuia. Dla tego ten wyſtep Práwá bárzo karza. Abowiem ná te wſzytkie Kupce/ krámár:e/ przekupnie/ ktorzy ná ſwoim kupiectwie/ ták ſie ſpráwuia/ iż táiemne porozumienie miedzy ſoba máiac / ſámi wſzytkie rzeczy/ ták ku iedzeniu y piciu należace / iáko też y towáry wſzelkie zákupuia / ná zákupowánie záchodzac/ áby potym one zákupione rzeczy / Sasiádom ſwoim drożey/ wedle ſwey woley przedawáli: ponieważ oni wielkich ſzkod y wielkiey drogośći ſa przyczyna : ieſt ná te wſzyſtkie karánie opiſáne / áby wzgledem wyſtepku/ wedle vznánia Vrzedu/ Jmienie ich ná Krolá brano / ábo od Miáſtá odkázowano / ábo z ziemie

Iodoci Damuderij in praxi rerum Criminalium.

Monopolia ſzkodliwe / bárzo Práwá karza.

mie wyganiano / ábo iżby śie wiecey kupiectwem nie obchodźili.

ZAkupowánie też w ten czás bywa ßkodliwe / kiedy ktorzy chytrze temu zábiegáią / áby wieyśey ludźie / rzeczy stráwnych ná Targ nie przywodźili: ále sámi do nich záieżdżáią / áby tám skupowáli / á potym do domow swoich przywiozßy / z nienagłá pospolitym ludźiom po swey myśli przedáią. Ná tákie Práwá wine opisuią / dwádźieśćiá złotych we złoćie / z nágrodzeniem ßkody / ktoraby Rzeczpospolita ztąd podiełá.

Monopolia / káżdy ßkárżyć może.

KV oskárżeniu tego wystepku w zákupowániu / káżdy ma być do Vrzedu przypußczon / choćby też táka osobá byłá / ktoreyby śie o iáki wystep zá iáka przyczyna / nikogo winowáć nie godźiło. O tákie Monopolia winowáć może / in genere káżdy.

Wßákże tu iż żaden wedle Práwá nie może być ná to przymußon / áby swoie Zboże / ábo inne żywnośći przedawał / trzebá przy tym wystepku zákupowánia y przedawánia dobrze baczyć / co ma być dozwolono: Jeśliby ktory kupiec wynośił ábo wywoźił te kupia / ktoreyby obfitość miał / w ten czás / gdyby też inßy táka rzecz długo przedawáli: tego Práwá nie przymußáia / áby swoie rzeczy tániey przedáwáć miał / niż kupił / ábo nie pierwey przedáwáć ážby drudzy sprzedáli / ábo ážby ku przedániu

dániu wykładáli. Abowiem káždemu godźi ſie z pracey ſwoiey zyſku nábywáć/ á wedle tárgu ſie záchowáć. Wyiawßyby táka potrzebá ábo drogość przypádłá/ iżby ludźie dla niedoſtátku żywnośći o zdrowie przychodźić mieli. Tám w tákowych przypadkách Przełożeni/ tákich rzeczy zwłaßczá ſtráwnych/ pewna płaca vſtáwić mogą: á wywoźić ich nie dopußczáć: zábiegáiąc przez to/ áby ludźie/ dla niedoſtátku żywnośći/ nie gineli.

KTo by czáſu Woyny/ żywnośći ſwoiey nie znaßał/ ábo indźie wywoźił/ nižli do Woyſká Páná ſwoiego/ ábo indźie drożey przedawał: táki ma być karan zábrániem máiętnośći ná Królá/ y wygnániem z źiemie. A ieśliby te ſtráwne rzeczy do nieprzyiaćielſkich zamkow ábo miaſt potáiemnie wynośił/ ábo iákimkolwiek obyczáiem/ choć przez ſie choć przez inßego podawał: táki iáko zdraycá Oyczyzny ſwoiey/ y iáko winny Máieſtatu Krolewſkiego/ ma być ná gárdle karan/ y máiętność iego ná Królá ma być zábrána. Wywożenie żywnośći.

KTo by czáſu drogośći zá pieniądze/ ábo iáko chytrze wyzwolił żywność z Ziemie/ z Miaſt/ nád zákazánie/ iżeby indźie drożey przedał/ ten ieſt iáko zákupień w Rzeczypoſpolitey ßkodliwy/ y ma być wedle vznánia wyſtępku karan/ á zwłaßczá ieśliby z one-

by z onego wywożenia/ Rzeczpospolita wielką szkode miáłá.

Rzemieślnicy w teyże winie są/ ktorzy miedzy sobą iákie státuty niesłuszne/ Sąsiedzkim Miástom przećiwne stánawiáią/ zá ktoremi robotę swoie sąsiádom swoim/ drożey niż pobożny zwyczay niesie przedáią/ ábo tákie zmowy miedzy sobą czynią/aby żaden roboty swoiey tániey nie przedawał/ iedno wedle ich vchwały. Toż ma być rozumiano o Lekárzách/ Aptekárzách/ ktorzy tákże miedzy sobą niesłusznymi Kontrákty Rzeczpospolitą obćiążáią/ wyćiągáiąc zá swoie drogi do chorych/ zá lekárstwá niepobożną płácą/ bacząc to/ iż káżdy chcąc záchowáć zdrowie/ dałby wszytkę máiętność swoię. Tákże Rzeźnicy/ Piekárze/ Káczmarze/ Szynkarze/ y pospolićie wszyscy iácykolwiek Rzemieślnicy y hándlownicy/ ktorzy táiemnymi rozmowámi miedzy sobą stánawiáią co tákiego/ co iest ku ich własnemu pożytkowi/ á ku vbliżeniu Rzeczypospol. wszyscy y káżdy zosobná/ máią być karáni/ wedle ich máiętnośći/ wedle Konstituciy/ á vznánia Vrzedu/ krom żadnego ochylánia/ Aby sie ták przećiw drogośći/ kárnośćią/ záwżdy zábiegáło/ ktora niskąd inąd wiecey nie rośćie iedno ztąd/ kiedy ieden kto ábo dwá/ zmowiwszy sie/ iedne rzecz sámi zákupuią/ á potym niepobożnie przedáią/

Rzemieślnikow postánowienia szkodliwe są też Monopolia.

Monopolia/ máią być karáne/ krom folgi.

dáią / nie máiąc żadnego baczenia ná pobożność Chrześciáńską / iedno iżby sie ſpánoſzyli / drą bliźniego ſwego / przedawáiąc wyżſzey zá troie pieniądze / niż ſámi kupili: ktore drapieſtwo potym poczciwym zyſkiem ſobie názywáią. A wynaſzáią ſie ták dálece tákim zákupowániem / iż nie tylko to ná ludziách / nád ſwoie ſumme wyciągáią / czymby ſwoiemu zbytkowi / w pyſznym mieſzkániu / w koſztownym vżywániu / w bieſiádách / w zbytnich vbiorách / doſyć czynili. Ale czymby też ſobie Vrzędy ſpoſobili / y przyiáźni v nich iednáli / áby im tákich y innych fortelow dopuſzczáli. Czynią to rownie iáko on Verres / ktory nie tylko dla tego kradał / áby ſwoiemu zbytkowi doſyć czynił / ále iżby też ztąd miał to / coby obrońcom ſwoim tákże y Sędziom dawał / áby przez to karánia zá ſwoy wyſtępek látwiey vchodził. Gdyż tedy tákie Monopolia / ſą wielką zarázą w Rzeczypoſp. vbogie ludzie ieſzcze wiecey vbożą / y miłości Chrześciáńſkiey bárzo ſą przeciwne: máią być w mieście z pilnością ſtrzeżone y bronione. Nád to / Przywileie / Konſtitucye / ieśliby miedzy kupcy ábo rzemieślniki tákie były / ktoreby ſie ku włáſnemu czyiemu pożytku ściągáły / z ſzkodą Rzeczypoſpolitey / miályby być káſſowáne / wniwecz obrocone. Bo vczciwemu człowiekowi nie przyſtoi ſzukáć włáſnego pożytku z cu-

dzą szkodá. A iest táki Belua non homo, iáko ieden powiedział: Nomine & figura homo, re belua est, qui sua commoda, aliorum incommodo quærit.

IureMunicip: artic: 44. in Glossa.

Rzemieślnicy / nie mogą nic stánowić krom przyzwolenia Rádzieckiego.

Rzemieślnicy w swoim Cechu / nie mogą żadnego Wielkierzá / miedzy sobą vczynić / áni żadnego postánowienia ku pożytkowi Cechowemu / krom przyzwolenia Rádzieckiego / ábo Páná swoieǧ / ábo tego ktoryby nád miástem zwierzchność miał. Co ma być rozumiano tám / gdzieby ná co w wielkich rzeczách potwierdzenia potrzebowáli / tám nic sámi stánowić nie mogą. Ale w sprawách máłych ktore się nieściagáią ku szkodzie mieyskiey pospolit. tám bez potwierdzenia stánowić mogą. Przeto iesliby mistrzowie w Cechu ná iákie swoie vstáwy Listu potrzebowáli. Abo iesliby list od miástá ná iáką wolność sobie dány strácili / máią innego od Rády żądáć. Ale iesliby oná wolność od Krolá im byłá nádána / tákiey Ráycę ku potwierdzeniu żadney mocy nie będą mieć / iedno sam Krol.

Rzeźnicze vstáwy około bicia y przedawánia bydłá.

Rzeźnikow postánowienie w Máydeburku to záchowuią. Naprzod Ráycom y ich Vrzędowi winni przysiądz / iże oni Rzemiesło swoie / y pospolstwo ták chcą opátrzyć / áby żaden w Cechu żadnego bydłá wrzedliwego ku przedániu nie śmiał bić. Ktoryby to przestąpił / táki Miástu y Cechowi wedle Wielkierzá ábo vstáwy przewini.

Iesliby

JEśliby bydło było ránne/kłote/ krwáwe/ z świeżą rána/ nie ma być ku przedániu bite/ áni wykłádáne/ krom przyzwolenia ſtárßych Miſtrzow. Ktoryby to vczynił/ przewini miáſtu y Cechowi. Mieſo bitego bydłá/ ſolone/ ábo wedzone przedáwáć може. A iesliby onego przedawce kto obżáłował/ iż ono mieſo ktore przedáie/ ieſt bydlećiá chorego/ ábo iż zákazáne przedáie: táki obwiniony/ bliżßy bedźie ſam odeyść przysięgą/ niżby go kto pokonáć miał.

JEśliby Miſtrzowie Rzeźnicy v kogo mieſo záſtáli bydlećiá chorego/ ktoreby ſie nie zdáło być godne ku przedániu/ á zákazáli áby go nie rąbano/ ále iżby ták záwießone było/ dotąd ážby vznano/ ieśli ſie godźi przedáwáć ábo nie: á vznanoby iż ſie nie godźi przedáwáć/ á ono potym bydle obaczyli ná ßtuki być zrąbáne nád zákazánie ſwoie: tedy chocby ie przedał/ choć nie przedał/ przewini wedle vſtáwy. Tákże bydle iesliby z roboty było zádawione/ nie godźi ſie ku przedániu/ iesliby to od miſtrzow było doświádczono. A iesliby to zádawione ábo ktore inne ku przedániu niegodne/ iáwnie przedawał/ choć świeże/ choc ſłone/ choć wedzone/ przewini Miáſtu y Cechowi.

JEśliby kto w Cechu od ſwey bráćiey pod ſtárßemi był oſkárżon/ á vczynkiemby ſie to o co Wiáw- nym w-

go winuią nie pokazáło/ ániby go ná tákim zástano: iesliby sie przał/ bliższy będzie odeyść wedle Práwá. A iesliby sie vczynek pokazał/ tedy skárżący/ bliższy go pokonáć. Te wszystkie rzeczy wyższey opisáne/ dwá Mistrzowie stárszy winni opátrzyć: przestępce/ Burmistrzowi y Ráycom opowiedzieć/ áby wedle przewinienia był karan. Toż ma być rozumiano o wszytkich innych śniednych rzeczách/ iesliby ie kto fałszował/ ábo przedáiąc w czym wystąpił/ ma być wedle vstaw mieyskich karan/ ábo przed Przysiężniki postáwion. Abo v Pregierzá wsádzon/ ábo innym karániem karan. iáko kedy iest obyczay ták wystepne káráć.

czynku/ Po wod bliższy pokonáć pozwánego.

¶ Tákże Krámárze/ Przekupniowie/ wszelákich rzeczy/ Jedwabnych/ Płóciennych/ y inne ktorzykolwiek kupiey/ y Rzemieślnicy/ ktorzybykolwiek w mieście byli náleżieni/ pilnie máią chowáć Wielkierze/ y to cobykolwiek Mistrzowie w Cechu zámknęli/ pod winámi wyższey námienionemi: Wszytko to Mistrzowie máią moc opátrzyć/ kárác/ ile sie nie wściąga ku pieniężney winie/ ku karániu/ v Pragi/ ábo innemu zwykłemu karániu/ o ktorych sámym Ráycom Sąd należy. Ku tey rzeczy iáko sie stárszy w Cechách z nieposłusznemi spráwowáć máią/ iest nieco opisano w tych Przydatkách pod Tytułem/ o zrzuceniu z Rzemiesłá dla Psá.

v Pragi nikogo nie biią iedno o złodźieystwo.

Krámá-

KRámárze też y Rzemieślnicy w Mieściech mieszkáiący / choćby wszytkie podátki mieyskie / strożne / y inne brzemioná odpráwowáli / nie mogą żywności zábrániáć inszym Krámárzom / Rzemieślnikom / z inąd przychodniom. Wyiawszyby oni Krámárze / Rzemieślnicy w mieście mieszkáiący / osobliwy ná to przywiley od Królá nádány mieli / y okazáliby osobliwie wolności ná to / ktoremiby im to mogli zábronić. Nápisano o tym Iure Municip: articulo 44. in Glosa.

Apellácye, Sentencye.

Apellácya iest nálezioná dla dwoiey przyczyny. Abo dla złości / ábo dla prostości tych ktorzy Sentencye wydáią: áby to co iest od niższego Sędziego ze złości ábo z prostości skazano / przez wyższego Sędziego było popráwiono / ábo zepsowano.

Apellácya dla czego náleziona.

APellácya / nie ma być nikomu broniona. Niektorzy Láwnicy mniemáią / áby to było ku ich zelżywości / kiedy kto od ich skazánia Apelluie. Tákich Práwo názywa / Scabinos fatuos. A niektorzy w tym są ták bárzo vporni y niebáczni / iż rozmáitemi obyczáymi / grozbámi / pieniężnym zákłádem / temu zábiegáią / áby od ich skazánia nie ápel-

Apellácyey nie máią nikomu bronić.

Sędźiowie ſie nie máia gniewáć kiedy od nich ápelluie.

lowano. Co nie ma być/ ále wolno ieſt káżdemu ápellowáć / kto ſie iedno czuie być ſkazániem Przyśiężniczym obćiążony. Abowiem nie dla tegoć ten doſtátecznie vmie Prawo / iż ieſt Przyśiężnikiem: y owſzem wiele ich naydźie / bárzo proſtych/ ktorzy tylko w Láwicy záwadzáia. A przydawa ſie/ iż ći co przed nimi ſtoia/ lepiey Práwo rozumieia niż oni. Przeto ſie nie máia gniewáć / áni to ku ſwey zelżywośći rozumieć / kiedy od ich Sentenciy ápelluia. Nápiſano o tym Iure Municipali articulo 14. in Gloſa.

Apellowáć ſie nie godźi od oſtátnich Sędźiow.

APellowáć ſie nie godźi od oſtátnich Sędźiow/ ná to wyſádzonych iáko ſa v nas Kommiſſarze z ſześći miaſt ná to vprzywileiowáni. A iáko Gwar/ ták zágrodzenie ápellácyom ieſt dla tego vczynione/ áby ſtrony ſwarow Práwnych rychły koniec mieli/ áby iuż rzecz przez Dekret oſtátnich Sedźiow oſadzona/ ſkutek ſwoy ná dálſzym dniu wźiela. Już ná dálſzym dniu nic inneğ nie ma być /iedno Exekucya. Apellowáć iuż dáley nie może. Wyiawſzyby Vrząd Exekucya z krzywda czynił / nie ták iáko Dekret w ſobie omawia/ tám ápellowáć może / Et in Executione rei iudicatæ, iáko nápiſano C. de Apellationibus Ab iniurioſa Iudicum executionem appellare licet, à modo exequendi. Ale tu Prokuratorowie niewiedźieć zkąd wwiedli w obyczay/ iż tám gdźie

Ná dálſzym dniu Exekucyey/ kiedy może ápellowáć.

nic innego nie ma być iedno Exekucya / przyczyniá-
ią ſobie niepotrzebnie dálſzych poſtepkow / to ieſt /
ieſli ſtroná ná dálſzym dniu z Dekretu oſtátnich
Sedziow nie ſtánie: znowu ia przezyſkuia / pozy-
wáiac trzykroc do rzeczy oſadzoney / ná vpad / ná
fántowánie pytáiac / ták iákoby nigdy nic przećiw
ſtronie Práwem nie otrzymáli. Ktory poſtepek nic
innego nie ieſt / iedno iáko kiedyby kto przećiwniká
ſwoiego zwyćiężonego / ábo nápoły vmorzonego /
ná ſie ożywiał / á mácał ieſli ieſzcze żyw. Bo z tych
poſtepkow niepotrzebnych / wielekroć ſie przyda-
wa / iż przećiwnik przyczyne ſobie do ápellácyey łá-
twie naydźie / ktora go doyść może: y powlecze
ſpráwiedliwość ták długo / iáko y pierwey. A o-
noby przećiwniká ſwoiego ſpornego / Spráwie-
dliwośćia ſwoia / lepiey Exekucya dokonywáć / á
niż go niepotrzebnym poſtepkiem ná ſie ożywiáć.
Jeſli ná dálſzym dniu ſtánie / nic tám nie ma być
wznawiano / iedno áby ſie rzeczy oſadzoney doſyć
ſtáło. to ieſt / áby ten ktory ieſt przewyćiężony / na-
przod zwyćiężcy nakład Práwny odłożył: potym
zárázem w głowney rzeczy doſyć czynił / ták iáko
poſpolićie w Dekrećiech oſtátnich Sedziow piſza.
Partem victam in litis expenſis condemnamus, earũ
ſolutionem in termino diei vlterioris ſex Septima-
narum victori præſtandam pronunciamus. Deniq;
ad ſen-

Poſtepek ná dálſzym dniu wy-myślny.

Poſtepek ná dálſzym dniu iáki ma być.

ad sententiæ nostræ executionem, in præfixo termino diei vlterioris sex septimanis faciendam, partes ad Iudicium primæ instantiæ remittimus. A gdzieby nie dosyć czynił / áby tám zostáł. A ieśli nie stánie ná dálszym dniu ku dosyć vczynieniu / tedy Powod nic dáley sie nie ma wdáwáć / iedno to niestánie / á nie dosyć vczynienie v Woytá ná dálszym dniu / kiedy słońce záchodzi / dáć zápisáć. Potym názáiutrz ábo kiedy chce / ma onemu Vrzedowi / ná ktory Exekucya należy / Práwo swoie vkázáć / á o Exekucyą prosić / áby Práwem przewyćiężony był ku zapłáćie przyćiśnion fántowániem / w Jmieniu wwiązániem / ábo náostátek / ieśli máietnośći niemász / wiezieniem / áż do zapłáty.

Accessoria sententia co iest.

SEntencya ábo Skazánie / ktore Sędzia wydáie / iest dwoiákie. Jedno / ktore bywa nie o głowną rzecz / o ktorą iest żáłobá: ále o iáką obmowę ábo żądánie po żáłobie / przed odpowiedźią wrzucone: iáko kiedyby kto wysłyszawszy żáłobę / nie odpowiádáiąc ná nie / wrzucał miásto odpowiedźi co innego / ábo niesłuszność Pozwu wywodźił / ábo czásu ná rozmyślenie / ná Prokuratorá żądał / ábo sobie co opráwiał / ábo około Gwaru spor czynił / ábo wywody / iż kto do czytánia / do świádectwá przyść nie może / y co tákiego podobnego / cobykolwiek po żáłobie / przed odpowiedźią wtoczono było / oczby

lo/ oczby śię spor ostał / á skazánie ná to wyszło: tákie skazánie Łácinnicy názywáią Sententia Accessoria, Interlocutoria. Po Polsku / może być názwáne/ Przytoczne skazánie/ od ktorego nie ma być dopuszczona Apellácya / dla proznego przewloczenia Spráwiedliwośći. Wszákże bywáią też tákie Sententiæ accessoriæ, od ktorych apellácya ma być dopuszczoná / ktora śię rowna głowney Sentencyey / ná żałobe á ná odpowiedź wydáney / iáko mowią Łácinnicy / habet vim diffinitiuæ, ktora to w sobie záwiezuie / iż śię kto krom odpowiedźi wrzuceniem iákiey rzeczy może vczynić wolnym / choc winny / ábo też strone záłuiąca od dalszego postepku odegnáć: iáko kiedyby kto wywodził / iż nie winien ná żałobe odpowiádáć / ábo iż temu nie należy żáłowáć. á skazániebyná to wyszło: od tákiego skazánia ábo temu podobnego / ma być áppellácya dopuszczona. Bo to skazánie accessorium, ábo interlocutorium, iest tákie / ktorym ieden może śiebie náprawić / drugiego skáżić / śiebie wolnym vczynić/ drugiego Akcya zniszczyć. ¶ Drugie Sentencye bywáią z żáloby z odpowiedźi ná żálobe wydáne/ tákie zowią Diffinitiuas Sententias, dla tego tá rzeczone / iż koniec sporu miedzy stronámi głowne rzeczy czynią. A fine, quia finem controuersiæ imponunt, damnationem vel absolutionem in se conti-

Ab Accessorijs kiedy ápellácya ma być dopuszczoná.

Accessoria sententia, habẽs vim diffinitiuæ

Diffinitiua sententia, co iest.

 neñ.

neñ. O czym też ieſt w Porządku dotkniono/ fol: 130.

Sprawá około ſentencyey wyżſzego Prawá ná dálſzym dniu.

SEntencya ktora będzie przynieśiona z Wyżſzego Prawá ná dálſzym dniu / ma być v Sądu przy oblicznośći obudwu ſtron otworzona / y iáwnie czytána. Ieśliby ktora ſtroná ná Roku ku otworzeniu nie ſtánelá / winę zápláći / tákże powtore/ potrzećie: ieśliby nie ſtánelá / pomocney rzeczy nie wniosłá / iż ná ten czás ſtánąć nie mogłá / ſkaże ią ná winę. Potym ná żądánie ſtrony pilnuiącey / Sentencya ma być otworzona / ktora ieśli będzie ku ſzkodźie tego ktory ieſt v Sądu/ á ku pożytkowi onemu ktory nie ſtánął / Postáby nie miał / ktory Sentencyą przyiął / ábo onego (przecz nie ſtánął) nie wymowił: ten ktory nie ſtánął tráći Prawo ſwoie. Abowiem Prawo żadnemu niewdzięcznemu nie pomaga. Przeto dla niewdzięcznośći tráći Prawo ſwoie. A ieśliby ſtroná będąc odpowiedna ſtánelá: tedy iey Prawo Actoratum przyſądzi / to ieſt żałowánie/ áby byłá powodem/ á onemu ktory pierwey był powodem żałowánie odeymie / á to nie z ſtrony Sentencyey/ ále z ſtrony nieposłuſzeńſtwá. Wſzákże też potym może przećiw iemu czynić. á ten ſie zás będzie bronił. Iure Municipali articulo 11. in Glosa.

Sentencye ktore ſą ważne, choć od nich ápelluie.

SEntencye ábo Wyroki / choćby od nich ápellowano / ważne ſą y wiążą czworákim obyczáiem. Naprzod / kiedy ie wydáią oni ktorzy nád ſię wyzſzych nie máią / iáko ieſt Papież / Krol. Abowiem ápellácya ma być od niżſzego do wyżſzego.

Wtore iesliby oni Sentencyą nágániáli / ktorzy iey nágánić nie mogą: iáko ſą ći ktorzy iey nágánić nie mogą: iáko ſą ći ktorzy ná świeżym złym vczynku bywáią poimáni / y do Sądu przywiedźieni / przećiw ktorym żáluią ná gárdło.

Trzecie / iesliby kto Sentencyey nágánić / ábo od niey ápellowáć zámieſzkał. Bo Práwem náſzym czás ieſt ápellowánia záráżem poki Práwo siedźi.

Czwarte / iesliby byłá wydána od tego / kogo ſobie kto zá Sędźiego obierze / ktorego Łáćinnicy Arbitrum zowią. Bo też od tego apellowáć nie może. W tych przypadkách / choćby kto od Sentencyey ápellował / ábo chćiał ápellowáć / nic mu nie będźie pomocno / wedle Práwá: Przedsie Sentencya wiąże / y ma iey być Exekucya. Prozno ſię ma przećiw Vrzędowi świádczyć Woźnym / Szláchtą. Speculo Saxon. lib: 2. artic: 11. in Gloſa. Iure Municipali, articulo 11.

Sentencye, ktore nie ſą ważne, choć od nich nie ápelluie.

SEntencye choć od nich nie ápelluie / w tych przypadkách nie ſą ważne. Naprzod ieśli ią kto kupił / to ieſt / ieśli kto w oſobliwośći Przyśiężnikowi ábo innemu Sędziemu co dárował / áby zá nim ſkazánie wyſzło. Jeśli byłá wydána w dźień świety. Jeśli przećiw oſobie / ktorey v Sądu niemáſz / á ieſz. że ſie iego nieposłuſzeńſtwo z pozwu nie pokazáło. Bo Sentencye przećiw temu / kogo pozywáią / á on nie ſtawa / ſą ważne / choc będą w niebytnośći oſoby wydáne.

Nádto / ieśli w Sentencyey nie ſą położone słowá / ktoreby iednego ábo wolnym czyniły / ábo wiązáły / y co temu podobnego. Jeśli przećiw onemu ieſt wydána / ktory ieſzcze nie ma dwudźieſtu y pięći lat / á ieſt bez Opiekuná. Jeśli ią wydał Sędzia ten / pod ktorego zwierzchnośćią / oſobá nie ieſt / ktoremu to ſądźić nie należy / ktorego zowią Iudicem non competentem. Jeśliby byłá wydána od ſługi / od Zydá / Heretyká niewiernego. Jeśliby Sędzia świecki w ſpráwie Duchowney Sentencyą wydał / táka nic nie waży. Jeśliby byłá wydána po innych Sentencyách / od ktorych ſie ſtáłá ápellácya. Jeśli ieſt wydána ná mieyſcách podeyzrzánych /

źrzánych/ nieuczćiwych. Jeśli w wydániu nie iest záchowány iáki porządek/ ábo gośćiniec Práwny/ ktory iest w vżywániu: iż ábo się ná żałobę nie ostáłá porządna odpowiedź/ co zowią/ Litis contestationem, ábo świádectwo nie było spisáne/ áni iáwnie czytáne/ y inne porządki ábo gośćińce opisáne/ ktore w zwyczáiu są. Nie waży też sentencya/ ieśli iest przeciw Práwu pisánemu/ ábo Konstitucyom wydána/ si continet expressum Iuris errorem. Wyiawszyby się nie pokázował wyráżony błąd/ tedy chocby skazánie było przećiw Práwu/ ieśli od niego nie ápelluie/ wchodźi w rzecz osądzoną/ y ważne iest. Też nie waży Sentencya/ ieśli ią Sędźia wydał/ opuśćiwszy inne towárzysze swoie/ ktorzy spráwę tákże mieli sądźić. Wyiawszyby to miał w poruczeństwie áby sam sądźił. Kiedy też kto nie iest trzykroć pozwány/ ábo (wedle záchowánia ná iákim punktcie Práwá) iednym pozwem záwitym miásto trzech. A ieśliby sá nego nie było/ ma iemu to być w domu opowiedźiano/ ábo żenie iego. Jeśli przećiw vmárłemu/ wyiawszyby przećiw Heretykowi ábo niewiernemu: ábowiem oni y po śmierći/ z pocztu wiernych bywáią wyłączeni. A ktoby był wyłączony/ ábo iáko mowią klęty/ y po śmierći iego może być około niego bádánie. Jeśli co niepodobnego skázuią. Jeśli sam Sędźia

To Práwo iest około opowiedánia miásto oblicznego pozwánia.

dźia ieſt kletý. Ieśli Prokurator fałßywie ſpráwował: wßákże poty Sentencya ważna ieſt/ áż fałß bedźie vznan. Ieśli przećiw ßalonemu ábo od rozumu odeßłemu bedźie wydána/ choćby y po ſentencyey k ſobie przyßedł. Ieśliby oni ktorzy z powinnośći ſpráwowáć y bronić máia/ pieniadze bráli/ á przezwyćiezyć ſie dopuśćili. Ieśliby też niepráwy Opiekun ſpráwował rzecz śieroty/ Sentencya wydána nie może nic vblizyć śierocie. Nápiſano o tym Spec: Sax: lib: 2. artic: 11. lib: 3. art: 63. Iure Municipali articulo 11.

Lekárſtwo oſtátnie, przeciw obłedliwemu skazániu, y oſtátnich Sędziách.

IEśliby kogo Vrzad obłedliwym ſkazániem vćiażył: vczeni w Práwie do tego dáia náuke y lekárſtwo oſtátnie. Aby táki obciażony ktory od ſkazánia nie ápellował/ ábo mu też ápellowáć nie dopußczono/ vciekł ſie do zwierzchniego Paná ſwoiego/ pod ktorego moca oni ſa/ ktorzy ono obłedliwe ſkazánie wydáli: á tám okazawßy bład onego ſkazánia/ żadał/ iżeby one wßytkie ſpráwe przywrocił ku pierwßemu punktowi/ w ktorym przed obćiażeniem byłá. Aby znowu ſam Prza wyſłyßał/ wyrozumiał y oſadził/ iáko ten ktory poddánemu ſwoiemu vćiśnionemu/ nawyzßym ieſt po Bodze

Sedziem/ máiąc wszytko w mocy swoiey/ y będąc swoim poddánym iáko zá iedno Práwo. Zowią to Przywrocenie/ vczeni w Práwie/ Restitutionem causæ in integrum, ad nouam audientiam, qua de iure subuenitur oppresis ex legitima & iusta causa. Aczkolwiek w Práwie Sáskim o tákim przywroceniu nic nie pisano/ y rzadko słychámy / áby sie kto o to kusił. Wszákże iż vczeni w Práwie te ráde dáią/ á in L. Imperialibus o tym pisano. Nie bez przyczyny/ to iest. Byli podobno tácy Sedziowie/ ktorzy sie od spráwiedliwośći złośćią ábo dáry / ábo prostośćią/ nie pilnym spráwy wysłyszeniem/ nie dobrym wyrozumieniem vnaszali. Nie dármo też w Práwie położono / Appellationes inuentæ sunt, vel propter maliciam, vel propter stultitiam eorum, qui sententias pronunciant. Musiáłá bywáć malicia y stultitia. A dziś też tákże są ludzie iáko y pierwey. A Boże day áby iesżcze tácy iáko pierwey. Nie słycháć ták było pierwey często vciekánia do wielkich pánow pod obrony/ ták częstych Mándátow/ wybiiánia sie z Jurisdiciy/ z posłuszeństwá Vrzędow/ Szemránia poddánych przećiw przełożonym/ Przełożonych zás nieprzyiaźń przećiw poddánym/ Wáśni poddánych sámych miedzy sobą. Wszystkie te rzeczy niewiem iesli dziś nie zá tymiż przyczynámi iáko y pierwey idą. Pánie Boże day nam tákie Sedzie/

Restitutio causæ in integrum.

dźie/ w ktorychby nie malicia áni ſtultitia, ale bonitas, prudentia, iuriſperitia byłá. Choć nie dokoń á vmieietnosć Prawá. Bo nie mogą być/ zwłaſzczá ná Miáſteczkach wſzyſtko vczeni w Práwie Solonowie. Ale wżdy przynamniey áby bywáli z dobrym z przyrodzenia dowćipem/ Bogá ſie boiący/ Spráwiedliwość miłuiący. Bo nieumieietność Sędziego częſtokroć bywa vćiśnieniem niewinnego/ iáko ieden cudnie powiedźiał: Ignorantia Iudicis plerumq; calamitas eſt innocentis. Trzebá roſtropnych Sędźiow/ zwłaſzczá onych ktorzy inſzych w roki poſądzáią/ ktorych zowią/ vltimæ inſtantiæ Iudices, gdźie iuż vbogi człowiek gdy ſie mu ápellowáć nie godźi/ trudno ſwey krzywdy poprawić ma/ gdźie mu iuż o iego máietność/ iáko mowią/ idźie/ ábo Szách/ ábo Meth. Aby tám byli wyſádzeni ludźie ſtáteczni/ w Práwie dobrze ćwiczeni/ wierni/ z dobrym ſumnieniem/ viri in Iure probe verſati, qui omnem ætatem in ſtudio Iuriſprudentiæ contriuiſſent. ktorzyby ſwoie látá nie ná czym innym iedno ná náuce Práwney ſtrawili. Bo kto ſie tego nie vczy/ trudno rozſądek ma dáć ábo co powiedźieć/ kiedy przyydźie ſpráwá o głownych Artykułách Práwnych. około ktorych vczeni w Práwie wiele prácowáli. Przeto oni świeci Ceſárze/ Krolowie/ fundatorowie Praw y Przywileiow/

Iudices vltimæ inſtantiæ, iáccy máią być,

Ceraſini Tit. de Apellat.

pilnie się záwżdy ná to oglądáli/iákie ludźie ná ostátnie Sądy mieli obieráć. Otto Cesarz/ktory Máydeburskie Práwo dał y vprzywileiował / bacząc iż ná páństwie swoim innemi pracámi wielkiemi był zábáwiony / prze ktore w rozsądzeniu spraw/ ktore przedeń przychodźiły/ nie mogł dosyć vczynić : obrał dwádźieśćiá y ośm mężow z duchownych y świeckich. Naprzod/czterech mężow poważnych z Sártáwy/ ktorzy tám nastárszy mogli być náleźieni. Potym czterech Prálatow od Tumu / Proboszczá/ Dźiekaná / Wikáryego Biskupiego / y Káncler. Czterech boiárow Kośćiołowi Máydeburskiemu zá nádániem posłusznych z támtegoż Biskupstwá/ to iest Márszałká/ Trukcáśá/ Podczászego/Podkomorzeg. Potym iedennaśćie Przysiężnikow mieyskich/y Szołtysá dwánastego. Nád to/ troie Kśiążąt świeckich/ ktorzy w obieraniu Cesárzá są naprzednieyszy/ to iest/ Márgrábie Brándeburskiego/ Kśiążę Sáskie/ Woiewode z Rhenu/ y k temu nawyższego Woytá Burgrábie Máydeburskiego. Ktorym 28. mężow / záśádźił Stolice w Máydeburku v Tumu. (ktorą Láciński wykłádácz Pálancya názwał) y dał im ná mieyscu swoim te moc / iż coby w Máydeburku nie możono rozsądźić / ábo tám nágániono było / áby oni 28. mężow osądźili. A cobykolwiek tám skazáli / áby to iuż w Máyde-

Ostátni Sędźiowie w Máydeburku.

Pálancya w Máydeburku.

burku y po wßytkiey Száſkiey ziemi zá Práwo chowano. Od ktorych Sedziow / iuż śię ápellowáć nie godźiło / iuż tu był koniec wßyſtkich swarow. Wyiáwßyby kto dufáiac Bogu á ſpráwiedliwośći swoiey/chćiał tym ießcze popráwić/wolno mu było przećiwna ſtrone wyzwáć náreke / y potykáć śie o swoie ſpráwiedliwość: iż ktoby zwyćiężył/ tego dowod był práwy / á zwyćiężonego niepráwy. ktora bitwe názywáli / Duellum. iákoby dwoygá ludźi bitwe á potykánie w ßránkách ku okazániu prawdy z zwyćieſtwá. Ktore Duellum Száſſowie z ſtárego zwyczáiu miedzy ſoba záchowywáli / y od Ceſárzá potwierdzone mieli. Iure Municip: artic: 13. in gloſa. V nas w Polßcze tego Duellum nie záchowuia / áni śie też do Máydeburku do oney Pálánćyey odzywáia. Odmienił to Káżimierz Wielki swietey pámieći Krol Polſki / in Anno Domini, 1356. y inni Krolowie tego potwierdźili/ iż miáſto tey ápellácyey/ ktora bywáłá do Máydeburku/ záſádźił wyżße Práwo ná Zamku Krákowſkim / do ktorego wedle Przywileiu ápellácya idźie od Woytow/ y Przysieżnikow / Szołtyſow / ták z Miaſt iáko ze Wśi / áby tám v nich ſtrony práwuiace śie/ ſentencyey żadáli z Kśiag Práwá Máydeburſkiego ná Zamku Krákowſkim/ w ſkárbie ſchowánych/ áby ich wyroki zá Práwo przyimowáli. Wyiá-

wßyby

Duellum.

O tym też w Porządku fol. 166 Iure Municip: artic: 11. gloſa margin.

wßyby ſtrony ſporne / rozumieli ſwoiey Spráwy lepiey popráwić. wolno im ieſt bráć ſie do wyżßego Práwá do Máieſtatu Krolewſkiego/ábo do Kommiſſarzow Szeſci miaſt / wedle tegoż przywileiu. W ktorym on swiety Krol niemniey tego nie opuscil / iáko y Otto Ceſarz/ iácy ná tákie Sady oſtátnie máia byc obierani/ miánowal: iż/ Viri honeſti, circumſpecti, in Iure Maydeburgenſi periti, qui Sede Scabinali fuerint digni. áby iuż ſtrony práwuiace ſie: ná tych wyroku / widząc ich poważnosć/ w Práwie vmieietnosc/ pobożnosc/ pilnosć/ ſkromnie przeſtawáli/ dáley ſie o żadne pomocy áni lekárſtwá nie wyciagáiac.

Oſtátni Sedziowie v nas w Práwie Mieyſkim.

Obieránie ná Vrzędy : przedawánie y kupowánie Vrzedow.

KV końcowi tych Tytułow Práwá Máydeburſkiego/ zdáło ſie ießcze zá rzecz potrzebna nieco przydáć okolo obieránia ludzi ná Vrzedy z Práwá Bożego/ y z tego z ktorego te Tytuly ſa wzięte / gdyż wßytkie Práwá / by były napilniey piſáne y wykłádáne/ Rzeczypoſpolitey nic nie ſa pożyteczne / ieśli do tego Vrzednicy nie beda tácy / iákich Bog y Práwá ludzkie chca miec / ktorzyby Praw ſtrzegli / á poddáne w poſłußeńſtwie

Quoniam Magistratus, est custos Legum.

Prawo Boże/ iákie ludźie ná Vrzędźie mieć chce.

wedle ich záchowáli. Práwo tedy Boże / tákie ludźi vczy obieráć ná Vrzędy/ iáko mowił Moyzeß do ludu Izráelskiego: Date ex vobis viros sapientes, & intelligentes & spectatæ probitatis, in tribubus vestris, & constituam eos, vt præsint vobis. Obierzćie (powiáda) miedzy wámi Męże madre/ rostropne/ y zacne/ z pokolenia wáßego/ á te ia nád wámi postánowię Przełożonemi. Ktoremi słowy dáie znáć naprzod/ áby Przełożeni byli obieráni madrzy. A gdy poczatek madrosci iest/ boiaźń Boża: chce tego po Przełożonych áby sie Bogá bali/ á prawdźiwie go chwalili. Druga/ áby byli rostropni/ ktorzyby zá długim ćwiczeniem/ w wielu rzeczách biegłemi byli. A przypádłe spráwy y krzywdy ludzkie ku Práwu stosowáć vmieli. Trzecia/ áby byli cnotliwi/ swiatobliwego przykłádnego żywotá/ z przeßłych spraw dobrze doświádczonego/ státeczni/ poważni/ áby nimi iáko lekkimi ludźmi nie gárdzono. Ná drugim mieyscu Bog mowi do tego ktory ná Vrzędy obiera: Ex omni populo prospice & diligenter considerando delige, viros virtutis, viros veraces, odienteśque auaritiam. Ktoremi słowy to dáie znáć / áby Przełożeni byli obieráni możni / to iest / tácy ktorzyby to/ ná co ie obieráia/mogli y śmieli vczynić. Możnosć tá zależy ná vmysle/ nie ná ćiele/ áby byli madremi/spráwnemi/

Sapientes.

Intelligentes.

Spectatæ probitatis.

Viros virtutis.

ſtałemi y ćierpliwemi/ ku wyſłuchániu krzywdy łátwemi. Aby też byli prawdziwemi / z ktorychby ſt ćiepło y źimno nie wychodziło. áby nie obiecowániem ále rzeczą/ ſkutkiem / ludźi odpráwowáli. Náoſtátek / áby nie byli ná dáry łákomemi. Bo żadna rzecz wiecey nie pſuie Przełożonego / iáko łákomſtwo/ á dárow chćiwość. Auaris & munerum cupidis, venalia ſunt Iura, ſententiæ libertas, iuſtitia, adeoque patria ipſa. Aczkolwiek dáry dawáć y bráć/ ieſt nieiáki znák miłośći iednego ku drugiemu/ ieśli tym względem bywáią bráne. Ale iż ta ieſt do nátury człowieczey wádá / iż dáry od mądrośći y ſpráwiedliwośći łátwie vwodzą. Przeto Bog náwyżſza mądrość / roſkazał / áby żaden ktory ieſt ná Vrzędzie/dárow nie brał. Ták mowi: Ne accipias munus. Nam munera excœcant oculos ſapientum, & peruertunt ſententias iuſtas.

Viros veraces.

Odientes auaritiam.

Exod: 23. Deut: 16.

Práwo Máydeburſkie też tego około obierániá ná Vrzędy / iáko rzeczy potrzebney nie opuśćiło / Iure Municip: artic: 44. Wſzytkich w poſpolitośći ktorzy ná Vrzędy obieráią / vczy/ iákim vmyſłem y iákie obieráć máią: y iákie obieránie nic nie waży. Pilnie ſię (powiáda) Przełożeni wiárowáć máią/ áby żadnego dla dárow / dla boiáźni/ dla gniewu / dla krewnośći / y dla iákiegokolwiek powinowáctwá ná Vrzędy nie obieráli. Abowiem

Práwo Máydeburſkie iákie ludźie każe obieráć ná Vrzędy.

ieśliby to potym przez ráde doznano było / iż śie kto ták w obieraniu obchodźił: tedy y ten kto obierał / y ten kto ieſt obrány / zſtánie śie krzywoprzysiężcą / y ná dobrey ſławie náruſzony. periurus, & Iurepriuatus. Naprzod / z ſtrony dárow. Ieśliby kto Vrzędu żądał / á żądáiąc / dar iáki obiecał / táki śie zſtawa świętokupcą / iákoby iáki Vrząd Duchowny / ábo iáką rzecz świętą kupił / y ieśliby w tym był przekonány / zſtawa śie niepoczćiwym. Wyiąwſzyby tákiemu miáſto iáką folgę vczyniło / ábo táki przez dźieśięć lat od miáſtá bywa odkázowan. Z boiáźni záśię bywa obieránie / kiedy śię kto obawia / ieśliby tego nie obrał / áby mu przyiaciele iego w czym nie záſzkodźili / tákie obieránie nic nie waży. Ieśliby też kogo obrano z zazdrośći / to ieſt tym vmyſłem / áby ná onym vrzędźie będąc zubożał / gdyby dla vrzędu / żywnośći ſwey pátrząc nie mogł. Abo iżby ná onym vrzędźie będąc / ku iákiey ſzkodźie przyſzedł / tákie też obránie nic nie waży. Nádto / ten ktory ná vrzędy obiera / pilnie śię oglądáć ma ná poczćiwość á ná wiárę ſwoię / y przez to ſtrzedz duſze ſwoiey / áby nikogo nie obierał / zá przyiáźnią / zá prośbą / z nienawiśći / z zazdrośći / ábo iákiegokolwiek złego vmyſłu. Ale wedle káżdego wiáry / poczćiwośći y prawdy. z miłośći Rzeczypoſpolitey. Nie ma obieráć bárzo możnych / bogá-

tych.

tych. Bo táki możnośćią swoią/ będźie śię wywyż-
ßał / pospolity pożytek vćiskáiąc / swoy rozmnażá-
iąc/ vbogim gárdząc.

Nie vbogich też. Bo lepiey iest/ iż vbogi służyć
będźie/ niż iemu służyć máią. Srzedni tedy z Po-
spolstwá ná tákie vrzędy máią być obieráni / kto-
rzyby przestawáiąc ná swoim/ cudzego nie prágnę-
li. Potrzebá też/ áby ná vrzędy nie obierał/ głu-
chych/ ślepych/ niemych/ trędowátych/ vłomnych/
lunátykow/ ßalonych. Wyiawßyby śię im te vło-
mności ná vrzędźie będącym przydáły: tedy z vrzę-
du dla tego nie bywáią złożeni. Nád to klęty/ od-
ßczepieniec/wywołány/ niepoczćiwego łożá/ nie má-
iący dwudźiestu y pięći lat/ obcy / z innego Práwá
człowiek/ktoryby domá rzadko mießkał. Ktoremu-
by też było śiedmdźieśiąt lat / tákich ná vrzędy nie
máią obieráć. O tym ßerzey Iure Mun: artic: 44.
y w Porządku fol: 11. Spec: Sax: lib: 3. artic: 49. in
Glosa. Gdźie też opisáne są ßeroko przyczyny / dla
ktorych obieránie nie bywa ważne: iáko iesliby
Porucznik inego obrał/niż mu poruczono. Iesliby
iákie vmowy z tym pierwey czynił ktoregoby obrał/
ábo z przyiaćielmi iego pierwey niżby był obran. Ie-
sliby kto pierwey był obran/ niż ćiáło Przodká iego
pogrzebiono: Iesli iest nie z Małżeństwá náro-
dzony: iesli Pismá nie vmie: iesli nie vczony/ ábo śię

vkázu-

vkázuie iżby co vmiał / á on nic nie vmie: ieśli nie przykłádnego żywotá: ieśli mu niemász trzydżieśći lat: ieśli iest obrány ná mieyscu niezwykłym. y inne przyczyny / tám długo opisáne / prze ktore obránie ná Vrząd nie bywa ważne.

Kreowánie ná Vrzędy.

OByczáie powołánia ná Vrzędy / ábo iáko zowią / Ceremonia / są rozmáitym miástom rozmáite. Tu iest wolność káżdemu miástu swego vżywáć obyczáiu. Wszákże vczeni w Práwie / to Kreowánie nalepsze być piszą / gdżie pompá nie wielka / á vpominánia niemáło przed wszytkim ludem / iáko sie káżdy ná swoim Vrzędżie sprawowáć ma / áby ie káżdy znał / iáko Oyce á Obrońce swoie / ktorym też cześć y posłuszeństwo winien / y modlić sie Bogu zá nimi / iáko święty Páweł vpomina. 1. Tim: 2. Adhortor primum omnium fieri obsecrationes, orationes, interpellationes, gratiarumactiones; pro omnibus hominibus, pro Regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus, cum omni pietate & grauitate.

Zbytnie kolácye Vrzędnikow.

NA niektorych mieyscách / ći ktorych ná Vrzędy obieráią / bywáią przymuszeni do tego per Collegas suos, áby ná ten czás kiedy ie obieráią / y innych czásow / kiedy Vrząd swoy spráwuią / kolácye kosztowne czynili / ná ktorych sie wielkie zbytki

dżieią /

dźieia/ zbytni koßt. To nie ma być. Abowiem przez to ludźie godni/ chronią się vrzędow/ gdy czuią/ iż ich máietność tákowych koßtow nie znieśie: przez to też Bog bywa obrážon / y błogosłáwieństwá swoiego Vrzędom nie dáie/ gdy te dáry Boże nie bywáią przyimowáne z nabożeństwem á wzywániem Imienia Bożego/ odrzućiwßy ná strone wßytkie pompy/ zbytki ludźiom Chrześciáńskim nieprzystoyne.

Ták tedy Práwo Boże y Ludzkie vczy/ iácy máią być ná vrzędy obierání/ áby sie ći co obieráią pilnie temu przypátrzáli/ á ná tym sie nie mylili/ iákie obieráć máią. Ale (powiáda Iodocus Damuderius, in Praxi rerum Criminalium, y inni ludźie vczeni o tym pißą) Iż tu Przełożeni y Swietcy y Duchowni bárzo wystepuią/ więcey sie oglądáiąc ná dáry/ ná pieniądze/ ná krewnośći/ niż ná tych/ w ktorych przystoyna vrzędowi godność/ cnotliwe spráwy/ rostropność/ dobre obyczáie/ vczćiwe náuki/ w wielu rzeczách biegłość/ y ine dáry Boże iáwnie widzą. Ktorych dárow Bożych/ oni práwie zániechawßy/ y prawdźiwe świádectwá dobrych cnot/ obyczáiow rostropnośći/ biegłośći/ ná strone zárzućiwßy: ná onych tylo pátrzą/ ktorych świát/ pieniądze/ przyiaćiele/ y inße ozdobnośći/ wedle świátá wystáwuią. Záprawdę pokí (po-

Principum præposterũ Iudicium in committendis officijs.

ki(powiáda) te nie porządne Przełożonych Swietckich y Duchownych postępki w obieraniu vrzędow trwáią/ poki tu przełożeni namiętnościom swoim więcey niż rozumowi folgowáć będą/ nie strzegąc prawdziwey godnośći/ według Bogá y Praw pisánych/ poty sie w Rzeczypospolitey nieszczęśliwie powodźić muśi. Poki też tá ámbicya/ to iest/ chćiwość dostoieństwá w poddánych nie vstánie/ ktora wiele świętokupcow/ nie przestáia sie v Pánow ták Swietckich iáko y Duchownych/ prośbámi przyiaćielskiemi przyczynámi/ pieniądzmi/ y innemi rozmáitemi naprawámi stáráć/ áby nád inne godnieysze/ ná Boskie/ Vrzędy. (Bo wszystkie vrzędy/ są Boże vrzędy.) wysadzáni bywáli. Kto sie kiedy szczęśliwego powodzenia miedzy ludźmi ku chwale Bożey doczeka? Z obu stron tu/ przy ámbicyey iest niemáła winá/ y tego kto zá dáry/ ná vrzędy obiera/ y tego ktory zá pieniądze vrzędow szuka. A snadź więcey tego ktory sie vrzędow dokupuie. Bo táki przez to dokupowánie Páná swego psuie/ iż mu swemi dáry do prawdźiwey godnośći/ oczy zásłánia: Rzeczypospolitey szkodźi/ iż sie będźie stárał/ iákoby sobie ono ná vrzędźie nágrodźił/ zá co vrząd kupił: Ludźiom pobożnym do nábywánia godnośći drogę zámyka: bo sie rzadko vczyć będźie/ gdy vrzędy zá dáry á nie zá godnośćią dáią.

Ambicio co iest.

Vrzędy wszystkie są ná mieyscu Bożym.

dáią. Nákoniec / y sobie złą sławę czyni. Będzie mniemał / áby swoię podłość vrzędem oszláchcić miał / á ono więcey osławi. Bo iuż ná tákiego ludźie pilnie oczy y vszy nástáwią / y pilnie się / kto iest / dowiádowáć będą. Płyną z tey Ambicyey y inne pestes in Repub. szkodliwe. Ktorym Iustinianus Imperator zábiegáiąc: dla tego był postánowił / áby ten ktory miał być ná vrząd obrány / przyśiągł pierwey / iáko dla otrzymánia tego vrzędu / żadnemu zá zálecenie do Páná nic nie dał / áni dáć obiecał / áni żadney ná to z żadnym zmowy nie vczynił / iż też ten vrząd ktory dármo przyiął / dármo go sprawowáć będzie / przestawáiąc skromnie ná tey płácey / ktora z porządney vstáwy nań przychodźi. A iż się z tey Ambicyey wiele złego w Rzeczypospolitey dźieie / zábiegáią temu Práwá y karániem. Ktoby się zá iákim Kontráktem / zá vmową pieniężną / nie wstydał potáiemnie / bez wiádomośći Páńskiey / vrzędu dostáwáć: ten się sam przez to niegodnym onego vrzędu czyni / y przez to go tráci / y przez to się ná wieczną niegodność ku dostąpieniu ná potym iákiego vrzędu podawa. Aczkolwiek Kontrákt ktoryby był vczynion o vrząd w iákiey godnośći / ták / iżby one pieniądze ná pospolity pożytek obrocone były / Práwá mieyskie omawiáią / ile v świátá / iáko mowią / in foro temporali: ále wedle Páná

Bogá ná sumnieniu / iáko mowią / in foro Conscientiæ, żaden táki kontrákt / żadne kupowánie vrzędow / nie iest bez wielkiego grzechu. Bo pobożność Chrześciáńska / żadnym obyczáiem tego nie ćierpi, áby kto iákich vrzędow / zwłaszczá Sądowych zá pieniądze ábo iákimi kontrákty nabywáć miał.

Przeto Boże y Ludzkie Práwá ták szeroce y ostrożnie vczą / iáko / y iácy ludźie ná vrzędy máią być obieráni. Zábiegáiąc temu obyczáymi rozmáitemi / áby niegodni nie byli ná vrząd obieráni. Ale máło ná tym / tymi drogámi temu zábiegáć / y godnośći przez zwierzchnie znáki doświádczáć: bo ná zwierzchniey postáwie w obieraniu / często się omylamy: sądźimy czásem człowieká niegodnego zá godnego / złego zá dobrego / głupiego zá mądrego. Przeto nalepsza y napewnieysza iest drogá do tego / nie opuszczáiąc tych śrzodkow / prośić pilnie Páná Bogá / áby on sam ludzkie vmysły ták raczył spráwowáć / áby żaden vrzędow tákich / ná ktore się niegodnym czuie / ábo go też inni niegodnym rozumieią / ábo poki ná się godnieysze czuie od Przełożonych nie żądał / áni kupował / áby też y Przełożeni vrzędow y napodleyszych niegodnym / wedle námietnośći ćielesney / zá dáry / zá krewnośćią / nie dawáli. Ale się ná godne wedle Bożego roskazánia y wedle Praw oglądáli. Trzebá też Páná Bogá o to pilnie pro-

Plura de his vide apud Iodocum Damuderium Tit.

nie prośić / áby on sam godne Przełożone nam raczył dáwáć. Ták iáko Moyżeß prosił mowiąc: Numeri 27. De Emptione Officiorum cap: 131.

O Pánie Boże, ſprawco Duchu w káżdym ćiele, poſtánowże ty ſam człowieká iákiego, nád tym ludem, ktoryby ßedł przed nimi, gdyby ſię rußyli ábo wroćili. ktoryby ie wiodł y odwiodł, áby zgromádzenie Páńskie nie było iáko Owce bez Páſterzá.

Tymi ſpráwámi y śrzodkámi dawa P. Bog dobre Przełożone / zá ktorych dobrą ſpráwą Rzeczpoſpolita kwitnie / Sądy / Spráwiedliwość dobrze idą / Pan Bog ná wßytkim błogoſłáwi / obfitość żywności dáie / y wßytko cokolwiek człowiekowi ku záchowániu żywotá ieſt potrzebnego.

Tytułow Práwá Máydeburskiego do pierwßego Porządku przydánych ná ten czás koniec.

Práwâ miedzy Goſpodarzem â *Komornikiem, krotko ſpiſáne.*

NAIEMNIK.

Goſpodarz, Pan. { *Komornik.* *Czynſzownik.* *Naiemnik.*

NAiemnik / tym słowem wielekroć Polacy názywáią/ták tego ktory z Imienia ſwegô Czynſz bierze/iáko y tegô ktory go dáie. Abowiem kiedy Goſpodarz mowi o ſwey perſonie: Náiałem temu dom ſwoy: dla tego Goſpodarz Naiemnikiem ieſt. A kiedy zás Komornik Goſpodarzowi mowi: Náiałem dom v tego Páná: dla tego Komornik Naiemnikiem. A ták obiedwie Oſobie Naiemnikiem názywáią. Wſzákże dla rożnice/komornik Páná v ktorego Imienie náymuie/Goſpodarzem y Pánem: Goſpodarz zás / tego komu Imienie náymuie/ Komornikiem/ ábo Czynſzownikiem y Naiemnikiem zowie. Łácinnicy ná to właſne słowá máią: ábowiem tego ktory z Imienia naiemnego ábo ktorey inney rzeczy vmowiony Czynſz bierze / Locatorem: ktory zás Imienia ábo ktorey Locator.

inney rzeczy z naymu vżywa / Conductorem miánuią. Acz też częstokroc tego ktory Jmienia z naymu vżywa / Locatorem, á tego ktory innemu Jmienia z naymu vżycza Conductorem rozumieią / ták słowá iednego zá drugie vżywáiąc bez żadney winy: dla tego / iż stárzy tych słow krom żadney rożnice vżywáli Conductorem pro Locatore, Locatorem pro Conductore kłádąc. In Speculo Saxonum Łáciński autor / Gospodarzá Dominum, Proprietarium: á Komorniká Censualem, Censitum, Inquilinum miánuie. Spec: Saxon: libro 2. artic: 59. A ták ku snádnieyszemu Práwu o Naiemnikách zrozumieniu: Naiemniká / ktory Czynsz bierze Gospodarzem / ábo Pánem: á Naiemniká ktory Czynsz dáie Komornikiem / ábo Náiemnikiem / (Czynszownikiem też zwáć može) wszędy miánowáć będziem. Cōductor.

KLádzie też Práwo zá Naiemniká ábo Czynszowniká tego ktory się ná onym Gruncie kedy siedzi á Pánu doroczny Czynsz płáći / vrodził: á iest Pánu Czynszownikiem wiecznym dziedzicznym / ktory Jmienia bez woley Páná swego puśćić / áni przedáć nie może. Tákiego Práwo zowie Censualem innatum, Censualem originarium, qui natus est ad illa bona & in illis originem sumpsit, iáko tu v nas kmiecie ábo poddáni v Pánow swych zásiedli. Tu nam nie o tákich Komornikách ábo Czynszownikách

Censualis Innatus. Originarius. Ascripticius.

wnikách ktorzy sie ná gruncie vrodzili rzecz idzie/ ále o tákich ktorzy zá pewna vmowa/ pewnemi kondicyámi do czyiego Imienia mieszkáć y onego vżywáć wstepuia.

Naymu z Przedániem Podobieństwo.

NAiem málo sie nie rowna Przedániu: wyiawszy w tym roznice máia/ iż Przedánie ná wiecznosć/á Naiem do czásu náznáczonego tylko trwa. Kupuie Pan Imienie ná wiecznosć / kupuie Naiemnik mieszkánie do czásu: dla tego Naiem ma w sobie nieiáki sposob kupná ad tempus determinatum. Speculo Saxon: lib: 2. artic: 59.

Rożnice Dobr.

IZ rzecz idzie o Naiemnym Imieniu/ Rożnosć Imienia ábo Dobr w Práwie opisána wiedzieć nie wádzi.

Bona acquisita.

Dobrá sa troiákie. Jedne/ ktorych sobie kto naprzod nábył: ktore pierwey niczyie nie były / páná żadnego nie miáły. Bo z poczatku ábo z przyrodzenia nikt swego własnego nic nie miał. iáko y Cicero in Officijs wspomina: Priuata natura nulla, sed aut veteri occupatione, vt qui quondam in vacua venerunt,aut victoria, vt qui bello potiti sunt. Aut lege, aut pactione, conditione, sorte: Wszystkim wszelkie dobrá były pospolite / áż ie kto sobie zdawná posiadł: ná pustynie przyszedł: woyna przez zwycie-

stwo

ſtwo nábył: zá własne pieniądze kupił/ ábo ktorym innym ſpoſobem doſtał y otrzymał. One dobrá ták nábyte/ iuż tego własne były iáko y dźiś kiedy kto iákich dobr słusznym ſpoſobem doſtánie/ ktore pierwey żadnego nie były/ iuż iego będą/ y ſpokoynie ie trzymáć ma. Quæ natura fuerant communia, quod cuiq; obtigit, id quiſq; teneat. Si quis ſibi plus appetit, violat Ius humanæ ſocietatis. Tákie dobrá Láćinnicy názywáią Dominium, Proprium własność: z tákich dobr nic nie płácą/ y posługi żadney nie czynią. ☞ Drugie dobrá/ kiedy komu od zwierzchniego Páná bywáią dáne/ á bywáią poſpolićie ludźiom ryceſkim zá ich zásługi vżyczáne: z ktorych posługi Pánu/ ábo Rzeczypoſpolitey/ abo iáka dánine winni: ábo im to z łáſki Pánſkiey bywa odpuſzczono: tákie dobrá zowią Máńſtwo. Láćinnicy Feudum. A tych ktorzy ie trzymáią Feudatorios, Vaſallos, po Polſku Mány názywáią. Tácy oſobliwe práwá z ſtrony posług/ poddánośći/ czynſzow máią/ ktore názywáią Iura Feudalia. ☞ Trzećie dobrá zowią Naiemne/ kiedy kto komu dobrá ſwoie/ choć własność/ choć Máńſtwo/ ſiue proprium, ſiue Feudum fuerint z pewnego Czynſzu wedle pewney vmowy náymuie. Láćinnicy Conductitia, vel Locata názywáią. Ktora vmowá miedzy Goſpodarzem á Komornikiem zá

Bona Feudalia.

Bona Conductitia.

Práwo bywa poczytána / y Vrząd wedle oney vmowy ich ſądzi. A to ieſt naprzednieyße Práwo miedzy Goſpodarzem á Komornikiem.

Lex conductionis ſeruanda.
Vmowá.

PActum inter Dominum & Cenſualem pro Iure ſeruari oportet. Vmowá miedzy Goſpodarzem á Komornikiem zá práwo ma być chowána. Przeto Goſpodarz z Komornikiem pilnie tego ſtrzedz máia / áby ſobie w naymie ſłowo wedle poſtánowienia dzierżeli. In Locatione & Conductione, fides contractus maximè ſeruanda eſt.

Práwo miedzy Pánem á Komornikiem troiákie.

OPiſano Specu: Saxon: lib: 1. articu: 54. in Gloſa. Jże Pan z Komornikiem troiákie Práwo miedzy ſobą máią. 1. Jż vmowá ábo kontrákt ktory miedzy ſobą vczynią / zá Práwo bywa poczytány. 2. Cokolwiek Komornik ábo Naiemnik ma w dobrách naiemnych / wßytko to ieſt fántem á zakłádem Pánu w Czynßu. A tego wtorego práwá / dwoiáki ieſt pożytek pánu. Pierwßy / iż pan komorniká fántowáć może / krom przyzwolenia Sędziego. Wtory / ieśli kto twemu naiemnikowi co weźmie / áboby ſobie ktorymkolwiek ſpoſobem przywłaßczył: tobie wroćić winien. Bo to pierwey twoim fántem było / choć miánowánym choć niemiánowánym. 3. Trzecie práwo miedzy Pánem ábo Goſpodarzem / iże żaden naiemnik dobr naiemnych oddaláć ábo pußczáć nie może ták / iżby one

dobrá

dobrá drugi miał posiádáć: á choćby puśćił/ to nic ważyć nie będźie. Ale ktoby trzymał dobrá/ Czynβ płáćić muśi.

Vstáwá czynβu.

KAżdy Pan swego Jmienia czynβ ábo posługe przy podawániu Jmienia iáko chce postánowić y vłożyć może. Spec: Sax: lib: & articulo eodem.

Ruβenie Naiemniká

IEśli Gospodarz Komorniká rußyć/ ábo Komornik odyść/ á naymu dáley trzymáć niechce/ to sobie czásu postánowionego opowiedźieć máią. Vnus alterum non alienet, nisi determinato tempore sibi indixerint.

Szkodá w naiemnym Jmieniu.

SZkodá ktoraby śię w naiemnym Jmieniu ostáłá/ Komorniká iest nie Gospodarzá/ ták/ áby naiemne Jmienie Gospodarzowi w cále od Komorniká iákie przyiął oddáne było. Boćby to nie słußna/ kiedy śię iáka βkodá tráfi/ by Komornik Gospodarzowi swemu mniey niż śię ostánie nágrádzáć miał: gdyż Komornik by mu też z naiemnych dobr ná więtβy pożytek przyβedł/ nie więcey Pánu iedno wedle vmowy dawa. Damnum in re locata, vel conducta eueniens. Conductoris est non Domini. De fortuitis casibus qui commodè præuideri non possunt, inβy iest rozsądek w przypadku ktory słußnie opátrzon być nie może/ iáko iest ruina, incendium, vpad/ záwálenie/ ogień z inad przypádły/ tám βkode Pan Jmienia á nie Komornik ćierpieć muśi.

Przeto báczni Komornicy ábo tež y ći ktorzy pieniedzy ná Imienie dawáią / tákowe przygody fortuitos casus sobie przestrzegáią y zapisem wáruią / iž choćby Imienie zgorzáło / vpádło / ábo inny casus przypadł áby dłužnik wierzyćielowi swemu pieniądze wroćić á Imienie swe iákie po oney przygodzie zostáło / przyiąć winien był. Tákže y Pan od swego Komorniká / áby tož był powinien vdźiáłáć. Vmawiáią tež czásem Naiemnicy z Pány / áby obá spolem iáko požytek ábo zysk ták y škode przyimowáli: iáko mowią / ná poly škodá ná poly zysk. A Práwo tákie zowie / Conductores partiarios, quia ita cum locatoribus conuenerunt, vt damna & lucra rei conductæ partiantur.

Conductores partiarij.

Rzeczy ruchome žywe ábo nie žywe / kiedy kto náymuie / á strzeže ich z pilnośćią iáko nawyžša može / á w tym czásie oná rzecz ruchoma zdechnie ábo zginie: oney Komornik ábo naiemnik pláćić nie winien: iáko tež bywa / iž krowy / owce / konie / rc. náymuią / zápláćiwšy tylko naiem / od rzeczy naiemney bedźie wolen. Res conducta si moritur vel perditur, damnum Domino rei cedit.

Naiem Ruchomey rzeczy.

KTo náymuie Imienie swoie bez náznáczenia / ábo miánowánia czynšu / tákiemu czynš wedle zwyczáiu á záchowánia pospolitego onego miástá / ábo powiátu płácon bywa.

Czynš niewymowiony

NAiemnik ieśli vmrze / dziedzic iego ná on grunt wstępuie / y płáci Pánu onego gruntu czynß / tyle iáko Naiemnik ktory zmárł / płáćić był powinien. A ieśli Pan Imienia vmrze / tedy naiemnik temu ná ktorego Imienie Práwem przypádło / czynß vmowiony ábo obiecány zápłáci. Spec: Sax: libro 2. articulo 59.

Pan ábo Naiemnik zmárły.

VMowe ktorą Rodźicy około naymu vczynili / Dźiedźicy po ich śmierći trzymáć nie powinni: iż tákowe pacta ábo vmowy naymu / máią w sobie y nie iáko pokázuią Imienia od dźiedźicow oddalenie y wydźiedźiczenie / ktoręgo Práwá nie dopußczáią: bowiem ták naymem iáko y przedániem dobrá od dźiedźicow mogą być oddalone. Może kto w naymie táką summę zeznáć / iż naiemnik w onym Imieniu może wiecznie śiedźieć / á Dźiedźic do dźiedźictwá nigdy nie przyść. Przeto Dźiedźic mu tę wolność Naiemnikowi Naiem Przodkow swoich ſtrzymáć ábo nieſtrzymáć. Spec: Sax: lib: 3. arti: 77.

Dźiedźicy zmárłego Páná.

KTo dom swoy ábo mieszkánie iákie ábo Rolą náymuie: á w tym czáśie niż naiem wynidźie / ieśli zá iáką przyczyną Dom swoy ábo rolą przedá: stáráć sie ma v onego ktory kupuie / áby Naiemnik czásu swoiego / wedle vmowy ktorą z Pánem pierwey niż dom przedał / vczynił / spokoynie domieszkał y vżywał. Bo gdźieby mu vżywánie było zá-

Przedánie Naiemnego Imienia.

bronione/ może z Gospodarzem o niedzierżenie naymu práwem czynić.

Fántowánie Komorniká.

WSzystká máiettność Komorniká ktorą ná grunt Gospodarzá swego wniesie/ iest fántem Gospodarzowi w czynszu. Bona inquilini sunt pignus Domini. Może Gospodarz Naiemniká swego/ nie dokłádáiąc się Vrzędu/ gdy mu czynszu nie płáci fántowáć. Iure Munic: artic: 140. Specu: Saxonum lib: 2. artic: 59.

Przysięgá o Czynsz.

MIedzy Komornikiem á Naiemnikiem/ ieśli o nie zápłácenie czynszu spor będzie: bliższy iest Gospodarz Przysięgą potwierdźić/ iż mu czynsz nie zápłácony/ á niżby naiemnik przez czynszu/ Przysięgą/ iż zápłácił ábo nie winien/ miał odchodźić Iure Mun: art: 140. Text. Spec: Sax: lib: 1. artic: 54. Dokłáda/ iż ieśli Komornik zapłátę będzie mienił á potwierdzi to przysięgą sámotrzeć ktorzy to widźieli y słyszeli/ wolen będzie. Wszákże Pan gdy mieni/ iż mu czynszu nie zápłácono/ bliższy iest ku dowodowi. A ták kiedy naiemnik będzie pokonány/ Dwoiáki czynsz płácić musi.

Ruszenie Naiemniká przed czásem z ktorych przyczyn być może.

GOspodarz z tych przyczyn Naiemniká puśćić przed czásem może. Pierwsza/ Jeśli czynszu nie płáci. Wtora/ Jeśli sam Gospodarz onego Jmienia ku mieszkániu potrzebuie/ á potrzeby dowiedźie. Trzećia/ Jeśli Jmienia poprawowáć

chce.

chce. Czwarta/ Jeśli sie Komornik źle záchowa/ Imienie psuie / ábo tám niepoczciwie żywie. Spec: Sax: lib: 1. artic: 54. Et Spec: Sax: lib: 2. artic: 56.

GLosa Spec: Sax: lib: 2. art: 59. Ludźi Rycerskich wiedźie do tego / áby Imienia nie náymowáli przez te przyczyne / áby w ten czás kiedy w naymie śiedzą / á Páná gruntu zá Páná vznawáia / stanu swego nie poniżyli. Bo kto náymuie Imienie / wyznawa Páná onego v ktorego ie náymuie / tak naiemnik iuż sie ostawa podleyszym. Censualis militaris ordinis, est tanquam vasallus, perdit Ius Militare; & efficitur rusticus.

Naiemna Rola.

NAiemniká Roley / ktory ia do pewnego czásu z pewnego Czynszu wedle vmowy ku oraniu ábo spráwowániu przyimuie / Łácinnicy Emphiteutam názywáią. Niektorzy Práwnicy rozumieią Emphiteutam, ktory nie do czásu ále wiecznie poki będźie żyw iákoby dźiedźicznym práwem / rolą ku trzymániu á orániu z pewnego czynszu / zá pewnymi kondicyámi / iáko miedzy niemi postánowiono iest / náymuie. Scriptura perpetua interueniente ex consensu vtriusq; id est Domini & Emphiteutæ. A vmowe ktora miedzy tákowemi bywa / názywáią / Emphiteuticum contractum. Emphiteuticam

Emphiteuta.

Emphiteuticus contractus.

teuticam concessionem. Emphiteuticum Instrumentum. A nie názywáią temi słowy tákiey vmowy z strony innych dobr/ iedno z strony dobr leżących/iáko iest rola. Emphiteusim zás z Greckiego názywáią/ Meliorationem aut insitionem wsiánie/ à verbo Εμφύ ενω insero Zlepszenie ábo náprawiánie. Abowiem z początku táki kontrákt nie bywał iedno z strony ziemie nie nápráwney/ ktoraby Emphiteuta ábo Naiemnik miał náprawiáć/ á z niepłodney płodną vdziáłáć/osiewáć. Potym práwo dopuściło/ y z strony dobr iuż naprawnych y vżytnych tákie Kontrákty czynić. Iure Municipali articulo 7. Glosa.

Emphiteusis.

EMphiteuta to Práwo ma/ iż zá Kontráktem ktory z Pánem onego gruntu vczynił/ ma wolność Oráć/ siać/ szczepić/ żąć/ pożytki/ dochody wszytkie bráć. Pożytki ktore swym dowcipem ná oney roley spráwił/ komu chce dárowáć: w fáncie ábo zakłádzie dáć krom przyzwolenia Páná swego. Ale przedáć ábo práwo swoie odstąpić nie może ážby Pánu swemu opowiedział: ktory iesliby zá onym opowiedzeniem/ woley swey/ przez dwá Miesiacá nie oznaymił/ á Emphiteuta ná to miał swiádki/ iż słusznie opowiádał: może krom przyzwolenia iego przedáć/ y Práwo swoie innemu spuścić.

Ius Emphiteutæ.

Pan

PAn Roley winien to Naiemnikowi opátrzyć / áby on zá naymem Folwárku ábo Roley słusznie á spokoynie vżywáć mogł. Przeto ieśliby iáka gwałtowna niepogodá / ábo gwałtownemi wiátry folwárk był rozmiotány / winien go záś nápráwić / áby tám naiemnik z bydłem od wszelkich niepogod / ab iniurijs cœli, bespiecznie mieszkáć mogł. Winien sie też naiemnikowi o to stáráć / áby w spráwowániu roley / áni od niego sámego / áni od kogo innego / żadnego nágábánia nie miał. Abowiem / gdźieby táka przekáźe naiemnik miał / á Gospodarz mogąc go bronić nie bronił: winien mu bedźie nagrodę. Ale ieśliby kto inny naiemnikowi spráwowánie roley ábo vżytek przekazał / przywłaszczáiąc sobie on grunt iákim Práwem. Tám trzebá obaczyć / ieśli Pan Locator z wiádomośći ábo z niewiádomośći cudzy grunt náiał. Jeśli z wiádomośći / winien naiemnikowi zá oszukánie á podeszcie / tenetur de dolo. A ieśli z niewiádomośći to vczynił / nie winien mu naiemnik zapłáty ná on czás przez ktory mu sie z gruntu naiemnego vżywáć nie godźiło. Pan co winien naiemnikowi.

JEśli kto poymie żonę Wdowę / ktora ma rolą czynszowną / to iest / z ktorey czynsz płáći: á onę rolą zá żywotá żony swey pocżął spráwowáć / potymby żoná vmárłá: może y bedźie mu sie godźiło / Spráwowánie roley po śmierći żeniney.

one rolą do końcá spráwowáć / posiać y vrodzay zebráć / á czynsz vmowiony Potomkom ná ktore oná rola przypada / zápłácić. Ale ieśli nád pracą swoie zá żywotá żony swey nakład iáki vczynił / nic płácić nie będzie powinien. Abowiem zá nagrodę pracey y nakłádow swoich pożytek otrzyma: bo żaden nie winien pracey swey nikomu dármo vżyczáć: á nie może żaden być przymuszon / áby praca swoia kogo miał bogácić. Nullus locupletari debet cum iactura aliena. Kto robi/godno iest áby pożytek brał. Gdyż mąż w vrodzáiu szkodę ćierpieć muśi / słuszna też iest áby y pożytek nań należał. Qui sentit damnum sentiat & commodum. Item, Jeśli żoná vmrze / á rola iuż będzie záśiana / mąż będzie brał pożytki / á czynszu płáćić nie powinien: tu Práwo dokłáda: z onych dobr nie winien czynszu z ktorych żoná gdy byłá żywa nic nie płáciłá.

Czynsz z dobr żeninych.

CZynsze ábo Dochody ktore ná dobrách Żeninych były / ieśli oná po dniách ku płáceniu czynszu náznáczonych zmárłá / mężowi należą iáko myto zásłużone / nieináczey iedno iákoby dziedzicy po niey mieli bráć by byłá mężá nie miáłá: á słuszna to / gdyż on żonę swoię do onego czásu ktorego czynsz płácą / opátrował / áby czynsz brał / á niż dziedzicy ktorzy iey żadnego opátrzenia nie czynili. Spec: Sax: lib: 3. articulo 76. in Textu & in Glosa.

JEśli kto posiana rolą do pewnych lat z pewnego czynszu komu náymuie/ posiana zás iemu ma być wrocona. A ktoregokolwiek czásu w onych lećiech Pan oney roley vmrze: zásiana rola dźiedźicom ma być wrocona. Abowiem Pan oney roley nie mogł dáley Oraczowi náiąć iedno poki był żyw. Przeto w káżdym naymie dobr/ chceli naiemnik w przypadku śmierci Páná Jmienia być bespieczen/ potrzebá przyzwolenia dźiedźicow/ zwłaszczá kiedy dobrá pod Kondicyámi bywáią náymowáne. Bo gdźieby dźiedźicy nie przyzwolili/ vmowy Przodkow swych chowáć nie powinni. Speculo Saxonum lib: 3. artic: 77.

NAiemnik rolny/ nie winien Pánu oney roley inego wárunku ábo bespieczeństwá o zapłáte czynszu czynić iedno proprio Aratro, własnym płu- giem/ to iest/ iedno pokazáć/ iż one rolą sprawił á posiał/ ábo spráwić á posiać może: iuż mu Pan oney roley bronić nie może áby vżytkow zbieráć nie miał: ták te słowá/ proprio Aratro, wykłáda Glo- sá. Spec: Saxon: lib: 3. artic: 77.

NAiemnik nie winien Pánu swemu wietszego fántu zákłádáć ábo wárowáć/ niż czynsz doroczny wynosi. Spec: Sax: lib: 1. artic: 4. Winien też istote o to/ áby Pánu naiemne Jmienie w cále iáko przyiął oddał/ iesliby mu w tym wiáry nie dano.

CZynß ieśli z ktorego Jmienia ták od dawnego czásu płácono / iż pámietniká niemáß / z ktoregoby śie rzecz przeciwna iż nie płácono pokazálá: iuż dáley ma być płácon. Tákże ma byc rozumiano / ieśli płácono czynß od czterdźieśtu lat. Specu: Saxon: lib: 1. artic: 54. in Glosa.

CZynßu żaden propria authoritate sam swoia władzą bez Vrzędu odeymowáć nie może. Ale kiedy nań żáłowáć będą / naydali śie słußne przyczyny do tego áby nie płácił / płácić nie będźie winien. quia sine causa præstatur.

ZAden naiemnik krom przyzwolenia Páná swego w Jmieniu naiemnym dołow czynić / drzewá wyrebowáć / ábo korzenia wykopowáć nie może: wyiawßyby Dźiedzicznym Práwem grunt iego był czynßowny / tám może czynić co chce.

O Czynß ieśliby kto był obwiniony / iżeby go od dawnego czásu nie płácił: ieśli dowiedźie iż go trzy látá przed tym blisko przeßłe płácił: ztad śie pokázuie / iż go nigdy płácić nie omießkawał / y owßem záwżdy płácił. Spec: Sax: lib: 1 artic: 54.

NAiemnik cokolwiek ná gruncie ktory náiał / buduie / wßystko znieść może. A ieśli vmrze / tedy Dźiedzic iego kiedy odchodźi / tákże vczynić może: oprocz przedniego y zádniego płotu: oprocz domu / gnoiu / to Pan odkupić może wedle ßácun-

ku á vznánia tych ktorzy sie ná tym znáia. A gdzieby niechciał odkupić / tedy y to wszytko kedy chce wyniesie. Spec: Sax: lib: 2. artic: 53. in Textu.

NAiemnik ieśliby Czynszu nie zápłáciwszy / rzeczy swoie ábo sprzet domowy / do Gospodarzá wniesiony zástáwił / bliższy Gospodarz iest do onych rzeczy / y lepszym ie práwem odzierży / á niż ten komu są zástáwione. Iure Munic: artic: 40. O tym szerzey miedzy Tytuły: folio 80.

NAiemnik káżdy w domu swoim naiemnym przespiecznego pokoiu nie ináczey iáko Gospodarz vżywáć ma: ácz to nápisano w pospolitosci o káżdym / Iż káżdy w domu swoim ma pokoy mieć. Quilibet intra suos parietes pacem habere debet. Wszákże też miánowićie y o Naiemniku dołożono / iż w tákimże pokoiu záchowan być ma. Et Conductor domus vtitur isto Priuilegio pacis, intra parietes domus conductæ. Spec: Saxon: lib: 2. artic: 66. Pokoy domowy.

A owszem ká;dy w domu swoim czásu gwałtu potrzebna obronę vczynić może. A gwałt sie w ten czás dźieie / Kiedy kto przeciw komu co tákiego wsz:zyna / o zdrowie ábo máietnosć przyść może: iáko o tym szerzey opisano inter Articulos, Iuris Maydeburg: folio 96. Przećiw tákiemu gwałtowi práwo dwoiáka obronę czynić dopuszcza: Zbroyna reká / y goła reká. Abowiem iesli ćie kto niesłusznie Gwałtu opisánie.

 á gwał-

á gwałtownie pieśćią vderzył / ábo zá łeb vrwał / á ty mieczem biieß / nie czyniß potrzebney obrony. Ale ieśliby ćię kto zbroyną reką náßedł / chcąc tobie ßkodźić / drzwi do twego domu wybiiał / á tám gwałtownie wniść chćiał / choćby ćię też nie obráźił: Mieczem tákiego zábić możeß. A w ten czás obronę czyniß. Armatam enim necessitatem armis repellere oportet. Abowiem bespiecznieyßa rzecz ieſt zdrowia ſwego bronić / á niż potym o gwałt ßkodliwy / ábo o rány żáłowáć. Jeśli tedy broniąc ſie zá táką potrzebą zábiieß / nie czyniß przećiw práwu / gdy okażeß á dowiedźieß dwiemá świádki / iżeś to w potrzebney obronie vczynił / á gdźiebyś nie dowiodł / gárdło daß. A iż ná potrzebney obronie wiele należy / áby ſie práwie potrzebna okazáłá / te rzeczy ná baczeniu mieć trzebá: Naprzod / Aby miárá á ſkromność w bronieniu záchowána byłá: ieśli ćię kto pieśćią vderzy / mieczem go bić nie maß.

Obronę potrzebną iáko rozumieć.

Druga / Iż tákowa obroná záraz ma być w ten czás kiedyć ſie gwałt dźieie: Bo ieśli potym czynić będźieß chćiał / iuż to nie obroná ále pomſtá będźie rozumiána / ktorey práwá zákázuią. A to ſie w ten czás rozumieć ma / kiedy ſie Perſonie gwałt dźieie: Abowiem ieśli ieſt gwałt w dobrách / tám obroná może być záraz / y potym: ſkoro ſie dowiem / tedy zebrawßy przyiaćiele / bronić mogę. Trzećia / áby

odpor

odpor był ku obronie krzywdy gwałtu / á nie ku pomśćie. Speculo Saxon: lib: 3. artic: 78. in Glosa. Czytay ku temu práwá Koronne o gwałtách ktore są inter Articulos opisáne / folio 58. 59. Dobre práwá około gwałtow mamy / ták Koronne iáko oto y Niemieckie / á wżdy gwałtow dosyć widźimy / á czemu? Quoniam non cito profertur sententiæ contra peccantes, ideo filij hominum absq; timore perpetrant mala.

Kāżdy czás naymu wynidźie / á obiedwie stronie milczą / ták onym milczeniem pokázuie się / iákoby znowu ná dálszy czás tákże iáko y pierwey długi miedzy sobą odnowili: iáko / gdyby kto Oraczá / po skończeniu naymu / ná gruncie cierpiał / y tám iemu mieszkáć dopuścił / Zda się iákoby mu on Grunt znowu náiął: iuż ku temu nie potrzebá áni pisma / áni słowney zmowy / iuż zá tákim ćierpieniem y milczeniem / tacito consensu naiem pierwszy do Roku się odnawia. Tacitam locationem práwnicy názywáią / táki pospolićie rozumieiąc o naiemney Roley / ábo Folwárku / ktory ná pożytek doroczny spráwuią. ále w Mieyskim imieniu tákim milczeniem / ábo Naiemniká po wyśćiu naymu ćierpieniem / naiem się nie dáley odnawia iedno do tego czásu iáko pierwey Naiemnik mieszkał: tákże też ná

Mieszkánie w Imieniu po wyśćiu naymu.

dálszy

dálszy czás mieszkáć może / y naiem pánu tákże iáko y pierwey zápłáćić winien.

Naiem Robotniká ábo Rzemieslniká.

O Pisáli też Práwnicy / Naiem pracey Robotniká / ábo też y Rzemieslniká / áby ten Naiemnik / Ktory ná iáką robotę będźie ziednány / nie tylko vmieiętny / dowćipny / ále y pilny był: Abowiem iego nieumieietność / zámieszkánie / obłądzenie / iemu ná szkodę idźie / á nie temu kto go ziednał. Jáko / ieśliby Rzemieslnik / Perłę ábo drogi Kámień / w ten czás kiedy mu go rzezáć / ábo násadzáć dádzą / złamał: Niepilnośći / á nieumieietnośći iego / práwo to przyczyta y szkodę nágrádzáć każe: y owszem Rzemieslnik / poty nie będźie bez winy y szkody / póki nie vczyni wszystkiego / co ná vmieiętnego á pilnego Rzemieslniká należy: Winien też ná czás zmowiony robotę wygotowáć.

Pan, Sługâ.

Pánow rożność wedle rożnośći Sług.

Niewolnicy. Serui, Mancipia.

JAko słudzy są dwoiácy / ták Pánowie względem sług dwoiácy są. Jedni Słudzy są Niewolnicy / ktorzy ná woynie bywáią poimáni / ábo zá pieniądze kupieni: Tácy Pánom swoim wiecznie sługámi być muszą. A rzeczeni są z Láćińskiego nie od służenia / ále od chowánia /

non

non à seruiendo, sed à seruando, Iż tákich iáko poimáńcow/ á niewolnikow/ nie zábiiano/ ále z łáskáwośći chowano: Ktore też dla tego Láćinnicy náżywáią Mancipia, to iest iáko poimáńce/ niewolniki/& stricto modo serui. Drudzy są słudzy/ktorzy zá pieniądze/ z mytá Pánom swoim chutliwie á wiernie służą/ Serui largo modo, & famuli mercenarij dicuntur, A ći záś są rozmáići/ ktorzy wedle Vrzędow ábo wezwánia swego/ rozmáite názwiská máią: iáko ich y Láćinnicy miánuią/ Serui ordinarij, serui Vicarij, serui Arcarij, serui Atriarij, Cubicularij: Láćiński Autor Spec: Saxon: lib: 2. art: 32. Niewolniki seruos, Mancipia, á wolne sługi famulos mercenarios, famulos liberos zowie. A tám względem rożnych sług Pánowie dwoiácy: to iest/ Pánowie Niewolnikow: Pánowie wolnych. Speculo Saxon: lib: 2. artic: 16. in Glossa.

Słudzy wolni. Serui largo modo, famuli, Mercenarij, Liberi.

Pánowie Niewolnikow.

Pánowie sług wolnych.

NIewolnikom ieśliby kto co przewinił/ ábo krzywdę iáką vczynił/ vbił/ wsádźił/ żaden odpowiedáć nie winien/ ále ich Pánom tylko sámym/ ktorym o to czynić/ y nagrodę wźiąć należy. Specu: Saxon: lib: 2. artic: 34. in Glossa.

Sprawiedliwość z Niewolniká/ y Niewolnikowi

Niewolnik záśie/ ieśliby przećiw komu co wystąpił/ Pan winien odpowiedáć/ ták iáko ná Niewolniká żáluią/ ábo go żáluiącemu wydáć. Spec: Saxon: lib: 2. artic: 32.

Niewolniká nie zábiiáć.

PAnu ſługe Niewolniká zábiiáć ſie nie godźi/ przez te przyczyne: Iż zdrowie iego ieſt mu v Páná iáko myto záſłużone / zá ktore tylko w niewoli práćuie: Dáleko mniey ſługe wolnego/ famulum mercenarium, ktory z naymu ſłuży/ bo tego práwá bronią: Abowiem żaden ſwey rzeczy nie ma źle vżywáć. A dla tego ſługe tákiego lepiey nie chowáć / á ieśli Niewolnik/ záprzedáć: niżliby go zábić miał / ſkáráć go może. Specu: Sax: lib: 2. artic: 32. in Glossa.

Słudzy wolni.

SLudzy wolni ſámi o ſwoie krzywdy czynić máią: Pánom Akcya o ich krzywdy nie należy: wyiąwſzyby ſie co ku krzywdźie Pánom ſſtáło / tám y Pánom nagrodá być muſi. Wſzákże ieśliby obwiniony przyſięgą chćiał odeyść/ będźie wolen.

Odpowiedánie Páná zá Sługe.

PAn zá ſługe ſwego / nie winien więcey odpowiádáć / iedno ile mytá iego ſſtawa: Wyiąwſzyby co zań wyżſzey przyrzekał. Sługá zás zá ſwoy wyſtepek / odpowiedáć y ćierpieć powinien. A co ma być rozumiano / ieśliby krom woley/ á roſkazánia Páná ſwego to vczynił: ále gdźieby co Pan czynić roſkazał / ábo rády pomocy ſłudze ná złe dodawał/ ná vczynek zezwalał: tákże iáko y ſługá ma być winowan y ſądzon. Qui aliquid facere, procurat, ac ſi ſolus feciſſet iudicatur. Iure Mun: articu: 80. Et Spec: Sax: lib: 2. art: 32. Wſzákże Pan znácznie o tego ſługi wyſtepek / ábo vczynek winien od-

powiá-

powiádáć/ ktoremu spráwy swoie/ ábo hándel polećił/ ábowiem kto z czyim sługa zmowe czyni/ ná wiáre sie iego Páná oglada. Tákiego sługe práwnicy zowia Institor, quia negotio gerendo instat, Iż poruczenia Páná swego przedáie/ kupuie/ y co inego spráwuie: á spráwá ktora sie miedzy tákiemi toczy/ Actio institoria. Ale tám Pan o spráwe sługi swego/ nawiecey odpowiádáć winien/ kiedy sie co pokaże/ iż nań z rzeczy przedánych ábo kupionych co ku pożytkowi przyszło.

Institor.

Actio Institoria.

IEsliby sług wiele/ ábo wszyscy/ iáka szkode komu vczynili/ ábo wystepek popełnili: Pytánie iest co w tey mierze czynić? Odpowiedź/ Iż Pánu/ ktory iest Pánem onych sług/ wolno/ ábo wszytkie sługi/ onemu przeciw komu wystapili wydáć/ ábo szkode zápłácić/ ták iákoby oney szkody/ ábo wystepku/ ieden winien był. Wszákże to tám mieysce ma: Gdźieby sie bez wiádomośći Páńskiey ono przewinienie/ ábo szkodá ostáłá. A gdźieby sie to zá iego wiádomośćia ostáło/ może przeciw Pánu czynić/ ták z iego Osoby/ iáko imieniem káżdego sługi zosobná. Jesliby też kto w tym przypadku Pánu wine dał/ iż sie to z iego wiádomośćia/ wola/ á ráda ostáło/ odpowiedáć winien y Pan. Nápisano Speculo Saxonum libro 2. articulo 32.

Sług wielá ábo wszytkich wystepek.

Woźnice wyſtepek.

PAn ktorego Woźnicá/ Koniem/ ábo wozem ſzkode vczyni/ á vczyniwſzy vćiecze/ Pan ſzkode zápłáci. A ieśliby też Woźnicá kogo wozem zábił/ nie winien Pan tylko przyiaćiołom zmárłego ieden Wárgielt płáćić/ á Sedziemu ábo Vrzedowi nic nie winien. Gdzieby też Pan nagrody nie mogł vczynić/ á Koń ábo inne bydło/ ábo Woz przy iáwnym vczynku był zá áreſztowány/ á mogłoby to świádkámi być dowiedziono: Tedy obrázony to wſzytko zá nagrode ſzkody otrzyma. Speculo Saxonum libro 2. articulo 40. in Gloſſa.

Moc Pánow nád ſługámi.

PAnowie nád ſługámi táka moc máia/ iż ich dla wyſtepkow kárác moga/ ále ták iżeby ſie w karániu nád nimi żadne okrućieńſtwo nie pokázowáło. Abowiem gdzieby Pan ſługe ták ſrodze karał/ iżeby o zdrowie przyſzedł: ták wiele bedźie winien iákoby obcego/ ábo wolnego zábił. Wyiawſzyby ſługe ná cudzołoſtwie z Zona/ ábo ná iákim ſrogim wyſtepku záſtał/ á poimał. W tákim przypadku Práwá dozwaláia tego Pánom nád ſługámi/ Co káżdemu nád wolnymi wyſtepnymi L. qui ſeruum ff. de verb:oblig: & C. de emend: ſeruorum L. vnica.

Pan ſługi pożyczyć może.

PAn ſługi ſwego nie tylko w ſwoich ſpráwách poſługi może vżywáć/ ále go też inemu ná czás ku poſługowániu vżyczáć/ ff. de operis ſeruorum. To práwo wiecey ſie ná Niewolniká niż ná ſługe

wolnego ściaga: Wßákże y ſługá wolny/ kiedy go Pan ná dobra tłoke / gdźie doſtátek piwá dáia pożycza / rad idźie.

PAnowie ktorzy ſług wiele máia / iáko ktory ieſt ſpráwny á godny / choć też wßyſcy iednáko godni/ wedle łáſki ſwey iednego ná wyżßa/ drugiego ná niżßa ſłużbe ábo Vrzad wyſtáwić moga: Ktorych rożnice ieden nadobnym podobieńſtwem wywodźi/ Iż tácy podobni ſa calculis ſupputatorijs Liczmanom/ ktore iáko ná wyżßa/ ábo ná niżßa Linia in tabula Numularia położy / ták waża / ieden wiecey/ drugi mniey: Zá tym iż ieden wyżßey / drugi niżey położony. Toż miedzy ſługámi może być rzeczono / iż ieden bywa prima ſe, drugi ſecunda decem, &c. ieden bywa ſeruus ordinarius przednieyßy/ ktory nád drugimi ieſt przełożony / y onym roſkázuie: drugi ſeruus viccarius, ktory ſłucha przednieyßego: Seruus veteranus, ſtáry ſługá/ ktory zá dawna poſługa á ćwiczeniem y wietßa biegłośćia w wietßey v Páná bywa cenie niż nowotny. ꝛc. Wyſtáwienie ſług wedle łáſki Páńſkiey.

PAn ieśliby ſługe ſwego przed czáſem wygnał / winien mu zupełna myto zápłácić / ták iákoby ie záſłużył: á to dla tego / iż ſobie ſłużby indźiey omießkał: wyiawßyby Pan do tego ſłußne przyczyny powiedźiał / iż to vczynił: á przyśiega tego potwierdźił. Gdźieby też ſługá vpornie krom ſłußney Odpráwá ſługi przed czáſem/ ábo odeßćie.

przyczyny Páná opuśćił/ ábo od niego vćiekł/ tedy ono myto ktore z Pánem vmowił/ Pánu zápłáći: á ieśliby co przed tym záwźiął/ dwoiáko Pánu wroći. Wyiąwszyby sługá chćiał śię ożenić / ábo Sierotámi opiekáć/ te przyczyny go omawiáią / iż przed czásem służby Páná swego może być wolen. Iure Mun: artic: 80. Spec: Sax: lib: 2. art: 33.

Pan sługe in Criminali bronić może.

PAn sługe swego ná gárdle iáko mowią criminaliter obwinionego/ do sądu stáwić/ y tám go słusznymi wywody bronić może: á potym sługá ieśli będźie osądzon/ tedy on á nie Pan zá swoy wystepek wedle osądzenia ćierpieć będźie. Speculo Saxonum libro 2. articulo 32.

Rzeczy przez sługe przegránych nagrodá.

SŁugá ieśliby Páná swego rzeczy przegrał / vtrácił / przedał / zástáwił / Pan dochodźić może / Práwem śię do nich ciągnąc: ále ieśliby to sługá w swoich rzeczách vczynił/ ábo swą wolą ktorymkolwiek sposobem vtrácił/ Pan o to áni czynić / áni nágrádzáć iemu nie winien: By mu też dobrze y szkody w ten czás kiedy z nim służbę vmawiał nágrádzáć obiecował: tedy szkody ktorą przez grę popadł/ nágrádzáć nie powinien / bo śię z przyczyny sługi á nie z przyczyny Páná szkodá sstáłá. Ieśliby też stáTki sługi bedącego ná służbie v Páná / vkrádźione/ ábo gwałtem krom iego przyczyny / ábo niedbáłośći były odięte/ Pan nágradzáć winien/ y ku zápłá-

Rzeczy sługi v Páná vkrádźionych nagrodá.

ceniu

ceniu ma być ſkazan / á Pánu zás ku dochodzeniu onych rzeczy gwaltem odietych / ábo vkrádzionych Akcya zoſtánie. Spec: Sax: lib: 3. art: 6. in Textu.

PAn dwie rzeczy winien zá dobre y mocne przyimowáć / ieśliby ie ſługá / ábo Syn vczynił / Bo Syn y ſługá / iedno w nich Práwo máią. Naprzod / Jeśli im Rodzicy / ábo Pánowie poruczyli iáką ſpráwę / ábo Vrząd: iáko / Jeśliby im zwierzyli Pieczęći / Hándel wieść / Kramy ſpráwowáć / tedy cobykolwiek w tákowey poruczoney ſpráwie vczynili / kupuiąc / przedáiąc / pożyczáiąc / cokolwiek zá oną poruczoną ſpráwą idzie: to wßytko muſzą zá mocne y wdzięczne przyimowáć / y o to zá nie odpowiádáć. Druga / Jeśliby co ſługá ábo Syn dla pożytku Oycá / ábo Páná ſwego vczynił: iáko ieśliby v kogo pieniedzy pożyczył / áby ztąd dług zápłácił / ábo żeby ztąd czeládzi zápłácono / ábo iżeby żywnośćią byli opátrzeni / ábo dom vpádły / áby był nápráwiony: Pan zá mocne to przyiąć winien. Speculo Sax: libro & articulo eodem in Gloſſa.

Pan ktore rzeczy od ſługi zá dobre winien przyimowáć.

Ten ieſt tego Práwá z Łáćińſkiego własny wykład / ále w tym Práwie / co Łáćiński Author wyłożył / o zwierzeniu Pieczęći Synowi / ábo ſłudze: ináczey ſie w Niemieckich Exemplarzách náyduie y rozumie. Nie mowi tám w Niemieckim o Pieczęći / ále de velificatione, o żeglowániu ná Morzu / hoc ſen-

hoc ſenſu; áby ſie rozumiáły wáżne ſpráwy Synowi od Oycá / ábo ſłudze od Páná / w Hándlowániu ná morzu/ná Ziemi/w Kramiech zlecone. Słowá Niemieckie Sigeln á Segeln/Láćińſkiemu Autorowi z nieiákiego podobieńſtwá muśiáły być przyczyna omyłki / iż Sigeln á Segeln mowiac/ zda ſie iákoby iedno ſłowo / ále znáczeniem wielka w nich rożnosć / Bo Sigeln wykłáda ſie pieczetowáć / á Segeln żeglowáć. Ex obſeruatione D. Stanislai Aychler, aduocati Iuris ſupremi Maydeburgen: Caſtri Cracouieñ: annotatum.

PAn kiedy chce rzeczy ſwoich przez ſługe przegránych dochodźić / ták ſie ma ſpráwowáć. Nie inowáć ſie ich iáko kradźionych v tego do kogo ſa przegráne: Boby ták ſámotrzec przyśiadz muśiał/ iż mu ſa vkrádźione/ ábo go z nich złupiono: nie ná ſługe też żáłowáć / bo ſługá onych rzeczy ktore przegrał/ v Páná nie pożyczył / odnieść też ábo wroćić nie obiecał. Mogłby też ták być chudy ſługá / iżby rzeczy przegránych zápłáćić nie mogł / & tutius eſt agere in rem, quàm in perſonam. Nád to Práwo mowi / Res ludo amiſſas, Iure repetere poteſt: nie mowi ná ſłudze / ále Iure rozumieć tedy muśi / iż ich v tego kto ie wygrał ſzukáć muśi ta praktyká/ ktora opiſána Spec: Saxon: lib: 3. artic: 6. in Gloſſa. Poydźie Pan do Vrzedu/ żáłowáć bedźie na tego v

Dochodzenie rzeczy przegránych.

kogo

kogo rzeczy sa / mowiac / iż ten Koniá mego / ábo co tákiego trzyma á wroćić niechce. Obżáłowány záś iesli sie bedźie brał ná tego iśćá / ktory przegrał / ábo mu przedał / ábo dárował. Tám Vrząd ná pytánie Páná skaże / iż sługá dobr Páná swego przegráć / vtráćić / przedáć / oddalić / ábo długow gra vtráconych płáćić nie może: ták swych rzeczy doyđźie. Miánuie Práwo támże gracze iáko rozboynikámi / bezecnymi / ktorzy miedzy poczćiwymi ludźmi w Sądźie mieyscá mieć nie mogą. A ktoryby Gracz fałszywe kostki miał / iáko złodźiey ma być sądzon.

PAn kiedy zemrze / tedy sługom po odpráwieniu nakłádow pogrzebowych / z dobr iego / naprzod ma być myto zápłácone. Y owszem od dniá po śmierći Páńskiey / áż do trzydźiestego dniá / żywność im ma być opátrzona. Słudzy záśie Dźiedźicowi zmárłego Páná / ieśliby tego potrzebował / powinni dosłużyć / czásu wedle vmowy / ktorą byli z zmárłym Pánem vczynili. Speculo Saxonum lib: 1. artic: 22. Zápłácenie mytá sługom.

SŁudzy ieśli z zmárłym Pánem / vmowionego mytá nie mieli / v Dźiedźicá łáski szukáć muszą. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

SŁugom ieśliby Dźiedźic mytá zá Rok / ábo zá pułtorá zápłáćić niechćiał / dopuszcza práwo

ſłudze/ náprzećiw dziedzicowi przyśiądz/ iż mu tyle Pan był zá ſłużbe winien. Ale ieśliby rzecz ſzłá o myto zá rok ábo zá kilká lat/ tám Dziedzic ſámoſiodm przyśiądz ma/ iż tákowe myto/ przez Páná ktory zmárł ieſt zápłácono.

IEśliby ſpor był miedzy Pánem á ſługą/ obiemá żywymi/ o zápłácenie mytá: bliżſzy ieſt Pan ſámotrzeć przyśiądz iż zápłáćił/ á niż ſługá/ iż mu nie zápłácono. Iure Municipali artic: 80. in Glosa.

SŁugá ieśli doſtał wietſzego mytá niż záſłużył: tego dziedzicowi wrácáć nie powinien.

Práwá Koronne o Sługách.

Gdy Sługá broniąc Páná w zwádźie kogo ráni, nie ma być winowan.

Kázimierz liſt 38.

UStáwiamy/ iż ilekroć by ſie ktorym tráfiło wádźić/ iákiegokolwiekby ſtanu byli/ á w tey zwádźie ſługá Páná ſwego broniąc/ wyiąwſzy miecz ábo kord kogo ránił: zá to żadnego gniewu y nieláſki/ od ránnego y przyiaćioł iego odnosic niema.

Jeśli kto będźie obwinion, iż Sługá iego dom zgwałćił.

Gdy

GDy ktory człowiek ktoregokolwiek stanu bedący/ obwinion bedzie: iż iego sługá gwalt domowi vczynił/ á Gospodarzá/ żone/ dźieći ábo sługe ná dom nászedszy/ gwaltowna reka w domu zábił: w tákowey rzeczy onego gwaltowniká/ v swego Páná skázuiemy zápowiedźieć: z ktorym ták obwinionym/ Pan iego spráwiedliwość bedźie powinien vczynić. A ieśli on Pan/ oblicznie o to żadáney spráwiedliwośći niezechce vczynić: tedy sam Pan zań bedźie odpowiádáć powinien/ wedle porzadku práwá. — Jan Olbrácht w Piotrko. 1496. List 107.

Jeśli Sługá dom zgwalćiwszy vćiecze.

TAkowy Sługá ieśliby vćiekł/ á przez Szláchte nie był zápowiedźion: Pan iego zań pozwány nie ináczey sie z obwinienia tákiego oczyśći/ iedno vczyniwszy przyśiege ze dwiemá świádki: iż áni zá iego wiádomośćia/ áni zwoleniem/ áni roskazániem/ áni wola ten [illegible]czynek sie stał/ áni dał przyczyny ku vćieczeniu tákowemu słudze. — Támże.

Jáko przećiwko Sługom ośiádłym, ábo nieośiádłym, ktorzy sa obwinieni o zgwalcenie Domu, o zábićie, y o inne wystepki ma być postepowano.

CZestokroć iuż doświádczyliśmy: iż vstáwe Dekret/ ktory iest nápisan y názwan ostrogi pod- — Zygmunt w Krako. 1532.

dánym náſzym wiele trudnośći/y obćiążliwośći zádawał: y áby nápotym ſkárgom y obrażániu ſpólnemu nie byłá dawána przyczyná/ktemu áby iednáko bogátemu y vbogiemu ſpráwiedliwosć byłá czyniona/ vſtáwiamy: Iż ieśli kto z Pánow ábo z Szláchty z poddánych náſzych pozowie kogo/ iákoby zá iego wiádomoscią/ roſkazániem/ y wolą iemu nieco ku krzywdźie y ku ſzkodźie/ przez ſługi ſtáło ſie: tedy Pan ábo ſzláchćic Spráwiedliwość z ſługámi ſwymi będźie powinien vczynić: gdy v niego będą zápowiedźieni przez Woźnego y Szláchte. A gdźieby ſpráwiedliwośći nie vczynił/ tenże Pan ábo Szláchćic pozwány: tylko o te rzeczy odpowiedáć y ſpráwowáć ſie będźie powinien/ ktore dotykáią ſie gwałtu domowego/ ábo náiázdu ná oſobe iáką/ ábo zábićie ktorego Szláchćicá ábo ránienia/ wedle Státutu przez Królá Olbráchtá w tey rzeczy vczynionego. A o inne krzywdy/ iáko o vbićie/ o ránienie ktoregokolwiek proſtego Stanu człowieká: tákże o podeptániu śieyby/ Zboż ná polách/ y traw ná łąkách/ ſpáśienie y o inne wyſtępki mnieyſze/ ieśli ieden drugiego pozowie tym ſpoſobem/ iż zá iego wiádomośćią/ roſkazániem/ y wolą tákową ktora krzywdá przez iednego/ ábo wiecey z ſług nieośiadłych kogo potkáłá/ vſtáwiamy: iż ten/ ktoremu krzywdá ieſt vczyniona/ ma żądáć

ſpráwie-

spráwiedliwości od Páná onych sług: á Pan tych sług będźie ią powinien vczynić/ ieśli będą zápowiedźieni v Páná swego przez Szláchtę y Woźnego. A ieśli o ieden zły vczynek ábo więcey ktoregokolwiek Páná ośiedli obwinieni będą: tákowych sámych powodowa stroná/ ktora krzywdę ćierpi/ á nie Páná ich o on vczynek w Sądźie y w práwie/ do ktorego należeć będą/ niech pátrzy.

Słudzy ieśli złodźieiá gonić niechcą, są bezecni.

GDy tych czásow słudzy wßędy wymawiáli się Pánom: iż przez tę przyczynę/ że oni sámi Złodźiei/ábo złoczyńcow/ ábo nieprzyiaćioł nie gonili/ oni też tákowych złoczyńcow gonić niechćieli: zkąd wielką obronę dawáli złym ludźiom/ áby vchodźili rąk tych: ktorzy ie łácwie poimáć mogli. Dla tego vstáwiamy: Iż ktorychkolwiek z sług/ zá roskazániem Páńskim/ Złodźiei ábo złoczyńcow ktorychkolwiek gonić ábo łápáć niechćiał: Tákowy niech będźie ná wieki bezecny: A ktorzyby tym/ ktorzy gonili ábo poimáli/ bezecność zádawáli: w też winę bezecnośći záráżem niech wpádną. Alexánder w Rádomiu 1505. List 116.

IEśli kto czyiego sługę wolnego vbiie/ hámuie/ ábo mu co wydrze/ czyniąc to dla nienawiśći á winy Páná iego: ták słudze iáko y Pánu/ nagrodę vdźiáłáć będźie powinien. wyiąwßyby przy-

śiągł / iż tego nie vczynił ná zelżywość Páná iego / ábo obudwu / ábo iż nie vczynił ná ßkode Pánu / á ná przekáżenie posługi / ktoraby on ługá Pánu czynić miał: tedy tylko sámemu słudze nagrode vczyni. Abowiem gdzieby Pan przez vbićie sługi ná czym ßkodował: tedy on ktory sługe obráźił / Pánu też táka nagrode bedźie winien / iákoby on sługá gdyby Páná swego niesłußnie opuśćił / á od niego bez przyczyny odßedł / to iest winien bedźie Pánu tyle pieniedzy dáć / ile był Pan słudze obiecał: á ieśli co Sługá mytá záwźiął / tedy dwoiáko wroćić. Specu; Sax; lib: 2. artic: 34 in Textu & in Glosa.

☞ Wywodźi to támże Glosa ßerzey / iż nagrodá y pieniężna winá / słudze y Pánu ma być z troiákiego przewinienia. Naprzod / Kiedy kto czyiego sługe vbiie / policzek da ꝛc. Drugie / Kiedy kto co choć swego / swą wolą bez Vrzedu komu bierze: iáko / kiedyby sie kto krom przyzwolenia Sędźiego / wtrącał w possessyą choć swego Jmieniá / ktore pierwey inny dźierżał: bo też to Práwo názywa / Spolium rei suæ, złupienie swey rzeczy. Ale wietße iest Spolium rei alienæ, kiedy kto komu nie to co swego / ále to co iest cudzego / gwałtem wydrze: Tám iuż nie idźie o nagrode pieniężną / ále o gárdło. Trzećie / Kiedy kto kogo trzyma zá Suknie / zá Kołnierz / ábo ktorym innym sposobem z

Spolium rei suæ.

Spolium rei alienæ.

krzywdą

krzywda hámuie: ták iżby dáley iść nie mogł. W tákim troim przewinieniu nagrode musi vczynić/ ták słudze zá boleść/ iáko y Pánu zá zelżywość. ále zelżywość (piße támże) ma być rozumiána/ kto ia vczynić może: Bo dziecię á ßalony nie czyni iey/ á choćby ia vczynił/ tedy zá zelżywość nie może być poczytána. Tákże rodzicy dźieći swych/ Pan sługi/ Mąż żony/ zelżyć nie mogą. Specu: Saxon: lib: & artic: eodem in Glosa.

Zelżywośći kto nie może czynić.

Discite Iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Multiplicata est iniustitia, & in continentia super terram: Conuenient populi, & Regnabit quem non sperabunt &c. 4. *Esdr:* 5.

REGESTR

Rzeczy y słow, ktore się pod temi Tytuły zámykáią, porządkiem Obiecádłowym.

A.

Dziedzi-

G.

H.

I.

K.

Mono-

N.

O.

T.

Dokończenie Regeſtru ná Tytuły.

ENCHIRIDION
aliquot locorum communium Iuris Magdeburgeñ.

Per

IOANNEM KIRSTEYN CERASINVM, eiusdem Iuris in Arce Cracouieñ: Aduocatum, obiter explicatorum.

Forsitan hæc aliquis, nam sunt quoq; parua vocabit,
Et si non prosunt singula, multa iuuant.

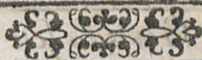
CRACOVIÆ,
Jn Officina Francisci Cæsarij, Anno Domini, 1629.

PRÆFATIO.

QVantum solicitudinis & studij in Iure dicendo fuerit maioribus nostris, vel hinc æstimare licet. Quod illi Romanorum exemplum imitati (qui inclitas Solonis leges ex Græcia Romã transtulerunt) operepræcium quoque arbitrati sunt á vicinis Saxonibus petita Iura Magdeburgensia in Poloniam traducere. Quorum sensa, fieri potest, vt illius seculi homines rectiùs quàm nunc fieri videmus, assequuti fuerint. At certè, vt meo exemplo dicam, ista ætate ingentem in illis cæcitatem & profundissimam caliginem experior: Quis enim etiamsi Thesei filio nitatur, sese euoluere possit ex illis inexplicabilibus labirinthis, vbi autor inextricabili mixtura omnia commiscens & confundens nunc ad Prouinciale, nunc ad Feudale, nunc ad Municipale Ius videtur oculos intendere. Huc accedunt complures scrupuli veteris linguæ Saxonicæ, qua Iura Municipalia potissimum prodita sunt, de quibus etiam hoc tempore magna est inter scriptores contentio, dum vocem dubiam alius in hunc, alius in diuersum sensum cõtorquere nititur. Quemadmodũ plerumq; vsu venire solet, vbi res graues eiusmodi lingua prosperitati tradũtur, quæ nullis neq; regulis, neq; præceptis est astricta. Porro interpretatio Latina, quæ obscuris lucem adferre debebat, eisdem quodammodo plus quam Cimmerijs tenebris est inuoluta. Quippe in qua, relicta sunt barbara vocabula Waranda, Warendare, Gerada, Wergeldus, & alia eius generis, quæ nemo nisi Saxonicæ linguæ peritus rectè intelligit. Scæuola fertur ad Sulpicium Iure consultum dixisse. Turpe esse in foro versanti Ius ignorare in quo versatur: Quanam tandem ratione à culpa vacabunt nonnullarum Ciuitatum Oppidorumq; Decuriones, qui ne à limine quidem penetralia Iurium, quibus quasi corporum neruis Ciuitatum & Oppidorum compago continetur, vnquam adierint. Et profectò qui eiusmodi imperitis hominibus Reipub: habenas committunt, non minus stultè faciunt, quàm qui vel pueris vel furiosis gladium tradendum

 putant:

putant: quod aliquando grauissimè & prudentissimè dicentem audiui Illustriss: & fortissimum Heroa Dominum Ioannem Comitem à Tharnow Castellanum Cracouien: quo inter principes viros neminem alium apud nos reperies in prudentia Iuris nostri summa cum laude magis versatum. Porro instituto satis probabili magnis stipendiis publicæ aluntur viri docti, qui partim leges Imperiales, partim Iura Canonica profitentur. Ac nullum hactenus vidi Professorem, qui vel Regni Statuta generalia, vel iura Magdeburgensia sibi enarranda desumpsisset, quorum, nisi fallor, apud nos frequentior est vsus quàm illorum. Hæc mecũ animo complectens, quum nuper ob pestis metum Cracouiæ grassantis secedens pingui ocio vt, Pliniano verbo vtar, abundarem, selegi ex Iure Magdeburgensi quosdam locos communes in Enchiridij formam, vt libellus sit gestatu commodior, radactos, quos in gratiam iuuentutis Polonæ breui enarratiuncula obiter explicandos existimaui, idq; meo more, pingui, quod aiunt, Minerua, non abstinens interim ab vsu receptis, etiamsi barbaris, forensibus vocabulis, quibus, docendi causa tantisper vtendum erit: donec leguleorum centuriæ meliora inuenerint. Quæ quidem licet videantur, ita vt sunt, vulgata & protrita, tamen iuuentus istis rudimentis vtcumque imbuta, poterit deinde reliqua maiore cum fructu ex ipsis fontibus petere. Sed nasutus quispiam forte cauillabitur, inanem atque ociosam esse hanc meam opellam, vt qui in hoc Enchiridion congesserim, quæ ante hæc in Cracouien: promptuario (quod rectius Index vocaretur) fusius sunt perscripta. Sit ita sanè: sed quæ tandem est inuidia, si vel aliquos locos obscuros explicauerim, vel quædam hic adiecerim in illo etiam promptuario antea pertractata: Quasi vero autor illud opus suum ex aliorum quoq; & præsertim Saxonicis Iudicibus non consarcinarit. Vetus est illud, & à Terentio vsurpatum: Nullum esse dictum, quod non dictum sit prius.

Gerada ſeu Parapherna.

Væcunque doti accedunt. Geradæ nomine cenſentur, quæ ideo ab illis Græca voce Parapherna vocari ſolent. Quod ſi in peregrina Saxonica lingua diuinare licet, Gerada dicitur quicquid vltra dotem ad elocandam virginem datum eſt. Nam elocatam virginem Germanicè vocamus *ein außgeraten iungfraw* / & elocare *au ſraten*/ inde quaſi in nomen Latinum deflexa eſt vox Gerada, quæ vtentium ſermonibus ad nos vſque eſt propagata. Quemadmodum verò pro diuerſitate ſtatus hominum trifariam diſtincta ſunt Iura Saxonica: Nempe in Feudale, Prouinciale, & Municipale. Quorum poſtremum peculiare eſt Ciuitatis Magdeburgen. ita etiam ſuis quæque finibus circumſcriptam habent Geradam, eò quòd diuerſi diuerſis quoque rebus filias ſuas matrimonio iungendas, vel mundo muliebri ornare, vel penum & rem familiarem ſponſi inſtruere conſueuerunt. Hinc eſt quod Iure Prouinciali ad Geradam pertinent anſeres & oues, non alia quidem ratione niſi quod nupta illos ad mariti œconomiam ſecum traduxiſſe videtur: Quum tamen Iure Municipali eiuſmodi pecora ſpectent ad hæreditatem, & in hac parte ingens eſt rerum confuſio, dum ex beneficio cuiuſlibet Iuris, (quod vt commemoratum eſt, trifariam diuiditur) peculiarem ſibi quiſque Geradam conatur vendicare.

Interpres Latinus Geradam nominat Vtenſilia, voce magiſtrica quàm recepta. intra curriculum anni & ſex hebdomadarum repetenda ſunt, tàm arma bellica quàm Gerada, alioqui cedunt Iudici. Spec: Saxo: lib: 1. art: 28. Et hoc notandum eſt ſingulariter quòd eo in caſu tam breuis introducta ſit præſcriptio.

Mulieres constante matrimonio nullam possessionem in rebus mobilibus sibi possunt vendicare, excepta Gerada. Inde consequitur etiam si in occlusa arcula, cuius sola vxor clauem haberet, reperiretur pecunia aut aliæ res mobiles, nihil tamen inde decedet iuribus mariti, ad quem ea omnia mobilia, iure quodam proprio pertinent, dempta sola, vt dictum est, Gerada. Quemadmodum habetur. Speculo Sa: libro 1. articulo 31. in textu & glosa.

Clericus non beneficiatus cum sorore sua æquali portione succedit in paropherna matris defunctæ. Speculo Saxon: libro 1. art: 5. & adiecta est ibidem in glosa frigidissima ratio, nempe id fieri propter orationes quas fundunt & fundere debent vniuersaliter pro omnibus.

In glosa artic: 23. Iuris Municipali habetur regula generalis, quòd arma bellica quæ Hergevvet vulgo dicuntur non nisi à morte agnati. Et Gerada duntaxat à morte cognatæ nomen suum sortiuntur. Hinc corruere videntur omnes argumentationes quæ partim in eadem glosa, partim in annotationibus marginalibus. Speculo Saxonum lib: 1. art: 27. extant perscriptæ. Quod scilicet mulier viuens citra assensum cognatæ suæ non queat Geradam alienare. Etenim si Gerada non nisi à morte possessorum in nomen & naturam suam transire potest, censentur ergo domini rerum nō Geradam sed alia mobilia alienasse. Alioqui si vel agnati vel cognatæ viuentes tam diris legibus astringerentur, impediri eos necesse esset in propriarum rerum vsu ac dominio, quod à iurium sanctionibus prorsus est alienum. Et videmus vsu, qui teste Liuio corrector est Legum, diuersum obseruari, ipsaque fœminas in humanis agentes quicquid eorum animo collibitum est, pro suo arbitrio de Gerada statuere.

Hoc indubitatum est, omnem mundum muliebrem & supellectilem domesticam ad Geradam pertinere, sed cū

ea mo-

ea moderatione & restrictione, vt de illa tantum cognatæ superstiti cedat, quantùm per defunctam consanguineam in ædes mariti illatum fuerit. Alioqui non solùm ab æquitate remotum, sed inhumanum etiam foret, maritum spoliare illis rebus quas suo sumptu durante matrimonio ad necessitatem domesticam comparauit.

Porro vasa aurea & argentea ad Hæreditatem computantur. Reliqua omnia siue ex auro, argento, serico, panno, siue ex linea materia in vsum ornandarum aut vestiendarum mulierum fabrefacta & concinata, quæque illæ corporibus suis gestauerunt, ad Geradam pertinere dinoscuntur. Pannus vero, tella & alia eius generis, quæ parandis vestibus nondum concisa sunt, Geradæ iuribus haud quaquam subiacebunt.

Præterea Geradæ nomine censeri non debent res illæ, quibus mariti quæstum facere victumque parare consueuerunt. Neque enim ornamenta mulierum, quæ vel à mercatoribus distrahuntur, vel ab aurificibus fabricantur, in hanc classem sunt connumeranda. Eadem quoque ratio est Pandocheorum publicis diuersorijs vitam sustentantium Iure Municipali articulo 23. in textu & glosa.

Immensum vero pelagus mihi esset ingrediendum, si omnia ad Geradam spectantia, quæ mundus muliebris complectitur, singillatim coner enumerare. In tanto enim luxu continuis auctibus increscente, in tanta denique gentium & morum diuersitate, Quis omnes vestium formas & species oratione complecti queat? præsertim cum ista tempestate, contempta maiorum frugalitate & modestia, nihil nisi exotica atq; externa nobis placeant, ita luxu diffluente & reiecto patriæ vestitu in singulos fere dies, nouas easque monstruosas vestium formas inuitis plane oculis contuemur, à quibus enumerandis nam id infinitum esset, consulto abstinentes,

lecto

lectorē ad ipsos iuriū fontes potius relegandū esse putauimus.
Quanquam vero non sum nescius modis omnibus fugiendam esse correctionem abrogationemq; iurium, quibus condendis à sapientissimis viris magnopere sudatum esse conspicimus. Et haud dubiè constabat illis suorum consiliorum iusta ratio, quorum impulsu hæc alia santienda existimarunt. Sed quoniam alia ætas alios mores postulat & pro ratione temporum ac personarū, maximè vbi euidēs suasit vel necessitas vel vtilitas, haud quaquam absurdū putarunt prudentissimi, quique Legumlatores pleraque aut mutare aut in vniuersum tollere. Proinde ego autor esse velim omnibus Ciuitatum Decurionibus & præfectis, vt Geradam ipsam, vti rem perniciosam, & perpetuum seminarium nunquam finiendarum litium è corpore Iuris penitus tollant, & à suis tribunalibus procul propellant. Idem etiam de armis bellicis sentio. Deinceps verò aliarum legum ac constitutionum exemplo, in omnia morientium bona succedant, quicumque aut propinquitatis, aut quæsito Iure ad hæreditatem vocantur, semota omni sexuum aut personarum discretione, quæ nescio quam ob causam à Nomothetis Legum Magdeburgen: est inuecta, vt alius sit hæres Geradæ, alius armorum bellicorum aliorumq; bonorum, vt habetur in textu Speculo Sax: lib. 1. art: 27. Quæ distinctio quid aliud peperit, quam fontem perpetuorum dissidiorum: Cuius rei deploranda exempla paucis retroactis diebus in vrbe Cracouien: & vidimus & detestati sumus: Ego enim ventum erat, vt gliscente lite, & vehementer exulceratis contendentium animis, Geradæ interpretationem & specificationem, quoniam latissimè patet, ad suum quisque sensum mordicus trahere conaretur. Qua de re, adhuc sub Iudice lis pendet, incertum quem nam exitum sit habitura. Quis enim, vt redeam vnde digressus sum, non abominetur nimiam in hac

parte Saxonicarum Legum duriciem, seu absurditatem potius, qua effectum est, vt sæpè numero cognatæ in quarta aut quinta linea in succedendo prælatæ sunt filijs & suis hæredibus, quibus tamen de iure communi legitima debebatur: Et vt res proposito exemplo magis inclarescat. Decedit mater sumptuosa & splendida, cuius tota substantia consistit in mundo muliebri, vnico filio aut pluribus relictis, quibus meritò æquitate suadente competeret bonorum maternorum successio, & tamen ex obseruatione Iuris Magdeburgen: per cognatam à percipienda Gerada pessimo exemplo excluduntur. Hæc si non est execranda impietas summæ crudelitati coniuncta, haud scio quid deinceps impietatis nomine censeri possit? Hisce atq; alijs de causis non ita pridem Consulatus & populus Cracouien: sua plebiscita de Gerada partim moderati sunt, partim abrogarunt: Quorum quidem exemplum si reliquæ Ciuitates in hac parte æmularentur, cernere esset breui multos intestinorum dissidiorum fomites è medio sublatos iri.

Arma bellica: Hergewet.

ARma bellica pro corpore vnius viri, & quæ ad ea connumerantur, de iure proueniunt agnato: Si quidem fuerit militiæ cingulo insignitus, id enim liquidò textus indicat Specu: Sax: lib: 1. art: 27. Quanquam vsus diuersum obtinuit, vt non obseruatu sanguinis & natalium discrimine, agnatis ea arma cedant. Vbi vero duobus tribusuè ad vna eademque arma agnationis iura competunt, senior in tutellæ signum gladium præ alijs accipit, in reliquis æquali diuisionis portione gaudebunt.

Interpres Latinus vocat arma bellica expeditorias. Quia verò inter arma bellica connumerantur quotidianæ vestes, eas nimirum intelligi debere Scabini Lipsen: definiunt: quæ

quotidianis vsibus & bello gerendo seruiunt, non autem eas quæ ad cultum decori atque honestatis causa comparantur. Atq; inde nonnulli à contrario sensu argumentum ducunt ad Geradam simili quoq; modo duntaxat quotidianas vestes pertinere, quod tamen à vero est alienum.

Iam si quis exemplo Geradæ, ipsa etiam arma bellica è corpore iuris procul eliminanda censeret, sequuturus in adeundis hæreditatibus secundùm præclaras Legum sanctiones, illam ab omnibus merito laudatam æqualitatem, non admodum refragabor, faceret enim ea res plurimum, tum ad alendam animorum concordiam, quæ est tenacissimum retinendæ ciuilis societatis vinculum, tum etiam ad remouendas dissidiorum ansas, quæ plerumq; ex ista iurium diuersitate nasci consueuerunt: Interim tamen nemini quicquam decederet, si vniuersi vna eademq; lege tenerentur. Sed in his fruatur suo quisq; iudicio.

Quæ autem ex iuris præscripto ad arma bellica pertineant, consule. Spe: Sax: lib: 1. art: 22. 23. 27. Iure Mun: art: 25. 26.

Varanda.

VT autem actorum querelæ intra certos fines consisterent, neque reum continuis libelli mutationibus fluctuantem, quid potissimum respondendum sit suspensum tenerent, inuentum est remedium per Varandam quæ vox, vt est Saxonica, si ad linguæ Latinæ ethymon spectes euictionem significare videtur. cuius ea potissima vis est, vt illa per actorem præstita, iam nulla amplius ei mutandi & augendi libelli relinquatur facultas.

Varandam maximè requirunt actiones criminales, vt potè cuius violatæ grauiores etiam pœnæ sequuntur, nempe amputatio eius manus, quaquis Varandam prestiterit. Vsus tamen illam quoq; introduxit ad actiones Ciuiles. Hanc po-

tiſſimum ob cauſam, vt actores hoc iuris beneficio à crebra libellorum variatione cohiberentur. Spe: Sa: lib: 2. art: 15. 26.

Receptum eſt vulgato more, Varandam erectis atq; tunica inuolutis digitis præſtari, quæ res pleriſq; videtur habere magnam abſurditatem. Nam ſi accuratius excuſeris pleroſque locos de Varanda præſcriptos, comperies eos magis referri ad promittendam quàm præſtandam Varandam. Inde conuenientius eſſet, meo equidem iudicio, vt auctor data dextra Iudici Varandam, id eſt, euictionem promitteret. Non deſunt etiã hoc tempore captioſi rabulæ qui ab actoribus non verentur ſub inde poſtulare Varandam cautione firmati. Quod quum nulla iuris ratione, ſed duntaxat ad eludendos actores excogitatum ſit, manifeſtam denique contineat iniquitatem, non eſt trahendum ad conſequentias. Nam per iſtam viam & captiunculam externi ac tenuioris fortunæ homines à proſequendis cauſis ſuis propullarentur. Quomodo enim ſatis daret homo tenuis. ignotus aduena? qui alioqui, deficientibus fideiuſſoribus, ad iuratoriam cautionem eſſe admittendus: Neque mihi ſatis faciunt quæ pro diuerſa ſententia, ex gloſa Iure Municipali art: 23. allegantur. Nam articulus 15. lib: 2 Speculo Sax: ibidem in medium adductus, planè diuerſum ſentire videtur, ad promiſſionem, vt dictum eſt, omnia referens.

Poſteaquam vrgente reo, actor Varandam præſtiterit, non poterit deinde reus neq; vllis exceptionibus reſponſionem declinare, neque actori iuramentum deferre, ſed cogitur ſine ambagibus & diuerticulis ad libellum reſpondere. Etenim per ſuſceptionem Varandæ iam cenſetur ſeſe ad reſpondendum obligaſſe. Speculo Saxon: lib: 1. art: 6.

Dos Dotalicium.

INterpres Latinus iſta vocabula Dos & Dotalicium multis

 in locis,

in locis confundit vnum pro altero vſurpans, quum tamen in eis magna ſit diuerſitas. Quem errorem ſi quis euitare velit, Dotalicium propriè vocabit, vel Donationem propter nuptias, vel donationem cauſa mortis à cuius euentu ipſa potiſſimum pendet. Dotis vero nomen complectitur quicquid bonorum per nuptam propter onera matrimonij marito confertur, cuius æſtimationi, Dotalicium quoque (vtendum eſt enim vocibus forenſibus) reſpondere debet, niſi in pactis aliter conuenerit, Inde vocamus virginem bene dotatam. Et Comici pudicitiam optimam dotem nominant.

Iure prouinciali ad Dotalicium computantur ſerui, ancillæ, pecora, ædificiaque, vt habetur Specu: Sax. lib: 1. art: 20. Proinde eam donationis ſpeciem à viris equeſtris ordinis maximè frequentatam, autor vocat. Sponſaliciam largitatem. Ea fiebat poſtridiè nuptiarum, antequam menſæ accumbebant quando ſponſus ſponſæ dono dedit ſeruum, ancillam, pecora, & alia id genus. Sed ea quoque iam exoleuit poſteaquam coruſcante Euangelij luce ſeruitutum & mancipiorum tenebricoſa Barbareis apud Chriſtianos euanuit.

Prudentiſſimi Legum conditores cōſulere volentes mulierum fragilitati, hac illas prærogatiua condonandas eſſe putarunt, vt in probando Dotalicio deficientibus teſtibus, illarum iuramento ſtetur. Ad demonſtrandam autem, poſſeſſionem teſtes requirebantur: vt habet textus Specu: Sax: lib: 1. artic: 20. Et fuerunt fortaſſis aliquando ſynceriora tempora, quibus per hanc conſtitutionem nemo ſe grauatum ſenſit. At hoc ſeculo pluſquam ferreo dum homines furijs quodammodo exagitati ad omne nefas ruunt præcipites, nihil hac lege pernicioſius, inuentæ ſunt noſtra tempeſtate viduæ, quæ reiecto pudore, immemores fidei & debiti coniugalis, oblitæ denique filiorum filiarumque, auſæ fuerint repugnante propria conſcientia de ingentibus pecuniarum

ſummis

summis, edere iniquissima iuramenta, & tenellis pueris per summum scelus & impietatem, bonam substantiæ paternæ portionem fraudulenter eripere, nihil interim adiuuantibu- bonorum virorum contrarijs testimonijs, quæ in plerisq; casis bus reiecta e.se memini ab his, qui literæ potius quam æquitati mordicus inhærentes à summo illo & stricto iure putarũt minimè recedendum esse: quasi verò iura, quæ tuendis oppressis condita sunt, esse debeant rapinarum patrocinia & adminicula: Hæc deplorare licet, emendare non item. Vtinam principes viri qui ad gubernacula Reipub: sedent, eam sibi curam aliquando desumerent. Et meo sanè iudicio. facillimum esset huic malo dignum remedium inuenire. Nimirum si nullum Dotalicium esset ratum, quod mox à nuptijs non sit in publica Actorum monumenta relatum. Nam quum ista ætate non solum in Ciuitatibus & Oppidulis, sed etiam in Pagis passim acta habeantur, quid quæso facilius quam Dotalicium Actis inscribere, & futuris litibus difficultatibusque viam præcludere.

Maritus si vxori Dotalicium denominet super omnibus bonis suis indistinctè, & deinde eadem bona durante matrimonio obligationum nexibus inuoluat, creditor ille obligatione fretus prefertur tàm Dotalicio, quàm alijs creditoribus Dotalicium verò succedit, secundum apertam glosam Iure Mun: art: 22. Concordat etiam L. fina. C. Qui potio in pig. ha. Quanquam non sum nescius quosdam Iudices in vltima instantia non ita pridem diuersum pronunciasse. Sed nobis semper ob oculos positum esse debet, non exemplis sed legibus iudicari oportere.

Vbi maritus viuens nihil Dotalicij nomine vxori designauit, eo decedente, illa in tertiam bonorum mariti defuncti portionem succedit, siquidem ea communi opera & sudore parta fuerint, sin minus, quarta bonorum parte illam con-

tentam esse oportebit, quanquam vsus & consuetudo magis tertiam bonorum portionem complectuntur. Speculo Saxo: lib: 1. art: 21. & 24. & Iure Municipali artic: 72.

Viduæ licet à morte mariti Dotalicium suum in quemcunque voluerit vel hæredem, vel extraneum pro suo arbitratu transferre. Quod si forte non sit inscriptum, parum efficax esse censetur omnis cessio, nisi illa viuens re ipsa perceptum Dotalicium in suam ipsius possessionem acquisiuisset. Ideo fieri videtur, quod viduæ in viuis existentes, ex Iuris beneficio ad probationem Dotalicij per iuramenta admittuntur. Quæ quidem prærogatiua an illius hæredibus competat, nondum video definitum esse.

Porro articulum 38. Lib: 3 qui ad præsentem causam nonnihil alludere videtur, in Germanicis voluminibus clarioribus verbis perscriptum inuenio: Nempe vxorem non posse viuente marito Dotalicium ad hæredes suos transmittere, nisi posteaquam ab ipsius morte illud perceperit.

Quòd verò autor meminit Dotalicij possessionem testibus probandam esse, hoc eò pertinet, quòd rudi illo seculo Iudicum tribunalia Actorum monumentis carebant, quicquid tum gerebatur, vel Iudicum, vel testium probationibus demonstrari oportebat, quod etiam clarius liquet ex textu art: 57. Iure Municipali.

Vsucapio seu Præscriptio.

MOdestinus in lib: 3 ff. de Vsucap. aptissimè definit præscriptionem, quæ alias Vsucapio dicitur. Vsucapio inquit, est acquisitio vel adiectio dominij per continuationem possessionis, temporis lege deffiniti hoc est, dum ex sola continuata, & non interrupta bonorum possessione, nullis alijs iurium titulis accedentibus ipsi possessori ius acquiritur. Alioqui si ei competunt alij legittimi, successionum, emptionum.

aut dona

aut donationum tituli, nihil prorsus opus habet præscriptionum adminiculis. Et quoniam Regulariter omnis actio siue in rem. siue in personam spacio triginta annorum tollitur, ita etiam de iure nostro quicumque per curiculum triginta vnius anni & sex septimanarum, continuam & non interpellatam bonorum possessionem obtinuerit, iam præscriptione tàm contra præsentes, quàm absentes satis munitus, minimè necesse habet alios titulos in medium adferre. Speculo Saxonum libro 1. artic.: 29.

Præscriptionum multa sunt genera, vt potè annorum, mensium, dierum, sed quantum commemini, in iure nostro duo duntaxat reperiuntur. nempe longissimi temporis præscriptio, quæ spatio 31. anni & sex septimanarum finitur, & alia, quæ reuolutio, anno & sex hebdomadibus absoluitur inuenta est autem ob id præscriptio, ne rerum dominia essent in incerto.

Ad veram præscriptionem requiritur titulus, bona fidês, & possessio vt ipsa bona, ab eo quem credas verum Dominum esse, legitima traditione & possessione interueniente, consequâre. Alioqui vsucapio non procedit sine titulo & possessione, quæ est stabilissimum fundamentum præscriptionis. Speculo Sax.: Libro 1. articulo 29.

Res fisci, res sacræ & furtiuæ, deniq; mutua, commodata, & deposita non præscribunt, L. Neque C. quib. non ob: lon: tem: præ.

Ex textu art.: 44. Lib.: 2. 55. colligitur anni & diei continuatam possessionem, confirmare præscriptionem, neque distinguitur num de mobilibus aut immobilibus bonis hoc sit accipiendum. Per annum autem & diem intellige annum & sex hebdomadas quæ loquendi forma clarius explicatur per artic.: 28. Libro 1. Speculo Sax.

In bonis immobilibus contra absentes præscribitur in

31. anno

31. anno & die. Contra præsentes vero donationem bonorum audientes & tacentes in instanti procedit præscriptio, Spec: Sax: Libro 2. art. 6.

Pueris iusta ætate carentibus nulla nocet præscriptio, nisi egressi annum xiiii. per vnius anni & sex septimanarum spacia tacendo iuri suo derogauerint. Iure Municip: articulo 21. in glosa.

Bona mobilia intra anni currentis terminum præscribunt, id eò fieri videtur, quòd venditor non tenetur illa longius quàm anno & die euincere secundum artic: 21. Iure Munic: Cuius diuersum licet habetur. Spec: Sax: Lib: 3. art. 83 & Iure Municipali art. 30 Vbi euictio ad vitam venditoris, quàmdiu in humanis est, astringitur: quod tamen contra absentes est intelligendum, aut ad illam longissimi temporis præscriptionem, de qua supra dictum est, redigendum. Nam contra præsentes sufficit vnius anni & diei euictio.

Bona per successionem acquisita & antequam ad eantur, repræsentant personam defuncti, cuius possessio adminiculo est hæredi ad confirmandam præscriptionem, eò quòd in illud ipsum possessionis ius successisse videtur.

Secundum Legum Imperialium sanctiones diuersæ à nostris habentur præscriptiones. Sed à nobis nostri Legislatoris placita sequenda sunt.

Possessio.

PEr possessionem acquiruntur & confirmantur dominia rerum, cuius ea vis est. vt ab illa nemo exturbari debeat, nisi iure conuictus. Speculo Saxonum Lib: 2. art. 24.

Possessor proprior est mettertius ad rei vendicationem & probationem quàm quòd ab actore conuinci queat, & hoc intelligendum de causis, in quibus nulla scriptura interuenit. Speculo Saxonum Libro 1. articulo 15. & lib: 3. art. 4.

Ad ve-

Ad veram possessionem requiritur bona fides, vt scilicet venditorem, vel eum, à quo ius quæsitum nactus est emptor, credat esse verum Dominum rei sibi traditæ. Specu: Saxonum Libro 1. articulo 29.

Possessori non incumbit necessitas probandi iuris sui, si actor in probatione defecerit. Spe: Sax: Lib: 3 articulo 4.

Ex trina debitoris contumacia creditor Iudicis autoritate mittendus est in bonorum eius possessionem, reseruata tamen defensione legittimi impedimenti. Spe: Sax. li: 2. art: 24.

Possessores soli seu bonorum immobilium ad satisfactionem non tenentur nisi tanti quanti ad æstimationem litis bona non accedunt Speculo Sax: lib: 2. articulo 5.

De varijs modis acquirendæ possessionis consule articulo 44. lib: 2. Spe: Sax.

Magna est vtilitas possessionis. Etenim quando petitoris & possessoris iura sunt, vel ambiguà, vel obscura, semper pro possessore iudicatur ff. de reg: iu.

Possessio non requiritur eorum bonorum, quæ per successionem obueniunt. Speculo Sax: lib: 3. art: 83. in glosa. Nam hæres nititur iure suorum antecessorum.

Probationes.

PRoprietas bonorum immobilium in locis Actorum monumentis carentibus, probanda est septem virorum testimonijs eo in loco residentium, & ficax sedes habentium. Iure Municipali art: 106.

Soluti debiti probationem debitorem facere oportet, duobus testibus solutionem videntibus & audientibus, quemadmodum manifestè requirit textus. art. 6. lib 2. Speculo Sax.

Et quemadmodum obligationes inscriptionesque ex Actis depromptæ, similibus Actorum in scriptionibus eneruantur, ita etiam testium depositiones tot contrarijs testimo-

nijs per reum ex iuris præſcripto refelluntur, eò quòd iuratutas eſſe voluerunt reorum cauſas, quæ talibus probationibus nitantur, qualibus Actores litem inſtituerint. Et tamen contra hunc receptum iuris ordinem, nunc peſſimo exemplo probationes ſoluti debiti per chirographum obligati, debitoribus vnà cum duobus teſtibus paſsim admittuntur. Qua licentia eo res redijt, vt hoc tempore nulla ſcriptura viribus ſuis conſiſtat, nullum firmitatis pondus relinquatur chirographis, quibus haud ſcio, an aliqua efficacior probatio alia inueniri queat. Quid enim facilius perditis hominibus ære alieno obrutis, quàm allegare ſolutionem, & miſeri creditoris loculos nequiter defraudare? Rectius multò in eo caſu ſentire videtur Iuſtinianus Imp: ff. de reg. iu. Nihil, inquit, tàm naturale eſt, quàm eodem genere quodque diſſoluere, quô colligatum eſt: ideoq; verborum obligatio verbis tollitur: nudi conſenſus obligatio contrario conſenſu diſſoluitur. Ex hac iuris regula conſpicuum eſt chirographa non poſſe teſtibus ſed contraria apocha. quam nos Quittantiam vocamus diſſolui. Taceo interim ſummam iniquitatem, quæ apud Iudicum ſubſellia creditoribus imponi ſolet. Conducuntur quodam modo fruſtro panis ex triuio homines vaniſſimi, quibus ne per ſomnium quidem cauſa vnquam fuit cognita. His conceptis verbis iurant, imo peierant iuſiurandum ab illorum principali editum, eſſe verum & iuſtum. Quid hoc eſt aliud, quam per impietatem illudere religioni, dum aliò Actoris querela, aliò purgationis verba ſpectant. Neque verò me quicquam mouet aliquorum negociatorum ea in re ſententia, cauſantium ita fieri oportere, quod plerumque à percepta ſolutione chirographa detenta relinquantur in creditorum manibus. Sit ita ſanè, ſed eam oſcitantiam ſuo damno luat quiſquis ſua negotia, tàm negligenter & frigidè curauerit, vt numerans æs alienum chirographis inſcriptum,

neque

neque autographum, neque quittantiam poſcendam eſſe in animam induxerit, eſt enim res parui laboris quittantiam ſcribere, aut ſcriptam à creditoribus petere. Nobis autem diligenter proſpiciendum eſt, vt contractuum & chirographorum firmitas illa benefactata conſiſtat, ne feneſtris ad nequitiam apertis, deinceps omnia quæ conſtituta ſunt, vno eodemque motu concidant, irritaque reddantur & inania. Ego in hac parte ex æquo & bono ſententiam meam aperui ſequatur interim veterem ſaliuam quiſquis volet, & vtatur ſuo ſenſu quo abundat.

Ex probationum legitimarum inopia deuenitur ad iuramentum, quod eſt extra ordinariæ probationis ſubſidium, Speculo Sax: lib: 1. artic: 18. 22.

Probationis terminus eſt peremptorius, & communiter producendis teſtibus, datur terminus ſex ſeptimanarum. Spec: Sax: lib: 1. artic: 62. Iure Municipali art: 17.

Probatio de iure communi incumbit Actori, ex obſeruatione autem iuris noſtri, reo quoq; per iuramentum imponitur probatio ſuæ negationis, quod Legum Imp: profeſſoribus ſanè quàm abſurdum videtur, eò quòd per rerum naturam factum negantis probatio nulla ſit. Poteſt tamen ea negatiua probari, quæ coniunctam habet alicuius, vel loci, vel temporis circumſtantiam, vt potè de cæde certo in loco & tempore perpetrata ſi quis inſimulatus fuerit, facile poteſt ſuam negatiuam probare, ſi oſtenderit ſub tempus commiſſæ cædis ſe alio quopiam in loco egiſſe.

Debita.

DEbitorum atque æris alieni vt ſunt variæ actiones ita etiam ſecundùm reſponſionum varietatem diuerſis modis deciduntur. Confitentes debitum ex officio Iudicis ſeu Prætoris ad ſoluendum compelluntur, confeſſi enim pro iu-

dicatis habendi sunt, simpliciter negantes iuramento absoluuntur. At vbi Actor suam propositionem testibus roborauit non potest reus ad negationem confugiens, simplici iureiurando elabi, sed ad purgandum sese tot testes, seu compurgatores adhibere necesse habet quotquot Actorem produxisse constiterit. Nam exceptione vtens reus quodam modo fit actor, qui autem non inficiatur quidem se debitorem fuisse, subiungens tamen, se pro eo debito satis fecisse, si assertionem suam duorum virorum testimonijs firmatam, interueniente iureiurando vt antea quoque dictum probauerit, Liberabitur ab impetitione Actoris. Iure Municipali art: 68.

Hic obseruet Lector regulam generalem, Cum qualicunq; genere probationum Actor litem suam aduersus reum prosequitur, cum talibus vicissim probationibus reus factum negans, potest totam actionem perimere culpamq; diluere, nempe aduersus obligationem ex Actorum monumentis transfusam, opponenda est Actis Apocha seu Quittantia, alioqui condemnatur reus. Contra chirographa pari modo requiritur apocha, testes testibus refelluntur, Actoris nulla intercedente scriptura affirmatiua assertio per partis conuentæ negatiuam iureiurando adhibito diluitur. Et sanè non immerito mirum videri posit lectori curioso, qui fiat, vt in iure nostro actore nudis verbis litem prosequente, & nihil omnino probante, tamen reo neganti tam dura legis conditio imponitur, vt cogatur negatiuam suam iureiurando approbare, & suæ innocentiæ in testem Deum vocare, imo cur non tantum fides habetur nudis verbis rei, quantum actoris, quum alioqui passim omnes in ore habeamus. Iura ipsa magis patrocinari reis quam actoribus, & alia eius generis qua sæpè magno cachinno, aduersus iurium nostrorum auctores à nonnullis leguleis exagitari consueuerunt. Sed soluat hunc nodum plane Herculeum qui potest, ego pro ingenij mei

tenuitate quid respondendum sit non habeo nisi ita placuisse Legislatori. Neque enim omnium quæ à maioribus tradita sunt, ratio reddi potest L. Non ff. de legib.

Debiti confessi & Iudicati, solutio ex officio Iudicis inter Ciues præsentes decernenda est, primum ad spacium quindene, deinde ad diem octauam, postea ad tridium hinc, ad solis occasum, postremo durante sessione Iudicium, inter hospites vero ad triduum. Quanquam Leges longiora tempora debitoribus indulgent, & quoties iudicis decreto non fuerit satisfactum, toties debitor illi mulctam succumbit.

In omnibus obligationibus in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur ff. de reg. iu.

Contra debitorem in viuis existentem, non tenentur hæredes mortui creditoris debitum probare, vt de quo illi satis compertum esse potest, sed reo ad libellum respondenti incumbit suæ defensionis probatio. Speculo Saxo: lib: 3. articulo 31. in glosa.

Debita veró quæ à successoribus defuncti debitoris repetuntur actorem probare necesse est secundùm naturam mortuæ manus, vt docendi causa, forensi voce vti liceat, hoc est metseptimus eò quòd verisimile est, hæredibus non liquere de contractibus ab eorum prædecessoribus initis. Quòd si conuenti debitum inficiati fuerint, tot similiter testibus iureiurando interposito, ab actione liberabuntur. Porro de proprio debito inculpatos, aut confiteri, aut negare oportere manifesti iuris est. Hic meminerit Lector mortuam manum vt ad normam linguæ Saxonicæ dicam, esse actionis genus, quâ hæredes pro ære alieno conueniuntur, per eos nimirum contracto, in quorum ipsi bona successerunt. Speculo Saxonum lib: 3. articulo 31.

Debita ante trigesimum diem à morte debitoris, non sunt ab hæredibus petenda.

Ad solutionem vniuersi æris alieni tenetur, quicumque vel tutorio, vel successionis nomine; inuentario non confecto, sese in bona cuiuspiam ingerendum duxit, qui alioqui non esset soluendo astrictus, nisi secundùm vires substantiæ relictæ. Spe: Sax: lib: 1. art. 6.

Debitorum solutio inprimis petenda est ex bonis mobilibus, quibus deficientibus descenditur ad fundos, seu bona immobilia. Ad quem quidem iuris gradum priusquam veniatur, debitorem ex forensi obseruatione prius iusiurandum edere oportet se carere alijs rebus quibus creditori satisfieri queat, alioqui si nihil neq; mobilium, neq; immobilium bonorum suppetat, nullo etiam existente vadimonio debitor carceri traditur, corpore luiturus quod ære fuerat soluendum. Spe: Sax: lib: 3. art: 39.

Debito soluendo si non suppetunt nummi recurrendum est, eo, quod dictum est, modo ad pignora siue sint mobilia, siue immobilia, quibus distrahendis ac vendendis datur spacium sex septimanarum. Spe: Sax: lib: 1. art: 70.

Debita petitor, illorum causam atq; originem, vrgente reo, tenetur declarare. Spec: Sax: lib: 3. art: 41.

Debitores conuicti qui soluendo non erant, olim creditoribus tradebantur compedibus innectendi: quòd quum non solùm Legibus, quæ priuatos carceres prohibent, sed etiam rationi aduersaretur, non iniuria deinde à posteritate æquissimis de caussis est abrogatum. Spe: Sax: lib: 3. artic: 39.

Pro debitis per ludum & aleam contractis, non datur actio, nisi forte quispiam post illud tempus de soluendo promiserit, nam cum sublata esse videtur prima causa turpitudinis. Spe: Sax: lib: 1. art: 6. Iure Municip: art: 103.

Iusiurandum seu Iuramentum.

IVramentum est remedium Iuris extraordinarium, ad quod

nonnisi

nonnisi alijs probationibus deficientibus est reccurrendum. Spec: Sax: lib: 1. articulo 18.

Contra Iuramentum non datur alia probatio Specu: Saxon: lib: 1. articulo 18.

Periuri & quicunq; aut furto, aut spolijs beneficia iuris amiserunt, per iuramentum se purgare non possunt. Spec: Saxon: Lib: 1. articulo 39.

Compurgatores iurant iustum esse iuramentum, ab eorum principali editum. Spe: Saxo: lib: 1. artic: 39.

Quæ olim in causis criminalibus duello, nunc septem virorum testimonio deciduntur. Ex eodem libro & ti.

De periurio nostro iure non datur actio nam iusiurandi contempta religio, Deum solum habet vltorem L. iusiu. C. de reb cre.

Reo non licet post susceptam ab Actore Varandam illi iuramentum deferre. Similiter quoque si actor in sua querimonia causam retulit ad conscientiam rei, non potest ille vicissim iuramentum actori referre, sed cogitur sine diuerticulis ad libellum editum respondere Spe: sax: lib: 1. art: 6.

Quæ in animo consistunt, solo iuramento purgantur.

Communis obambulat opinio, Iuramentum calumniæ in iure nostro locum non habere. Sed Scabini Lipsenses rectius multò, nisi fallor, pronunciant, illud si petatur in omni parte litis tam ab actore, quàm reo edi oportere. Habet autem istas potissimum formulas. Primò, quod non calumniandi animo litem moueat. Secundò, quod bonam causam, & iustam defensionem se habere putet. Tertiò, quod in lite nullam exiget probationem, nisi quam existimet esse necessariam. Quartò, quod nullam allegationem causa differendi negotij proponet. Quintò, quod neminem muneribus corrumpet.

Olim variæ erant pro causarum diuersitate iuramento-

rum formulæ, nimirum cum 70. 21. 7. 3. testibus. Sed haud quaquam video in quem Vsum aut fructum fuerint excogitatæ, quum testium numerus nihil neque auget, neque confirmat iurantis fidem, eò quòd, cum purgatores, quemadmodum alio loco dictum, non præstant iusiurandum de causa principali, quod alioqui per se satis iniquum esset, pro alieno facto alium iurare. L. Marcell: ff. de actio- rerum amò. Ea absurditas hodie in curijs Ducum Saxoniæ restricta est, & secundùm Matthæum Cap: 18. In ore duorum aut trium stat omne testimonium.

Iuramentum habet vim iudicati.

Iuramentum est finis omnis controuersiæ Hiero. in Ezech. cap: 16.

Iuramentum definito tempore non præstans, in lite, nisi legittimo impedimento adiutus fuerit, condemnatur. Spec: Saxonum libro 2. articulo 11.

Cautio Fideiussoria.

ADuersus fideiussorem agere non licet, quamdiu principalis conueniri potest, alioqui si absit, petendus est terminus ad illum sistendum. Spec. Sax. lib. 1. art. 6.

Fideiussor coniunctæ manus, vt vocant, hoc est, quum multi cauent de soluendo, ad iudicium vocatus, vniuersum ipse debitum numerare cogitur, sed ea lege, si eius socij vel non sunt soluendo, vel conueniri nequeunt, Alioqui si plures conuenti fuerint, tum ex beneficio Diui Adriani actio scinditur in virilem portionem pro sua quisque sorte numerari. Iu: Mu: art: 31. Sed plenius Spe: Sax: lib: 3 art: 85.

Pro debito accusatum & nondum conuictum si quis iudicio sistere promiserit, atque ille interim è vita decedat, non tenetur fideiussor defunctum sistere, sed ab ipsa cautione liberabitur, si modo principalem vita sublatum esse de-

monstrauerit. Specu: Saxo: libro 3. art: 10.

Fideiussor succedit in locum & omnia onera principalis debitoris, ita nimirum vt illi vti liceat omnibus exceptionibus, defensionibusque, quibus ille ad tuendam causam suam vsurus fuerat. Iure Muni: art. 34. glo.

Minoris est periculi cautionem interponere, in actionibus criminalibus quàm ciuilibus. Hic enim fideiussor cogitur omnia principalis onera subire, in suosque humeros recipere. Illic vero numerato humani capitis precio, quod vulgo Vergeldum vocant, fideiussor à tota causa absoluitur. imò vbicunq; intercedit cautio, iam conquiescit rigor actionis pœnalis, neq; fideiussores ipsi, etiam in grauissimis delictis, aliqua corporis pœna plectuntur. Quo circa magistratum quemlibet cautum & oculatum esse decet. ne facinorosi homines per eiusmodi cautiones, scelerum impunitatem consequantur. Spe: Saxo: lib. 1. art. 65. Iure Mu: art: 31.

Qui rem soli possident, hoc est, qui vt vulgato more loquar sunt possessionati, non tenentur in actionibus iniuriarum cauere, aut satis dare. Spe: Sax: lib: 2. art. 5.

Tam actorem quàm reum oportet fide iubere de prosequenda lite, si quidem res soli non posset darit. Eodē lib: & ti.

Antea commemoratum est, prius principalem quam fideiussorem conueniri oportere. Et licet diuersum in plerisq; legibus habeatur, vulgi etiam opinio reclamat, asserentis plus fidei habitum esse fideiussori quàm principali, tamen meminerit, lector priores leges esse correctas, & emendatas in Nouellis Iustiniani Col. 4. de fideiussoribus & mandator.

Si non assentiente fideiussore contractum inter creditorem & debitorem mutari contigerit, per eam nouationem tollitur fideiussionis obligatio vinculumque. Spe: Sax: libro 3. art: 9. Iure Municipali articulo 117.

Fideiubentes pro edendo iureiurando, si forte, vt sunt

res humanæ fatorum legibus obnoxiæ, reus ille ante præſtitum iuramentum è vita migrarit, tenentur, vel ipſe fideiuſſor, vel principalis hæres conſtituta iuramenta explere. Et quoniam res eſt non ſolum peſſimi exempli, ſed etiam plena manifeſti animarum periculi, quempiam iurare oportere de negotijs ſibi incognitis. Ideo in gloſa. Spe. Sa. lib: 3. art. 11. proponuntur certè formulæ, ſecundùm quas conceptis verbis ſit iurandum: Nempè fideiuſſor iurabit ſe certò credere, defunctum nihil illi debere: Hæres verò his verbis, ſibi debito nihil conſtare. In euentu vero ſi fideiuſſor, aduerſante nimirum & repugnante conſcientia, iuramenti ſeueritatem ſubire detrectet, in lite condemnatur, ab ipſo deinde herede repetiturus, quanti Iudicum decreto condemnatus fuerit.

Hæreditas, ſucceſſio.

HÆreditas eſt illud vniuerſale & totum ius quod defuncto, in cuius bona ſucceſſionis titulo vocamur, vndecumque videtur competere. Specu: Sax: libro 1. articulo 6.

Eſt certiſſima iuris regula, Ex maleficijs pœnales actiones in hæredes minimè deriuari poſſe, niſi contra viuentem lis fuerit conteſtata, & hæres aliquid ex illo delicto poſſediſſe conuincatur. Iuſti. de perpe. acti.

Æs alienum à prædeceſſoribus contractum, hæres ex bonis relictis ſoluit, ſi eius debiti ratio illi fuerit ſecundùm naturam mortuæ manus, de qua antea ſatis dictum, declarata. Iure Municipali art: 26.

Ad legitimos hæredes non tranſmittuntur eorum bona, qui ſunt Maieſtatis rei, proſcripti, negromantici, incantatores, denique eorum, qui neſciunt, neque poſſunt ciuitati ſuæ adminiſtrationis rationem reddere. Iu: Muni: art: 26. in gloſa.

Funerum impenſa cumprimis eſt ab hæreditate deducenda, & præcedit omne æs alienum. Speculo Sa: lib: 1. art. 6.

Ad hæreditatem pertinent omnia, quæ in bonis morientium relinquuntur, in quibus adeundis æquali iure gaudent masculi cum fœminis, excepta Gerada & armis bellicis, quæ vt antea commemoratum peculiarem quandam habent diuersitatem. Spec: Sax: lib: 1. art: 27.

Hæreditas de Iure Magdeburgen. finitur septimo gradu, secundùm leges, decimo. Spe: Sax: lib: 1. articulo 3.

Hæreditas antequam adeatur, ræpræsentat personam defuncti L. ceptam. ff. de vsuc.

Hæres negans bona accepisse, vnde æs alienum solui posset, conuictus deinde, falsò negasse, dupli pœna mulctatur. Specu: Saxon: lib. 1. articulo 6.

Hæres patris promittentis fundum aliquem resignare, non tenetur stare contractui paterno, si forte ille non perfecta resignatione mortem obierit, id eò fit, quòd filius in bonis paternis præfertur externo emptori, tenetur tamen pecuniam, si quam pater acceperit, reddere. Spe: Sax: lib 1. art: 9.

In partienda hæreditate, seniori hæredi competit diuidendi prouincia, & minori natu eligendi prærogatiua. Spe: Saxon: lib: 3. articulo 29.

In repetenda hæreditate non præscribitur nisi in 31 anno & sex septimanis, excepta Gerada & armis bellicis, quæ post vnius anni & sex septimanarum reuolutum cursum, præscriptionum legibus subijciuntur. Specu: Saxon: lib: 1. artic: 28. Cæterum redimendorum bonorum naturalis propinquitas, intra anni & diei curriculum extinguitur.

Hæredes emancipati ad diuisionem cum reliquis cohæredibus non admittuntur, nisi prius tantum contulerint, quantum constiterit eos antea accepisse. Quia vero in legittimam non computantur quæ pater filio donauerit L. Si quando § generaliter C. de in offi. Test. Proinde conferre non tenentur quicquid parentes in viuis existentes, liberis suis in armis,

 vestibus,

vestibus, ornatu, & reliqua supellectili domestica domo dederint. Spe: Sa: lib: 1. art. 13. & Iure Muni: art. 57. in glosa.

Hæreditatem Germanicæ glosæ interpres, in plerisque locis impropriè vocat fundum seu bona immobilia, nec minus ineptè etiam nudè nominat proprium, haud dubie alludens ad Polonismum & vulgatum vocem dziedzinna.

Hæredibus non extantibus, maritus & vxor sibi inuicem succedunt, etiam fisco excluso. C. vnde vir L. 1. & Specu: Saxo: libro 3. art. 80. in glosa.

Hæredes non tenentur seruare pacta locationis, si absq; illorum consensu bona locata, & quasi per in directum ab illis alienata extiterint. Speculo Sax: lib: 3. art. 77.

Hæredi non competit iniuriarum actio. L. Si eum. ff. Si quis cautionibus.

Tutor, Tutela.

TVtelæ functiones quemadmodum sunt plenæ periculorum, ita etiam quàm latissimè patent, quippe quum de nullo alio titulo quàm de tutelis, earumq; circumstantijs ipsi Legumlatores iustis de causis fusius tractandũ esse censuerunt.

Tutores sunt duplices: Datiui & Naturales. Datiui qui vel Testamento voluntate testatoris, vel per magistratum designantur. Naturales sunt agnati, cognati, mater, auia, sed his omnibus præferuntur testamentarij, etiam si res soli minimè possideant, sintque, vt vocant, impossessionati, tamen satisdare non compelluntur, eò, quòd illorum fides testatoris iudicio videtur esse satis approbata. Spe: Sax: lib. 1. art: 23.

Si ex linea, vel agnatorum, vel cognatorum plures concurrant æquali iure sibi tutellam vendicantes; ad Magistratũ loci pertinet ex eorum numero diligere quem nam pupillorum rationibus magis vtilem fore iudicauerint. Iure Mu: ar: 26.

Tutor functionem suam à conscribendo Inuentario au-

spicari

ſpicari debet, alioqui aduerſus eos in litem iurari ſolet, qui non confecto Inuentario haud quaquam dubitarunt muneri tutelari gerendo ſeſe ingerere. Quod ſi hoc abſque legitima cauſa prætermittatur, mox tutorem infeſtat alia difficultas, quòd tenetur vniuerſum æs alienum perſoluere, etiam ſi non tantæ ſint vires ſubſtantiæ pupillaris. Speculo Saxo: libro 1. art: 6. & lib. 1. articulo 23.

Tutor non tenetur de caſu fortuito ſed duntaxat de dolo & lata culpa. Eſt autem lata culpa nimia negligentia, id eſt, non intelligere quòd omnes intelligunt ff de rerum & verborum ſig.

Tutorum & curatorum officia non tranſeunt ad hæredes Speculo Saxonum lib: 1. articulo 23.

Tutoribus ſuſpectis & conuictis irrogatur infamia. Spec: Saxonum libro 1. articulo 41.

Neque rationem reddere, neque ſatiſdare tenentur tutores quos manet expectatio ſucceſſionis pupillorum. Speculo Sax: lib: 1. art: 23. Iure Municipali art: 26.

Tutori etiam per interpoſitam perſonam non licet emere res pupillares, idq; propter euitandam ſuſpicionem intercedentis doli. Speculo Saxo: lib. 1. artic: 44.

Tutorem alium vel curatorem poteſt ſubſtituere pupillus poſteaquam 14. ætatis annum attigerit. Iure Mu: ar: 26.

Tutoribus non licet bona pupillorum vendendo diſtrahere, niſi ſex legitimis cauſis præcedentibus, quæ tamen omnes prius ſunt ob oculos ponendæ & comprobandæ. Illarum prima eſt ſoluendi dotalicij gratia. Secunda, propter pupillorum famem. Tertia, ſi bona à violentis occupatoribus non poſſent defendi. Quarta, propter extremam paupertatem. Quinta, propter damna ex obligationibus aut viuris prouenien. Sexta, propter neceſſitatem ſoluendorum liquidorum debitorum. Iure Mun: art: 26.

A tutela excusantur minores 25. annis, septuagenarij, parentes numerosæ sobolis, ægroti, pauperes, publicis officijs destinati, deniq; & hi, quibus cum parente pupilllorum inimicitiæ intercesserint. Iure Munic: artic: 25.

Tutorum officium finem accipit constitutis curatoribus, ad quorum fidem omnia deinde pupillaria negocia pertinere dinoscuntur. L. à tuto. ff. de admi: & peri tu.

In confesso est tutelarem functionem esse modis omnibus periculosissimam, quod etiam satis innuit ex lib: ff. titulus de adminis: & periculo tutorum, à quibus ex bona fide, talis in administrando diligentia, requiritur, qualem paterfamilias rebus suis præstare debet: Leges etiam dictant pecunias pupillares intra sex primos menses in vsuras collocandas esse, & plenius hunc locum tractat Iustinianus in Nouel: Coll: 72. vnde lector reliqua petet.

Deniq; alia eius generis intolerabilia onera augendis pupillorum bonis, in tutorum humeros reclinantur: quibus accedit id, quod est omnium non solum grauissimum, sed etiam indignissimum, quod tutor non pupilli, ad quem redire debet vtilitas, sed suo ipsius periculo pecuniam expendit. Iam si ista æqua lance accuratius æstimentur nempe pupilli rem familiarem ex iuris præscripto augendam esse, ad illum emolumenta, ad tutorem vero non nisi pericula redire debere. Quem quæso cordatum virum hæc & alia his atrociora, à subeundo tutelari munere merito non deterreant? & tamen Reipub: interest pupillos non esse destituendos. Damnatur legibus leonina societas, quòd inæqualis sit lucri, & damnorum communicatio, certe eiusmodi tutelæ non multum à tali societate differunt. Quoniam verò non nisi in casibus, qui in iure nostro desiderantur ad LL. Imperiales recurrendum est. Proinde neglecta ista legum seueritate, in præsenti casu pecuniarum pupillarium, standum esse cen-

seo glo-

ſeo gloſſæ Iuris Munic: art: 26 hoc ipſum negotium liquidò complectẽ. Et haud quaquam ſcio quibus de cauſis iſte articulus per optimum & doctiſsimum virum Nicolaum Iaskyer interpretem in Cracouien. exemplaribus ſit prætermiſſus. Habetur autem in Germanicis archetypis ſecundùm iuſtam interpretationem in hæc verba. Sciendum quòd bona pupillorum, neq; aliquid lucri parare, neq; damni quidpiam ſuſtinere poſſunt, propterea quòd illa tutor ſuo proprio, & non pupilli periculo expendit, quippe qui tenetur ab anno in annum de pupilli bonis rationem reddere, & ſummam capitalem ſaluam conſeruare, niſi forte illa abſq; eius culpa negligentiaq; perierit, de quo per iuramentum vnica manu ſe purgare cogitur pupillis adultis & nemini alteri &c. Quin etiam apud equeſtrem ordinem atque in ipſa vrbe Cracouien: iſta hactenus extitit obſeruatio, quòd tutores loco certo intactam relinquentes pecuniam pupillarem, præter ſortem nihil vnquam coacti ſunt pendere. Diuerſa autem eſt ratio eorum, qui acceptam pecuniam in ſuos, aut aliorum vſus collocandam putant, à quibus ad arbitrium boni viri, iure optimo vſura eſt exigenda.

Tutoribus teſtamentarijs & naturalibus deficientibus, mater & auia ad tutelæ functionem reliquis omnibus mulieribus excluſis, vocantur. prout habetur in nouell. de hære: ab inteſtato veni. Coll. 118. Mulieribus, inquit Imperator, & nos tutelæ munera ſubire interdicimus, niſi mater aut auia ſit. Nam his ſolis, pro ſucceſſionis hæreditariæ ordine tutelam ſubire permittimus, ſi apud acta tàm ſecundis nuptijs, quam Velleiani Senatus conſulti auxilio renunciauerint, ſolis teſtamentarijs tutoribus eas anteuertentibus. Spe: S. lib. 1. art 11.

Ad matrem pertinet, intra annum ſuis liberis tutores petere, adeò vt niſi id fecerit, ab impuberum morientium ſucceſſione repellitur. Iuſti ad Senatus con. Tert.

Tutore rem immobilem pupilli sine causa alienante, potest pupillus intra annum & diem post completum annum xiiii. per vendicationem illam repetere: Alioqui illis elapsis, opus esset petere restitutionem in integrum, de qua nihil omnino habetur in iure Saxonico, sed illius loco vtendum est iure communi.

Contra tutorem vel suspectum, vel malæ administrationis reum, actionem intendere potest, mater, auia, amitta pupilli, vel alia quælibet mulier, quæ ex bona fidei id factura videatur. Speculo Saxon: lib. 1. art. 41.

Tutores sæpè numero authoritate iudicis dantur mulieribus ad actiones prosequendas, sed cessante iudicio, illorumq; tutela perire solet. Spe: Saxon: lib. 1. art. 46.

Hoc in loco non possum non vehementer damnare morem nostrorum Iudiciorum, in quibus, mulieres maritis carentes aut puellæ adultæ, alienandis bonis immobilibus citra delectum sibi asciscunt tutorem quempiam ex triuio aut geneis, hominem externum, ignotum, & nullo cognationis vinculo ipsi coniunctum, qui fictitio illo tutorio nomine vendentis & alienantis verba pro loquitur, quod hic intercedant doli? quod præstigiæ? quod captionum reticula mulierum fragilitati intendantur, quotidiana exempla declarant: & tamen hæc rata habentur propter vsu receptam consuetudinem, quæ hominum oculis tenebras offundit. Quanto rectius & prudentius constitutum est in iure ordinis equestris, quod terrestre vocant, vt mulier fundum alienatura, cogatur sibi adiungere amicum propinquum ex linea paterna aut materna, cuius autoritate, & consilio omnia gerantur alioqui irrita est omnis alienatio. Hæc domestica propemodum exempla deberent nos ad rectoria consilia sectanda, immitandaq; protrahere, neq; enim ab re esse videretur, vt in venditionibus, obligationibus, & alijs grauioribus causis

fœminarum lateribus semper adessent consanguinei, aut amici graues quorum consilijs illæ sustentarentur. Sed nescio quî fit, vt difficillimè relinquantur, quæ vsu sunt inueterata.

Sine marito, vt potè legittimo tutore, conueniri quidem vxor non potest, sed ad illum sistendum, si forte peregre absit, xiiii. dierum spacium conceditur. Spe: Sa: lib. 1. art: 46.

Contra suspectos tutores, institutæ actiones nullam dilationem patiuntur.

Reliqua de tutelis cognitu necessaria, quorum immensum est pelagus, infiniti esset laboris in hoc Epitome redigere: Quare satius est, vt lectores hæc & alia ex limpidissimis fontibus quàm è turbidis lacunis petant.

Emptio, Venditio.

VEnditionem bonorum nulla neq; traditione, neq; præscriptione confirmatam, hæredes venditoris non tenentur ratam habere, eò quod illi restitutis pecunijs, extraneo, vt antea quoq; dictum, præferuntur emptori. Sp:Sa. lib:1.ar:9.

Venditor regulariter de euictione tenetur, non solùm quòd res à vero domino sit empta, sed etiam de vicijs latentibus rei venditæ. Si vero in rem venditam & traditam committatur iniuria aut violentia, quia nihil interest venditoris, non tenetur de euictione. Iure Municipali art: 99. Speculo Saxonum libro 3. articulo 4.

Euincere per vocem Saxonicam quasi latinitate donatam vocant Varandare, & euictor Varandator.

Euictiones cessant in actionibus rerum venditarum, quæ à traditione, per interuenientem præscriptionem robur firmitatis obtinuerunt. Spe: Sax: libro 1. articulo 9.

Rem venditam tenetur venditor euincere, contra præsentes, anno & die. Contra absentes 31. annum & sex septimanas. Sed quoniam de præscriptionibus sunt diuersæ iuris

consultorum sententiæ ex quibus etiam nata est varietas de constitutis temporibus euincendi. Otto itaque Imperator, vt habet glosa Spec: Sax: lib: 3. art: 83. diluere volens eam ambiguitatem censuit, venditores fundi & bonorum immobilium teneri emptores euincere, quoad illi vixerint, subiungens hanc causam; quòd fundus, sine consensu hæredum, non possit alienari, secundum artic: 52. lib: 1. Spec: Sax.

Hæc tamen argumenta plerisq; videntur esse frigida & neruis carentia; eò quòd memoratus articulus 52. est per sedem Apostolicam reprobatus.

Ad emptorem post traditam sibi mercem pertinet omne periculum rei venditæ. Idem sentiendum de fundi emptoribus, qui vt primum emptori, per resignationem, vt forensi vocabulo vtar, traditus fuerit, eodem temporis momento omnes casus fortuiti in emptorem recidunt. Iure Municip: artic: 140. L. Cum C. de con. & peri rei ven.

Traditionis varij sunt modi, vt si mihi dederis claues cellæ vinariæ, aut horrei, videtur mihi data possessio vini & frumenti, quod in illis continetur. Pari modo si negociator mercibus emptis signum suum adiecerit, veram nanciscitur possessionem & traditionem. Spec: Sax: lib: 2. art: 44.

Si venditione peracta & traditione non subsequuta, quæ est fundamentum venditionis casu fortuito res vendita perierit, ad venditorem pertinere censetur vniuersum periculum. Emptor nihilominus datam quoque arram, perdere cogitur. L. Cum C. de pericu. & commodo rei ven.

Imaginaria & vmbratilis est venditio precio non accedente, sine quo, nulla emptio esse potest. Iusti de emp. & ven.

Bona immobilia.

FVndum immobilem interpres glosæ Germanicæ subinde per nudam vocem adiectiuam appellat proprium, quasi

rerum

rerum proprietas duntaxat in fundo consistat, & non item in cæteris mobilibus, sed sequutus est in hac parte vocem Germanicam Eigen, quàm aptius vertisset proprietatem, quàm proprium.

Veteres illi Saxones, qui nobiles hæc iurium fragmenta reliquerunt, nihil æquè maiore studio prospiciebant, quam vt iura naturalis successionis sarta tectaq; permanerent (vt prouerbio dicitur) editis etiamnum constitutionibus, cauentes, ne bona immobilia vel per testamenti factionem, vel alijs obliquis modis à veris hæredibus alienarentur. Hinc illud est, vulgo etiam iactatum: Neminem posse in lecto ægritudinis plus tribus solidis cuipiam conferre. Inde etiã natæ sunt illæ iurium solennitates quæ faciendis resignationibus adhibentur, vt pote quâ ætate, quibus viribus alienator esse debeat. Etenim a viro equestris ordinis requiritur, ita corpore vt valeat, quô possit gladio præcinctus, & clipeum collo gestans, è trunco seu lapide a terra cubitum vnum extante suis ipse viribus, nemine adiuuante, equum conscendere, qui tamen illi est vnà cum strepa, vt vocant tenendus. A ciue vero exposcitur tanta corporis firmitas, vt nulla aliena ope adiutus, ipse queat sese iudicio sistere. Quin & coloni ac rusticanæ mulieres tenentur virium suarum robur depromere: quemadmodum hæc & alia copiosius tractat glosa Iure Munic: art: 20. Huc addendum est, quòd ex iuris præscripto & recepto more, eiusmodi fundorum resignationes, per interuenientem traditionem, haud quaquam fieri possunt, nisi in legitimis & ordinarijs iudicijs, quæ nescio cur in foro nostro vocentur bannita exposita, errore tracto ex malè versa voce Germanica, cuius sensus potius erat explicandus, quàm verbum verbo frigidè reddendum: Quæ omnia supra commemorata, eò tendunt, vt obliquæ & fraudulentæ bonorum alienationes, à iudicum tribunalibus procul eliminarentur

Porro, quòd bona immobilia non nisi in ordinarijs, quæ exposita vocantur, iudicijs valeant alienari, probabilem sanè causam habet, sed rursus hoc est manifestæ iniquitatis, & sine vllo iuris fundamento introductum, quòd lites & controuersiæ de fundis & bonis immobilibus simili ratione, duntaxat in eiusdem ordinarijs Iudicijs deciduntur, ita fit, vt violenti possessores hoc præsidio freti, possint litem multis seculis proferre, & planè immortalem efficere, quod nihil est neque iniustius, neq; detestabilius. Nam iuris dicendi functio, quæ immortalis Dei vicem repræsentat, omnibus omni tempore debet esse aperta & obuia, neq; omninò quidquam refert, quò in iudicio, sed quâ æquitate lites finiantur, taceret ea res mirum in modum ad conciliandum inter Ciues concordiam, quæ animis exulceratis, & litium euentu sub Iudicibus pendente, nequit consistere. Alioqui si interea temporis, vt sunt res humanæ multis periculis obnoxiæ, vel ædium ruinæ, vel alij fortuiti casus interuenirent, quis posset istam inutilem & diuturnam moram æquo animo ferre.

In articulo 52. lib: 1. Spe: Sax: prohibetur fundi alienatio, sine consensu hæredum. Rursus artic: 29. Iure Mun: permittit eius fundi alienationem, quem quis proprio ære comparauerit. Præterea glosa art: 52. lib: 1. Spe: Sax: (quæ in Cracouien: exemplari est prætermissa) hanc facit bonorum immobilium distinctionem. Sciendum, inquit, duplicia esse bona immobilia, ex quorum numero quædam sunt prouenientia, ex successione lineæ descendentis & ascendentis, atq; illa citra necessitatem cogentem, & hæredum assensum, non posse alienari. Quædam vero proueniunt ex successione collaterali, & illa etiam dissentientibus hæredibus posse alienari, explorati iuris est. Per hæredes autem, intellige suos hæredes, in linea descendenti aut ascendenti consistentes; ergo sine consensu fratris valet alienatio. Postremo imperator Fridericus

de Stoffen aptos iuris feudalis Saxonici in glosa art: 55 post longam disputationem concludit bona immobilia, etiam ex successione conquisita posse, irrequisitis hæredibus impignorari, in cautionem locari &c. Ista legum duricies, licet quodam modo à quotidiano vsu iam recesserit, sitque maximè propter Eleemosinas a Concilio Basilien. reprobata, tamen grauissimos sæpèdubitationum scrupulos consueuit in animis hominum relinquere. Cæterum in LL. Imperialibus variæ sunt opiniones, de parentibus ad morientium puerorum successionem vocatis, quarum pleræque illis plenum proprietatis ius indulgent. Nonnullæ eis duntaxat vsu fructum relinquunt, præsertim si ad secundas nuptias conuolauerint Ego autem tota causa in vtramque partem diligenter examinata, ex iuris nostri obseruatiane, simplicissimè censco, liberam omnibus esse debere facultatem alienandi bona, vel per successionem conquisita. Id nisi liceret, nulla esse possit vera successio hæreditaria, sed duntaxat nudus ille vsusfructus ad successores dimanaret, quô quid possit esse inhumanius, & à iure communi alienius? Excluderentur a puerorum suorum successione pijssimi parentes, ad quos præter nudum vsusfructum, rediret nihil: quum tamen illis satis non sit, in educandis liberis innumeras curas & molestias subire, sed etiam omnium quæ possident, bonorum successionem, nulla vsusfruendi conditione astrictam, sed ab omni parte liberam ad pueros transmittere. Cur ergo non eadem ratione liberorum bona adeant parentes, quibus, nulla satis digna gratia referri queat? imò quum æquabilitas sit affinis Iusticiæ, cur durior esse debeat progenitorum succedentium conditio quàm liberorum? Hæc expendant Iudices & æquitatem, quæ legum est amica, pro virili sua teneantur. Bona immobilia vxoris non potest, illa dissentiente maritus distrahere. Constante autem matrimonio, atque adeo pro

 pter eius

pter eius onera palam est illorum vsusfructum ad maritum pertinere.

De conducto & Locato.

Circa locationes & conductiones, maximè fides contractus seruanda est. L. Circa. ff. de locati, & con.

Locatio & conductio habent quandam affinitatem cum emptione & venditione, nisi quòd hæc perpetuitatem spectant, illa verò certo tempore astringuntur. Libro 2. art: 59. Spec: Saxon: in glosa.

Glosa art: 59. lib: 2. Spec: Sax: astruit homines equestris ordinis non debere esse conductores bonorum, ne dum dominum fundi pro hero agnoscunt, suam interim perdant dignitatem.

Locationem potest rescindere dominus. si ipsemet vel ad inhabitandum bonis indigeat, vel ea reficere velit, tum etiam si conductor pensionem soluere detrectet, bonorum conditionem deteriorem reddiderit, aut inhonestè vixerit. Lib: 2. art: 59.

Locationis pacta à parentibus constituta, non tenentur illis è vita sublatis, hæredes, seruare eò, quòd sapiunt quandam temporalem hæredum alienationem & exclusionem, quæ de iure non admittitur. Spec: Sax: lib: 3. art: 77.

Vniuersa conductoris substantia in fundum domini illata, transit in pignus locatori, ratione census ex conducto numerandi. Lib: 2. art: 59. & L. item quia Conuentiones ff. de pactis.

Inter locatorem & conductorem si de census solutione controuersia emergat, propior est locator iureiurando astruere sibi censum non esse numeratum, quàm quòd conductor negando illum possit conuincere. Iure Munic: art: 140.

Domino fundi. irrequisita etiam Iudicis ordinarij au-

thoritate, licet conductorem suum ob censum non dissolutum pignorare. Iure Municip: articulo 140.

Qui fundum fruendum vel habitationem alicui locauit, si aliqua ex causa fundum vel ædes vendat, curare debet, vt apud emptorem quoque eadem pactione & colono frui & inquilino habitare liceat, alioqui prohibitus, is aget cum eo ex conducto. L. Si merces ff de loca. & cond.

Operæ Ministrorum, salaria.

EX hæreditate, post deductam funeris impensam, ante omnia numeranda sunt ministrorum precia, ne illis retentis vociferentur in cœlum, quin etiam à morte heri ad xxx. vsq; diem victus illis est subministrandus. Sp:Sa: lib·1. art:22.

Hærede postulante, coguntur ministri tantum temporis seruiendo explere, quantum cum defuncto hero pactos esse constiterit. Eodem libro & articulo.

Vbi inter herum vita functum, & ministrum nullum de salario pactum interuenit, explorati iuris est, famulum apud hæredes gratiam quærere oportere. Eodem lib: & art.

Famulis, si pro vno aut dimidiato anno precium negetur ab hæredibus, probatio per iuramentum ministris aduersus hæredes permittitur. At si agatur pro mercede non vnius sed plurium annorum, probatio solutæ mercedis ab hærede metseptimo requiritur, quod sanè nimis durum videtur. Eodem lib: & art.

Quòd si res est inter famulum & herum in viuis existentem, probatio numeratæ mercedis hero mettertio potius cedit, quàm ministro. Iure Munic: art: 80 in glosa.

Famulus absq; legitima causa ab hero fugiens, tenetur ad solutionem eius precij, de quo inter eos conuentum extitit, & si quid antea illi numeratum fuerit, in duplo reddet. Extant tamen duæ causæ perscriptæ in textu lib: 2. artic: 26.

Propter

propter quas liceat famulo herum suum relinquere, vt potè si vel matrimonium contraxerit, vel si ei pupillorum tutela incumbat. Et sanè istæ causæ sunt probabiles & magna ratione introductæ. Nam prior illa tuetur dignitatem matrimonij, quod apud omnes nationes semper fuit sacrosanctum.

Altera pertinet ad conseruandum Reipub. statum, cuius maximè interest, ne pupilli destituantur tutorum præsidio.

Domini de facto serui tanti tenentur, quanti eius merces sese extenderit, nisi forte illud mandauerit, aut ratum habuerit, Iure Municipali articulo 80.

Cæterum dominus tenetur de facto eius famuli, quem rebus gerendis & negociationibus exercendis, dato mandato, præposuit. Et eius generis ministri proprie institores vocantur. Nam qui cum seruo contrahit, fidem domini sequi videtur. § Si igitur. Insti. Qui cum eo. Sed omnium maximè Heri tenentur, si ex rebus emptis ac venditis aliquid emolumenti ad eos redierit, & in rem eorum versum esse constiterit.

Annorum ratio.

ANni discretionis ex præscripto LL. Imperialium computantur anno ætatis 25. & secundùm Iura Saxonica anno 21. Anni pubertatis complentur anno 13.

Interpres glosæ Germanicè art: 23. lib: 1. recensens ætatum discrimina, commemorat pueros egressos annum 18 posse proprium alienare, hoc est, vt ille intelligit, bona immobilia. Sed halucinatus est bonus ille vir. Nam ea glosa Germanica, nihil omninò meminit bonorum aut fundorum, sed innuit, pueros eius ætatis posse alienare, proprios homines & mancipia, quod etiam clarius liquet ex allegationibus, confirmandæ huius opinionis causà, ibidem in medium adductis. Insti. Ex quibus cau. Manumitt.

Repro-

Reprobantur à plerisque illæ recens ad nos introductæ iurium fictiones & subtilitates, quibus fit, vt Principum autoritate subinde minorennibus adijciantur anni, quos nondum attigerunt. Qua de re potissimum proscinduntur leguleі, quod Imperatorum potestatem latissimè patere voluerint. Notissima enim sunt illa, quod principi placet, legis habet vigorem & alia eius generis non pauca: Quemadmodum, vt nunc sunt omnia calumniantium morsibus obnoxia, à nostri quoq; seculi Theologis lacessantur Canonistæ, quòd Romano Pontifici summum imperium, tàm in cœlis, & in terris, quàm etiam apud inferos & Plutonis Regna, tribuerint. Sed non desunt vtriusque Iuris professoribus suæ defensiones, de quibus nihil attinet hic dicere. Hoc duntaxat præterire nolui, quæ à clarissimis Imperatoribus de hoc casu in iure Ciuili sancita sunt, summam complecti æquitatem Etenim in L. omnes C. de his qui æta: ve. imp. præscriptum est. Adolescentes tum posse ætatis veniam impetrare, posteaquam vicessimi anni metas impleuerint, & in L. sequenti prohibetur; quo minus hoc beneficio freti, alienationem, aut hypotecam rerum immobilium faciant. Equidem si ad hunc finem, ex legitima cognitione, non infantibus, neque bonorum alienatoribus. ætatis venia indulgeatur, non video quid detrimenti minorennibus sit accessurum, sed non libet altius hanc quæstionem ingredi: non enim meum est de Principum placitis quidquem disserere, sed illa potius reuerenter suscipere.

Sequestratio, Arrestatio.

SEquestratio & Arrestatio nomine tantum differunt, illa à Latinis autoribus est vsurpata: Hæc vero barbarico seculo nata esse videtur.

Est autem Sequestratio seu Arrestatio, interdictum Iu-

dicis competentis, ne res litigiosa vel loco moueatur, vel de ea quidquam statuatur ad litis vsque decisionem.

Extat L. vnica C. de prohibita Sequestratione, eò, quòd non à sequestrando, sed conueniendo debitore lis est auspicanda.

Inuentum est tamen extraordinarium hoc iuris remedium, quo vti licet non solùm aduersus profugos debitores, sed etiam in res eorum, si quo in loco compertæ fuerint.

Porro in prosequendis arrestorum actionibus, multa à iuris fundamento procul remota passim fieri videmus. Nam inprimis hoc absurdum est, quod allegatur arrestationibus vim euanescere, nisi singulis iudicijs per terminorum astitionem continuetur. Vnde quæso nata est hæc lex? quo authore promulgata? quum (excepta arrestatione æqui) nihil fere aut admodum parum in voluminibus Iuris Magdeburgen. de isto arrestationum genere sit præscriptum. Oportet, inquiunt, astare primum secundum & alia iudicia, nisi robur arrestationis perire velis. Inepto processui inuenta sunt inepta vocabula, quid enim significat adstare iudicia? Multo autem æquius est, & ad tuendam Iudicis ordinarij autoritatem cumprimis vtile, vt arrestationes, quæ adhibitis præconibus, legitimo iuris ordine fiunt, debitæ firmitatis robur tantisper obtineant, prout merito obtinere debent, donec post litem decisam, rursus edicto Iudicis relaxentur (quemadmodum cum sequestri rationibus apud aliorum iudicum tribunalia obseruatur.) Quam ad rem, nihil opus esse iudicamus ista terminorum, quam vocant astitione. Interim tamen liberum est, prout esse debet, tamen creditori arrestanti, seruato per citationem legitimo iuris ordine, agere vel in personam, vel res arresto subiectas quam etiam debitori, quandocunq; volet, res suas ab arresti vinculis relaxare. Quibus omnibus rite peragendis, nihil omnino obstabit, etiamsi

nullæ

nullæ interueniant astitiones, quæ nullum omnino fructum, multum autem dispendij litigantibus immodico sumptu exhaustis, consueuerunt adferre. Hoc loco haud probabilis iudiciorum obseruatio seu corruptela potius, minimè etiam est silentio prætereunda. Nam arrestatores, vbi astiterint (vtendum est enim istius fori, etiamsi barbaris vocibus) primum & secundum iudicia, tum is cuius bona arrestis sunt impedita, per citationem vocatur ad tertium iudicium, seu pro admittendo tertio iudicio, ista enim loquendi formula vtuntur quam neq; Seruius Sulpicius, Papinianus, neque Vlpianus, neq; alij quantumuis doctissimi Iureconsulti, si viuerent, essent intellectui: adeò, absurdis vocabulis & obseruationibus referta sunt Iudicum subsellia. Ego ipse, vt mei ingenij simplicitatem prodam, nulla coniectura satis assequi possum, quid hoc sit tertium iudicium admittere, nisi forte annuere, vt arrestanti tanquam ex tertia contumacia permittatur earum rerum possessio, quas quis arresto duxerit subijciendas Porro citatus, si sese non sistit, mox condemnatur in eisdem rebus, quæ erant arresto implicatæ. Quis quæso non detestetur istum immaturum & præproperum iudiciorum progressum, per quem in primo citationis termino rei condemnantur, quod ex præscripto Iuris Magdeburgen. nisi tribus citationibus præcedentibus fieri non potest. At inquiunt, non primum sed tertium esse eo loco terminum, & duos asticionum terminos præcessisse. Sed memineris bone vir, ad primos illos duos terminos, non vocatum esse debitorem, atque omnia, quæ, eo absente & nullum terminum habente, gesta sunt, pro infectis haberi, illumq; nulla ex parte neq; obligare, neque obstringere posse. Etenim Iura nostra non permittunt, vt quod alias fieri solet, vno edicto vtamur pro pluribus: Vtinam hi errores, ab his quorum interest, aliquando emendentur. Nam memoria teneo, per talem ini-

quum processum, haud contemnandas facultates bonis viris ereptas esse. Sequantur qui volent, per vulgi stulticiam introductas consuetudines, iuri communi planè ex diametro repugnantes. Ego ex clarissimis iurium fundamentis, dico & assero, neminem ex vna contumacia posse condemnari, nisi præmissis tribus citacionibus, si reus suam in obedienciam legitimo impedimento non purgauerit. Nam ex iuris necessitate requiritur eam inobedientiam esse oportere luce meridiana clariorem, propter quam quis litis damno dispendioq; sit plectendus. Aduersus profugos debitores, eadem etiam seruanda est iuris ratio, si forte illorum bona arrestacionum vinculis innecterentur. Et licet sui conueniendi copiam non exhibeant, nihilominus tribus edictis, publicè in tribus populosioribus Ciuitatibus, in quibus celebriora sunt emporia, affixis, ter sunt citandi alioqui reus, neq; personali, neq; reali actione condemnari poterit. Porro de ista iudiciorum astitione tanquam re maximè necessaria, Craco-uienses habent peculiaria sua plebiscita, quibus per me nihil neque detractum, neque derogatum esse volo.

Sententia.

SEntentia à Iudice ieiuno & sedente pronuntianda est. Spe: Saxonum libro 2. art: 12. & libro 3. articulo 69.

Sententia suas mox vires acquirit, quæ per appellationem in instanti, secundùm obseruationem Iuris Magdeburgen. non suspenditur. Quanquam ex beneficio Legum, licet in decem diebus à prolatione sententiæ appellationem interponere. Speculo Saxon: lib: 2. art: 6.

Rescindendæ sententiæ multæ sunt causæ, vt potè si non à competenti Iudice sit lata, si non sit, conformis libello, si non contineat vel condemnationem, vel absolutionem. Denique si absentibus partibus, ad iudiciumq; non vocatis,

& sine

& sine certa quantitate, si in ferijs, & non in loco iudiciorum consueto fuerit pronunciata. L. præses C. de sen. & interlocu. & L. Si feriatis ff. de ferijs.

Sententiæ legitimo iuris ordine prolatæ, etiam Principum rescriptis non possunt rescindi. L. Rescrip. C. de precib. Imperato. & §. Omnis, Autem de Iudicib.

Sententiæ arbitrorum ritè delectorum, appellationem non recipiunt. Sibi ipsi enim imputet, qui alicuius Iudicis Decreto standum esse putauerit. Spe: Sax: lib: 1. art: 55.

Authores & Iudices quantumuis iniustæ sententiæ, si modo eam pro ingenio & conscientia sua pronunciârint, nihil detrimenti inde capiunt, nisi dolus intercesserit. Spec. Saxo. libro 2. articulo 12.

Neque ad omnes litigantium quæstiones sententiam ferre conuenit, neque secunda sententia est ferenda, nisi prior sortita fueris legitimum exequutionis effectum. Spec: Saxo: libro 2. articulo 13.

Sententia ex scripto pronuncianda est, vt Lib: 2. 3. C. de sen. ex bre. recitan.

Disceptatum est sæpius, huc atq; illuc nutantibus diuersis hominum sententijs, an Iudex secundùm suam ipsius noticiam, an secundum litigatorum allegationes probationesq; debeat decernere nec ne? Et quamuis plerìq; sentiant Iudicem propriam noticiam & scientiam potius, quàm aliorum fortassis vanam, & dubiam assertionem sequi oportere, ne videatur exemplum Pilati imitari, qui sciens prudensq; fallò iudicauit, testante scriptura sacra: Sciebat enim quia Iudæi propter inuidiam Dominum Iesum tradidissent. Sed tamen probabilior est fortassis aliorum opinio, multarum Academiarum calculis approbata, quæ censet, Iudicem potissimum in iudicando spectare debere partium allegationes probationesque. Nam Iudex tum suscipit personam publicam, cui de

 priuatis

priuatis cauſis non competit quidquam ſcire, quàm quòd probationibus fuerit demonſtratum, imò fieri poſſit, vt Iudex toto cælo erraret, credens ſibi rem maximè perſpectam eſſe atque ita pernicioſo Iudicis errore, multum damni litigantibus eſſet acceſſurum. Poteſt tamen cordatus Iudex atq; æquitatis ſtudioſus explorandæ veritatis gratia diem diffundere, & negotij cognitionem in aliud tempus ſi aliquis eius generis dubitationum ſcrupulus inciderit reijcere, præſertim ſi de capite hominis agitur, pro quo mortuus eſt Chriſtus.

Proſcriptio homicidarum.

QVemadmodum in multis alijs caſibus ita etiam in perſequenda proſcriptione homicidarum multa conſuetudo perperam inuexit, quæ ab omni Iuris ordine ſunt aliena: Hinc eſt, quòd in hominum memoria nulla vnquam proſcriptio debitum effectum conſequuta fuiſſe videtur, neque de aliquo homicida proſcriptionum terribili fulmine condemnato vnquam ſumptum eſt ſupplicium. Neq; ſatis ſcio, in quem vſum ſoleat exerceri, niſi forte ad ſimplices & rudes homines inani metu terrefaciendos. Nam quum in actionibus ciuilibus ad condemnandum ex contumacia reum, tres citationes requirantur, quibus accedit adhuc quartus citationis terminus demonſtrandi legitimi impedimenti cauſa reſeruatus. Quis non merito abolendum exiſtimet vulgatum Iudiciorum morem, quo ad nudam vociferationem præconis contra abſentem reum editam exhibito duntaxat cadauere occiſi hominis, plerumque innoxij, criminaliter proſcribuntur? Quam ego ſanè proſcriptionem, non ſolum iniquam, ſed etiam prorſus viribus carentem eſſe iudico: propterea quòd intercitando reo, ſolennia Iuris prætermiſſa eſſe videntur Textus eſt clariſſ. Specu: Saxon: lib: I. artic: 67. Qui tribus, inquit, edictis citatus non comparuerit, proſcribe-

tur, pro nulla tamen alia cauſa, niſi quæ mortem vel membri amiſſionem inferat, proſcribi poterit, &c. Quin etiam gloſa lib: 3. art: 17. in proſcribendo requirit citationem: Quæ omnia confirmantur quoq; per textum lib: 2. art: 4. in quo à proſcriptionum vinculis ſeſe liberaturo, ea lex imponitur, vt cogatur fideiuſſores dare de ſiſtendo & purgando ſeſe in tribus iudicijs, eò quòd eiſdem rationibus quidq; diſſoluitur, quibus eſt colligatum: Inde conſequitur inanem eſſe proſcriptionem ex vno duntaxat, imò nullo termino profectam ac deſcendentem. Hinc eſt, vt externa quoque exempla adijciam, Quod in Conuentu Imperiali Vormacien. Anno MDXXI. haud improba ratione per Carolum V. Rom. Imp. conſtitutum eſt, ſine legitimis citationibus nullam omnino proſcriptionem valere. Cæterum ſi reus profugus ſit, aut delitescat, quominus vel citari, vel contra eum iure agi poſſit, tamen ſine citationibus ſeu publicis edictis nihil eſt neque tentandum neque de hominis vita quidquam temere ſtatuendum aut pronuntiandum, adeò vt ex ſententia peritiſſimorum quorumq; iureconſultorum, qui hæc literarum monumentis prodiderunt, ter citandi ſunt rei, ſemper interuallo xiiij dierum termino aſſignato, quarta deniq; citatio addenda eſt legitimi impedimenti cauſa. Quòd ſi, vt commemoratum eſt, reus abſens in ius vocari non poſſit, tamen quælibet citatio ad ædes illius, ſi quas eo in loco, vel proprias, vel ex conducto obtinet, eſt mittenda, & alia eiſdem verbis citatio ſeu edictum potius, locis publicis, vt pote templis celebrioribus, vel iudicum tribunalibus eſt affigenda. Quæ ſingula, ſi hoc ordine ritè gerantur, non erit via prætexendæ ignorantiæ, maximè ſi ex probationibus conſtiterit noxium illum hominem, die ipſo perpetrati facinoris, eo in loco fuiſſe. Quin etiam ſi forte profugus in aliena ditione agat, nihiloſecius pro iuris ſubſidio ad eius loci iudicem mit-

tenda

tenda est citatio, per quam reus in ius competens, vbi cædes commissa, ad eum quem dixi modum, vocetur. Si quidem in illo condemnando, sibi quispiam iure agendum putauerit. Sunt qui scribant hunc errorem, de reo non citato pro scribendo, dimanasse ex male intellecto textu. Spe: Sax: lib: 1. art: 66. qui indicat in recenti crimine, (quod manuele factum vocant) comprehensum, vt iudicio præsentatum, septem virorum testimonio, conuincendum esse quemadmodum proscriptus superatur, &c. Si itaq; in recenti facto deprehensum, nihilominus ex iuris necessitate conuinci oportet. Quid censendum est de absentibus, & in ius haud vocatis? Neq; enim satis est cæsi hominis cadauer iudicio exhibere, sed in causis criminalibus requiruntur probationes luce clariores. Spec: Sax: lib: 1. artic: 63.

Præterea vt est in L. Diui: ff. de requiren: re: inaudita causa quenquam damnari æquitatis ratio non patitur.

At forte Rabula quispiam, & linguam, & animam habens venalem ogganniet, tàm Iudicem, quàm actorem, sine ratione hisce citationum difficultatibus grauari, quin potius mordicus, retinendas esse longo tempore obseruatas fori consuetudines, id etsi ne ego quidem inficias eo, tamen illas duntaxat consuetudines amplectendas esse censeo, quæ Iuri scripto non repugnant. Aliqui si nudæ consuetudines Iudicem oculis animisq; tanquam scopus proponerentur, frustra videri multo sudore leges à maioribus conditas esse. Et vt summæ iniquitatis est homicidia vltore gladio, quatenus iura permittunt, non persequi vindicareque, ita rursus manifestæ crudelitatis est, ex Ineptis Iudiciorum formulis, & frigidis obseruationibus innocentem capitis condemnare.

Quæ autem sit vis & energia proscriptionibus breuibus hic ex Saxonicorum Iuris consultorum commentarijs commemorabitur.

Eſt autem de obſeruatione Iuris Saxonici proſcriptio, pœna & caſtigatio, quædam temporalis, non abſimilis fere tum excommunicationi Eccleſiaſticæ, tum etiam illis annotationibus, de quibus habetur in titu. ff.& C. de requirendis reis. Licet tamen proſcriptorum hæredibus, bona per ſucceſſionem ad ſe deriuata, ab eiſdem [illegible]rium vinculis libera reddere ad eum modum qui eſt expreſſus. Sp.S.li.1.art.38. in gloſa.

Et primo quidem anno ex proſcriptione inferioris Iudicis, redditur quiſq; ſuſpectus, & grauatur eius æſtimatio apud bonos viros, non tamen eſt infamis L. ff. C. de requi. re. Secundo vero anno vocatur proſcriptio maior ſiue Regalis, in qua quiſq; per annum & diem, vt ad normam Iuris Saxonici loquar, id eſt, vnius anni & ſex hebdomadarum curriculo perſeuerauerit, honoris, vitæ, & bonorum condemnatur, ita nimirum, quod redditur infamis & iure priuatur, omniaq́; eius bona ad Regiam deuoluuntur poteſtatem, deniq; feudalia bona, domino vacant. Spec: Saxon: lib: 1. art: 38. 71. Niſi fortè ex indulgentia atq; authoritate ſuorum Principum, proſcripti ſuis iurium prærogatiuis reſtituerentur, vt in L. 2 ff. de ſen paſſ: & reſtitu. & in glo. lib: 3. art: 17.

Porro propter publicam quietem introductum eſt, quòd Regali proſcriptione damnati, extra omnem iuris protectionem poſiti eſſe cenſentur, & proinde neq; hoſpicio accipiendi, neq; ad menſe communionē ſunt admittendi imò omnib9 liberum eſt eorum capitibus violentas manus inijcere, ſiquidē in proſcriptione deprehenſi & de delicto fuerint conuicti.

Quin etiam obſeruandum, quòd in Regali proſcriptione longius quàm par eſt, perdurantes admittuntur quidem, vt per legitimam purgationem ſeſe à diris proſcriptionum ſententijs liberare queant, immunes quidem à vitæ periculo, famam tamen bonam & facultates propter contemptum Regiæ proſcriptionis, cenſentur perdidiſſe. Atque ita ſanè in-

 telligen-

telligendus est, articulo 38. libro 1. Speculo Saxonum.

Proscriptis non licet contra quempiam iure agere, relicta tamen facultate omnibus, quibus visum est, illis litem intendendi.

Quicunq; secum ipse constituerit à proscriptionibus sese exuere à Iudice postulet veniendi securitatem, quæ illi minimè est deneganda. Spe: Sax: lib: 2. art: 4. in glosa.

A proscriptione, in quam quis non citatus, intrusus fuerit, potest se eadem ratione non vocato actore, liberum reddere: secus est de illis, qui ex iustis terminis propter contumaciam sunt condemnati. Lib: 2. art: 4. in fine glosæ.

De Appellationibus.

APpellationis remedium non solum vtile, sed modis omnibus necessarium est, litigatoribus Iudicum sententia se grauatos esse existimantibus: Corrigit enim iudicantium, tum imperitiam, tum iniquitatem. Ex præscripto Legum Imperialium, liberum est à prolatione sententiæ intra decem dies appellare. At iure Magdeburgen. cautum est appellationem in instanti fieri oportere. Spec: Saxon: lib: 2. artic: 6. Quæ quidem temporis breuitas, quanam ratione introducta sit, haud satis intelligo: Quis enim ita sibiipsi semper constat, vt sine deliberatione, in consultis amicis & Leguleis, tàm repente in animo suo secum statuere possit, appellandū ne sit, an quiescendum? quum inueniantur pleriq; adeo stupidi, vt auditæ sententiæ vix verba ipsa satis capiant. Porro an à sola deffinitiua, & non interloquutoria sententia fit appellatio recipienda nec ne, nondum video à Iure consultis satis deffinitum esse. Sunt qui dicunt appellationi etiam locum esse ab inter loquutorijs: quæ habeant vim deffinitiuæ: Quòd si apud priorem Iudicem, quædam producta non sint, quæ ad causam ipsam, & veritatis lumen indagandum ma-

ximè pertineant, illa licet tàm appellatori, quàm aduersæ parti apud iudices vltimæ instantiæ proferre. L. per hanc C. de temp: app: & L. Eos qui §. Si quid autem C. de appell: Tempora autem prosequendæ appellationis conceduntur appellanti, & non parti aduersæ. Inde consequitur, appelatum, vt vocant non posse, quando sibi visum est litem persequi. De iure autem communi, anni spacium statuitur prosequendis appellationibus, vt vocatur fatale. Quòd si primo anno absoluta non fuerit appellatio, tum authoritate & Decreto Iudicis, additur secundus & tertius annus, siquidem interuenerint legitima aliqua impedimenta ægrotationis, captiuitatis, aut aliarum rerum quæ in classem legitimorum impedimentorum contrahi solent. Sed apud nos sunt alia, conficiendarum appellationum distincta fatalia, vt pote sex hebdomadarum, si ad S. Regiam Maiestatem in Regno agentem prouocetur, & decemocto hebdomadarum, si tempore interpositæ appellationis extra Regnum degat. Apud subsellia verò Commissariorum, sex Ciuitatum fatalia prosequendæ appellationis, ad quamlibet illarum sessionem adstringuntur. Atq; vtinam huic vltimæ instantiæ sex Ciuitatum Iudicio in quo de Ciuium fortunis agitur, viri in iure probè versati, quiq; omnem ætatem in studio iurisprudentiæ contriuissent, præficerentur. Nam quanta iuris peritia, quanta fides, ac synceritas desideretur à iudicibus, de summa rerum decernentibus, vbi nullus alius superest prouocationis gradus, manifestius est quàm vt hic commemorare sit necesse. Etenim, quod in nulliuscontumeliam dictum esse volo, an fabri & sectores, è quorum collegijs nonnulli isti Areopagitæ asciscuntur, qui non leges, sed ferrum & salis glebas per totum vitæ cursum tractare solent, de vsucapionibus, de hypotecis, de pignorum iuribus, de contractibus, nominatis & innominatis, & alijs id genus difficillimis causis ex iure respondere sciant,

video à plerisq; in dubium vocari. Hinc incidit quæstio, an termini prosequendæ appellationis in vltima instantia perẽptorij sint, nec ne? Alij censent eos terminos omnino esse peremptorios, qui nisi essent authoritatem principum, ad quos prouocatur, labefactari oportere, quippe quorum sententiæ leuiculis quibusq; de causis, cum summa illorum indignitate rescinderentur. Alij rursus existimant, nihil prorsus decedere principum dignitati, si legibus iudicetur, quarum ipsi sunt authores & interpretes, & adducunt §. & cum L. cum anterioribus C. de temp: & repara. app. in hæc verba: Sancimus non in vnum diem fatalem standum esse in posterum, sed siue ante quartum diem fatalis luminis, & ipsum fatalem, siue post quinque dies, ex quo ortus fatalis effluxerit appellator venerit, & litem instituendam curauerit, & eam in competens iudicium deduxerit, legi videri satisfactum &c. Quod de appellatore hic dictum est, idem de appellato intelligendum. Sed de tota huius quæstionis ratione quid statuendum sit, neque satis intelligo, neq; ad me pertinet, tamen fortasse tutius fuerit in benigniorem partem inclinare, & non quidem captionum aut tricarum, sed legitimorum impedimentorum, quorum in vita humana satis multa, præsertim peregrè profectis, & in itinere constitutis solent incidere, æquam rationem habere, deniq; paucorum dierum moram ferre potius, quam ad condemnandos reos, festinanter procurrere. Interim tamen nemini domi delitescenti, dolus & fraus patrocinetur quorum authores, iustis pœnis sunt castigandi.

Hoc loco satis mirari nequeo, quod in hominum memoria auditum non est, aliquam in causis criminalibus, apud nostrates homines appellationem interpositam fuisse Iudicumne iniquitate an reorum stupiditate & oscitantia, incertum. Nam si fas est in causis ciuilibus, ob vilem pecuniolam prouocare, quantò magis hoc licere debeat, vbi de capitis

periculo agitur. At manifesti iuris est, de quæstionibus & caussis capitalibus esse appellationem permittendam, quodq; iudices detentis in custodia reis, suas opiniones & refutatoria transmittere debeant ad eorum scrinia, ad quos pertinet de appellationibus cognoscere §. Super his L. eos C. de appel. & consult. Et eodem tit. L. Si quis. Sciant igitur cuncti sibi ab iniurijs & suspectis Iudicibus, & in capitali supplicio ac fortunarum dispendio prouocationem esse concessam: Ab hoc autem legis beneficio excluduntur homines palam facinorosi & scelerati, de quibus est textus in L. Obseruare. C. quorum appel. non reci. in hæc verba: ne quis homicidarum, veneficorum, Maleficorum, adulterorum, itemque eorum qui manifestam violentiam commiserunt, argumentis conuictus, testibus superatus, voce etiam propria vitium scelusq; confessus, audiatur appellans &c. Equidem ad salutem hominum tuendam cumprimis pertineret, id quod multi pij homines summis votis exoptant, vt aliquando in meliorem ordinem restituerentur iudiciorum criminalium formulæ, quæ hoc tempore adeò sunt corruptæ, vt deplorandum sit, tam negligenter de hominum capitibus sententias ferri. Admouentur quæstionibus miseri homines nullis omninò grauibus, integritate & prudentia conspicuis, viris præsentibus è quorum iudicio secundum personarum, criminum & præsumptionum circumstantias, vel augenda, vel remittenda essent tormenta, soli adhibentur cum carnifice lictores cereuisia madidi: & ex istis, si Dijs placet, quæstionibus nullo Iuris ordine peractis, ex confessionibus denique per summum cruciatum extortis, depromitur sententia capitalis. Atque hæc geruntur apud magistratus vrbanos, quos ipsos videmus, audiendis iurgijs, & nihili causis, sæpè totam diem tribunalibus insidere, & nemo eorum dignatur accedere, quando hominis corpus discerpitur. Sed fortassis & illud

non minoris, & periculosioris est securitatis, quòd homines priuati capitalia iudicia exercent, quibus ritè peragendis non vnius, sed multorum grauissimorum prudentissimorumq́; virorum sententias longo & fideli examine collectas, causæ magnitudo expostulat, maximè vbi de vita hominis agitur, hominis inquam, pro quo Deus Pater Cœlestis Filium suum Vnigenitum Christum Iesum Dominum nostrum, crucis ignominiosissimam mortem subire voluit. Quæ enim causa maiore cautione & synceritate merito tractanda esset, quàm in qua Christiani fratris vita in discrimen vocatur? Atq; vtinam in vniuerso hominum genere non inuenirentur, à quibus canes Mollossi, aut Meliteri pluris fiant, quàm obscuræ sortis homines. Tales impios affectus gignit ista mundana atque etnica sapientia, quæ etiam natalium discrimina statuit, quasi verò omnibus in vniuersum non sit, vna eademq́; nascendi ac moriendi sanè quam miserabilis ratio conditioque. Ex hoc etiam fonte, promanârunt illæ barbaræ impiæq́; leges de æstimatione humanorum corporum sancitæ, quæ etiamnum in hanc vsque diem mordicus retinentur ab his, qui luce Euangelij coruscante, iactitant sese ad veritatis cognitionem peruenisse. Sed crede mihi lector optime, crede, non longè abest dies ille horrendus, quo summi pariter atq; infimi sistemur ad tribunal Christi, de omnibus exactissimam rationem reddituri. Nullum ibi erit personarum & generis discrimen, ibi oculis nostris obseruabuntur inhumana facta nostra, si forte apud nos maioris precij fuerit bellua, quàm homo Christianus. Et haud quaquam scio, an apud horrendum illud tribunal, statutorum aut Iuris Magdeburgen: rescripta cuipiam sint profutura. Procul dubio misericordissimus ille idemq́; iustissimus Iudex, leges suas tuebitur diuinis oraculis nobis proditas, quas an homines traditionibus suis abrogare potuerint, incertum habeo, hoc certum est, Esaiam

Prophe-

Prophetam vah intonare iniquitatum legum conditoribus. Faxit Deus Opt: Max: vt qui vnum Patrem in cælis agnoscimus, vnoq; cognationis vinculo per lauacrum regenerationis iuncti sumus, explosis humanæ sapientiæ fumis, Christianam charitatem & fraternitatem amplectemur vniuersi. In hanc digressiunculam vt descenderem, impulerunt me pleraque actorum capitalium Iudiciorum exempla, quæ horrescens recordor, per quam frigide & negligenter habita fuisse.

De exequutione sententiarum seu rei iudicatæ.

NEmo ambigit rebus rite iudicati standum esse: At nequicquam feruntur decreta, quæ debitum minime consequuntur exequutionis effectum: Ideo maximè prospiciendum est ne litigatores & captiosi homines ansam arripiant, vim & authoritatem sententiarum temerè eneruandi atq; eludendi. Hisce autem potissimum iurium remedijs cogendi sunt rei ad satisfactionem, nempè captis pignoribus, pœna pecuniaria, manu militari, si forte reus violenter & de facto sese opponeret iudici, aut eius apparitoribus, ad exequutionem procedere volentibus.

Ad exequutionem sententiarum, semper vocandi sunt ei, ne eis ademptum videatur beneficium iuris contra illam, si voluerint, excipiendi. Et extant sanè nonnullæ causæ, quæ exequutionem impediunt, vt potè si transactio interuenit, si debitum sit dissolutum: aut si debitor paratus sit, pecuniam numerare potius, quàm exequendi rigorem experiri.

Et quemadmodum duplices sunt actiones, personales & reales, ita etiam suas quæq; peculiares habent exequendi formulas obseruationesque. Et enim in actione personali pro debito, promissis, aut alia re quapiam conuictum. Iudicis partes erunt eum authoritate sua cogere, vt æs alienum numerans, decreto satisfaciat, qui si forte pecunia carens non

ſit ſoluendo, recurrendum eſt ad eius bona mobilia, quæ creditori addicentur. Res tamen ad culturam agri pertinentes, pignoris cauſa non ſunt à poſſeſſionibus abſtrahendæ. L. pignorum. C. quæ res pig. ob: non poſſunt. Quin etiam vſu receptum eſt, debitorem, prius quam pignoribus ſeſe à creditorum nexibus, exuere poſſit iuſiurandum dare oportere, ſe auro, argento, & pecunijs carere. Deficientibus autem rebus mobilibus, proximus gradus eſt ad fundos & res ſoli, in quarum poſſeſſionem creditor iudicis authoritate eſt mittendus: vt habetur Iure Munic: art: 27. 29. At ſi neq; mouentia, neq; res ſoli extent, tunc peruenitur ad iura & nomina debitorum, ſiquidem liquida & confeſſ. fuerint. Nam illa poſſe iure pignoris capi manifeſtum eſt §. Sic quoq; L. A Diuo ff. de re. iu. Poſtremo ſi debitor nulla omnino, neque mouentia aut immouentia pignora, neq; certa nomina & debita, aut vadimonia habeat, tum ex obſeruatione Iuris Magdeburgen. vt habetur Spec: Saxon: lib: 3. art: 39. Iure Municip: art: 27. debitor à Iudice in poteſtatem creditoris tradendus eſt: Sed hæc conſuetudo iam exoleuit, tum quòd propter æs alienum liberos creditoribus ſeruire iura non patiuntur. L. ob æs. C. de act. & obli. tum etiam quòd legibus prohibentibus, nemini licet habere priuatos carceres. L. vnica. C. de pri. car. inhi. Hinc noſtris temporibus obærati ſeruantur in publica cuſtodia tanquam auiculæ caueæ incluſi.

At ſi debitor pignora offerat, illa vel per Iudicem, vt eſt Iure Municip. art: 27. vel per idoneos homines ad id delegatos ſunt æſtimanda præſertim ſi pignora conſiſtant in diuerſis atq; exoticis mercibus, quarum precia vulgo ſint incognita. Quòd ſi pignoris valor ſummam debiti tranſcendit, quantulumcumq; id ſit, ad debitorem pertinet. Sin vero vilitas pignoris, debiti quantitatem reuelare nequeat, pro reſiduo conueniendus eſt debitor, & ad ſolutionem præſtan-

dam

dam nouis pignorationibus, alijsq́; iurium adminiculis cogendus. Spec: Sax: libro 1. artic: 70.

Porro tria sunt genera pignorum: Primum est prætorium, in cuius possessionem cautionis loco aut custodiæ causa plerumq́ue magistratus authoritate nituntur creditores. L. Non est mirum ff. de pig. act. & L. Si duo §. Creditores. ff. vti possidetis. Sed istius pignoris vsus recessit ab horum temporum tribunalibus. Secundum pignus est conuentionale quod á debitore volente securitatis causa creditori traditur: secundum L. Contrahitur ff. de pig. Eius pignoris seruandi ac tuendi causâ, non minor quàm in re propria fides & diligentia præstanda est. L. Si cum venderet §. Venit ff. de pig. act. De casibus tamen fortuitis non tenetur. vt potè si pignus rite seruatum furto vel incendio periret, damnum redundat in debitorem, vt L. Si creditor & L. Quæ fortuito. C. de pigno act. Creditor tamen iusiurandum edet, id damni sua culpa non euenisse. Spe: Sax: lib: 3. art: 5. Pignus ita traditum venundandum est. interueniente consensu debitoris. Quòdsi ille fraudulento consilio assensum præbere detrectet, implorandum est auxilium Iudicis, cuius authoritate pignus distrahatur, posteaquam ter ea res debitori denunciata fuerit, si forte in animum induxerit illud redimere. Tertium pignus est iudiciale, in cuius possessionem ex legitimo litis progressu, creditor iudicis decreto mitti solet, de quo habetur in L. A diuo Pio multis §. ff. de re iu. Ex huiusmodi vero pignore, siquidem annuos fructus ferat, vt sunt prædia vineæ, & alia eius generis, quantitas debiti reuelanda est, & fructus percepti in rationem exonerandi debiti merito sunt computandi. Lib: 1. 2. C. de pigno: act. Sed horum temporum corruptissimi mores, & inexhaustum auaritiæ studium, eam synceritatem non admittunt. Nam nullus creditorum nunc sustinet sibi fructus in sortem connumerari, tot in-

 terce-

tercedunt cautiones, & ſordidiſſimæ conuentiones pactioneſq́, fieri vt id minimè poſſit. Poſteaquam vero ex pignorum fructibus atq; emolumentis creditori fuerit ſatisfactum, tum ex bona fide pignus ad dominum ſuum redibit. At ſi pignus nullum omnino fructum, nullaq́; emolumenta ferat, ex quibus creditori poſſit ſatisfieri, eo in caſu pignus eſt publicè diſtrahendum, & creditori, interueniente cautione, ſi res ſoli non poſſideat, tradendum, vt illud ter in locis publicis, de quindena in quindenam venui exponat, adhibito etiam præcone, cuius ore venditiò publicetur. Quæ quidem venditio ipſi etiam debitori ſemper eſt denuntianda, ſi forte pignus ſuum velit redimere. Quibus rebus ſic geſtis, & præcedente eiuſmodi denunciatione, ſi debitor redimendi curam abijciat, pignus vendendum eſt ei qui plus numerauerit: Sin vero nullus contingat emptor, Iudex reuolutis ſex ſeptimanis, pignus in ſatisfactionem debiti, creditori tradet, & ſi haud quaquam reſpondeat, quantitati æris alieni, alijs pignorationibus erit repetendum quicquid defecerit. Specu: Sax: lib: 1. art: 70. & Iure Municip: art: 64. Cæterum pignoribus minimè extantibus, tamen perſonalis actio non tollitur L. Aduerſus C. de act. & obli.

Et licet rerum iudicatarum ſumma ſit authoritas, à quarum exequutione non poſſe prouocari iure, & conſtitutionibus cautum eſt. Extant tamen aliquot caſus, in quibus licet ad hoc iuris præſidium recurrere, vt potè ſi litigatores per iudicem decreta exequentem, in æſtimatione rerum grauentur. Et ſi iudex in exequendo limites ſententiæ excedat, vt L. Ab exequu. C. Quorum ap. non re.

De damnis & Intereſſe.

DAmnorum actiones propter probationum difficultatem, retroactis annis rariſſimæ eſſe ſolebant: Eſt autem proprie da-

priè damnum, bonorum diminutio ſeu ablatio. Damna ex violenta impreſſione & bonorum direptione commiſſa in anno & die præſcribunt, ita, vt ſi iniuriam paſſus, intra hoc temporis curriculum violatori litem non intenderit, amplius non auditur. Spe: Sax: lib: 2. art: 31. in gloſa. Multum autem diſcriminis eſt, inter illationem & quantitatem damni: Nam illa prius demonſtranda eſt, vt certo conſtet damnum factum eſſe. Ad cuius quidem facti probationem, non iuramentum, ſed teſtium legitima documenta requiruntur. Cæterum quantitas damni de iure communi ſecundùm L. Si quando C. Vnde vi. taxatione à Iudice facta, per iuramentum probatur. Quin etiam in iure noſtro ſtatur interueniente iureiurando, æſtimationi actoris, niſi reus valorem & precium ſuo viciſſim, iuramento minuerit, quod ei facere licet ex ſingulari Iuris Magdeburgen. prærogatiua. Spec: Sax: lib: 3. art: 47. Inter damnorum actiones concurrit etiam intereſſe, non quidem vſura, quemadmodum vulgus eam vocem falſo interpretantur. Sed quanti mea interſit hoc vel illud definito tempore factum aut perſolutum fuiſſe, (ſiquidem aliquid forte ex pacto numerandum, aut faciendum fuerat) Itaque illud damnum, ex rebus infectis proueniens, quæ tamen fieri debebant intereſſe vocatur: vt potè ſi ad Kalendas Ianuarias ex conuentionum pactis, Centum aurei mihi à Sticho numerandi eſſent, quos ille ad Kalendas Decembris ægrè tandem perſoluit, iam mihi tenetur ad intereſſe. De quo per Italiam & Germaniam inter mercatores frequentiſſimæ lites agitantur. Hic exigitur ſumma æquitas & prudentia Iudicis, vt litis expenſæ damna & intereſſe fideliter taxentur, ne alter ab altero ſe grauatum iri ſentiat, propterea quòd eorum omnium difficillima ſit probatio.

De Litium expensis.

GEneralis est iuris regula, victum victori in expensis litis condemnari oportere, quod ideo fit, vt temerè litigantium in effrenis audacia coerceatur: Iudex autem in condemnandis reis ex æquo & bono diligentissimam rationem habeat, si illi à quo impensæ petuntur, iusta agendi causa fuerit nec ne. Et nisi iudex appellationis, qui de principali negocio cognoscit, victum in expensis litis condemnauerit, id quod à parte victrice petendum, postea finita causa, nullam decernendi de his habiturus est potestatem L. Transacto C. de fruct. & li. exp. Duplices autem sunt impensæ litis, quæ apud nos non admodum in vsu habentur, iure tamen peti possunt, vt impensæ contumaciæ, quas nisi actor persoluerit ad litem prosequendam non admittitur: vt in L. Sancimus. C. de iudi- Item impensæ litis impeditæ, quòminus ad finem deducta sit L. Non ignoretis. C. de fruct. & li. exp.

Porrò in vniuersum omnes expensæ litis, quarum alioqui difficillima est probatio, per iuramentum probantur L. Properandum C. de Iudicijs. Iudicis tamen est, prius quam pars iusiurandum edat, pro sua authoritate & synceritate, secundum personarum & causarum circumstantias, eiusmodi expensas, ad æquitatis & iustitiæ normam ac trutinam, summa fide examinare moderarique: Quam quidem moderationem petitor impensarum iuramento approbabit, quod in litem minus non insumpserit, & quanti iuratum fuerit, tanti reus condemnabitur. Fateor quidem mei muneris non esse, iam pridem receptas & longo vsu introductas, forenses consuetudines meo calculo vel approbare, vel reijcere, neq; sum tam ineptus & stupidus, vt eam prouinciam mihi desumendam esse putem, tamen pro naturæ meæ simplicitate, prætererire non possum quin profitear, mihi nimis quàm durum &

iniquum videri, quòd hac tempeſtate apud noſtros magiſtratus nullæ aliæ expenſæ in litem computantur, quàm quæ publicorum actorum monumentis demonſtrari poſſunt. At quantulum quæſo illud eſt, exceptis citationum inſcriptionum annotationum ſententiarum, reſcriptorum, & proteſtationum ſumptibus. Nullum ibi verbum de aduocatorum, Iuriſconſultorum, & Cauſidicorum honorarijs (quæ in L. ſancimus C. de Iudi. inter litium ſumptus recenſentur) nulla mentio de itinerum impendijs. Cogitur calamitoſiſſimus homo quiſpiam à nequiſſimo litigatore ſeu vitiligatore potius protractus in Lithuaniam vſque ſequi S. Maieſtatem Regiam, ſupremum appellationum Iudicem: cogitur ob inertiam & imperitiam ſecum trahere cauſidicum, magno conductum. Quanam obſecro ratione ille in omnibus diuerſorijs adprobationis ſuæ ſubſidium, ſemper ad manum acta publica habebit, quæ nuſquam loco moueri conſueuerunt? Totieſnè ad acta recurrendum, quoties cauſidicis numerandum, quorum tanta eſt rapacitas, vt in vna cauſa maiora ſint conducendi, & alendi cauſidici impendia, quàm quæ per omnem litem apud omnium Iudicum ſubſellia inſummuntur. Sed ocioſæ eſt ineptiæ & abſurditatis à ſolis actorum monumentis, eo in negotio probationum fidem quærere. Sequamur potius Iuris prudentiſſimorum conſilia, qui in eo caſu præcedente Iudicis moderatione, actoris iuramento ſtandum eſſe voluerunt.

De vulneribus & mulctis.

IN omnibus actionibus criminalibus, quæ petito precio æſtimationis corporum humanorum, ciuiliter inſtituuntur, de iure, conſtituta eſt Iudici mulcta, & reo ſatisfactionis pœna, quæ vulgo partim Vergeldi, partim emendæ nomen ſortita ex Germanica voce Beſſeren perperam interpretata,

in vsum forensem recepta est, inde emendare vocant pro eo quod est reo satisfacere, & emendam recompensationem seu satisfactionem. Et est Regula generalis. In quibuscunq; casibus actori emenda acquiritur, in eisdem etiam reus cogitur Iudici mulctam exoluere, Spe: Sax: lib: 2. articulo 45.

Per actionem ciuilem (nam capitalium criminum censuram alijs excutiendam relinquimus) reus de homicidio conuictus, ad integri Vergeldi solutionem tenetùr. Per Vergeldum autem, vocem barbaram & Saxonicam intelligendum est, illud iure constitutum hominis occisi, vel membri truncati læsique precium, in quo definiendo, Iurium conditores secundùm diuersitatem status hominum, illius quoq; quantitatem non dubitarunt metiri ac distinguere nimirum, vt plus numeretur pro capite & vulneribus hominis Banniti (ita enim suis loquendi flosculis vocant viros gerendo muneri Scabinali idoneos) minus vero detur colonis, glebæ accolis & censui obnoxijs: Quasi, proh pudor, non vna eademq́; sit omnibus nascendi & moriendi conditio, aut quasi colonorum corpora alijs viliora sint censenda, quum passim videamus omnis generis morbos ex æquo imperium sibi vendicare, tàm in Principum Procerumq́;, quàm plebeiorum corpora, atq; vna propemodum sorte omnia interire & contabescere, varijs affectionibus, quarum nondum certum numerum medici inuenire potuerunt. Sed haud libet istas absurditates non solùm naturali, sed etiam diuino iuri repugnantes in hoc epitome referre.

Porrò integer Vergeldus, vt barbaris interim vocabulis vtamur, constituit decemocto libras, & medius Vergeldus nouem libras, quæ quanti ad comparationem monetarum nostri seculi sint æstimandæ, nullis certis indicijs colligi potest, tamen secundùm supputationem huius ætatis, Iuris peritorum integer Vergeldus constituit viginti florenos Rhe-

nen. in moneta, qui fere æquali valore accedunt ad viginti florenos monetæ Polonicæ. Egregium sanè precium hominis interempti, præsertim apud Christianos.

Vulnerum autem precia seu emendæ, quoniam in illis magna est diuersitas, diuersis quoq; rationibus sunt constituta. Nam quædam sunt vulnera duellaria, pro quibus emendatur actori medio Vergeldo, & iudici sexaginta solidis: Ea autem vocantur vulnera duellaria, quæ habent profunditatem vnguis in medio digito manus, longitudinem vero talem, qualem complectitur longissimus articulus eiusdem digiti. Præterea inter duellaria computantur etiam ea vulnera, quæ infliguntur in ore, in facie, oculis, naso, auribus, manibus, & pedibus genitalibus, etiamsi propter ossa & cartilagines eam, de qua dictum est, profunditatem & longitudinem habere nequeant. Similiter vulnera in capite per craneum, excussio vnius aut vtriusq; oculi, mutilatio nasi, ac in generali omnia vulnera vocantur duellaria, quæ in facie deformitatem ac turpitudinem, & in reliquis membris mutilationem adferunt, siue illa fiant cæsim aut punctim, siue trudendo impellendo, conquassando, aut alijs quibuscunque modis. Per mutilationem autem hic intelligenda etiam est priuatio naturalis, ac consueti vsus oculorum, aurium, oris, nasi, brachiorum, manuum, pedumque. Eò autem nuncupabantur vulnera duellaria, quòd illorum causa olim Saxonibus genuinam ferociam etiamdum redolentibus, duellum admittebatur, quòd succedenti seculo est obrogatum, ne videantur à corporeis viribus iustitiæ præsidia mutuari, Spec: Sax: lib: 2. art: 16.

Item aliqua sunt vulnera simplicia, quæ cruenta quidem sunt aut liuida, neq; tamen sunt præfatæ longitudinis, aut profunditatis, neq; etiam intumescunt. Pro eiusmodi itaq; vulneribus, tum etiam si quis alterum obiecto mendacio contu-

meliosis

meliosis verbis affecerit, aut ei capillos euulserit, deniq; alijs quibuscunq; modis ad actiones iniuriarum pertinentibus læserit, dantur eo in casu actori emendæ nomine solidi triginta, & iudici solidi octo. libro 2. articulo 16.

Item si manuum aut pedum digitos amputari seu grauiter vulnerari, aut dentes excuti contingat, pro quolibet, siue manus, siue pedis digito, pro singulis item dentibus excussis, decima pars integri Vergeldi actori numeranda est, & iudici solidi sexaginta. Lib: 2. art: 16.

Quòd si forte vno quispiam casu, multis vulneribus duellaribus saucietur, tamen non nisi pro vno vulnere, omnium maximo medius Vergeldus actori præstatur, & Iudici sexaginta solidi: Alioqui si quatuor aut quinque vulnera duellaria essent persoluenda, excederunt integrum Vergeldum, seu precium hominis perempti.

In membro si quis denuo vulneratus læsusq́; fuerit, pro quo constet illum antea emendam accepisse non opus est ei, vllam amplius emendam præstare, Iudex tamen eo in casu mulctam acquirit.

Mulieres gaudent medio duntaxat Vergeldo virorum, sed iudicibus eam, quam viri pœnam succumbunt.

Vulnerantes & lædentes aliquem non casu fortuito, sed dedita opera atq; animo deliberato, non solùm ad Vergeldum numerandum, sed etiam ad curationis, medelæ nec non damnorũ ac negligentiarum inde emergentium, satisfactioné, secundum Iudicis æstimationem & moderationem, tenebuntur, id quod etiam Dominus in Exo: cap: 21. perscripsit: Vtpoté si egregio cuipiam artifici, pictori, aut notario truncata fuerit manus, quâ ille suam suorumq́ue vitam sustentabat, tenetur vulnerans vulnerato, quam diu fuerit in humanis, in singulos annos tantum soluere, quantum ille labore ac industria sua annuatim sibi parare potuisset. Læsus tamen prius e-

dito iu-

dito iuramento comprobabit, ſe tantum annui lucri potuiſſe conficere. Atq; in hoc caſu requiritur magna ſolercia Iudicum, qui dignam rationem habeant damni permanentis & lucri ceſſantis. Cum iſto iure noſtro conſentiunt etiam ea, quæ ſcribit Speculator in ti. de accuſatoribus §. 1. Quòd ſi vulneratus recepta pecunia remiſit iniuriam, tollitur actio iniuriarum, non autem actio legis Aquiliæ de damno dato, id eſt, læſo nihilominus liberũ eſt pro damnis litem intendere.

In Cracouien. Scabinali Iudicio, magis, vt arbitror, ex recepta conſuetudine quam aliquo iuris fundamento, Solidi Saxonici duodecim denarijs computantur Polonicis. Hinc Maxima mulcta ſexaginta ſolidorum conſtituit groſſos quadraginta, & minor octo ſolidorum, groſſos quinque, denarios ſex.

Hic pius lector ob oculos ponat cæcitatem humani ingenij, quomodo in horrendos errores Deus nos labi permittat, quum antiquatis illius legibus noſtras traditiunculas conamur orbi obtrudere. In Exodo & Leuitico Dominus immutabilem legem ſtatuit, vt anima pro anima, dens pro dente, oculus pro oculo exigeretur. Et ſanè in caſibus qui non fortuito, ſed dolo ac fraude contingunt, minimum erat difficultatis, dentem pro dente excutere, aut oculum pro oculo eruere, vt haud quaquam opus fuerit nouas leges condere à diuinis longo interuallo diſſidentes, imò quâ fronte, auſa eſt humana temeritas leges diuinis oraculis proditas, abrogare & ſua nobis ſomnia, neſcio maiore ne impietate an ſtulticia impudenter ingerere. Quæ enim craſsior ſtulticia excogitari poteſt, qua cæſi hominis corpus tanquam ad lances & trutinam examinatum, precio addicere, quòd nec Papa, nec Imperator, neq; vniuerſa vis humana poteſt vitali auræ reſtituere, & quum nullum in terris dignum precium inueniatur quòd ad hominis perempti aut membri truncati iactu-

 ram vlla

ram vlla ratione sit conferendum, cur non eo in casu diuinas leges potiùs quàm hominum figmenta, sequenda esse putemus? Equidem si memoratæ Dei Opt: Max: leges quasi post liminio ad Iudicum tribunalia reducerentur, in breui fore confido, vt sublata nimia illa & in effreni hominum licentia, minus esset cædium, quàm nunc fieri videmus, dum opum affluentia legum impunitati coniuncte, ferocienti populo quiduis audendi, animos attollere videtur.

Iustinianus Imp. sanxit L. Ex qua ff. Si quadrup. paupe. Liberum corpus æstimationem non recipere. Nunc quum propulsata ethnica seruitute, omnes liberi censeamur, tamen inhumanitas barbaricarum constitutionum etiamnum permanet, incertum si quando abroganda, ita enim natura comparatum est, vt quæ inueterata sint ægrè patiamur aboleri. Equitum cæsorum corpora, centum viginti marcarum precio censeri audiuimus. Et inuenitur caballus mille ducatorum pecunia æstimatus: Quem quæso vel micam sensus communis habentem, ista non offendant belluas quàm homines pluris fieri. Ego in hominibus infimi ordinis eam animi magnitudinem deprehendi, vt vulnerum precia sibi obtrusa auersarentur, indignum rati, carnem suam venui exponere: Quæ quum à vulgo fiunt, quid homines summo loco natos, facturos esse iudicamus? Et sanè res admiratione digna videri potest, hominum precia in publicas esse constitutiones relata, quæ nemo sine summo probro & turpidine valeat accipere exigereque. Vtinam aliquando ista æquiorem moderationem accipiant, eorum potissimum opera qui clauum Reipub: tenent, id quod multi sūmis votis exoptare videntur.

Breues successionum Regulæ.

SEcundum præscriptum Iuris Magdeburgen: tres sunt ab intestato successionum gradus. Primus est lineæ descen-

dentis,

dentis, quæ complectitur filium, filiam, nepotem neptim, pronepotem proneptim, abnepotem abneptim, & si qui nascentur ab illis, quod propter humanæ vitæ breuitatem raro solet contingere. In qua quidem linea consistunt sui hæredes, Et Baldus in L. apud hostes. C. de suis & le. hæredibus eandem successionem suitatem vocat. Saxones verò eandem ipsam descendentem lineam suæ gentis linguâ sinum nuncupant, quòd inde successio transferri non debeat, donec in eo hæredum nomina comprehendantur. Speculo Saxon: libro I. articulo 17.

Secundus successionis gradus est lineæ ascendentis, in qua suis sedibus continentur, pater, mater, auus, auia, proauus, proauia, abauus, abauia, qui omnes in iure parentum nomen obtinent. Atq; istæ personæ post descendentes succedunt præ omnibus collateralibus, eò, quòd hanc quoque lineam ascendentem sinum vocitent, quippe cuius cancellos successio non egreditur, quamdiu, (deficientibus nimirum hæredibus lineæ descendentis) successores in eo reperiuntur.

Tertius gradus est collateralium, qui ad successionem haud quaquam admittuntur, nisi deficientibus hæredibus lineæ descendentis & ascendentis. Porro in tertio gradu locum sibi vendicat frater, soror, fratris & sororis filius ac filia, fratris ac sororis nepos & neptis, fratris & sororis pronepos, proneptis. Et qui à sexu masculino descendunt, agnatorum nomen retinent, ad quos tutelæ functio de iure spectat. A genere autem fœminino ortum ducentes, cognati nuncupantur.

Prima Regula successionis.

OMnes qui consistunt in gradu lineæ descendentis, siue sint mares, siue fœminæ, siue sunt in patria potestate, siue non, æquis partibus succedunt, & præferuntur omnibus alijs, tàm in ascendentium, quàm collateralium linea consi-

stentibus. Et enim vt supra commemoratum est, successio non transcendit septa sui sinus, quam diu in eo hæredes supersint, vt instit. de hære. ab intest. ve. §. 1. & in Auten. de hær. ab intest. ve. §. Si quis igitur. C. de suis & le. hæ Insti. de seruili cogna. §. repetitis & Spe: Sax: Lib: 1. art. 3. 17. & lib: 3. art. 76. in glosa Lib: 2. art. 23. & Iure Municip. art. 23. in glosa. Vnde perspicuum est, filios ac filias à morte parentum superstices, æquali successionis prærogatiua gaudere, nisi forte aliqui ex illis sint à parentibus emancipati, à quibus quantum antea acceperint, conferendum est priusquam ad bonorum diuisionem admittantur: Quæ autem in collationem non veniant, habetur. Sp. Sa. lib: 1. art. 10. 13. & Iu. Mu: art. 57.

Secunda Regula.

OMnes qui in linea descendenti primum locum obtinent præferuntur omnibus alijs in secundo gradu consistentibus, nisi forte parentes eorum, qui in eodem secundo gradu continentur, nondum sint emancipati, tum illi loco parentum defunctorum in bona, in bona Aui & Auiæ sibi possint iure repræsentatiuo, successionem in stirpes cum reliquis hæredibus vendicare, tantum scilicet accepturi, quantum ad ipsorum parentum, si in humanis essent, sortem dinosceretur pertinere, quemadmodum liquet ex Specu: Saxonum libro 1. art. 17. in glosa. Insti. de hære. ab intesta. ve. & in Auten. eodem ti. §. Si quis igitur.

Tertia Regula.

SI moriens nullis filijs vel filiabus extantibus, duntaxat ex filijs vel filiabus, prognatos nepotes aut neptes post se reliquerit illi simili ratione in succedendo omnibus alijs ascendentibus, & collateralibus manifesto iure præferuntur.

Quarta

Quarta Regula.

DEficientibus autem hæredibus lineæ descendentis, successionis ordo ad lineam ascendentem deriuatur, in qua, si defunctus quispiam patrem reliquerit, illæ præfertur non solum matri, sed etiam omnibus alijs in ascendentium & collateralium classe positis. eodem etiam modo patre non existente, mater pleno iure succedit, reliquis omnibus ascendentibus & collateralibus exclusis. Spe. Sax: lib. 1. art. 17. Et in hoc casu iura Saxonica apertè pugnant cum Legibus Imperialibus, quæ in successionibus, patrem & matrem, cum fratribus & sororibus defuncto, vtroq; latere coniunctis æquare videntur, vt in Auten. de hære. ab intesta. ve. §. Consequens.

Quinta Regula.

QVousq; in directis descendentium & ascendentium lineis, hæredum personæ inueniuntur. tantisper omnes collaterales à succesione excludi, aperti iuris est. Res est plana & perspicua, neque vllis opus habet exemplorum demonstrationibus.

Sexta Regula.

IN collateralium Successionibus quo quisq́; est gradu propior, hoc maiori iure omnibus remotioribus anteponitur. Nam etsi interpres glosæ Germanicæ in annotationibus marginalibus Spe: Sax: lib. 1. art: 17. magno supercilio additis etiam conuicijs asseuerare pergit in collateralium succesionibus ius repræsentatiuum admittendum esse. Quod quidem neq; ego negauerim secundum Leges Imperiales eam assertionem locum habere posse. Cæterùm de iure Saxonico quo minus assentiar, retrahit me non glosarum dissidentium perplexitas, sed apertus textus Spe: Sax: lib. 1. art. 3. cuius hæc

 sunt

sunt verba: Qui autem se in proximiori gradu huic, de cuius hæreditate agitur, probauerit, præfertur ei qui vlteriorem obtinet gradum. Quibus verbis quid clarius, quid ad præsentem casum magis accommodatum dici potest? Nihil hic moramur Iureconsultorum, logomechias, quarum nullus est neq; finis neq; modus sed textum ipsum vtraq; manu complectimur: Neq; hic ad exemplum trahi debet, quòd Nepotes & neptes, defunctis parentibus in Aui & auiæ bona, iure repræsentiuo vocantur, ita enim fieri debere expresso iure cautum est. Expressa nocent, non expressa non nocent. ff. de reg. iu. At hic in iure nostro longè est diuersa ratio, nimirum vt propiores semper remotioribus anteponantur. Porrò qui in vno eodemq; gradu consistunt æquali etiam successionis prærogatiua potiuntur. Hic animaduertendum est, fratres & sorores ab vtroq; latere, defuncto, de cuius hæreditate agitur, coniunctos (qui vulgato Saxonico loquendi more integri fratres & sorores vocantur) præferri fratribus & sororibus, vno duntaxat vinculo coniunctis, qui medij fratres & sorores vulgo nominantur: Meminerit autem Lector, (vt docendi causa dicam,) integros fratres & sorores nuncupari, ab eisdem progenitoribus, patre scilicet & matre descendentes: Medios autem fratres & sorores, qui ab vno duntaxat parente, siue patre, siue matre procedunt. Vbi autem defuncti integri fratris aut sororis filij filiæque, cum medijs fratribus aut sororibus in vita existentibus, simul concurrunt, æquali omnes successione perfruuntur, Sp. Sax. lib. 2. art: 20. Sublato itaq; iure repræsentatiuo, quod, vt commemoratum est, Iura Saxonica in collateralibus non admittunt, si nullus neque frater neque soror in viuis existat, quibus lateralis successio possit competere, tum recurrendum est ad illam generalem regulam Spec: Sax: lib: 1. cap: 17. in Cracouien. exemplari obscurissimè perscriptam, cuius hic

est sen-

est sensus ex Germanico textu decerptus. Non existentibus neq; sororibus neq; fratribus, omnes qui se in vno cognationis gradu esse probauerint, æquam hæreditatis percipiunt portionem. Inde consequitur, quod fratrum filij in defuncti patrui bona non in stirpes, sed in capita, haud quidem repræsentationis beneficio sed iure proprio succedunt. Quemadmodum doctiss: nostri seculi Iureconsultus Vlricus Zazius secundum Azonem contra Accursij & aliorum opiniones conclusit. Cui sententiæ etiam adstipulatur Constitutio Caroli V. Rom. Imp. in Comitijs Spiren. Anno 1529. edita, per quam, quicquid erat huius, controuersiæ, è Germania publico consilio est sublatum. Sed in hac parte vnicuiq; suum iudicium relinquendum esse existimamus.

Septima Regula.

IN adeunda Hæreditate nullum est discrimen inter marem & fæminam, quorum opera, quemadmodum ad propagationem generis humani ex æquo requiritur, ita etiam dignum existimarunt Iuris Magdeburgen. conditores, vtrumque sexum æquali successionis iure gaudere. A qua generalitate excipimus Geradam & arma bellica. Nam illam cognatæ, Hæc vero duntaxat agnati accipiunt, iniquissimo sanè instituto, si quis rerum circumstantias rectis rationibus expendat, vt antea quoque demonstratum est.

LECTORI
S. D.

ECclesiastes scribit, faciendorum librorum nullum esse finem, proinde nemo mirabitur, si ego quoq; non librum edere, sed chartas aliquot in gratiam iuuentutis perdere in animum induxerim, tamen ea omnia doctissimorum virorum censuræ subiecta sunt, Vale.

FINIS.

ABROGATIO
&
MODERATIO
Abuſuum & ſumptuum:

Quibus litigantes partes, tàm apud Scabinale, quàm Aduocatiale officium nimio antea grauabantur, neceſſaria conſtituta, & per Senatum Ciuitatis Cracouiæ promulgata.

CRACOVIÆ,
In Officina Franciſci Cæſarij, Año Dñi, 1629.

PRÆFATIO.

AD minuendos superuacaneos sumptus qui fiunt apud Iudicia Scabinalia, tum aduocati, velut superioribus annis coram Sac: R. M. Domino nostro clementissimo, communitas ipsa conquesta est, Se, sumptibus, impensis, & exactionibus, plus æquo & iusto, grauari. Sua itaq; R. M. decreuit, vt Consules Iudicium Scabinale, & aduocatum suũ cohiberent, & ita prouiderent: ne immoderatũ preciũ à Ciuibus exigatur, neq; vllis damnis homines ab illis afficiantur. Plurimũ itaq; proderit, si omnes illæ inutiles solennitates aboleantur, nempè, vt non ad quamlibet quæstionẽ partis sententia proferatur, sed dũtaxat, vbi in legitima actione inter partes præcesserit controuersia, quam necesse sit, per sententiam dirimi, àlioqui, in his, quæ omnibus nota sunt, opus est sententia, vt potè, si quispiã in aliena causa sese aduersus reum citatum intimet, & reus querat. An non Actor debeat plenipotentiã demonstrare? Ibi non requiritur sententia. Sed Iudex verbaliter reo percipiat, vt plenipotentiam exhibeat. Vulgo enim notum est. Neminem posse alienam causam citra mandatum peragere.

SEN-

SENTENTIÆ SVPER QVIbus rebus ferendæ.

NVlla proferatur ſententia ad vnius partis quæſtionem, niſi fortè altera pars contumaciter abſit, tunc oportet ex contumacia procedere, & per ſententias reum condemnare. Alioqui in alijs caſibus non meretur ſententia dici, ſed mera eſt ineptia, quicquid ad vnius partis inſtantiam pronunciatur. Vt. An debeam partem citare? An Acta debeant legi? An mihi liceat de rebus meis teſtamentaliter diſponere? & alia id genus.

De Sententiis confirmatoriis.

TOllantur omnes quæſtiones in controuerſijs à partibus propoſitæ. Confirmationum videlicet, literarum, actorum, plenipotentiarum, minutarum, teſtimoniorum, tutoriæ, teſtamentorum, executoriæ. Nam omnes iſtæ confirmationes, non ſolùm inanes ſunt, ſed etiam nihil penitus Iuris addunt, ſi res ipſa per ſe parum eſt iuſta, quod vel ex ipſis verbis ſatis liquet. TESTIMONIVM HOC TANTVM HABET ROBORIS, QVANTVM IN SE CONTINET. Quaſi quis diceret, tantum velet, quantum ſonat.

De Sententiis ſuper reformationibus.

CIrca reformationes, Actor quatuor ſententijs vtitur, & Reus ſimiliter quatuor. Quum tamen tàm Actor, quàm Reus, ſuas quilibet reformationes vnica ſententia abſoluere poteſt, & debet.

De Sententiis ſuper Warenda præſtanda.

CIrca Varendam ſeu Euictionem tollantur ineptæ illæ ſententiæ. An debeat præſtari Varenda? quomodo? quando? An

do? An ritè præstita sit? an tempus sit deponere Varendam? sufficit enim annotare, quo sit præstita Varenda, erecta manu dextera, ostenso atq; erecto pollice, iuxta Iuris nostri obseruationem.

De Sententiis super appellationibus admittendis.

TVm etiam parum necessariæ videntur, illæ duæ sententiæ circa Appellationes, An scilicet admittenda Appellatio? Et quam cito Appellans suam debeat Appellationem prosequi? Notum est enim à deffinitiua quemlibet appellare posse. Deinde. Nemo ignorat. Fatalia appellationum, spatio sex septimanarum finiri. Nisi fortè appellans præcustodierit & precauerit sibi de eo, quo maturius intra fatalium tempus possit suam prosequi appellationem. Id quod ei liberum erit parte adcitato absq; tamen prolatione sententiæ.

Sententiarum multiplicatio vitanda.

A Iudicibus magnopere vitetur multiplicatio sententiarũ, ne quod vna absolui possit, in plures, quæstus gratia, partiatur. Vt, Si decernendum sit, aliquem debere creditum persoluere, adijciatur etiam tempus. Quindenæ, octauæ, tridui, ad occasum solis, secundùm causarum qualitatem.

De Sententiis super iuramentis præstandis.

CIrca Iuramenta principalium, omittantur illæ omnes sententiæ & quæstiones inutiles, quomodo iuraturus debeat adire crucem? Quomodo iurandum? An tempus flectendi? apponen. deponen. digitos, assurgendi? Sufficit enim, quod quæratur, si & in quantum principalis suus, pro primo iuxta cursum Iuris, iuramentum peragere non valeat, quoties illi opus fuerit. Si verò persona virilis, quod

bis post

bis post primum reiterandum. Tum & altera sufficit sententia, quo reus peracto ritè iuramento liber sit ab impetitione Actoris, Et à cruce nihil exigatur.

De Iuramentis dimittendis.

A Dimissione iuramentorum, nulla pœna Iudici cedat. Sed dumtaxat illi pœnam succumbãt, qui iuramenta decreta contumaciter non præstiterint. Etenim si Accusator, vel ex gratia vel Dei timore, remittit iuramentum, nulla inde penitus Iudici irrogatur iniuria. Et vsu compertum est, multos haud quaquam iuraturos fuisse, nisi metu pœnæ, quam aduocato dari oportuerat.

De Sententiis super testium productione.

CIrca productionem testium, tollantur illæ inutiles sententiæ, An testis debeat in rotam intromitti? An debeat exaudiri? Quum tamen in alijs casibus omnibus ferè pateat rota, quibus aliqua sunt negotia. Et quod est ridiculum. Quando præco testificari debet de citationibus. Quæritur. An præco debeat in rotam intromitti? Quum præcones, vt plurimum in rota desideant.

A Munimentorum atq; Actorum lectione quid pendendum.

IN progressu actionum, magnus fit sumptus circa minutarum & literarum lectionem. Sæpenumero leguntur duodecem minutæ, & à singulis datur grossus vnus, Quum tamen ex illis nonnullæ vix tres lineas contineant. Item diuersi actus leguntur ex libris iudiciorum, & à singulis datur per vnum grossum. Sufficiet dari grossum vnum ab omnibus quæ in vna causa atq; vna instantia seu termino leguntur.

De adnotatione sæpe repetitarum rerum.

ITem. Propter molestam repetitionem partium vel procuratorum in agendis & defendendis causis, crescunt libelli & processus in immensum dum eorum repetitiones quoties fiunt, toties actis inseruntur, atq; ita ex parua causa, nascitur ingens volumen. Quæ tamen omnia, aut raro, aut nuñquam à iudicibus idem vel vltimæ instantiæ perleguntur. Sufficit autem semel annotasse, quæ in vna eadem causa à partibus, vel à procuratoribus dicuntur.

A Contumaciis quomodo soluendum, præsertim si fiant per plenipotentem.

AB annotatione contumaciarum in causis excedentibus summam decem marcarum detur grossus vnus. Si hæc fiunt à plenipotente, detur à plenipotentia grossus vnus. Sed duntaxat semel pro vna vice in primo termino. In subsequētibus terminis, nihil soluatur à Plenipotentia, de qua officio iam constat. Nam aliâs proceden. in contumacia & perlucris, sæpius reiterantur plenipotentiæ, & sumptus multiplicatur.

A resignationibus quomodo soluendum.

QVando plures hæredes, aut quicunq; alij proprietarij, vnam hæreditatem resignant, cum fiebant totidem resignationes diuisim, & à singulis soluebantur solidi scabinales, cum tamen hoc fieri debet ab omnibus coniunctim, per vnam resignationem, secundùm antiquam consuetudinem, præsertim, quo totus ille actus etiam in vnam inscriptionem redigi solet.

A translationibus ex officio factis, nihil exigendum

SI quando ex officio fit translatio omnium causarum. Nihilominus

hilominus etiam exigitur in ſpeciali pecunia à partibus præſentibus, quod fieri non debet. A cauſarum verò tranſlationibus, quæ vel per aduocatum, vel ſcabinos ex officio fiunt, nil penitus exigatur.

De pœnis magni iudicij, ob titulorũ permutationem

IN iudicio magno ceſſent pœnæ, quæ exiguntur ab his, qui per errorem prius Sculcetum, quam Burgrabium nominauerint. Iſta enim nihil faciunt ad iuſtitiæ adminiſtrationem.

A proſcriptionibus quomodo ſoluendum, Et quo idiomate fieri debeant.

CIrca proſcriptiones ſeu proclamationes, à ſententiarum quæſtionibus & impenſarum, nullus eſt, neq; finis, neq; modus. Sufficiat ergo ſeruari talem ordinem & impenſam, videlicet à conuocatione ſcabinorum groſſus vnus. Præconi à quatuor citationibus ſeu accerſionibus groſſi quatuor. Item. A ſententia prima. An non debeat iuris ſubſidium præberi ad accerſendum homicidam? Solidus Scabinalis: A relatione Præconis, vicibus quatuor. Solidi ſcabinales quatuor. A vocationibus, quatuor ſimiliter. Poſthæc ex contumacia & propoſitione fit ſententia. Vltimo & finaliter quæratur: An humari debeat? pro quibus ambobus, duo ſcabinales ſolidi ſoluantur, & non amplius. Aduocato verò, à qualibet præfatarum ſententiarum groſſus ſaltem vnus dabitur. Famulo aduocati vel procuratori, dentur duodecem groſſi. Proſcriptio autem ſermone Polonico, vt omnes audientes intelligant, à ſcabinis proferatur.

Sine Sententia multa proferri poſſunt.

POrro, multum decreſcet litium impenſis, ſi iudicibus curæ fuerit, non omnia per ſententiam, Sed pleraq; verbaliter parti-

ter partibus edicere. Maximè quæ sunt vsitata, prorita, & omnibus notissima. Quemadmodum superiùs etiam demonstratum est.

De mulcta scabinorum & aduocati, ob maledicta & verborũ contumeliam à litigantibus exigenda.

IN casu, vbi coram iudicio, dum actio & lis ducitur, pars partem, siue sit principalis, siue mandatarius & procurator, conuitiosis & rixosis verbis, affecerit. Idq; ipsum iudicium audiuerit, tum non exigatur mulcta & pœna pro singulis ipsorum scabinorum & aduocati personis. Sed ad instigationem præconis ex mandato iudicij factam, Reus, vnicam mulctam reponat toti iudicio scebinis & aduocato, nempe duntaxat viginti quinq; grossos solidum vnum. Quod si coram iudicio, dum actio & lis ducitur, pars partem siue sit principalis, siue mandatarius & procurator, verbis infamiam adferentibus impetierit, idq; ipsum iudicium audiuerit, Tum pariter vnica tantummodo mulcta, vt supra, toti iudicio, per præconem exigatur, & per ream partem reponatur. Parti verò læsæ & infamatæ, reus tenebitur eiusmodi verbalẽ famosam iniuriam, reuocatione emendare, iudicio durante.

De verbali Diffamatione.

IN iudicio aduocatiali, est ingens confusio, in causis diffamationum. Nam, vbi alter alterum citat pro diffamatione, Reus negat. Decernitur iuramentum. Sed quia ex recepta consuetudine in diffamatorijs non admittitur iuramentum, cogitur mox reus dare pœnam. Et sæpè vna mulier ira æstuans citat tres vel quatuor mulieres aduersarias, pro diffamatione. Illæ omnes negant. Mox singulæ ob non præstationem iuramenti, succumbunt pœnas. Est in eo casu magna calumnia & pœnarum exactio. In causis ideo eiusmodi

modi diffamationum, quæ præsertim inter leues & paruæ conditionis personas vtriusq; sexus accidunt, aduocatus obseruet cognitionem de plano, sine vlla impensa. Et ream conuictamq; testimonijs partem, cogat, vt partem offensam ijs verbis reconciliet, dicen. DOLEO, ID EX HVMANA FRAGILITATE ET ANIMI IMPVLSV, FACTVM, NIHIL ENIM MALI DE TE VNQVAM MIHI CONSTAT, PROINDE, ORO, PROPTER DEVM, IGNOSCITO.

Hoc facto. Aduocatus ob petulantiam suæ linguæ, mulctam, à Ciuibus, trium grossorum, accipiat. Quod si pars rea adeo pertinax sit, nolens parti offensæ reconciliare, ex tunc ream partem cognitam, puniat, scilicet vinculo torquis ferreæ, vulgo nuncupato Kuna, & non dimittatur hinc, nisi satis fecerit.

De Mulctis Aduocati ex vulnerationibus.

IN casu, vbi de vulneribus cruentis monomachalibus agitur. Aduocatus ita se gerat in exigendis mulctis, videlicet si eius modi vulnerationis cruentæ monomachalis accusatio acciderit, post magni legalis iudicij proclamationem, intra duarum septimanarum spatium, tum exigatur mulcta quadraginta gross. Quod si illa vulnerationis cruentæ monomachialis accusatio, euenerit alio tempore extra dictæ proclamationis tẽpus, tum exigatur mulcta à parte ledente viginti quinque grossi solidus vnus. Quicunq; sexui à quocunq; sexu tale vulnus illatum fuerit. Secus obseruabitur in simplici cruẽtacione & liuida percussione, vbi aduocatus exiget mulctam quinque grossorum solidum vnum, & non maiorem.

De Procuratoribus.

PRocuratores sint iurati, quibus definitum detur prætium. Videlicet ab arrestatione, à terminorum astitione, à dila-

tionibus, seu suspensionibus causarum. Sufficiat Procuratori dari grossus vnus. Verum â Procuratione causæ vnius diei spacio præstita. Sufficiat dari quatuor grossos procuratori, tàm actoris quàm rei.

De procuratoribus, qui iurare noluerint.

EOs verò qui iuramentum facere non vellent. Iudex à subsellijs repellet, illisq; actiones agere non permittet. In contrarium agentes, ad excessus rationem, à consulatu Cracouiensi ad partis instanciam, puniendi sunt.

De his qui amico patrocinantur, atq; de externis procuratoribus.

SI quis verò amicus, agnatus, siue cognatus. Causam alicuius coram consulatu, vel iudicio agere vellet, quæ breuibus obsolui consueuit, hos à iuramento liberamus, nisi varijs personis officia sua facerent. Indigenis & externis quoq; liberum sit secum aliunde procuratores adducere, & iuramento eos non grauari nisi eadem absoluta causa, hic quoq; aliorum causas procurarent. Nam tum sic quoque obligati erunt ad eadem, vt alij hic habitantes, onera.

Iuramentum Procuratorum, quod singulis annis præstare tenentur, post scabinorum electionem.

EGo N. iuro Deo. quia iudici obediens esse volo, in his, in quibus de iure teneor. Et quo syncere, fideliter, diligenter, integre, & sine multis dilacionibus, non animo serendi lites, officium meum procuratoris, administrabo, causam in agendo vel defenden. à principali meo susceptam, pro virili ingenij mei, iuxta conscientiam rectam & exquisi-

tius consilium, defendam, cognitoq; consilio vnius, alteri non pandam, neq; ad illum me diuertam, sed circa priorem stare volo, ad finem vsque litis. Iuroque, & munimenta per principalem meum mihi oblata & data, tum & consilia atq; colloquia in causa mihi concredita: nemini, maximeq; parti aduersæ, vel procuratori, aut assistentibus illi, verbo, scriptis, indicijs, per se, vel per alium, reuelare, nec in damnum principalis beniuole me vincere permittam: & alia omnia facere volo, quæ bonum, fidelem, ferendarium & patronum decent, istudq; ommittere nolo, gratia amoris, fauoris, odij, inimicitiæ, munerum, lucri, aut alicuius alterius rei. Sic me Deus adiuuet & omnes Sancti eius.

De Aduocatia & Iudicio aduocati priuato, sine iuris strepitu præstando.

RESecatis grauioribus & inutilibus litis sumptibus, qui coram officio scabinali fiebant. Operæpretium quoq; est, eiuscemodi abusus & grauamina apud officium aduocatiale repurgare & amputare. Ideo. Omnes actiones coram aduocato non excedentes decem marcas. Cum sunt breues lites, & inter personas pauperes & viles, paruæq; conditionis, cognoscere statim opportet, absque aliqua expensa. Quemadmodum etiam cognoscuntur & aguntur coram domino Proconsule. Sufficiat quo à citatione partis detur solidus vnus, & à sententia acticata, similiter solidus vnus. A lectione autem actorum, nil omnino solui debebit.

A minutis & inuentariis Aduocato quomodo soluendum.

AMinutis autem aduocatialibus, causarum & inscriptionũ tàm coram scabinali quàm Aduocatiali officio ventila-

carum & factarum, ab Aduocatiali officio ex libris eiusdem aduocati officij recipiendis, soluatur ipsi aduocato, ad eum qui sequitur modum, nempè à media pagina scripta, siue medio folio scripto, si addetur sigillum, grossi duo. Sin autem sigillum desit, grossus vnus. Ab integra verò pagina scripta, siue integro folio scripto cum sigillo, grossi tres. Sine autem sigillo grossi duo. Similiter circa conscriptionem, & minutarum extractionem, inuentariorum, eiusmodi moderatio sumptuum seruetur.

Ab occlusione, ædium aut cistarum, dum conscribendus sit inuentarius, quomodo soluendum.

CÆterum in conficiendis inuentarijs, ab obsignatione & sigillatione, ita soluatur aduocato simul cum eius familia. Videlicet à qualibet vnius cubiculi occlusione & obsignatione tres grossi, toties, quoties, eam occlusionem & sigillationem fieri acciderit. A simplici verò occlusione & obsignatione cistæ, vel armarij vnius, si quis eam optauerit, soluatur vnus grossus.

A relaxatione quid soluendum.

A Relaxatione verò, si partes concordauerint, detur grossus vnus. Si decem marcas excesserit, sin minus, solidus vnus detur.

A plenipotentia, in eo actu qui coram solo aduocatu fit, quid soluendum.

AB inscriptionibus contumaciarum, obligationum &c. quæ per plenipotentes fiunt. Semper à plenipotentia exigebatur grossus vnus. Sufficiat solidus vnus. Vt sit differentia inter iudicia Bannita, & aduocatialia.

A dandis possessionibus, quomodo soluendum.

ABusus item, in danda possessione aboleantur. Si quidem antea, vbi alicui dabatur possessio in hortum, & adnexæ fuerant plures domunculæ, ad illum hortum pertinentes. A singulis domunculis prætium postulabatur. Sufficiat ergo à danda possessione, in hortum simul cum pluribus adnexis domunculis ad illum hortum pertinentibus, vnicum pretium consuetum dari.

De Possessione danda, variis quidem sed coniunctis personis.

CVm contigerit plures hæredes coniunctas & cognatas personas, in vnam & eandem hæreditatem capere possessionem, tum aduocatus contentus sit vnico prætio consuetos, ab eisdem personis omnibus in solidum accepto.

De possessione danda, diuersis & distinctis personis.

SIn verò contigerit dari possessionem, extraneis & non coniunctis personis, habentibus diuersum ius acquisitum, tum soluatur aduocato seorsim & viritim, à cuiuslibet personæ possessione, precium solitum.

Ab arrestatis officioq́ præsentatis equis, quid exigendum.

ET circa equos arrestatos & ad officium adductos, magna fuit impensa, præsertim si eorum erant multi, & longo tempore detinebantur, A singulis enim equis, singulis diebus noctibusq; numerabantur ratione Orboræ per grossum vnum. Sufficiat ergo ab Orbora solidus vnus. A pabulo verò singulis diebus & noctibus præbito, grossus vnus.

Nihilominus, si quis interim velit huiusmodi equum fideiussoria cautione ab aduocato eliberare. Id quoq; concedendum erit, & ab Orbora liber erit.

Inter litis expensas quæ adnumerari debent.

INter expensas litis, computentur ordinata salaria procuratorum, & sumptus minutarum, secundùm ordinationem prius descriptam.

De Præconibus.

PRæconum etiam rapacitas meritò coercenda videtur, ne posteaquam ab vna parte citandi prætium acceperint, rursus etiam, quod antea sæpe factitatum est, à diuersa partes accipiant. Quæ res parit de proprietate citationis multarum contentionum seminaria. Sed vt primum, merces præconi data est, tum pro fide & iuramento suo, exequatur illam citationem, nihil à diuersa parte interim recepturus.

Huc etiam pertinet alius error meritò abolendus, quo plerunq; vnus litigantium, omnes quotquot sunt, Procuratores & Præcones, numerata mercede conducit, & subarat, quod fieri non debet.

